

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია
ზუზუნისმეცნიერებისა და ტექნიკის ისტორიკოსთა საბჭო

იოანე გაბრეშვილი

საქართველოს მეცნიერებათა ბუნებისმეტყველების და ისტორიის აქადემიის

ბიოგრაფიული მონაგრო, გამოკვლევა და საკვანძოები
დაურთეს თინა ენუქიძემ და ნანა კიკნაძემ

გამომცემლობა „მეცნიერება“
თბილისი

1986

ცნობილი ქართველი განმანათლებელ-ენციკლოპედისტის, მწერლისა და მეცნიერის იოანე ბაგრატიონის (1768—1830 წწ.) მრავალრიცხოვან შრომებს შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია საბუნებისმეტყველო განმარტებით ლექსიკონს.

ავტორმა ლექსიკონის შედგენა დაამთავრა 1814 წ. სანკტ-პეტერბურგში. ის შეიცავს სამი ათასზე მეტ ზოოლოგიურ, ბოტანიკურ და გეოლოგიურ ტერმინს. სალექსიკონო ერთეული მოცემულია რუსულ ენაზე. იქვე მოთითებულია მისი ლათინური, ქართული და თურქული (ქართული ტრანსკრიფციით) შესატყვისები. ტერმინების ვრცელი განმარტება კი მოცემულია ქართულად. წიგნში მრავლადაა ცნობები სახალხო მედიცინიდან.

ლექსიკონი საქმოდ ზუსტ განმარტებას იძლევა XVIII—XIX სს. მიჯნაზე ბიოლოგიური და გეოლოგიური მეცნიერების განვითარებაზე. მაგრამ მისი გამოყენება დღესაც წარმატებით შეიძლება, რადგან ჩერჩეობით მსგავსი ლექსიკონი ქართულ ენაზე არ გაგვიჩნია.

რედაქტორები: გ. მჭედლიძე, ალ. ლლონტი

რეცენზენტები: გ. ალასანიძე, მ. ჭიჭინაძე

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმთან არსებული ბუნებისმეტყველებისა და ტექნიკის ისტორიკოსთა საბჭოს გადაწყვეტილებით 1970 წ. აკად. რაფიელ დვალმა და პროფ. ვახტანგ პარკაძემ გადმომცეს იოანე ბაგრატიონის „საბუნებისმეტყველო ლექსიკონის“ 600-გვერდიანი ხელნაწერის ფოტოპირი და მთხოვეს ტექსტი გამოსაცემად მოემზადებინა.

იოანე ბაგრატიონის საბუნებისმეტყველო ლექსიკონი პირველად ქვეყნდება აკად. კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების ხელნაწერთა კოლექციაში S—3986 ნომრით დაცული ხელნაწერის მიხედვით. ხელნაწერი იოანე ბაგრატიონის ავტორიზებული ნუსხაა. ტექსტის მთელი რიგი ადგილები ნასწორებია, მრავალი ტერმინი შეტანილია იოანეს ხელით.

საბუნებისმეტყველო ლექსიკონის ტექსტის ძირითადი წყაროა 1789—1794 წლებში სანკტ-პეტერბურგში გამოქვეყნებული „Словарь Академии Российской“.

სალექსიკონო განსამარტავი ბუდე-ერთეული წარმოდგენილია რუსულ ენაზე. მას მოსდევს მისი ლათინური, ქართული და (სიტყვების ნაწილს) თურქული შესატყვისები. ამის შემდეგ ქართულად მოცემულია ტერმინის ვრცელი განმარტება.

ტექსტის ზოგი ნაწილი საკმაოდ მძიმედ იკითხება, რაც იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ ავტორი რუსული ტექსტის კალკირებას მიჰყვება.

რუსული ტექსტი ჩვენს გამოცემაში გამართულია თანამედროვე ორთოგრაფიული ნორმების მიხედვით.

გამოცემას ერთვის ტერმინთა საძიებლები ქართულ, ლათინურ და თურქულ (ქართული ტრანსკრიპციით) ენებზე. ქართულ საძიებლებში ქართული ტერმინები მიგზავნილია სათანადო რუსულ ტერმინთან. ზოგჯერ მინიშნება „იხალე“ მიუთითებს არა მარტო სალექსიკონო ერთეულად გამოტანილ ტერმინს, არამედ განმარტების ძირითად ნაწილში ნახმარ სიტყვას.

სინონიმური ვარაიანტები ქართულ საძიებელში მინიშნებულია პარალელური (II) ხაზებით.

რუსული სალექსიკონო ერთეულის შესატყვისად ავტორს ზოგჯერ მოცემული აქვს არა მხოლოდ მისი შესაბამისი ქართული დასახელება, არამედ ამ რუსული ტერმინის თარგმნითი კალკი. ასე მაგალითად, Мыльная трава საპონია ბალახი, ქუდუნა.

ტექსტის დადგენასა და საძიებლების შედგენაზე ჩემთან ერთად მუშაობდა ბიოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი ნანა კიკნაძე. მასვე ეკუთვნის ტექსტის საბუნებისმეტყველო ნაწილის მეცნიერული შეფასება.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

საქართველოს უკანასკნელი მეფის გიორგი XII-ის ვაჟმა, იოანე ბაგრატიონმა, თავისი ცხოვრების (1768—1830 წწ.) მეორე ნახევარი (1801—1830 წწ.) საქართველოდან დაშორებით, რუსეთში, გაატარა. რუსეთში ცხოვრების დროს იგი ჩამოცილებული იყო სახელმწიფოებრივი და პოლიტიკური მოღვაწეობის სარბიელს. ამ პერიოდში მთელი მისი მოღვაწეობა, როგორც იონა ხელაშვილი წერს, ერთ მიზანს ემსახურება: „სარგებლობანი შესძინოს ერს“, გამოადგეს თავის ხალხს, განათლება შეიტანოს მასში. ამაში ხელავს იგი ერის ხსნას.

პეტერბურგში მყოფი, დაუღალავი ენერგიით სწავლობს ენებს, თარგმნის, ადგენს ლექსიკონებს და ეუფლება მეცნიერების სხვადასხვა დარგს (მედიცინა, გრამატიკა, მხატვრობა, მუსიკა)¹. იოანესა და მისი ძმების მიერ ამ პერიოდში შექმნილი შრომების სწორი შეფასება მოგვცა პროფ. ვ. დონდუამ, „მათი შრომები კულტურულ-პოლიტიკური დაახლოების ინტერესებით არის შექმნილი“, — წერდა იგი².

ბატონიშვილების ნაშრომთა ასეთ შეფასებას ყველაზე მეტად იმსახურებს იოანე ბაგრატიონის მიერ შედგენილი „საბუნებისმეტყველო განმარტებითი ლექსიკონი“. მის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში შემდეგი ცნობებია შემონახული: ხელნაწერი 1869 წელს თბილისის „იარამუკაზე“ შეუძენია ქუთაისის გუბერნიის ტყისმცველთა რევიზორს, ქუთაისში მცხოვრებ ანდრია გამრეკელს. ზ. ჰიკინაძე თავის ერთ-ერთ წერილში წერა-კითხვის საზოგადოებას აცნობს ამ შრომის მნიშვნელობას და ურჩევს, რომ იოანე ბატონიშვილის ეს ხელნაწერი, „საზოგადოებისათვის“ თუ ვერ შეიძენს, გადმოიწეროს მაინც³.

ამ ხელნაწერის გამოცემა ჯერ კიდევ 1869 წელს განზრახული ჰქონია მთარგმნელობით საქმიანობაში საკმაოდ ცნობილ პიროვნებას, სტეფანე გამ-

¹ დავით და იოანე ბაგრატიონების ლექსიკოგრაფიული ნაშრომები. ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთო ლ. ქუთათელაძემ, 1967, გვ. 50.

² ვ. დონდუას არქივი, № 24 (დატულია აკად. ივ. ჭავჭავაძის სახ. ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში, ვ. დონდუას კაბინეტში).

³ გ. შიკაძე, ლიტერატურულ-ისტორიული ფრაგმენტები, საქართველოს სსრ მეცნ. აკად. საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების „მაცნე“, 5(44), 1968, გვ. 51.

რეკლ-თორელს (როგორც ჩანს, ხელნაწერის მფლობელის ანდრია გამრეკ-ლის ახლობელს). იგი 1869 წლის მარტში გაზეთ „დროების“ მკითხველებს აუწყებდა, რომ: სურს გამოსცეს იოანე ბატონიშვილის უცნობი თხზულება — „ბუნებისმეტყველება ანუ შეკრება ლექსთა სხვათა და სხვათა ისტორიათაგან ანბანსა ზედა ასხმითა, რომელნიცა შეადგენენ სამთა სამეფოთა ბუნებისათა“⁴.

მიუხედავად პრესაში გამოქვეყნებული ცნობისა, მას ეს შრომა ვეღარ გამოუცია, რის შესახებაც იმავე წლის სექტემბერში უფროსალ „მნათობში“ წერდა: „ჩვენდა სამწუხაროდ, ჯერ არ იბეჭდება გამოცხადებული „ბუნების-მეტყველება“ იოანე ბატონიშვილისა სხვადასხვა მიზეზებისა გამო. პირველი მიზეზი ის არის, რომ იმ წიგნს უსათუოდ სურათები უნდა, მგონია ფერადე-ბითაც; მეორეც ისა, რომ თუ გამოვა, უნდა გამოვიდეს კარგად... ამნაირად გა-მოცემული, დიად, დიდ ფულს მოინდომებს... ამ მიზეზებისა გამო ჯერ არ დაიბეჭდება...“⁵

რაფიელ ერისთავმაც იცის იოანეს ამ ხელნაწერის არსებობა. იგი სინა-ნულით წერს: „იტყვიან იოანე ბატონიშვილისაგანაც ამავე საგანზე შრომას, მაგრამ... ვერ ვიშოვე, რომ მესარგებლებინა ამ შემთხვევაში და დახშული ჩემთვის საწიგნეები კერძოთა პირთა, არ ვიცი, როდის გაიხსნებიან“⁶.

სტეფანე თორელს გამოსაცემად სწორედ ეს ნუსხა ჰქონია ხელთ. ამას მოწმობს ხელნაწერზე მის მიერ გაკეთებული შემდეგი მინაწერი: „კეთილი იყოს ხსენება იოანესი, რომელმანცა ცხადათ დაგვიმტკიცა, რომ მეფეთა ძე-თაც შეუძლიანთ დიდი განათლების შეძენა და უფრო უმეტესი ეონიერული შრომა, რომლის შედეგად იქმნა სხვათა შორის წიგნი ესე...“⁷

ჩვენთვის უცნობია, რა გზით, მაგრამ ამაჟამად ეს ხელნაწერი დაცულია საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ყოფილი წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების კოლექ-ციაში (S) 3986 ნომრით. მის შესახებ 1961 წელს მკვლევარი ლ. ქუთათელაძე წერდა, რომ 1814 წელს იოანეს მიერ შედგენილი საბუნებისმეტყველო ენ-ციკლოპედია გადაწერილია სხვისი ხელით, მაგრამ ნასწორებია ავტორის მიერ. იოანეს, შესწორებათა შეტანის დროს ზოგიერთი ტერმინისათვის თურქული სახელწოდებაც დაურთავს⁸.

იმავე წელს მკვლევარი მ. კელენჯერიძე წერდა: „იოანე ბაგრატიონმა... შეადგინა სპეციალური საბუნებისმეტყველო ქართული განმარტებითი და

⁴ გაზეთი „დროება“, 1869, III, 27, № 13.

⁵ გ. მიქაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 52.

⁶ მოკლე ქართულ-რუსულ-ლათინური ლექსიკონი მცენარეთა, ცხოველთა და ლითონთა სამეფოებიდან შედგენილი თ. რაფ. დავ. ერისთავისაგან, თბ., 1894 წ. გვ. VII.

⁷ ქართული ხელნაწერთა აღწერილობა (S) კოლექცია, ტ. V, 1967, გვ.

⁸ ლ. ქუთათელაძე, იოანე ბაგრატიონის ავტოგრაფული ნუსხების მიმოხილვა, ხელ-ნაწერთა ინსტიტუტის შოაბზე, I, 1959, გვ. 251.

თარგმნითი ლექსიკონები. S 3986 ... ხელნაწერი წარმოადგენს ავტოგრაფს. შეიცავს 3000 სალექსიკონო სიტყვას. ლექსიკონში სიტყვები ანბანური წესით არის დალაგებული. რუსულ სიტყვა-ტერმინს მიწერილი აქვს ლათინური სახელწოდება, თარგმანი ქართულ ენაზე და შემდეგ განმარტება. ი. ბაგრატიონის ლექსიკონებისათვის დამახასიათებელი ეს ორიგინალური წესი — თარგმნითი სიტყვის განმარტება აქაც არის გამოყენებული.

„განსაკუთრებულ ყურადღებას ღქცევს თარგმანი. რუსული სიტყვის შესაბამის ქართულ ფორმებად ავტორი ხშირად ხმარობს კომპოზიტებს. მაგალითად, бегемот — სპილოლორი, пард — ვეფ'ლომი, пахлун — кадило — კუტაბალახი, пемза — ქვალრუბელა, пырей — ბალახყანა, салака — ძაღლთევზი. ეს კომპოზიტები რუსული სიტყვების მონერხებულ ქართულ შესატყვისებს წარმოადგენენ. განმარტებები, როგორც ეს საერთოდ სჩვევია იოანე ბაგრატიონს, ვრცელია“⁹ (აქ მოჰყავს მაგალითები ხელნაწერიდან илга, карол, миндалъ და სხვა). შრომის 43—45 გვერდებზე კვლავ ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ხელნაწერი ავტოგრაფია.

აღნიშნული ხელნაწერის შესახებ საინტერესო მოსაზრება გამოთქვა პროფ. გ. მიქაძემ. იგი წერდა, რომ „ხელნაწერი ავტორიზებული ნუსხაა. საეჭვოა, რომ ამ ტერმინთა განმარტებანი მთლიანად იოანეს ეკუთვნოდეს. ლექსიკონში გვხვდება მცენარეთა, ცხოველთა თუ ფრინველთა ისეთი სახელებიც, რომლებსაც არა თუ იცნობდა იოანე, არამედ შესაძლოა, არც კი გაეგონა, ასეთი სახის განმარტებანი მას უთუოდ მოცემული აქვს ანალოგიური სახის რუსული ლიტერატურიდან. მათი წყარო საძიებელია... ხელნაწერი წარმოადგენს თარგმნით-განმარტებითს ლექსიკონს. განმარტებები ზოგჯერ მოკლეა, ზოგჯერ — ვრცელი. ნაშრომი, განსაკუთრებით კი მისი თარგმნითი ნაწილი, დღესაც არ ჰკარგავს მნიშვნელობას. მისი გათვალისწინება თამამად შეიძლება თანამედროვე საბუნებისმეტყველო ტერმინოლოგიის დადგენისას“¹⁰.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ამჟამად ეს ხელნაწერი დაცულია კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტში. იგი აღწერილი აქვს მ. შანიძეს¹¹. დაწერილია მოლურჯო ფერის ქაღალდზე უცნობი გადამწერის მიერ. ზომა ხელნაწერისა 34,5 X 22,5-ია, ხოლო ფურცელთა რაოდენობა — 300. ხელნაწერს აქვს როგორც რვეულებრივი (იგი 30 ათფურცლიან რვეულს შეიცავს), ისე არაბული ციფრებით შესრულებული პაგინაცია. ტექსტს უძღვის ვრცელი სათაური: „ბუნებისმეტყველება ანუ შეკრება ლექსთა სხუა და სხუათა ბუნებითა ისტორიათაგან, ანბანსა ზედა ასხმითა, რომელნიცა შეადგენენ სამთა სამეფოთა ბუნებისათა, ესე იგი: ცხოველთასა, მცენარეთასა და აღმონაყუმთ-

⁹ გ. კელენჯერიძე, რუსულ-ქართული ხელნაწერი ლექსიკონები XVIII—XIX საუკუნეებისა. 1961.

¹⁰ გ. მიქაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 51—54.

¹¹ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S) კოლექცია, ტ. V, 1967, გვ. 294—295.

თასა, გინა ილეკროთასა ქეებითურთ, ცხადითა განმარტებითა თვსებისა, ნიშნებისა და ემარებისა მათისათა, და წოდებითა სახელთასა რუსულსა, ლათინურსა და ქართულსა ენასა ზედა, შრომითა და მოღვაწეობითა საქართუმლოს მეფის გიორგის ძის იოანესითა. სანკტპეტერბურლსა შინა 1814-სა წელსა“.

იქვე წარმოდგენილია სათური რუსულ ენაზე: „Природословие или собрание слов трёх царств природы, из разных естественных историй, собранных и расположенных по алфавитическому порядку, с яснейшим толкованием на грузинском языке свойства, примет и употребления оных, и переводом собственных имен на Российском, Латинском и Грузинском диалектах, в Санктпетербурге 1814—го года“.

შრომა დასრულებულია 1814 წელს სანკტ-პეტერბურგში. ტექსტში წარმოდგენილია ანბანზე დალაგებული ზოოლოგიური („ცხოველთა“), ბოტანიკური („მცენარეთა“) და გეოლოგიური („ქვათა“) დარგების ამსახველ სიტყვათა ვრცელი განმარტებანი.

სალექსიკონო ერთეული წარმოდგენილია რუსულ ენაზე. მას მოსდევს ლათინური და ქართული შესატყვისები. ხელნაწერი გადაწერილია უცნობი პირის მიერ, ხოლო ნასწორებია და ზოგჯერ შევსებულიც შემდგენლის, იოანე ბაგრატიონის ხელით. მასვე ზოგიერთი ტერმინისათვის ქართული ტრანსკრიფციით შესატყვისის თურქული სახელწოდებაც დაურთავს¹², ამდენად, იგი იოანე ბაგრატიონის ავტორიზებული ნუსხაა. სალექსიკონო ერთეულებისათვის თურქული შესატყვისების დართვა იოანეს თავიდანვე არ ჰქონია ნავარაუდევია. ამაზე მიგვიბრუნებს ის ფაქტიც, რომ წიგნის ვრცელ სათაურში ამ საკითხზე არაფერია ნათქვამი. სალექსიკონო ერთეულის განმარტება მოცემულია ქართულ ენაზე. ასე მაგალითად, Воронеж глаз — Paris quadrifolia ყუავის თუალა, ყარაღაგოზი, ბალახი ესე აღმოცენდების კორომთა ტყეთა შინა. ღერო აქუს შიშველი, ღარებიანი, ფერად მოწითლო, სიმაღლით ერთი მტკაველი, წვერსა ზ(ედ)ა მისსა ასხს ოთხი ფოთოლი ჯვარედინედ დაწყობილნი, განრთხმულნი, მოგრძენი, მწვეტნი; შორის მათსა გამოვალს ღეროსა ზ(ედ)ა ყუავილი და შ(ემდგომად) ნაყოფი ლაყვარდისფერი მუხუდოს ოდენ. იემარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა — ძირნი და ფოთოლნი მისნი ქარებისა და დაკრუნჩხვის წინააღმდეგად“.

აკად. გ. წერეთლის სახელობის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის უფროსმა მეცნიერმა თანამშრომელმა ვენერა ჯანგიძემ დიდი შრომა გასწია იოანე ბაგრატიონის საბუნებისმეტყველო ლექსიკონის ტერმინების ქართული ტრანსლიტერაციით ნაწერი თურქული შესატყვისების სწორად გამართვისა-

12 ლ. ქუთათელაძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 251; გ. შიქაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 51.

თვის. მანვე ღრმად და საფუძვლიანად შეისწავლა საბუნებისმეტყველო ლექსიკონის ტერმინების თურქული შესატყვისები და ამ საკითხს მიუძღვნა სპეციალური ნაშრომი¹³, რომელშიაც დაადგინა, რომ ეს თურქული ლექსემები განეკუთვნებიან აზერბაიჯანულ ენობრივ სამყაროს და ისინი აღებულია იმდროინდელი აზერბაიჯანული ცოცხალი მეტყველებიდან. მისივე აზრით, ამ ტერმინებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ აზერბაიჯანული ისტორიული ფონეტიკის შესწავლისათვის.

ხელნაწერში არსად არ არის დაცული ცნობა გადამწერის ვინაობის შესახებ. მისი გარკვევის მიზნით ჩვენ პალეოგრაფიული თვალსაზრისით შევისწავლეთ XVIII—XIX სს. მიჯნაზე პეტერბურგში მყოფ ქართველ გადამწერთა და მოღვაწეთა კალიგრაფია. კერძოდ, გოდერძი ფირალოვის, იოანე ბაზლიძის, მიხეილ ფალავანდოვის, სიმონ ტაბაძის, გიორგი ავალიშვილისა და სხვ. არცერთი მათგანის ხელი არ დაემთხვა საბუნებისმეტყველო ლექსიკონის ხელს¹⁴.

ხელნაწერი იწყება ყოველგვარი შესავლისა და წინასიტყვაობის გარეშე და არსად არაფერია ნათქვამი შემდგენლის მუშაობის მეთოდების ან შრომის შემდგენისას გამოყენებული ლიტერატურის შესახებ. ტექსტის შესწავლამ ზოგიერთი ამ საკითხის დადგენისა ან ვარაუდის გამოთქმის საშუალება მოგვცა. კერძოდ, იოანე ბატონიშვილის „საბუნებისმეტყველო ლექსიკონში“ სიტყვასთან скнипы ვკითხულობთ: „ლექსი ესე რუსულს აკადემიის სლოვარში რწყილად არის განმარტებული, ხ(ო)ლო რუსულსავე ეკლესიურს სლოვარში კოლოდ. ქართულს დაბადებაში გამოს. თ. 8. მუჯ. 16 მუმილი სწერია და ქართულს ლექსიკონში მუმილი კოლოდ არის განმარტებული“. იოანე ბატონიშვილი „რუსულს აკადემიის სლოვარში“ გულისხმობდა „Словарь Академии Российской“. მისი პირველი გამოცემა (6 ნაწილისაგან შემდგარი) დაიბეჭდა 1789—1794 წწ. იგი პირველი განმარტებითი ლექსიკონია. მან სათავე დაუდო რუსულ მეცნიერულ ლექსიკოგრაფიას. მის ძირითად მიზანს წარმოადგენდა რუსული სალიტერატურო ენის ლექსიკურ ნორმათა დადგენა ისე, როგორც ჩამოყალიბდა იგი XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში... ლექსიკონის შედგე-

¹³ ვ. ჯანგიძე, თურქული ლექსიკა იოანე ბაგრატიონის საბუნებისმეტყველო განმარტებით ლექსიკონში. საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1986, № 4.

¹⁴ წიგნზე მუშაობის პროცესში გამოვიდა ლ. კიქნაძის წერილი, რომელშიაც იგი აღნიშნავს, რომ „ამ ლექსიკონის მთარგმნელი იყო ვასილ მათეს ძე ჰალაძე და რომ ლექსიკონის შექმნის საქმეში მნიშვნელოვანი როლი ეკისრება იოანე ბაგრატიონს, როგორც მთარგმანის ინიციატორსა და ხელმძღვანელს. განსაკუთრებით თვალსაჩინოა მისი, როგორც რედაქტორის, წვლილი ამ ლექსიკონის შევსებისა და ქართული ტერმინების დაზუსტება-დახვეწის სფეროში“. („ახალი მასალები იოანე ბაგრატიონის სახელით ცნობილი რუსულ-ქართული ლექსიკონის შესახებ“, საქართველოს სსრ მეცნ. აკადემიის „მაცნე“, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1984, № 4).

ნაში მონაწილეობდნენ XVIII საუკუნის თვალსაჩინო მწერლები და მეცნიერები დ. ი. ფონვიზინი, გ. რ. დერჟავინი, ი. ნ. ბოლტინი, ი. ი. ლეპესინი, ს. ი. რუმოვსკი და სხვ.¹⁵ ლექსიკონი შეიცავს 40 ათასზე მეტ სიტყვას, რომლებიც დალაგებულია სიტყვათა წარმოების ეტიმოლოგიური (ზუღდობრივი) პრინციპით. ერთ ბუდეში მოთავსებულია დიდი ოდენობის სიტყვები, რაც ძლიერ ართულებდა სასურველ სიტყვათა დაძებნას¹⁶. ამ მიზეზისა და ლექსიკონის უფრო დახვეწის მიზნით წიგნის პირველი გამოცემიდან მე-12 წლისთავზე (1806 წ.) მისი მეორე გამოცემა დაიწყო, რომელიც 1822 წელს დათავრდა.

რაც შეეხება „რუსულსავე ეკლესიურს სლოვარს, „აქ იოანე მოსკოვში, 1773 წელს გამოცემულ პეტრე ალექსის ძე ალექსეევის (1721—1801) „Церконый словарь“-ს² გულისხმობს, „ქართულ დაბადებაში“—ბაქარ ბატონიშვილის მიერ 1743 წელს მოსკოვში გამოქვეყნებულ ე. წ. „ბაქარის ბიბლიას“, ხოლო ქართულ ლექსიკონში—სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონს.

სალექსიკონო ერთეულები: адамово смоква—ადამის ლეღვის ხე, богонупас—ხე მაკვდინებელი, жиновский ворони—ურის ყვავი, ყაყაპი, копчик—შავთვალი—იოანეს შეტანილი აქვს „საეკლესიო ლექსიკონიდან“.

იოანე ბაგრატიონის „საბუნებისმეტყველო განმარტებითი ლექსიკონის“ ტექსტის შედარებამ „რუსეთის აკადემიის ლექსიკონთან“ დაგვარწმუნა, რომ ეს უკანასკნელი იოანეს ნაშრომის ძირითადი წყაროა. მას „რუსეთის აკადემიის ლექსიკონიდან“ თავიდან ბოლომდე შერჩევით თანამიმდევრულად ამოკრეფილი აქვს საბუნებისმეტყველო დარგის ტერმინები ლათინური შესატყვისებით. ურთავს მათ ქართულ შესაბამის ტერმინს (ზოგიერთ მათგანს კი თურქულსაც, ქართული ტრანსკრიფციით), ხოლო ამის შემდეგ მის მიერ რუსულიდან თარგმნილ ქართულ განმარტებას. თარგმანის ნაწილი ზუსტად მიჰყვება სათარგმნ ტექსტს. ზოგჯერ კი მასში შეტანილია სხვადასხვა ხასიათის ცვლილებები. ასეთებია:

1. სათარგმნი ტექსტიდან ზოგ ადგილს არ თარგმნის. ასე მაგალითად: демьянка, бадрижан ამ ტერმინების განმარტებიდან ქართულად აღარაა ნათარგმნი „Армяне и другие Азиатцы приправленные употребляют в пищу“, არ თარგმნა სიტყვა Бленда-ს (თუთია) მთელი განმარტება: Руда слоистая или чечуйчатая, весьма твёрдая, различного цвета, содержащая в себе железы и часть цинка. იხ. აგრეთვე: дерен, галка, гарт, железо, жупел, кераст, киноварь, князек, кремень, ктырь, кулига, желна, куна, лаер, ладон, лазурик,

¹⁵ Сводный каталог Русской книги гражданской печати XVIII века. 1725—1800, т. III, р-я, Москва, 1966.

¹⁶ ალ. დლონტი, ფილოლოგის ჩანაწერები, 1980, გვ. 195—202. მისივე: ნ. ჩუბო-ნაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ, 1961, გვ. 24—27.

ლაკ, ლევ, ლეშ, ლუკ, ლაგოვია საბაკა, მაგნით, მაკ, მაღინა, მუხოლოვკა, მუშ-
კატ, მუშინა ტრა, მესჩანკა და სხვ.

2. სალექსიკონო ერთეულის განმარტების ნაწილზე „რუსეთის აკადემიის ლექ-
სიკონთან“ შედარებით დანატებულია ცალკეული სიტყვები ან ფრაზები: ასე მაგა-
ლითად, ბერეზა-ს ბოლო ნაწილი რუსულ ლექსიკონში ასე მთავრდება: „Идѣт на
дубленне кож,“ იოანე ამბობს: „იგმარების მებრატაკეთა ანუ დაბალთაგან სა-
მოგვეთ გამოყვანასა შინა, თრიმლის გუარად“.

ტერმინ Горчица-ს განმარტების თარგმანს დამატებულია: „იგმევნ საცივისათ-
ვის და ოდესმე მწვადზედაცა“

Грецкой орех-ის განმარტება რუსულში ასე მთავრდება: საკმაოდ არის მალო-
როსიაში“. იოანე თავის ხელით ამბობს: „საქართველოსა, იმერეთსა და სხვათა
გარეშოთა მათთა ადგილთა შინა“.

სიტყვა гриф-ის განმარტებაში დამატებულია: „ანუ რუსულს შვიდ ადამდე“,
„ანუ ქართული ადლი“, „ამას მებრახულეც ეწოდება, ვინაიდან ორმოც დღეს ბევრ-
ჯელ უქმელი დუშობა“. ასევეა глох, коршун, повилица, лебедь, усач, тис და
სხვა სიტყვებთან.

სიტყვა вайда-ს მისცა წმინდა ქართული სახელწოდება „ხევსურეთის
ლილა“.

3. განმარტებაში ზოგ ადგილს ცვლის. ასე მაგალითად, „რუსეთის აკა-
დემიის ლექსიკონში“ სიტყვათა განმარტებებში გვხვდება ასეთი გამოთქმები:
„იზრდება ჩვენთან“, „ჰთესენ ჩვენთან“, „არის ჩვენში“. ცხადია, რუსულ
ლექსიკონში ნახმარი სიტყვა „ჩვენთან“ რუსეთს გულისხმობს. იოანე ყველ-
გან ცვლის მას და წერს: „იზრდების რუსეთსა შინა“, „ჰთესენ რუსეთსა ში-
ნა“, „არის რუსეთში“.

4. გადაწერილ ტექსტში იოანეს ხელით შეტანილია ან ჩასწორებული
მთელი რიგი ტერმინებისა. ასე მაგ., აქლემის ვაშლა, აქლემის ჩაი, ბარდი,
ბატასანი, ბატის მადლომელა, მატიტელა, ლეტა, ბახტაყი, ბერქედანა, ბექობი,
ყურე, ზხეწვია, ბოლობეჭედა, ბუი, ჩხიკვი, ბოლომთვარე, ბოსტანა, ბოსტან-
ძღარბი, ბუელუნტელა, გარდამრიდე, გველზოკერა, გვერდწითელი, გულწი-
თელა, დათვის სოკო, დამბლის თალგამა, ზუთხი, ზაზუნა, ზარანაში — საღმრ-
თო წერილში ვარხვს უწოდებენ, ზაფრას ბალახი, ზაფრაოთი, ქვერგული,
ზღვის იხვი, ზღვის ლოფორთქინა, ზღვის ციციანათელა, ზღვის ცხენი, ზურგ-
მაღალი, ზღმარტლი, თავადუა, თათრის საპოვნა, თაღლითა თევზი, თეთრი
ვერხვი, თეთრი თევზი, თრიმლი, თეთრი ლილიფარი, იფნი, იოანე და მარიამ,
ფრანგისი. ისპანური ფანფარა, კალექვა, კანთარიდე, შპანსკის ბუზი, ეგონებ
კვირიონია, კიპაროზა, კლდის ღუმე, კუტაბალახი, კიოტა, კუდალა, მათოთი,
მამის კურდღელა, მატიტურა, მატყლოსანი თევზი, მაზარიონი, მეჩხუბარა,
შულარა, მარჯანი, მუცელწითელი, მყრის ბალახა, მთის ბავრუკა, მთის
კვრინჩხა — მოცვია, მეგზაურა, მიმინო, მსტინეარე, მსხალი, მურწა, წვერა,

მღებრის ანწლა, მჩხართველა, მწყემსის ჩანთა, მწყერჩიტა, მწყერმარხილი, ნეხვის ჭია, ნეკერჩხალი, ნუშატამა, ონტოფა, ოსურნელა, ომბალო, ოქროს-ფერა, ოფოფი, ოპალი — გინა ზღვის ცრემლი, ტყის ყაყაჩო, სკვინჩაონი, სე-ბისკვერა, სუსანბარი, უდის ხე, ურიის ქვა, ფიჩვის ბალახი, ფიჩხული, ფო-ლიო, ფეტვი, ფიჭვი, ფრცხილი, ფრთაწითელი, ფარფიონი, ქოპი, ჭაჩალა. ქვა-ლრუბელა, ქრისტეს თევზა, ღვთისმშობლის თევზი, ქუჩულა, ღრიანა, გველ-მორიელი, ღრიანკელი, მორიელი. ყვანის ბალახი, თრიმლანა, შავბალახა, შავ-თვალა, შეყინულა, ლოქორა, შუშხუნო, ჩადუნა, კვინტა, ჩიტავაშლა, თათრის-ვაშლა, უკულმა ნაბარდი, გინა მგლისყურძენა, ჭუტალა, ხამანწყა, გინა ნიჟა-რა, ძროხის ჭირა, ხის ხავსი, ხუცის ჭია, ჩოქბატონა, წიფლის სოკო, ციმბი-რის ორაგული, წყლის თხუნველა, ჭანარა და სხვ. მრავალი.

როგორც ვხედავთ, საკმაოდ ნათელია იოანეს როლი ამ ნაშრომის შექმნა-ში. ლექსიკონში მდიდარი მასალაა შეტანილი ზალხური მედიცინიდან. ამ მა-სალის დიდი ნაწილი გამოყენებულია თანამედროვე ფარმაცოლოგიაში.

ბუნებისმეტყველისათვის პირველ რიგში საინტერესო იყო იმის დადგე-ნა, როგორაა ასახული ლექსიკონში XIX საუკუნემდე არსებული შრომები მცენარეთა და ცხოველთა სისტემატიკის დარგში. როგორც უკვე ნათქვამი იყო, დედანი, საიდანაც შერჩევითი თარგმანია გაკეთებული, 1789—1794 წწ. გამოიცა. იმ დროისათვის კ. ლინე უკვე კარგა ხნის გარდაცვლილი იყო, მისი შრომები კი მრავალჯერ გამოცემული. ლინესეულ ბინარულ ნომენკლა-ტურას უკვე მტკიცედ ჰქონდა მოკიდებული ფეხი ბიოლოგიაში და მას ფარ-თოდ იყენებდნენ. აღნიშნულ ლექსიკონშიაც გამოყენებულია ეს მოსახერ-ხებელი პრინციპი. მანამდე სახეობებს, ჩვეულებრივ, აღნიშნავდნენ 10—12 სიტყვისაგან შემდგარი სახელწოდებით, რომელიც მათ დაწვრილებით აღწე-რას მოიცავდა.

კ. ლინეს სისტემატიკის პრინციპები, როგორც ცნობილია, არ იყო სრულ-ყოფილი. იგი მცენარეებსა და ცხოველებს აჯგუფებდა არა წარმოშობისა და იმ ნიშან-თვისებათა კომპლექსის მიხედვით, რომლებიც ორგანიზმის ბუნე-ბას განსაზღვრავენ და სახეობებს შორის კავშირს გვიჩვენებენ, არამედ ცალ-კეული კრიტერიუმებით. ამ კრიტერიუმებს ლინე ნებისმიერად ირჩევდა, იმის მიხედვით, რომელი უფრო მოსახერხებელი იყო მისთვის მოცემულ შემთხვე-ვაში. ასე, მაგალითად, ცხოველთა სამყაროს სისტემატიკა ლინემ მოახდინა უმთავრესად სისხლის მიმოქცევისა და სუნთქვის სისტემების აგებულების მიხედვით. მან გამოყო ცხოველთა ექვსი დიდი კლასი: ძუძუმწოვრები, ფრინ-ველები, ქვეწარმავლები (აქ შევიდა ამფიბიებიც), თევზები, მწერები, კიები. ძუძუმწოვრების კლასს იგი რიგებად ყოფდა კბილების რაოდენობის და აგე-

ბულების მიხედვით, ფრინველებისას — ნისკარტის ფორმის მიხედვით და ა. შ. ჭიების კლასში ლინემ გააერთიანა თითქმის ყველა უხერხემლო ცხოველი. მაგალითად, „მელანთევი ზღვის ჭუას გუარია“, ასევე ჭიად იხსენიებიან სხვა მოლუსკები, ნაწლავღრუიანები და ზღვაში მცხოვრები მრავალი სხვა უხერხემლო, ზოგიერთი მწერი.

პირველი ოთხი კლასი დღეს ქორდიანთა ტიპის თავისქალიანთა ანუ ხერხემლიანთა ქვეტაში შედის რამდენიმე სხვა კლასთან ერთად. მწერების კლასი — ასევე სხვა კლასებთან ერთად ფეხსახსრიანების ტიპს მიეკუთვნება. ჭიები კი სულაც რამდენიმე ტიპადაა დაყოფილი (რგოლოვანი, მრგვალი, ბრტყელი ჭიები და სხვ.), რომლებიც თავის მხრივ კლასებს მოიცავენ.

კ. ლინეს ერთ-ერთი ყველაზე გენიალური მიხვედრა იყო ფარულთესლოვანთა კლასიფიკაცია ყვავილის აგებულების მიხედვით, მაგრამ ყვავილოვან მცენარეთა კლასიფიკაციაში იგი უმთავრესად ეყრდნობოდა ყვავილში ნტერია-ნების რაოდენობას. მართლაც ლექსიკონში მცენარეების აღწერისას ხშირად ვხვდებით ყვავილში ნტერიაანების (მთარგმნელი მათ ფოჩებს უწოდებს) რაოდენობის მითითებას. ამის გამო ერთ ჯგუფში მოხედნენ სრულიად განსხვავებული მცენარეები, რომელთაც თანაბარი რაოდენობის ნტერიაანები ჰქონდათ, მონათესავე სახეობები კი, მაგალითად, მარცვლოვნები (ხორბალი, კვავი, ქერი), სხვადასხვა ოჯახებში იყო განაწილებული.

საყარაუდოა, რომ მცენარეთა სისტემატიკასა და აღწერილობაში შესაძლოა გამოყენებული იყო, აგრეთვე: ჟან ბატისტ ლამარკის შრომები, რადგან მისი „საფრანგეთის ფლორა“ 1778 წელს უკვე გამოცემული იყო. რაც შეეხება ცხოველთა სისტემატიკას, აქ, როგორც ჩანს, ლამარკის მონაცემები არ უნდა იყოს გამოყენებული, ვინაიდან ამ დარგისადმი მიძღვნილი მისი უმთავრესი შრომები 1801 წლის შემდეგაა გამოქვეყნებული.

გასულ საუკუნეთა მეცნიერების ყველა შეცდომა და უზუსტობა ნათლად დააასახული ლექსიკონში. თუმცა ეს სულაც არ ამცირებს ლინეს, ლამარკის ან სხვა სისტემატიკოსთა დამსახურებას ბიოლოგიაში, და არც ამ ლექსიკონის და მისი ავტორის როლს იმდროინდელ საქართველოში ბიოლოგიური მეცნიერების განვითარებისათვის ზრუნვის საქმეში. სამწუხაროდ, ლექსიკონის ბედი სხვაგვარად წარიმართა, ვიდრე, ალბათ იოანე ბაგრატიონი მოელოდა და იგი 170 წელზე მეტი ხნის შემდეგ მივიდა მკითხველთან, მაშინ, როცა მეცნიერების ისტორიისათვის უფრო აქვს ღირებულება, ვიდრე მისი დღევანდელი დღისათვის.

ურიგო არ იქნება, თუ ცოტა უფრო დაწვრილებით გადავხედავთ ლექსიკონს და შევეცდებით ერთგვარად თემატურად დავაჯგუფოთ ჩვენი შენიშვნები. აღსანიშნავია, რომ ტექსტი დღემდე გამოუქვეყნებელი იყო და მასზე ბიოლოგს არასოდეს უმუშავია, ამიტომაც, ცხადია, შეუძლებელია ამ პატარა მიმოხილვაში ყურადღება დაეთმოს ყველა (ან თუნდაც უმეტეს) ტერმინს.

ეს მომავლის საქმეა. ლექსიკონში ბევრია ისეთი ტერმინი, რომლებზეც ცალკე მეცნიერული სტატიის დაწერა შეიძლება.

პირველ რიგში ცხოველთა და მცენარეთა სისტემატიკაში დაშვებულ ზოგიერთ უზუსტობას შევეხებით. მთელ რიგ შემთხვევებში ლათინურ დასახელებაში გვარი სწორადაა მითითებული, სახეობა კი არა. მაგალითად, *Anas hyemalis* ან *Squalus cacharias* (საერთოდ, იხუზის სახეობა ხშირადაა შეცდომით). მცენარე *крушина*-ზე (თანამედროვე სახელწოდება—ზეშაფი), რომლის განმარტებაში ნათქვამია, რომ მისი ქერქი სასაქმებელ წაძლად იხზარება, ლათინური დასახელება შეცდომითაა. უნდა იყოს *Rhamnus cathartica* და არა *Rhamnus frangula*, რომელსაც ხეკრელი ეწოდება და მისი ქერქი არ იხმარება წაძლად. *Куманиха*—რუსული მაყვალა, მისი ლათინური განმარტება *Rubus arcticus* კი არქტიკულ მაყვალს შეესაბამება. სტაფილოს ლათინურად ჰქვია *Daucus sativa*, ლექსიკონში მის შესატყვისად მოყვანილი *Daucus carota* სტაფილო კი არა, ფერისცვალაა. *Свидина* (თანამედროვე სახელწოდება შინდანწლა) ლათინურად არის *Cornus australis* და არა *Cornus sanguinea*.

არის შემთხვევები, როცა გვარის სახელწოდებებიც შეცდომითაა, მაგალითად, კომშის ლათინურ შესატყვისად მოყვანილია *Ryrus cidonia* მაშინ, როცა კომშს ჰქვია *Cydonia oblongata*; ანანასი—*Bromelia ananas*, უნდა იყოს *Ananas sativa*; წაბლი—*Fagus castanea* კი არა, *Castanea sativa*; აღსანიშნავია, აგრეთვე, რომ *Fagus* საერთოდ სხვა გვარია—წიფელი. *Петрушка*—*Apium petroselinum*—ოხრახუში—აქაც ლათინური დასახელება არაა სწორი, *Apium* ნიახურის გვარია: ოხრახუში კი არის *Petroselinum crispum*. *Барсук*—*Ursus meles* კი არა, *Meles meles* გახლავთ, *Ursus* კი საერთოდ სხვა გვარია—დოჯი.

ზემოთ ჩამოთვლილი უზუსტობანი ღედნიდანაა პირდაპირ გადმოტანილი, მაგრამ არის შეცდომები, რომლებიც ქართველი ავტორის ბრალია. მაგალითად, როცა ლათინურთან ერთად ქართული დასახელებაც არასწორადაა მოცემული. აი, თუნდაც, *ольха*—*Betula alnus*—ურთხელი. პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ *ольха* მურყანია და ურთხელი კი არის *тис*. რაც შეეხება ლათინურ დასახელებას, *Betula* არყის გვარია, *Alnus*—კი მურყნისა. თუმცა სხვა ადგილას იგივე *ольха* (*пестряк*)—სწორადაა ნათარგმნი. ანდა *суслик*—*Mus citillus* დედოფალა ანუ თრითინა *Суслик* არის თრია და მისი ლათინური სახელია *Citellus citellus*, ხოლო დედოფალა ანუ თრითინა არის *ласка*—*Mustela nivalis*. ტერმინის განმარტებაში აღწერილია სწორედ მცენარისმკამელი თრია და არა მტაცებელი თრითინა. *Тумак*—სკუპბრიას გვარის თევზია, როგორც ჩანს, თინუსი, და არა ხრტილოვანი თევზების წარმომადგენელი ზვიგენი. *филин*—ზარანშოა და არა ბუ. *Катран*—პირშუშხელა კი არა, კოტრანაა (*Crambe*) ა. მაყაშვილის ბოტანიკური ლექსიკონის მიხედვით. ლათინური მნიშვნელობაც კოტრანას შეესაბამება. პირშუშხელად ნათარგმნია, როგორც ჩანს, მწარე და ცხარე გემოს მქონე ფესვის გამო, რომელიც პირშუშხას ფესვს ჰგავს. *Бор* იგივეა, რაც ფეტვი და არა ლომი.

ასევე არეულია კედარის სახეობათა ქართული და ლათინური სახელწოდებები, *кедр ливанский*—*Pinus cedrus*, რომელსაც მთარგმნელი ლიბანის ნაქვს უწოდებს, სინამდვილეში ლიბანის კედარია. ლათინურად მას *Cedrus libani* ჰქვია. იგი,

მართალია, ფიჭვისებრთა (Pinidae) ოჯახს ეკუთვნის, მაგრამ მისი გვარია Cedrus, ფიჭვისა კი — Pinus. Кедр сибирский კი მართალია, ფიჭვის გვარს (Pinus) ეკუთვნის, მაგრამ მისი სახეობაა Pinus sibirica ციმბირის ფიჭვი ანუ ციმბირის კე-
დარი. ლექსიკონში მითითებული P. cembra კი ევროპული კედარისებრი ფიჭვეა. არის სხვა ასეთი მაგალითებიც, რომელთა დაწვრილებით ჩამოთვლას არ შეეუდგებიო.

ლექსიკონში გვხვდება სხვა ტიპის უზუსტობანიც, მაგალითად, ასეთი: „ნათელთევზი — ეშაპის გუარია“. როგორც უკვე ითქვა, აქ მოხსენიებული ფეხსახსრიანთა ტიპის წარმომადგენლები უმეტეს შემთხვევაში მწერებად იწოდებიან. „უფროთ მწერებისადმა“ მიკუთვნებული, მაგალითად, ობობა, კიბო, ტიპა, მორიელი და რგოლოვანი ჭიების ტიპის წარმომადგენელი ჭიაყელაც კი. ზოგიერთ შემთხვევაში მატლის სტადიაში მყოფი მწერები, პირიქით, ჭიად ან მატლად მოიხსენიებიან და აშკარად ცალკე სახეობად არიან ნაგულისხმე-
ვი. მაგალითად, „Капустница — კომბოსტოს ჭია თუ მატლი“ — ეს, ცხადია, კომბოსტოს თეთრულაა, მწერების კლასის, ქერცლფრთიანების ანუ პეპლების რიგის წარმომადგენელი, რომლის მატლი თავხვეულ კომბოსტოში ვითარდება, მისი ფოთლებით იკვებება და აზიანებს ამ მცენარეს. თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ მწერებში (და ამფიბიებშიც) სრული მეტამორფოზის არსებობა იმ დროს უკვე კარგადაა ცნობილი და ჭიაყელას განმარტებაში კი აღნიშნულია, რომ იგი არ განიცდის ამგვარ გარდაქმნას.

ზოგიერთი მწერის, მაგალითად, ყირმიზის აღწერაში ნახსენები „ცხვირი მკერდსა ზედა“, როგორც ჩანს, სტიგმებს ნიშნავს. არის, აგრეთვე, შემთხვევები, როცა მწერების (ღრღილი ანუ ჩრჩილი, კრაზანა და სხვ.) აღწერაში ოთხი ფეხია მითითებული, მაშინ, როცა ყველა მწერს სამი წყვილი ანუ ექვსი კიდური აქვს.

ტექსტში გვხვდება გაუგებარი და აუხსნელი შეცდომებიც. აი, თუნდაც, რატომაა шука (ქარიყლაპია) ნათარგმნი „მწერად“. ძნელი სათქმელია, აგრეთვე, საიდან მოდის მცდარი მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ შაბიამანს „შეამაზადებენ ყურძნის გამონაწურთაგან“; დელფინი „დიდი მტერი არს კიტებისა, რომელთა ეწოდების ვეშაპი“. ან კიდევ უფრო უცნაური ფაქტი — ორაგულის გვარის ერთ-ერთ თევზს, რომელიც კიტრანა თევზად ანუ თევზლამაზადაა ნათარგმნი, „თავი აქუს მომცრო და ესოდენ გამკვირვალი, რომელ შესაძლო არს ტვინის ნაწილთა განჩრევად...“ ამის თაობაზე დღეს სამეცნიერო ლიტერატურაში არაფერია ცნობილი.

ხალხში უძველესი დროიდან არსებობდა რწმენა, თითქოს გვიმრა ბნელ ღამეში აყვავდება ხოლმე და ზედ არაჩვეულებრივი სილამაზის ყვავილები იფურჩქნება. როგორც ჩანს, ამის გამომდახილია ლექსიკონში გვიმრის განმარტებაში ნათქვამი: „ყუთვილნი მისნი არიან უჩინონი“. მართლაც, ისინი არასოდეს უნახავს ვისმე, რადგან გვიმრა საერთოდ არ მიეკუთვნება ყვავილოვან მცენარეებს.

ქვანახშირის განმარტებაში ვკითხულობთ, რომ იგი „წარმოებს შერევნობისაგან წყლიერისა მიწისა მთიურისა ფისისა თანა და სხუათა ნივთიერებათა თანა, რომელნიცა არიან აღგზნებადი“. აქედან გამომდინარე, ცხადია, ძნელი სათქმელია, რომ ავტორისათვის ცნობილია ქვანახშირის წარმოქმნის მიზეზები და გზები.

ტერმინ „იაღონის“ განმარტებაში ვხვდებით ცნობას, რომ არსებობს ჭრელი იაღონი და იგი სხვა ფრინველთან (არ არის მითითებული, კერძოდ, რომელთან) შეერთებითა, ანუ შეჯვარებით მიიღება. ამა თუ იმ ორგანიზმის სხეულში სხვა სახეობის ინდივიდის ჩასახვის შესაძლებლობის იდეა ჩვენი საუკუნის შუა ხანებშიაც ჯერ კიდევ პოპულარულად მომხრეებს და არაფერია გასაკვირი იმაში, რომ XVIII საუკუნის დამლევს ვისმე დასაშვებად მიაჩნდა სახეობათაშორისი შეჯვარებით ჭრელი იაღონის მიღება. თუმცა, უფრო საფიქრებელია, რომ აქ სხვადასხვა ჯიშის იაღონების შეჯვარებაა ნაგულახსმევი.

ამბრასთან დაკავშირებით ძალზე ბუნდოვნადაა ნათქვამი, რომ მას მოიპოვებენ „ზღუათა შ(ინ)ა და კიდეთა ზ(ედ)ა ზღვისათა ორისავე ინდოეთისათა“, მაშინ, როცა სინამდვილეში ამბრა კაშალოტის ნაწლავებში წარმოიქმნება.

ქვეწარმავლებსა და ამფიბიებს (რომლებიც იმ დროს მიღებული კლასიფიკაციის თანახმად ერთ კლასში არიან მოთავსებული) არც გული აქვთ ერთსაენიანი და არც ხრტილები ძვალთა ნაცვლად. სხვათა შორის, ამფიბიებისადმი მიკუთვნებული არა მხოლოდ კუ, ნიანგი, ხელოკი და სხვა ქვეწარმავლები, არამედ ბევრად უფრო დაბალ საფეხურზე მდგარი მრგვალობრიანების წარმომადგენელი სალამურა, რომელიც გველთევზადაა ნათარგმნი, და ჭუჭუმწოვარიც — ბეჰემოთი.

მიწაში ამოთხრილ სოროებში და მიწის პირზე მცხოვრებ შხამიან ობობებს ცხვარი ხშირად ხოცავს — წინა ფეხებით გაქელავს ხოლმე, მაგრამ არასოდეს არ ჰამს (იგი მხოლოდ მცენარეული საკვებით იკვებება), როგორც ეს „ღეღაზარდლის“ განმარტებაშია ნათქვამი.

ალსანიშნავია, რომ სხვადასხვა სახეობის თევზის აღწერილობაში ხშირადაა ნახსენები წონასწორობის ორგანო — გვერდითი ხაზი, მაგრამ ამ ხაზზე ქერცლების რაოდენობა, რასაც ღღეს ბევრ შემთხვევაში კლასიფიკაციისათვის აქვს მნიშვნელობა, არსადაა მითითებული. როგორც ჩანს, ამ ნიშან-თვისების გამოყენება სისტემატიკაში უფრო გვიან დაიწყო.

ვეშაპის განმარტებაში, მართალია, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან მოყვანილია „იონას თევზი“, მაგრამ ტექსტს თუ მივყევით, ირკვევა, რომ ავტორს სულაც არ ჰგონია ვეშაპი თევზი. სწორადაა მითითებული მისი თბილისისხლიანობაც, ფილტვებით სუნთქვაც და ცოცხლადმშობიარობაც. ცნობილია, აგრეთვე, კბილებიანი და უკბილო ვეშაპების არსებობა. ეს არცაა გასაკვირი, რადგან XVIII საუკუნეში მთელ მსოფლიოში ფართოდ ეწეოდნენ ვეშაპების რეწვას და მათი აგებულებისა და თავისებურებების შესასწავლად მასალა უამრავი იყო.

ოღონდ, რაც შეეხება ლათინურ შესატყვისს, ვეშაპების რიგს ეწოდება *Cetacea* და არა *Cete* როგორც ტექსტშია.

მცენარეებში ზოგჯერ ზუსტადაა მითითებული მათი ორსახლიანობა ან მდედრობითი და მამრობითი ყვავილების ცალ-ცალკე არსებობა.

არის უზუსტობანი თარგმანში. მაგალითად, *насекомое*—ქუეწარმაველი (მწერის ნაცვლად), *сетчатый*—ფანჯრისაებრ მოყვანილი (უნდა იყოს ბაღისაებრ..), *шупашье*—ჩქიფი (საცეცის ნაცვლად) და სხვ. იასამნის აღწერილობაში *голуний* (ციხფერი) ნათარგმნია, როგორც „შავი“ და გამოდის, რომ იასამნის შავი ყვავილები აქვს. საერთოდ, თითქმის ყველა მუქი ელფერი ნათარგმნია „მოყომრალოდ“.

ზოგჯერ ქართული ავტორი არ, ან ვერ თარგმნის მთელ რიგ სიტყვებს. მაგალითად, პირდაპირაა გადმოტანილი პოროშოკი (ფხვნილი), ქაში (ფაფა), კიტი (ვეშაპი), ოტკა, კრეპკა ოტკა (არაყი), კროკოდილო (ნიანგი), გოროხო (ბარდა), მოზოლი (კოჟიეი), ტეტერები (როჭოები), დეკოკტი ან დეკოხტი (ნახარში), ეს უკანასკნელი რუსულშიაც ლათინურიდანაა შემოსული; ცარსკის ოტკა (სამეფო წყალი), ფარფორი (ფაიფური), ტიგრი (ვეფხვი), ხრენი (პირ-შუმხა).

ზოგჯერ პირდაპირ გადმოტანილია რუსული დაბოლოებები, მაგ. უფიმის ღუბერნია — უნდა იყოს უფის გუბერნია, ამის მსგავსადაა ნათარგმნი პერუვიანის, სამეფო, ზმეევის მთა და სხვ.

ხშირია კალკა, თუმცა უნდა ითქვას, რომ ზოგიერთი მათგანი არც ისე ცუდაააა შერჩეული და ქართულმა მოიხდინა ისინი. მაგალითად, *мокрица*—ტენის ქია, *повар*—მზარეულა ჩიტი, *розмарин*—ზღვის ვარდი, *зимородок*—ზამთარმჩეკი, *парник*—საორაქლე, *сальной корень*—ქონისძირა, *свищ*—მოსტეინალი, *скрипун*—კრიალა, *сказаным образом*—სხენებულთა ხატითა, *солнечный оборотник*—მზესუბრუნე, *тихоход*—წყნარაბლელი, *воробей камышенной*—ჩალის ჩიტი. კალკა ლათინურთან *Phoca*—ფოკინი.

ერთი უცნაური შეცდომა საგანგებოდ უნდა მოვიხსენიოთ. ტერმინი *сычъ*, რომლის ლათინური შესატყვისი არასწორადაა მითითებული, მთარგმნელმა, როგორც ჩანს, წაიკითხა *сыпь*—ად და გადათარგმნა, როგორც „ტიფი“ (*сыпной тиф сыпь*).

აშკარაა, რომ XIX საუკუნის დამდეგს რუსულ და ქართულ ენებს შორის არ იყო ისეთი მკიდრო კავშირი, როგორც დღეს და არც ისე ხშირად ითარგმნებოდა რამე, მით უმეტეს, ასეთი რთული მეცნიერული ტექსტი. ტერმინოლოგია ბევრ შემთხვევაში ახლაც არაა ზუსტად დადგენილი, ამიტომ თარგმანის ზოგიერთი ნაკლი არავითარ შემთხვევაში არ უნდა ჩაითვალოს ლექსიკონის უარყოფით მხარედ. ეს მაგალითები აშკარად გვიჩვენებს, რაოდენ რთულია „პიონერი“ მთარგმნელის მისია.

მეორე მხრივ, არ შეიძლება არ ითქვას, რომ ლექსიკონის ქართულ ტექსტ-

ში გვხვდება მოხდენილად, გონებაშეზღუდულად ნათარგმნი, საინტერესო ტერმინები, რომლებზეც ალბათ ბევრი შრომაა გაწეული. აი, თუნდაც, ორნიეთოსანი ან ქუეყნიერ-წყლიერი (ამფიბია), ტეპილნი წყალნი (მტკნარი წყლები), ილეკრო (ლითონი), ხევესურეთის ლილა (მცენარე, რომლისგანაც ლურჯ საღებავს ამზადებენ. ა. მაყაშვილის ბოტანიკურ ლექსიკონში მას მათრახა ეწოდება), მფრინავი (აქროლადი ნივთიერებები), მწებებელი გემო (მწკლარტე გემო), ფოჩი (მტკრიანა), სათხილე კბილი (ძირითადი კბილი), ყაყიჩორა (ტიტა), უკანონო შესახედავი (არასწორი ფორმისა).

ადამიანის ურთიერთობა ცოცხალ ბუნებასთან და კერძოდ, ცხოველთა სამყაროსთან საუკუნეთა მანძილზე მომხმარებლური ხასიათისა იყო. ყველა ცხოველი და მცენარე ადამიანის ინტერესების მიხედვით დაყოფილი იყო სასარგებლოდ (რომლებსაც იგი იყენებდა საკვებად ან რაიმე სხვა მიზნებისათვის) და საზიანოდ (რომლებსაც ადამიანი ვერ იყენებდა ან რაიმე ზიანი მოჰქონდათ მისთვის). ცხადია, მტაცებლები ამ უკანასკნელ კატეგორიას მიეკუთვნებოდნენ. ადამიანი ყოველთვის ემტერებოდა მათ. ამიტომ არცაა გასაკვირი, რომ ლექსიკონში ზოგჯერ ვხვდებით ცხოველებისათვის მეტისმეტი სისხლისმსმელობის და აგრესიულობის დაბრალების ტენდენციას. ეს ხომ ის პერიოდია, როცა ჯერ არავინ სწავლობდა ბუნებრივ პირობებში ცხოველთა ქცევას და არც ბუნებრივი რესურსების გონივრულად გამოყენებაზე ფიქრობდა ვინმე. აი, რამდენიმე მაგალითი:

1. „ბატკანძერი“ (მტაცებელი ფრინველია) თურმე „შეხდომის ეამს თვით კაცთაც მიეტევების“;

2. დათვი „საშოვარსა თვისსა დასცემს მიწასა ზედა ტოტითა და პირველად გამოსწოვს მისგან სისხლსა და რაისაც ვერ შეშჷმას, შთაფლავს მიწასა შინა“. დათვი უმთავრესად მცენარეული საკვებით ან ზოგიერთ შემთხვევაში ლეშით საზრდოობს. ნადავლს, უმეტესად შინაურ პირუტყვს ან წვრილ ცხოველს, იშვიათად კლავს, მაგრამ არც სისხლს სწოვს და არც მიწაში ფლავს მას მგლების მსგავსად.

3. თეთრ დათვს ასევე დაუმსახურებლად მიაწერენ ადამიანზე თავდასხმის ჩვევას. დღეს კარგადაა ცნობილი, რომ იგი ასე იქცევა მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როცა ადამიანი გამოუვალ მდგომარეობაში ჩააყენებს ხოლმე, ჩვეულებრივ კი, პირისპირ შეხვედრისას გაქცევას ამჯობინებს.

4. შიშს დიდი თვალები აქვსო, ნათქვამია და, ალბათ სწორედ ამ შიშმა გაზარდა „ტიგრი“ ფოცხვერსა და ვეფხვზე(?) რამდენიმეჯერ უფრო დიდი. თანაც მას პირუტყვისა და მძვინვარე მხეცთა გარდა ადამიანზე სისტემატურად თავდასხმაც მიეწერება და მისთვის სისხლის გამოწოვის საძაგელი ჩვეუაც.

გულისტკივილით უნდა ითქვას, რომ ლექსიკონში ნახსენები ზოგიერთი

სახეობა უკვე აღარ არსებობს დედამიწაზე, ბევრი კი სამუდამოდ გადაშენების საფრთხის წინაშე დგას. აი, თუნდაც ზღვის ძროხა ანუ სტელერის ძროხა, რომელსაც მთარგმნელი „ზღვის ფურს“ უწოდებს. ეს მოზრდილი ზღვის ძუძუმწოვარი პირველად გერმანელმა მეცნიერმა გეორგ სტელერმა აღმოაჩინა და აღწერა 1733—42 წლებში ვიტუს ბერინგთან ერთად მოგზაურობისას. მონადირეებმა მაშინვე გააჩაღეს გამალებული ხოცვა-ჟლეტა და ერთი საუკუნის შემდეგ მთლიანად გაწყვიტეს ზღვის ძროხა. ნორვეგიელი მკვლევარის ა. ნორდენშელდის ცნობებით (1879) ბერინგის კუნძულის ადგილობრივი მცხოვრებთ 1854 წლის შემდეგ აღარ უნახავთ ეს ცხოველი.

დღეს გადაშენების პირსაა მისული ბერძნული მითის გმირი — პაწია ლამაზი ჩიტუნა „ზამთარმჩეკი“ (ქარლი ანუ ალკუნი). როგორც ცნობილი გერმანელი მეცნიერი ბერნჰარდ გრეიმეკი წერს, მომავალი თაობა ალბათ მხოლოდ მის სურათებსა იხილავს. ასევე საფრთხე ემუქრება დათვის, ვეფხვის რამდენიმე სახეობას, მრავალ ჩლიქოსანს, ფრინველს, ზოგიერთ მცენარეს და სხვ.

ლექსიკონი მდიდარია ცნობებით ხალხური მედიცინიდან. აქ ნახსენები ზოგიერთი საშუალება დღესაც ფართოდ გამოიყენება არა მხოლოდ ხალხურ მედიცინაში. მაგალითად, სინამაქის ხის ფოთლისაგან და დათვნილას (დღეს ხეშავი) ქერქისაგან მზადდება კუჭის შეკრულობის საწინააღმდეგო პრეპარატები. ხელების საწინააღმდეგო მიქსტურებსა და წვეთებში ანისის წვეთებს ურევენ. აფთიაქებში იყიდება გამხმარი მუხის ქერქი და სალბი — პირის ღრუს ანთებითი პროცესებისა და ღრძილებიდან სისხლდენის საწინააღმდეგოდ, კრაზანა ბალახი — კუჭის მოშლილობისათვის, იის ფესვი და ფოთოლი — როგორც ამოსახველებელი საშუალება. კულმუხო, სელისა და მიხაკის ზეთი, ქაფური და მრავალი სხვა ნივთიერება ასევე გამოიყენება დღეს მედიცინაში.

თ. ენუქიძე

ნ. კიკნაძე

ბუნებისმეტყუელება

ანუ

შეკრება ღმერთს სხუათა და სხუათა ბუნებითთა ის-
ტორიათაგან ანბანსა ზედა ასსმითა, რომელნიცა
შეადგენენ სამთა სამეფოთა ბუნებისათა, ესე იგი:
ცხოველთასა, მცენარეთასა და აღმონაკუთხეთასა, გინა-
ილექროთასა ქვებითურთ, ცხადითა განმარტებითა
თჳსებისა, ნიშნებისა და ჳმარებისა მათისათა, და
წოდებითა სახელთასა რუსულს, ლათინურსა და
ქართულსა ენასა ზედა

შრომითა და მოღუაწებითა საქართველოს მეფის
გიორგის კის იოანესითა

სანკტაქეტიზურელსა შ/ინ/ა

1814-სა წელსა

ПРИРОДОСЛОВИЕ

ИЛИ

СОБРАНИЕ СЛОВ

ТРЕХ ЦАРСТВ ПРИРОДЫ, ИЗ РАЗНЫХ ЕСТЕСТВЕННЫХ
ИСТОРИЙ, СОБРАННЫХ И РАСПОЛОЖЕННЫХ
ПО АЛФАВИТНОМУ ПОРЯДКУ, С ЯСНЕЙШИМ ТОЛКОВАНИЕМ
НА ГРУЗИНСКОМ ЯЗЫКЕ СВОЙСТВА, ПРИМЕТ И
УПОТРЕБЛЕНИЯ ОНЫХ И ПЕРЕВОДОМ СОБСТВЕННЫХ ИМЕН
НА РОССИЙСКОМ, ЛАТИНСКОМ И ГРУЗИНСКОМ ДИАЛЕКТАХ

В САНКТ-ПЕТЕРБУРГЕ. 1814-го ГОДА

A

ААНГИЧ *Anas hyemalis* გარიელო ფრინველია. ანდუთ. ფრინველი ესე იხუთა გუარია. სახელი ესე ჰსწოდებეს კამჩადელთაგან ჯმისა გამო მისისა, რომელიცა გამოაღებს ზახილისა დროსა აანდოჲ, ესე იგი სახელსა თჳსსა. სხეებრ უწოდებენ მას სიბირსა შ(ინ)ა საეკად და საუტკად. ესე ფრინველი ტანით იხვისოღენია. მთლად წითელი არის, ინის ფერსავეთ მოყვითლო, ნისკარტი იხვსავეთ და შავის ფერით შერეული. ფეხება გაბმული და შავი. ესენი, დელალ-შამალნი სცხოვრებენ ყოველთჳს ერთად. ეწყობა ქაობიანს ადგილსა და გზის პირებზედ სხდომასა. უკეთუ ტოლი მოუკდეს არ განშორდება მეორე და ოდეს გაფრინდება კულად ძახილით მოვა მის თანავე. ამის ხორცს მოხარშვენ ძლიერად და წვენსა ამისას დაყოფილს კაცს ასმევენ და ამ ხორცს აქმევენ განსადევნელად ცოფისა.

АБМСЛЕК *Cor... infantus* ტარბი. ფრინველია. აღასილიჩინ. ტარბი შაშვზედ უფრდ მომცრო არის. თავი აქუს შავი და ნისკარტი მოკძე სადგისივით. გულზედ მოწითლო და ზურგი შავი და მუცელს ქვე თეთრი. ესე დიდა მტერია მკალთა. ოდესცა მკალნი გუნდობით ყანას წახლენენ, მაშინ წმინდის იაკობის წყალს წამოიღებენ ჭურჭლითა ერეენით და მაშინვე თან მოყვებიან, გარნა ის ჭურჭელი უნდა ყოველთვის საცა ჩამოხდეს მალა დაჰკიდოს და მერე სადაც არიან ის კალიები მუნ მიიტანონ ის წყალი და მერედ ესენი დია მრავლობით შეიყრებიან გუნდ-გუნდად და დაუწყებენ კალიათა სვრასა. და ოდეს ძლიერად გაძღებიან და დასასხლიანდებიან მერეთ მდინარესა შინა იბანებენ და განიბანებიან რათა ბანებისა გამო არლა დაიხოცენ მკალთა გესლისა გამო. და სხეებრცა მიაწერენ ამ ფრინველსა უძღეობასა.

АВДОТКА *Scolopax totanus* ცხრაშუცელა ანუ ხარდიონი, კოტი. სუიელბას. ციხუშვი. ფრინველია, ღალღის გუარია. ზღვისპირას ბუდობს. ზურგი და სხუა ზემო ნაწილი სხეულისა აქუს მოყომრალი, შავის ხალბით დაწინწყლული, თავი და კისერი ყომრალი მოშავოდ. ბუმბულის ნაპირები თეთრი. ყელი და მკერდი დაჯარული აქვს მოგრძე შავ-წითელს ზოლებითა კუდ ქუეშე, წარბები და ნისკარტი აქუს მოშავო. ფეკნი ყომრალნი და ბრჭალნი შავნი.

АВСАНКА მწყერჩიტა, იხილე **ОВСЯНКА**

АГАРЬ ლაინა ღალღალ. სახელი ესე ეწოდების საზოგადოდ მცერეს გუარის ღალღათა.

АГАТ აყიყი. აყიყ. ოქროქვა. ქუა არის ტალის გუარია. თეთშყარი ნახევარგანსაკვირი, ზომიბელი თავსა ზ(ე)და თჳსსა სრულისა ბზინვისა ანუ ელვარებისა. დროსა კვეთებისასა ტალსა ზ(ე)და აწარმოებს ცეცხლის ნაპერწყალთა და ჩვეულებითისა ტალისაგან განსხუადების ოდენ ფერებითა, ძარღვებითა და განმჭირველობითა. სახელი ეწოდა მას სიცილიისა მდინარისა ახატისაგან, რომელსაც აწ დრილდა ეწოდების. პირველ პოვნილ იყო ქუა ესე მდინარისა ამის პირსა და ამისთჳს უფრორე სამართლიანად ეწოდების ახატად სლავენურთა წაგნთა შინა.

АГНЕЦ კრავი ანუ ბატკანი. ყუზ.

АГНЕЦ НЕПОРОЧНЫЙ *Vitex agnus castus* უმანკო კრავი. ბერძ. ბუჩქს ეწოდებდნ რომლისაყა ხილსა ანუ ნაყოფსა იხმარებენ სამკურნალოსა შინა. თვით არს ხილი იგი მკრგუა-

ლი, სიდიდით კანაფის თესლისოდენი. გატყევილი, ყომრალი, გემოდ ცხარი და მღებარე ბუ-
ღესა შინა ოთხეუთხის სახედ.

ΑΓΗΘΩΝ ΒΕΤΒΙ ძენჭი. სოგუთ. ნორჩნი გინა რტონი პალესტინის ტრიფისანი, რომელნიცა
აღმოცენებთან ზღინარეთა პირსა ზ(ედ)ა. რტონი ესე ერსა ისრაელისათა ეპყრათ კელაა
თჳსთა შ(ინ)ა, დღესაწაულსა სინოპილისასა. დროსა ღ(მ)რთისმსახურებისასა ე(თიარ)ცა აწ
გვიპყრეს ჩუშნ ცისკრის ლოცვასა ზ(ედ)ა ბზობის კვირაიკისასა. „და მოაღოთ რტონი ტი-
რიფისაგან მდინარისა. და იხარებდეთ წინაშე ღმრთისა თქუქნისა“ ლევიტ. თა. 23, მ. 40. სჩანს,
რომელ რტონთა ამათ მოიღებდიან ბუჩქისაგან. აგნისისა *Eleagrus angustifolia* ვინადგან
მცხოვრებნი ქუშში კერძოდ დნებრის მდინარისანი უწოდებენ მას იერუსალიმის ზნად.

ΑΔΑΜΑΝΤΣ ბერძელთა. ადამანტი. აღმასი. აღმას. ქუა არს ელვარე, ძვირფასთა ქუათა
შორის პირველისა ზარისხის მექონი. სიმყარითა აღმეტებან სხუათა ყოველთა ქუათა. სახე-
ლი ესე ჰსწოდებიეს ადამანტი, რომელიცა პნიშნავს ვერძლეულსა, ამად რომელ, სიმყარითა
სხუათა ყოველთა ქუათა გარდაემეტებან. ლექსი ესე ადამანტი წერილ არს მხოლოდ ეკლე-
სიურთა წიგნთა შ(ინ)ა და საზოგადოდ ეწოდების არაბულის ენითა აღმასი, ხ(ოლო) ფრან-
ციცულად ბრილიანტი.

ΑΔΑΜΟΒΑ ΓΟΛΟΒΑ *Mandragora* ადამის თავი. მანდრაგორა. აფთი სალამუთ. სახელი
ესე სწოდებიესთ ძირთა ბალახისათა, რომელნიცა აღმოსცენდებიან სამხრეთისა მკარესა ევ-
როპისასა. გარეგან კერძოდ იქმნებიან ფერითა ყვითელ მოყომრალიოდ, ხ(ოლო) შინაგან თეთრ,
გემოდ მომწარო, სუნით გარე მიქცევალი; აქმარების მეურნალთაგან განსაქარეებლად ცივთა
გარეშე სიმსიენეთა.

ΑΔΑΜΟΒΑ ΣΜΟΚΒΑ *Musa paradisiaca* ადამის ლეღვი. ხე ესე გაიზრდების აზიასა,
აფრიკასა და ამერიკასა შ(ინ)ა. საკმაოდ მსხვილი, დაფარული მრავლითა ქიციანისა ქერქი-
თა, რ(ომ)ლისაგანცა შედგების მთლად ძირიდგან ტოტებამდინ. სიმაღლე უკუშ აქვს ვიდრე
თორმეტი ფუტი და ყოველთა სხუათა ხეებთა ზ(ედ)ა საცნობელ არს ფოთლებისა თჳსისა სი-
დიდისა გამო, ესრეთ, რ(ომ)ელ შესაძლებელ არს დაფარად ორისა ფოთლოთა კაცისა. ნაყო-
ფი მისი არს კუთხოვანი, სიდიდით ჩვეულებითისა კიტრისა. გემოთი არს სასიამოვნო და
განმამღებელი ანუ ნოყიერი.

ΑΔΑΜΟΒΟ ΥΒΛΟΚΟ ადამის ვაშლი, იხილე ვაშლატამა. აღმა შეათაულსი.

ΑΖΒΕΣΤ ბერძელთა. აზბესტი ანუ ქუაქანაფა, აზნათს. ლექსი ესე გამოითარგმანების
დაუწველად. ლითონმსიტყუქნი (მადანჩი) უწოდებენ ქუად რთულად, გინა ტყავეცად, რო-
მელნიცა შემძლებელ არიან ერთმეორისაგან დაშორებლად. მსგზავსისა მის ქვასაგან, რო-
მელსა ეწოდების ამიანტი. განსხუადების მით, რომელ ტყავეცნი მისნი არა ესოდენ ღბილ
ანუ მოხრადნი არიან.

ΑΨΙΒΑ *Pyrus cydonia* კომში. აპივა. სიხელი ესე არს ოსმალთ ენისა. თვით ხილი არის
მოგურგალო ანუ მსხლის სახე. სიდიდით მსხვილის მსხლისოდენ. ტყავი ანუ ქერქი აქუს
სრქელი, ბუსუსიანი და ყვითელი ფერითა. თავჩადრეკილი ხუთ-სეიანი ანუ კუთხიანი. კორცი
მისი ანუ გული არს მაგარი, მოყვითალო, გემოდ შეავე და ფ(რია)დ შემეგრელი. ხილი ესე
მოვალს რუსეთის მამულში მდინარისა თერგის პირსა. სხუათა ადგილთა შ(ინ)ა რუსეთისათა
უწოდებენ ნემეტურსა სახელსა კვიტ.

ΑΨΙΣ იშხვარი, გინა შავი ლაქლავი. ყარალავლაგ. დიდი ფრინველი არა, ლაქლავის გუარია
და იქმნების ორგუარი. პირველი არს თეთრი *Ardea ciconia* ფრთების გარდა, რომელ-
ნიცა აქუს შავნი. ფერკნი მისნი, რომელნიცა არიან გრძელ, ნისკარტი და ტყავი ბუმბულს
ქუშშე აქუს წითელი. მეორე არს შავი *Ardea nigra*, რომელსაცა აქუს ბუმბული ზემოდგან

შავი და ქუშმოდგან თეთრი. ნისკარტი წითელი, ფერკნი ბინდისფერი. რუსეთს ბუდობენ მოსკოვის გარემოსა შ(ინ)ა და უშორესთა, გამოიზრდებიან ქვემძრომითა და ქუეებითა. კ(უალა)დ უწოდებენ მათგანს პირველსა *рызань*, *рыселъ*, ანუ არაბულად ლეკლეე, ხ(ოლო) მკორესა შავ ლაქლაქად.

АКАЦИЯ ბერძულია. ბარდლა, ხეზარდა. აყაყია. ხე ანუ ბუჩქი.

АККУЛА *Squalus cacharias* ნათელთევზი რედუნი. იშლიერან ნურმაი. სახელი ე'ე წარმოებს ისლანდიურისა ანუ ნორველიის ენისაგან (ტაკოლ). ვეშპის გუარი არს. თევზითა ფ(რია)დ უდიდესი ზღვისა, კორკის მკამელი. ზურგი აქუს ფ(რია)დ პრტყელი. პირი ფ(რია)დ უგანერესი და მოკურვილი ხუთგზის მორიგებულის კბილებითა. თვით არს ფ(რია)დ მრავლის მკამელი და სრქელი. ხშირად უკუე შთანთქმავს კაცთა და სხუთა ცხოველთა მრთელსა. ტყავი აქუს შავ-ყომრალი, ხორბლიანი და მსახურებს ღერგალთა, ნაცვლად ღოზისა. რუსეთს ბუდობს მხოლოდ ოდენ ჩრდილოეთს ოკეანეს შ(ინ)ა.

АКЛЕЙ ციბირის იხვი. ციბირ ორდაგინი.

АКРИДЫ ბერძულია. მკალა. ჩავირვან. მახვლა მკალა, რომელიცა ბუდობს აზიასა და აფრიკასა შ(ინ)ა და რომელსაცა მრავალნი ერნი ძველადგან საზრდელად იჭმედენ. მიზებისა ამისამებრ დიოდორე სიცილიელი და სტრაბონ უწოდებენ არაბელთა ერთა აკრიდოჭავად, ესე იგი მკალიისა მკამელად. ურიანი, ეგრეთვე მეზობელნი მათნი იჭმედიან მკალსა საზრდელად, რასაცა ემოწმების წიგნი ლევიტელთა თა. 11 მ. 22... „და ესე სკამით მკალი და მსგზავსნი მისი“. აკრადი არს ნამდილად მკალი ბერძულის ენითა და არა მწუანელი რამე ე(ითარ)ცა განმარტებენ ვიეთნიმე.

АЛАВАСТР ბერძულია. ალბასტრო. თავმარლა, გინა ცარკის ქვა. ქვა არს სითთრითა მსგზავსი მარმარილომსა, გარნა არა ეგრეთ მყარი ე(ითა) მარმარილო და განკერვალი მისაებრ. და ძველად ამისგან იქმოდენ კურქელთა სურნელის ზეთების შესანახელად.

АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ ЛИСТ სინამაქის ფოთოლი. ლქსითა აზით იგულისხმებიან ფოთოლნი ხისანი, რომელსა ეწოდების *Cassia senna*. ხე ესე მოვალს ინდოეთს და ეგვიპტეს. ფოთოლნი არიან მოგურგალოდ მოგრძენი, წვერ-მწვეტნი, სიგრძეზედ ორად განყოფილნი ძარღვითა, ფერით ღია მწუანენი და მცირედ მოყვითლონი. სუნი აქუსთ თჳსი საკუთარი. გემო მწარე, საზოზი და მცირედ მოცხარო. იქმარებიან მკურნალობასა შ(ინ)ა, ე(ითა) სასაქმებელი წამლი.

АЛЕКСАНДРИЙСКИЕ СТРУЧКИ სინამაქის ხი წყუფი, რომელიცა არს მოგურგალოდ გრძელი, მოწურვილი. მრავალთა მოგრძეთა თესლთა შემცველი, თვინიერ ყოვლისა სუნისა. გემოდ მომლაშო და მცირედ მსგზავსი ფოთლისა გემოთივე, გარნა თვინიერ ყოვლისა სიმწარისა. იქმარების ეგრეთვე ე(ითა) ფოთოლიცა მისი.

АЛЕКТОР ბერძულია, ქათმი მამალი. ხორუზ.

АЛКАЛИ არაბულია. ნაცარტერს მარლა გინა კალქეს მარლა. ქელტუზისი.

АЛКИОНЬ ბერძულია. ალკიონი. ფრან. იხალე ზამთარმწიკი *зимородок* ალყიუნი. ყიშ დოღან ყუში.

АЛКОГОЛЬ ИЛИ АЛЪКОЛЪ ალკოლო. დუათეშა. არაბულია. უმტვერესი, ნიეთერეზ ბასა სრულსა სიწმინდესა და შესაძლებელსა სითხელესა შ(ინ)ა მოყუანებული, რომლისა მიხედვით დაჰნიშნავს ქიმიასა შ(ინ)ა ოდენსმე მრავალგზის გამოცდილსა და სხუთა ნაწილთაგან დაწმენდილსა ღვინის იყსა ანუ სპირტსა, და ოდენსმე თჳთ უთხელესა მტკრად დანაყილსა რასამე.

АЛМАС ალმასი. ალმას. ლქსი ესე წარმოებს არაბულის ლქსისაგან (ელმას), რომელიცა ეწოდების უძვირფასესსა პირველის ხარისხის განსაკვირსა ქუასა, ეკლესიურთა წიგნთა შ(ინ)ა

სახელ-ედეების ქუასა ამას აღამანტად. იხილე ლექსი ესე ზემო. ქუასა ამასვე გათლილსა ორი-სავე თავით ფრანციულის ლექსით ეწოდების ბრილიანტი. ხ(ოლო) უკეთუ გათლილ იყოს ოდენ ზემო კერძოდ და ქუჭიდგან პრტყელ, მაშინ ეწოდების როზა. იხილე ლექსნი ესე. მე-ქიქენი სახელს სდებენ აღმასის ნაპერწყლად მაშინ, ოდეს შთასმულ იყოს ტარსა შ(ინ)ა კელსაქერსა, რომლითაცა ჰსჭრიან მინათა.

АЛОИ ბერძულია. ალოა, აზუა, საბრი. საბრ. ესე არს მცენარი ცხელთა მქარეთა შ(ინ)ა აღმომცენარე. მქონებელი ფ(რია)დ წყლიანთა და ეკლიანთა ფოთოლთა, რომელიცა აღმო-ცენდების სხუა-სხუა სახედ. წვენი მისი, რომელიცა იჴმევის, არს ნახევარგანჴვირვადი, მზზი-ნავი, ხალეოიანი და ძარღვებანი, ოქროსფერი, სუნით მძიმე. გემოდ ფ(რია)დ მწარე და ეწო-დების ოსმალო ენითა საბურ. იხილე ლექსი ესე.

АМАЛЫГАМА ამაღამა ანუ მარქეშადა. რეკროთა და ნახევარილეკროთა ვერცხლის წყალში ღრესის გამო გახსნა, რომლისა მიერ ღბილ იქმნებიან ვ(ით)ა ცომი და უხილავად შერთულ მას შ(ინ)ა.

АМАРАНТ ბერძულია. ამარანთო. ძუმელი. ყადიფა ჩინავი. იხილე ყუავილი წყალობისა, მამლის — სივარცხელა, სამფეროსანი ყუავილი.

АМБРА ემბრა ანუ ამბარი, სამბარ. საკმეველია კეთილსუნოვანი. ლექსი ესე წარმოებს არაბულის ლექსისაგან ემბრა, რომელიცა არს არსება სუნოვანი, ადვილად მწველი ანუ აღ-საგზნებელი, მსუბუქი, პოხიერი, ფერად ყომალი, შინაგან კერძოდ ქრელი, თეთრად მოელ-ვარე კნინების წინწყლებითა. იჴმარების ვ(ით)ა დასაქმევად, ეგრეთვე წამალთა შ(ინ)ა შინა-გან კერძოდ მისაღებელთა. ჰპოებენ ზღუათა შ(ინ)ა და კიდეთა ზ(ედ)ა ზღვისათა ორისავე ინდოეთისათა.

АМЕТИСТ ბერძულია. ამეტისტო. ამათისტ. ქუა არს თუალო. ძვირფასთა ქუათა შორის მეექვსე ადგილის მქონებელი. სოსნისფერი. მრავლად ჰპოებენ ქუასა ამას ციბირსა შ(ინ)ა, გარნა უპირველესად შერაცხილ არს აღმოსავლეთისა.

АМИАНТ ბერძულია. ამიანტო. ქუა კანათა. ლექსი ესე დაწინაშავს ბერძელს ენასა ზ(ედ)ა განუსვრელსა, ვინაჲდგან შთაიგდების ქუა ესე ცეცხლსა შ(ინ)ა, არა გაშავდების არცა მცი-რედად. ესევე სახელი ეწოდების აზბეზტის გუარსა (იხილე ზემო აზბესტი), რომელიცა რთულ არს ტყავეკეთაგან, ადვილად ერთიმეორისაგან დასაშორებელთა, რომელნიცა შეერთებულ არიან ურთიერთშორის სიგრძისამებრ ქვისა, რომლისაგანცა ძველად განაყეთებდიან დაუ-წყელთა თვისთა არდაგთა ანუ სუღარათა და მათ შ(ინ)ა დასწყვიდიან გუამთა ჩინებულთასა. იხილე შიის კანათა.

АМИГДАЛ ბერძულია. ნუშის ხე. ბაღამ ალაჭი.

АМФИВИА ბერძულია. ამფიბია, ორნიეთოსანი. სახელი ესე ეწოდების საზოგადოდ ცხო-ველთა ორნიეთოსანთა, გინა წყალშიწიერთა ესე იგი შემძლებელთა ცხოვრებად ვ(ით)ა წყალ-სა შ(ინ)ა, ეგრეთვე ქუშყანასა ზ(ედ)ა. მაგალ. კროკოდილო, ზღვის ძაღლი და სხუანი არიან ამფიბიანი ანუ ორნიეთოსანნი. და ახალნი მწერალნი ბუნებითისა ისტორიისანი უერცელესსა დამნიშვნელობასა შ(ინ)ა იჴმევენ ლექსსა ამას და გულისხმა ჰყოფენ ლექსითა ამით ცხოველ-თა მათ, რომელთაცა აქუსთ ერთი დამტევნელი ბუდე გულისა და წითელი ცივი სისხლი. იგი-ნი ქმნივენ ფილტვითა და ნაცვალად ძვალთა აქუსთ ხრტილი ანუ ღრავა. აზრითა ამით ცხო-ველი ჩამავარე, ქუშწყარამვალნი, ლორტუკნი და სხუანი არნ ცხოველნი ამფიბიანი. იხილე ორნიეთოსანი.

АНАНАС Bromelia ananas ანანასი. სახელი ესე წარმოებს ბრაზილიულის ლექსისაგან (ნანა), რომელიცა შეწყნარებულ არს მრავალთა ევროპის ენასა ზ(ედ)ა. თვით არს მცენარი ნაყოფმომცემელი. ფოთოლნი მისნი გაიზდებიან აღნახევრადმდე ღია მწუნედ, მსგზავსად ფოთოლთა ალომასათა, ა(რამედ) უფრორე ვიწროდ და არა ეგოდენ წყლიანად, დაკბილულად

და თავმწვეტად. საშუალო მათა აღმოცენდების ღერო სიმალლით ერთს აღლადმდე და უმად-
ლესცა. სიმსხოთი ავანგის კელისა ანუ ფილთაქვის ოდენ. ღეროს წვერზედ გამოიბამს ნა-
ყოფსა გათრავულის ქვისებრ და გურგალსა, ტყავი ანუ ქერქი მისი არს ყვითელი, გული
მოყვითალო და განყოფილი წებოდის ფარდებითა. გემოდ არს ფ(რია)დ საამო და სუნით
არამატებრი. თვის ნებით აღმოსცენდების სამხრეთის კერძოდ ამერიკასა და აღმოსავლეთის
კერძოდ ინდოეთსა შ(ინ)ა. ხ(ოლო) ევროპასა შ(ინ)ა აღმოაცენებენ საორთქლეთა ანუ თბილ-
თა სახლთა შ(ინ)ა.

АНИС. ბერძელთა. ანისი. *Pimpinella anisum*. ანისულ. ანისად ივულისხმებიან მოგრძე
გურგალნი თესლნი, რომელნიცა უფრორე ორად შეტყუპვით შეიზრდებიან. ფერით იქმნე-
ბიან ყომალ, გემოდ ტკბილ და მშუშხველ მცირედ. იქმევენ მასალად საქმელთა შ(ინ)ა და
სამკურნალო წამალთა შინაცა.

АНИТ ბერძელთა. იხილე კამა Укроп შივით. რაზანა.

АНТИМОНΙΑ ანთომონი. იხილე სურმა. Сурма ანთომონ.

АНЧОУС. ნემეცურია. *Clupea encrasicolus*. თევზთ-სარდალი. სარდალ პალუხი. მცირე
გუარია ლითსიტისა. სიგრძით არს ჩარქვზედ ნაკლები. ინადირებენ მდაბალთა ადგილთა
შ(ინ)ა. ჩრდილოეთისა, ატლანტისა და შუა ქუშყნის ზღვისათა. ლიფსიტნი ესე სხუაბენ
ვერცხლისფერის მუცლითა და გვერდებითა, მოყომარალოდ ყვითელის ზურგითა და წინ-
წამოწეულის ცხვირითა ქვენა ყბაზედ. რუსეთს მოიტანებენ მათ შემზადებულსა მარილითა
და სხუა საჭირო მასალებითა.

АНФРАКС ბერძელთა, ანთრაქი. ქუა არს ძვირფასი. ფერით ნეკერჩხლის შ-გზავსი. ვინად-
გან ანთრაქი ბერძელად ეწოდების ნაყორჩხალსა. ნაცელად მისსა მოიღებენ მეწამულსა.
ანუ წითელსა იავუნდსა. შესახედავი ეტლისა თულთაჲ ე(თ)ა შესახედავი ქუსა ანთრაქისა.
იზეგია თა. 10 მ. 9.

АПЕЛЬСИН *Citrus sinensis* აპელსინი. პორთუხალი. თურინჯ. ჩინეთის ვაშლი. ნაყო-
ფი არის ხისა, მოყუანილებით გურგალი. ფერით ჩატექცილის ნაყორცხლისა ანუ ყვითელი,
ფ(რია)დ წწასანი. გემოდ ტკბილი და მცირედ მომეაყო. სუნით სასიამო. სახელი ესე არს-
ლოლანდიური, რომელიცა დანიშნავს ჩინეთის ვაშლსა. ვინაჲდგან ხენი ნაყოფისა ამის მომ-
ცემნი პირველად მოტანილ იყვნენ ჩინეთით.

АПРИКОС *Prunus armeniaca* პერამი. არეგ. ნაყოფი ესე არს სხუა და სხუა სიდიდისა.
ერთს მჟარეს ღარიანი. გული მოყვითლო და სუნოვანი, ქერქი განწვირვადი და ბუსუსიანი.
გემოდ ტკბილი, კურკა მოგრძე და გული კურკისა მწარე. ასტრახანს და თერგის პირსა სპარ-
სულის ლექსითა უწოდებენ ქურეგას.

АРАК. არაბ. არაყი, იყი, ეოტკა, გამოხდილი შაქრის პესოკისაგან, ბრინჯისაგან და ღერო-
ანერგილისაგან. თათარნი და თურქნი ყოფელსა ცხარსა საქმელსა უწოდებენ არაყად.

АРГАЛИ არნი გარეული ზოის ცხვარი. ტაშუინი.

АРБУЗ *Citrullus* საზამთრო. ყარფუზ. ლექსი ესე მოღებულ არს რუსთა ზერ თურქთა
ენისაგან. საზამთრო იქმნების სხუა და სხუა სიდიდისა. გარეგან კერძოდ ლიპი და ფერით
მწუანე. გული მისი არს მყარსა ქერქსა ქუშყნ წითელი ანუ მოყვითალო, გემოდ შაქრისა,
თესლი მისი არს პრტყელ და მოგურგალოდ გრძელი შავის ნაქუპითა და თეთრის გულითა.

АРГАМАК არღამაკი. ქოილან. სპარსული ლექსია. ერთს გუარის ცხენს ეწოდების, რომ-
ელსაცა მოაშენებენ ყაზართსა შ(ინ)ა და მათის სიმსუბუქისა და ფ(რია)დ გარბენისა მი-
ხედვით გვეყენებას შ(ინ)ა, შერაცხილ არიან უაღრესად ცხენთა შორის.

АРГАПАГ ბერძელთა. არგოპალი ესე იგი არვისა ანუ მარსის ბორცვი, რომელიცა არს
ათინასა შ(ინ)ა ციხის ახლოდ და რომელსა ზ(ედ)ა განსჯილიან ძველად დიდდიდთა საქმეთა
რდადგა პავლე შორის არიოპაგისა, საქმე მოციქულთა თა. 17. მ. 22.

АРОМАТЫ ბერძულია. ნელსაცხელებელი. ყოველი მცენარი რომელიც არს კეთილსუნ-
ვანი და გემოდ ცხარი და მშუშხველი. სამხთო წერილსა შ(ინ)ა დაჰნიშნავს შერევენილებასა
კეთილსუნოვანთა სიპოხეთასა.

АРОХОНА БОРОДА აარონის წვერი. ბალახია. ნიუკა. ლუფ.

АРТИШОК ფრანკ. ჩალაშველა *Cynara scolymus* ახალბროწოლი. იენგინარ. აღმოშენა-
რეობს სამხრეთის კერძოდ ამერიკისა და სირიისა. საზრდელად ანუ მხლად იჰმარების.

АРЫШ თათრულია. *Iuniperus sabina* არღიშ. ლევი. ბუჩქია. ღვიის მგზავსია. ყაზანის
ღვია. ტვია. ღერი მისი ქუშმოდგან დაფარულ არს წითლად მოყომარლო ქერქითა; წერილ-
თა მისთა ფოთოლთა, რომელნიცა ემსგზავსებიან კიპაროზისათა, აქუსთ ფერი სასიამოვნო
მწუანე; ნაყოფი მისი არს შავი, რომელიცა ვითარცა თუთ ხე მათი იჰმევის როგორადღე ღვია,
ყარამაშა შ(ინ)ა უაღრეს არს, იზრდების ქვიშიანსა ადგილსა ყირიმსა შ(ინ)ა, სიბირსა და დონ-
სა ზ(ედ)ა, რომლისაცა გამო სხუცა სახელი ეწოდების, ესე იგი, დონისა, ანუ ყაზანის ღვია.

АРУ *Alca torda* ყარაბათალი. ყარაბა ანუ შავი მუტრყუმბელი. კამჩატური სახელია
ფრინველისა, რომელიცა არს ტყის ქათამას გუარი. ბუდობს გარემო ქვიანთა კუნძულთა ანუ
ქალაქთა ჩრდილოეთის ცივსა მჟარესა. თავი მისი, ყელ-კისერი და ზურგი არს შავი. მუ-
ცელი თეთრი. ნისკარტი გრძელი, სწორე, შავი და მწვეტი. ფეკნი შავყომარლნი, სამთითო-
სანი, ფარდით გაერთებულნი. კოლასა შ(ინ)ა უწოდებენ მას ბატქათამად.

АРЦА თათრულია. იხილე Артыш ტვია გინა გია.

АСАРОН ბერძულია ასაარონ. კატრს-ბალახა.

АСИДА ბერძულია. ასიდა გინა ეროლია. ფრინ. ყარკატა. ყაენეს.

АСКА.ПОНИЯ ბერძ. ასკალონია ანუ მინდერის გარეული ხახვი. ველური ხახვი. ისხალ,
ღუზ სოლანი.

АСКИТ უდაბნო ანუ ქუაბი კლდისა. მალარა.

АСПЛАС ბერძ. ასპლანტი. რქაფსიტა, ისპანური ლობიო. ქეჩიბუნიუზი. ხის გუარია კე-
თილსუნოვანი, ეკლოსანი და ნაყოფი მის გრძლად გაიზდების ლობიოს გუარად.

АСПАРАГ ბერძ. სატაცური. ყულანჩარ.

АСПИД ბერძ. ასპიდი. გველი. აფევი. თირა. ე(ით)ა სამღრთო წერილისაგან ეგრეთვე
ძველთა მწერალთაგან ასპიდისათჳს სხუა არა რაჲმე სჩანს, გარდა ამისა, რომელ იგი არსო
ფ(რია)დ უშხამიანესი გველი ყოველთა გველთა შორის. სიტყვისამებრ პლინიისა ასპიდი გაი-
ბერავს ქედსა თჳსსა და აქუს სიკვდილმოხილი ბრძოლა ინეიმონისა თანა. შესაძლო არს
თქმად უეჭველად, რომელ ასპიდი არს უშხამიანესი ქუშწარმავლა განსაკუთრებით აღწო-
საგლეთის მკრისა, რომელსაცა გულისხმა ჰყოფენ ახალნი მწერალნი სახელისა ქუშმე გვე-
ლისა ნაჲსა. ქუშწარმავალი ესე სხუთბს სხუთა გველთაგან მით, რომელ განჰიენებული
გაიბერავს ქედსა თჳსსა, რომელსა ზ(ედ)ა გამოეხატვის თეთრი ხალი წარმოდგენელი სათუ-
ლისა სახისა.

АССАРИЙ ასაარი. ებრაულს თერჯის ეწოდების. ანგარიშისაჲებრ თეთრ ებრაელთა ერისა-
თა ასაარი შეადგენს ოთხმოცდამეთექვსმეტე ნაწილსა სიკლისასა და მეოცესას ნაწილსა დი-
ნარისასა. წონა მისი არს ერთნახევარი დრაჰმი ანუ „არა ორი სირი განასყიდების ერთთა ას-
სარიად“. მათ. თა 10. მ. 29.

АСТЕРИК ბერძ. ბალახი და ქუა. იხილე ვარსკვლავი *звездочник*

АСФАЛТ ბერძ. ფისი. ყარასაყიბ... ყირ. ასფალტ ეწოდების საკეთრივ ფისსა, რომელიცა
აღმოიწურვის წიაღთაგან მიწისათა და წყალთა ზემო შეკრებების ზეთის სახედ. იგი არს
აღვზნებადი, მსწრაფლ გახმობადი, ცეცხლსა ზ(ედ)ა კ(ულა)დ გადნობადი. პარველ გამო-
ჩენილ იყო იუდეასა შ(ინ)ა ტბასა ზ(ედ)ა ასფალტისასა, რომლისა გამო ეწოდებოდა იუდეას

ფისი. აწ გამოჩენილ იქმნა იგი მრავალთა ადგილთა შ(ინ)ა ევროპისათა და არა მცირედს
პპოვებენ უფის ლებერნიასა და სხუთა ადგილთა შ(ინ)ა. იქმარების უფრორე რკინის შე-
საღებად შეის ფერად.

АТАЙКА *Anas tadorna* ფლატოს იხე. იხე ესე ბუღობს ზღვისპირებსა ევროპისასა მიწის
სოროთა შ(ინ)ა. მამალსა აქუს თავი და ყელ-კისერი სოსნას ფერი, შუა ყელ-კისრისა თეთ-
რი გრგოლი, ზურგი თეთრი, მკერდი ყავისფერი, მუცელი თეთრი, მუცელზედ მკერდამდე
შავი ზოლი. კუდი თეთრი და ბოლო მის კუდისა შავი, ნასკარტი მრთლად წითელი კორცის
კუზითა. კ(უალ)ად უწოდებენ მას მიწის იხესა.

АТОМ ბერძნ. ატომ. საკუთრად ჰქმნავს განუყვეთელა ანუ განუყოფელსა. ფიზიკასა შ(ინ)ა
სახელისა ამის ქელშე იგულისხმებთან სხეულნი, რომელნიცა კინობისა მათას გამო ეერ
შემძლეგელ არიან განწულებულ ყოფად. დემოკრიტი¹ და ეპიკურ განიზრახვიდენ, რომელ
სოფელი ესე შემდგარ იყოს ატომთაგან.

АУЛАН ჩინესა. ფრინველია. მწუანე უქობებს ჩინეთის ჩაასაც ეწოდება. იხილე жулан.

АУЛЯХ გარეული. იხილე савка

АУРИПИГМЕТ *Auripigmentum* ზრინიხი. წერანაქი. ზირინიხგოგირდის შერევის გამო გაყ-
ვითლებული. ბუნებითი იქმნების ფარდებად ანუ თხელ ფურცლებად, ხ(ოლო) კქმელი, უფ-
რორე შერევილ. კ(უალ)ად ეწოდების ზირინიხი, ძველად ეწოდებოდა печатки რუსულისა
ენითა. იხილე ლექსი ესე.

АХАН თათრულია. ხის ტყავი¹ ბაწრების ბადე.

АХАТЪ აყიყი. იხილე агат.

Б

БАБА ПТИЦА *Pelecanus onocrotalus* ვარხვი ანუ ფილატონი. საყაყუში. ბალირყარა.
ფრინველია სიდიდითა ორზომად მეტი ყუისა. ნისკარტი აქუს გრძელი, პრტყელი და წვერ-
ში მოხრილი. ნისკარტისა ამის ზურგი ამოხრილ არს ალისფერად. ნიკაძ ქელშე აქუს გან-
ზიდული პარკის მსგავსად ტყავის ბუშტი ყვითელი, რომელსაცა ფრინველი ესე აღაწვებს¹
თევზებითა და წარიღებს ბუდესსა თჳსსა გამოსაზრდელად მართულთა თჳსთა; ფერკნი მისნი
არიან ფარდით გაბმულნი ტყეისფერნი. ბუღობს სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა.

БАБКА ТРАВКА ბრავალმარღვა. იხილე попутник ბალირყული.

БАБКИ ВОЛЧЬИ *Sparganium erectum* გლინბალახა, გლანსბორხა. აღზიჭანავარ. ბალა-
ხი ესე აღმოსცენდების ცივსა მკარესა კანკრობთა შ(ინ)ა და აქუს ფოთოლი ესევიითარი, რო-
მელიცა თჳს ეყვის თავთაგიან ბალახსა სამკუთხოსანი. ნაყოფი მისი არს ძუძუს მსგავსი,
უწვნო, ქელშმო კერძოდ კუთხოსანი და დამტევი თჳს შორის ორთა კაცალთა მოგრძელ გურ-
გალთა, რომლისაცა ნაქუტი არს ძვალსავით მყარი.

БАБОЧКА პეპელა.² ქუთაა ამას აქუს ოთი ფრთე. რომელნიცა დაფარულ არიან ფრიად
ნაზითა ქაგრითა, სსუა-სსუა ფერად კრელითა.

БАБР *Felis uncia* ჩიქი, ბაბრი. ბაბრ. ტიღრის ჯუარია, რომელიცა განსხევედების მისგან
შავითა უჯანონოს ხალეობითა, თეთრსა ზურგსა ზ(ედ)ა მისსა და გვერდებზედ დაფენილითა.

БАБУК ზიწის კურდღელი. იხილე табарганы და земляной зяяц თამარლან იერტოქმანი.

БАГУЛЬНИК *Ledum palustre* პეპელი ბალახი ანუ ბალონიჭოს შერგელა. ბუჩქი ესე

¹ ხელნაწერშია: „დემოკრიტი“.

გაიზრდების ჩრდილოეთის მკარესა კანკრობიანსა ადგილსა სიმაღლით ორ ფუტამდე. ქერქი აქუს ყომალი, მცირედ დაღმენილი, რტონი გამოეხსმის გარდიგარდმოდ. მტევანი მისი არს ბუსუსიანი, ჟანგისფერი. ფოთოლნი აბს მხოლოდ მტევანთა ზედა ადგილ-ადგილ-ეიწრონი და ორისვე გვერდით მოხრილნი. ფერი ფოთოლთა ამათ არს ზემოდან მოყვითალოდ მწუანე, ქუშმოდან თეთრის ბუსუსით დაფარულნი. ყუავილი მისი არს თეთრი, აზო-ბურცვილად დაწყობილნი. ბუჩქსა ამას აქუს სუნი მძიმე. გემო არომატული და მცირედ მომწარო. იჰმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა და ბაღლინჯის ამოსაწყვეტლად, რომლისა გამო უწოდებენ სიბირსა შ(ინ)ა ბაღლინჯის მსკრელად და სხუთა ადგილთა შ(ინ)ა ზღუდნად.

БАДАН *Saxifraga crassifolia* ბადანი, ჩაღირის ჩაი. ბალახი ესე გაიზრდების უმაღლესთა ციბირის მთათა ზედა. ძირი მისი არს მსხვილი და გრძელი. გარეგან კერძოდ შავი და შინაგან თეთრი, არა რაჲსამე სუნის მქონებელი. გემოდ ფ(რია)დ მწარე და შემკველი. რტონი მისნი არიან გრძელ, ფერით მომწუანოდ წითელნი, ფოთოლნი მრავალძარღვევით აზრებულნი, ფ(რია)დ გრძელნი და მრავალგზის იქმნებიან სიგანით ექუს ღუიმამდე. დედა ლერო მისი სიგრძით ერთ წყრთამდე, მსხვილ და მომცემელ მრავალთა დიდთა ყუავილთა მტევნებად დაწყობილთა, ფერით ძოწეულისა მოწითლოდ. ბალახისა ამის ფოთოლთა იქმნევენ ციბირსა შ(ინ)ა მსკრესად ჩაღირსა და უწოდებენ ჩაღირის ჩაჲსა.

БАДРИЖАН თათრულია *Solanum melongena* ზღირჩიანი. ნაყოფი ესე მსგზავს არს კიტრისა მოყუანილებით, ა(რამე)დ სრულიად განსხუადების გემოთი. ქერქი აქეს სოსნისფერი. თათარნი და სხუანი აზიელნი ერნი იქმნევენ მას საზრდელად, რომელსაცა შეამზადებენ სხუადასხუა სახედ.

БАДРЯНКА *Citri species* ბადრანგი, ცუდფერი. აღაჯყოუზი. ლიმონის გუარია. გაიზრდების სპარსეთსა შ(ინ)ა. ნაყოფი ესე არს ნაკუშით მოგრძე. სუნით ფ(რია)დ საამო. ქერქი აქუს ყვითელი, სრქელი, დაღმენილი. გული ანუ კორკი შინაგანი ბუშტებიანი და მცირედ წნოვანი, თუ იქმნების საკმაოდ მოდილო, ესრეთ რომელ ოდესმე აიწონის რაოდენსამე გირვანქასა.

БАДУЙ ბალახი იხილე сардана, ციბირული ზამბახი. ზამბახ.

БАДЬЯН *Illicium anifatum* ბადიანი. ლექსითა აზით ბადიანისათა იგულებიან ნაყოფნი მრავალთა ფულუროთაგან შემდგარნი, ფერით ბინდისანი, თუთ მოგრძენი. ქუშმო კერძოდგან გაბურცვილნი, ზემოდან გადაშლილნი, ვარსკვლავის სახედ დაწყობილნი. თვითო ფულურო შეიცავს თჳს შორის გურგალსა თესლსა, რომლისაცა თხელი ელვარე ნაქუპი იპყრობს თჳს შორის თეთრსა გულსა მქონებელსა საყუთრისა სუნისასა და ნელსაცხებელის გემოსასა. აღმოსცენდების თათრის ქუშყანასა და ჩინეთსა. იქმარების სამკურნალო წამალთა და მასალათა შ(ინ)ა.

БАДЬЯН СИБИРСКОЙ *Ductamnus albus* იხილე ясеница трава ენჯაერი.

БАЖАНТ იხილე ხოხობი фазан ყირალულ.

БАЗАЛЬТ ფიქალი. ფილაქან. მყარი, მგარი და მძიმე ქუა არს. გარეგანი ნაკვეთი მისი მსგზავს არს პრისმისა და აქუს სამიდან რვაამდე კუთხენი. ფერით იქმნების უფრორე შავი და სხუად-სხუა სიდიდისა. ვიეთნიმე უწოდებენ მას სვეტის ქუად.

БАЙБАК მკეცა. იხილე сурок ზახუნი.

БАЙДАРКА *Chiton* ზღვის ლოკოინა კამჩატკური, ლოდოქენი. სახელი ესე ეწოდების კამჩატკასა შ(ინ)ა მრავალ სარქველიანსა ზღვის საღაფსა, რომელსაცა აქუს ნავის სახე. სარქველნი მისნი მდებარევენ სიგრძეზედ განზიდვითა ზურგსა ზედა მსგზავსად ჯაგრისა.

БАКАН ბაკანი, კიის ყირმიზი. ყირმიზი. წითელი სიმხატვრო წამალია ჰიადერისაგან ქმნილი. შ(ემდგომ)ად დაშორების მისგან ფერისა ანუ არსებობის (რომელსაც ევროპაში კარმინს უწო-

დებენ) შეურევენ დანაშთს წყალში, რაოდენსამე ნაწილსა კარგის კალაქებისასა და შაბისასა, რომელნიცა წყლისა მისგან დაჰლევენ ძირზედ წამალსა ამას. ლათინურად ეწოდების ფლორენციის სანდალოზი, ხ(ოლო) რუსულს ენაზედ მიუღაეს სახელი თვისი სპარსეთის ქალაქისა ბაქოსაგან, სადაცა კიაფერისა სიმრავლისა გამო აკეთებენ წამალსა ამას საკმაოდ, და შეძლებელ არს განზრახვად, რომელ მუნიდგან მოტანილ იქმნა წამალი ესე პირველად რუსეთსა.

БАКАУТ *Guaiacum officinale* სალაზა. ლოლანდიური ლექსია. ხეს ეწოდების, რომელიცა არს ფ(რია)დ კორციანი, მყარი, მძიმე, წყალსა შ(ინ)ა დაძირვადი. გულა მის ფერით მწუანედ მოყომარალო, გარემო გულისა შავად მოყვითალო; ქერქი მყარი და სრქელი, გარეგან ქერძოდ ზეთისხილის ფერი, შინაგან მკრთალი. ხის ამის გემო არს მომწვარო, აკმევის მკურნალობასა შ(ინ)ა ნოტიოთა დასაწმენდელად და სიმყარისა მის გამო იჭმარებენ ღერგალნი სხუთა და სხუთა საგანთათჳს.

БАКЛАН *Pelecanus carbo* ფახლანოსი. ფახლან. წყლის ფრინველია. სიდიდით ბატისოდენ დაფარული ლაქვარდის ფერის ბუმბულითა. თავსა და კისერსა ზ(ე)და განზიდულ აქვს მოგრძედ თეთრი ზოლნი. ყელი და მუკლზემოდ ბარკლები აქვს თეთრი, თუალთა შორის და ნისკარტისა აქვს შავი უბუმბულო ფარდა, რომელიცა ყელსა ქუშშე განზიდულ არს ვიდრე დასრულებადმდე ქვენა ყბისა. ნისკარტი მისი არს ნაცრისფერი; ფეხები, ფეხის თითები, მათი ფარდები და ბრქალები არიან შავნი მზზინეარხნი. ბუდობს ზღუათ გარემო ეეროპასა და აზიასა შ(ინ)ა. იზრდების თევზითა. ბუდეს აკეთებს შინდორსა და ხეთა ზ(ე)და.

БАКУН *Nicotiana rustica* მსხვილი თამბაქო. თამბაქუ. თამბაქოს გუარია. ფოთლონი აქვს მოგრძედ გურგალნი, გარემო მრთელისა არშიებითა. სახელი ესე ჰსწოდებიეს ე(ითარც)ა სჩანს სპარსეთის ქალაქის ბაქოსაგან.

БАЛАБАН *Falco lanarius* გავაზი. უთალგუ. ფ(რია)დ მტაცებელის ქორის გუარია, რომლისაცა ჩაჩახვი და მკერდი არს თეთრი მოყომარალოდ, აჭრელებულის მოგრძე შავის ხალეებითა. წარბი თეთრი, მკრისა ფრთენი მოყვითალო, ფერქნი მოკლე და ლურჯი, ნისკარტი მოლურჯო, კული მოგრძე. რუსეთს მრავლობით ბუდობს თბილთა მკარეთა შ(ინ)ა, ხ(ოლო) ჩრდილოეთის კერძოდ ოდენ ერთგზის გაფრენითა შეემთხვევიან.

БАЛДЫРЬЯН *Valeriana* იხილე майя კატისბალახი, ანუ ვალერიანა. გინა მიწის საკმელო. სუმბულიჭაბალა.

БАЛЫСАМИН *Impatiens cornuta* ბალსამინი. ბალსამი. მცენარეა. ცხელსა მკარეს აღმოსცენდების. ყვავილს მოისხამს ფერად-ფერადსა თვნიერ ყოვლისა სუნისა. ეკალი აქვს ფ(რია)დ გრძელი.

БАЛЫСАМ ბერძ. ბალაზინი. ბალაზინ. საზოგადო სახელ არს ყოველთა სრქელთა კეთილსუნოვანთა ზეთთა, რომელნიცა თავით თჳსით საცნაურთა ხეთაგან გამოდინდებიან და ამისთჳს ეწოდების ამით ბუნებითი ბალაზინი, განსხუაებასათჳს შენადგენთა ბალაზინთაგან, რომელნიცა გაკეთდებიან კეთილსუნოვანთა გამოხდილთა ზეთთაგან, ანუ ფრსიერთა და გოგირდიანთა ნივთიერებათაგან, გახსნილთა სხუთა სრქელთა ზეთთა შ(ინ)ა.

БАМБУК *Arundo bambos* იხილე тростник ლერწმნარი. ყამიშლე.

БАРАН თათრულაა. ცხუარი, ცხოარი. ყოინ. მამალ ცხუარს ეწოდების. რომელ არს ერკემალი. ცხოველი ესე არს ოთხ-ფერქი. შინაურა პირუტყვი, რომელიცა განსხუადების სხუთა ცხოვართაგან მოწურვილის და დაგრეხილის რქებითა.

БАРАНЕЦ *Lycopodium selago* კორახის ხავსი გინა სკივთური ერკემალი. ხავს ეწოდების, რომელიცა რა გარდაფრენების მცირეთა კორაბთა რტობითა თჳსთა წარმოადგენს სხუადახსუა სახესა; ამისთჳს მწერალთა ეიოთაგანმეჰსწოდებიეს ხავსსა ამას სკივთური ერკემალი, რომლისა გამო ამისთჳს გამოღებულ არიან სხუადახსუა ზღაპარნი.

БАРАНЧИК *Primula veris* ცხვრის ბალახა გინა დიდი მჟაუნა. ყოწოთი. უშხუნ. მინ-
ღვრის ბალახია მკონებელი ძირიდან აღმოცენებულთა მოგრძეთა დაღმენკილთა ფოთოლთა-
და შიშველისა ღეროჲსა, რომლისა თავზედ გამოიბჟიან ყვითელნი ყუაილნი. სახელი ესე
ჰსწოდებოეს ამაღ, რომელ ცხოვარი ბალახსა ამას ხალხით სჰამენ.

БАРАШЕК *Scolopax gallinago* ბეჟასი. ბლავანა. კოტა წყლის კიალა. ფრინველს ეწო-
დებოს. მონადარენი ფრინველთანი კ(უ)ლად უწოდებენ ფრანციეულის სახელითა ბეჟას,
რომელიცა ჰსწოდებოეს მას ქმისა გამო მისისა, ვინაჲდგან გაზაფხულზედ ფრინველი ესე
ჰმოვანებს ცხვრისა ბლავილის მსგავსად. ბუმბული ზურგისა აქუს წაბლისფერი, აკოელე-
ბული შავითა და ყომრალის ხალეობითა. მკერდი თეთრი, ყელი მოყვითლო, კეფასა ზ(ე)და.
განზიდულ აქუს სამად მჭრალად მოყვითლო ზოლი და ამისავე ფერი ოთხი ზოლი აქუს
გრძლად განზიდული ზურგსა ზ(ე)და. ფერკნი მომწუანო, ბრჰალნი შავნი. ბუდობს კანკრობთ
გარემო.

БАРБАРИС *Berberix dumetorum* კოწახური. დაღ ზირიშკი. ბუჩქი არს რომლისაჲ-
ყლოტნი დაფარულ არიან ღარიანის ყომრალას ქერქითა. ტყაჲქუეშე ზის ზემო პირი არს
ყვითელი. ფოთოლნი რტოთა ზ(ე)და გამოესხმიან საკუთართა მუკლთაგან კონებრ და აქუსთ
ფოთოლთა მისთა სამიანი ეკალი. ყუაილნი მათნი იქმნებიან წვრილ და ყვითელ ფერიითა.
ნაყოფი წითელ, მოგრძე, ფ(რია)დ მჟავე, იჰმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა და სა-
ლილზედ.

БАРВЕНА *Mullus barbatus* ბუქუნდელა, ყირიმის კალმახი. ყიზილ პალუხი. თევზი ესე
არს ჩინებულისა გემოჲსა და შვენიერისა სახისა. სიდიდით ექვსიდგან შვიდ გრედმდე იქმნე-
ბის. დაფარულ არს თეთრად მბზინავითა ქერქითა, რომლისა ქუშქუ მღელვარებს და აწარ-
მოებს ფ(რია)დ საამო ღლისფერსა, რომელიცა მკუდარსა უფრორე მხარულ ექმნების, ვიდ-
რე ცოცხალსა. ზურგი და თავი ამობერილ აქუს და ქუშქუ ყაზზედ ორი გრძელი წითელი
ულვაში. ნადირობენ თევზსა ამას რუსეთსა ყირიმის მკარეს.

БАРВЕНОК *Vinca minor* ღარიბა ბალახი. ჭაღიროთი. ბალახი ესე განითხმის მიწასა
ზ(ე)და ღეროებითა თქსითა, რომელნაცა არიან გატყეცილნი ფოთოლსანნი და მუკლოსანნი.
რტონი მათნი აღელენან სწორედ და მოისხმენ ყვავილთა შავთა ძაბრის სახედ ხუთკბილო-
სანთა. ფოთოლნი მათნი მუკლთა ზ(ე)და გამოიბჟით, მღებარეობენ ერთიმეორის პირისპირ,
რომელთაცა აქუს ღერონი ნიადაგ მწუანედ გატყეცილნი და მბზინავნი. გემოდ მომწარო.
იქმევიან მკურნალობასა შ(ინ)ა, ვითარცა წამალი გამმაგრებელი.

БАРКАНЪ *ბ. სტაფილ. морковь.* ზარდა.

БАРСУК *Ursus meles* მაჩვი ანუ სოფიხალთა. ფორსელ. თურქთა ენისაგან აქუსთ სა-
ხელი ესე მოღებული რუსთა. მკეცი ესე არს სიდიდით ძაღლისიდენ. ბალანი აქუს ზურგზე-
და თეთრი, მოყვითალო და მოშავო. თავი მოგრძე. კასერი წვრილი. კისერსა ზედ შავი და
თეთრი სიგრძედ განზიდული ცვლილებით ზოლები. მუცელი და ფერკნი ძეთრი. ტოტნი და
ბრჰალნი ემგზავსებიან დათვისასა. ცხოვრებს რღმათა მიწის სოროთა შ(ინ)ა. იხილე ЯЗЫК
და ЯЗЫК.

БАРС *Felis pardus* ეფხვი. ყაფლან. ცხოველი ესე არს მტაცებელი ტილის გუარი. ბა-
ლანი აქუს ზურგსა ზ(ე)და მოყვითალო, მუცელსა და ფერკთა ზედა თეთრი, აკრელებული
შავითა გრგვალის ხალეობითა. კული სიგრძითა სხეულის ნახევარი, რომელსა ზ(ე)და აქუს
ეგრეთვე შავნი ხალნი, გარნა მოგრძენა.

БАРХАТЕЦ *Tagetes patula* ხავერდა. მახმერი. მცენარე ესე წაღკოტა შ(ინ)ა დათესი-
ლი აღმოაცენებს ყუაილთა მრავალთა ყუაილთაგან რთულთა, რომლისაჲ ნაპირნი ყუა-
ილნი არიან ფურცლოსანნი, ფერით მოყვითლონი და დაფარულნი ფ(რია)დ ნაზითა და
ზრქელითა ხაოთი, რომელიცა ემგზავსებას ხავერდის ხაოსა.

БАРХАТНИК მამლის საეარცხელა. იხილე петушей гребешок ყადიფა ჩიჩაგი.

БЕГЕМОТ *Hydrodamalis amphibius* ბელემოტი. სპილოლორი. ემბრულა სახელი არს სამ-
ლართო წერილსა შ(ინ)ა და პნიშნავს, ვითარცა მრავალნი ამტკიცებენ, დიდსა ორნიეთოსან-
სა ცხოველსა, რომელიცა მკვიდრობს აფრიკის მდინარესა შ(ინ)ა ნილრსა, ეკვიტრს მდინა-
რესა შ(ინ)ა ნილოსა, აზიის მდინარესა შ(ინ)ა ინდოს. სიგარქ მისი არს ცხვირიდგან კუ-
დამდე ჩვიდმეტი ფუტი, სისრქე მისი ანუ სიმსხო უსწორდების კინილა სიგარქესა. ფერკნი
მისნი არიან ფ(რია)დ მოკლე და მსხვილნი. ტოტნი ორად განყოფილნი ოთხის თაოთა. კუ-
დი ემსგავსების დათვისასა, რომელიცა დასაბამსა შ(ინ)ა არს ფ(რია)დ მსხვილ და ბოლოს
კერძოდ მწვეტოსან. თავი უფროვრ ცხერის თავისა მსგავსა. სხვირა და ტუჩილაჟი მსხვილ
და კორიიანი. თუალნი მისნი არიან მკირდენი, ყურნი თებლ და არა უგარქელეს სამისა
დუიშისა. ტყავი მისი მრთლად არს ფ(რია)დ ზრქელი, მყარა, ბინდის ფერისა და შიშველი
კუდის ბოლოს გარდა. უღვაში აქუს ღომისა ანუ კატის მსგავსი. კბილნი ფ(რია)დ მყარნი
და ელვარენი.

БЕДРЕНЕЦ *Pimpinella saxifraga* გვერდელა. ბალახს ამას აქუს ყვავილი მზესუქვრი-
ტისაებრ დაწყობილი. ღერო მისა არს ზემო კერძოდ რტოსანი და მკირედ ბესუსიანი. ძირის
ფოთოლნი მისნი არიან რთულნი. სხუა ზემო რტო-ფოთოლნი მოგარქედ გურგალნი ჩარხუ-
ვალანგსაებრ დაწყობილნი. ღეროს ფოთოლნი მისნი ევარეთევ რთულნი არიან ვ(ითარცა)
ძირისა მისისა ფოთოლნი და განყოფილ კინილა საფუძველადმდე და მკირდენი ფერცელნი
მათნი არიან იწრონი. თესლი აქუს მოგარქედ გურგალნი, ძირი თითის სიმსხო. სიგარქით სამ
გრედმდე. ფერით თეთრი, თვით მოღალმენილო, არომატული და მოტკბო. მოვალს სამხრე-
თის კერძოდ რუსეთისა შ(ინ)ა. იმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა და მასალად.

БЕКАС ფრანკ. ფრინველს ეწოდება ბეკასა. ბლავანა. იხილე барашек.

БЕЛАЯ РЫБИЦА *Salmo leucichthys guld* თეთრი ორაგული. აღყიზლბალუხი. თევზი
ესე ინადირების კასპიის ზღუასა შ(ინ)ა, სიდგანაც შეევალს ღროსა ზამთრისასა მდინარეთა
შ(ინ)ა ედილსა და ურალსა. ტანით და სიდიდით მსგავს არს ორაგულისა და განესხუაეების
მით, რომელ კორცი მის მოხარშევის შემდგომად არს თეთრი, უფროვრ მსუქანი და უგემ-
რიელსი ორაგულისა.

БЕЛАЯ РЫБА თეთრი თევზი. აღბალუხი. თევზი ესე ინადირების კამჩატკასა შ(ინ)ა და
არს გუარი თევზთა მათ, რომელნიცა ვლენან წყალსა შ(ინ)ა ნახირად. კორცი აქუს თეთრი
და ვერცხლისფერი ქეცი. ზურგსა ზ(ედ)ა ექმნების შავნი მოგარქე ხალნი.

БЕЛАЯ РЫБКА ანუ белуха ლიფსიტა. აღ ქუჩუქალუხ, ლიფსიდ. კამჩატკასა შ(ინ)ა
ესრეთ უწოდებენ ჩუშულებითსა ლიფსიტანასა.

БЕЛЕНА *Hyoscyamus niger* ლენცოფა. ბაზულანჯ. ბალახი ესე მოვალს ქეიშინასა
ადგილსა. ღერო აქუს უმეტეს ერთისა ადლისა, გურგალი, მკირედ წებოდი. წვერის კერძოდ
ყლორტებიანი, რომელნიცა გამოესხმიან ერთიმეორისა შემდგომად. ფოთოლნი მსხლიმა-
რენი ყლორტთა გარეშემო ღლილსა ხავსითა მორტყმულნი და ღრმად დაკბალულნი. ყუა-
ვილნი გამოესხმიან კუთხეთაგან მოყვილოლნი, წითლის მკირადის ძარღვეებითა. თესლი აქუს
მრავლობითა საყუთარსა თავსა შ(ინ)ა შეტული. სუნი ახალის ბალახისა არს გარკმქეცადი,
თავბრუდამსხმელი. იმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა.

БЕЛИОК *Phoca lepus marinus junior* ლეპ ზღვის კურდღელი. დნგიზ ტოვშანი. ახალმო-
ზარდი ზღვის ძაღლი მკონებელი ტანსა ზ(ედ)ა თუსსა თეთრისა ბეწვისა. იხილე ზღვის კურ-
დღელი. морской заяц.

БЕЛКА *Sciurus vulgaris*, რომელსა ეწოდების კ(ულა)დ რუსულს ენიშა вешка ანუ
სლავენურად веприца სინჯაფი, მკიყვი. მემასინჯაფისი. მკეცი ესე ბუდობს მუხისა. ნადეი-
სა და ფიქვისა ტყეთა შ(ინ)ა, რომელთა ნაყოფითაც გამოიზრდების. კული აქუს გრძელი და

თავითი მოსილი, რომლისაცა გამო აღვილად ერთის ხისა მიერ მეორესა ზედა გარდაბ-
ტების. ზაფხულ იქმნების ფერითა მოყვითლო ხ(ოლო) ზამთარ ყომალა მობნელოდ ანუ
ლიად.

БЕЛОК *Paraver argemone* გარეული ანუ ველური ღაღაჟი. იაბამლა ლასი. ვაიზდების
ქვეშანთა ადგილთა ზ(ელ)ა, ფოთოლი აქუს სამ რიგზედ დაკბილული, თავნი მოგრძელონი,
ღარებიანი და ფხიანი ჭავარსავით.

БЕЛОКОПЫТНИК *Tussilago farfara* ვირისტრეფა. ეშაქდაბანი. ბალახი ესე გაიზრდების
მსუქანთა ადგილთა ზ(ელ)ა და მდინარეთა გარემო. ძირი აქუს თეთრი და ძაფებიანი. ფო-
თოლი მსხვილი და გურგალნი, კუთხეებით დაკბილულნი, ზემოკერძოდ მწუანე ქუშმოდ-
გან თეთრი და რბილი. ყუავილი ყვითელი და რთული, მცირედის სუნითა და გემოდ
მოტკბონი. იკმევის საღებუნებელთა სამკურნალო წამლთა შ(ან)ა. სხეებრ ეწოდების *МАТЪ И
МАЧИХА* დედა და დედინატული.

БЕЛУГА *Acipenser huso* ანდაკა. აღბალუხა. უდიდესი თევზია. შევას მდინარეთა
შ(ინ)ა, რომელნიცა ერთიან ზღუათა შავსა და კასპიისათა. უდიდესი მათგანი სიგრძით იქ-
მნების ოცდახუთ მტკავლამდე და წონით ოცდაათიდგან ორმოცდახუთ ფუთამდე ანუ ასორ-
მოცდაათიდგან ორას ოცდახუთ ლიტრამდე. ტყავი აქუს უქეცო და გატყეცილი, ზურგზედ
მოშავო ფერითა, გვერდებზედ და მუცელზედ თეთრი და კორცია მისი არს თეთრი.

БЕЛУГА ანუ **БЕЛУХА** *Delphinus leucas pall* შვე ფორაჟი. აღჯანავარ პალუხი. ზღვის
თევზის მსგავსი მკეცია. ბუდობს ჩრდილოეთის და მყინვარის ოკეანესა შ(ინ)ა, რომელთა
შორის სრულსა ასაკისა იქმნების სიგრძით ცხრა აღამდე, ფერით თეთრი და უასაკონი
ბინდისფერისანი და რაოდენადაც იზრდებიან ეგოდენ თეთრ ფერად შეიცვლებიან ხარისხად
და ხარისხად მუცლიდგან დაწყობილი. საქშინველი აქუს ლულის მსგავსი თუალთა უკანა
კერძოდ. ნადირობენ მათ ზედა ოდესმე მრთელითა ნახირობათა ქონისათუა, ხ(ოლო) ტყავთა
მათთა იკმევენ ღვედებად.

БЕЛИЛО *Cerussa* უმარილი. ქირშან. სახელი ესე ეწოდების საყუთრად ტყეისა, ძმრისა
მიერ თეთრ კიარდ გარდაქმნილსა. გემოდ იქმნების წებოლი. მოიტანებენ სხუდასხუა სახედ.
ოდესმე ავურის სახედ და ოდესმე მცირედ და მსხვილ გურგალ კბილებად. ამათ შორის უკა-
ნასქნელი, რომელსაცა შეამზადებენ ღოლანდიას შ(ინ)ა შერაცხილ არს უცუდესად. მღერ-
ნა {ქ}დაბაურნი ითერთებენ მით პირის სახესა, ხ(ოლო) მხატვარნი იკმევენ სამხატრო წამ-
ლად.

БЕЛОУСЬ *Nardus stricta* მთის სუშბული. დაღსუშბული. სუშბულიქუი. ბალახი ესე
გაიზრდების მაღალთა და კმელთა ველთა ზ(ელ)ა სიმაღლით ერთს მტკავლამდე, რომლისა-
ცა ღერო არს ხორხლიანი და ერთ მუკლოსანი, იწროს ეკლიანის ფოთლის მქონეელი, ხო-
ლო ძირსა მისსა ასხს ფოთოლი მრავალნი, ფ(რია)დ მაგარნი და თეთრნი. სიმავრისა გამო
ფოთოლთასა პირუტყვნი საქმელად არა იკმევენ.

БЕЛЬМОК ზეთოპური ხის საქველა თუ ფისი. ყირიაბი. ფისის გუარია ნახევარ გრეს
ოდენ. ნაკრებად იქმნების. თუთ არს მძიმე და მაგარი. და ოდესმე არს მარცვლებად მუ-
ხედის ოდენ ანუ ოსპის ოდენ. ფერად მოყვითლო და მოღაბრეცილო, არარაჟმესა სუ-
ნის მქონეელი. გემოდ პირველ მოტკბო და შ(ემ)დგომად მომწარო, ცხარი და გარემაქცევა-
დი. დაკმევის დროსა სუნი აქუს საამო. იკმევის წყულულთა მოსამთელებლად. მოიღების ეთიო-
პიის ხისაგან, რომელსაცა ეწოდების *Ренаеа mucronata*.

БЕЛЬЦЫ ბალახია. იხილე скороспелка, маргаритки მარგალიტა, მიუსწრო ბალახი.

БЕЛЧУГ იხილე Белая рыбка. ლაფსტია.

БЕЛЯК ეღრას მდინარესა ზ(ელ)ა სახელა ესე ეწოდების ნახიარდ მავალთა თევზთა,
სხუასა და სხუასა დროსა წლისასა.

БЕЛЯНКА *Agaricus glediscii* თეთრი სოკო. აღ გობლაგი. მასწენს გუარია, რომელიც განსხუავდების მისგან სიმკირათა კლანკილთა გვერდებითა, რომელნიცა განიყოფიან და კ(ულა)დ შეერთდებიან.

БЕРГАМОТ თურქთა ენა არის. მსხალანტა, გინა კეუტა. ჭიჩქ არმულ. გურგალის პანტიხ გუარია. ქერქი აქუს თხელი, ფერით მწუანე მოყომრალოდ. გული ანუ ჯორცი მისი არს არა ფ(რია)დ წყლიანი, გემოდ ტყბილი, მცირედ მომეაო.

БЕРЕЗА *Betula alba* არყი. ყინ აღაჟი. ხე ესე ჯფრორე აზრდების ჩრდილოეთის მქარესა, რომელიცა არს მრავალტოსანი. ტყავი ექმნების გარეგან კერძოდ თეთრი და ლაბი და ძო-რის კერძოდ მოყომრალოდ. ფოთოლნი ღია მწუანე და მომწვეტონი, რომელთაცა გვერდნი არიან დაკბილულნი, დაგურგალეზულნი, გული ხისა არს თეთრი, ჯორციანი და ძარღვიანი. არყი ესე იქმარების მრავალგუარად. ტყავისა მის შინაგანი ქერქი არს მოწითლო და მაგა-რი. იქმარების მეკრატაკეთა, ანუ დაბალთაგან სამოგვეთ გამოყვანასა შ(ინ)ა თრიმლის გუარად.

БЕРЕЗА ЧЕРНАЯ *Betula daurica* შავი არყი. ყარა ყინალაჟი. განსხუებულ გუარი არხ არყისა, რომელიცა თუს-ეყვის სიბირისა სამხრეთის კერძოსა ჩუშულეებითა არყსა განესხუ-ეების მოთ, რომელ ესე არყი იქმნების მაზედ უმცირეს და უწენიყეს და ტყავიცა მისი არს შავი გატუსელილსავით. ფოთოლნიცა ამისნი არიან უმცირეს ჩუშულეებითის არყისა.

БЕРЕЗА ЕРНИК *Betula nana* არყის ბუჩქა, არყაი. მცირე გუარის არყია. გაიზდების ჩრდილოეთის მქარეს კანკრობიანთა ადგილთა შ(ინ)ა, გარნა უახლოესთა ადგილთა ჩრდა-ლოეთისთა განეფინების იგი მთათა და კლდეთა ზ(ედ)ა გაბმულითა რტოებითა.

БЕРЕЗОВАЯ ГУБА *Boletus igniarius* არყის სოკო. ესე არს მყარ, ცხენის ჩლიქის მსგზავის უღერო სოკოს გუარი, რომელიცა გამოგემბის არყსა და სხუათა ხეთაცა.

БЕРЕЗОВЫЙ ТРУТЬ არყის აბელი. ყინ ყოვასი. არყის სოკოსაგან გაქეთდების აბედი ესე ცეცხლის მოსაქიდებელად.

БЕРЕСБРЕК სყუნელი, კუნელი. იხილე **Боярышник** იემიშან, იელმულქ.

БЕРЕСКЛЕТЬ აგივე კუნელი **брусклеть**.

БЕРЕСТЬ თელა. იხილე **карагучь** ყოზყარა.

БЕРИЛЛ იხილე **вирилл** ბერირტი. თელაი მწუანედ მომჭქალოდ ანუ ზღვის წყლის ფერა.

БЕРКУТ *Falco chrysaetos* დიდი არწივი, ფსვაი. ყაჟირ. სახელი ესე ეწოდების უდი-დესსა არწივსა, რომელიცა იქმნების სამ ფუტამდე სიგრძითა. ბუმბული აქვს ბინდისფერი და მოყვითლო. ა(რამე)დ თავსა და კისერსა ზ(ედ)ა უფრორე მოშავოდ. ფრთენი მკრისანი შავი, კული მოგურგალო შავივე. კუდსა ქუტში ბუმბული ჟანგისფერი. ფერკნი აქუს დაფა-რულნი ბუმბულითა თითებადმდე ჟანგისავე ფერითა. ნისკარტი მოკლე, მოხრალი და შავი. ბუდობს მთიანთა ადგილთა შ(ინ)ა და ადილად გაიწერთნების ფრინველთა და მჰეცთ სანა-დიროდ.

БЕРШ *Perca asper pallas* ზომიერა. თევზსა ამას ნადრობენ ედილის მდინარესა შ(ინ)ა, რომელიცა შეადგენს შუა გუარსა კანარასა და ჯორქილისასა. ჯორკით რაოდენადმე უმსხვი-ლესია კანარასა. კბილნი აქუს უწერილეს კანარასი. ქერქი უმსხვილეს ამავე თევზისა. ფე-რით და სიკრელითა უფრორე დუახლოვდების ჯორქილას ვიდრე კანარასა. ექვსი მოშავოდ ხალი აქუს გარდიგარდმოდ, ლაყუნნი განიერნი, რომლისა გამო წყლიდამ ამოყვანილი მალე მოკვდების.

БЕРШОВИК ზომიერა. წყლის სანაპიროს სანადიროს ადგილსა შინა (ვათაგაზედ) ეწოდე-ბენ ზომის კანარას. თავიდგან წითელ ფრთადმდე რო რვა გრე იყოს ესე კანარი მას ეწო-დების. სხეებრ კქვიან თევზსა ამას წონის თევზი, გინა ზომის თევზი.

БЕСОВО МОЛОКО ბალახია. იხილე **МОЛОЧАЯ** რძიანა. სუღლიგან.

БЕСС იხილე кандык ძაღლის კბილა. ბლახია. ითღმროთი.

БЕЧЕТА *Silex chalcidionius* ხალკედონის კაცი, პაიზონი. ქუა არს ტალის-გუარი. ნახე-
ვირგანვერვალი, რძისფერი მცირედ მოლურჯო. იხილე переливт.

БЕШЕНАЯ РЫБА იხილე железница გვეთვზა. დღი პალუხ, შამაია.

БИРЮЗА *Zoolithus turcosa* ფირუზი. ფირუზ. სპარსული სახელია ძვირფასის ქვისა, რომელიც არს არა განვერვალი. ფერად მომწვანოდ შავი. შედგმულება მასი არს კეც-კეცად. გამოშდელნი ბუნებისანი შერაცხენ მას ძუალად გაქუაბულად. ფირუზნი განიყოფებიან ღმოსავლეთისად და დასავლეთისად, რომელთა შორის პირველნი მიჩნულ არიან უმჯო-
ბესად.

БИРЮК¹ თათრი უწოდებენ მგელსა.

БИРЮЧИНА *Ligustrum vulgare* ალაფარა ანუ ეგვიპტის ანწლი, კანკრა. ბურჭი ესე. გაიზრდების ადგილთა შინა სამკრეთის კერძოთასა სამ აღლადმდე სიმაღლით. ხე მისი არს თეთრი, მყარი და ძარღვიანი დაფარული ყომრალითა ლიპითა ქერქითა; ფურცელნი აქუს მოგრძე, გზინავნი და ბუდებუდელ დაწყობილნი. ყვავილნი თეთრი რტოთა ბოლოს მტეე-
ნად შეერთებულნი. ნაყოფი მისი არს მოლურჯოდ შავი, გემოდ მომწარო.

БИСЕР ბისერი, მარგალიტი. იმჭი, მურგარიდი.

БЛЕНДА *Zincum sterilum* თუთია.

БЛОК იხილე векша, белка სინჯაფი, სინჯაფ.

БЛОХА *Pulex irritans* ჩუყილი. ბრა. საცნაურ არს მწერი.² ესე რომელიცა ბუდობს. სამოსელსა და ბეწვსა შ(ინ)ა სხუდასხუა ცხოველთასა, სისხლითა რომელთასა გამოიზრდე-
ბის იგო.

БЛОШКИ იხილე портулак დანდური ანუ მსუქანა. ფარფინა.

БЛОШНИК იხილე папоротник ჩადუნა, გვიშრა, გრწყილის ბლახია.

БЛЖЩ *Hedera helix* სურბო, ფათლო. ანეშაქოან. რქად გაიზრდების და მოეხვევს ხეათა, რომლისა ქერქში შთაუშვებს ფესვთა თუსთა და ნოტიოვთა მისითა იზრდების. ფოთოლნი აქუს მაგარი, კუთხიანი ანუ მრთელი. ნაყოფი შავი, ჭიპსავით მოყუანილი, რომელიცა იჭმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა, ხოლო ფოთოლნი ღუგენის სამეშაოდ და ყუავილსა ამისგან ფურტარი იჭმს კიპრუქის თაფლსა.

БЛЯГИРЬ ანუ блягиль. მჭრალად-ყვითელი წამალი დამწვრის უმარალისაგან ქნლო.

БОБ *Vicia faba* კნდური, ცეცცი. ბაყლა. ბლახი ესე გამოისხამს რქათა, რომელთა შ(ინ)ა ძეგს სამი, გინა ოთხი და მეტნაკლებიცა მარცუალი მოპრტყედ გურგალნი. საქნელად ღვმარების.

БОБ ВОЛЧИЙ *Lupinus varius* მგლის ლობო, ხანჯოლა. თარჯუს თერმია. ლობოსა ამის მოიყვანებენ წალკოტთა შ(ინ)ა მხოლოდ შევნებისათუს. ყუავილი მისი არს თეთრი, ყვითელი და ლურჯიცა, ხოლო თუთ ლობოი არს მწარე.

БОБ КИТАЙСКИЙ *Strychnos ignatii* ჩინეთის ლობო. ბელადონი, ბელადური. ლობო ესე იქმნების მოგრძე, კუთხიანი, სამტერევიო და რა გაპტებს — ბზანვარებს. გარეგან კერძოდ ყომრალი, გემოდ ფ(რ)ად მწარე არს. იჭმარების სხუდასხუა სნეულედასა შ(ინ)ა ვ(ითარ-
ც)ა შემკვერელი სამკურნალო წამალი აგებულედასა.

БОБ ТУРЕЦКИЙ *Phaseolus* ოსმალის ლობო ანუ სარის ლობო. ლობია. ლობო ესე შე-
ხეხვევის სარსა. ლობიოსა ამის მარცუალთ ბუდე არს მაგარი, ფრტყელი, გრძელი და მოხრილი.

¹ ამ სიტყვის მაგივრად ხელნაწერში: «Бирюнь».

² თარგმანში ამ სიტყვის მაგივრად შეცდომით «ქუშწარმავალი» წერია.

მარცვლი მისი არს უფროვე წვრილი, ვიდრე ჩუშულებითის ლობიოსი, იკმარების საკმელად მოხარშული შემოუსვლეღიცა ქერქიანად, ხ(ოლ) კმელი მოხარშულივე ძრმითა და ზეთუ-ნის ზეთითა.

БОБКИ *Laurus nobilis* დადნის ხელი. აბულარ. ზემო ტყავი მისი არს მოშავო. ...-ტრევეა და მოღადმესკილო. გული აქუს წაბლისფერი, რომელიცა ადვილად შუა გაიხლიჩე-ბის. სუნით არა ეგოდენ საამო ვ(ითარცა) ფოთოლი დაფნისა. გემო აქუს მწარე, ცხარა და მშუშხველი. იკმევის ვ(ითარცა) სამკურნალო შემკერელი წამალი და გამახურებელი.

БОБКОВОЕ МАСЛО რაფინდის ზეთი. დადნის ზეთი. ესე ზეთიუნი დაყენებულ იქმნების დადნის ხილსა ზ(ედ)ა და იკმევის ლიტონთა ერთაგან ვ(ითარცა) გარეგანი სამკურნალო წა-მალი ქარებისა, ცივას სიმსივნისა და ყვანისა.

БОБОВНИК *Amygdalus nana* მწარე ნუშ-ს ხე, ნუში. ნუშ-ატამა. აჯიბადამ ალაჯი. ბეჩქი ესე იზრდების მინდორსა ზ(ედ)ა სამხრეთის კერძოდ, რუსეთისა, რომელიცა იწყებს ალუუავე-ბასა პირველ გაზაფხულის გახსნისას. ყუაილინი მისინ გამოვად კოკორიდგან პირველთა ფოთოლთა თანა ფ(რია)დ ურეებით, მკრალად და შეადგენენ შემკულებასა ბორცუთა ლა ველთასა. ნაყოფი მისი არს კაკლის გუარად, რომლისა ქერქი არს უნოტიო და იქმნების მო-სილი სრქელითა და მაგრითა ბუსუსითა. სიდიდით იქმნების უმეტეს თხილისა, თუთ მოგურ-გალო და მოპრტყე. ნაქუქი აქუს მაგარი და დაყოფილი ლიანდაგისაგებრ. გული აქუს ფერი-თა და გემოთი ატმის კერკის გულისა მსგავსი და მათ მიერ გამოხდიან ზეთსა.

БОБР *Castor fiber* თაჯი. უნდღუ. ცხოველი ესე იზრდებს თევზითა, ხის ქერქითა და ბალახითა. ცხოვრებს მდინარეთა პირსა სოროთა შ(ინ)ა. ცხოველი ესე შეკრებთან მრავ-ლობით და აღაყენებენ მდინარეთა ზ(ედ)ა განსაკვირვებელითა კელონებთა წყლის შესა-კრავსა. ტანი მისი არს სიგრძითა სამი ფუტი, წინა ფერქი მოკლე, ჯანყოფილათა თითები-თა. უკანა თითი შეერთებულ აქუს ფარდითა. კუდი პრტყელი და შიშველი, ჭაგრითოდენ დაფარული. ბალანი აქუს შავწითელა, ნემსებრი, სქელითა და ღბილითა თითიკითა.

БОБР КАМЧАТКОИ *Mustella lutris* თაჯი კამჩატკური. უნდღუ ციმბირი. მკეცი ესე არს წავისგუარი, სიგრძით იქმნების სამ ფუტამდე. ფერქი აქუს მოკლე. თითი ფერქთა მის-თანა შეერთებულ არიან მყარითა ბალნიანის ფარდითა. თავი მისი არს პრტყელი, ცხირ-ტუჩი სრქელი, ბეწვი შავი და ფ(რია)დ ხშირი, რბილი ვ(ითარცა) თითიკი. ბალანი ფ(რია)დ ნაზი და მოყოზარლო. კუდი მისი სიგრძით იქმნების მეოთხედა ნაწილი ყოვლადისა მისის სხეულისა. რბის, ცურავს და ყურყუმელობს ფ(რია)დ მკეიცხლად. ბუდობს კამჩატკის გა-რემო და კუნძულთა შ(ინ)ა აღმოსავლეთის ოკეანისათა. იზრდების თევზითა და სხვითა წვრილთა ზღვის ცხოველებითა. ბეწვეული კამჩატკისა ტყავთანი დიდად ფასობენ მათის სო-კეთისა და სიმაგრისა გამო.

БОБРОВАЯ СТРУЯ *Castoreum* თაყვისყვერა, გინა ლუნდუზარი. მოყვითლო წებოდი ნივთიერება არს, რომელსაცა აქუს სუნი მკვეთებელი. თაყვთა ექმნების ესე უკანა ფერქთა შორის საკუთარსა ბურთსა შ(ინ)ა. იკმარების ვ(ითარცა) სამკურნალო წამალი, ტყვილისა დამამაებელი და დამამუდროებელი ანუ დამაძინებელი ფრიადისა მოძრაობისა საგრძნობელ-თა ძარღვთისა.

БОГОНУПАС ხე მაკვდინებელი. ესე უჯღუ ხე არს ამერიკისა შინა უხვედრთა ადვილთა და არს მსგავსი ხისა სანდალოზისა. უკეთუ ვინმე მოახლების მოსაქრელად, მაშინ ესევეთა-რი გესლოვანი სუნი ეცემათ, რ(ომე)ლ მსწრაფლიად მოაყუდინებს კაცს. აგრეთვე თესება აქუს ამას, უკეთუ ვინმე მოსკრას ტოტისა ამისგან და გამოუშვას წყალი და წარმოიღოს და-მას შ(ინ)ა დაასველოს ისრისა პირი, მაშინ მის ასრისაგან მოწყული მყისვე დაგესლიანდება. და დამპრომლავს და მოაკვდინებს კაცსა ვ(ითარცა) გველისა და სხუსა შხამიანისა ცხოველ-საგან დაშხამულს.

БОГУЛЬНИК И БАГУНЬ იხილე **багульник** ჰეპელა ბალახი ანუ ბალღინჯის მსგერლა.
БОГОРОДСКАЯ ТРАВА *Thymus serpyllum* ურცი, კაკბის ბალახი. ქაქლიქოთი. ბალახი ესე არს კეთილსუნოვანი. გაიზრდების შშრალსა გაშლილსა მინდორსა ზ(ედ)ა, რომელიცა განსხუადების სხუთაგან ესრეთ, რომელ ღერო აქუს წმინდა, მცირედ ბუსუსოვანი და განფენადი რტოვბიანი. რტოთა ამასთა აქუსთ მღებარეობა ერთსაშეორისა პირისპირ. მოსილ არიან თეთრითა მცირედლოდენ ბუსუსითა. ფოთოლნი მასნი არიან მცირედნი, ორისავე გვერდით წერტილებით დანიშნული. წვერებზედ ასხს ყვავილი მტევნებად სოსნასფერი. იჰმარების სამყურნალო წამალთა შ(ინ)ა შინაგან და გარეგანცა ე(ითარც)ა გამამაგრებელი ღონისძიება.

БОЖИЕ ДЕРЕВО *Artemisia arbotanum* თბანა ბალახი ანუ ეარდკანაფი, ქარაძენძა. შაიბერ აღაფი. ბუჩქი ესე გაიზრდების ზომიერსა პერსა შ(ინ)ა ევროპისასა თავით თუსით. ყლორტნი ამისნი ძირიდან პირველ არიან ხეებრნი და წვერების კერძოდ ბალახებრნი. მსუბუქად ბუსუსით მოსილნი. გამოისხამს რტოთა მრავალ-რაცხედით და უჟანონოდ, ხშირად და ფოთლებით. ფოთოლნი ამისნი განიყოფიან იწრო და კნინ ფურცლებად. ყვავილთ დარსხამს რთულსა, დაციდებულსა, სიდიდით ბოლოცის თესლისოდენ. ფოთოლთა მისთა აქუს სუნა, გემო ნელსაცხებელბერი და მომწარო. იჰმარებიან გასამაგრებელთა სამყურნალო წამალთა შ(ინ)ა.

БОЖИЯ КОРОВА *Chrysomela* ჭუა, ღეაისფურა, მარამ კია. ყირმაზურით. სახელინა ამის ჭუშშე დაინიშენიან სხუადასხუა სახენი ჭუათანი რომელთაცა აქუსთ ფრთენი მყარნი და სხუაობენ სხუთა ჭუათაგან უღვაშებითა, რომელნიცა შემდგარ არიან შეერთებულთა ბურცებითა მსგზავსათ გურგულთა ტყვიათა და უჟანასკნელნი უღვაში იჰმენების უფროვე მსხვილ სხუთა უღვაშთა ზ(ედ)ა. ბუდობენ ხეთა და ბოსტნეულთა მწუანელითა ზ(ედ)ა და შემესრვიან მათ ზ(ედ)ა ტლთა ხეთასა და ბალახთასა.

БОДЛАК მერქნელა. იხილე **терн** კერინჩი. ყარამიზ.

БОДЯГА *Spongia fluvialis* ნოტიოს ხავსი. ტბილთა წყალთა შ(ინ)ა გაიზრდების ჭუათა და ხეთა ზ(ედ)ა, რომლითაცა მარტივნი ერნი შემოცვრით ჩალურჯებულსა ადგილსა წასმითა მისითა გამოიყუანებენ.

БОЗ იხილე **бузина** დიდგულა ხეა. ქერქენი.

БОЛИГОЛОВ იხილე **омег** შხამიანი მათოთი. ბალახია. შვე ქორან, სუმბელი ზარლე.

БОРЕЦ იხილე **переград**, **лютик** ცხვირსატეხელა. ბალახია, თუღარი ბეზურ. ბერუნსინდურს.

БОРИФОВА ТРАВА *Cypsothila struthium* ბერტყის ბალახი. ბორაოთი. ბალახი ესე იხმარების განმასპეტკებელთაგან ანუ მღებართაგან გამორეცხისა და გამოყუანისათჳს ხალთასა, მოუღთა და მისთანათაგან.

БОРОВИК *Bolletus bovinus* დათვის სოკო. აუქობალაქი. სოკოს გუარია. ძირიდან აქუს ღერო მსხვილი და წვერის კერძოდ შევიწროვდების. სარქუშლი მყარა და კორციანი, ფერად მქრალის აგურისა. აღმოსცენდების მინდორსა ზ(ედ)ა.

БОРОВ მამალ დაყოფილ შინაური ღორი. ღონღუზ.

БОРОВ ДИКИЙ იხილე **кабан** **вепрь** გარეული ტაბი, გინა ეშვი და კერატი. ყაბან.

БОРОДАВНИК *Chelidonium maius* მერცხლის ბალახა. წვერიანა. ქრისტეს სისხლი. მამარინი ჩინი. ბალახი ესე გაიზრდების ქვიშიანსა ადგილსა ზ(ედ)ა. ძირი ანუ ფესვი ექმნების თითის სიმსხოდ, მრავალძარღვებად განყოფილი. ფოთოლნი განყოფილნი ტოტეზავით. ყოველი კერძი ახლისა ამის ბალახისა რა განკტებ, გამოსცემს მოწითლო ცხარსა წვენსა, რომლითაცა მდაბიურნი ერნი გამოიყუანებენ მექექსა, სხვებრ ძირი მისი იჰმარების ე(ითარც)ა წამალი სამყურნალო განყოფილი ბალღობის სისრქისა.

БОРШ *Heracleum spondylium* დათვის ყრდელა, დივი ევლური. სფენდელიენ. ბალახი ესე გაიზრდების მინდორსა ზ(ელ)ა, რომლისაცა ყუავილი და თესლი მზესუკვრიტისაებრ დაწყო-ბილ არიან. სხუათა მის გუარათა ბალახთაგან სხუაობს მოკრეფილითა ფარდებიანით შუაზედ ორისაჲ გვერდით ზორბლის მარცვლის გუარად განყოფილითა თესლებითა და ფოთლებითა. ფოთოლნი ესე მისნი ორ-ოლ ფურცლად განყოფილ არიან. ღერონი და ფოთოლნი მისნი ოქმევიან საკმელად ე(ითარცა) მხალი, ხ(ოლო) მკერნალნი შერაცხვენ ბალახსა ამას სხუათა მარბილებელთა ბალახთა თანა.

БОР *Panicum miliaceum* ლომი. ტარტანტარუსი. ჩნდოური მცენარია და არს ფეტვის გუ-არი. სხუაობს ოდენ მისგან მით, რომელ მარცუალნი მისნი და მტევნები იქმნებიან წითელ, უფხოდ, ხ(ოლო) ფოთოლთა ბუდენი თმინა.

БОРЕЦ ბალახია. იხილე *прострельная трава* პატარა წალკა. თუდარი.

БОТУН *Allium altaicum* Pall ხახტეზლი, შაქარხახვა. შერინ სოღანი. ფრიად გემო-ვანა ხახვია. გაიზრდების ალბიის მაღალთა მთათა ზ(ელ)ა. თავი აქუს მსხვილი. ფოთოლი სა-მად გამოვალს ქარქაშიდგან, რომელნიცა ქუშმო კერძოდ არიან გაბერილ და ცალიერ, ე(ი-თარცა) თუთ ღერო. სხუებრ, ციბირსა და უკს ლუბერინასა შ(ინ)ა ყოველთა ევლურთა ხახეთა და ნიორთა უწოდებენ სახელსა ამსვე.

БОЯРСКАЯ СПЕСЬ *Lichnis chalconica* დევეცესლა, თათრის საპოქინა. მესულმან საპონისი. ბალახი ესე შეენებისათჳს წალკოტა შ(ინ)ა განმრავლებულ იქმნებიან, ხ(ოლო) გარეშე ედლის მდინარასა თავით თჳსით მოვალს, რომელსაცა აქუს სიმაღლე საქმაოა და ღერო მუკლებიანი, ფოთოლნი მოგრძენი, ყუავილთ მოისხამს წვერთა ზ(ელ)ა კონებად, ძო-წუელის ფერსა. სათარნი კმარობენ რეცხასა შ(ინ)ა ნაცულად საპონისა, ვინაჲდგან ბალახი ესე დიფშენილი ანუ დანაყილი და წყალსა თანა შერეული აწარმოებს ქაფსა საპონის მსგავსსა. მდინარეთა ქუშმო კერძოდ ადგილთა შ(ინ)ა უწოდებენ თათრულ საპონად.

БОЯРЫШНИК *Crateagus oxyacantha* კუნელი. იემშან. ხე ესე გაიზრდების თბრთა ადგილთა რუსეთისთა, რომელსაცა ასხს რტოები ფ(რია)დ ხშირად. ქერქი მისი არს მოწი-თლო ანუ ჩაქირებული ყომრალი. რტოთა მისთა ასხს ფ(რია)დ მყარი ეკალი. ფოთოლი სა-მად განყოფილი და დაკბილული. ყუავილი მტევნებად ანუ კონებად დაწყობილი. ფერად თეთრი. ნაყოფი გინა ხილი აქუს გარეგან კერძოდ მოყვითალოდ წითელი და შავიც იქმნე-ბას, შინაგან კერძოდ ყვითელი. უწვნო. კორცი ფქვილებრი. ხე მისი არს ფ(რია)დ ძარღვი-ანი და მოთეთრო. ქერქს მისსა იქმევენ საღებავად და ნაყოფსა საზრდელად პირეტყვითაჲს.

БРИЛИАНТ ფრანციტული. იხილე აღმსი.

БРИТА იხილე თევზი *железница* შამაია, რკინულა, მპარსულა. ყირხანალუხი.

БРОНЗ ფრანც. ბრონზი. შერეენილება თორბისა, კალისა და ბირჩე.

БРАКВИНА ხეა. იხილე *шаптала*, *персик* ატამი. შავთალუ.

БРУНЕЦ ბალახია. იხილე *черноголовка* შავთავა. სათირ ბერირი.

БРУСНИЦА და **БРУСНИКА** *Vaccinium vitis idaea* მიწის ძაქველა, დათვის ყურძე-ნი. იარყარყათი. ხილი ესე გაიზრდების კმელთა და მაღალთა ქვიშიანთა ადგილთა ზ(ელ)ა, რომელიცა არს ფერად წითელი, ნაყუსით მოგრძედ გურგალი, გატყეცილი, მზხუვარე. სი-დიდით მუხუდოსოდენ. მყარსა ქერქსა ქუშმე აქუს მოწითლო გული. გემოდ მომეკო და მცირედ შემკერელ არს.

БРЕДОКВА *Brassica gongylodes* კალაქისი, ფხალი. დანა ქაღმ. მხალი ესე არს კომ-ბოსტოსგუარი, რომლისაცა ძირი მიწასა შ(ინ)ა გაიზრდების თალგამისგუარად გურგალი და გამოესხმის ფოთოლნი.

БРЮКВА *Brassica napobrassica* ფხალი, ხივე. ლანა. მხალი ესე კომპოსტოსავე გუა-
რია, რომლისაჲ ძირი წარმოადგენს მცირედ მოგრძეს, გატყეილსა და მოგურგალოს თალ-
გამსა. იქმარების მოგბოლვილი საზრდელად ვ(თარკ)ა თალგამი.

БУДРА *Glechoma hederacea* ოშოშა. სარმეშად. ბალახი ესე გაიზრდების ჩრდილოეთის კერ-
ძოდ ევროპასა შ(ინ)ა ღობის ძირსა. წამლად იქმარების შესაკრავად და დამარღვევლად
ნუზასათა. გემო აქუს საყუთარი მსუბუქად ნელსაცხებელმბრი. განსხვავდების ფოთლებითა,
რომელშიცა გამოვსხმან ღეროებთა ზ(ელ)ა და ემსგზავსებიან ნაყუსითა თესითა თირკმელ-
სა. ფოთლები ესე არიან მოდაბრეტალო და მცირედ ბუსუსიანი.

БУЗИНА *Sambucus nigra* ღაღავლა. ქერქეჩი. ხე ესე გაიზრდების თბილთა ადგილთა
რუსეთისათა სიმაღლით ექუს აღლადმდე. ქერქი აქუს ყოშრალი, მოდაღმენილო და ღბი-
ლი. და მის ქუშე ტყავი მწუანე. სუნიანი. ყუაილს მოისხამს თეთრსა და სუნოვანს მტენე-
ბად, რომელნიცა აწარმოებენ ნაყოფსა შავად ჩაქირებულსა წითელსა. ნაყოფი ესე მისა
ვ(ით)ა ყუაილი და ქერქიცა იქმარებიან სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა და საღებავად.

БУЗУН თათრულა. მარჩილ ეწოდებას ტბისათა. ხაშური. გოლტუზისი, გოლშორასი.

БУЙВОЛ *Bos bubalis* კამბეჩი. ჯომეშ. ცხოველი ესე მსგზავს არს კარისა. ტანი აქუს
ოღენ უფროვე მოკლე და უმსხველეს მისა და უმაღლესა ფეკებითა. თავი აქუს ტანის მი-
ხედვით ნაყლებ კარისა. რქანი შავნი. წინა კერძოდ პრტყელნი და მოკრეფილნი. ტყავი და
ბეწვი ბინდისფერი. შუბლსა ზ(ელ)ა აქუს ფ(რია)დ სრქელი ქოჩორი, ზურგსა ზ(ელ)ა მაგ-
რი ბეწვი. მუცელი, მკერდი, ხერხემალი და უფროსი კერძი ბარკალთა და კუდი — შიშვე-
ლი. გარეული ზედოვს აზიასა შ(ინ)ა, ხ(ოლო) ევროპას მრავალთა ადგილთა შ(ინ)ა კმარო-
ბენ კარკამბეჩთა ამათ ღელესა შ(ინ)ა და ფურ-კამბეჩთა მეწველად.

БУЙЛО იხილე ბუჩოსა კამბეჩი. ობუშ.

БУК *Fagus silvatica* კრცხლა. ზოგნი წიველსაც ეძახიან. აღქოლ. გაინაღაჩი. ხე ესე
გაიზრდების თბილთა ადგილთა ევროპისათა და კანადასა შ(ინ)ა. საკმაოდ დიდი და მსხვილი,
ქერქი აქუს. გარეგან კერძოდ იქმნების ყოშრალი მომწუხანოდ ანუ თეთრი და ლაჲი. შინა-
გან კერძოდ იქმნების ხე ესე თეთრი ანუ მობინდო, მყარ და მძიმე. ფოთოლნი ახსნ მოგრძე,
საქმაოდ მწუანე, რომელთაცა ნაპირები არს მცირედ მოდაღმენილო. ყუაილნი მისნი არიან
ვ(ითარკ)ა მუხიანნი, რომელთაგანიცა მდგრადი მოისხმენ ნაყოფსა ოთხის კურკის მქონებელ-
სა ღუს შორას.

БУКАШКА საზოგადო სახელია ყოველთა მცირედთა მყარფრთოსანთა ბუზთა. ჩიბინ.

БУКВИЦА *Betonica officinalis* ბარამზა, ბარისპირა. ყესთარიუნ, ქესთარიუნ. ბალახი
ესე გაიზრდების ჩრდილიანსა ადგილსა. ღერო ექმნების სიმაღლით ნახევარ ადლი, ორ-
კუთხედი, მუკოსანა და აღმოაცენებს მუკლთა თესთაგან ფოთოლთა მოგრძეთა, მოდაღმენ-
ქილოთა და გარეშო დაკბილულთა, რომელნიცა სხედან ერთიმეორისა პირისპირ რტოთა
ზ(ელ)ა. ყუაილთ გამოისხამს ღერის წვერსა ზ(ელ)ა, რომელსაცა აქუს თეთრი მილი და
ფოთოლნი ყუაილისანი წითელნი. სუნი ბალახსა მცირედ ჰზდის ბალინჯისა, ხ(ოლო) ყუა-
ვილთა მისთა აქუს სუნი უმჭობესი. იქმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა ვ(ითარკ)ა და-
მაამებელი ტკივილისა, ეგარეთვე ჩაის ნაცვლად სახლსა შ(ინ)ა.

БУКВИЦА იხილე скороспелка მუსწრო ბალახი, ფურასულა. ფაფუნაჩი.

БУКИШ *Phylanthus empirica* აილა. ჰაღლა. ინდური ხეა. ხილი ამისი რქმნების ქავისი
მსგზავსი ექუსუთხედი, მოშავო. გემო აქუს მწებებელი. იქმარების სამკურნალო წამალთა
შ(ინ)ა სახელისა ქუშე მირანალან.

БУЛДЫРЬЯН ბალახი. იხილე земной ладонь მუწის საკმელა, კატის ბალახა. ბულდო-
რიუნ, სუმბულიჯაბალი.

БУЛЫЖНИК ველური, გარეული ქუა. ტაშობანნი.

БУМАГА ХЛОПЧАТАЯ *Gossypium* ბამბა. ფაშუხ. მატყლის გუარია. მოიკრიფების საცნაურისა ბალახისაგან სახელისა ქუშმე *gossipium herbaceum*, რომლისაჲცა კერკანი საყუთარსა ზეშტასა შ(ინ)ა დაფარულ არიან ბამბითა.

БУРА არაბულია *Borax tincal* ბორა, ბაერკე, ბერა. მარილა შუა კელისა. წიაღისაგან მიწისა აღმოიკვეთების ბროლისაებრ მრავალთარაშიანი. ცეცხლსა შ(ინ)ა აღქაფდების და მსგავსად ქიქისა გადნების. შემდგარ არს საყუთრისა კმელისა მეფისა და მიწიერისა ნაცარტუტისა მარილისაგან. უმი გამოაქუსთ ჩინეთიდან და იაპონიიდან მიწანარევი, რომელსაჲცა ვენეციასა და ლონდონისა შ(ინ)ა დასწმენდენ, მოიყუანებენ სითერედ და განსაჰვირ ბროლად. ესრეთ, რომელ ძნაიდ გაიხსნების წყალსა შ(ინ)ა. იჴმარების სხუადასხუა ილეკროთ გადასაღობათა ქარხანათა შ(ინ)ა.

БУРМИТСКАЯ ЗЕРНА მსხველა მარგალატი. ირი იმკი. მარტუალი მსხვილისა და გურგალის მარგალიტისა, რომელსაჲცა მოიტანებენ აღმოსავლეთით.

БУРУНДУК თათრულია. *Sciurus striatus* წიქლა. ბურუნდუხ მტრე მკეთა. ბუღობს მაღალთა და ქვიშიანთა ადგილთა ზ(ელ)ა კამილდგან დაწყებული მრთელსა ციბირსა შ(ინ)ა, რომელიცა გამოიზრდების სხუადასხუა თესლებითა. ბეწვი აქუს მოყვითალო, ხოლო გვერდებსა და ზურგსა ზ(ელ)ა, ტანისა ყოვლადს სიგრძეზედ განზიდულ აქუს ვიწროდ ხუთი ჩაქირებული წითელი ზოლი.

БУРНАЯ ПТИЦА *Procellaria pelagica* სასტაჲ. გემუშა. ჩატა. ზღვის ფრინველა ტოროლასოდენა. ბუმბული აქუს ზემო კერძოდ შავი, ქუშმოლდგან ნაცრისფერი. ნესტოები ლულისაებრ მდგომარედ აღნიშნულნი. ფერკნი ტოტებსავეთ. ბუღობს ზღვასა ზ(ელ)ა. დროსა ზღვისა აღელვებისასა დაუახლოვდების მცურვალთა ხომალდთა, ვ(ით)ა წინაღმდეგელები აფურტენებისა მისისა, რომლისა გამო მსწოდებიეს სახელი ესე.

БУСЕЛЬ ფრინველა. იხილე ამტ ასიდა, ეროლიოს, ყარყატი. თეთრი ლაქლაკი. აღლაგლაგ.

БУСЫ მართელი, რომელ არს თაღლითი. თაღლით. მკიწი ესე მსგავსე არიან მარგალტისა, რომელნიცა გაყეთდებიან ცვილისაგან ანუ გაბერვილის ქიქისაგან. პირველი ამათ შორის დაიფერვის ზემოდგან, ხ(ოლო) უკანასკნელი ქუშმოლდგან თეთრითა ნივთიერებითა, რომელიცა შემზადდების თევზთა ქეტაგან.

БУТЕНЬ *Chaerophyllum sylvestre* ფრანკული მალდანოზი. ფრანგ მალდანოზი. ბალახი ესე გაიზრდების ცნულთა ზ(ელ)ა და არს გუარი ბალახთა მათ, რომელნიცა მოისხმენ ყუავილთა მზესუქერტისაებრ დაწყობილთა. განსხუავდების ერთგუართა თესთა ბალახთაგან გატყეილითა თესლებითა, რომლისაჲცა ღერო არს ღარებად განყოფილი დაბერვილითა მუკლებითა.

БЫК კარი. *Bos taurus* ოქეზ. ცხოველი ესე არს რქოანი. შინაურთა პირეტყუთაგანი.

БЫК *Cottus gobius* კართეზა. ღორკო. ბაშბუქ პალუბი. თევზი ესე ბუღობს ქუაშიანთა მდინარეთა შ(ინ)ა. სიდიდით იქმნების სამიდან ზეთ ღუიმამდე. ფერად არს მობინდო, შავის ხალებითა და თავი მისი იქმნების უმსხვილეს ტანისა.

B

БАЙДА *Istatis tinctoria* ხეესურეთის ლლა. ბალახი ესე იზრდების ორსა წელსა ბალათის ზღვისა და ევროპის ოკეანეს კიდეთა ზ(ელ)ა და ღამთესენ მინდორსა ზ(ელ)ა შემზადებისათჳს მისგან ლურჯის სამხატროსა წაშლისა.

ВАИЯ ბაია, ბერძულია. დანაკის რტონი, რომელნიცა ეპერათ იუდეისა ერთა ქელდაშ(ინ)ა თესთა, ოდეს გამოვიდნენ მიგებებად იესოსადმი იერუსალიმს მიმავალისა, „მოილეს რტოები დანაკის კულთაგან და განვიდეს მიგებებად მისა თან“ თა. 12, მ. 13.

ВАКСА ნემცურია. ვაქსა. ზემბურ ზეთი. შეყენება ქონისაგან ცვილისა და მკურარტლისაგან მოგუთა განსაგონელად.

ВАЛЬСАМ ბალახინი. იხილე Вальсам ბალსამ.

ВАЛЬСАМИН ბალსამინი. ყუავილია. იხილე Вальсамин ბალსან ჩიჩაგი.

ВАНДЫШ ფიტა¹. მკირე თეზია. იხილე СНЯТОК აგრევე ფიტაც ეწოდება.

ВАП Rubrica fabrilis წითელი კარანდაში. ყირაზ ულანდრაში.

ВАРАҚУШКА Motacilla svecica ტატაშჩიტა. თოხისტარა. ყამაშ სარჩასი. ფრინვედო ესე გალობს სხუადასხუა კმასა. ბუდობს ჩალსა შ(ინ)ა, ზურგი აქუს ყომრალი. მუცელი თეთრი, ვ(ითარიცა) წარბებიცა. მკერდი მოყვითლო და მკერდსა ზ(ედ)ა გარდიგარდმოდ შავი ზოლი, კუდქუშქე მოყვითლო.

ВАРЪ სრქელი ფისი. ეალნ ყირ, ზეთ.

ВАСИЛЕК ბერძულია. Centavrae cyanus ოქროსოცება. გილანო. ბალახი ესე აღმოსცენდების მოსავალთა შორის, ესე იგი ყანისა და სხვისა. ყუავილნი ასხს შავნი, ფოთლოსანნი და რთულნი.

ВАСИЛИСК ბერძულია. ვასილისკო. ქუშქარმავალი ესე არს გველი უშხამანესი. „ასპიტსა და ვასილისკოსა ზ(ედ)ა ხეიდოდე“ ფსალ. 90, მ. 13.

ВАСИЛИСТНИК Thalictrum aquilegifolium იხილე заспилиса трава ბანის წიშბატა. ზაქიშირაოთი.

ВАТЬ ბერძულია. Raia batis ვატი. ძვალკეი. ჩანვალ პალუხი. ცხოველი ესე თევზის მსგზავსია. ბუდობს ევროპის ოყანესა შ(ინ)ა. ფერით არს ყომრალი შავის ხალეებითა. ზურგი აქუს ლიბი ანუ გატყეილი. კუდსა ზ(ედ)ა აქუს ერთგზის მორიგებული კაციანი ძვლები. წონით იქმნების ოდესმე თხუთმეტ ლიტრადმდე.

ВАХНЯ Gadus aeglesinus ჯანდნარა, მაზიდა, ფარგა. ეშაქ პალუხი. თევზის გუარია. ხეგრძით არს ნახევარ ადლადმდე. მოყუანელობით მოგურგალო. სამი ფრთა აქუს ზურგსა. ზ(ედ)ა. ფერი მისი არს ოდეს წყლიდამ ამოყუანების სპილენძისა და შ(ემდგომად) მსწრაფლ შეიცვლების მქრალად. კორცი აქუს თეთრი, გარნა თხელი და უგებური. ბუდობს ევროპის ოყანესა შ(ინ)ა. რუსეთს ნადირობენ თევზსა ამას გარეშე კამჩატკისა.

ВАХТА ბალახია. იხილე стрела трава ისარა. წელის სამეურა. სუი ონჯასი.

ВАШЛОЧЕК ბალახია. იხილე василек ოქროსოცება. ყიზილ სუფურგასი.

ВАШЛОЧЕК ДИКОЙ ბალახია. იხილე мещалка трава სუფურგა. მინდერის ცოცხა.

ВДОД ფრინველია. იხილე потатышка ჰძილ. ოფოფი. ოპოპ.

ВЕВЕРИЦА იხილე белка სინჯაფი. სინჯაფი.

ВЕКША მკეცია. იხილე Белка. მკეყე. სინჯაფი.

ВЕТЛА Salix pentandra კატა-ტრიფა. ფიშიკ სოგუთი. ხე ესე გათზრდების ნოტოსა ადგილსა კიდეთა ზ(ედ)ა მდინარისათა, რომელიცა მრავალრიგად მსგზავს არს ტირიფისა და სხუაობს მისგან ოდენ ღია მწუანის ფოთლებითა, რომელნიცა ყუნწის კერძოდ არიან მოგურგალონი და წვერის კერძოდ მომწვეტონი. ქერქი რტოთა ზ(ედ)ა მისთა არს მოყვითლოდ წითელი და მსხვილისა ღეროჲსა მისისა დასქდების. შტო-ყლორტნი მისნი არიან მზზინეარენი და ადვილად სამტერკენი. თუთ ხე ესე არს თეთრი და ლბილი. თივთაკი კოკორთაჲ უგრძელეს არს, ვიდრე ტირიფისა.

¹ ხელნაწერში ამ სიტყვის წინ გადაშლილია „ფიჩხული“.

ВЕЛБЛИОД, ВЕРБЛИОД *Camelus* აქლემი. დევა. ცხოველი ესე არს ოთხფეტი, ტანთ ცხენედ მაღალი, გრძელმატყლოსანი, ჩლიქვანყოფილი, მომცროს თავის მქონებელი და ფ(რია)დ გრძელის კისრისა. ზურგსა ზ(ედ)ა იქმნებას ოდესმე ერთი და ოდესმე ორი კუზი. ცხოველებს ქეიშიანსა მინდორსა ზ(ედ)ა აფრიკისა, ამერიკისა და აზიისასა, სადაც იქმნის მძიმე ტვირთთა საზიდრად. ჰყავთ ეგრეთვე ცხოველი ესე ყალმუხთა სამკურნალს კერძოდ რუსეთისა. შექმნ. თა. 24. მ. 32.

ВЕЛЬБЛЮЖЬЕ ИЛИ ВЕРБЛЮЖЬЕ СЕНО *Salsola kali* აქლემისბალახი. აქლემის თევა. დევათი. ბალახი ესე გაიზრდების ზღვის კიდეთა ზ(ედ)ა, რომელსაცა დასწვენ რა და გარდააქევენ ნატრად, დაანატრებენ მით მარილსა და უწოდებენ მას სოდად, რომელსაცა სქამენ ხალისითა აქლემნი.

ВЕРБА КАБАНЬ ეშვი, ანუ გარეული ტახი. ყაბან.

ВЕРБА ძენწი. სოგუთ. სამართო წერილსა შ(ინ)ა დაწინაშეს საზოგადოდ „ბუჩქთა ტირიფისათა ძენწთა ზ(ედ)ა დავიღენით საგალობელნი ჩუშნნი“, ფსალ. 136. მ. 2. ხ(ოლო) აწ სახელი ესე საკუთრად ეწოდების რტოთა *Rami salicis capreae* ოდეს გარდმოვების კოკორნი მათნი, იქმნენ კეირიაცსა ბაიობისასა ცისკრის ლოცუასა ზ(ედ)ა ნაცულად ბზისა, რომელთაცა ოდესმე შეამკობენ ფოთლებითა, ყუავილებითა, ნაყოფითა და სხვათაცა გამოსახულებითა შეღებილისა ქალაღისა და ცვილისაგან ქმნილითა.

ВЕРБА КРАСНАЯ *Salicis tiandroe* წითელი ტირიფი. ყირმიზ სოგუთი.

ВЕРБА ИЕРУСАЛИМСКАЯ. იხილე **АГНОВЫ ВЕТВИ** რტონი პალესტინის ტერიფისანი.

ВЕРБЕЙНИК *Plantago salsa* დიდი მრავალძარღვა. ბალიარფალი. ბალახი ესე მრავალძარღუას გუარია. გაიზრდების მლაშეანს ადგილსა და ზღვისპირებსა.

ВЕРБОВНИК ბალახი. იხილე **плакучи** მტრალა ბალახი. ჩოლანი. აქლემისჩაი, ქუდუნა. უნდლუქა.

ВЕРЕДОВЦ *Thalictrum minus* სოფრის კამა. ძირღრდის ბალახი. ჩიბანთი. ბალახი ესე გაიზრდების მინდორსა ზ(ედ)ა ყოველ წელ ძირიღდან. ღერო მის არს სიმაღლით კაცის წელამდე. ფოთოლნი მისნი იქმნებიან ხუთტოტნი, რომელთაცა წვერი არიან მეწამულისა ფერნი. ყუავილნი დაკიდებულნი მრავალყუნად. მტეერსა ამის ბალახისასა დაჟერიან ძირდალთა ზ(ედ)ა, რომლისა გამო სახელიცა სწოდებოეს.

ВЕРЕСКЛЕД ბალახი. *Evonomus europeaus* იხილე **цветовик** კურკანტელი.

ВЕРЕСК *Erica vulgaris* ჩილუნა. სერახს. ბალახი ესე გაიზრდების ბუჩქებდ მდალთა.

ქეიშიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა. ღერო მის დაისხამს შუბის მსგავსთა ფოთოლთა მოსრქეთა და საამო მწუანისა ფერის მქონებელთა. ყუავილნი მისნი აღმოსცენდებიან მუქლთაგან ვიეთნიმე აღისფერნი და ვიეთნიმე თეთრნი, გემოდ მწებებელნი და იქმეიან სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა.

ВЕРЕТЕНИЦА ხელი. იხილე **ящерица** ბოხმეჭა.

ВЕРОНИКА *Veronica officinalis* ბებრის კონკა. ყარუფალასი ბამაეარის. სახელი ესე სწოდებოეს ბალახსა ამას პირველად მკოენელისა მისგან დედაკაცისა და შეწყნარებულ არს მრავალთა ევროპის ენათა ზ(ედ)ა. ბალახისა ამის სახენი არიან მრავალგუარად. ხ(ოლო) ჩუშტულებისაგერ სახელისა ამის ქუშშე იგულისხმების ბალახი, რომელიცა გაიზრდების მინდორთა ზ(ედ)ა. ღერო აქუს ადგილსა ზ(ედ)ა მდებარე, ფ(რია)დ წვნი, მუქლოსანი. ფოთოლნი ასხს მუქლთა ზ(ედ)ა ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, დაკბილულნი, მქრალის მწუანის ფერისანი, გურგალად მოგრძენი და მოდაღმეწილონი. ყუავილნი ყლორტთა ზ(ედ)ა დაწყობილნი მქრალი სოსნისფერნი. სუნი ბალახსა ამას აქუს ფ(რია)დ სუსტი, გემო მომწარო და მკირედ მწებებელი. იქმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა მკერდისათა.

ВЕРТЕПЬ ქუბი. მალარა. ცალიერს ადვილს ეწოდების მიწასა ანუ მათაა შ(ინ)ა, სადაცა შესაძლო არს დამალვად კაცისა ანუ მკეცისაგან.

ВЕРТОШЕНКА *lynx torquilla* კისერტრიალა. სარგარდანყუში. მომცრო ფრინველი არს ტორაოსოდენა. ზემო კერძოდ აქუს ბუმბული მღელვარე მოყომარაოდ ბინჯისა და შავის ფერი. კუმშოკერძოდ მოყვითლო შავის ზოლებითა. ზუგელი თეთრი, ჰკეხი ბინჯისფერი ოთხეუთხის და სამკუთხის ხალებითა. უფროვე ნათელი. კუდი ღიად ყომალი, გარდიგარდმოდ გაკრელებული მოშავოს ზოლებითა. ნისკარტი მქარალად ტყევისდერი, ფერკნი წითელნი. დედალი არს იგივე ფერისა, გარნა უფროვე მქარალისა. იზრდების კინკველითა.

ВЕТЛА *Salix pentandra* დიდი ტრიაფი. ბეჟ სოგუთ ალაჭი. ხე ესე გაიზრდების ყოველგან ნოტიო ადგილთა ზ(ედ)ა. თუთ არს ძრავალტოსანი. ქერკი აქუს პირველსა ღეროსა ზ(ედ)ა ყომარლი და დახეტილი, ხ(ოლო) რტოთა ზ(ედ)ა მკეცითლოდ წითელი და ღიბი. ფოთოლოდ ასხს ღია მწუანის ფერი, მოგრძენი. ხე ესე იკმევის ფეიქართა მაქოთათჱს, ვარცლთა და სხუთა იარაღთათჱს.

ВИЛ ბალახი. იბილე *живокость* ჭორისყურა. ყათირყულადი.

ВИННОЙ КАМЕНЬ *Tartarus* ღვინის ხაშური. ყრემენტართარ, ჩახირშორისი. დაღეიკი ესე ნოვითერება არს მლაშე და მეჲე მინის ნაწილებათურთ. რომელიცა მიეკერის შინაგან კერძოდ ბოჭკის გვერდებს, ოდეს შრების მდგომარე მას შ(ინ)ა მეჲე ღვინოდ. ფერით იქმნების ყომარლი, თეთრი და წითელიცა. ღვინის ფერის მახედვით, რომელიცა მას დაილეკებს. მის მიერ შემზადდების გარდახალისებელი ღვინის ქუა — *Cremor tartari*.

ВИННАЯ ЯГОДА ღელვის ჩირა. ჯერუნიჯარ. ღელვის ხილი შემკენარი და ზედმოყრილშაქრის ქეიშითა, რომელ არს ღელვის ჩირი.

ВИНОГРАД *Vitis vinifera* ვაზი. თანაგ. ხე ესე მოისხამს ყურაქენსა და მის მიერ გამოსწურვენ წვენსა, რომელიცა იქმნების შ(ემდგომად) ღვინოდ.

ВИРИЛЛ ანუ *вирилий* ბერპელა *Beryllus* ბიერტი. ქუა არს მომწუანოდ შავი, ანუ ზღვისა წყლის ფერი. ურიათ პირველ-მღუდელთა აქუნდათ ქუა ესე მკერდსა ზ(ედ)ა სხუთა ქუათა შორის.

ВИСМУТ *Vismuthum* ქემგებარი. უმარლის სალესი ქუა. მანის ქერს ლახოსტაკი. მარქეშიდა. ხანგეარილეკრო არს. ტყვიაზედ უფროვე მოთეთრო. შემდგარ არს ფილაქანთაგან და ადვილად დაინაყვის მტერად. ყოველთა ილეკროულთა სხეულთა ზ(ედ)ა უმსწრაფლეს დადნების და გრძელ ჟამ დუღილითა გარდიქმნების ყვითელ მიწად.

ВИШНЯ *prunus cerasus* ბალა. გილაზ. ხე ესე მოისხამს ნაყოფსა მოტეზოდ მეჲევესა სხუადასხუა სიდიდისასა, სხუადასხუა სახისა და ფერისასა. ხალი ესე შეიცუაქს შუა გურკასა თეთრის გულის მქონისასა. იზრდების თავით თუსით ზომიერსა პერსა შ(ინ)ა ევროპისასა, ხ(ოლო) წალკოტთა შ(ინ)ა აღმოაცენებენ სხუადასხუა სახედ.

ВИШНЯ БЕЛАЯ იბილე *черешня* თეთრი ბალი. იღვილაზ.

ВИШНЯ БЕШЕНАЯ *Atropa belladona* ბალკოფი. დელუგილას. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველ წელს ძირიდგან. ფოთოლნი ასხს მოგრძელ გურგაღინი, მრთელნი თუნიერ კოვლის სუნისა. გემოდ მკირედ მწებებელი და ცხარი. ნაყოფი მისი შეადგენს ხილსა ბალის მსგავსსა, რომელსაცა აქუს ყუაილი ძოწეულის ფერი. იზრდების ზომიერსა პერსა შ(ინ)ა ევროპისასა. აღრაცხილ არს სხუთა დამამინებელთა წამალთა თანა.

ВИШНЯ ЖИДОВСКАЯ *Physalis alkekengi* ურიის ბალი, ონტოფა, დუდლუბო. ტანატაწალი. ბალახი ესეცა აღმოსცენდების ყოველ წელს ძირიდგან. ფოთოლნი ასხს შეუდღეილი გულისსახედ და დაკბილუნი. ნაყოფი მისი შეადგენს ხილსა გურგალსა წითელსა, მსუბუქოდ ღვინის გემოს მქონებელსა, კურკებთ საცესსა, რომელიცა შეეუღლ არს გაბერალსა ფი-

ლასა შ(ინ)ა. აღმომცენარებს ზომიერსა ჰაერსა შ(ინ)ა ევროპისასა, აღრავილ არს ძლიერთა სამკურნალო წამალთა თანა, რომელნიცა განდევნიან შარდსა.

ВИШНИ КОРНИЛИЕВЫ იხილუ *глож дерево* აღუბალი. ბალოჭი.

ВОЛОСАТИК *Gordius aqvaticus argillacus* წყლისკიანყელა გინა გველადუა. თუქიურ-თუსი. ქუა ესე სიწმინდითა თუსითა უმსგავსების (იხენის ფაფარის თმასა და იქმნებზის ორ-გუარი. ერთი მათ შორის ფერთა მკრთალი ანუ ჩატეტკალი და ბოლოს კერპოდ შავი, ხ(ოლო) მეორე ს(რულად) მოყვითლო. ბუდობს თიქიანთა მდინარეთა შ(ინ)ა.

ВОДЯНАЯ СОРОКА ფრინველა. იხილუ *Морская сорока* წყლის კაჭკაჭი ანუ ზღვის კაჭკაჭი. დენგისხალსაღანი.

ВОДЯНИЦА *Emphetrum nigrum* ცხარას ანწლა, მღებრის ანწლა. ცნობრივითყასი. ბუჩქია, მსგზავსად უციევსთა ადგილთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთისთა გაიზრდების. მოისხამს შავსა ხილსა, რომელიცა იქმევის წამლად, ვ(თთა) წინააღმდეგი სურავანდისა და განძღვეველი შარ-დისა. კამაჩაკასა შ(ინ)ა უწოდებენ მას *шяхша* და გარდა წამლად კმაზებისა იქმევენ კუ(ა-ლად) ბალისფერ საღებავად და შეღებენ მითვე შავადცა ცუდსა ბეწვეულსაცა.

ВОДЯНОЙ НАПУТНИК *Nymphaea alba* წყლის ძირსკენა, თეთრი ნინოფი. აღლულუფა-რი. ბალახი ესე გაიზრდების ტბილსა მდორეს წყალსა შ(ინ)ა. ძირი მისი იქმნების კელოსიშ-სხო. ფოთოლნი მისნი წყალსა ზემოდ მკურვალეებენ ღიღნი და გურვალნი. ყუავილნი მისნი სხედან ფ(რია)დ გრძელთა ყლორტთა ზ(ედ)ა, რომელნიცა ოდესმე იქმნებიან სამ წკრთად-მდე წყლისა სიღრმის მიხედვითა. ფურცელნი ყუავილთა მისთანი არიან თორმეტადმდე წყლიანი და თეთრნი. ძირსა მისსა აქუს თვისება შემკველი და ყუავილთა მალბილებელი.

ВОДЯНОЙ ОРЕХ ბალახია. იხილუ *чилиш* წყლისკაქალა, ეშმაკის თხილი. შეთან ფინდი-თისი, სუიოზ.

ВОЙД *Lychnis viscaria* ბალახია. იხილუ *дрема* დევცეცლა.

ВОЛЖАНКА *Agaricus cinatomus* ჭლამანა, მკლის სოკო. სოკოს გუარია. ქუშმო კერ-ძოდ ზღინარეთა ტყეთა შ(ინ)ა გაიზრდების. სარქუტლი აქუს ძაბრის სახედ. ზემოდან ზუსუ-სიანი წითლის წინწყლვით გაქრელებული, ქუშმოდან არს თეთრი, აგურის სახედ დაწყობი-ლი. ღერო მას არს ყომრალი და მომსხო.

ВОЛК *Canis lupus* მგელი. ურდ. მკეცი ესე არს მქინეარე, მტაცებელი, კორც-მკამელი. გარეგან კერძოდ მსგზავსი ღიღისა ძაღლისა. ბალანი აქუს მოყვითლოდ ყომრალი სიშავი-თურთ. სარქველი თავისა და ცხვირპირი უმსხვილეს ძაღლისა. უკუდი სწორე და თიფთიქიანა.

ВОЛНУХА იხილუ *волжанка* მკლის ხოკო. შიფლოს სოკო. ურდგომბალავი.

ВОЛОГЛОДКА *Anchusa officinalis* კარის ენა, ბესუსიანა. ლისანსორ, ოქეზილი, აეაქა. ბალახსა ამას ეწოდების (უჟლად) კარის ენა. ფურცელნი ასხს მოგრქენი, ვიწრონი და წვერმწვეტნი, ეკდოსანნი და ხორხლიანი. ყუელინი მისნი არიან ძაბრის სახედ კმნილინი და არა მკონებელნი არა რამსამე სუნისა და გემოსი. აღმოსცენდების სამხრეთის კერძოდ ევროპისა.

ВОЛУЙ და **ВАЛУЙ** *Agaricus integer* კარის ნიყა, დათვის სოკო. ჭეგობალავი. სოკოსა ამას აქუს საკმაოდ მსხვილი ღერო. სარქუტლი ზემოდან ლიბი ანუ გატყეცილი. მოყვითლოდ შავწითელი და ოდესმე თეთრი. ქუშმო კერძოდ დაყოფილა თეთრ ფურცლებად, სარქველის პირადმდე განზიდული. მიწიდან ამოვალს ფარდითურთ, რომელიცა შ(ემდგომად) ზემო კერ-ძოდ სარქუტლისა ხშირად სიანს დახეული. ტყეთა შ(ინ)ა მოვალს უხეზით.

ВОЛЧЕЦ ბალახია. იხილუ *осот* კუროსთავი. თიქან.

ВОЛЧЕЙ КОРЕНЬ *Aconitum lycoctonum* იხილუ *прикрыть* *большой* ღიდი კონიტო. შავკურანი, ქაბირ.

ВОЛЧЬИ ЯГОДЫ იხილე *კრუшина* მგლის კაკალა, კენკრაც ეწოდება. მგლის ქლარადღა-
ძევი. ქუნარ.

ВОЛЧЬЕ ЛЫКО ანუ *волчий персик* *Daphne mezereum* იხილე *ягодки* მგლის პილბიძა-
მაზარიონი, მგლის ხრთ.

ВОЛШЕБНАЯ КРОПИВА *Lamium purpureum* მგლის ქინკაბა. უძრდგადგანი. ბა-
ლახა ესე იზრდების ერთსა წელსა კნულთა შ(ინ)ა და წალკოტთა. ღერო აქუს ოთხთარაშია-
ნი, მუქლოსანი. ყლორტნი ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, ღეროს მსგზავსნი. ფოთოლ-
ნი მოგურგალონი, ყუავილნი ალისფერნი.

ВОЛ იხილე კარი **Бык** ოქუზ. გავ.

ВОЛОВЕЙ ЯЗЫК იხილე *еологодка* ბალახია. კარის ენა. ლისაწსური.

ВОНЮЧИЙ ХРУЩ *Tenebrio mortifagus* ნების ქია, ქიაფანდურა. ფეინ ყურთი. ფეინ
ჩაქანი.

ВОРОБЬИНОЕ СЕМЯ *Lythospermum arvense* ჩიტის ჯანა. სარჩაბლდასი. ბალახი ესე
იზრდების ქუჭმარ კერძოდ მდინარეთა, რომელსაცა აქუს ძირი წითელი, ხორხლიანი იწრო
ფოთოლნი და თესლი ცალკეაყე ყლორტთა ზ(ელ)ა მსხდომარენი, მოგურგალონი. მყარნი
თეთრითა მპზინეარე ქერქითა მოსილნი, ჟევილის გემოს მქონებელნი.

ВОРОВОШНИК ბალახია. იხილე *дягильник* ღიქმაქოლა, კოსშტლა. სუმბუდი ხითი.

ВОРОНА *Corvus cornix* ყუავი. ყარლა. ფრინველი ესე საცნაურ არს ევროპასა შ(ინ)ა
ყოველთაჲს, რომელიცა იზრდების მძორითა, სხვითა და სხვითა ქუეებითა, ბუზებითა და
თესლებითა. თავი მისი, ყელი, ჩიჩახვი, ფრთენი, კუდი, ფერკნი და ნისკარტი არიან შავნ
ხ(ოლო) სხუანი კერძნი ნატრისფერნი.

ВОРОНЕЙ ГЛАЗ *Paris quadrifolia* ყუავისთულა. ყარლაგოზი. ბალახი ესე აღმოცენ-
დების კორომთა ტყეთა შ(ინ)ა. ღერო აქუს შიშველი, ღარებიანი. ფერად მოწითლო. სიმაღ-
ლათ ერთი მტკაველი. წვერსა ზ(ელ)ა მისსა ასხს ოთხი ფოთოლი ჭუარედინედ დაწყობილ-
ნი, განთხმულნი, მოგრძენი მწვეტნი; შორის მათსა გამოვალს ღეროსა ზ(ელ)ა ყუავილი და
შ(ემდგომა)დ ნაყოფი ლაქვარდისფერი მუხუდოს ოდენ. იჭმარების სამკურნალო წამალთა
შ(ინ)ა — ძირი და ფოთოლნი მისნი ქარებისა და დაკრუნჩხვის წინააღმდეგად.

ВОРОНЕЦ *Actaea spicata* მუნის ბალახი. ყოთუროთი. გაიზრდების ბალახი ესე ევრო-
პასა და ამერიკასა ლელიანთა ადგილთა შ(ინ)ა. ღერო მისი არს გახეებული. ფოთოლნი და-
პრისავით დაკბილულნი; ნაყოფი მისი არს წითელი ხილი (ხოლო ამერიკელისა თეთრი) ღე-
როს წვერზედ მტევნებრ დაწყობილი. იჭმარების გარეგან კერძოდ მუნისათჲს.

ВОРОН *Corvus corax* ყორანი. ყუზლუნ. ფრინველი ესე არს სდიდითა ქათმისოდენ. მთ-
სილი ს(რულად) შავითა ბუმბულითა. ხ(ოლო) ზურგსა ზ(ელ)ა ლაქვარდისფერითა. იზრდე-
ბის მძორითა, რომელსაცა შორით კერძოდ სცნობს საყნოსელითა და ამისთჲს მრავალსა ად-
გილსა დაკრძალულ არს ყორანთ დაყოცა.

ВОХРА ოხრა. იხილე *охра* სინაი. ჯეთელი სამხატვრო წაბლი ანუ მიწა. წიაღი.

ВОШЬ *Pediculus* ტილი. ბით. მწერი ესე არს ფფრთო. საწერტილი აქუს დაფარული. უღაშ-
ნი მკერდადმდე. მუცელი პრტყელი, უკან კერძოდ დაკბილული. სხუაობისამებრ ცხოველ-
თასა იჭმებთან სხუადახსუა გუარნი. კაცთა შთაუხსნდების თავსა და სამოსელსა შ(ინ)ა.

ВШИВАЯ ТРАВА *Pedicularis palustris* ტეგნა, ტრღის ბალახი. ბითოთი. ქანკრობიანს
ადგილზ გაიზრდების ბალახი ესე, რომელიცა სხუაობს ერთგუართა მისთა ბალახთაგან ღე-
როთი ყლორტებიანთა, წვრალად დაკბილულის ფოთლებითა და წითლის ყუვილებითა.

ВОШКАРИЦА იხილე გნიადა წილი.

ВРАБИЙ იხილე воробей ქიკვათი. სარჩა.

ВРАНЬ იხილე ворон ყორანი.

ВРАНЬ НОШЫЙ იხ. сова ბუ, ღამის ყორანი, ღამის ყუაყუ. ბაიყოშ.

ВРУХ *Bruchus larva grylli migratorii* ბოტოშკალი, ბზევი. სარანა, ჩაგირგან. ბერძენი სახელია მწერისა, რომელიცა მოხსენებულ არს სამართო წერილსა შ(ინ)ა და ნიშნავს უმცველად ბარცას ანუ ბუხსა მკალისასა. „ამისაგან კამეთ მკალი და მსგავსი მისი“ ლეგიტ. თა. 11. გ. 22. და ლექსი ესე ბოტოშკალი წინასწარმეტყველებასა შ(ინ)ა ნაომისასა თა. 3. მ. 15. გარდმოთარგმნილ არს ლექსის გამო ბოტოშკალად. ხ(ოლო) განმარტებასა შ(ინ)ა წმინდისა იერომინისასა შემოყუანისა აღვილსა თქმულ არს, რომელ ბოტოშკალი მყოფობს მიწასა შ(ინ)ა და არა მკონებელი ფრთეთა, განიძღებს ოდენ მუცელსა თქსსა. სხეებრ საცნაურ არს ბუნებითის ისტორიისაგან, რომელ მწერანი ესე მკალნი ცხოვრებენ მიწასა შ(ინ)ა და რა აღმოვლენ მუნით, სძოვენ მხალსა ანუ მწუანისა.

ВЫДРА *Mustela lutra* მწავი ანუ წავი. სუთი. მკეცი არს მტაცებელი. ტბილთა წყალთა გარემო მცხოვრები, რომელიცა გაიკეთებს სოროსა კიდეთა შინა წყალთასა და შევალს მუნ წყლით კერძოდ. ფრღების თევზითა და სხვითა წყლიერითა ცხოველითა. სიგრძით იქმნების უმეტეს ორისა იხილსა. თუალნი აქუს ფ(რია)დ მკიწილი, ყურანი ფ(რია)დ მოკლენი, გერგალნი და თუალთა ქუშმოდ მღებარენი. ფერგნი ტანის მიხედვით მოკლენი. ტრტნი ხეთითოსანნი და ათინი ფარდით შეერთებულნი. ფერი ზურგისა მისისა, გვერდებისა, ბარკლებისა და კუდისა არს წაბლისა ოდესმე მომწვანო და ოდესმე უფრორე ღია. ყელსა ქუშმე, მკერდსა და მუცელსა ზ(ელ)ა თეთრი, მოყვარალოდ.

ВЫЖЛЕЦ და ВЫЖЛИК ხუდი მექებარი. თულა.

ВЫЖЛИК იხილე дикой лен ველური სელი. იმანბაზირი.

ВЫЗОЛЬНИК ბალახია. იხილე кавалерский спор შალარა ბალახი.

ВЫКА ГУСЬЯ ბალახია. იხილე журавлиной горех წეროს ბარდა, ბატის ფერკა. ყაზა
აიილი.

ВЫКА КОНИЧЬЯ ბალახია. იხილე изтод ცხენის ძუა. ბალახი. ათყუირული.

ВЫПАДОЧНАЯ ТРАВА *Aster amellus* ლერქი კელმუზი. ბალახი ესე ურალის მდინარიდან დაწყობილი, კინილა ირტიმადმდე აღმოსცენდების კმელთა გორაკთა ზ(ელ)ა, რომელიცა განსხუავდების ერთგუარათა მისთა ბალახთაგან შავითა ყუაილისა თქსისა ფოთლებითა, შუბის გუარად მოყუნილებითა და ხორხლებიანითა, რომელნიცა ნახევარადმდე მოერტყეოან ღეროსა თქსსა და აქუსთ სიგრძელ განხილული სამნი მომკერი ძარღვნი.

ВЫПЕЛИЦА იხილე кокушка დედამთვარალა, გვეჯლი. ყუყუყუშო ფრინველი ესე არს მოხსენებულ სამართო წერილსა შ(ინ)ა. მეორე სჯელთა თ. 14. მ. 15.

ВЫПЬ *Ardea stellaris* თერხ მწვანე. ლაგლავი ფრანგი. ფრინველი ესე არს ლაკლაკის გუარი. სიგრძით იქმნების უმეტეს ორისა ფუტისა. ბუმბული აქუს ზემოდგან მოყვითლო შავის ხალებით აპრელებული. ქუშმოდ კერძოდ მკრ(თ)ალად მოყვითლო შავის გრძელის ხალებითა. ყეფა აქუს მოშავო, ვ(ით)ა კისერიცა. ყელი ყომრალის ხაზებით გარდიგარდმოდ დაფარებული. ყელის ქუემოდ კერძოდ აქუს ფ(რია)დ გრძელნი ფრთანი. ბოლო მისი არს მოყვითლო შავის გარდიგარდმოს ხალებითა. მკართა შინა აქუს ორი შუა ფთე შავი და ბოლო მათი არს მოყვითლო შავის ხალებით დაპრელებულნი. ნისკარტი ყომრალი ზემოდ კერძოდ და მწუანე ქუშმოდ კერძოდ. ფერგნი მომწუანოდ ყვითელნი. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა.

ВЫРЕЗУБ *Cyprinus dentex* კალპრეალა. ჩოხდაშლე. თევზი ესე ინადირებს მდინარეთა შ(ინ)ა ღონსა და დნეპრსა. თუთ არს...! გუარი, რომელიცა განსხუავდების ერთგუარათა თქსთა თევზთაგან სათხილის კბილებით, რომელთა მიერ სავეს აქუს პირი.

¹ რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „კობრის“.

ВЫУХОЛБ *Castor moschatus* წლის მეშვი, წლის მთხუნელა. სუიო მეშვი. ცხოველი ესე ბუღობს მდინარეთა და ტბათა შინა ზომიერის პაერის კერძოდ რუსეთისა. სოროს იქმს წყლის კიდეთა შინა წყლით კერძოდ და მენიდგან გაშვალს საზრდოსათჳს, რომელთა მდგომებს წყლის ჳეთაჲ მწერთა და წრუბელათა შინა. გარეგან შესახედავით მსგავს არს თხუნელისა, ა(რამედ უფრორე ფ(რია)დ ღიდ არს მას ზ(ედ)ა. თავი აქუს ტანის მიხედვით მოძკრო. ცხვირ-ტუჩი ზემო კერძოდ წაგმელებული თხუნელისაებრ. თულნი ძნიალ საჩენელნი სიმცირისა განო, კელი გატეხელებული, ძიმველი წერალის ქეცით და თხელის ბეწვით დაფარული. კელის საფუძველისა თანა აქუს ბუშტა, რომელიცა საესე არს სუნოვანის ნივთიერებისა მსგავსად...¹ ფეკნი აქუს მოკლენი. თითნი ფერტოანი მყარის ფარდებით შეერთებულნი და მოკურვილნი მაგრითა და გრძელთა ბრქალებითა. ბეწვი აქუს ფ(რია)დ ღილი და სრქელი. ზურგსა ზ(ედ)ა ბნელად შავწითელი და მუცელზედ მოყომრალიო თეთრი და მშონვარე. ტყავსა მისსა ემარობენ ბეწვეულთ გარმოსავლებად და კელთა შთასდებენ ტანისამოსის ყუთთა შინა ჩრჩილთა მოსასრველად.

ВЫЮР *Fringilla montifringilla* ძახელა ჩიტი. გეშასასი. ფრინველი ესე ბუღობს ევროპის ტყეთა შინა. ზურგსა ზ(ედ)ა აქუს შავი მოყვითლო და მუცელსა ზ(ედ)ა თეთრი ბუმბული. ყელი და მკერდი მოყვითლო. ფრთით ბუმბული ბინდისფერი მქრალად მოყვითლოს არმეებათა. კელი მისი შემდგარ არს თორმეტთა ფრთეთაგან, რომელთა შორის ნაირნი ფრთენი არს მოშავონი და გარეგან კერძოდ მქრალად მოყვითლონი. ნისკარტი ყვითელი, ფერკნი და ბრქალნი ყომრალნი.

ВЯЗ *Varietas ulmi campestris* თელა. ყარაღაჟ. ხე ესე პავს...² და გაიზრდების ერთგურსა მისთანა ადგილსა, რომელსაც ოდენ განსხუადების ბინდისფერის და ფ(რია)დ წებოლის ქერქთა თჳსითა, უმცირესისა მის ზღდა ფოთლითა და ფოთოლი ესე მის არს უფრორე გატეცილი, ვიდრე ფერთაცა უფრორე ღია არს და ლიპიცა. იმპარებას იმავე საქმეთა შინა, რომელშიცა...³

ВЯЗЕЛ *Coronilla varia* ძროხის ბალახი. ინავით. ბალახიცა ესე გაიზრდების გაშლილთა და მსტქანთა ადგილსა ზ(ედ)ა ერთსა წელსა. რქანი მისნი ანუ ნაყოფნი არიან გურგალნი, გაბერილნი, მრავალრცხველნი გამოკბილულად. ფოთოლნი ასხს ლუწუნად, რომელნიცა არიან ეიწრონი, ხ(ოლო) წვერსა ზ(ედ)ა რტოისასა ებმის კენტად. პირუტყვთათჳს შეადგენს სასიამოვნოსა საზრდელსა.

ВЯЗОЖЕЛБД ბალახი. იხილე **ОСТРОКРОВ** სისხლქარა.

Г

ГАГАРА *Colymbus arcticus* ბატქათაბა. ღენგიზ ანქავატი. წყლის ფრინველია, საღიდით კინილა ბატისოდენ. მკერდი აქუს თეთრი, ზურგი შავი დაკრელებული ოთხკუთხის თეთრის ხალებითა. თავი აქუს თეთრის ბუმბულით დაფარებული ვ(ით)ა კისერიცა. ყელის ნახევარი ზემოდან სოსნისფერი მოლავარდოდ დაწყვეტითა შუაშუა თეთრის ზოლითა. ფეხნი ბატისაებრ ფარდით გაბმულნი, რომელნიცა აქუს ოთხითოთასანი. ბუღობს ჭანჭრობიან ადგილსა და ჩრდილოეთის კერძოდ ზღვის პირებსა. ე(ქალა)დ მეორე გუარი არს ამა ფრინველისა *Colymbus septentrionalis*. სიდიდით პირველისოდენ, რომლისაგანცა განსხუადების მით.

¹ რუსული ღდენის მიხედვით აქ არის „მუშკისა“.

² რუსული ღდენის მიხედვით აქ არის „წიფელს ანუ თელის ხეს“.

³ რუსული ღდენის მიხედვით აქ არის „თელა“.

რომელ კისერი აქვს ბინდისფერის ბუმბულით დაფარებული, თეთრად დაწინწკლული. ყელსა-
ზ(ელ)ა გრძლად განზიდული მოყვითლო ხალი. ბუდობს ჩრდილოეთის კერძოდ ტბათა შ(ინ)ა.

ГАГАРА БОЛОТНАЯ იხილე *поганка* წალსქათამა.

ГАГАРА КУЙКА იხილე *куйка* ბინდურის ქათამა, ტყის ქათამა. ასეცა, ანჭავებტ.

ГАГАРКА *Colymbus auritus* ტბის ქათამა. გოლოუდი. ესეცა წალს ფრენველი ძის.
თავი აქვს შავი, ყელ-კისერი მოყვითლო. ორიანა ჭილა იწრო ფრთეთაგან შემდგარი, რომე-
ლიცა მოერტყმის ყოვლადსა თავსა მისსა. უკანა კერძოდ უფრორე მოკლე არს ჭილა ესე და
გვერდთა ზ(ელ)ა მოგრძე. ყარყანტოსა ქუშმე განიყოფების ორად. წვევრების კერძოდ არს
შავი და ძირიდგან მოყვითლო. ზურგი აქვს შავი, მკართა ქუშმე ბუმბული მოყვითლო
ფრთენი მკართანნი გრძელნი და შავნი, ხ(ოლო) იდაყვს ქუშმო თეთრი. ცხვირი აქვს შავი,
მწვეტი და სწორე. ფერკთა ზ(ელ)ა ფარდა დაკბილული. კუდა კნინლა არა აქვს. ბედობს
ტბათა ზ(ელ)ა.

ГАГАТ *Bitumen gagas* გიწერი. ნივთიერება ესე არს აღზნებადი, მარი, კორციანი და
მიმღებელი ელვარებისა. ფერად შავი ს(რულიად), რომელიცა რა დაიწვევბის ცეცხლსა ზ(ელ)ა
გამოსცემს სრქელსა და ცხარსა კუამლსა. წყალსა ზ(ელ)ა ლილიეებს და მიიზიდავს ქარეი-
საებრ გახეხილი მსუბუქთა ნივთთა. მისგან შეამზადებენ გურგალთა ლილთა, საყურეთა და
მკედელნი რკინისანი გააშავებენ მით რკინასა. რუსეთსა შ(ინ)ა არს ედილის მდინარის პირსა
სიზრანის ახლო და სხუთა ადგილთა შინაყა.

ГАГАУЧ იხილე *чернь* და *нырок* ყარაულა. ყარაბათალი.

ГАГКА ანუ *ГАВКА Anas mollissima* ტბ.სა ანუ ზღვისა დედალი იხვი. იხვი ესე ბუდობს
პალაეთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის ზღვისათა. სიდიდით არს შინაურის მამლის იხვისოდენ. ბუმ-
ბული აქვს ს(რულიად) ყომრალი. ბუდეთა მისთაგან მოიღებენ ფ(რია)დ რბილსა თივთიკსა,
რომელიცა იქმევის ლიანდაგისათჳს.

ГАГКУН ივრე იხვი მამალი. მამალი იხვი არს იშვე იხვისა, რომელიც ამის ზემო სწერია.
ტანით რაოდენადმე უდიდეს არს მას ზ(ელ)ა. კორცი ამისი დაფარულ არს უფროსი ნაწალი
თეთრის ბუმბულითა ადგილისა მის გარდა, რომელიცა მდებარებს შუბლსა და საქორჩესა.
შორის და აქვს ესე შავი და უკანა კერძოდ მომწუანო. მკერდი, მუცელი და ს(რულიად) ქუშ-
მოლგან უკანა კერძი, კუდი, ფრთენი, ფერკნი და ბოლო შავი აქვს.

ГАЕВНИК ჭორს გუარია დარჩენელი ესე. ჰარბობთა, ჭრო. სუიუში.

ГАЛИАН *Cyprinus rivularis* თევზბაღა, ღაღლი. ბაწი ღომახ. მომცრო თევზია. ბუ-
დობს მრავლობით ციბირის მსწრაფლ მთიდგან მომდინარეთა მომცრო მდინარეთა შ(ინ)ა.
ტანით არს ორ გრედმდე. თავი აქვს ბოკოლა, კნინლა ოთხეუთხი, შუბლის ზემო გაკრეღე-
ბულ აქვს მომცრო ორმოებთა. ტანი აქვს გურგალი, გვერდების კერძოდ მკარედ შეკრე-
ფილი ანუ შეწურვილი. ქეცი კნინლა უჩინო აქვს ვერცხლისფერი ბნელის ხალეობთა ტანსა
ზ(ელ)ა მიმოფანტულითა. ფრთენი და კუდი მისა, რომელიცა აქვს განყოფილი, არიან მკერა-
ლად აღისფერი.

ГАЛКА *Corvus monedula* ჭლყუავი. ყარაქალა. დარჩენელი ესე ძის ჯმერცხს ჯღავისა.
იზრდების მძორითა და თესლებითა. ფერით არს შავი. კისერი აქვს ყომრალი მოთეთროდ.
მკერდი და მუცელი ბნელად ნაცრისფერი. ფრანვენ და ბუდობენ გუნდად და უფრორე გა-
რემო შენობისა.

ГАЛМЕМ *Zincum sterile* თუთია. ტარნოანი მწწისა გამო ლითონად გარდაქმნილი თუთია,
რომელიცა იქმნების ფერად ყომრალი, ყვითელი, წითელი ანუ შავი, ხ(ოლო) შედგინებასა.
მიხედვით ფაშარი ანუ მყარი. ნათიერებისა ამის დამატებითა სპილენძსა ზ(ელ)ა შეიქმნე-
ბის ყვითელი თითბერი.

ГАРТ ლაბი. ილექრელ შეზავება არს ტყეისა, რკინისა და სურმისაჲან. რომლისა მიერ შთამოსსჳენ ასოთა წიგნთა დასაბუქდავთასა.

ГВОЗДИКА *Caryophyllus aromaticus* მიხაკი. მიხაკ. ხე ესე მიხაკისა პირველ აღმოსცენდებოდა საკუთრად მოლუკის კუნძულთა შ(ინ)ა და 1652-სა წელსა ს(რულია)დ აღსაეს მუნ ღოღანდიელთა და დარგეს მხოლოდ ამბოინასა შ(ინ)ა. ხე მიხაკისა შესახედავითა მსგავს არს დაფნის ხისა. ყუაილინი ასხს შავისფერნი, რომელთაცა თესლთა უწინარესე ვიდრემდის დასცივილდეს ყუაილინი, მოჰკრეფენ ოკდომბრისა და ნოემბრის თვეშია და უპყრისთ რაოდენსამე დღესა კუამლსა შ(ინ)ა, რომლისა გამო იცვლიან ფერსა. შემდგომად გაახმოზენ მზესა ზ(ედ)ა და მოიტანებენ ევროპას. მრავლობით ქონებისა გამო კეთილსუნოვანის და ცხარისა მის ზეთისა იკმარებენ მასალად საკმელთა შ(ინ)ა და სამკურნალო წამალთა შინაცა. სახელი ესე ლურსმანა მწოდებოეს რუსულსა ენასა ზ(ედ)ა შემსგავსებით რკინის ლურსმანისა თანა. *Dia{ }thus caryophyllus* მიიკა ყუაილი. ესეცა მცენარეთა მათ გუარია, რომელთაცა აქუსთ ათფოთლოსანი ბუდე ყუაილისა და ორი კოკორი თესლისა. სსუაობს ოდენ მათგან ხუთითა ყუაილისავე ფურცლებითა და ხუთ ნაწილად განყოფილითა ყუაილის ბუდითა, რომელსაცა შეერთებენ ქუმში კერძოდგან მცირედინი ხორხლინი. აღმომცენარებს სამხრეთის კერძოთ ევროპისა. მუდარებელთა ყუაილთასა აწარმოეს ურცხუად სიმრავლე სსუაობისა ვ(რ)თა სიკრელისა გამო ყუაილთასა ეგრეთვე სიდიდისა გამოცა მათისა. სახელი ყუაილსა ამას მიხაკსა მწოდებოეს შემსგავსებით სუხისა მისისა მიხაკისა თანა, რომელიცა ამის ზემო წერილ არს.

ГЕВАН ხეი. იხილე шамшит ბზა. შამშად.

ГЕЛЬ ფრინველია. იხილე ГИЛЬ ყარანა. ყოჯაბულბულ.

ГЖИГОЛКА ფრინველია. იხილე гуаница კელქანქარა, ბოლოქანქარა.

ГИЛЬ *Motacilla erithacus* ნარჩიტა. ფრინველი ესე გალობს სსუადსხუა კმასა. მსგავს არს დიდი სახეისა(ი), ა(რამე)დ ყელი ამისა არა არს შვეი, ყომრალი ფერი მისი მობნელო არს და ორი კულის ნაპირნი ფრთისნი აქუს ყომრალნი. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა.

ГИПС *Gypsum usuale* გაჭი, გიჟატარტი. გაჭ. თეთრის კირიანის მიწის გუარია. ანუ თეთრის ქვისა, რომელნიცა სიმევეისა თანა არა აღუდღებიან. ცეცხლსა შ(ინ)ა შეიქმნებიან უფრო რე ფაშარად. და უკეთუ შერეულ იქმნებიან წყლისა თანა, მაშინ გამაგრდებიან. იკმარებენ კერპთა შთამოსასხმელად და განგოზისა ხელოვნებასა შ(ინ)ა.

ГИЕНА *Canis gyena* გიენა. აფთარი, ორძალო, აფთარლორი. ქათარ. ეყესიურთა წიგნთა შ(ინ)ა მწერენ жена. მვეცი არს ფ(ი)ად მტაცებელი, რომელიცა ბუდობს ინდოეთსა და აფრიკასა შ(ინ)ა. საკმელად პყუარობს უმეტეს კერძოდ კაცის კორცსა და ამისთჳს საფლავითგან აღმოთხრის მძორთა კაცისათა. შესახედავით ემსგავსების ეშვსა, (რომელ არს ტახი-გარეულად). ჯაგარი ასხს ზურგსა ზ(ედ)ა სწორედ. მდგომარე სიმაღლთა ნახევარმტაცულადმდე, წვერებში შავი. თუღანი მისნი მდებარებენ ახლოს დინგისა (ცხვირისა), უფრინ ასხს შიშველნი, კუდი აქუს გაქრელებული შავის გრგოლებითა. სხეულსა ზ(ედ)ა აქუს ზოონი ბინდისფერნი და შავნი გარდიგარდოდ ზურგიდან მუცლას კერძოდ განზიდულნი.

ГЛАДЫШ *Laserpitium tri obum* კამატკური დიკა. ბალახი ესე აღმომცენარებს ორსა წელსა კამატკასა შ(ინ)ა, ზღვისპირებსა. ყუაილინი მისნი მდებარებენ მზესუკერბიტისაებრ ღერო ექმნების სიმაღლით სამს წყრთამდე ძირას კერძოდ, მოწითლო, რომელიცა გამოიბაშს თხლად რტოთა ღარიანებსა. ფოთოლთ დაისხამს სამ-სამსა. სსუათა და სსუათა ღეროთა ზ(ედ)ა მსხდომარეთა. ძირი მისი არს გარეგან კერძოდ შავი და შინაგან თეთრი. შესახედავი უგავს სტაფილოსა. თვით არს მსხვილი და გრძელი.

ГЛИВА მსხალ-პანტა. მეშა არმუდი. ხე ესე მოისხამს საკუთარსა გუარსა მსხლისასა, რომელსაც ეწოდებოეს ესევე სახელი.

ГЛИНА თქი. ალზ. მიშა ესე არს მძიმე, ცივი, ძარღვანი, გატყეული და ღიბი, რომელიცა

მელიც წყალსა შ(ინ)ა დაღებების და ცეცხლსა შ(ინ)ა გამაგრდების და მლაშეთა სპირტთა ანუ ოტკათა შ(ინ)ა არა აღუღლებს.

ГЛИСТА I. КРУГЛАЯ Lumbricus კაცის ქუა. გურგალო. ინსანყურდი, ადამყურთ. ქუა ესე ჰგავს წვიმის ქუასა. ცხოვრებს ნაწლეეთა შ(ინ)ა კაცთასა და სხუთა ცხოველთასა. 2. Плоская taenia — პრტყელი ქუა. ესეცა ცხოვრებს ნაწლეეთავე შ(ინ)ა ცხოველთასა და უფრორე კაცისათა, რომელიცა არს გატყეილი, პრტყელი, მრავალთა მუკლთაგან შემდგარი, ძნაიდ გამოსაყუანი თვისისა ადგილიდგან და მაიზიზებელი მრავალთა სნეულეზბათანი.

ГЛИСТНИК МОРСКОЙ Corallina officinalis ზღვის აბრეშუმა, მარჯნისძიფა. მარჯან-იფი. ზღუა აწარმოებს ნივთიერებასა ამას, რომელიცა არს მსგავსს მცენარისა და შემდგარ მოვრძიდ გურგალის მუკლებით. ღერონი მისნი იქმნებიან საგრძიოთა ოღესმე ოთხ ღუიშამ-ღი, მსხვილის ძაფის სიმსხოდ. ნივთიერება ესე არს კვიანი, მაგარი, ფერად თეთრი ანუ მო-მწვანო. და ოღესმე მოწითლო ანუ ყვითელი.

ГЛОГ Cornus feamina ხეა. იხილე слепохурник ბრმა ქათამა, შინღლარანა. ზოყალ აქსი.

ГЛУПЫШ Procellaria glacialis შტერია ფრინველი. ახმაყუში. ფრინველი ესე ბუდობს გარემო მყანვარის ოკეანისა. სიდიდითა იქმნების შინაურისა იხვისოდენ. ბუმბული აქუს ქუემო კერძოდ თეთრი და ზურგსა ზ(ელ)ა ნაცრისფერი ვ(ით)ა თავსა და ყელისერგზდაცა. კუდი გურგალი და თეთრი. ნისკარტი გრძლად მოგურგალო, ღია ყომრალი. ნესტოები მი-ლების სახედ, ფერკნი წითელნი და ფარღებიანი. ბუდეს აკეთებს კლდის ნაძარლთა ზ(ელ)ა. იზრდების ქონითა დაყოილთა ვეშაბისათა. ფ(რ)იდ კადნიერ არს და შეჭდების ნავთა ზ(ელ)ა თევზთა მონადირეთასა.

ГЛУХАРЬ, ГЛУХОЙ TETRAEВ Tetrao uragollis ყრუ როჰო. ბუქე ყარაყირაულ. სიდიდით არს ფრინველი ესე ბატასოდენ. ბუმბული აქუს ზურგსა ზ(ელ)ა ჩაჰირებულად ყვითელი შევნარევიით, გარდიგარდმოდ ბნელითა მკაველბითა. მკერდი წინაკერძოდგან მო-მწუანოდ მღელვარე და ოღესმე შავი თეთრის დაწინწყლულებითა. კუდი აქუს სოლის სახედ შავი. შუაზედ თვითელისა ფრთისა აზის თეთრი ხალი. ფრთენა გარეგან კერძოდ შავიგე და შინაგან თეთრი, რომელიცა რა გარდაჰფენს სითეთრესა ამას შიგ განწონებით შეადგენს თეთრსა ხალსა. ბუდობს ფიქვისა და...! ტყეთა შ(ინ)ა და იზრდების ხეთა ამათ ნაყოფითა და ღეისათა.

ГНИДА წილი, რომელ არს ტილის კვერცხი. სირქა, იოვშალ.

ГНИДНИК Delphinium straphisagria წილისმკოცველი. სირქაოთი. ბალახი ესე განსხუა-დების ერთგუარითა თვსთა მცენარეთაგან ოთხფოთლოსანიითა თაფლის ბუდითა, რომელნიცა უმოკლეს არიან ყუავილის ფოთოლთა მისთა ზ(ელ)ა. ბალახის ფოთოლნი არიან გაჭრილთ-საებრ დაყოფილნი. გაიზრდების ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა. იქმარების საცხებელთა წამალთა შ(ინ)ა წილთა და ტილთა მოსრვისათუს.

ГНЮС Saepia octopodia იხ. каракатица მყარალა, მელანთევი. ყოხლან, მერაქთ პა-ლუხი.

ГОГОЛЬ Anas clangula დიდთავე იხვი, ძავიდი, ზღვის იხვი. დენგიზ ორდაგი, იხესა ამას აქუს თავი დიდი, რომელსა ზ(ელ)ა ჭილის მსგავსად გაბერვილ აქუს ბუმბული ჩაჰი-რებულა სოსნისფერი. ყებესა ზ(ელ)ა ორსავე მკარეს პირთან ორი თეთრი მოგურგალო ხა-ლი, ზურგი შავი. მკართა ფრთენი შავიგე თეთრის დიდის ხალითა ქუშმოდგან. კუდი ვ(ით)ა ზემოდგან ეგრეთვე ქუშმო კერძოდ შავი და ბოკოლა. ყელ-კისერი, მკერდი, მუცელი და ს(რულ)ად ქუშმო კერძოდ თეთრი, თავს გარდა; ფერკნი წითელნი. ფეკას თითთა ფარღები

¹ რუსული ღელნის მიხედვით აქ არის „ნაძვისა“.

შავი. ბუღოზს ევროპისა შ(ინ)ა. იზრდების ლოკოინათი, რომელთათჳს განსხუავებით ყურ-
უხუელოზს ვიდრე სხუათათჳს.

ГОЛАВЛѢ *Cyprinus orphus* ფიჩხული. კრამალუხი. თევზი ესე არს ქეციანი. ბუღოზს.
ტბილთა წყალთა შ(ინ)ა, რომელსაცა აქუს ზურგი და გვერდნი მოყვითლონი, მუცელი თეთ-
რი. მკერასა ქუშმე ფრთენი მენამულნი ანუ შავად ჩაპირებული წითელნი, ხ(ოლო) სხუანი
ფრთენი წითლად მიყვითლონი.

ГОЛЕЦ *Cobitis barbatula* ექსულვაშა მერწა, წერა. ქუჩქუჩანარ. თევზი ესე ბუღოზს
მსწრაფლ მიმდინარეთა შ(ინ)ა წყალთა. მას აქუს ექსი ულვაში. მათგან ოთხი ზემო კერძოდ
და ორი გვერდებზედ. თავი მისი არს ქუშმო დაკადებული. ზემო კერძი პირისა მისისა
უგრძეს არს, ვიდრე ქუშნაჲ. თუალნი ვ(ით)ა პირიცა აქუს მცირედნი. პირი აქუს უკბილო.
დაწენი ვ(ით)ა მრთლად ტანიცა, ყომრალი, თეთრის წინწყლებათა. ტანი მრთლად გურგალი
და თავიდგან დაწყობილი ხარისხად და ხარისხად შევეწროვდების კუდის კერძოდ.

ГОЛОВАЧЬ 1. *Cottus gobius* იხილე ნახ *пѣсна* კართეზა. 2. *Scarabeus caphalotis*
Pallas ოქუშ პალუხი. გაემაი. რწყილის დედა. სიდიდით იქნების ცხოველის ოდენ, რო-
მელსა ეწოდების ღ(მრ)თისფურა. თუთ არს ს(რულიად) შავი და გარკეცილი. მუცელი აქუს
შოკლე. მყარნი ფრთენი მისნი არიან ზომიერნი, რომელნაცა თანაშესწდიან მუცელსა მისსა.
გარემორტყმიან მუცელსავე მისსა და კინილა დანიშნულ არიან უჩინოდ მცირის ხაზებითა.
მკერდი აქუს გამობურცვილი სიდიდით მუცლის ოდენ, გარნა უფრორე განიერ მას ზედა
და წინადგან ამოღარულსავით. თავი ტანისა მისისა მიხედვით არს ფ(რია)დ ღიდი. კბები
აქუს სამთრავიანი და გამობურცვილნი. ფერკნა გრეხილნი. ბუღოზს მინდორსა ზ(ედ)ა გა-
რემო ურალის მდინარისა. (კიდეზე იოანეს შენიშვნა — „გვგონებ ბოსტანა იყოს“. შემედ.).

ГОЛОВКИ ПЕТУШЬИ *Lamium purpureum* მამლის თავა, დედოფალა. ბორუზხაში. ბა-
ლახი ესე გაიზრდების ერთსა წელსა ნაწნავთა ზ(ედ)ა, რომელსაცა აქუს ძირი მუკლოსანი.
ღერო ოთხთრავიანი და მუკლოსანივე. რტონი ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, ღეროს
სახოსანი. ფოთლონი თანასწორედ მდებარენი ერთიმეორისა პირისპირ ყოვრტოა ზ(ედ)ა
მოსხმითა, მოგრძედ გურგალნი, მოდაღმენჭილონი და დაკბილულნი. ყუავილნი მუკლთა მის-
თა გარემო გურგლად დაწყობილნი მქარალის ალის ფერისანი.

ГОЛОВНЯ *Lilium tremulentum* მუგუზალა, მამობოელა. ყარაჩოვდარ. ბალახი ესე არს
თავთავიანი. გაიზრდების მოსავალთა შორის. თავთავი აქუს მოწურვილი და ფხიანი, რომე-
ლიცა ყოველსა წელსა თესლთა თჳსთაგან აღმოსცენდების. სახელი ესე სწოდებიეს ამის
მიერ, რომელ რა შეერევის თესლი ამისი მოსავლის მარტულთა მოაკლებს მათ რაოდენსამე
სათუთრესა, რომელიცა თჳს ეყვის მას.

ГОЛОВОЛОМ *Cicuta* ბალახია. იხილე *OMEΓ* თავის მტეხი, მათთა. შევექორან.

ГОЛУБЕЛЬ ანუ *голубица* *Vaccinium uliginosum* გვრიტის კვრინჩხა. ყარაშის ნაყოფ-
სა ამას მოისხამს ბუჩქი, რომელიცა იქნების მოგრძედ გურგალნი. გარეგანი ტყავი მისი
არს შავი. კორცი თეთრი და თესლი წათელი. ხილსა ამას უმსა იშვევენ საქმელად.

ГОЛУБИЧНИК ტრედის მოცეა, მთის კვრინჩხა. ყარა ყარადათ. ბუჩქი არს ერთს ადლადმდე
სიმაღლით, რომელსაცა ქერქი აქუს მოყომრალოდ წითელი, ფოთლონი მოგრძენი წვერებ ბოკო-
ლანი, რბილნი, ღიაწყუნენი, ქუშმო კერძოდ თეთრნი. და მსხმოიარენი, უფრორე გარემო
ზეითთა ყლორტთა ზედა, რომელნიცა დასცივიან ზამთრისა პირსა. ყუავილნი ასხს მომ-
ცრონი, მქარალად ალისფერნი, მსგზავსად მომცრო ზანზალაქისა, რომელნიცა დაწყობილ
არიან წვერებსა ზ(ედ)ა შტოთასა თვითოდ საკუთარსა მტევანსა ზ(ედ)ა. ნაყოფნი მისნი მკა-
დენენ ხილსა გვრიტის ტყემალისასა. გაიზრდების ნოტიოანსა და ჩრდილიანსა ადგილსა, სა-
დაცა ფესვთა თჳსთა განირთხამს ყოველსა მკარესა და აწარმოებს ახალთა ბუჩქთა.

ГОЛУБЬ *Columba* ტრელი. გოგარჩინ. ფრინველსა ამას აქუს ნისკარტი სწორე, წვერის კერძოდ მოწვრილო, ნესტონი მოგრძენა, რომელნიცა დაფარულ არიან ნახევარდმდე შებურ-კებულთა და ღბილთა ფარდითა; და ამას ფარდასა ფრინველთასა უწოდებენ სხეებრ ჩმელ.

ГОЛУБЬ ВОРКУН ანუ *зобатой Columba gutturosa* ღლუნა ტრელი. ესეგუარი ტრე-ლი ღლუნის ღროსა ჩიჩხეს გაიბერიეს.

ГОЛУБЬ ДИКОЙ КАМЕННОЙ ანუ *сизой Columba oenos* ველური ანუ კლდის ტრელი. გულო. ტრელი ესე არს ღია ლაქვარდის ფერი. ყელ-კისერზედ ბუმბული უბზინავს მწუ-ნედ. ფრთეთა ზედა მკრისათა აქუს შავი ზოლები და ბოლოცა კუდისა მისასა არს შავი. ფერკნი აქუს წითელნი და შიშველნი.

ГОЛУБЬ КОЗЫРНОЙ *Columba cucullata* კიკოტრელი. ამგუარი ტრელნი იქნებოან სხუა-ღასხუა ფერნი და სხუაგუარად კრელნი, რომელნიცა სხუაობედ სხუათა გუარათა ტრელთაგან მით, რომედ კუფაზედ ქოჩორი უკან აქუსთ გადკეცილნი და სწორეთაც დვას: ოდეს ესევიტა-რი ქოჩორი ექმნების მხოლოდ კეფასა ზედა, მაშინ ეწოდების ერთქოჩორიანი, ხოლო ოდეს წინაკერძოცა იქმნების ნისკარტის კერძოდ გადმოხრილი რაოდენიმე ბუმბული, მაშინ ეწოდების ორქოჩორიანი. და უკეთუ ფერკნი ექმნებოან შიშველნი, მაშინ ეწოდების ფეტიტყელი და რო-მელთაცა ბუმბული ასხო ფერკთა ზედა მაშინ ეწოდების ფეგბალნიანი.

ГОЛУБЬ ТРУБАСТОЙ *Columba tremula* საკრა ტრელი. ეს გუარი ტრელი სხუაობს სხუათა ტრელთაგან მით, რომელ კელი აქუს ამას უგრძესი და უბშირესი. და როდესაც ღლუნ-ნებს მამალი ტრელი, მაშინ გაიშლის და ზემო აღიწევს ბოლოსა, ე(ითარცა) ინდოური ქათმის მამალი.

ГОЛУБЬ ЧИСТОЙ *Columba tabellaria* უზანკო ტრელი. ეს გუარი ტრელი არს თეთრი, მკრები აქუს მოლურჯოდ შავი, ფერკნი შიშველნი და წითელნი. ტრელნი ესე უპყრიესთ მო-ხალისეთა მათთა, აფრინებენ მათ, რათა სხუანი მოინადირონ. ფრანგენ იგინი გუნდად და იგვრგლივ ტრიალით. მოხალისენი მათნი უწოდებენ მათ სხუადასხუა სახელსა მრავალ-გუარად. ჩუშნ მოვხსენოთ აქა ოდენ უპირველესნი სახელნი: 1) ფრენის მიხედვით მემარ-ცხენე, რომელიცა ფრანგისა ეამსა იქმს წრეთა მარცხენა მკარეს. მემარჯვენე, რომელიცა მარჯვენე მკარეს იქმს წრეთა. მაღაყური, რომელიცა ფრინგის ღროსა ტრიალებს, ქუშმო დაეშვების კუდის გამო და მიერ მსწრაფლ აღფრინდების სიმაღლედ. 2) ფერის მიხედვით თეთრი, რომელიცა არს ს(რულიად) თეთრი მკრის გარდა და ესე ნაწილი აქუს მოლაყარ-დოდ შავი. ორფრთოსანი, რომელსაცა ორი ფრთე კუდის ნაპირებისა აქუს შავი. ერთფრთო-სანი, რომელსაცა კელსა შ(ინ)ა აქუს ერთი ფრთა შავი. ნახევარკელა, როდესაც კუდის ფრთენი ნახევარი შავი აქუს და ნახევარი თეთრი. თხელკელა, როდესაც კელი რიგზედ შე-რევიტა აქუს შავი და თეთრი. შავანა, როდესაც კელი აქუს ს(რულიად) შავი. ყომრალა როდესაც ს(რულად) შავად ნატრისფერია. ფაფარა, რომელსაც კისერსა ზ(ედ)ა აქუს შავი ხალი. ლაქვარდა, ოდესც მკრებთა ზ(ედ)ა ლაქვარდისფერის ბუმბულთა შორის აქუს თეთ-რი ხალები. ნიშა, ოდესაც შებლსა ზ(ედ)ა აქუს შავი ხალი. ყურანა, ოდესაც ყურსა ზ(ედ)ა ექმნების შავი ხალი. უღვაშა, როდესაც ორსავე მკარეს პირიდგან განზიდულ აქეს შავნი ხაზნი. თეთრუა, ოდეს ბუმბული ექმნების ს(რულიად) თეთრი.

ГОЛУБЬ ЕГИПЕТСКИЙ *Columba riboria* ეგვიპტის ტრელი. მისირგოგარჩინი. გუარი ესე ტრელისა არს უმცირეს ზემოხსენებულთა. ბუმბულს აქუს ზემოდგან მოყვითლო, ხ(ოლო) კეფასა ზ(ედ)ა აქუს შავი ფრჩხილი, ანუ ნახევარ გრგოლი. დედალი ამა ტრელისა კმითა თუხითა გამოიღებს ხარხარსა სიცილისასა. ბუდობს ინდოეთს.

ГОЛЫШ შიშველა, ზღვისპირელი. მომცრო ქუება ტალისგუარი, ჰპობენ მდინარეთა

პირს და ქვიშათა შ(ინ)ა, რომელნიცა ტრიალისა გამო წყლისა მიერ შეიქმნებიან გურგლად და გატყევილად.

ГОНОВОБЕЛЬ ხილა. იხილე голубица და пияница ტრელისკვ(რ)ინჩხა.

ГОРБУША *Salmo gibbosus* კუბთეფხა. კამბურაპალუხი. თევზი ესე ორაგულის გუარია. სიგრძით იქმნების ფუტნახევარი, კორცა აქუს თეთრი, თუთ არს პრტყელი, თავი აქუს მცირე, ცხვირი მწვეტი და მოხრილი კავსავით. კბილნი ასხს პირსა შ(ინ)ა და ენასა ზედაცა მტარდენი. ზურგი აქუს ლურჯი გურგალის შავის ხალებითა. კუდი ლურჯივე შავის გურგალის ხალებითა. სახელი ესე სწოდებიეს შემსგზავსებით ამაღ, რომელ ოდესაც მამალნი თევზთა ამათანი დაჰყრიან კორცსა, მაშინ ზურგსა ზედა გაეზღების დიდი კუზი. ზღვიდგან შევალნ ნახირობით მდინარეთა და ტბათა შ(ინ)ა კამჩატკისათა ივლისის თთევსა ნახევარ ოკტომბრამდე.

ГОРДЖАნე гордовина *Viburnum lantana* უზანი. გარმაჰყ. მომტრო ხეა, რომელსაცა აქუს ქერქი ნესტევიანი, ღერო მძახველსავით, ვრცელგულიანი. თვით ხე არს მორდეკადი. ფოთოლნი ასხს გულის სახედ წვრილად დაკბილულნი, მყარნი და ბუსუსიანი. ყუაილნი თთერნი და კონებად დაწყობილნი. ხილი ოდეს შემოვალს იქმნების შავი, გემოდ გარდარეულად ტკბილი. იზრდების სამკრეთის კერძოდ რუსეთისა. ღეროთა მისთაგან აყეთებენ ჩიხუბის ტარად.

ГОРИХВОСТКА *Motacilla phaeniculus* მკვირნაი, ბოლოცეცხლა, ათეშყირული დაღბულელი. მგალობელი ფრინველია, რომელსაცა აქუს თავი და ზურგი ყომარალი, ყელი შავი; მუცელი ცეცხლისა ანუ ნაჟორცხლის ფერი. იგი მოფრინდების და გაფრინდებისცა ერთსა დროსა ბულბულისა თანა.

ГОРЛЕЦ *Polygonum bistorta* დეალურა. ამჟებარ. ბალახი ესე აღმოცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელსაცა აქუს ფოთოლნი გურგლად მოგრძენი, მწვეტოსანნი, ღერო განუოფელი, ყუაილნი ღეროს წვერსა ზ(ედ)ა მსხომარენი, რომელნიცა გარე შეიციენ მას მსგზავსად მოგრძისა ბუშტისა. ძირი ანუ ფესვი მისი არს სიმსხოთი ცერისოდენ, ფერით გარეგან კერძოდ ბნელად წითელი მოყვითლოდ, რომელსაცა სიყვითლე ესე აქუს დანიშნული გარდიგარდმოდ მდებარენითა ნაეცეებითა. ოდესმე იქმნების რაოდენ-გზისმე დაღლაკილი. გემო აქუს მწებებელი და იკმარების (იოთ)ა სამკურნალო წაშალი შემკერნელი.

ГОРЛИЦА *Columba turtur* ვერიტი. გოგეიქ, ყუმბი გარეულთ მოფრინადთა ტრედთა გუარია, რომელსაცა აქუს ზურგი შავმოწითალო, მკერდი კორცისფერი, კისერსა ზ(ედ)ა ორისავ გვერდით აქუს თითო შავი ხალი თეთრის ზოლებითა. ნისკარტი ტყვიისფერი, ფერკნს წითელნი. ბუდობს ზაფხულით ნერგთა და კორომთა შ(ინ)ა.

ГОРЛЯНКА *Cucurbita lagenaria* აყირო. ყაბყ. გოგრის გუარია. ქერქი ანუ ტყავი გაუხევედების და მის მიერ იქმონენ დამიურნი ერნი კურკელთა — ძაბრსა, კოვზთა და სხუთთა.

ГОРЛЯНКА *Gnaphalium dioicum* ბალახია. იხ. кошачьи лапки კატისტრტა. ფიშიე ბილი.

ГОРНОСТАЙ *Mustela erminea* ქაქუში, ყარყუმი. გუჯან. მკეცი ესე არს მტაცებელი. სიდიდითა ვირთავისოდენ, ფერით ზამთარ ს(რული)დ თეთრი, ხ(ოლო) ზაფხულ ზურგი დაუფარვის შავწითელის ბეწვითა. ბოლო კულისა ექმნების ნიადაგ შავი. ტყავისა მისსა თუმცა აქუს დაბალი ბეწვი, გარნა არს ფ(რია)დ გამძლე. ბუდობს ბუჩქთა შორის, მინდორთა შ(ინ)ა და უფრორე ცივსა მკარესა რუსეთისასა.

ГОРНЫЙ КНЯЖНИК *Atragene alpina* მთას თეადა. დაღბევი. მცენარე ესე აღმოსცენდების თავით თუსით ციბირსა შ(ინ)ა უმაღლესთა მთათა ზ(ედ)ა და განირთხმის მიწასა ზ(ედ)ა. ფოთოლნი ასხს ტოტებისგუარად, სამ ფურცლად განყოფილნი. ყუაილთა ღერო ექმნების გრძელი, რომელიცა იპყრობს თვითოსა დიდსა თეთრსა ყუაილსა და ყუაილისა

ამის ოთხნი გარეშე ფოთოლნი არიან დიდნი და მოგრძენი, ხ(ოლო) შინაგანნი ფოთოლნი უფროე მცირედნი ექმნების ვიდრე გარეშე. ფერად თეთრნი.

ГОРОХ Pisum sativum ბარდა. რუსნუხელი. მცენარისა ამის მარცუალნი იქმნებიან გურ-გალნი, რომელთაცა უპყრიესთ მოყვითლოსა ანუ თეთრსა კანსა ქუშშე, ფქვილიანი ყვითე-ლა გული, ღარიოთა ერთეკრძოდ, რომელსა შ(ინ)ა არს აღმოსაყენებელი თესლა. მრავალ-გუარნი იქმნებიან, რომელნიცა სხუაობენ ურთიერთშორის სისწორითა და სიმაღლითა ლე-როსასათა, ფერითა ყუაილისათა და მარცვლისათა სინაზითა ანუ სიმსხოთა რქათა მათი-სათა ვითარ იგი: შაქრის გოროხო, რომლისაცა რქანი იქმნებიან ტყბილნი და საკმელნი. ველური გოროხო, რომლისაცა რქანი მყარ არიან ხესავით და აქუს ძარღესავით ძაფნი. ად-რეული გოროხო, რომელიც მალე შემოვალს. სუნიანი გოროხო, რომელსაცა აქუს ღერო და-ბალი და რქანი ორგუარნი. გოროხო ესე იქმნების მწუანე, უმი და მოხარშულიცა.

ГОРОХОВОЕ ДЕРЕВО ანუ **гороховник Robinia caragana** ზებარდა. ზერენუზაღი. ზე ესე გაიზრდების ზომაერსა ჰაერსა შ(ინ)ა ციბირისასა ცხრა აღლადმდე სიმაღლით, მდინა-რეთა პირსა. ძირიდგანვე განიყოფების მრავალეროდ. რტონი გამოესხმის ერთიმეორის შ(ეშდგომად) ფ(რია)დ ხშირად. ფოთოლნი ასხს ჭინჭიბახისაებარ დაწყობილნი კენტად ოთხედ-გან ექვსადმდე რაცხვითა, მოგრძენი, გატყეცილნი, მრთელნი, ხ(ოლო) კენტი მათ შორის ჭაგრის სახედ. ქერქი ხისა ამის არს გატყეცილი, რომელსაც ტყაიე აქუს მოყომარაოდ მწუანე. ყუაილნი ყვითელნი, გოროხას ყუაილის მსგზავსნი შესახედავითა. ნაყოფი აქუს მრავალ-რიცხველნი, გრძალ მოგურგალო, ყვითელი და წვერა აქუს წვეტიანი. მარცუალნი ექმნების ხუთიდგან რვადმდე. მოგრძე, მოყომარაოდ ყვითელი, რომელსაცა აქმევენ ფრინ-ველთა.

ГОРЧИЦА Sinapp alba მღოგვი. ხარდალ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. მოისხამს რქათა ხორხლიანთა, მარცუალთა მისთა დაჰნაყენ ფქვილად. გახსნიან ძმარსა შ(ინ)ა შაქრითა და იქმევენ საცივისათუს და ოდესმე მწუადზედაცა. გემო აქუს ცხარი. პთესენ ღოლანდიასა, ფრანციასა და ინგლისსა შ(ინ)ა მინდორსა ზ(ედ)ა. მღოგვსა ამას, თუმცადა პთესენ რუსეთსა და მოდისცა, ა(რამე)დ არა აქუს ეგვეთარი სიცხარე, ე(ით)ა ზეპოზსენე-ბულსა ადგელთა შ(ინ)ა.

ГРАБ, ГРАБИНКА Caprinus betulus ვერხვი. ჩენარ. ზე ესე მსგზავს არს არყისა. იზრდე-ბის სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა. ქერქი აქუს თეთრი და ბუსუსიანი. თუთ ზე არს თეთრი, მაგარი და ძარღვიანი. ფოთოლნი ასხს მოგურგალონი, წერაღნი და დაკბილუნი. სიმყარისა გამო მისისა და სიმტკიცისა იქმარების ღერძებად და სხუად.

ГРАВИЛАТ Geum urbanum ქუეშნი. გზისა, გარეული ყარაზღელი. ყირღიშან. ბალახი ესე-გაიზრდების ყოველსა წელსა ძირიდგან მრთელსა ეეროპასა შ(ინ)ა. ერთისა ძირისაგან მრ-ვალნი აღმოსცენდებიან ღერონი სწორედ, კვანძებიანად და განუყოფელად რტოთა ზ(ედ)ა. ფოთოლნი ასხს ღეროთა მისთა, ერთიმეორის შ(ეშდგომად) გამოშავლთა. ფოთოლი ესე მისი განაყოფების სამად, რომელთა შორის თითოცა განყოფილ არს ხუთფოთლიან ცოტად; ფოთოლნი ესე არიან მოდაბრეცილონი და გაჭრილნი. ყუაილნი ასხს ყვითელნი წვერებთა ზ(ედ)ა ღეროთასა და მომცრონი. ძირსა მისსა აქუს სუნი მიხაკისა, გეშო მწეხებელი. ღვდა ღერო ორ ღვიმადმდე იქმნების, გარეგან კერძოდ ჩაპირებული ყომარალის ფერა. ხ(ოლო) შინაგან მოწითლო, და უფროე მამინა, ოდეს გაჭრილ იქმნების და დაიდების რაოდენსამე ეამსა ჰაერსა შ(ინ)ა. იქმარების ე(ით)ა წამალი სამკურნალო, გამამაგრებელი.

ГРАНАТ Pinca granatus ბროწეული. ნარ, ანარ. ზე ესე არს მომცრო. გაიზრდებას თა-ვით თუსით აზიასა, აფრიკასა და დასავლეთის კერძოდ ეეროპასა შ(ინ)აცა. ფოთოლნი ასხს წვრილნი, მოგრძენი და წვერმწვეტნი. რტოები გამოებმის ჭუარდინედ. ყუაილნი ექმნების დიდნი, ფურცელნი ყუაილისანი მრავლობით ფერად ყვითელნი და ელვარენი, რომელთაცა

უპყრის თვისა განიერსა ფალასა შ(ინ)ა ნაყოფი ხუთად განყოფილი, ფერად ყვითელი ძოწეულის ზოლებითა. გურგალი, სხუადასხუა სიდიდისა, რომელიცა ოდესმე იქმნების მუშტისოდენ, მეტი და ნაკლებიცა. გარემო თავისა მისისა იქმნების ხუთი გორაკი. ქერქსა ქუშზე მყარისა, დაბრეცილისა, გარეგან ძოწეულისა და შინაგან ყვითლის ფერისა. აქუს სილბილე ანუ გული განწვარვადი, წითელი, ნელსაცხებლის სუნისა და გემოდ ტკბილისა ღვინისა, რომელიცა განყოფილ არს ცხრა ბუდედ და არს სასვე თესლებითა თეთრითა მოგრძეთი, რომელთაცა აქუსთ საყუთარი წითელი ფარდა გადაკრული.

ГРАНАТ *Borax granatus* სეილანი. სეილან. მომცრო ქუა არის ბროლის სახე, მრავალკუთხიანი, ფერით უფროარ ჩაქირებული წითელი, ოდესმე უმეტესად და ოდესმე ნაკლებად განქვირვადი. ცეცხლსა შ(ინ)ა გადნებას. ოდესმე იქნების ქუა ესე ფერით ყვითელი, მწუანე, სოსანი და შავიცა. ქუა ესე აღმოსავლეთს გამოსული აღრიცხულ არს ძვირფასთა ქუათა თანა და სიმყარისა მისისა გამო უპყრის მათ შორის მერვე ადგილი. ამას ქუასა აქუს თვის შორის ჩუქულებისაებრ რკინა და ოდესმე შემთხვევითად ოქროცა. კპოვებენ ჩამქდართა ველურთა ქუათა და ლათონთა (მადანთა) შ(ინ)ა.

ГРАНИТ *Saxum granites* საქსი, კლდის ქარვა. ყაია ქარბასი. ფ(რია)დ მყარი ქუა არს შემდგარი მცირედ ნაწილთაგან და კატის ვერცხლისა, ანუ ოქროსაგან იქმნების სხუადასხუა ფერისა და დაწიწკლული. ქუა ესე შეადგენს მრთელთა მთათა და ეკუთვნის პირველყოფილთა ქუათა, რომელიცა დაწეისა შ(ემდგომად) გარდნისების კერძეკრად, რომლისა გამო კ(უალად) ეწოდების კერძიანა.

ГРАЧ *Carvus frugilegus* მალნარი. ყარაყარა. ფრინველი ესე არის ყორანზედ უმცირესი. ფერით ლავარდისა ანუ შავად სოსნისა. ფეკნი და ბრჭალნი აქუს შავნი ვ(ითა) ნისკარტიცა. ა(რამე)დ ნისკარტი დაფარებული თეთრის ფეკილის სახედ ნივთიერებათა. დაბერებულთა ამის ფრინველთა ნისკარტის ნესტოებიდან თუალზედმდე ბუბული ექმნების გახეხილი რომლისა გამო მას ადგილსა გაუკეთდებას ყომრალი ხალი. ფრინვენ გუნდებად. იზრდებიან ქუებითა და მოსავლის თესლებითა, რომლისა მიერ ამიზეზებენ ნაწანათა ღიდსა ენებას ანუ ზიანსა. ბუდეს აკეთებენ უმაღლესთა ხეთა ზ(ელა) ანუ კოშკთა ზ(ელა).

ГРЕБНИК ბალახი. იხილე *гребилат* ქუშშნიგვზისა, გარეული ყარამული.

ГРЕМУЧАЯ ЗМЕЯ *Crotaeus horridus* გრემუჩი, გრგვინაგი გველი. ყარანილანი, შირქინილანი. ფ(რია)დ გესლოვანი გველი არს. ბუდობს ამერაქასა შ(ინ)ა. განსხუადების სხუათა გველთაგან მით, რომელ აქუს კუდსა ქუშზე ფარები ქეცითურთ და ბოლოსა მისისა საჯლარუნებელი, რომელიცა შემდგარ არს ხრტილთა ანუ ღრაქათაგან, რომელსაცა დაადლარუნებს და მით ესევეთარად შეაშინებს მცირედთა ფრინველთა და მკეცთა, რომელ სასოწარკვეთილნი შთაუცვადებიან თუთ პირსა შ(ინ)ა. საულარუნებელი ესე გარდა მისისა მსახურებს კაცთა გასაფრთხილებლად განლტოვისათჳს კენისაგან მის მიერ.

ГРЕМУЧИЙ КАМЕНЬ იხილე *орлиной камень* არჭივის თვალი. ყარაყუშტაში.

ГРЕЦКАЯ ГУБА *Spongia officialis* ღრუბელი. ბულეთ. ცხოველ-მცენარია, დამდებელი საზღოვისა შორის მცენარეთასა და ცხოველთასა, რომელიცა არს უმეტესად შუა ქუშყნის ზღუასა შ(ინ)ა, სადაცა შეეზღების კლდეთა. ნაკვეთი აქუს გურგალი ანუ მოგრძე და ოდესმე გამოჭრილებსავით. შედგინება მასი არს ნაზი და აღსავე ნესტოებითა უქანონოს ნაკუჭთისათა, რომლისა მიერ წყალსა შ(ინ)ა განვრცელდებას და გამშრალი მოიკრიფების ანუ შეიწურვის. ფერით არს მცირედ მოყვითლო.

ГРЕЦКОЙ ОРЕХ *Fructus juglandis regiaie* კაკალი. ყოზ. ხის ნაყოფია, სიდიდით ვარიის მომცრო კვერცხისოდენ, მოგურგალო, გარეგან კერძოდ დაფარებულ არს მწუანეს ტყავითა, რომელიცა არს ძარღვიანი, გემოდ მწებებელი და გამშავებელი თითებისა და სიგრძეზედ ღარად განზიდული. ტყავსა ამას ქუშზე არს კაკალი, რომლისა ნაკუჭი არს მა-

გარი. მოყვარული, დაღმეწილი, სიგრძის შუაზედ ადვილად განსაზოგელი, რომელსა შ(ინ)ა შეტულ არს გული ოთხად განყოფილი მაგრითა ფარდითა, მოღაღმეწილო, ტკბილი, თხელის აფსკით გარმოდებული და ფ(რია)დ პოხიერი ზეთითა. ხე ამისი გაიზრდების თავით თესით სპარსეთსა და სირაასა შ(ინ)ა. დანერგით განმარავლებულ არს ინგლისსა, ფრანკიასა და ს(რულია)დ სამხრეთის კერძოდ ევროპასა შ(ინ)ა. საკმაოდ არს ეგრეთვე მალორისის, საქართუშლოსა, იმერეთსა და სხუთა გარემოთა მათთა ადგილთა შ(ინ)ა.

ГРЕЧА, ГРЕЧИХА და гречуха Polygonium fagopyrum კეიშინა, ურიშა. ყუშბულდასი. მცენარსა ამას რუსნივე ვიეთთამე შ(ინ)ა ადგალთა უწოდებენ дыкуша. აღმოსცენდების ერთსა წელსა დათესვითა მოქნელთა მიწათა შ(ინ)ა. ღერო აქუს ოთხკუთხედი ნახევარ ადღადმდე სიმაღლთა. ფერი უფროს კერძო წითელი. განიყოფების შტოებად, რომელნიცა გამოისხმენ მოგრძეთა გულისსაზედ წვერმწვეტთა ფოთოლთა. ამათ და ღეროთა შორის და შტოთა წვერებზედ აღყუადებიან კონებად მცირედნი თეთრნი ყუაილნი, რომელთა მიერ წარმოებენ სამკუთხედნი თესლნი გარეგან კერძოდ მქონებელნი შაფუთელის მაგრას ქერქისა და შინაგან ფქვილიანის გულის არა რახამე გემოს მქონებელისა. ქერქის გადპრობის შ(ემდგომა)დ თესლთა ამოთან შეიქმნენ ბურღულსა, დაჟჟკიან ფქვილად და შეამზადებენ სახამებელსა და თავსდასაყრელსა პედრსა.

ГРЕЧИНА ბალახი. იხილე тысячелистник ათასფურცელა, მელისკუდა. ბუი ფუდარან.

ГРИБОВНИЦА ბალახი. იხილე кувшинчики სოკობალახი. ქობალაქოთი.

ГРИБ Fungus ზოკო. ქობალაქ. საზოგადოდ წყლიანი მცენარეა. უფოთლო, ერთის ღეროსი და სარქუშლის მქონებელი, რომელთა ქუშმოდგან იქმნების ანუ ნესტოებად ანუ ფურცლებად დაყოფილი. საფუძვლიდან ნახევრადმდე განგრძელებადი.

ГРИВА КОНСКАЯ Eupatorium cannabinum ცხენისფარა. ათიელოთი, ლაფეთი ბუზურ. ბალახი ესე გაიზრდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ფურცელი ექმნების კახაფის ფურცლის სახედ დაკბილულნი. ყუაილი რთული, ლულის სახედ მოყუანილი, ყუაილის ფიალა, რომელიცა შემდგარ არს ფოთოლთაგან, დაწყობილ არს მსგავსად კრამიტის სართულისა. თესლნი მისნი ზემოდგან დაფარულ არიან თივითიითა. გაიზრდების მღანარეთა ახლო ადგლთა სარწყველთა ზომიერსა პერსა შ(ინ)ა რუსეთისასა. იქმნების ფურცელნი მისნი და ყუაილნიცა სამკერნალო წამალთა შ(ინ)ა, ე(ით)ა ღონისძიება დამარღვეველი მოგროვებულთა ნივთთა შინაგან კერძოდ.

ГРИФ Vultur gryphus ფსკუნჯი. სიშერდ. ყ(ოვლ)ად უღრდესი ფრინველი არს მტაცებელთა შორის და არს ძერის გუარი, რომლისაცა განრთხმულნი ფრთანი იქმნებიან თხუთმეტოდგან, ვიდრე თექვსმეტ ფუტამდე ანუ რუსულს შვიდ ადღადმდე. ხ(ოლო) კანონიერი ფრთენი მისნი სამ ფუტამდე ანუ ერთი ქართული ადლი. ნისკარტი სიგრძით ოთხ დუამდმდე, ბუმბული აქუს ბანდისფერი ზემო კერძოდ, ხ(ოლო) ქუშმოდგან ჩატეკილისფერის და ოდესმე შავად კრელი. ყელი აქუს შიშველი და წითელი. ფერქნი შიშველნივე. ბეღობს ხილასა და პერქსა შ(ინ)ა. ფრინველისა ამისათჳს მრაველსა მოუთხრობენ ზღაპრსა, ა(რამე)დ სამღრთო წერილსა შ(ინ)ა ფრინველი ესე გულისხმებისა, ანუ ყოველი გუარი ძერათა ესე ღატეებულ არს სხუათათჳს განსასკელად. ამას მემარხულეც ეწოდება, ვინადგან ორმოც დღეს ბევრჯელ უქმელი დაშთება.

ГРОМДОЛА ბალახი. Marrubium pseudodictamnium იხილე майи ფოლორცა ბალახი, მიწის საყნელა. ფარისიუნ.

ГРМОВАЯ СТРЕЛЯ Belemnites ბაკანი, საღფი, მარგალიტის კეტყავი. საღფ. გაქუაეებული საღფია, მქონებელი ვიეთისამე მსგავსებისა ისრისა თანა, რომლისა გამო ღერო-ნი ერი ჰგონებს, რომელ იგინი შთამოსცივდებოდენ მიწასა ზ(ედ)ა ელვისა თანა ერთბაჲად და იქმნენ ე(ით)ა ამოსა წამალსა სნეულებათა შ(ინ)ა.

ГРУДАШНИК ანუ გრუდნიშნიკ ბალახია. იხილე *малой проскурняк* გვერდაცო. მცირე ტუბტი, ტუბტაი, თუბტ.

ГРУЗДЪ *Agaricus piperatus* ბილილა სოკო. აღჭობალაქი. სოკოსა ამას აქუს საკმაოდ მსხვილი ღერო, სარქველი დიდი ძაბრის სახედ, ფერად არს თეთრი. ქუშმოდგან აქუს დაცოფილი ხშირი და დაქლაყნილი ფურცლები, გემო აქუს ცხარი. განტეხის დროს გამოსცემს თეთრსა რძის სახედ წვესა. გაიზრდების სოფლის პირებში და ტყეთა შ(ინ)ა. საქმელად იქმარების მწინლად ჩადებელი და მოხარშულიცა მარილწყალსა შ(ინ)ა.

ГРУША *Pyrus communis* მსხალი. არმედ. ხე ესე არს ნაყოფიერი. სიდიდით ვაშლის ხის ოდენ. ქერკი აქუს ხორხლიანი. რტონი სწორედ მდგომარენი. ეკლიანი, ფურცელნი მოგრძე-ნი, ყუთვილი თეთრი. ნაყოფსა ამისასა ეწოდების ესევე სახელი. კუბის სახედ გაიზრდების, ყუნწის კერძოდ შევიწროვებების. თავი აქუს ჩამქდაჩი ქიბის სახედ. თუთ არს გატყევილი, ცალი გვერდი ექმნების ყვითელი და მეორე მოწითლო. სიდიდისა, ფერისა, გემოსი, სირბილისა ანუ სიმავრისა გამო იქმნებიან მრავალსახენი. გაიზრდების ტყეთა შ(ინ)ა ზომიერსა პაერისასა და ბალთა შ(ინ)ა ყოველგან, თვინიერ უშორესთა ადგილთა ჩრდილოეთისათა.

ГРУШИЦА *Pyrola rotundifolia* პანტაქა. ღენდარეული. ბალახი ესე გაიზრდების ყოველ-სა წელსა ძირიდან, თვით არს მცირე, რომლისაცა ღერო წვერის კერძოდ არს რტოვებიანი. ფურცელნი ასხს გრძელთა ყუნწთა ზ(ელ)ა ძირიდან ამომავალთა, რომელნიცა არიან არა-დაქანობადი, მოგრძოდ გურგალნი, ბოკოლანი, ზემოდგან ჩაქირებულად მწუანენი, გაბზინ-ვარენი. ქვემო კერძოდგან ჩატეტილნი, ყუნწნი ანუ ღერონი არიან <ი> ოთხკუთხედნი. დედადღერო ამთ ორზომად გრძელ არს ფოთლისა, რომელიცა არს ენეკულიანი, მოთეთროდ მწუანე. წვერსა ზ(ელ)ა მისსა დაწყობილ არიან ყუთვილნი მტევნებად. ფიალა ყუთვილისა ზემო ნაპირიდან განყოფილ არს ხუთ კერძოდ, მქრალ-მწუანის ფერად. თუთ ყუთვილი არს თეთრი. იქმარების ე(ით)ა მცირედ შემკველი სამკურნალო წამალი.

ГРЫЖНАЯ ТРАВА *Gnaphalium dioicum* ბალახია. იხილე *змиевник* დოლოშმაგა.

ГУБА НА ДЕРЕВЕ ხის აბედის სოკო. ყორაალაქი. სოკოს გუარია, რომელიცა არს დაჩ-ხვლელი, კორციანი. უჩინოს დევსთა მქონებელი, რომელნიცა შეგდუღდებიან ხეთა. უპირველესნი მათ შორის არიან: 1) არაისა *Boletus igniarius*, რომელიცა არის ცხენის ჩლიქის მსგავსი, რომლისა მიერ შეამზადებენ არაის აბელსა. 2) სოკო *Boletus laricis* სოკო ესე გამოვბმის...! სხუდასხუა სიდიდისა იქმნების და ოდესმე განყოფილ არს სხუდა-სხუა კორძთა ზ(ელ)ა. თუთ არს გარეგან კერძოდ გატყევილი, თეთრი. ორთათთა შორის შეიმუსრების და მიეკერისცა მათ. გემოდ არს ცხარი, მწარე, გარემიქცევადი. იქმარების სა-საქმებელთა წამალთა შ(ინ)ა.

ГУЗИЦА ფრინველია. იხილე *трясогузка* წყალწყალა. ათუშუ.

ГУЛЯВИЦА ბალახია, იხილე. *тысячелистник* ათასფოთლა! მელისკელა. ბუი ფედარან.

ГУЛЯГ იხილე *шиповник*, *дикая роза* ასკილი, ტყის ვარდი.

ГУМЕННИК იხილე *гусь* ბატი. ყაზ.

ГУМЕНЦО ПОПОВО ბალახია. იხილე *одуванчик* ხუტის კალო. ქეშიშ ხირმანდასი.

ГУММИ КАМЕДЬ ხის წებო. ოგშაყ.

ГУММИГУТ *Gummi guttae* ინდოური სამეყ. რუბრევანდ. ფისიანი ხის წებოა, რომელ-საცა მოიტანებენ ღიდ ნაქრებად და არა ელვარე, ფერად მოყვითლოდ ზაფრანის ფერი, გემო აქუს რაოდენიმე ფისისა. სუნი აზარავსამეყ. ოდეს უქებენს კაცთა, მაშინ კბილთა ზ(ელ)ა იჩვენებუს რაოდენიმე ძარღვიანობა. ცეცხლის მოკიდების დროსა ეგზნების მსწრაფლიად ქეკითა და წინწყალთ მიმოფანტვითა. ფისი ესე გამოიდანების ხისგან რომელსა ეწოდების კამპოლია ლურტა. ხე ესე გაიზრდების ინდოეთს, რომელსა რა აუტკრიან პირსა მაშინ გა-მოედინებთ. იქმარების სამხატროში წამლად მხატვართაგან, ხ(ოლო) მკურნალნი იყმევენ

¹ ხელნაწერში აქ სიტყვაა გამოტოვებული.

მცირესა ნაწილსა მისსა წყალმანკის სნეულებასა შ(ინ)ა, ე(ით)ა ძლიერსა და წყლის გამდევ-
ნელსა ღონისძიებასა.

ГУНЬ ანუ гуны ხეა. იხილე гутей კომში. აივა.

ГУНЬБА Trifolium officinale სოლიჩი. ბალახი ესე გაიზრდების ყოველსა წელსა ძირიდ-
გან. ძირი ესე მისი არს სტაფილოს მსგავსად გარეგან ჩატეტილის ფერი. შინაგან თეთრი,
რომლისაგანცა აღმოსცენდებიან მრავალნი ღერონი სიმაღლით სამ და უმეტესცა ფუტადმ-
დე. გატეცილნი, სამად გამოწეულითა რიგებითა დანიშნულნი და ქუშმო შთამავალნი
ყოვლისა შტოსაგან. მომცრო ყლორტნი მასნი ერთიმეორისა შ(ე)მდგომად გამოეხსმიან რო-
მელნიცა ე(ით)ა ღეროცა მისი არიან კუთხეებიანი; ფოთოლნი მისნი გრძელთა ყუნწთა
ზე(ღ)ა მოსხმულ არიან სამიანნი, მოგრძენი წვერ-ბოქოლანი და ნაპირებდაკბილულნი;
ყუნწთაგან მათასათა გარემორთხმულ არს ღერო მისი; ყუავილნი მტევნად დაწყობილ არიან
მსხდომარენი გრძელთა რტოთა ზ(ე)ღ)ა, რომელნიცა გამოვალნ კუთხეთაგან ზენათა შტო-
თასა. და ყუავილნი ესე არიან მომცრონი და ყვითელნი, ნაყოფი მისი არს ღობიოს გუარად
რქიანი. სრულსა ამას ბალახსა აქუს სუნი მაგარი და მომწარო გემო; იკმარების ე(ით)ა სამ-
კურნალო წამალი დამარღვეველი; ხ(ოლო) მარტიენი ერნი ბალახსა ამას იკმევენ ანისისა
თანა პურშია.

ГУСЕНИЦА Eruca ჩოქბატონა, ხუცისკია. ქეშიშურთო. ნაკვეთი მწერთა კვერცხიდგან
გამომავალითა, რომელთაცა აქუსთ სახე ჭუასი წყლიანისა, ღობილისა, ოდესმე ხორხლიანისა
მრავალფეოსანისა, ფ(რია)დ წუნარა მცოცველისა, რომელიცა იზრდების მხალითა, ეიღრე
გარდაქცეადმდე უკანასკნელ ასაკად.

ГУСИНАЯ ЛАПКА Chelidonium bonus Henricus ბატისფერკა. ყაზაიალი. ბალახი ესე
გაიზრდების ოდენ თესლთაგან. ფოთოლნი ასხს სამკუთხედ დაწყობილნი. ყუავილნი მტევნე-
ბად მდებარენი. იკმარების წამლად სალბუნებელად.

ГУСИНАЯ ПАЖИТЬ Potentilla anserina ბატის მაძლომელა, მატიტელა. ყუშლილი.
ბალახიცა ესე აღმოცენდების ძირიდგან. ღერო მისი განირთხმის მიწასა ზ(ე)ღ)ა. ფოთოლნი
აქუს დაწყობილნი ჭინჭიბახისაებრ. კენტად მსხდომარენი, რომელნიცა ქუშმოდგან არიან
მოყომრალოდ თეთრის ბესუსითა დაფარულნი, ზემოდგან მწუანენი. ყუავილნი მისნი სა-
კუთართა ყუნწთა ზ(ე)ღ)ა მსხმოიარენი არიან ყვითელნი. იკმარების ე(ით)ა შეშეკრული და
შარდის გამდევნელი წამალი. გარდა ამისა ბალახსა ამას მატიტელასა ფ(რია)დ ხალისითა
სძოვენ ბატნი.

ГУСТЕРА Cyprinus vimba ჰანარი. ჰანარ. თევზსა ამას აქუს ქეცი. თვით გუარე არის...¹
ზენა ეზა მისი უგრძელეს არს, ვიდრე ქუშნაჲ. თავი უფროვე გრძელა არს და მწვეტი თევ-
ზისა ამის, ვიდრე სხუთა ერთგუართა მისთა თევზთაჲ; მუცელი აქუს მსხვილი და მწვეტი.
ფთვთა შორის. ცხვირის წვერიდგან დაწყობილი მრთელსა ზურგსა ზ(ე)ღ)ა, ვიდრე კუ-
დადმდე განზიდულ აქუს ამობურცვილი და გამკუშთარი გვერდი; ქეცი აქუს მსხვილი და
აღვილად დასაკეიფნელი, მუცელზედ ვერცხლისფერა, ხ(ოლო) ზურგსა და გვერდთა ზ(ე)ღ)ა
მოხნელო. ფრთენი მკერდსა ქუშმე წითელნი, მუცლისა თეთრნი, ზურგისა მოშავო და
ეგეთისავე ფერისა კუდის ფრთაჲ. კუდი აქუს დიდი და განყოფილი, ჩაჰირებული ყომრ-
ლის ფერი და ოდესმე შავი. სულ უდიდესი თევზასა ამის ძნიად იქმნების სიდიდით ერთი
ფუტი, ევროპიის მკარეს, ხ(ოლო) აზიის მკარეს დიდი. კორცი აქუს ფ(რია)დ ძელიანი. ინა-
ღირების სხუადახსუა მდინარეთა შ(ინ)ა.

ГУСЬ Anser ბატი, ღერღეტი. ყაზ. საზოგადო სახელი არს მსხვილთა წყლისა ფრინველ-
თა, რომელთაცა აქუსთ ბოკო და პრტყელი ცხვირი, პირველ საფუძვედში კუზიანი, ტყაე-

¹ რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „კობრის“.

გარდატრიალს, რომლისადაც ბოლოს ზემო კერძისასა აქუს მომცრო ძვალი, პრტყელის ფრჩხილის მსგავსი. ენა აქუს კორციანი და წვერი ბრჭვე. ფერქთა თითონი ფარლებით გაერთებული.

ГУСЬ ГУМЕННИК *Anser ferus* გვეტი, გარეული ბატი. იაზან ყაზი. ევლერ¹ დიდი ბატი, რომელსაცა აქუს ცხვირისა თანა გრგოლის მსგავსად თეთრი სარტყელი; ზურგსა ზ(ედ)ა ბნელად ყოშალი ბუმბული, მუცელზედ უფრორგ ღია, ყელისეხერი გაქრელებული ზოლებითა. ზაფხულთი ბუღობს ცივთა ადგილთა.

ГУСЬ КАЗАРКА იხილე казарка ლეტა, ევროპის ევლერი ბატი, ბატასანი. ფრანგ ყაზისი.

ГУСЬ КИТАЙСКОЙ *Anser cygnoides* ჩინეთის ბატი. ჩინ ყაზისი. ბატი ესე უდიდეს არს ჩუშულებითისა ბატისა, რომელსაცა ცხვირი აქუს შავი და მისისა საფუძველისა თანა არა მცირედი კუზი. კმა მისი უმეტეს ემსგავსებენ...¹ ვიდრე ბატისასა.

ГУСЬ ОСТРОВСКОЙ¹ კალაის ბატი. ჯაზირეთ ყაზისი. ბატი ესე ბუღობს ტბათა ზ(ედ)ა კამჩატკის გარემო, სიდიდით იქმნებენ...¹, რომელსაცა აქუს ზურგი, ყელ-კისერი და მუცელი თეთრი, მკრები შავი, კეფა მომწუწანო, ღაწვნი თეთრნი მომწუწანოდ; თუალნი შავნი ყვითლის წრეთი. ცხვირის გარემო აქუს შავნი ზოლნი, თვით ცხვირი მოწითლო ბურკითურთ, ე(ით)ა ჩინეთის ბატთა. ბურკი ესე არს შიშველი, მოყვითლო, რომლისაცა შუაზედ არს ზოლი ცხვირადმდე განზიდული ლუჟერდისფერის ბუმბულითა.

ГУТЕЙ, АЙВА, ПИГВА, АРМУД, КВИТЬ ჯოველევე ესე სახელება კომშს ეწოდების. აივა.

Д

ДВУЛИСТНИК *Ophrys paludosa* ორფოთოლა. იქიუელალ. ბალახი ესე გაიზრდების კანკრობიანსა ალაგსა. მისი ძირი შემდგარ არს მოგრძელოსა თავისაგან, რომელიც კუჭმოდგან აღმოსცემს ფესვთა. კუჭმო ფოთოლნი არიან მოყუანოდ ღარისაებრ. ღერო აქუს ორფოთლოსანი და ხუთუთხოსანი, რომლისა წვერსა ზ(ედ)ა დწყობილ არს მრავლობით ყუვილნი მტევენებად. ფერად თეთრნი ანუ მოყვითლონი.

ДВУУТРОБКА *Didelphis marsupialis* ორმუცელა. იქიყარნე. შვეცი ესე ცხოვრობს ცხელთა მკარეთა ამერაკისათა. სიდიდით იქმნების მომცრო კატისოდენ. ცხვირი აქუს ღორის ღინგის მსგავსი. პირი ვანიერი მელისაებრ, რომლისაცა მსგავსი არს ბეწვითაცა. კული აქუს სიგრძით ტანისოდენ, რომელიცა შემდგარ არს მუცლთაგან ანუ მოძრავთა სახსართაგან, რომლითაცა მოდებითა მოეკიდების რაასამე. დედალსა შვეციისა ამისასა ყოვლადსა სიგრძესა ზ(ედ)ა მუცლისასა ექმნების პარკი, რომლისაცა შემძლებელ არს მოკრეფად გახსნადცა. პარკსა ამას შ(ან)ა უპყრიეს ბარტყნი თვისნი და ზრდის მათა რეითა თუსითა ძუძუებითა. ეგრეთვე ღროსა წინამდებარე შიშისასა მტერთაგან, შთაასხამს მას შ(ინ)ა შეილთა თუსთა და მათითურთ განშორდების საშიშსა მას ალაგსა. იზრდების ბალახის ძირებითა და მცენარითა. ეგრეთვე მცირედითა ცხოველებითა, რომელთაცა გამოსწოვს სისხლსა.

ДЕВЕСИЛ და ДЕВЯТИСИЛ ცხრაღონა. კულშუბო. *Junia helenium* ანდუზ. ბალახი ესე გაიზრდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, თავით თუსით აღმოსცენდების სამხრეთის კერძოდ ევროპისა და ვირგინიასა შ(ინ)ა. ძირი აქუს თეთრი. საგანგებოდ დიდი. ზემო თავიდგან აღმოაცენებს ნერგთა გურგალთა და მოკლეთა. ძირის სხეული აქუს კორცისფერი, ხ(ოლო) გული მისი არს თეთრი, რომელიცა გარემოდებულ არს ფილაქიანის სახედ კორცითა წერტი-

¹ ხელნაწერში აქ სიტყვაა გამოტოვებული.

•ლებით გაკრელებულითა. სუნი აქუს შმიმე, ძლიერი, უსიამოვნო. გემო სიმბურვალისა. ყუა-
ვილი რთულნი, ყვითელნი, ფოთოლი გარემორთხმან ლეროსა და არს ნაკვეთი მათი მო-
გრძეთ გურგალი. იკმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა ბალმის გამათხლებელთასა.

ДЕВЯТЕРНИК იხილე змений язык გველის ენა. ილანლია. ლისანილ აფეი.

ДЕВЯТИЛЬНИК იხილე пихма აზნაურა. ბუგოთი.

ДЕГОТЬ მალთო. ყათრან. მიმწუარი სრქელი ზეთი არს, რომელსაცა გამოჰდიან არყის
ქერქიდან.

ДЕЛЬФИН Delphinus დელფინი. ზღვის ღორი. დენგაზ დონღუზი. ცხოველი ესე ზღვისა
თევზისა სახე არს, რომელსაცა აქუს ნაიუღად ფრთეთა პრტყელი სოლებსავით მოყვანილი
ნაკვეთები. ქშინავს ფილტვებითა და შობს ცოცხალთა ბარცყთა. სარქუშლსა ზ(ელ)ა თავი-
სასა აქუს საქშინველი წყლისა გამოსაშვებელად. რუსეთის ზღვითა შ(ინ)ა არიან მსგავს-
ნი ამისა ცხოველისანი, რომელთა უწოდებენ морская свинка, белуха.

ДЕМЬЯНКА Solanum melongena იხილე бадрижан ბადრიჯანი. ბადრიჯან. ბალახი ესე
აღმოსცენდების ერთსა წელსა აზიასა შ(ინ)ა დათესითა მინდორსა ზ(ელ)ა ანუ ბოსტნეულსა.
ფოთოლი ასხს მოგრძედ გურგალნი, ბუსუსიანი. ფიალსა ყუავილისასა ასხს მცირედნი
ეკალნა. ნაყოფი ექმნების სოსნისა ანუ ლეიძისფერი, ნაკვეთით კიტრისადმი დაახლოებუ-
ლი, რომელსაცა იქმევენ შემზადებულსა საკმელად აზიურნი ერნი.

ДЕНЕЖНИК ბალახი. იხილე полушечная трава მანყულა. აღჩათათი.

ДЕНЬ И НОЧЬ ბალახი. იხილე пристенная трава კელისძურწა, დღე და ღამე. გეჭა-
გუნ.

ДЕРБНИЧОК Ealco velpertirus ბარჯანი. მომცრო ესე ქორი ფრინავს დღე და ღამე.
ტანით იქმნების ტრედისოდენ. ბუმბული აქუს ტანსა ზ(ელ)ა ჩაქირებულის შავის ფერი,
მუცელსა ზ(ელ)ა მოთეთროდ შავი. თავი აქუს ბინდისფერი, ნისკარტა მართლად მოშავო
წვერისა მისის გარდა, რომელიცა აქუს ბინდისფერი; ელდი მისი შემდგარ არს თორმეტთა
ფრთეთაგან, რომელიცა ე(ით)ა ზემოკერძოდ ეგრეთვე ქუმოდგან აქუს მოზნელო ფერათა.
მკართა ფრთენი აქუს მოთეთროდ შავის ფერი, რომელთაგანნიცა პირველნი შვიდნი ბოლოს
კერძოდ არიან მოშავონი. ფერკნი აქუს შიშველნი.

ДЕРГАЧ Rallus crex ფრინველია. იხილე корастел მემატლოა, მწყრისმყუანებელი. ბილ-
ღირჩინ გეზღურან.

ДЕРЕЗА Robinia frutenscens ბარდი. ნუხედ აღაჭი. ხებარდას გუარია, რომელიცა გაიზრ-
დების საშხრეთის კერძოდ რუსეთისა მთიანთა და მალალთა ადგილთა ზ(ელ)ა. სიმალით
იქმნების სამ ადლადმდე, რომელიცა გაიზდების მინდორსა ზ(ელ)ა, ხ(ოლო) ნაქნავთა ზ(ელ)ა
სადაცა ყოველსა წელსა დასწევან ეცხლთა, დაშთების დაბალის ტანისა. ერთგუართა თუსთა
ხეთაგან სხუაობს მით, რომელ ფოთოლი ამის ხისანი იქმნებიან ორ წყვილად და ბოლო-
საცა ექმნებისთ ეკალი მომცრო. ყლორტი ამის ხისანი უფრორე ეკლოსან არიან, ვიდრე
ჩვეულებითი ბარდა. ყუავილი ასხს ყვითელნი, ღეროთა ზ(ელ)ა მტევნებად დაწყობილნი.
ნაყოფი მისი შეადგენს რქათა რუსულის მუხუდოს სახისათა. ამავე ხეს სხუა და სხუა ად-
გილს რუსეთისასა სხუადასხუა სახელს უწოდებენ, ვითარ იგი: железник, чемыжник,
степпая вилига.

ДЕРЕН Cornus mas ცხარტყავა. ღოუჭ ღონა. ხე ესე არს შუაქელის სიდიდისა და ფრი-
ად შტოებიანი. ძირის ხე მისი არს მოკლე, მოკუზიანო და ნუერებიანი. ქერქი აქუს მოყვით-
ლო, რომელიცა თავით თუსით დასქდების და დასციევის. შედგინება ხისა არს მაგარი ძარ-
ღიანი, თეთრი ანუ მოყვითლო. ფოთოლი ასხს მოჭირებულნი მწუნენი, მოგურგალოდ
მოგრძენი. ლუწად დაწყობილნი და ქუმოდგან ძარღუშებითა ნათლად დაინშნულნი. ყუავილ-

ნი მისი არიან მცირედნი და ყვითელნი კონებად დაწყობილნი ესოდენ მრავლობით, რომელ დროსა აღუყუებებისა ს(რულა)დ ხე ყვითლად სჩანს. ნაყოფი მისი შეადგენს ხილსა ლბილსა, ვორციანსა, წითელსა, მომჟაოსა და მქონებელსა შუაში ორად განყოფილის კერკისასა და ორის გულისასა. გაიზრდების თავით თესით სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა ბორცვიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა. ხე ესე სიმაგრისაებრ მისისა იხმარებას სხუდასხუა იარაღად. ნაყოფი მისი შემოსულიცა და მკუხატეცა ძმარად შემზადებული იქმარების საზრდელთა შ(ინ)ა ნაცულად უმისა ნაღბისა.

ДЕРЖИ ДЕРЕВО Rhamnus palirus ძეძვი. თიანე ალაჭი, ქუქნარ. ბუჩქი ესე არს სიდიდითა თხილისოდენ. ოდესმე გაიზრდების ყირიმსა შ(ინ)ა. ფოთოლნი ასხს მოგურგალონი ფ(რია)დ გატეცილნი და ღია მწუანე. ყუავილნი მცირედნი და ყვითელნი. ნაყოფი მისი შეადგენს ბუდეცა მსგავსად გარდაშლილსა სარქუტლისა, სიდიდით მანყულის ოდენ, რომელიცა შეიცუავს სამსა თესლსა. მრთელსა ამას ბუჩქსა ძირიდგან დაწყობილი ვიდრე წვერადმდე ასხს მრავლობით ეკალნი მწვეტნი და მოკავებულნი.

ДЕРЯВА ფრინველია. იხილე ციფ. ბუ. ბაიყუმ, იფთალა.

ДИКАЯ РЯБИНКА Tanacetum vulgare გარეული მუნაეა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირისაგან ყოველსა წელსა. გამოისხამს მრავალთა ღეროთა სწორედ მდგომარეთა, გატეცილთა, ღარებიანთა. სიგრძით ორიდგან სამ ფუტამდე. წვერის კერძოდ შტოებიანთა. შტონი ესე გამოუსხმის ერთიმეორისა შ(ემდგომად) მარტივნი და თანასწორედლე ღარიანნი. ფოთოლნი ასხს უღეროდ ანუ უყუნწოდ, რომელნიცა გარემოიციენ ღეროსა. ორისავე გვერდით მწუანე არიან და მსგავსად ჭინჭიბახისა განყოფილნი და დაკბილულნი. ყუავილნი მისნი იქმნებიან რთულნი, ლულისგურად მოყუანილნი, ყვითელნი და მქონებელნი საკუთრისა თვისისა უსამაოვნოს სუნისა. გემო აქუს მომწარო, თესლნი მცირენი, ორისავე თავით მოკუჭთილნი, კუთხებიანი. აღმოსცენდების ყოველგან ევროპასა შ(ინ)ა. იქმარების მისნი ფოთოლნი, ყუავილნი და თესლნიცა ე(თ)ა წამალი სამკურნალო გამამაგრებელი, განწყოფელი, შარდის გამდევნელი და ქიის მომცელელი მუტელსა შ(ინ)ა.

ДИКОБРАЗ Hystrix cristata მაჩვილარბა. ღორსულქორფიცისი, ინდქორფიცისი. მკეცი ესე ბუდობს აფრიკასა, სუმატრასა და იავსა შ(ინ)ა. გარეშე სახე უგავს ძღარბსა. სიგრძით არს $2\frac{1}{2}$ ფუტისა. ფერკნი მისნი არიან ფ(რია)დ მოკლენი, წინანი მათ შორის 4 და უკანანი 6 ღუიმი. ზემო ლაში განყოფილ აქუს კურდღლისაებრ. თუალნი აქუს ფ(რია)დ მცირენი. ყურნი მისნი მსგავს არიან ყურთა კაცისათა. წინაფერკთა ზ(ედ)ა ასხს 4 და უკანათა ზ(ედ)ა 5 თითონი. ზურგი მისი დაფარებულ არს ჭაგრის ნაცულად ნემსებითა სადგისის სახედ მოხრილებითა, მწვეტებიანთა, რომელნიცა იქმნებიან სხუდასხუა სიმსხოსი და სიგრძისა. ფერად წვერების კერძოდ შავნი, შუაში ყომრალნი და ძირის კერძოდ თეთრნი. მათ შორის მსხვილნი უფრორე მოკლე იქმნებიან, ვიდრე წვერნი. მსხვილთა მისთა ნემსთა სიგრძეა ექმნების 6-გან 12-მდე, ზ(ოლ)ი წვერილთა 15-მდე. წვერნი ნემსნი მისნი უფრორე მოდრეკადნი არიან. ქეჩისა და კისერსა ზ(ედ)ა აქუს საეარცხელი, რომელიცა შემდგარ არს მრავალთა ფ(რია)დ წვნიკთა და მოდრეკადთა ჭაგართაგან ეკლის გუართა, რომელნიცა მსგავს არიან ღორის ჭაგრასა და მქონებელნი სხუდასხუა სიგრძისა, რომელთა შორის ვიეთნიმე იქმნებიან ერთი ფუტის სიგრძე. მკერდი და მუტელი აქუს ესევეთარითავე ჭაგრებითა დაფარებულთ.

ДИКОЙ ЛЕН Linum perenne ველური სელი. იაბანეზირი. სელი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან სიბირსა შ(ინ)ა თავით თესით მთიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა, რომელიცა განსხუავდების დანათესსა სელსა ბრჭგუ თავებითა, ფოთლებითა ერთი მეორისა შ(ემდგომად) მსხდომარენითა, თვინიერ ყოვლისა დაკბილებულებისა.

ДИКОЙ ПЕРЕЦ იხილე ягодки გარეული ბილალი, წიწყა. იაბანე ჩიქლილი.

ДИКУША დასათესი მისავალი. იხილე *грейуха* და *греча* ურიშა, ქეიშინა. ქურ-სანა.

ДОЖЖЕВИК *Lycoperdon bovista* გულაფშუტა. ტამარჯელ ქობალაქი. სოკოს გუარია, რომელიცა გაიზრდების გურგლად და უღაროდ, უნაყოფო ევლთა ზ(ედ)ა, რომლისაცა სხეული პირველ იქმნების მყარი. და ოდესცა დაბერდების, მაშინ გარდიქმნების მოყვითლო წმინდა მტვერად, ფარდა გაუქსდების და მტვერი ესე მიმოიბნევის.

ДОЛГОШЕЙКА გოგრისგუარი. იხილე *горлянка* ორშინო, აყირო. შეიუხუშაბაყ.

ДОННИК ანუ *донная трава Trifolium melilotus officinalis* არღი, ყვავის ჰანგა. უქლულმულქ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ძირი აქუს სტაფილოს მსგავსი მცირედის ფესვებითა. გარეგან არს მქრალის ფერი, შინაგან თეთრი. ძირისა ამისგან აღმოსცენდებიან პრავალნი ღერონი სწორედ მდგომარენი, სიმაღლით ორიდგან სამ ფუტამდე. გატკეცილნი, მწუანენი, სამას გამოწეულსი ხაზებით აღნიშნულნი, რომელნიცა გამოისხმენ პრავალთა შერთა ერთიმეორისა შ(ემდგომად) კუთხიანთა და მკვავლებიანთა. ფოთოლნი ასსი ეგრეთვე ერთიმეორისა შ(ემდგომად) ღეროთა ზ(ედ)ა სამად დაწყობილნი, მოგარძენი, წვერებში ბრჭგენი, ნაპირებდაკბილულნი, გატკეცილნი. შუა მათა არს უდიდესი სხუათა ფოთოლთა ზ(ედ)ა. ყვავილს დაისხამს მტევნებად დაწყობილსა ღეროთა ზ(ედ)ა, რომელნიცა გამოვლენ შორის დედა ღეროჲსა და შტოთსა დაყიდებულნი. ნაყოფი მისი მდგომარეობა მცირესა რქასა შ(ინ)ა, რომელიცა ორისავ თავბოლოდ არს მწვეტი, მოღაღმენქილო, ღეროისა ზ(ედ)ა დაკიდებული და შემცველი ორისა თესლისა. თესლნი მისნი არიან მოგურგალონი, სუნი ყუავილსა აქუს საამო, გემო გომწარი. იქმარების ე(თ)ა ღონისძიებაჲ გარეგან დამარღვევითა და ტკავილის დამამებელად.

ДРАКОНОВА КРОВА *Sanguis draconis* ვეშისისხლა. ყარდაყანი. მკურნალობასა შ(ინ)ა ეწოდების ერთსა გუარსა ხის ფისისასა, რომელსაცა მოიტანებენ ინდოეთით და ამერიკიდან. ფერით იქმნების ჩაპირებული წითელი და ადვილად დაიშლების. სუნი არა აქუს არა რაჲსამე. გამოიღებენ ხისაგან ქერქაცილისა, რომელსა ეწოდების *draco* და გაიზრდების ქალათა შ(ინ)ა კანარისათა და ინდოეთს. გაიხსნების ფისი ესე უფრორე სპირტსა შ(ინ)ა და გაიღესების ზეთისა თანა. ძალი აქუ(ს) ფისსა ამას შემკვრელი და იქმევენ გარეშე სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა. ხ(ოლო) მხატვარნი შეადგენენ მის მიერ წამალსა სამხატვროსა.

ДРАКОН დრაკონი, ურჩხულა, ვეშაჲ. აქდაა. 1. ზღაპარმეტყველური ცხოველია, რომელიცა წარმოადგენს უდიდესსა ფრთოსანსა გველსა და წარმოართხვეს საშინელასა პირისაგან ალსა ცეცხლისასა და სიკვდილმოილითა შხამითა თჳსითა მრთელთა მკარეთა ქუქყანისათა ოკრებს, რომელსაცა წარმოგვიდგენენ ზღაპარი კადმისა, პერსეისა და იაზონისათჳს. 2. საღმრთო წერილსა შ(ინ)ა იგულისხმების და დაინიშნის სახელისა ამისა ქუქშე ეშმაკი. 3. ახალი ბუნებისა გამოძველებული სახელისა ამისა ქუქშე გულისხმავოფენ მფრინავსა ზელიცა ინდოეთს და აფრიკასა შ(ინ)ა მცხოვრებსა, რომლისაცა ორი გუარი საცნაურ არს. ერთი მათ შორის სახელისა ქუქშე *Draco volans*, ხ(ოლო) მეორე სახელისა ქუქშე *Draco praepos*. 4. აღმწერელნი თევზთანი სახელისა ქუქშე დრაკონისა *Trachinus draco* გულისხმავოფენ პეტრეს თევზსა. იხილე *петрора* რუნა.

ДРАХВА *Otis tarda* სავათა. ღოღად, ღოვათას, დეგუნთოხლი. ფრინველი ესე იქმნების სიდიდითა ინდოურის მამლისოდენ, სიგრძით უმეტეს სამის ფუტისა. ბუმბული აქუს ზემოდგან მოშავო გარდიკარდამ ზოღებად დაწყობილი, ანუ მოყვითლო და ოდენქ მოწითლოდ იპრებულელი; ქუქშოდგან თეთრი, მსუბუქად ყვეითე შერეული. თავსა და ყელ-კისერსა ზ(ედ)ა ბუმბულ ასსი ღია ყომრალი. ორსავე გვერდზედ ქუქშა ყბისა მამალსა გაეზოდების კრელად ყომრალი ფრთანი, რომელთა შორის ვიეთინიმე იქმნებიან სამ ღუიზამდედ და წარმოადგენენ წვერის სახეს. მრთლად ტანი მისი ბუმბულსა ქუქშედამ დაფარებულ არს ალის თიეთიკითა. კული მისი შემდგარ არს ოცთა ფრთეთაგან, რომელსა ზ(ედ)ა ასსი შავნი ხალნი

ბოლოს კერძოდ გაქრელებულნი. მკარათა ფრთანი ნაპირიდან არიან რიცხვით 10, მოშავონი. შემგვგომად მათსა ორი ფრთა აქუს თეთრი, ბოლოს მოშავონი. სხუა ფრთენი აქუს გაქრელებული, მოყვითლო, მოშავო და ბინდისფერითა. ნისკარტი აქუს მოყომრალოდ შავი. ფეხები ყოშრალი. ბუდობს მინდორსა შ(ინ)ა. ფრინავს მძიმედ და მხოლოდ გაქცევათა აფრინდების. იზრდების თესლებითა და ბალახითა. ჯორცი აქუს ფ(რია)დ გემიერი.

ДРАЧИЕ იხილუ терн კვრინჩხი. ყარამბ იემაში.

ДРЕВО ЖИЗНИ *Thuia occidentalis* ხე ცხოვრებისა. აღაჯზინდავანი, ხე ესე არს შუა კვლის სიდიდისა, რომელსაცა აქუს ქერქი ჩაჭირებული წითელი და შუა ღერო ხისა იქმნების ნუერიანი. თვით ხე ესე არს მაგარი და მოწითლოდ თეთრი. ფოთლის ნაცვალდ ასხს ნემსის სახედ მსგზავსი კიპარისისა, რომელნიცა მდებარებენ ახალთა ყლორტთა ზ(ედ)ა და ზამთარსაცა არა დასცივიან, გამომცემლნი საამოსა სუნსა. ნაყოფსა შეადგენს მოგრძესა ქერტლიანს გრკოსავით გურგალსა. თავით თუსით აღმოსცენდების ევროპასა, აზიასა და ამერიკასა შ(ინ)ა. ხე იქმნის საღურგლოსა მუშაკობასა შ(ინ)ა და ნაყოფი მისი ე(თი)ა ოფლის წამალი.

ДРЕМА *Lychnis viscaria* ღვეტცელა, ღვესურა. მეთან. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან მინდორსა შ(ინ)ა ევროპისასა ჩრდილოეთის კერძოდ. მსგზავსად...! ფოთოლნი ასხს იწრონი, ყუავილნი ალი, ყუავილნის ფოთოლნი იქმნებიან ხუთნი და მრთელნი. ღერო წვერის კერძოდ მოწითლო, წებოდის ნივთიერებით გარემოცული, რომლისა გამო კ(უბა)ლად უწოდებენ смолевка. იხილუ ლექსი ესე.

ДРЕМЛИК *Orchis morio* ბალახი. იხილუ кокушкины слезы მთელმარა, გუგულის ცრემლა, ძალღსყვერა. ყუაუთეშოთი.

ДРОЗД შავი. ყარათოულ. 1. ДРОЗД ПЕВЧЕЙ *Turdus musicus* შავი მალობელი. ბუმბული აქუს ზემოდან ბანდისფერი, ქვემოდან თეთრი მოყომრალო ბინდისფერის ხალეებითა. თუალთა ზემო სარტყელი მოთეთროდ ყვითელი. მკარათა ფრთენი ქუშმოდან მოყვითლონი. კუდი მისი შემდგარ არს თორმეტთა ფრთეთაგან, რომელნიცა ზემოდან არიან ჩაჭირებულად ყოშრალისფერი. ქუემოდან ნაცრისფერი, პირის გარემო ყვითელი. ბუდობს ტყესა შ(ინ)ა ევროპას და სხუაგანცა. ბუდეს იქმს შლამისაგან. გალობს მჭდომარე წვერთა ზ(ედ)ა ხისათა ბუბულისაგან. იზრდების მწერებითა და ველურითა ნაყოფითა.

2. ДРОЗД РЯБИННИК *Turdus vificivorus* ჩხარტი, გინა წრიბი. ყოველთა შავთა ზ(ედ)ა უღიდესი. ბუმბული აქუს ზემოდან მოყომრალოდ ბანდისფერი, ქუშმოდან მოყვითლოდ თეთრი მოშავო ხალეებითა; მკარათა ფრთენი ზემოდან მოყომრალოდ ბინდის ფერი. ნაპირები აქუს თეთრი, ქუშმოდან ნაცრისფერი. კუდის სამნი გარეშე ფრთანი ბოლოებით არიან წეთრნი. გარემო ნესტობთა და თვალის კილოთა გაეზღების ჭაგრის სახეთ. ბუმბული ყომრალი, წინაეკერძოდ გადმოხრილი. ნისკარტი აქუს მოყომრალოდ ბინდისფერი. წვერის კერძოდ შავი. იზრდების უფროე მკნავითა. 3. ДРОЗД ПЕСТРОЙ ანუ каменной კრელი ანუ კლდის შავი¹. სიდიდით არის შროშნისოდენ. ბუმბული მქრალის ვარდისფერი, ა(რამე)დ თავი, ჯილა, ყელ-კისერი და ბარკლები აქუს მოშავოდ სოსნისფერი. კუდი მისი შემდგარ არს თორმეტთა მოშავოდ სოსნისფერთა მწუანის ფერისთურთ ფრთეთაგან. ზემო ნისკარტი აქუს კორცისფერი მისის გვერდების გარდა, რომელნიცა აქუსთ საფუძველისა თანა შავნი. ქუშმო ყბა. საფუძველიდან კნინლა ნახევრადმდე აქუს შავი, ხ(ოლო) ნახევრიდან ბოლომდე კორცისფე-

¹ რუსული ღედნის მიხედვით აქ არის „პიოტასი“.

² ქართულ ხელნაწერში ამ სიტყვის გასწვრივ მარცხენა კიდეზე იოანე ბაგრატიონის ხელით მიწერილია: „გვონებ კეარიონია“.

რი. დედალი განსხუადების მამალს მით, რომელ მრთლად არის მქარლისფერი ტანითა. ქუშმო კერძოდ ედილის მდინარისა გუნდად ფრინვენ ზაფხულთ. 4. ДРОЗД ЧЕРНЫЙ შავი შაშვი¹. *Turdus merula* შაშვიცა ესე არს სიდიდითა ჩხართვის ტოლი. ს(რულა)დ არს შავი. ნისკარტი, პირი და ცა პირისა აქუს ყვითელი. ფერკნი და ბრკალნი შავნი. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა. იზრდების ნაზამორალის ღვივის ნაყოფითა და მიმოფანტავს მათ. 5. ДРОЗД КАМЫШЕННОЙ *Turdus arundinaceus* ლერწმისა ანუ ჩალის შაშვი. ტანით არს შაშვი ესე ყოველთა ევროპიის შაშვთა უმცირესი. ფერით შავ-მოყვითლო, ქუშმოდგან მოთეთროდ აგურისფერი. მკრების ფრთენი ბოლოებში აღნიშნულ არიან მოყვითლო სარტყ-ლითა. კული აქუს დაგურგალებული. პირი ზემოდგან ბინდისა და ქუშმოდგან თეთრისფერი. ჩიჩაკვი თეთრი, ფერკნი და ბრკალნი ყოშალნი. ბუდობს ჩალასა შ(ინ)ა, რომელთა ზ(ედ)ა მსგავსად...² დაიცოცეს. ბუდეს აკეთებს სამისა ჩალის ერთბამად შეერთებითა. გალობს უმშვენიერესად.

ДРОК *Genista tinetoria* ნაზი. ბოისარიოთ ბალახი ესე მსგავს არს ბუჩქისა, რომლი-საცა შტონა სწორედ მდგომარე არიან, ღარებიანი. ყუავილნი აქუს ყვითელნი. ნაყოფი მისი შეადგენს მცირედთა რქათა. აღმოსცენდების ტყეთა და მინდორთა შ(ინ)ა. იკმევის საღებავად ნაქსოვთასა ყვითელფერად. ვიეთნიმე ამტკიცებენ, რომელ ნაღული წყალი ამისი არ-გებდეს წყალმანკის სნეულებასა.

ДУБ *Quercus robur* მუხა. ფალუდალაჟი. ხე ესე არს შავსა ტყესა შ(ინ)ა თვით უმაღლე-სი, მსხვილი და მაგარი. ქერქი აქუს ზრქელა, დახეტილი, გარეგან კერძოდ ჟომრალი, ში-ნაგან მოხნელოდ წითელი. ხე ესე არს კორცინი, მოყვითლოდ ყოშალა. რტოთ განირთხამს კოველსა მკარესა ვრცლად. ფოთოლნი ასხს ყუნწთა ზ(ედ)ა ფერად ჩაპირებული მწუნანე, კორცინი, საკმაოდ განიერი და მოგრძენი, რღმად დამკარტელებულნი ორისავ მკარეს. ნა-ყოფი მისი შეადგენს გრკოსა. გაიზრდების ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა. კარგსა მიწასა ზ(ედ)ა გვიანად. ყოველთა ნაწილთა ამა ხისათა აქუსთ ძალი შემკერელი. რომლისა გამო ქერქსა ამისასა კმარობენ მეპრატაენა სამოგვეთ გამოყუანასა შ(ინ)ა. ეგრეთვე საღებავად შავ ფე-რად. ხე მუხისა იკმარების ზომალდთა აღსაგებად და ეგრეთვე სხუასა მაგარსა შენობასა შ(ინ)ა. ხ(ოლო) ხავსი მისი და სოკო მკურნალობასა შ(ინ)ა, ე(ით)ა შემკერელი ღონისძიება. ფოთოლთა მუხისათა შთაატანენ მწნილსა კიტრისასა და სხუათაცა.

ДУБ МОРСКОЙ *Fucus vesiculosus* ზღვის მუხა ბალახი. დენგიზ ფალუდი. ზღვის ბალა ხის გუარია, რომელსა ეწოდების ზღვის კომბოსტო, რომელიცა ერთგუართა თუსთა წყლისა ბალახთა განსხუავების მით, რომელ წვერებსა ზ(ედ)ა ამის ბალახისასა ასხს ბერცნი და მე-ქეჟნა.

ДУБНЫ, ДУБЛЕНИЕ, ПАДУБ იხილე ясеня იფნი. დამუდლალ ალაჟი.

ДУБОНОСКА *Loxia chloris* კოლუმბურა, მუხატყერა.

ДУБРОВКА ბალახი. იხილე рострор ჰარელა. ყაშედრიუს.

ДУБЯНКА იხილე черныльный орешек გუნდა. მაზუ.

ДУДАК იხილე драхва სავათი. დუგამაყუზი.

ДУДОЧНИК ბალახი. იხილე зоря ცისკარა, ხენიახურა. ალაქალდანოზ.

¹ ამ სიტყვის გასწვრივ იოანეს ხელით მიწერილია „ბოლოშავი“.

² რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „კოდალასი“.

ДУЛЯ მსხლი. არმულ. გურგლისა მოგრძეს და ყვითლის პანტისგუარია.
ДУПЕЛЬ ტკაცანა ფრინველი.

ДУПЛЯНКА *Agaricus violaceus* ლურჯი სოკო, სოკო ლურჯი, მუხათ სოკო. ფალუდ ქობალქი. სოკოს გუარი. ტყეთ გარემო გაიზრდების. სარკველი ექმნების დახეტილი. თვით არს სოსნისფერი, ბუსუსიანი. ღერო აქუს მოლურჯო. ყვითლის ბუსუსით დაფარებული. იქმევენ მათ მოხარშულთა მდლდარეში და დამარილულსა. სხეებრ უზანო არ არიან, უკეთუ საკმაოდ არ იყოს მოხარშული.

ДУРАК და дурачок ფრინველია. იხილე ყეყევიჩა ჩიტოვია. დელისარჩა.

ДУРМАН *Datura stramonium* ღორუა. ღონღუზ ფალუდი. ბალახი ესე გაიზრდების ერთსა წელსა. ძირი აქუს თეთრი, შტოებიანი და გარემოთბმული მოგრძე ფესვებითა. ღერო სიმძლით ერთ ფუტამდე. სწორე, გურგალი, გატაკილი, მზინვარე. ქუშმოდგან ერთიანი და ზემოდ განყოფილი. შტონი განთბმულნი და თეთრის ბუსუსით დაფარებულნი. ფოთოლნი ერთმეორისა შ(ემდგომად) დაწყობილნი, წყლიანნი, ყუნწებიანი, მოგრძელ გურგალნი, მწვეტნი. ორისავე გვერდით გატაკილნი, მზინვარენი, კელისგულისოდენ. გვერდებზედ უსწოროდ დამაკარტებულნი. ყუაყალნი გამოესხმიან რტოთა ზ(ედ)ა კუთხეებითაგან თეთრნი ძაბრის სახედ გრძელის მიღებითა. ნაყოფის დამტეველი შემდგარ არს ბუშტისაგან ნემსებით გარემოთბმული, ორადგილიანი და შემცული მრავალთა თესლთა. სუნი აქუს ბალახსა მისსა თავის მატკენელი, გემო მწარი. აღრაცხილ არს ბალახთა თანა შხამიანებისათა. მკურნალნი იქმარებდნენ მცირედსა ნაწილსა მისსა ქარებისათჳს, ბნელსა და გაგვიფებასა შ(ინ)ა.

ДУРНИШНИК *Xanthium strumarium* ღელღელუნტა, პატარა ძირხვენი. დევადაბანი. ბალახიცა ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ფოთოლნი ასხს გულისსახედ სამითა გამოწეულითა ძარღვითა. ნაყოფა აქუს ეგვეითარივე ვ(ით)ა ღორუასა, ეკლებით გარემოცულნი, ა(რამედ) უფრორე მცირედნი. აღმოსცენდების რუსეთსა კლიაზმიდგან დაწყობილი ყოველგან თბილთა ადგილთა. კმარება მისი აქამომდე უპოვნელ არს.

ДУШИЦА *Origanum vulgare* ოსურნელა. სათირბერი, იაბანი ბაშყირამიზი ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ღერო აქუს ოთხთრასიანი, მოწითლო ბუსუსიანა, შტოებიანი. შტონი ესე მდებარებენ ერთმეორისა პირისპირ და ზემონი უგრძელეს არიან ქუშმოთასა. ფოთოლნი გამოესხმიან მეულთა თანა პირისპირ მდებარენი ერთმეორისა, მკურნელნი საკუთოსთა ღეროთა. მოგრძელ გურგალნი საჩინოთა ძარღვებითა. სიღლით ერთს ღუიამდე. ზემოდგან გატაკილნი, ქუშმოდგან მცირედ ბუსუსიანნი, გაკვერტალის წერტილებით აკრელებულნი. საფუძველი ღეროთა გარემოცულ არს ფოთლებითა. ყუაყალნი ასხს წვერებთა ზ(ედ)ა შტოთასა კონებად, წითელნი. ყუაყილთ ფოთოლნი არიან სოლის სახედ მოყუანილნი, წვერმწვეტნი, ფრტყელნი, ძოწეულისფერნი. ნაყოფი მისი შემდგარ არს თესლთა ოთხად განყოფილისა ბუდისაგან. თესლი აქუს წვრილი. სუნი ნელსაცხებელგებრი, ურცისებრი. გემო აქუს ცხარი, პიტნისებრი, ა(რამედ) უფრორე მას ზ(ედ)ა მოსუსტი. იქმარების სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა, ვ(ით)ა გამმაგრებელი, დამარღვეველი და გამაბურებელი ღონისძიება. ნახარში მისი იქმნების აღისფერი საღებავი წამალი.

ДУМ ЗЕМЛЯНОЙ ანუ дымянка *Fumaria officinalis* შაშთარა, მიწისკუამალა, შაშთარა. ბალახიცა ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ძირი აქუს წვრილნი, ბოლოს ფესვებიანი. ღერონი წყლიანი და სამტკრევი, მცირედ დაკლავილნი, ხუთკუთხიანნი, გატაკილნი და შტოებიანნი. შტონი გამოესხმიან ერთმეორისა შ(ემდგომად) ვ(ით)ა ღერონიცა ხუთკუთხიანნი. ფოთოლნი ეგრეთვე ასხს ერთმეორისა შ(ემდგომად), ორიან ქინჩიბახად დაწყობილნი, წყლიანნი, მკრალისფერად მწუნენი. ნაყოფი მისი მდგომეებს მოგურგლოსა რქასა შ(ინ)ა, რომელიცა ხშირად ერთსა ოდენ შეიცუავს თესლსა. ბალახსა ამას აქუს გემო მომწარო და ძალი. გამამაგრებელი შინაგან აგებულებისა და არს სურავანდის წინააღმდეგი.

ДЫНЯ *Cucumis melo* ნესი. ყოუნ. ნაყოფი ესე არს სიღრმითა მცირის გოგრისოდენ, ვერძალად მოგურგალო და აღრაცხილ არს ბოდანეთაგან გოგრის გუარისა თანა. კორცი აქუს ქერქსა ქუშზე საგანგებოდ გატენილი. შუაგული მწიფის ნესვისა არს სავენ ნოტიოთა და თესლებითა. რომელნიცა უწვირლეს არიან ვიდრე საზამთროსი. ნაკვეთი აქუსთ პრეტყელო, შოგრძე, წვერმწვეტი. გემო აქუს(ს) საამო, სუნი ნელსაცხებელგებრი. წალკოტისა კელოვნებამან აწარმოა სხუადასხუა გუარნი, რომელნიცა ვ(ით)ა გარეგანის სახითა, ეგრეთვე გემოთი მრავლიად სხუაობენ ურთიერთ(თ)ა შორის.

ДЯГИЛЬ ანუ **ДЯГИЛЬНИК** *Angelica sylvestris* ღებშკოლა, კბოს შებლა, ღიმა. სუმბუ-ლი ბათი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ნოტიოანს, ტყიანს აღგილსა. ძირი აქუს საკმაოდ დიდი, თეთრი, რომლისაცა ღერო არს ცილინდრული, მოკლე, მოდამენკალო. დაღმენქი-ლებანი ერთიმეორისა თანა მოკიდებულ არიან გარგოლებად მოხორხლიანონი. შ(ემდგომად) ჯანიყოფის გრძელ და ხორხლიან შტოებად. სხეებარ არიან გატკეცილნი. გამოსცემენ თვისა-ვან ძაღთა მობნელოთა. ოდეს გარდასჰრა იგი მამინ გამოჩნდების გული მოგურგალო, რომელიცა შემდგარ არს გარდიგარდმოდ დაახლო(ე)ბულთა ხაზთაგან. გარეშეიცუავს სილბი-ლე ნესტოებანი გარდიგარდმოს ხაზებითა. გარ(ე)განი ქერქი მის არს წმინდა ფარდით გარ-დაკრულ. ღერო არს მკველიანი, შინაგან ფუყი და შტოებანი. ყუავილნი აქუს დაწყობილ-ნი სტაფილოსებრ, მომსხმელნი გრძლად მოგურგალო თესლთა. ნაპირებიდგან ფარდებით გადაკრულთა, ერთის გვერდით სწორთა და მეორეთით გამობურცეილთა, რომელნიცა აღ-ნიშნულ არიან სამისა ზაზითა. ძირსა მისსა აქუს ძალი დამარღვეველი ბალმისა და იკმარე-ბის გრილთა სნეულებათა შ(ინ)ა. ახალნი ღერონი მათნი შ(ემდგომად) გარდაძრობისა გარე-განისა მის ფარდასა, იკმარების რუსთა გლეხთაგან უმად, წყურვილის მოსაყალაად.

ДЯГИЛЬ СОБАЧИЙ იხილე **OMEG** ძაღლის ღიქა. იოსუმბული.

ДЯГЛИЦА იხილე **СИНТЬ** ყუაფრჩხილა. ყარლა ღირნაღი.

ДЯТЕЛ *Picus* კოსალა. აღაყაყან, აღაქდალან. ფრინველთ გუარია, რომელიცა განსხუა-დების სხუათაგან სწორითა ბუთთარაშინითა ნისკარტითა, რომლისაცა წვერი მწუეტი არს ჰოლისებრ და არს დაფარებული ნესტონი მათნი ჯაგრის სახის ბუმბულითა. ენა აქუსთ ჭურგალი წვიმის კიისამებრ და გრძელი, რომლისაცა წვერზედ ასხთ წმინდა ჯაგარნი ში-ნაგან კერძოდ განდრეკილნი. იზრდებიან ქუებითა, რომელნიცა ხეთა ქერქთა ქუშზე ბუ-დობენ და მათ გამოითრევენ ენითა. არა განპკორტნიან ქერქთა ხისასა ნისკარტითა.

ДЯТЕЛ ЧЕРНОЙ *Picus marstius* იხილე **желна** შავი კოსალა¹. **ДЯТЕЛ ЗЕЛЕННОЙ** *Picus viridis* მწუანე კოსალა. ფერით არს ს(რულად) მწუანე. ა(რამედ) კეფა თუვისა აქუს ალო.

ДЯТЕЛ ПЕСТРОЙ *Picus maior* ჰრელი კოსალა. ფერით არს თეთრი შავის ხალებით. ა(რამედ) ჰქრო და კუდქუშზე ასხს ბუმბული ალო. **ДЯТЕЛ ТРЕПАЛОЙ** *Picus trictylus* კოდალა. ფერით არს ჰრელი ვ(ით)ა ზემორე ხსენებული, ა(რამედ) ამას აქუს კეფა მოყვილო² კელსა ქუშზე ბუმბული თეთრი. ფერქნი სამოთინი.

ДЯТЕЛЬНИК ანუ **ДЯТЛОВНИК** *Trifolium repens* კურდღლის თათა. ტოვან იონჯასი. ბალახი ესე აღმოსცენდების საძოვარსა ზ(ედ)ა ყოველსა წელსა ძირიდგან. ყუავილნი ასხს თეთრნი თავთავად დაწყობილნი, რომელთაცა ფოთოლნი დაწყობილ არიან მსგავსად მჭდო-მარის პეპელისა. თვითეული ყუავილი აბს საყუთარსა რტოსა. რტოთა მათ შორის ზემორენი უგრძელეს არიან ქუშმორეთა. ყოველსა რტოსა კუთხისა თანა თუხისა გამოსავლისა აქუს შეწურვილი. ფოთოლი მომცრო, კანინი, მოგრძე, მწვეტი და უმოკლეს ღეროთა. ფოთოლნი დაწყობილ არიან სამად.

¹ ამ ტერმინში მთარგმნელი კოდალას უნდა გულისხმობდეს.

ДЯТЛИНА ან **дятловина** *Trifolium pratense* სამეურა, იონჯა, უჩუღლად. ბალახსა აძის-
კ(უალა)დ ეწოდების **кашка**. ყუთაილნი ექმნების წითელნი ეგევითარისავე ხატითა, როგო-
რათაც აქუს დაწყობილი კურდღლის თათსა. გაიზრდების საძოვარსა მინდორსა ზედა.

Е

ЕВРАШКА *Lepus dauricus* Pall იხრლე **семостав** მიწისკურდღელა, მსტივინავარე. იარტოვ-
ზანი.

ЕГЕЙ *Carex* ბალახია. იხილე **мятая трава** და **теншичъ** ბებრის ბეწვა, შლამის პიტნა-
ფუმანასი.

ЕДИНОГОГ მარტორქა. ქარვადან. 1). ზღაპარმეტყველური ცხოველია, რომელსაცა წარ-
მოადგენენ ცხენის სახედ გრძელისა და მწვეტისა რქითურთ. 2). სამღრთო წერაილსა შ(ინ)ა
უეშველად იგულისხმების სახელისა ამის ქუშშე მკეცი ცხვირა-რქიანი, რომელიცა ბუდობს
აფრიკისა და ინდოეთსა შ(ინ)ა. იხილე ესე ლექსი: „ხ(ოლო) ინებოს თუ მარტოქამან შენ-
და მონებად ანუ დაძინებად ბაგათა შენთა თანა“ იობისა თ. 39. მ. 9. 3). მწერალნი ბუნე-
ბითისა ისტორიისანი საკუთრივ უწოდებენ ეეშაბთ გუარსა *Monodon monoceros*, რომელი-
ცა არს ოციდგან ვიდრე სამოც ფუტამდე სიგრძითა. თავი აქუს ტანის მიხედვით ფ(რია)დ
მცირე. მოზრდილთა მათ შორის ზენა ყბასა ზ(ელ)ა ერთა დაკლავნილი კბილი, რომელიცა
არს სწორე და განწონილი ზემო ლაშსა შ(ინ)ა რქისა მსგავსად. სიგრძით ექვსილგან შვილ
ფუტამდე. თუალნი აქუს ფ(რია)დ მცირენი. საქშინველი თავსა ზ(ელ)ა, ფრთა არა ექმნების
ამს ზურგსა ზ(ელ)ა, ა(რამედ) ოდენ გვერდთა ზ(ელ)ა ორი და ივინიცა მცირედნი. ტყავი
აქუს ფ(რია)დ გატკეცილი და თეთრი შავის ხალეობითა ზურგსა ზ(ელ)ა. ბუდობს ოკეანესა
შ(ინ)ა გარემო ისლანდიისა და ღრენლანდიისა. კბილთა მისთა ემარობენ სხუადასხუა საქ-
შეთა შ(ინ)ა. და კბილთა ამით, რომელთაცა ჰპოვებენ ოდესმა წიაღსა შ(ინ)ა მიწისათა სცეს
მიზეზი მოგონებად ზღაპარმეტყველურისა მარტორქისა.

ЕЖА *Dactylis glomerata* იხრლე **Палечная трава** სათოთურა.

ЕЖЕВИКА *Rubus fruticosus* მაყალღ. ზოგჯერტან. ბუჩქსა ამას აქუს წენიკი მოხვევად-
ნი ღერონი, რომელნიცა განიყოფებიან ყლორტებად და არიან ეკლოსანნი. ფოთოლნი ასბს
ხუთტოტიანნი. დამკარტებულნი ანუ სამად განყოფილნი. ნაყოფი მის ემსგავსეების...! ა(რამედ)
ფერით არს შავი. (უქალად) დეწოდების ბუჩქსა ამას რუსულად **команиха**.

ЕЖСЕНИК *Anabasis cretacea* Pall იხრლე **кислая трава** მკაულა. ყუზყულაღა.

ЕЖ ლტონად იოჯ კნანობთად იოჯიკ განღლებითად **ежище** *Erinaceus Europeanus* ძღარ-
ბი. ქორფიქ. ცხოველი ესე არს სიდიდით ვირთავკისოდენ, რომელიცა დაფარებულ არს ზე-
მოდგან დაწნულთა ნემსებითა. ნემსნი ესე არნ მოყომრალონი, ა(რამედ) სარკქუქლი და
ქუშმო კერძო სხეულისა დაფარებულ აქუს მაგრითა ბეწვებითა და არა ნემსებითა. ყურნი
ასბს გურგალნი, თუალნი მცირედნი და შავნი. დინგი მოგრძე და მწვეტი. ბუდობს ახალთა
ტყეთა შ(ინ)ა ბუდეთა შიგან ხავსისათა. იზრდების თავებებითა, ფრინველებითა და სხვითა
მცირედითა ცხოველებითა. უძლიერესთა თუსთა მოიგერებს ესრეთ რომელ მოიხვევის გურ-
გლად და უჩხვლეტს ნემსებითა თუსითა. „და ექინნი ბაგოვნებისა შორის მასისა დაწვენენ“.
სოფონიასი თავი 2, მუკლი 14 (ექინი აქ მოღებული მაგალითად ზღვის ძღარბს ეწოდების
რომაულად). **ИОЖ МОРСКОЙ** *Echinus* ექინი, ანუ ზღვის ძღარბი. დენგიზ ქორფიქი. ზღვის

¹ რუსული დედნის მიხედვით აქ არიბ „ეოლოს“.

ქუას გუარია, რომელიცა მოსილ არს ყუვის ტყვის მსგავსითა მოგურგალოს ნაქუქითა, რომელსა ზ(ელ)ა მოსხმულ აქუს ნემსნი ანუ ეკალნი მსგავსად ძლარბისა.

ЕЛЕНЕЦ *Lucanus cervus* ბოსტანძარბი. ბაღაყურთ. რწყულის დღის გუარია, სიგრძით სამ ფუტამდე იქმნების. წინაყერძოდან აქუს რქანი შიგნით შეხრალნი, რომელნიცა სიგრძით არიან ნახევარ მისის ყოვლადის ტანისა და რქათა ამით აქუსთ წვერნი ორად განყოფილნი. თუთ რქანი ესე შეკუერილ არიან საგრძესა ზ(ელ)ა ერთითა დიდითა და მრავლითა წვნიკითა ნემსებითა ანუ ეკლებითა. რქებითა ამით ფ(რია)დ მაგრა მოიჭირებს. სხეული აქუს მოშაოდ ბნელისფერი, თავი უდიდეს მკერდისა და უკანონო ნაქუქთისა. თუალნი ფ(რია)დ მცირენი და მოთეთროდ შავნი.

ЕЛЕНЬ, ЕЛЕНИЦА იხილე *олень* ირემი. მარალ.

ЕЛЕЦ *Cyprinus dobula* კართევზა. ჯილჩალები. თევზსა ამას აქუს ქეცი. თუთ გუარია კმალ თევზისა. თავი აქუს ბრჭვე. ზემოყერძოდ პრტყელი და მოყომრალოდ შავი. ზენა ყბა, რაოდენადმე უგრძელეს ქუქსნასა. ზურგი გურგალი და მომწუანო. ქეცი შუაქელისა, ქეცთა ნაპირებთა ზ(ელ)ა შავი წინწყლები. გვერდები მომწუანო. ხაზის ზემოდან და ხაზსა ქუქსმო ვერცხლისფერი მომწუანოდ. გვერდის ხაზი აღნიშნულ აქუს მომცრო ყვითლის ხალებითა. მკერდის ფრთანი აქუს მოყვითლონი, მუცლისა და ბოლოსი მოწითლონი, კუდისა მოლურჯო და ზურგისა მოშავო. კორცი აქუს რბილი და მრავალძელიანი. ბუდობს რღმათა და წმინდა წყლიანთა ტბათა შ(ინ)ა.

ЕЛb *Pinus abiens* სოჭი. დაღშაბაღა. ხე ესე ნაცვლად დოოლთა ჩსაშს მწუანე ეკალთა. თუთ არს მაღალი და სწორე. ქერკი აქუს გარეგან ყერძოდ მოყომრალოდ ბნელისფერი, რომელიცა ხისა ამის დაბეგრების დროსა დასქდების. შედგინება მისი არს თეთრი მოწითლოდ. ტოტთა განიროხამს ყოველგან. ძირი მისი, რომელთა შორის ზემოდნი აიხრებიან ზენად და ქუქსმოდნი უფრობე ქუქსნა ყერძოდ. ფოთლის ნაცუალი ეკალი მისი არს სწორე, ოთხკუთხი მჩხვლებელი. თვინიერ ყოვლის წესისა თუთოდ მიმოფანტული რტოთა ზ(ელ)ა. ნაყოფი მისი არს მუწუკის სახედ, მოგრძე და დაკიდებული, რომელიცა შემდგარ არს ქეცთაგან მოგრძედ გურგალთა, პრტყელთა და წმინდათა.

ЕРБОИЗ მიწის კურღელი. იხილე *земляной ваяц* იერტოშანი.

ЕРОДИЯ იხილე *цапля* ასიდა, ეროდოს, ყარყატი. „ასიდამან ცათა შ(ინ)ა ცნა წამი თესი“ იერ. თ. 8. მ. 7. თეთრი ლაქაყი. აღლაღა.

ЕРШ მარტივად *иорш* *Ferca cernea* პინჯა. ჩიჭვი. თევზი ესე არს მტაცებელი და ფ(რია)დ გემიერი და მსუბუქიკა საკმელად. ტანი აქუს მოგურგალო, ლარწოიანი, თავი მსხვილი და ქუქსმო ყერძოდ მოპრტყე და მცირე ორმოგბიანი. ზურგი მოშავო, თუალნი დიდნი და შავნი. ქუქსმო და ზენა ყბა თანასწორის სიგრძისანი, რომელთა ზ(ელ)ა, ვ(ით)ა პირის ცასა შინაცა, ასხს წვრილნი და მწვეტნი კბილნი. გვერდები მოყვითლონი მწუანედ და ბინდისფერად მშზინეარენი და ესევითარი ფერი მისი, ვ(ით)ა გვერდთა ზ(ელ)ა ვერეთვე ყოველთა ფრთათა ზ(ელ)ა მისთა. აგრელებულ არს შავის ხალებითა. მუცელი აქუს დიდი და უკანა კარი უახლოეს კუდისა თანა, ვიდრე თავის ყერძოდ. მკერდი მისი არს ვერცხლისფერი და ყოველნი ფრთენი აქუს ყვითელნი. ზურგის ფრთესა. შ(ინ)ა პირველნი თხუთმეტნი არიან ბრჭვე, მუცლისა პირველნი ორნი ეკლოსანნი, ხ(ოლო) სხუანი ყოველნი რბილნი. კუდი აქუს გამომაყრებელი. ბუდობს უმეტეს ყერძოდ ტბათა და მდინარეთა შ(ინ)ა პსკერქვიშაინთა, ევროპასა შ(ინ)ა.

ЕХИДНА ბერძულია *Coluber berus* ექიდა ანუ იქედნე. აჭიი. შხამიანი გველა სიგრძით ორი ფუტი და ოდესმე უმეტესიცა. ფერად ყომრალი, ტანის სიგრძეზედ განზიდულ აქუს ორისავე გვერდით კბილებიანი ზაზი, ხ(ოლო) გვერდთაგან შორის კბალებთასა ყოვლადსა

სიგრძესა ზედ) აქუს მომცრო შავი ხალნი. მუცელი ძოწეულისფერი შავითურთ წერტილოთა თუთულისა ქეცისა ბოლოსა ზედა. ყელი აქუს მჭრქალის ფერი. ზენა პირის ტურის ნაპირები თეთრი. თუალისა კაკლის ფარდა ალისფერი, თუალის კაკალი შავი. მწვეტიანი ღაუვარდისფერი კუნჭული განჯოფს თავისაგან სხენებულსა ზურგის ხაზსა. ესე არს იქედნა ჩრდილოეთის მკარეთა. ხ(ოლო) ეგვიპტესა შ(ინ)ა და აღმოსავლეთს სახელისა ამის ქუშუმ გულახნაყოფენ გველსა, რომელსა საკუთრად უწოდებენ ლინნეა Coluber vipera და ის-პაანსა შ(ინ)ა Coluber ammobyles იგულებების. სხუდასხუა ნაწილი იქედნესანი სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა იკმარებიან, ვითარ იგი მის მიერ გამოყუანილი მფრინავი მარლი. მის მიერვე გაკეთებული საყინელი; განყოფილი მასგანი ქონი და სხუანი. იგივე შევალსა შედგენებასა შინა ერიაკისასა „იქედნე სითბოსა მისგან გამოკდა და მოეკვია კელსა პაელესასა“ საქმე მოციქ. თ. 23. მ. 3.

Ж

ЖАБА Rana bufo შავი ბაყაყი, მკუარა. ყარაყუბადა. ბაყაყის გუარია. დღე იმაღლის ჩრდილიანსა ადგილსა და ღამე გამოვალს. წინა ფერკნი აქუს თითითიანნი ოროლად დაყოფილი, ხ(ოლო) უკანა ფერკნი ექუს თითითიანი და ფარდებით გაერთებული. პირველი და უკანასკნელი თითი აქუს ფ(რია)დ მოკლე. ტყავი მოშავო, ტანზედა მეტეკებით დაჭრელებული. გარემო სასმენელასა აქუს გაბერილ ბუშტსავით რაამე. პირი ქუშმოდგან ყუითელი. მუცელი გაბერილი, მჭრქალი, შავის ხალბით გაჭრელებული, ე(თი)ა ბენლნიცა მისინი ბარკალი.

ЖАБИК Ichthyolitus bufonites საბრძოლო გაქუაუებული თევზის კბილი. გაქუაუებული საბრძოლო კბილი კრკონაყეთი თევზისა, რომელიცა ბუდობს ჩრდილოეთის ოკეანესა შ(ან)ა, ფერით არს ძოწეულისა. სახით მსგავს არს გრკოთა.

ЖАБИНЕЦ Ranunculus bulbosus ქარისტეს ბეჭედა. ქებეჭე. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან ყოველსა წელსა. განესხუაების იგი სხუათა ერთგუარათა თუსთა ბალახთა ყუაეილის ფიალითა, რომელიცა ქუშმოკერძოდ არს დახვეული. ლუეილის მკვალთანის ღეროებითა, რთულის ფოთლებითა და ძირითა მოკოპიანოთი. გაიზრდების მინდოროთა და საძოვარათა ზ(ე)და ევროპასა შ(ინ)ა. ლიტონნი ერნი ნახარშითა მისითა წყლათა გამოივლებენ ყელსა შ(ინ)ა განსაქარებელად ჩამოსულისა ყელისათუს.

ЖАБНИК ბალახი. იხილე пятипаловник სალაღი, ზუთოთა. პანჯანგუს.

ЖАБРИЦА Seseli annuum კლდის კამა. შივითყაისი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ყუაეილი მისი დაწყობილ არს მზისუკვრისთაებრ, რომელიცა არს თეთრი სოსან-ფერნარევი. ღერო მისი ერთსა მტკაველსა უმეტეს გაიზდების და არს მკვალთანა. ყუაეილნი ასხს ორიან ჟინჯიბახის სახედ დაქმბულნი. სუნი აქუს...² გაიზრდების ზომერსა ჰერსა შ(ინ)ა.

ЖАБРЕЙ Antirrhinum genissifolium ღორისთავა, დონღუზაში. სარისუქ. ბუჩქის გუარია, ციბირსა შ(ინ)ა მოვალს. ძირისა მისისაგან აღმოსცენდებიან მრავალნი ღერონი კინილა მიწასა ზ(ე)და განრთხმულნი. ფოთოლნი ასხს მცირედნი ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ გამო-სულნი შუბის სახედ, რომელნიცა არიან გატეცილნი წვერმწვეტოსანნი და სრულიად მსგაუ-

¹ ქართულ ხელნაწერში ამ სიტყვის გასწვრივ მარცხენა კიდეზე ტექსტისავე ხელით მიწერილი განმარტება: „თიანფარუხისასა“.

² რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „ნიახურისა“.

სნი ფურცელთა...! ყუაველი ახსნა გრძელ მტევნებად დაწყობილი ერთი ზეორისა შ(ემდგო-
მა)დ ღეროთა ზ(ელ)ა მსხდოშარენი. სიგრძით იქმნებიან ყუაველი ესე ყუაველისავე თესი-
სოდენ და არიან ფერით ყვითელნი.

ЖАБРЫ ЧЕРТОВЫ ბალახია. იხილე лисей хвост მგლისკვდა. ბუჩქბაღიან.

ЖАВОРОНИК იხილე перепелятник ლალა. მარჯნისა ც ეწოდება ეს სახელი. თერგ-
თეი.

ЖАВОРОНОК *Alauda* ტორუა. თუილატუშო. გასხედედნის სხუთა გუარისა ფრინ-
ველთა სადგისის სახედ მოყუანილითა ნისკარტითა სწორითა, ენითა ორად განყოფილითა,
ბრქალითა უკანასა თითსა ზ(ელ)ა უფრორე გასწორებულთა. და ბრქალი ესე ექმნების
უგრძელეს თვით თითისა. ЖАВОРОНОК ЗЕМЛЯНОЙ ანუ хохлатой მიწის ტორუა, ანუ
ქოჩორა ტორუა *Alauda cristata* ჯილბურ. ფერით არს ყომრალი. კუდი აქუს შავი,
რომლისადა ორთა ნაპირისა ფრთათა გარეგანი ბუმბული ექმნების თეთრი. თავსა ზ(ელ)ა
აქუს ქოჩორი და ზაფხულს ეწყობის გზათა გარემო სხდომასა. ЖАВОРОНОК ЛЕСНОЙ
Alauda arborea ტყის ტორუა. მეშა ჯილბური. ფერით არს მრთლად ყომრალი შავის
ხალებით დაჩითული. მკრები აქუს ბინდისფერი, ყელი მოყვითლო შავის ხალებითა და
გრგოლის სახედ თეთრის სარტყლითა. მუცელი თეთრი, კუდი მოყვ. და ბინდისფერი.
კუდის ფრთათა ბოლოთა ზ(ელ)ა თეთრი არზია. მკართა შ(ინ)ა მეორისა, მესამისა და
მეოთხისა ფრთისა ბოლოსა ზ(ელ)ა აღნიშნულ აქუს თეთრის ხალებითა ზოლის სახედ.
უკანა თითის ბრქალნი უგრძელეს აქუს თვთ უკანა თითთა ზ(ელ)ა. ზაფხულს ბუ-
დობს ტყეთა შ(ინ)ა. ფრინავს გუნდობით და გალობს ფ(რ)ად სასიამოვნოდ. იზრდების ჭინ-
კველებათა და მათითა კვერცხებითა. ЖАВОРОНОК ЛУГОВОЙ *Alauda pratensis* სათ-
ბის ტორუა, მეზვინია. ჩიშან ჯილბური. თავი, ზურგი, მკართა ზემო ფრთანი და მკერდი
აქუს ყომრალი, ბინდისფერის ხალებითა. მუცელი თეთრი. თუალთა ზემო თეთრი ხაზი,
მკართა ბუმბული ბინდისფერია, ნისკარტი და დერკნი მკრქალნი, კუდი სწორე და მოშავო.
ოროლთა ფრთათა გარდა ნაპირებდგან დაწყობილი, რომელთაცა შინაგანი ზოლი მრთლად
ფრთათა სიგრძელმდე არს თეთრი. ბუდობს სათიბსა ბალახსა შ(ინ)ა და ოდესმე
შეჭდებისა ხეთა ზ(ელ)ა. ЖАВОРОНОК ПОЛЕВОЙ *Alauda campestris* ველური ტორუა.
იაბან ჯილბური. თავი და ზურგი აქუს ზემოდგან ყომრალი, შავი ხალებითა, ჩიჩახვი და
მკერდი მოყვითლო. თუალთა ზემოდ ხაზნი მოყვითლონი. მუცელი თეთრი, მკართა ზემო
ფრთანი მოყომრლოდ შავნი, თეთრის ხალებითა. მკრებისა ბუმბული ბინდისფერი, კუდი
სწორე, ბინდისფერი. ა(რამედ) თვითელი ფრთა კუდისა, ორთა შუა ფრთათ გარდა
კუდისათა, ნახევრიდგან ბოლოდმდე აქუს თეთრი. ზაფხულით ბუდობს ველთა ზ(ელ)ა.
ЖАВОРОНОК СТЕПНОЙ *Alauda alpestris* მინდვრის ტორუა. ღუზილბური. ნისკარ-
ტი აქუს ტყეისა და ბოლო მისი ბინდისფერი. შუბლი ყვითელი, რომლისაგან გაწეულ არს
ზოლი მოშავოს არშეებითა საფეთქლებზედ პირის კუთხეებიდგან თუალეზამდე და თუალ-
თაგან ქუშმო კერძოდ ყელამდე. ხ(ოლო) ყელიდგან ქუშმოდ განიზიდვის ბნელი ხაზი, რო-
მელაცა განვრცელებების მკერდსა ზ(ელ)ა და შეიქმნების ბნელ გურგალ ხალად. თავი აქუს
ყომრალი, შავის წინწყლებითა. ზურგი და კისრის გვერდები ყანცისფერი, ბინდისფერის ხა-
ლებითა; მკართა ფრთენი და კუდი მოთეთროდ ყომრალი შავის წინწყლებითა. ბუდობს მინ-
დორთა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა. ЖАВОРОНОК ЧЕРНОЙ *Alauda tatarica*

Pall. nigra falk შავი ტორუა. ყარაქილბური. ნისკარტი აქუს მოყვითლო, თავი, ყელ-კისერი, ზურგი და მკერდი შავი, თეთრის ხალებით დაქრელებული, პირის კუთხეთაგან განიზიდვს შავი ზოლი თვალითა ზემოდან და განვრცელდების კისრამდე. მუცელი, მკრები, კული, ფეხები და ბრჭალნი აქუს შავნი. ფრთა(ს) მკრებისათა და კულისათა ნაპირები აქუს თეთრი. კული აქუს სწორე და უგრძელეს მოკეცილთა ფრთათა ზედა მისთა, ოდეს იჭდეს ფრინველი ესე. სიდიდით არს შროშნისოდენ. ბუდობს გუნდობით მინდორთა შინა) გარემო კასპიისა ზღვისა.

ЖАР ПТИЦА Struthio casuarius ყელკონილა, ჩიტეცხლა. ათეშეუში. ბუდობს მინდორთა შინა) აღმოსავლეთის კერძოდ ინდოეთს. სიდიდით არს კნინლა...! ა(რამედ) არა ეგოდენ მაღალ. შუბლსა ზემოდ აქუს ძვლისა მეტკორცისათ გამოზებული, რომელიცა არს დაფარებული ხრტილიანის ნივთიერებითა და მსგავსების სავარცხელსა მისსა განვრცელდებულსა შუა ნისკარტიდან შუბლ ზემოდმდე. სავარცხელი ესე წინიდან არს მოშვო, ხ(ოლო) უკან კერძოდ და გვერდნი მისნი მსგავსს არიან ფერითა ყვითელის ცვილისა. მრთლად ზემო კერძოდ სავარცხლისა არს გატეცილი და მზზინვარე. თავი, ჩიჩახვი და უახლოესი ნაწილი თავისა აქუს შიშველი, მხოლოდ ოდენ ადგილადგილ სჩანს შავი ბუმბული. შიშველი ტყავი ესე მისი საფეთქლებისა თანა არს შავი, ხ(ოლო) ყეფასა, ყელსა და კისერსა ზ(ედ)ა აქუს მოკომარაოდ სოსნისფერი, ა(რამედ) შუა კერძი აქუს მოდამენვილო და მოწალო. წინა კერძოდგან გარემო საშუალისა აქუს ორი მეტკორცი მსგავსად მამლის ქუშმო ბიბილისა, ფერით შავი და ალი. მკერდის ზემო კერძოდ აქუს მეტკორცი რომლითაცა ფრინველი ესე დაებჯინების მიწასა ზ(ედ)ა დროსა ძილისასა. სხეებრ მრთლად ტანი აქუს დაფარებული შავითა მზზინვარის ბუმბულითა, უღვაშნი თითოეთისა ერთიმეორისაგან განყოფილნი და თითოეთული მათ შორი(ს) განცხადლების საკუთრად ესრეთ, რომელ ბუმბული უფრორე ბეწეს ემსგავსებთან და შორით ფრინველნი ესე არა ბუმბულითა, არამედ რეცა ბეწევებითა დაფარებულ სჩანს. მკრები აქუს მოკლე და არა მარჯვე ფრინვისადმი, შავნი და მზზინვარენი. კული (სრულიად) არა აქუს. შიგნითა თულის ფარდები აქუს უშვენიერესისა ტოპაზიონის ფერი. ყუთთა ნახვრტნი უვრკელუნსი და გარემოცულნი ბუმბულითა, ნისკარტა აქუს ჩაჭირებულნი ყომრალისფერი, სიგრძით ოთხ და ნახევარ დუიმამდე. ფერკნი ფ(რია)დ მსხვილნი, ჰოკლენი, მოკომარაოდ ყვითელნი. წინა კერძოდგან ფეკისა თითონი სამნი, რომელთა შორის საშუალი სიგრძით არს 5 1/2 დუიმამდე. ბრჭალნი აქუს შავნი.

ЖЕЛВЬ იხილე черепуха კუ. თაზბალა.

ЖЕЛЕЗНИК ზეა, იხილე дерева Robinia frutescens უგრეხელა. ქურიშინ.

ЖЕЛЕЗНИЦА Clupea alosa შაჰშია, მეფის თევზა. რენეულა. თევზი ესე არს სელდისა ანუ ზღვის შაჰშიას გუარი, რომელიცა დიდის სიმრავლითა შევალს კასპიის ზღვიდან ელილის მდინარესა შინა). სიდიდით უმეტეს არს ჩუშტლებითისა სელდისა. ქუშნა ყბა მისი უფრორე გრძელ არს ზენაჟსა და ზემო ესე ყბა ორად განყოფილ აქუს. შუბლსა ზემო ადგილი მისი არს განკუერტადი. თუალთა შინაგანი ფარდა აქუს ვერცხლისფერი და კაჟლი თუალისა შავი. ლაყუთთა საფარებელს უკან ორისავ გვერდით თითო შავი გურგალი ხალი, საიდგანაც ოთხ-ოთხი, ხუთ-ხუთი და ექუსადმდე მომცრო გვერდების სიგრძეზედ კულის მიშართ განვრცელდებიან მკირდენი ხალნივე. ფერი ზურგსა ზ(ედ)ა აქუს შერეული ლაჟვარდისა, მწუანისა და ვერცხლისაგან. თხემსა ზ(ედ)ა თავასასა მოყვითლო. სხუასა ადგილსა ზ(ედ)ა სხეულისასა ვერცხლისფერი. ქეცი აქუს მსხვილი, რბილი, ადვილად დასაცვივი, ა(რამედ) მუცელსა ზ(ედ)ა ლაყუთთაგან დაწყობილი უკანა კარადმდე. ქეცი მისი მღებარებს გარდიგარდმოდ და არს გრძელი საფრის მსგავსად დაწყობილი ეკლებითურთ. ფრთანი აქუს (სრულიად) თეთრნი, ერთის ზურგის ფრთის გარდა, რომელიცა არს ყომრალი. კული

¹ რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „სიარაქლემისა“.

აქუს განყოფილი. მუცლისა და მკერდის ფრთეთა თანა აქუს თვითო გრძელი ქეცი ეკლის მსგავსად ქმნილი.

ЖЕЛЕЗО რკინა. დემურ. ილეკროსა ამას აქუს მოთეთროდ ყომალი ფერი. თვით არა არს ეგოდენ შიშიმე და ძარღვიანი ვ(თ)ა სპილენძი. ა(რამედ) უფრორე მას ზ(ედ)ა არს. შავარ არს და ძნიად მორევალი, ვიდრე სხუა ყოველივე ილეკრო. ფ(რია)დ საქედი და განწევალი, რომლისაგანცა ყოვლისა გუარის საქურველსა უფროსს ნაწილს კელოსანთ იარაღისასა და მრავალთა სხუათა ნივთთა შეამზადებენ. პირველ გამოსაყუნად ილეკრომსა ამის საჭირო არს ცეცხლი ათას ექვსას ზარისხადმდე ფარენგეიტოვისა სითბოს საზომისაებრ.

ЖЕЛНА *Picus martius* სინელლა. კედლის კოდალა.

ЖЕЛТЯНИЦА *Carthamus tinctorius* თათრულ სუსამბარი. სუსამბარ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა საკუთრად ეგვიტესა და ინდოეთს, ა(რამედ) ევროპასა შ(ინ)ა არს განმრავლებულ. ყუავილი აქუს რთული და წითელი, ლუღას სახედ მოგრძედ მოყუანილი. ყუავილის ბედე გურგალად კალოსავით დაწყობილი და თმინი. თესლები თეთრნი, მშინევაკენი და მცირედ მოხრილნი, უჩინოდ ოთხეუთხიანნი, მძიმენი. სიდიდით ვაშლის თესლისოდენ. ფოთოლნი მოგრძედ გურგალნი, დაკბილულის ნაპირებითა და ნემსებითა. ყუავილთა მისთა იქმევენ საღებავად ყვითლისა და ვარდისფერად. თესლნი მისნი მსუბუქად ასაქმებენ ტანშია.

ЖЕЛТОБРЮШКА *Motacilla citreola* გულყვითელი, ყვითელი წყალწყალა. სარისარჩა. ფრინველი ესე არს წყალწყალას გუარი. სიდიდით(ი) ფერკნი, ნისკარტი და ბრქალნი აქუს შავნი. თავი, მკერდი, მუცელი და ბარკლები დაფარებულ აქუს ყვითელის ბუმბულითა. ყელი აქუს მოშავო. ზურგი და მკართ ბუმბული მომწვანოდ ყომალინი. მკრების ფრთანი მოშავოდ ყომალინი, თეთრის არშიებითა. კუდი აქუს სწორე თორმეტთა ფრთეთაგან შემდგარი. რომელთაგან ორი ნაპირი ფრთა თეთრი. ბუდობს დაწყობილი მდინარეთაგან ოკისა და დონისა, ვიდრე ურალის მდინარედმდე, ხ(ოლო) ციბირსა შ(ინ)ა ობისა მდინარესა ზ(ედ)ა.

ЖЕЛТОКОЛОСНИК იხილე *прилои* თაყუთელა. სარუბაშულ.

ЖЕЛТОЛЕН *Pevcedanum officinale* ექსუნჭი, ყუთელკანადუ. სარუბეზირ. ბალახი ესე გაიზრდების ყოველსა წელსა ძირიდგან და აღრაცხილ არს ბალახთა თანა, რომელნიცა აღმოსცენდებიან მზისუკერტისაებრ. ფოთოლნი მისნი ხუთგზის განყოფილ არიან სამიანად. მცირედნი ფოთოლნი არიან სადგისის სახედ მოყუანილნი. ძირი ანუ ფესვი აქუს გრძელი და ჯურგალი. თავი და ბოლო მისი თანასწორედ მსხვილი. გარეგან მოყომარაოდ შავი, ხ(ოლო) შინაგან ღია ყომალი ადვილად გასაყუდები თითთა შორის. გული აქუს თეთრი ვარსკვლავის სახედ მოყუანილი. აღმოსცენდების რუსეთსა შ(ინ)ა ჩრდილოეთი კერძოდ. იქმევის ე(თ)ა წამალი სამკურნალო, შარდის განმდევნელი.

ЖЕЛТОПУЗИК и *желтопуз* *Coluber* მუცლუკვითელი.

ЖЕЛТОСЛИВНИК იხილე *курега* ქერამი. ქურალ.

ЖЕЛТОЦВЕТ იხილე *стародубка* ჩინთანა. ჩინთანა.

ЖЕМЧУГ, БИСЕР და *маргарит* მარგალიტი. იმჭი, მურვარი. თეთრნი მცირედ მოყვითლონი გამაგრებულნი და ნახევარ განკერტადნი მძიმენი, რომელნიცა იპოვებიან სხუათა და სხუათა გუარისა სადაფთა შ(ინ)ა და შერაცხილ არიან ძვირფასთა ქუთა თანა.

ЖЕРЕБЕЦ ცხენი, ულაყი. აიარა.

ЖЕРЕХ იხილე *конь* *рѣдѣ* ცხენთეზა. ათ პალუხი.

ЖЕРНОВКИ, ЖЕРНОВ *Lapides cancrorum* რაკისტულა. ანგიჩოზი. გურგალნი ერ-

თის გვერდით გამობერილნი და მეორეს გვერდით ჩადრეკილნი, კენკისებარ გამყარებულნი სხეულნი, რომელთაცა პოებენ კბოთა ექთა შ(ინ)ა და იქმარებთან მკურნალობასა შ(ინ)ა.

ЖЕРОВИКА იხილე **Клюква** მოცხარა, როჟოს ყურძენა. ყარაფინი რუსი.

ЖЕРУХА *Nasturtium aquaticum* იხილე **жеруха** водная წყლის წიწმატა. სუითერასი.

ЖЕСТЕР ბალახია. იხილე **придорожная** иголка მახათა. ყისოთი.

ЖИВИЦА ბალახია. იხილე **смолка** ცოცხალა. ღარლუ.

ЖИВОКОСТ *Delphinium consolida* სოსანი. სუსან. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა ნაენავთა ზედა ევროპასა შ(ინ)ა. ძირი აქუს ფესვებიანი, ღერო გურგალი, სწორე, სიმალით ერთის ფუტისოდენ, წვერის კერძოდ ყლორტებიანი. ყლორტნი გამოცხხმად ერთიმეორისა შ(ემდგომად). ეგრეთვე ფოთოლნიცა, რომელნიცა დაწყობილ არიან მრავალთა ჭინჭიბაზთა სახედ. ფოთოლნი ასხს იწრონი და ბუსუსიანნი მცირედ; ყუაფილნი ასხს მტევნებად დაწყობილნი უფილაოდ, თვით არიან ლურჯნი და ხუთთა ფურცელთაგან შემდგარნი, რომელთაგანნიცა ზენად განგრძელების ქუშმო კერძოდ წენიკის რქისა სახედ. სახელი ესე სწოდებოეს ამაღ, რომელ რეცა გატეხილთა ძუალთა ბალახი ესე კმარებოთა შეადულებდეს, სხეებარ არა აქუსრა არაარა რამდე განსაყუთრებულნი ძალნი გარდა მათ, რომელნიცა აქუსთ საზოგადოდ მწარეთა ბალახთა.

ЖИДОВНИК *Robinia pigmea* ბუჩქია. იხილე **золотарник** ურის ბარდა, ბარდაზე. ნუხელ ჭობტი.

ЖИДОВСКИЙ ВИШНИ *Physalys alkekengi* იხილე **махуны** ურის ბალი. ქულუმბურო, ქულუმბურა.

ЖИДОВСКИЙ ВОРОНИ ურის ყვავი, ყაყაჟი. გოგყარლა. ბუჩქი ესე გაიზრდების არა უმაღლეს სამისა აღღისა. ქერქი აქუს მოყომრალოდ თეთრი, გატეცილი. ჯორცი თეთრი. ფ(რია)დ ძარღვიანი, ფოთოლნი მოგურგალონი და წვერმწვეტიაანი, ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი. ყუაფილნი ასხს ოროლნი თითოსა ყუნწსა ზედა. ნაყოფი მისი არს გურგალი, წყლიანი, წითელი, ოროლნი ერთიმეორისა ახლოდ, მიკერით მსხდომარენი და მკინებელნი თჳს შორის ოთხ-ოთხის თესლისა. ხე ესე იქმარების ზემბად, ჩიბუხის ტარად და სხეებარ. ნაყოფითა ამისათა იზრდებიან სხუადასხუა ფრინველნი ტყისანი.

ЖИМОЛОСТЬ ТАТАРСКАЯ *Lonicera tatarica* მგლის საღებელა, თათრის ეაშლა. ცხარეყავასაც ეძახიან. მუსურმანლმასი. ბუჩქი ესე ემსგავსების მრავლობით ზემორე აღწერილსა ბუჩქსა, ა(რამედ) უფრორე უმაღლეს მისსა გაიზრდების. ფოთოლნი ასხს გულის-სახედ მოყუანისი და გატეცილნი. ყუაფილნი ეგრეთვე ორიანნი, ა(რამედ) მჭრქალის ჩატეტკილის კორცისფერი. ნაყოფი ერთად შეტყუქვილნი, ფერით მჭრქალად მოყვითლო. გაიზრდების ციმბირსა შ(ინ)ა.

ЖИТНИК მკეცია. *Mus agrarius* თავგი მოსავალში მზდარე. სიჩანდუზი. ესრეთ ეწოდების თავუთა გუჯარსა, რომელნიცა ბეღობენ მოსავლს ზენებთა და პურის ამბართა შ(ინ)ა.

ЖИТО საზოგადოდ მოსავალთ მცენარს ეწოდების.

ЖОГАРКА ფრინველთა *Loxia chloris* იხილე **дубоноска** ქულუმბურა, მუხაცხვირა. ფილულ ბურნუ.

ЖУЖЕЛИЦА დაქანებოთ **жужелка**, ხ(ოლ)ო ძველებურად **жужель**. ნწერია ერთი გუჯარის, მწერაკი. სახელისა ამის ქუშმე იგულისხმებოან სხუადასხუა გუჯარნი და უფრორე მცირედნი მწერანი, რომელთაცა აქუსთ მყარნი საფარებელნი ფრთეთანი და გვერდთანი. ულვაშნი ჭაგრის სახედ. მკერდი გულის სახედ და მოკვეთილი. მწერნი ესე აკოცენ კვერცხთა

¹ ამ სტრიქონის გასწვრივ მარცხენა კიდეზე იოანე ბატონიშვილის ხელით მიწერილია „ტანამალი“.

სხუთა მწერასა და თჳსთა კვერცხთა დაზღებენ დამალსა ხესა, ხავსსა და მიწასა შ(ინ)ა და სხუაგანაც.

ЖУК დაქინებთ ჟუყე Scarabeus ნეჭეს ქია. ფეინჯღოთ. მწერსა ამას აქუს ჴლვაშ-ნი ქინძისთავის სახელ კმნილნ: ფრთანი მყარნი და წინა ფეკნი გაზისაებრ.

ЖУЛАН ენა ბოძალა. დიღობი. ჩინეთის მწკანე უბირეღესი ჩიი და სახელი ესევე ეწო-დების ფრინველსა მტაცებელსა, რომელიცა არს კულუმბურისა ოდენი. Lanius collurio ნისკარტი აქუს მოხრილი, ჴენა პირი უგრძელეს ქეშქაშასა და ბოლოს გამომაკრატებულსა-ვით. თავი და კურტუმი აქუს თეთრი, ჴურგი აგერისდერი. ქეშქოვდგან ჩიჩახვიდამ დაწყე-ბილი მკერდის ძელამდე და გვერდებიცა მოწითლოდ თეთრი. და სხუა ქეშქო კერძი აქუს თეთრი. შავი ხაზი დაიწყების რა ნისკარტის საფუძელიდგან, გარდაეღების თუალთა და განვრცელდების ყურებადმდე, რომლისა ჴემო არს (ქუალად) მეორე თეთრი ხაზი, ა(რამედ) უფროვე ვიწრო შავისა. მკრები აქუს შავი თეთრის ხალითა. კულის ფრთანი დასაბამიდგან ნახევრადმდე აქუს თეთრი, ნახევრიდგან შავი წვერების გარდა, ხ(ოლო) ოთხნი შუა ფრთანი ს(რულა)დ შავია. ფერკნი აქუს შავნი, ე(თა) ნისკარტიცა. პირის განაყოფი თეთრი. ენა ორად განაყოფილი. ბუღობს ბუჩქთა შორის მინდორთა შ(ინ)ა.

ЖУПЕЛ სლავენურია. გოგირდი ანუ წუნწუბა. გოგირდ. იაჭუმოს ცოდვლთა ჴ(ელ)ა შუე, ცეცხლი და წუნწუბა და სული ნიაცქარისა ფს.ლ. 10. მკვ. 6.

ЖУРАВЛИНОЕ ЦОСОК Geranium წეროსცერა. დურჩა ბერჩუ. ესრეთ ეწოდების მცენარათა, რომელნიცა შეადგენენ ფ(რია)დ ვრცელსა ნათესავსა და ეკუთვნიან რიცხესა ერთმომცნეთა ათთავიანთასა, რომელნიცა სხუთა მცენარეთაგან განსხუავდებიან მით, რომელ ნაყოფსა მათსა ხუთთა ბუღეთაგან შემდგარსა აქუს ეკალი წეროს ცხვირის მსგავსად გან-ფენილი.

ЖУРАВЛЬ დაქინებთ ჟურავლი წერო. ხ(ოლო) ძელებურად жаравль ანუ же-равль Ardea grus დურჩა. ფრინველი ესე ბუღობს გარემო ჰანკრობთა და ნოტიო-თა მინდორთა და მოფრინდების დროებით. მას აქუს ფ(რია)დ გრძელნი ფერკნი და ნისკარ-ტიცა, დაფარებულ არს ს(რული)დ მოყომარალოს ბუმბულითა, ა(რამედ) ჴურგისა ბუმბული მისი უფროვე არს ჩაჭირებული ყომარალი. შუბლსა ჴემოდ აქუს შავი კეფა შიშველი და მექეჭებიანი. ჩიჩახვი ნისკარტიდგან დაწყებული ნახევარ ყელამდე შავი. მკრები აქუს შავი, კუდი მოშავო, ბარკლები შიშველნი, ფერკნი შავნი, ნისკარტი სწორე, გრძელი და მომწუანო.

ЖУРИН Spirea palmata თეთრთაჲ. აღბაშლუ. ბალახი ესე საცნაურ არს ბაიკალსა შ(ინ)ა (ოლო) გარეშე ენისერსა უწოდებენ თეფრთავსა. იხლუ. БЛОГОЛОЕИИК.

3

ЗАБЛИЦА კვინტო.

ЗАВАЛЕЦ იხილე собачья голова ძაღლისთაჲ ბალახია. ითბაშოთო, სარისაჲ.

ЗАВИРУШКА Motacilla modularis კვინტა, კვინტაჲ. დაღსარჩასი. მომცრო ფრინვე-ლი ესე გალობს ბულბულსაგურად. თავი და ჴურგი აქუს მოშავოს მწვეტიანის ხალეზითა დაწინწკლულთ, რომელნიცა ჴურგსა ჴ(ელ)ა უფროვე მომ(ს)ხონი არიან. თუალნი აქუს ძო-წეულისდერი, ბუმბული ყელისა, მკერდისა, თუალთა ჴემოდ და ყურთა ჴ(ელ)ა მოყომარ-ლოდ შავი. მკრები აქუს ბინდისდერი. მკრების გარემო ჴემო კერძოდ ბუმბული მოყვითლო. იდაყვის სახსრიდგან წვერის კერძოდ ორსაჲ მკარსა ჴ(ელ)ა გრძელი, თეთრი ხალი, კუდი ბინდისდერი. კულის გარემო ქობასავით აგურისდერი, კურტუმი მოყომარლოდ თიქისდერი,

კულქუშზე თეთრი ბინდისფერის მწვეტიანის ხალებითა. ბუდობს ჩაღასა შ(ინ)ა. რბის ფ(რია)დ ჩქარა. იზრდების კანადის თესლითა.

ЗАВЯЗНОЙ КОРЕНЬ *Tormentilla erecta* სასამოგვე ჯვანის ბალახი, თრიმლანა. ვალ-ქაოთი, სასტინოთი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ღერო მისი გა-იზრდების სწორედ. ფოთოლნი მისნი არიან მსხდომარენი. ყვავილთ მოისხამს მომცროთა და ყვითელთა, რომელნიცა შედგებიან ოთხთა ფოთოლთაგან. ყვავილის ბუდე მისი არს რვად განყოფილი მრავალთურთ კოკორითა და მათის უღწეხითა. ძირი აქუს ნასკეებიანი, ბუტე-ბიანი, რომელიცა გამოსცემს ყოველით კერძოდ წვნიეთა ფესეთა. ფესენი ესე მისნი არიან გარეგან კერძოდ მოყვითლონი, ხ(ოლო) შინაგან მქარალად ალისფერი. გემო აქუს ურიად მწებებელი და ამისთვის იკმევენ სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა, ვ(ითა) შინაგან მისაღებულად, აგრეთვე გარეგან კერძოდ საკმარადცა, საცა ოდენ საჭირო არს ფ(რია)დ შემცირელი წამა-ლი. რუსეთის გლეხნი ძირსა ამის ბალახისასა პლევენ მუცელში შესაყრავად ყვანისაგან, და ოდესმე არა უსარგებლოდ იკმარებენ სამოგვეთ გამოყუანაში. გაიზრდების კმელთა საძოვარ-თა მინდორთა ზ(ედ).

ЗАПЛИСА იხილე *жалотуха* ბალახია. ოქროსფერა. ყიზილ ყულად.

ЗАМАНИХА *Nitraria schobri* ჰოპარებელა, აქლემის ვაშლა. დევა აღმასი. ბუბქე ესე აღმოსცემს მსხვილისა და ხისა ძირიდგან მრავალთა რტოთა. სიმძლვლით ერთ წყრთად-მდე. ვიეთნიმე რტოთა ამათ შორის იკმნებიან სწორე და რომელნიმე მოხრალ. ქერქი ეკმნე-ხის მათ მოყომარაოდ თეთრი. წვერები რტოებისა და რტონიცა წვერებისანი შეიცვლებიან ეკლებად სამტრეველად. ყლორტნი ერთიმეორის შ(ემდგომ)ად გამოძავალნი არიან უთეთ-რეს ღეროებთა მათთა, ყლორტთა ამათა წვერების საშუალში გამოვალს ყუავილთ ყუნწები. ფოთოლნი მათნი ერთიმეორისა შ(ემდგომ)ად მსხდომარენი შემდგარ არიან კერტთაგან კო-ნად-კონად სამისა ანუ ოთხისა მცირისა ფოთლისაგან და იკმნებიან წყლიანნი, კორციანნი, მოგრძენი, მრთელნა, ძირს კერძოდ შევიწროებულნი. ფერად ჩაქირებულნი მწუხანნი. ნა-ყოფი მათი შეადგენს ხილსა მოგრძესა წვნიანსა, ჩაქირებულად წითელსა და შემოსვლის შ(ემდგომ)ად გამაჟღერებს. კაკალი შვინთი კერძოდ არს მოყუანრი კონუსისაებრ. ესე იგი ყუნწის კერძოდგან გვრგალი და წვერისაყენ წამწვეტებულ ფ(რია)დ, მომცრო ორმოებით აღნიშნული. გულთ კაკლისა არს განუყოფელი, მოყვითლო და ტბილი. გაიზრდების რუსეთს, ურალის მინდორსა ზ(ედ)ა, რომელიცა არს გუარჯილიანი და მლაშე. ეგრეთვე სიბირსა შა-ნაცა მარილიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა. ახალთა ნორჩთა ამათ ბუჩქისათა აქლემნი სჰამენ ფ(რი-ა)დ ხალისითა და ხილთა მისთა კიცი უქონლობისა გამო მინდორისა შ(ინ)ა სხვისა უმჯობე-ლისა ხილისა.

ЗАЯЦ *Lepus timidus* კურდღელი. ტოშან. მომცრო მკეცი ესე არს ხუთთითიანი, ბეწვით დაფარებული, აღმომცოხნარე, ოთხფეკი და იკმების. უკანა ფეკნი აქუს ფ(რია)დ უგრძელეს წინა ფეკთა ზ(ედ)ა. ჯურები აქუს გრძელი, სწორედ მდგომარეანი და წვერებში შავნი. კლდი მოკლე. ზამთრით აკმნების ჩრდილოეთის კერძოდ თეთრი და ზაფხულთი ყომარალ. ცხოველებს ტყეთა და კორუმთა შ(ინ)ა. იზრდების ბალახითა, ველურის მხალითა, კომბოსტოთი და ხისა ქერქითა. სძინავს თუალისა. ცხოველი ესე არს თვთ უმხდალესი და ფ(რია)დ მსწრაფლ მსრბოლი.

ЗАЯЦ ЗЕМЛЯНОЙ *Mus jaculus* მიწის კურდღელი. იერთეშანი. მცირე მკეცია ვირ-თავის გუარი. ბეწვი მისი არს ზემოდგან მოყომარაოდ თეთრი, მუცელზედ თეთრი, ყუ-რები აქუს გრძელნი და მწვეტნი. წინა ფეკნი მოკლენი, უკანა ფ(რია)დ გრძელნი. კლდი სამ-გზის გრძელი ყოვალისა მისის ტანისა, ბეწვიანი და დასრულებების ბოლოს მსგავსად ბუმბულისა შავფერად ნიფისპირის სახედ. ბუდობს სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა მინდორ-სა შ(ინ)ა, ეგვიპტეს და სხუაგან, მრავალთა ადგილთა შ(ინ)ა. სორის იქმს ქვიშაინსა ადგილსა, საიდგანაც გამოვალს ოდენ ღამითა. იზრდების ახალმოზარდის ხახვითა. მოკლე წინა ფეკებ-

თა გამო არა ძალუქს სლვად, ა(რამე)დ ზის მარადის უკანა ფეხებით კუდსა ზ(ელ)ა მობჭენი-
თა, შეწვენითა კუდისათა და გრძელთა უკანა ფეხთა თესათა გადბტების ისრის მსგზავსად.

ЗАЯЧЬЯ КАПУСТА 1) *Sonchus oleraceus* კურდღლის კომბოსტო. ტოვზანდანი, ტოვზან ქალამი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. გაიზრდების კნულეებში. ღერო აჭუხ ფ(რია)დ რტოვებით მოსილი. ზემო ფოთოლთა მისთა შეუეციესთ ღეროა მისი. ხ(ოლო) ქვენა ფოთოლნი უწნებთა თესითა არიან მოგრძელ მოგურგალონი. ყუავილთ დასხაშს რთულთა, რომელნიცა უპრჩესთ ხაოიანთა უწნებთა მათთა. კურდღელნი სკამენ ფ(რია)დ ხალისითა. 2) *Sedum telephium* იხ.ლუ скрипун трава.

ЗАЯЧЕЙ КОРЕНЬ იხ.ლუ подлесник კურდღლის ძარი ანუ ქუქშიგვზისა, ვირდიმან.

ЗАЯЧЬИ ЛАПКИ *Trifolium arvense* კურდღლის ტრტა. ტოვზანაილი, ტოვზან იონჯა-
სი. სამყურასგუარია, რომელიცა აღმოსცენდების ერთსა წელსა. კნინდა გაიფინების ანუ განერთბმის მიწასა ზ(ელ)ა, რომლისაყა ყუავილნი დაწყობილ არიან კევრცხის სახედ. ყუა-
ვილისა მრის ბუდესა აქუს მოგრძე კბილნი თმის სახედ განფენილნი. შეკრებისა ამისაგან
ყუავილთასა, სამყურა ესე, რომლითამე შესახედავითა მსგზავს არს კურდღლის ტრტისა.

ЗАЯЧЕЙ ЧЕШОК *Teucrium scordium* კურდღლის ნოორა. ტოვზან სარმესალი. ბა-
ლახი ესე ყოველსა წელსა აღმოსცენდების ძირიდგან. ღერო აქუს ოთხთრამიანი. სიდი-
დით ერთი მტკავლისოდენ. ბუსუსიანა და ყლორტებიანი. ყლორტნი მისნი ერთიმეო-
რისა პირისპირ მდებარეებენ. სიგრძით არიან თესისა !ღეროსოდენ და განუყოფელ და
ღეროსა მათსავით ოთხთრამიანი. ფოთოლნი ასხს ერთიმეორისა პირისპირ, სიდიდით ერთსა
დუიმისოდენ, მოგრძენი, ვიწრონი, ბრჭვენი, ორისაგე გვერდით გატკეცილნი და ნაპირეზ-
დაცბილენი. ყუავილნი მისნი არიან ღერძენი, მეუკლეთა გარემო მსხდომარენი ექვსელა. სუნი
ბალახსა ამას აქუს ნივრისა, გემო მომწარო. აღრაცხილ არს სამკურნალო წამალთა თანა,
რომელნიცა წინააღდეგბიან სიღამპლესა, გამაგრებენ ანუ შეკერენ, განწყოფენ ბალღამსა.
განამრავლებენ ორთქლსა და განდევნიან შარდსა. გაიზრდების დაბალთა ადგილთა შ(ინ)ა.

ЗАЯЧЕЙ ШАВЕЛЬ *Oxalis acetosella* კურდღლის მკაენა. ტოვზან უუდალი. ბალახი
ესე ყოველსა წელსა აღმოსცენდების ძირიდგან. რომელიცა აქუს ღორიზონტალებრი, თეთ-
რი, წვრილი, ფესვებიანი და ბუშტებიანი. ბუშტები ესე ძირისა მისისანი არიან ერთიმეო-
რისაგან განყოფილ, კორციანნი, კევრცხის სახედ მოყუანილნი და გატკეცილნი. ფოთოლნი
ძირისანი სამიდგან ოთხაღმდეგ ღეროთა ზ(ელ)ა დაწყობილ არიან სამად. მომცრო სხუა ფო-
თოლნი მისნი არიან გულის სახედ მოყუანილნი, მოქცეულნი, გარდაშლილნი, გატკეცილნი
და მოყვითლოდ ბინდისფერნი. ყუავილთ ღერონი აღმოსცენდებიან ძირიდგანვე, იქმნებიან
გურგალნი და ღეროთა ზ(ელ)ა ფოთოლთასა უგრძელესნი და უპირისპირებენ საშუალსა
შუკლსა, გამოისხმენ თითოსა ყუავალსა. ყუავილი იქმნების მოხრილ და შემდგარ ხუთთა
ნაზთა სოლის სახედ მოყუანლთა თეთრთა ფურცელთაგან, ძოწეულისფერის ძარღვებითა.
გემოსა ბალახისასა აქუს საამო სიმეფავე. იქმარების წყურვილისა და სიციხისა მოსაყლავად
საოფლესა შ(ინ)ა. ამისგანვე შეამზადებენ მკაეფსა მარისსა. ამისთჳს კ(უალ)ად სხეებრ ბა-
ლახსა ამას ეწოდების *кислица* მკაენა. იხ.ლუ ლექსი ესე. გაიზრდების ტყეთა შ(ინ)ა ჩრდი-
ლოებით კერძოდ ევროპისა.

ЗВОЗДА морская. იხ.ლუ *орлинка* ზანხალაკა, ზარაბალაზა. ზილფაროზი, ზანუკოთი.

ЗВЕЗДА МОСКВАЯ *Asterias* ზღვის ვარსკლავა. ღენგიზიდღუზი. ზღვის ცხოველია.
პრტყელი, დაფარული მეტეკიანის ტყავითა, ვირის სახისათა. გაღება პირისა აქუს ქუქმოდ-
გან ხშირად განყოფილი ხუთად, კბილებით მოპურვილნი. მეუკენი მისნი ქუქმოდგან არიან
მოძრავნი და შეადგენენ ცხოველისა ამისას გაზთა ბრჭალსავით. სხეული მისი განიყოფების
ვარსკლავის სახედ და შიგნით კერძოდ აქუს ძეალის სახედნი ნაწილნი მრავალთა სახსარ-
თაგან შემდგარნი. ცხოველი ესე მოძრაობს ძირსა ზედა ზღვსასა და ცურავს. იზრდების კე-

ბოს ღორწროთი. და თუთა მსახურებს საზრდელად სხუათა უდიდესთა ზღვისა ცხოველთა. სხვებრ ფ(რია)დ მალე უმართელების და გაეზრდების მოტეხილნი ანუ მოგლეჩილნი წვეკრნი და ოდესმე მოგლეჩილისა მისის ნაწილისაგან სხუა ახალი ეგვეითარივე დაიბადების ცხოველი. ნათესავსა თჳსსა განაჰრავლებენ კევრცხებითა. იქნებთან მრავალსახენი და მკეიდრობენ სხუათა და სხუათა ზღუთა შ(ინ)ა.

ЗВЕЗДОЧНИК 1. *Asteria* ქუა-ვარსკვლავა. ილღუტაში. სახელისა ამის ქუტშე ლითონ-მეტყველნი (მადანანი) გულისმავყოფენ ქუნქულიანთა ანუ მოგურგალოდ გრძელთა ქუათა, რომელთაცა ზემო და ქუტშო პირი წარმოადგენენ ხუთკუთხასა ვარსკვლავსა და ზემო კერძი მათი გადრიგარდმოს ხაზებითა ანუ წრეებითა რაოდენსავე განდგომებულ განიყოფების. იქმნებიან ორგუარნი ქუნქულიანნი *Asteriae angulares*. 2. *Aster* სხუადასხუა სახეთ ფერ-ნი, მქონებელნი ყვითლისა ხალისა და ნაპირები სხუა და სხუა ფერისანი.

ЗВЕРЬ მკეცი. ჟანავარ. ცხოველი არს ველური ოთხფეკი და პირუტყვი.

ЗВЕРОБОЙ, ЗВЕРОБОЙНИК *Hypericum perforatum* კრაზნა ბალახი. უფარეუნ, სარიკანთაიუნ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან. ძირი აქუს ღორიზონტალური, ჟანდრის ხისაებრ მოყუანილი, გარეგან წითელი, გამომცემელი ძარღვთა სისხლისფერისათა, შინაგან თეთრი. ღერო აქუს სწორე, გატეცილი, იგვრგვლივ კუთხეებიანი. სიმაღლით ერთისა აღ-მისა ოდენ. გაკრელებული მცირათა წინწყლებითა, ქუტშოდგან ისრის სახედ, ზემოდგან შტოებიანი. ყლორტნი ცვლილებათ პირისპირ მდებარენი. ეგვრთვე კუთხეებიანი ე(ით)ა ღეროცა მისი. ფოთოლნი სხედან ერთიმეორისა პირისპირ მოგრძელ მოგურგალონი. გატე-ცილნი, ორისავე გვერდით ძარღვებიანი, წინწყლებათა განკვერტადი, გაკრელებულნი. სიდი-დით ერთისა დუიმისოდენ, ა(რამედ) შტოთა ზელა უმცირეს არიან. ყუაილნი არიან და წყობილ ქედის სახედ ხუთთა ფოთოლთაგან შემდგარნი. ფოთოლნი ესე ყუაილიანი არიან ყვითელნი, მოგურგალოდ მოგრძენი, სამძარღვიანი, შავითა ქუტშოდგან წინწყლებითა. კო-კორთ დაისხამს მრავალრიცხვდელთა, კონებად შეკრულთა და ექმნების სამი ყუნწი. თესლის ბუდე აქუს მწუანე, გურგაოდ მოგრძე, გატეცილი, სამკუთხი. გაიზრდების მინდორსა. ევ-როპასა შ(ინ)ა. სუნე აქუს სუსტი, გემო მომწარო და ამისთჳს იჳმარების სისხლის ფურთხე-ბაშია და შინაგანთა მუწუთათჳს, ე(რთ)ა ბალახინური და შემკვერელი სამკურნალო წამალი და სიმწარისაებრ ჰიას დასაყერვიენებლად. **ЗВЕРОБОЙ БЕЛОЙ** *Svertia corniculata* თეთრი კრაზნა. უფარიყუნალი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან. სიმაღლით იქმნების ოდესმე-

ორ ფუტადმდე. ძირი აქუს მოკლე, ოთხითა ჟუარედინედ მდებარითა ფესვითა აღნიშნული, მომაგრო და თეთრი. ღერო იქმნების ოთხკუთხი. ოდესმე ერთი და ოდესმე ხუთამდე. აღ-მოვალს ერთის ძირიდგან. ფოთოლნი ძირიდგან მრავლობით გამოვალს პირისპირმდებარებით განყოფილნი, ხ(ოლო) ღერონი მათნი მოისხმენ ფოთოლთა პირისპირ მდებარეთა, მოგრძელ და მოგურგალოდ შუბის სახედ მოყუანილთა და სამძარღვიანთა. უკყარესთ თუთო ყუაი-ლი. ყუაილნი არიან მოხრილნი. უმეტეს კერძოდ ოთხთა მქრალად მწუანეთა ფოთოლთაგან შემდგარნი, სამკუთხ და ზარისაებრ მოყუანილი. ფოთოლნი ყვავილთა ამათ არიან მწვეტნი და ამა ფოთოლთა წვერები მიზიდულ მჭიდროდ ურთიერთასადმი და დასრულებიან რქებად, უფრორე მწუანეებად. ბუდე ყუაილისა შემდგარ არს ეიწროთა მცირეთა ფო-თოლთაგან. ბალახსა ამას აქუს გემო საამოდ მწარე და იჳმარების ციბირს მცხოვრებთა-გან ე(ით)ა შინაური გამმაგებელი ანუ შემკვერელი სამკურნალო წამალი. გაიზრდების ცი-ბირსა შ(ინ)ა გაღმით კერძოდ ენისეისა. **ЗВЕРОБОЙ ЧЕРНОЙ** *Svertia perennis* შავი კრა-ზნა. უფარიყუნსია. ბალახიცა ესე აღმოსცენდების ძირიდგან. ძირი აქუს ფესვებიანი, ყო-ჩალი ანუ მოყვითლო. ღერო გაეზრდების სიგრძით ორ ფუტამდე. ძირის ფოთოლნი აღ-მოვლენ სამიანად; ღეროს ფოთოლნი სხედან ერთიმეორისა პირისპირ. ყუაილნი მისნ-

შემდგარ არიან ექუსთა შავთა ფოთოლთაგან. ბუდესა ყუავილისასა შეადგენენ ექუსნი ვაწრო ფოთოლნი. ყოველი წვერი ბალახისა ამის არს ფ(რია)დ გატყეილი. გემო აქუს საამოდ მწარე. გაიზრდების ჰანჭრობთა შ(ინ)ა უმაღლესთა ურალისა და დაუერიის მთათსა. ЗВЕРОВОЙ КАМЕННОЙ იხილე зерник კლდის კრაზანა. უფარიყუნჯაიასი. ЗВЕРОВОЙ КРЕСТОВОЙ *Gentiana macrophylla* ჯვარა, კრაზანა. უფარიყუნჯაიანი. ძირი ესე ლორიზონტალუბრი გვერდზედ წარვალს მიწასა შ(ინ)ა და გამოსცემს თქსაგან თეთრთა რღმად შთამავალთა ძარღვებთა. ფოთოლნი ძირისანი გაიზრდებიან უმაღლეს თვით ღეროასა მისისა ერთისა მტკავლითა და იქმნებიან განიერი, შუბის სახედ მოყუანილნი ხუთის ძარღვითა და შემცველნი წვერშია ღეროასა. ღერო ძირისა ამის აღმოსცენდების მხარდგან ძირისა ფოთოლთასა. შეიცევის ერთთა ანუ ორითა ბუდითა ფოთოლთათა და ფოთოლნი ესე ემსგავსებიან ფოთოლთა ძირისათა სიდიდის გარდა. ორთა ზემო ბუდეთა თანა ფოთოლთათა სხედან კონებად ლურჯნი ყუავილი ოთხითა ანუ ხუთითაგან ზემოდგან კბილბითა. გაიზრდების ციმბირისა მინდორსა ზ(ელ)ა და ტყეთა შინაცა. ЗВЕРОВОЙ ЛАЗОРЕВОЙ *Gentiana adscendens* ლურჯი კრაზანა. უფარიყუნჯაი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძარიდგან და შემდგარ არს ძირი ესე წვნიკთა ერთმანეთსა ზ(ელ)ა ვადაწნულთა ძარღვთაგან. ძირის ფოთოლნი გამოესხმიან კონად ვიწრონი შუბის მსგავსნი და სამძარღვიანნი, ღერო აღმოსცენდების ერთი ანუ ორი, მკრიდგან ძირისა ფოთლიანის კონასა, სიმალით ერთისა მტკავლისოდენ. ღერო ესე მისი იქმნების ქუშმოდგან შიშველ. შუაზედ ექმნების ორი ვიწრო ფოთოლი ერთიმეორისა პირისპირ მდებარე. წვერზედ ასს ყუავილნი და ფოთოლნი. ყუავილნი არიან<ი> ზარის სახედ მოყუანილნი, ხუთად განყოფილნი, მეტლოსანნი და ხუთად დაკბილულნი. გემო აქუს მკირედ მომწარო, არომატული, გაიზრდების უშორესა მკარესა სიბიერისასა. ЗВЕРОВОЙ СИНИЙ *Svertia rotata* მკრქალო კრაზანა. უფარიყუნ ლავარდი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ძირი აქუს მომცრო, ერთნახეარ ფუტამდე. გურვალთ. ქუშმოდგან შიშველი, ზემოდგან ყლორტებიანი. ყლორტნი გამოესხმიან ერთიმეორისა შემდგომად. ფოთოლნი მისნი მდებარეებენ ერთიმეორისა პირისპირ, არიან ვიწრონი და შუბისსახედ მოყუანილნი. რტონი გამოესხმიან უბეთადგან და უპარიგესთ უმეტეს კერძოდ სამ-სამი ყუავილი. ღერონი ყუავილთანი არიან მოგარძენი და მქონებელნი თვითოისა ბუდის ფოთოლთასა. ყუავილის ბუდე შემდგარ არს ხუთთა იწროთა ფოთოლთაგან. ყუავილნი არიან ვარსკვლავის სახედ მოყუანილნი, ხუთთა შავთა ფოთოლთაგან შემდგარნი და ფოთოლნი ესე ძნად შეერთებულ არიან ფრჩხილებითა, კვერცხის სახედ მოყუანილნი და წვერ-მწვერნი. სხებრ ყოველნი ნაწილნი ბალახისა ამისანი არიან გატყეილნი. გაიზრდების ენისიედგან დაწყობილი ყოველსა ადგილსა ციმბირისასა აღმოსავლეთის კერძოდ, ნოტიო მინდორსა და მარილიანსა ზ(ელ)ა ესოდენ მრავლობით, რომელ ავეისტოს ვასულსა ყოველთა მინდორთა შავითა თუსითა ყუავილითა შეამკრეს. ციმბირულნი თათრები ბალახსა ამა დაღეჟილსა დაადებენ წყულულთა ზ(ელ)ა; ხ(ოლა) რუსნი მუნებურნი, სასიამოვნოასა სიმწარისა მის გამო და არომატულისა მის გემოს მიზეზით იკმარებენ დეკოქტსა შ(ინ)ა სარგებლიანად.

ЗЕБРА *Equus zebra* იხილე осел африканской იფრიკის ვირი, კანჯარი. გურაქარ.

ЗЕЛВ, ЖЕЛВ ქუ ანუ ბალა. თოზბალ.

ЗЕЛЕНЬ ГОРНАЯ *Viride montanum* სპილენძის თვალა, მისტაშა, სპილენძის ლითონია, შემდგარი დადნობილისა და დალეკებულისა სპილენძისაგან რბილისა ანუ მყარისა ნივთიერების სახედ. ესრეთ სწოდებობს მწუანისა ფერისა გამო, რომელიცა ანუ უმეტეს ანუ ნაელე მაღალეზედ იქმნების. ჰოვებენ მას სხუთთა და სხუთა სპილენძის ლითონთა (მადანთა) შ(ინ)ა.

ЗЕЛЕНИКА ანუ зеленица *Lycopodium complanatum* თავდარგულა, მაწისუმუკა. იარ-

ბუქსისი. კილაშურას გუარია, რომელიც ტყეთა შ(ინ)ა ევროპისათა და ამერიკისათა ჩრდილოეთის კერძოდ გაიზღებას და სხუაობს ერთგუარათა თუსთა ბალახთაგან ზით, რომელ ქუშმო ფოთოლნი მისნი გაიზღებიან მრჩობლად ერთიმეორისა ზელა) მიეკრითა, ზემო ფოთოლნი თუთოდ. ღერო მისი განერთხმის მიწასა ზელა) და შტონიცა, რომელნიცა არიან. ოთხუთხედ მოკრეფილნა ანუ მოკირებულნი.

ЗЕЛЕНИЧКА *Motacilla flava* ბუქსია, ლობეშქარა, კინკრაქა. გობაქსარჩი. მცირე. ფრინველია, წყალწყალას გუარი. ყელი, მკერდი და მუცელი კუდამდე აქუს ბინდისფერი. თავი აქუს თეთრი მწუანის შერევიითა. ბოლო მწუანე. ნისკარტიდან თუალმბუა თავის კერძოდ განზიდულ აქუს თეთრი ზოლი. მკერბა აქუს ბინდისფერი, ნისკარტი შავი და საღვინის სახედ მოყუანილი. ენა მწვეტი, წვერის კერძოდ ოთხად განყოფილი. ფეხნი ბინდისფერისანი, უკან სავარცხლის ფთა, ერთი ორად გრძელი სხუათა ზელა). ბუდეს აკეთებს მოსავლიანს მინდორში. ბუდობს ანუ ჭდომას ეწყობის უფრორე ღობესა და ღობის ძირებში.

ЗЕЛИЕ 1. Бялье ანუ злэк მხალი, მწვანელო. საბუ. ესე არს ყოველივე ბალახი, რომელიცა კაცთაგან დაითესების ბოსტანთა და მინდორთა შ(ინ)ა და იქვეის საკმელად მათ მიერ. 2. ეწოდების სახელი ესე ეგრეთვე ბალახთა სამკურნალოთა. 3. (კუალა)დ ესევე სახელი ედების თოფის წამალსაცა.

ЗЕМЛЯ მჭა. თოფარი. ესე არს ქუქყანა, რომელსა ზელა) ემკიდრობთ კაცნი.

ЗЕМЛЕРОЙКА *Sorex araneus* თხუნველა, მიწისმუღო, მიწისმთხარელა. გოზსუჴ ქობალაქ, გოზსუჴ სიჩან, იერყაზან. მიწის თავია. სიდიდით იქმნების კინელა შინაურის თავისოდენ. თავი აქუს გრძლად გაშვერილითა და მწვეტიანის ღინგიითა. თუალნი მცირედ მომცრონი. ცხვირის ნესტოები ღინგის წვერისა თანა, ფეკება შიშველი, ზუთითიებიანი და თითებ განყოფილი; კუდი სიგრძით ნახევარისა მისის ტანისოდენ, რომელიცა დაფარულ არს მოკლე, ბეწვებითა. ტანი აქუს წითლად მოყომრალ თეთრითა და შავნარევითა ფერითა, ქვემოდგან მოყუათლოდ ღია ყომრალი. ბუდობს ევროპასა და ჩრდილოეთის კერძოდ აზიასა შ(ინ)ა. ზრდების მწერებითა და ქუებითა, რომლისა გამო ჰობრის მიწასა. სუნს გამოსცემს თავთ ესე წინააღმდეგსა.

ЗЕМЛЕРОЙКА ВОДЯНАЯ *Sorex fodiens* წყლის თხუნველა. სუი სიჩან, სუი ქობალაქ. სიდიდით უმეტეს არს ჩუქულებითისა მიწისმთხარელასი; ღინგი აქუს უფრორე ბრჭგუ, კუდი მრთელისა მასის ტანის სიგრძე, რომელიც აქუს დაფარულ ზემოდგან შავითა და ქუქმოდგან მოყომრალოდ თეთრითა ბეწვითა. თითებზედ ასხს მოკლე ჭავარი, ბუდობს გარემო წყაროთა და მდინარეთა. ღღე წვეს სოროსა შ(ინ)ა, რომელიცა აქუს გაკეთებულ წყლისა პირსა, სიღვანაც გამოვალს ოდენ დილას და საღამოს. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა.

ЗЕМЛЯНИКА ანუ земляника *Fragaria vesca* მელისკაქალა, მარწყვი უედი, მოგრძე მარწყვი. ჩივალაგ. მცირის ბუჩქის გუარია, რომელიცა განმრავლებას ამონახეტითა ძირისა მიერ შტოთაგან. ძირი აქუს ჭანდრისა ხისებრი ანუ ცილინდრული, მსხვილი, გარემოცული ფოთლიანისა მოგრძისა ბინდისფერის ქეცითა. ღერო მისი არს ბალახისა გურგალო, თმინი. სიმაღლით კელისნებისოდენ. ულავში მისნი მსგავსად თავცრელდებიან. ფერით იქმნებიან ულავში ესე ჩაპირებულის მწუანისანა, რომელნიცა წვერებზედ გამოიხსნენ მომცრო ფოთოლთა და ფოთოლნი ესე არა დაიდებიან მიწასა ზელა), განირთხვენ სხუათა ახალთა ფესვთა და აწარმოებენ საკუთარსა ღეროსა. ფოთოლნი გრძელთა ღარიანთა ღეროთა ზელა) იქმნებიან სამიანნი. მომცრო ფოთოლნი კვერცხის სახედ მოყუანილნი. გაიზღებიან ბრჭგულ და იქმნებიან დაკბილულნი, ზემოდგან გატყეცილნი, ქვემოდგან ძარღვებიანი და წვნივითა ბუსუსითა დაფარულნი. ბუდე ყუავილისა მასისა განიყოფის ათად. ყუავილი შემდგარ არს ხუთთა თეთრთა ფოთოლთაგან. ნაყოფი მისი შეადგენს ხილსა წვნიანსა, ფერით თეთრად მოალოსა და შემდგარსა მრავალთა გურგალთა ნახუერტოგან, რომლისა. ზემო პირსა ზელა) არს თესლნი. სუნი ხილისა ამის არს საამო და გამოსცემსცა სუნსა.

გემო აქუს მცირედ მომეყო, რომლისა გემო იჲმარების ვი(თ)ა სამკურნალო გამაგრილობელი წამალი. გაიზრდების ევროპის ჩრდილოეთის კერძოდ კანადასა და ვირგინიასა შ(ინ)ა ადგალთა ზ(ედ)ა გაშლილთა და უნაყოფოთა.

ЗЕМЛЯНОЙ ДЫМ *Fumaria officinalis* მიწისუნელა. შაშთარა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ძირი აქუს წვნიყო, ახალნორჩი სტაფილოს მსგავსი, მჭრალსდერისა და ბოლოს კერძოდ გამოსცემს მომცროს ძარღვთა. ღერო მისი არს წყლიანი, განტეხადი, გატეპილი და შტოებიანი. ყლორტნი გამოეხსნაან ერთიმეორისა შ(ემდგომად) ცვლალებით და არიან მსგავსნი ღეროსა თვისისანი. ფოთოლნი ეგრეთვე ცვლილებით ღეროთა ზ(ედ)ა იპყრობებიან და ორიანის ჩარხუფლანგისა სახედ დაწყობილ არიან, რომელთაჲცა ღიდნი და მცირედნი კბილნი ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომად) გამოვლენ. ყუავილნი მისნი დაწყობილ არიან მტეენებად. ერთის გვერდით მყოფნი და მიმოფანტულნი. ყუაფილის ბუდე შემდგარ არს ორთა იწროთა, დაკბილულთა და დაცვიენადთა ფოთოლთაგან. მცირედნი ყუავილნი ესე შედგებიან ოთხთა ღარიანთა და შავთა ფოთოლთაგან, რომელთა შორის ორნი პირისპირ მდებარენი წვერებში წათლითა ხალებითა აღნიშნულ არიან, ხ(ოლო) სხუანი ორნი ფოთოლნი დომწულსდერის წვერებითა, შეერთებით ერთიმეორისა შეერზდებიან. ზემო ფოთლისაგან განიზიდვის მოგურგლო და ბრჭყე თაფლას რქაჲ. ბალახი ესე ნაყილი გამოსცემს სუნსა მწუანისისასა. გემო აქუს უსიამოვნო და მწარე. იჲმარების ვი(თ)ა შემკერელი და სურაჲანდის წინააღმდეგი სამკურნალო წამალი. გაიზდების კნულთა შ(ინ)ა.

ЗЕМЛЯНОЙ ЛАДОН *Valeriana officinalis* მიწისსაქმელა, ვალერიანა. სუმბული ხათია. ბალახიცა ესე აღმოსცენდების ძირიდან. ძირი აქუს მსხვილი ცილინდრისა ანუ წანდრის ხისაებრ მოყუანალი. გარემოცული მუქლებითა, გამომცემელი მრავალთა ფესვთა ბოლოს კერძოდ. გარეგან არს ყოშრალი, შინაგან თეთრი. გული აქუს ძირსა მისსა ვარსკვლავებდავით მოყუანილი. ძირის ზემო მსხვილს თავზედ აქუს სიღრმე ორმოსავით, სიღვანაც აღმოვალს ღერო ფოთლებით შემოსილი ჩარხუფლანგისაებრ დაწყობილობით. თეთრი ყუავილნი აქუს დაწყობილნი მზესუკვრივსაებრ. ძირსა მისსა აქუს სუნი მძიმე, საკლმის კუაღლის სუნისა მიმსგავსებელი. გემო მოტკბოდ მწარე და მძიმე. გაიზრდების ნოტიოთა ადგილთა ზ(ედ)ა ევროპასა შ(ინ)ა. იჲმარების ვი(თ)ა ორთქლისა და სისხლისა განმამრავლებელი ღონისძიება. ეგრეთვე წინააღმდეგად მუცლისაგან დასაგდებინებელთა კიათა და საშვილოსნოს ქარები-სათუს.

ЗЕМЛЯНОЙ ОРЕХ მიწის კაქლო. იერყოზი. სახელსა ამის ქცშმე იგდლხმებიან ბუშტნი სხუდასხუა ბალახთა ძირთანი, რომელთაცა ამოიგლეჯენ და იჲმარებენ საკმელად,

ЗЕРЛИК *Polypodium fragrans* კლამერი. ბასუაჲ. ჩაღუნას გუარია. ძირი აქუს მსხვილია. გარეგან შავი, შინაგან თეთრი. გამომცემელი ღიდისა სიშრავლისა წერილთა ძარღვთასა და არს წვერის კერძოდ დაფარული მოყვითლოსა და განკვერტადის ტყავითა. მისგან გამოვლენ მრავალნი გვერდნი ანუ წიბონი, სიგრძით მერტყალები ერთის ფურტის, ღარებიანნი, ბნელის ფერისანი და ხშირად ნახევარდმდე დაფარული მოყვითლოს ტყავითა. განდგომასა შ(ინ)ა ნახევარფუტისსა ძირისაგან გამოსცემენ წიბონი ხსენებულნი თუთ წვერებამდე თუხად მოგრძე ფოთოლთა, რომელნიცა სუშუალ წიბოთა დაწყობილ არიან სიგრძით ერთისა ფუტისა. სიზანდ ერთის ღუიშის ჩარქვისა ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომად). რიცხვით ოცდაათამდე და მეტიცა თითო მკარეს, ჩარხუფლანგსავით დაპრილები. ქუშმო პირის ზემო კერძი მათი პერელებულ არს გორაკებითა თესლმოსილებითა. გაიზდების მათთა ზ(ედ)ა გარემო ანდარისა და სეღენგისა, სადაც მცხოვრებნი მოადულებენ მისგან ლუღსა, რომელსაცა ექმნეების მიმსგავსებელი გემო ხუნდურისა. და კმელსაცა ამას კილამურსა სახლსა შ(ინ)ა დაიღებულსა ექმნეების მისივე სუნი.

ЗИМОРОДОК *Alcedo ipsida* ზამთარმჭეი. ალყუენ. ყაწლოდნ ქუშმი. დრინველო ესე არს სიდიდით ტორთასოდენა. ნისკარტი აქუს სიამუთხი, მსხვილი, სწორე გრძელი და შავი. ენა კორციათი, ფ(რია)დ მოკლე, პრტყელო და მწვეტი. ბუმბული აქუს ზემოდგან მწუანე,

ქვემოლდან მოყვითლო. შუა წელსა და კურტუშსა ზ(ედ)ა ბუმბული მისი არს ლაქვარდისფერი. თავი და კისერა აქუს გაქრელებული გინა დაწინწკლული გარდაგარდმოს ლაქვარდისფერის ხალებითა. თავისა ორსავე გვერდზედ თვალის წინა და უკან აქუს ოროლი წითელი და თითო თეთრი ხალი. ფრთეები იდაყუს ქუემო დაფარული აქუს ჩაჭირებულის ლაქვარდისფერის ბუმბულთა და მოვლვარე ლაქვარდისავე ფერის ხალებითა. ფრთები ე(თი)ა ზემოდან ეგრეთვე ქვემოლდან აქუს შავად ჩაჭირებულის წითლის ფერი. კული მოკლე, ზემოდან ლუქვარდის და ქვემოლდან ბინდისფერია. ფეკები წითელი. მართუშთ გამოშჩეკს იანვარსა და თებერვლის თვეში, რომლისა გამო სახელიცა სწოდებოეს ზამთარმჭეი. ბუდობს რომათა შინა სოროთა, მაღლისა მდინარის ნაპირასათა. უყუარს განმხოლოება ანუ განმარტოება.

ЗИНЗИВЕИ ბალახია. იხილე проскурняк, просвирки სებისკევრა, ბალბა. ხაბაზ.

ЗИНЬКА *Parus maior* წყალწყალა, თავშავა. ათუჯში. მომცრო ფრინველთა ქიკეკვისოდენა. თავი აქუს შავი. თუალთა ქუქშმო საფეთქლები თეთრები. ნიკაპი შავი, კისერი ყვითელი. ბეჭები მოყვითლოდ მწუანე. მკერდი და შუცელი ყვითელი. ფრთები და კული თეთრი. ბუდობს ჩალათა შ(ინ)ა.

ЗЛАТНИЦА *Chryfalis* ოქრომწერი. ყიზილ ჩიბანი. მწერის გუარია. შეიცვლების ესეცა ე(თი)ა პეპელის ბარტყნიცა, უწინარეს ვიდრე გამოვიდოდეს ფარდათაგან თუსთა მწერი ესე სრულებით, რომელთაც ხშირად ექმნების ოქროს სახედ ზოლნი.

ЗЛАТО ოქრო. ყიზილ. ესე არს ილეკარი ყვითელი, ფ(რია)დ უმბიმესი. ლბილი, უქმო კვეთების დროსა, ცეცხლსა შ(ინ)ა ფრად რაგანად გადნობადი, მაგრამ საჭედი და უძვირფასესი.

ЗЛАТОБРОВЫ *Sparus aurata* ოქროსწარბა. ყიზილყაშულე. თევზსა ამას ლაყუჩის ფარდები დაფარული აქუს ქეცითა. ტანი მოგრძედ გურგალა, გვერდის ხაზი დაკლავნული, ზურგი ფ(რია)დ მკვეთი, თუალთა შორის აქუს ხალი ოქროს სახედ, რომელიცა წარმოადგენს ნახევარმთვარის გამოსახვას. ფერით იქმნების სხუდასხუა. კული აქუს განყოფილი, რომლისავე დასაბამში ზის შავი ხალი. ბუდობს შუაქუქყნის ზღუასა და ოკეანესა შ(ინ)ა შორის ევროპისა და ამერიკისა. ძველნი რომაელნი დიდად პატივსცემდენ თევზსა ამას და აქუნდათ შეწირულ ვენერისათჳს.

ЗЛАТОГЛАВ *Lilium bulbosum* ოქროსთავა. ყიზილბაში. შროშანა ყუაველის გუარია. ფოთლოდ გამოისხამს უწყისოდ. ყუაველთ დისახმს ცეცხლისფერსა. გაზრდების სიბიჩისა, აესტრიახა და იტალასა შ(ინ)ა.

ЗМIEВИК *Rumex aquaticus* წყლის მკაუნა. სუიუმზუნი, სოუეუზყულალი. ბალახსა ამას აქუს მსხვილი ძირი განყოფილი შტოებად. სიმსხოთი არს ცერასოდენ. კორცი მისი არს რბილი ზაფრანისფერი. გული აქუს ვარსკვლავის სახედ მოყუანილი. მუკლებიანი ღერო მისი იქმნების სამ ფუტამდე სიმაღლით. ყლორტნი გამოესხმიან ფოთლოდ უბიდგან ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომად), რომელნიცა მოისხმენ ყუაველთა ფოთლონი გამოესხმიან ღეროს მუკლთა თანა ერთიმეორისა შ(ემდგომად) გრძელი, მწვეტნი, ორისავე გვერდით გატყეილინი და მსდომარენი გურგალთა და ღარებიანთა ყლორტთა ზ(ედ)ა. და ყლორტნი ესე გარეშეიცვენ საფუძველასა თანა ღეროსა. ყუაველინი აქუს დაწყობილი ცოცხის სახედ, რომელნიცა შემდგარ არიან სამთა მწუანეთა მოგრძედ გურგალთა და მსხდომარეთა ფოთლოთაგან, რომელნიცა გაიკეთებენ თესლსა სამკუთხსა. ძირსა მისსა აქუს სუნი არომარტული, გემო ცხარი, მომეავო და მწეხებელი, და აქუსცა სიმწარე არა უსიამოვნო, იქმევის ე(თი)ა სამკურნალო შემკერელი წამალი. 2. *Allium scorodprasum* გარეული პრასა გარეულის ნიერის გუარია, პრტყელის ფოთლების მქონებელისა, რომლისავე ყუაველთაგან გაიზდებიან თავნი, 3. *Talcum serpentinus* გველქვა. ჩინის ქუა. ქუა არის თივინისა და მსუქნის ქვის გუარი. ფერით იქმნების მწუანე და შავიცა, ყვითლითა და წითლითა წინწყლებითა. რომელთა მიერ შეამზადებენ სხუათა და სხუათა კურტველთა. ამტვრევენ მას საქსონიასა და იტალასა შ(ინ)ა. არიან ეგრეთვე ქუანი ესე ციბირის და ურალის მთათა შ(ინ)ა.

ЗМЕЙ და **змея** *Serpens* გველა. ილან. ცხოველსა ამას არა აქუს არცა ფეწი, არცა სამ-
ცურვლო ფრთანი, ა(რამე)დ ცურავს მუცლითა, მიმოზრადისა სხეულისა მის მოძრაობისა
გამო, შეწევნითა ქეცისათა, ფრთასა და გრგოლთასა, რომლითაცა იგი დაფარულ არს. კში-
ნავს ფილტვებითა და მრავალნი მათ შორის იქმნებიან გესლიანნი ანუ შხამმოსილნი.

ЗМЕЙКА *Briza media* გველის ბალახი. ილანოთ. ბალახი ესე არს ჭეშმლიანი¹ ანუ თავ-
დაფიანი, რომელაცა განიყოფების სხუთა ჭეშმლიანთა ბალახთაგან, მოგარძე გურგალის ჭეშმლითა.²

ЗМЕЙНАЯ ГОЛОВКА *Cypraea* *раковина* იხილე **ужовка** გველისთავა, ღვინჭილა. ღე-
ვა მენჯელი, სარმარ.

ЗМЕЯ '**бѣа** *Ophidium barbatum* გველთევზა. ილან პალუხი. სიდიდით იქმნებას ერ-
თისა ფურცლისდენ და ოდესმე მერცია. თავი აქუს გატაკილი, ლაშტუჩა მსხვილი, ჭეშმა
ყბაზედ აქუს ოთხი უღვაში ძაფის სახედ დაყიდებულნი: კბილნი ასხს არა მხოლოდ ყბათა
ზ(ედ)ა, ა(რამე)დ პირის ცასა და ყელსა შინაცა. თუალები აქუს შავები გარემოცულნი ყოვ-
ლით კერძოდ ოქროს სახას ფერითა, რომელნიცა დაფარებიან მოძრაობითა განკვერადითა
ფარდითა. ზურგი აქუს მოგურგალო და მოღურჯო, მუცელი თეთრი. ფრთანი ასხს ლაყუჩ-
თა ჭეშმონი მცირედნი, ზურგისა და მუცლისა ერთად შეზდილნი კუდის ფრთისა თანა, ფე-
რით თეთრები შავის გარემო არშიითა. ბუდობს შუაქვეყნას და შავსა ზღუასა შ(ინ)ა. ძველ-
ნი რომელნი მალად შერაცხილენ თევზსა ამას თეთრისა მსუქნისა და გემიერისა კორცისა
მის გამო. ნადირობენ ბაღითა და ნემსკაფითაცა ჭიანჭყლის წამოცმით მას ზ(ედ)ა.

ЗОЛОТАРНИК *Robinia pygmaea* ოქროს ბარდა. ყიზილ ნუხედ. გოროხოს ხის გუარია.
სიმაღლით უფრორე ნაკლები გაიზდების სხუთა მისთა გუართა ზ(ედ)ა. ქერქი აქუს ოქროს-
ფერი, ფოთოლნი ეწერონი და მომწვეტონი, ყუავილნი ყვითელნი. ნაყოფის ბუდე გრძელი
და პრტყელი და მარტულნი ჭრელნი. გაიზდების ციბირისა, აღმოსავლეთის კერძოდ.

ЗОЛОТЕНЬ, ЗОЛОТУШНИК, ЗОЛОТАЯ РОЗГА *Solidago virga aurea* ოქროსყურა
ყიზილყულადი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან. ღერო აქუს მკვალისაებრ და კუთხი-
ანი, გატაკილი. ოდესმე ლიტონი და ოდესმე შტოებიანი. სიმაღლით გაიზდების ერთისა ფუტის
ოდენ და უმეტესცა. ფოთოლნი გამოცხმბიან ერთმეორისა შ(ემდგომ)ად მოგარძენი მწვე-
ტიანნი და დაკბილულნი. მათ შორის ჭეშმონი შემაგრებულ არიან ყლორტთა ზ(ედ)ა და
ზემოთონი სხედან და არაან თავით და ბოლოთიცა მწვეტნი და მრთელნი. ყვავილთ ღაისხამს
ყვითელთა და რთულთა, მტევანდ დაწყობილთა ერთ რიგზედ. სუნი აქუს სუსტი და არომ-
ტებრი. გემო მომწარი და გამახურებელი, რომლისა გამო იხმარების ღეკოტსა შ(ინ)ა, ე(ი-
თ)ა გამაგრილებელი და შინაგანთა წყულთა გამამთელებელი ღონისძიებაჲ. გაიზდების ტყე-
თა შ(ინ)ა.

ЗОЛОТНИК ПОЛЕВОЙ ანუ **ЗОЛОТНИКОВА** *травя* იხილე **ЗОЛОТОТЫСЯЧНИК** პატარა ასის-
თავა, მახხალა, მინდერის ოქრა. ყნათარონ საღირ.

ЗОЛОТОВОЛОСНИК ანუ **ЗОЛОТОГОЛОВКА** *Chrysosoma biflora* ოქროსქოჩორა. ყიზილ-
ქანჭული. ესე ბალახიცა აღმოსცენდების ძირიდგან, რომელსაცა აქუს გურგალნი, ბესუსიან-
ნი, მცირედ საიხოდ მკვალნიანი, მყარნი და სწორენა ღერონი. სიმაღლით იქმნების ოდესმე
ორ წყრთამდე. ძირიდგან დაწყობილი მეოთხე ნაწილამდის სიმაღლისა ღერონი იქმნებიან
შიშველნი, ხოლო სხუანი ადგილნი ღეროთანი მოსილ არიან ადგილ-ადგილ ფოთლებითა
მცირითა, სელის ფოთოლთ მსგავსებითა. ღეროს წვერები გამოისხმენ მტევნებსა ეგრეთი-
სავე ფოთლებითა მოსილთა, ა(რამე)დ იქმნებიან ესე ფოთოლნი უმცირეს სხუთა ღეროთ
ფოთოლთა ზ(ედ)ა. მტევანთა ამათ უპყრიესთ თჳს შორის ყუაილნი რთულნა, მზესუქერი-

¹ ხელნაწერში: „ქუველიანი“, „ქუველიანთა“, „ქუმილითა“.

ტეს მსგავსად დაწყობილი და ყვითელი, რომელიცა შეიძლება არიან ხაოანსა ფილასა შინა). გაიზღების ყოველსა ადგილსა ციმბირისასა და ქვემო კერძოდ ედილის მდინარისა.

ЗОЛОТОК *Asphodelus luteus* ასფოდელოტოკ. ქართულს ლექსიკონში იხილე ლექსი ესე ასფალტისისა თანა. ჩირიშოთი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ორსა წელსა. ძირი აქუს ყვითელთა ბუშტთაგან შემდგარი. ღერო ფოთლებიანი. ფოთოლი სამკუთხიანი შინაგან ცარიელი. ყვავილი მტეცნებად დაწყობილი ყვითლად მოელეაყ. გაიზღების ევროპასა შინა) სამხრეთის კერძოდ.

ЗОЛОТОТЫСЯЧНИК *Gentiana centaureum* ღიდი ასისთავა. ჩინთანა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ძირი აქუს ცილინდრულა, რომელიცა აღმოსცემს თესაგან მრავალთა სწორე ღეროთა სიმაღლით ერთისა მტკაელისოდენ გურგალთა, გატყეცილთა, განუყოფელთა. ძირის ფოთოლი მრავლობით გამოესხმიან, მსგავსნი მოგრძისა სოლისანი და არიან ბრჭყუნა, მრთელი, წყლიანი და იპყრობებიან მცირის ღეროებითა. ღეროს ფოთოლი არიან მსხდომარენი, პირისპირ მდებარენი და იწირნი. ღერონი დასრულდებიან წვერებში ყუაილებითა სამად მსხდომარენითა, რომელიცა განყოფილ არიან ხუთ შტოდ ოდესმე სოსნისფერად და ოდესმე მოწითლოდ. გემოთი არს ფ(რია)დ მწარე, რომლისა გამო შეიარაცხილ არს წამლად კუქისა გასამაგრებელად და დამარღვეველად სქელისა ბალმისად. გაიზღების ეელთა ზ(ელ)ა გარდაშლილთა.

ЗОЛОТУХА *Thalictrum flavum* ქაჩალა, ფოლიო. ყანთავა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირილდან. სიმაღლით იქმნების ორ ადლადმდე. ღერო აქუს მკაელეზიანი, მრავალშტოებიანი და მრავალფურცლოანი. ყუაილი მომკრონი და უბუდონი. ყუაილი შედგების ოთხთა მცირედთა ფოთოლთაგან, რომელიცა დასცივიან. ყუაილის ყუნწები და კოკორნი ექმნების ოცხედ უფროე მეტი. ყუაილი მისნი ესე დაწყობილ იქმნებიან მტეცნებად და გაიკეთებენ თესლთა მოგრძეთ, მოგურგალთა, მკაელიანთა და ბრჭყუნთა. გაიზღების ნოტიოსა მინდორსა ზ(ელ)ა. იქმარების ყვითელ საღებავად, რომლისა გამო სახელიცა ესე სწოდებიეს და ვიეთნამე უწოდებენ რუსულად *пурпурная рута* სამოვრის საღავთა.

ЗОРЯ *Ligusticum levisticum* ცისკარა ანუ ზენიბურა. ქოლ მალდანოზი. ყოველსა წელსა ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირილდან, რომელიცა აქუს სტაფილოს მსგავსი, გარეგან ჟანგისფერი და გაკერბული ღმენეებითა დაფანჯრულითა, შინაგან კორცი თეთრი და გულ მოყვითლო. ერთისა ძირისაგან გამოვლენ მრავალი ღერონი სწორედ მდგომარენი, გურგალნი სიმსხოთი კელის შუათითისოდენ, მუქლოსანი და წვერის კერძოდ ოდენ განყოფილნი. ფოთოლი გამოესხმიან ერთმეორისა შემდგომად მჩხოლად განყოფილნი. მომკრო სხუა მისნი ფოთოლი არიან სოლის სახედ მოყუანლნი სამითა აღმოკვეცილებითა ორისე გვერდით გატყეცილნი, მოყვითლონი, წვერის კერძოდ დაკეცილნი. ყუაილი დაისხამს მზესუკერტისაებრ დაწყობილთა ღეროებთა ზ(ელ)ა თეთრთა და მსუბუქითა ბუსუსითა მოსილთა. ზოგადი ბუდე მათი შემდგარ არს რეთა აწროთა მწვეტიანთა, მოხრილთა, ძარღვიანთა და ლაგებინათა ფოთოლთაგან, (ხოლო) კერძოებითი მსგავსი არს ზოგადისა და იქმნების თეთრი. თესლები იქმნების მოგურგალთ გრძელნი, ძირში ბრჭყუ ანუ მოკეცილნი. დასრულდებიან პირამიდულ მცარე ბუშტისაებრ და არიან გატყეცილნი: ერთის მკრიდგან ამოტყეცილი და მეორიდან ჩადრეცილი. ამოტყეცილსა მკარეს სამი ხაზი პარალელად გამოწეული. თეს ნებით გაიზღების იტალიის ალბთა ზ(ელ)ა. სხეებრ მრავალსა ადგილსა არიან განმრავლებულ. ძირსა მისსა და თუთ ბალახსა აქუს სუნი არომატული, გემო ცხარი და გამახურებელი, ვ(ით)ა თესლთა მათთა. აღრაცხილ არს სამკურნალო წამალთა თანა, რომელიცა განდევნიან შარდსა და ქარებსაცა.

ЗУБАТКА *Anarchichas lupus* კბილა თევზი. ღიშ ბუქუ პალუხ. თევზი ესე იქმნების სიდიდით ოთხიდან შვიდ ფუტამდე. ტანი აქუს მოგრძე. თავი დიდი, წინაკერძოდგან ბრჭყუ.

პირი განიერი, ლაშ-ტუჩი მსხვილი. ყბები გამოწეული აღსაყენი კბილებითა მწვეტიანებითა და მყარებითა, ზემო ყბაზედ ოთხრიგად და ქვენაზედ სამ რიგად მოჭურვილი. ენა მოკლე და გატკეცილი. თუალები მოგრძე, თუალების შინაგანი ფარდა შავი და თუალის კაკალი ვერცხლისფერი. თავი, ღაწვები, ზურგი და მკერდის ფრთენა აქუს მოყომარაოდ შავი. გვერდები, ზურგის ფრთა, კუდის ფრთა და კუდი ბასრისა ანუ ფოლადის ფერი. მუცელი აქუს გამოწეული და თეთრი. განაჯალის ადგილი უახლოეს აქუს თავის კერძოდ კიდრე კუდისა, ე(ით)ა ზურგის ფრთასა ზ(ედ)ა, რომელიცა დაიწყების თავიდან და შეერთდების კუდსა, ეგრეთვე გვერდებსა ზ(ედ)ა უღელვენ გარდიგარდმოდ ზოლნი ოდესმე ნათლად და ოდესმე ბნელად. ტყავი ყოვლადსა ტანსა ზ(ედ)ა აქუს გატკეცილი, სქელი და დაფარებულა ფ(რია)დ მცირეებითა, ერთიმეორისაგან განდგომილებითა და ტყავში ჩამქდარებითა ქეცითა. ბუდობს რღმათა ადგილთა შ(ინ)ა ნემეცისა და ბალთიის ზღვასათა. ეგრეთვე ჩრდილოეთის ოკეანესა შ(ინ)ა. შეპყრობილი იკბინების ფ(რია)დ და რახსაცა მოეპიდების კბილებითა არ-ლარა დაუტოვებს. იზრდების სხეითა თევზებითა და ზღვისა ქუებითა. კბილთა მისთა გა-ქუაბულთა ეწოდების ЖАБЫК. იხილე ლექსი ესე.

ЗУБНОЙ КОРЕНЬ *Cachrys odontalgica* კბილისძირა, გარეული ნიახური. აუარყარა. ბა-ლახი ესე აღმოსცენდების ძირიდან რომელიცა ძირი ოდესმე იქმნების ერთის წყრთის სიგრძე. გურგალი. ბოლოს კერძოდ სამტოტად განიყოფების. გარეგან კერძოდ ბინდისფერი, შინაგან თეთრი, ფ(რია)დ ცხარისა და არომატულის გემოსი. ძირის ფოთოლნი მისნი სამიან-ნი მრავალწლიად განყოფადნი არიან და მსუბუქად ბუსუსით მოსილნი. დერა აღმოვალს ძირიდან ერთიანი, სწორე, მკაულებიანი. სიმაღლით ოდესმე სამ მტკავლამდის იქმნების. წვერის კერძოდ გამოისხამს შტოთა ყუავილ-მოსილთა და წყვლის კონაათებრ დაწყობილთა. ყუავილთ დაისხამს მზესუქვრტის სახედ ს(რულა)დ ყვითელთა ხუთფოთლიანთა. თესლები ექმნების ფ(რია)დ მსხვილი, გარეგან კერძოდ ღრუბლის სახის ნიუთიერებით მოსილი. გე-მოთი ფ(რია)დ ცხარი. გაიზდების ნოტიოსა და კმელსა შინდორსა ზედაცა მღანარეთა შო-რის ედილისა და იაკისა. სიცხარასა გამო თვისისა იქმარების გაციებისაგან კბილის ტკივილში.

ЗУЙ, ЗУЕК *Tringa cqvatarola* სკვატო, იხეჟათამა, წინცალა. ღენგიზ ხორუზი. ფრინველ ესე არს ზღვის მამლის გუარი. ზემოდგან არს დაფარული ჩაქირებულის ყომარაის ბუმბუ-ლთა გარდა მათის ნაპირებისა, რომელნიცა ექმნების თეთრი. ქუშმოდგან არს გაჯრელებუ-ლი თეთრისა და მობნელოდ შავის ფერითა. ყელი და ქვემო კერძი მუცლისა აქუს თეთ-რი. მკერები ბნელად მოშავონი. მკერების გარემო არშიებზედ აქუს ადგილ-ადგილ თეთრი ხა-ლები. კუდი აქუს თეთრი ბნელითა გარდიგარდმოს ზოლებითა. ნისკარტი შავი. ფეკები მო-ყომარაოდ მწუნანები. ბუდობ(ს) გარემო ჰანკრობთა და ზღვის პარებთა.

ЗЯБЛИК, ЗЯБЛИЦА *Fringilla coelebs* ჩახველა ჩიტი. ყაზალა. ფრინველი ესე არს ქი-ვაზედ უმცირესი. ნისკარტი აქუს მოლურჯო, თავი თეთრი. ზურგის უკანა კერძო მოყომ-არაოდ მწუნანე. წინა კერძო ზურგისა ყომარალი, თუალების გარემო, ყელი, მკერდი და გვერდები ჟანგისფერი. კისერი აქუს გარემორტყმული ეგრეთითავე ბუმბულთა. ფრთეები აქუს შავი სამიანის თეთრის ხალებითა. ბუმბული მკერების იდაყუს ქუშმო აქუს შავივე თეთრის წვერებითა. კუდი აქუს შავი და სწორე, ა(რამედ) ორთა ნაპირთა კუდის ფრთეთა ზ(ედ)ა აქუს აღმაყერად მდებარე თითო თეთრი ხალი. დედალი მამლისაგან განსხუავდების მით, რომელ ბუმბული აქუს არა ეგოდენ მზინვარე ე(ით)ა მამალსა. გარდა ამისა ჩიჩაყვი, ყელი, მკერდი, მუცლის წინა კერძი, გვერდები და წივიკები აქუს მოყვითლოდ თეთრი. მუც-ლის უკანა კერძი და კუდის ქვემო ფრთანი მოყომარაოდ მწუნანე. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა.

ИАКИНФ ანუ **Гиацинт** 1) *Nitrum quarzosum fulvum* იაყინთო ანუ იაგუნდი. იაყუთო. ქუა ესე არს ძვირფასი. ახალნი მწერალნი სახელისა ამის ქუშუშე გულისხმაყოფენ პიქასა მალისა მოწითლოდ ყვითლისა და ოდესმე მხოლოდ ყვითლისა ფერისასა, რომელიცა ძლიერსა შ(ინ)ა ცეცხლსა თუთ თავით თუსით დადნების და შეადგენს ფ(რია)დ მყარსა ჩაჰირებულად ცისფერსა ნივთიერებასა. 2. *Hyacinthus* ხახვის მცენარია. ყუავილთა მისთა აქუს შესახედავო ზარებისა ექესითა კოკორითა და ერთითა ღეროთი. და აქუსთ სუნი საამო. გაიზღების თავით თუსით ევროპას სამკერეთის კერძოდ. მუყარებელთა ყუავილასათა აწარმოეს მისგან სხუადასხუა ცელილებანი.

ИАСПИС *Vultus* ბერძულა. იხილე **ЯШМА** აშშმ. იაშმ.

ИБУНКА *Veronica beceabunga* ბებრისძონა. ყარუფალას, ბაბაყარის. ბალახი ესე ვერონიკის გუარია. გაიზღების წყაროთა და მდინარეთა ნოტიო პირთა ზ(ედ)ა. განსხუავდების ერთგუართა თუსთა ღეროთაგან მოხრილითა ღეროთი, ყუავალებითა მტევანებად დაწყობილითა, რომელთაცა პირველნი მცირე ღერონი გამოვლენ გვერდებიდან დედა ღეროვსა. ფოთოლთ დიასხამს ჩაჰირებულს მწუწანეთა, წყლიანთა. გემოთი ცხართა და კმახთა. ახალსა ამას ბალახსა იკმარებენ სურაენდისათუს სარგებლობითურთ.

ИВА, ИВКА, ИВУШКА *Salix alba* ტირიფო თეთრი. აღსოგუთ ალაჯი. ხე ესე არს საკმაოდ მსხვილი და მაღალი. დაბერებულთა ძირის ზემო ექმნების ფულურო. ქერკი ყომალი, დახეთქილი, ყლორტებისა გატყეცილი და ჩაჰირებულად წითელი. გული ხისა ამის არს თეთრი, ლბილი და ძარღვებიანი. ფოთოლი ვიწრო, გრძელი დაკბილული და თეთრითა ბუსუსითა უმეტეს კერძოდ ქუშმოდგან დაფარებულ. ყუავილნი მამრნი და მდედრნი იქმნებიან სხუდასხუა ხეთა ზ(ედ)ა. მდედრას კოკორი იქმნების თესლებიანი ბამბის მსგავსად თივთივით დაფარებული. სილილისაგერ თუსისა ხე ესე გაიზღების მსწრაფლიად ნოტიოსა ადგოლსა. ხესა ამას იხმარებენ ვარცლებად, გვეჯად. რტოთა მისთა საღრტეებად და წყებლებთა დასაწვენლად რაასამე.

ИВАНОК ფრინველთა. იხილე **зимородок** ზამთარმეკი. <ზამთარმეკი>.

ИВАН ДА МАРЬЯ *Melampyrum nemorosum* იოანე და მარიამ, იაია ფრანგისი. ბანოე-შაგელისტონი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა და გაიზღების მინდორთა და ტყეთა შ(ინ)ა, რომელცა არს მრავლობით გარემო პეტრეებუხისა. ღერო აქუს თმისა და ერთიანი და ოდესმე შტოებიანი. ზემო ფოთოლნი მისნი არიან მოგრძენი. გულისსახედ მოყუანილნი და გარემორტყმული თმებითა. ზემოდგან გატყეცილნი, ქვემოდგან ხორხლიანი, ვ(ით)ა ყუავალის ბუდეებიცა მისი. ყუავილთ დიასხამს ნაყორცხლისფერსა ანუ ყვითელსა და იისფერსა და მილი ყუავილისა ანუ ღერო იქმნების ნაჰისფერი.

ИВИН *Tantalus ibis* ძენძერეკი. ყაჰირმისირი. ფრინველი ესე არს ლაქლაკის გუბი. სიგრძით იქმნების ორ ფუტამდე. შუბლი აქუს შიშველი, მოღალმენვილი და წითელი. ლაწენი დაქრეღენულნი წითლად, ძოწეულისა და ვორცისფერის ხალებითა. მკერდის პირველნი ფოთნი ექმნების შაგები. მოკეცილნი მკარნი მისნი დაჰფარვიან კუდსა, რომელიცა შექმდვარ არს თორმეტთა მოთეთროდ ყვითელთა ფრთათაგან სიგძით სამის ღუიმისა. ტანი აქუს დაფარებული მოთეთრო ყვითელის ბუმბულითა, სიმაღლით ბუმბული ექმნების შვიდ ღუიმამდე. წვერებში ბრჭვე და რეცა მოკვეთილსავით ცეცხლისფერი. ჭირში მჭრალად მოყვითლო: ტოტები აქუს ყომალი და სამითიანი, რომელთა შორის შუა თითი შეერთდების ნაპირსა თითსა ფარდითა და ფარდა ესე განვრცელდების უშორეს პირველისა თითის სახსრისა ბრჭალნი აქუს შავნი. ბუდობს ეგვიპტესა შ(ინ)ა. ლევიტ. თ. 11. მუხ. 27.

ИВИШЕНЬЕ გონჯი. აღაქსავალი. სოკოს გუარია, კომბოსტოს მერკს გამოეშვს.

ИВОЛГА *Oriolus galbula* მაღალური. სარუსარდალ. ფრინველი ესე იზრდების მწერებითა და მინდვრის ნაყოფითა. ბუდეს იქმს ფოთოლთაგან მსგავსად ზოკრისა გრძელის ყელი-თურ(თ), რომელსაცა დამოკიდებს ხისა ყლორტთა ზედა. ფერით არს ყვითელი, ფრთანი და კული აქუს შავი. გარეგანი ანუ ნაპირს ფრთენი კულისანი შიგნით კერძოდ ექმნებას ყვითელი. დედალი არს მოყვითლოდ მწუანე, რომელსაცა მკრები ექმნების ჩაპირებულად შავფითელი. ბუდობს ევროპასა ჩრდილოეთის კერძოს გარდა, და ინდოეთსაც აღმოსავლეთის კერძოდ.

ИГЛА *Syngnathus acus* ნემსთეფა. იგნა პალუბი. თეფი ესე იქმნებრს სიგრძით ზეთისა ღუმისოდენ. თავი აქუს გრძელი წვნიკი, კნინდა ილინდრული. პირი აქუს მომცრო, ცხვირის წვერთან, რომელიცა დაფარულ აქუს ქუშპო ღაწვითა. ტანი აქუს წვნიკი და გრძელი, თავიდგან განავალის ადგილადმდე შეიღობაშიანი და მენიდგან ბოლომდე პირველის ზურგის ფრთისა ექვსთრაშიანი. ყოვლადი სხეული დაფარულ აქუს მსგავსად ჭაქვისა ძელე-ბიანის ნახსრებითა, რომელნიცა ირაცხიან თავიდგან დაწყებული განავალის ადგილადმდე 18. და განავალის ადგილიდამ კუდადმდე 35-დან 37-მდე. მუცლის ფრთანი არა აქუს. არა დაჰყრის ხიზილაღას, ა(რამე)დ ცოცხალთა ბარტყთა. ბუდობს ნემეცისა და კასპიის ზღუათა შ(ინ)ა.

ИГЛИЦА *Ruscus aculeatus* ბალახია. სხეებრ ეწოდების *мышей терн* თავისი კვინჩხა. იხილე ლექსი ესე. სიჩანეიმში.

ИЗУМРУД *Smaragdus* ზურმუხტი, სამარავლო, მწვანე თვალი. ზღმრედ. ქუა ესე შერაცხილ არს ძვირფასთა ქუათა თანა. ფერით არს მწუანე, შესახედავით ექუსკეთხა, მოვრძე, ცეცხლსა შ(ინ)ა მწუანესა ფერსა გარდაიცვლის შავად ანუ ღურჯად და რა გააცივლების კ(უალა)დ იჩვენების ბუნებითსა მწუანე ფერსა. პერუსა შ(ინ)ა ჰპოვებენ სხუდასხუა ფერსა და ოდესმე ს(რულია)დ თეთრსაცა. სახელი ესე მოუღიესთ რუსთა სპარსულის ენისაგან.

ИЗЮБР *Cervus capreolus* შველი. ჩვირ. ცხოველი ესე არს ირმის გუარი. სიმაღლით იქმნების ორ ფუტამდე, სიგრძით ცხვირიდგან კუდამდე სამფუტხანებური. რქები აქუს სიგძით რვა ღუმამდე. სწორენი, ნასკევიანი, გურგალნი და შტოვბიანი. რომელთაცა თეთრი განყოფილება დასარქვლების მწვეტიანითა რქითა. ყურები აქუს სიგძით ოთხის ღუმისა, კული მოკლე, ბეწვი: ზურგის — შავფითელი, გვერდების — შავმოწითლოდ ყომრალი, მუცლისა — თეთრი, მოტალახისფეროდ. ბუდობს წვრილთა ტყეთა შ(ინ)ა მთისათა. სახელსა ამას უწოდებენ მხოლოდ ციბირსა შ(ინ)ა და სიანს, რომელ არს მუნდოლის ენისა. სხუათა ადგილთა შ(ინ)ა ეწოდების *серна*. იხილე ლექსი ესე.

ИКОТНАЯ ТРАВА *Alyssum montanum* ბანის წალკა. თუღარი. ბალახი ესე მომცრო აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ყლორტება აქუს მოხრილნი. ფოთოლნი შუბის სახედ მოყუანილნი, ხორხლიანის წინწყლებითა აღნიშნულნი. ყუავილის ფოთლები ყვითელნი. ყუავილის ღერონი ექვსნი, რომელთა შორის ოთხნი არიან მოვრძენი და წვერებში განყოფილნი. და დანაშონი სხუანი ორნი უფრორე მოკლენი და ძირში დაკბილულნი. გაიზღების გაშლილსა და კმელსა იდგილსა.

ИКТИН მტაცებელი ფრინველია. იხილე *коршун* თეთრი ძერა, ძერძერი, ძერქორი. ბიყუშ, აღიბაბა, ანგილ. ფრინველი ეს არს უდიდეს ძერისა, თეთრი და ნისკარტი მოყავებული. ჯანგნი დიდი, ბუნებით მოყვარული არის მძოვრისა. ხ(ოლო) შხამიერსა ქვემძრომსა არა მიახლებს. ესე ვიდრე ათასისა მილისა ჰსცნობს ან უშორეს ყნოსით მძოვრისა სუნსა. ხშირად თავს დასტრიალებს ბანაკსა ჭარისასა. მკვდრის კაცის და ისე ძოვრის საშოვრად. უკეთუ ვინმე შემურავს მკვდრის ხორცს კეთილსურნელით, მაშინ ესე ფრინველი მყნოსელი სურნელისა სულისა, ვიდრე სიკვდილად მიახლოვების და მაშინ ვერღა განბძარავს მკვდარსა მას.

ИЛЕМ *Ulmus campestris* თელის ხე, შავთბილა. ყოყყარა. ხე ესე გაიზრდების მაღალი, სწორად და მსხვილი. გარეგან დაფარულ არს დახეტილათა ქერქითა ფერად მოწითლოდ ყომალითა, რომლისაცა შინაგანი პირი არს თეთრი და მწვებელი. თუთ ხე არს კარცინან, მოწითლოდ ყვითელი. რტოთ განირთხამს იგერგლი განივად და სქლად. ფოთოლთ და ასხამს განიერთა, მოდღმენვილოთა, და დაქბილულთა, ფერით ჩაქარებულს მწუანეთა. ყუაილთ გამოსხამს ყლორტების წვერებზედ კონებად. ნაყოფი მათი შემდგარ არს მოგრძე თესლთაგან ფარდით დაფარებულთა, რომელნიცა შეიცვენ თეს შორის გულსა თეთრსა და ტბილსა. გაიზდების პოხიერსა და ნოტიოს ადგილსა. იქმარების უმჯობესსა სადურგლო მუ-შაკობასა შ(ინ)ა. ზ(ოლო) ქერქი მასი საღებავად ღია ყვითლის ფერისა.

ИНБИРЬ *Amomum zingiber* კოქა. ზანჯაფილ. ბალახა ესე გაიზრდების ინდოეთს ბილი-კებთა შორის. ღერო ექმნების გარემოცული ფოთლებითა ქარქაშის სახედ. ფოთოლინ შუბის მსგზავსნი, მწვერტი, ვიწრონი, სრულეებით მართენი. ძირი მეტნაკლებად გამოყვეთილ სხუ-დასხუა სახედ, დაღმენვილი, გარეგან მოყვითლო, შინაგან მოწითლოდ ყვითელი, მქონებე-ლი საყუთრისა სუნისა და ცხარისა არომატულის გემოსი. იქმარების ვ(ით)ა წამალი სამკურ-ნალო. დამარევეელი ცივის ბალღმისა და მასალად საქმელთა შ(ინ)ა. ეგრეთვე მოხარშული შაქარსა შ(ინ)ა მურაბად.

ИНДЕЙСКОЙ ПЕТУХ *Meleagris gallopavo* ინდოური მამალი ანუ ქათამი. კურკური ინ დოური. ფრანველი ესე არს უდიდესი შინაურთა ფრინველთა შორის. სიგძით უმეტესს სამის ფუტისა. თავსა ზედა აქუს ტყავი წითელი მოლურჯოდ, თხლად ბეწვებთა. და ნისკარტის ძირსა კონუსისებრი კორციანი ტყავი. მკერდსა ზ(ედ)ა ექმნების მამალსა კონა მაგართა შავ-თა ბეწვთაგან შემდგარი სიგრძით ექვსის ღლიმასა. მამალი ამისი გულმოსულობისაგან, სი-ყუარულისაგან ანუ სხვისა რომლისამე მოზეზისაგან ესრედ გაბუელების, რომელ კორციანი ტყავი მისი თავისა გაიბერვის და კუდი ზემოდ აშვერილი გაიშვების გოგორის სახედ და ფრთანი დაიღებულნი ჰხაზვენ მიწასა ზ(ედ)ა. კმა მისი არს ყრუ და ბორბოქიანი. დედალი უმცირეს არს მამალისა და მშვიდ. ფრინველნი ესე გამოსხმულ არიან ამერიკით და აწ ევრო-პასა წინაჲა განმრავლებულ არიან ვ(ით)ა შინაურნი. ფრინველნი ესე ვერ იტყირთვენ ვერ-ცა ნოტიოსად და ვერცა სიცივისა. ჯორცი აქუსთ გემიერი. მართეთა მათთა უყუართ კენკა კინჭრასა, ნივრისა და ხაზვისა; სხეებრ იზრდებიან მთიეთ საქმლითა, რაჲთიცა ქათამნიცა.

ИНДИГ ინდოვო. ლალა. ლურჯი წამალა, რომელსაცა შეამზადებენ დამალს ფოთლებისა-გან ერთის ამერიკელის ბუჩქისა, რომელსაც დაალობენ და დააყენებენ წყლითა და ეწოდე-ბის მას *Indigofera argentea*.

ИННЯХА *Varietas salmonis* ქარსალა. ხურდაპალუხ. მცირე თევზია, ბუდობს ნერპიჩის ტბასა შ(ინ)ა კამჩატკას.

ИПАТКА *Alca arctica* ბრჯენი, ზურგზედ მწოლი. არხაითან. ზღვის ფრინველია სიგ-ძით ერთის ფუტისოდენ. ნისკარტი აქუს სოლის სახედ სიგძით 15 ლინიადმდე. საფუძველი ზემო ყბისა გარემოცულ აქუს დაბებრებულის კორცის სახის ნივთიერებითა, რომელსაცა უკანა კერძოდ ნისკარტი მისი ლურჯობს. სხუა ნაწილი მისი არს წითელი და ორისაჲ მკრით აქუს სამი ღარი. ერთი მათ შორის (შემდგომად) ლურჯისა ნაწილისა მისისა და ორი წი-თელსა ნაწილსა ზ(ედ)ა. ნესტოები აქუს მოგრძე პირის ახლო. ფეხები და ტოლები და მათი შენაერთებელი ფარდა, ვიეთთამე ექმნებას ყვითელი და ვიეთთამე წითელი. ბრკალები აქუს მოშაოდ შავნი. ზემოდგან დაფარულ არს შავითა და ქუშმოდგან თეთრითა ბუმბულითა ფრინ-ველი ესე. და ორისაჲ გვერდით თავსა და ჩიჩახვზედ აქუს მოყომარლოდ თეთრი ხალები, მხრები და კუდი მოშავო, თუალები და წარბები შავი. ზემო წამწაზედ აქუს მცირე მეტ-კორცი. ბუდობს ჩრდილოეთის ზღუათა ზ(ედ)ა. დედალნი ამათნი დაჰდებენ თითოთა კვერცხ-სა ნაპრალოთა შ(ინ)ა კლდისათა. სძინავთ მწოლარეთა ზურგსა ზ(ედ)ა. სახელსა ამას *ИПАТКА*

უწოდებენ კამჩატკისა შ(ინ)ა. ხ(ოლო) კოლესა შ(ინ)ა სახელს სდებენ Тупик იხილე ლექსი ესე.

ИРГА *Mespilus cotoneaster* ზღმარტლა. აზგილ, მეშმალი. ლექსი ესე წარმოებს თათრულისა ენისაგან (ირლეი), რომელიცა ეწოდების ბუჩქსა. გაიზღების იგი მთიანთა ადგილთა ზ(ელ)ა სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა; ოფლიანთა ანუ ნოტიო ადგილთა ზ(ელ)ა აქვალს სიმაღლეად კაციისოდენ. ხ(ოლო) კმელთა და კლდიანთა ზ(ელ)ა ერთისა წყარისოდენ. ღერო მისი არს არა უმსხვილეს ერთისა ღუიშისა. ქერქი აქუს მობნელოდ ყოზრალი. ღეროსა მისსა შედგინება ხისა არს ფ(რია)დ კორციანი და ძარღვიანი. შინაგან კერძოდ მოყოზრალიოდ წაბლისა და გარეგან თეთრის ფერი; რტონი აქუს წვნიცი წყებლის სახედ, გატყეილნი და მოწითლოს ქერქით შემოსილი. ფოთოლნი ასხს უწესოდ მოკლეთა. ყუნწთა ზ(ელ)ა მოგარძედ გურგალნი, მრთელნი, ჩაქირებულად მწუანენი ქუშმოდგან თეთრის ბუსუსით დაფარულნი ვ(ით)ა ყუნწნი მათიცა. ყუავილნი გამოესხმიან დაყოფილთა ადგილთაგან კონებად. ოდესმე შეიდ-შეიდი ერთბამად და თითო იშვიათად. შესახედავით ხოკერაყის სახედ. ფერად თეთრნი ანუ მოწითლოდ თეთრნი. ნაყოფი მათი შეადგენს ხილსა უწვნოსა, გემოდ მწებებელსა, რომელნიცა პირველ იქმნებიან მომწუანოდ ყვითელნი და შ(ე)დგომად წითელნი და რა და-მწიფდებიან შეიქმნებიან შავნი. ხე ესე სიმაგრისა გამო თუხისა იქმარების ტარებად მათრახისა და სხუათა იარაღისად, ეგრეთვე ზემებმად.

ИРБ *Iris* იაიობტო. დამიანოვშა. სახელსა ამის ქვეშ იგულისხმებიან მრავალნი ერთგუ-არნი ბალახნი. იხილე КОСАТНИК.

ИСАПКИ იხილე бархатец ხაერდა. მახმურჩიჩაგი.

ИССОП *Hyssopus officinalis* უს-უბა. ზუფა. ბალახი ესე გაიზღების ძირიდან. ღერო აქუს ოთხკუთხი რაოდენადმე ხორხლიანი, მუკლებიანი. იქმნების ერთისა მტკაველის სიმაღლე. შტოებიათ, შტონი ესე ერთიმეორისა შ(ე)მდგომად პარისპირ მდებარებენ და არიან ზემოდგან მქაელიანნი. ფოთოლნი სხედან მუკლთა თანა ერთი მეორისა პირისპირ, მოგზრედ, წვერ-მწვეტნი და წინწყლებით აქრელებულნი. ყუავილთ დაისხამს შავთა მტევენებად დაწყობილთა. სუნი აქუს არა უსიამოვნო. გემო შემახუტებელი, არამატული და ქაფურისა გემოსა თანა დაახლოებული. იქმარების ვ(ით)ა ღონისძიება შიგნით კერძოდ გამაგვრებელი და ბალ-ლამისა განმყოფელი. გაიზღების აღმოსავლეთსა და ციბირისაცა.

ИСТОД *Polygalis vulgaris* დამვარა. იელმუქ. აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ბალახი ესე ძირიდან და უუუარს კმელი სამოვარი მანდორი და ველი. სიმაღლით იქმნების ნახევარ ფუტისოდენ. ღეროები გაეზღების უულორტოდ და მოხრილად. ფოთოლთ გამოისხამს ვი-წროთა შუბის სახედ. ყუავილთ ლურჯთა მტევენებად დაწყობილთა. რქანის პირუტყვისაოჯს შეადგენს სამოვარსა და განუმრავლებს რძესა.

ИШАК, МЕСК ჭორი. ყათარ, ასტარ. ცხოველა ესე ურქო და ოთხეჭვი დაიბადების ვირი-სა და ქაქის ცხენისაგან.

K

КАБАН *Aper* იხილე вепрь ეშვი გინა გარეული ტახი. ყაბან.

КАБАРГА *Moschus moschiferus* ნიაზორი. დაღქეჩისა. ცხოველა ესე ტანით ჭკავს გარეულსა თხასა, არამედ არს ურქო. სიგრძით იქმნებას 3 ფუტი — კისრიდან კულამდე. ღინგი აქუს ფრიად გრძელი. ყურები მწვეტნი, სწორედ მდგომარენი, ოთხის ღუიშის სიგძე, კუდი მოკლე, ორის ღუიშის სიგძე. ზემო კერძი ტანისა დაფარული სამტერევისა ბეწვითა, რომლისაიცა ფერი არს ცვლილებადი თეთრად და წაბლისფერად ვიდრე ძირიდან თვითეულისა ბეწვის წვერებადმდე; თავისა და ფეცების ბეწვა აქუს ბინდისფერი, ხოლო მუცლისა და

კულტურაში თეთრი. ჰიპისა ქუშმით დედალსა ექმნების ბუშტი სამისა ღუმის სიგრძე, რომელშიც უპყრეს ნივთიერება პოხიერი და ფრად სუნოვანა. ბუშტი ესე გარეგან და ფარულ არს ბეწვებითა და შინაგან აქუს საკუთარი ფარდა, რომლითაც გარემოცულ არს სხენებული ნივთიერება პოხიერი. მამალსა აქუს ერთი ოდენ პოხიერი იგა ნივთიერება და ორი გამომწერული მოხრილი ეშვი ზემო დაწესა შინა. ცხოვრებს განმხოლოებით მთიანსა იდგისა აზიასა შინა, ციბირისა და ჩინეთს. იზრდების ხეთა ფოთლებითა და ბალახითა.

КАВАЛЕРСКОЙ СПОР Delphinium consolida შალაბა. დელფინა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა წულთა ზედსა: ძირი აქუს წენიკი ფესვებიანი. ღერო გურგალი, ბუსუსიანი, სწორე. წვერის კერძოდ შტოებიანი. შტოები გამოესხმიან ერთიმეორისა შემდგომად გადაშალანი. ფოთლები აქუს დაწყობილი მრავალგანყოფილისა ჩარხუფლანგისებრ ცვლილებით. ქვემო ფოთოლნი მათ შორის მომცრო ღეროთა ზედსა და ზემონი მსხდომარენი. ყუავილთ დაისხამს სოსანთა ხუთფოთლიანთა, რომელთა შორის ზემო ფოთოლი განვრცელდების გრძელ წენიკად რქად. ფერით მოყომრალი. ბალახსა აქუს გემო მწარე და იჟარების სამკურნალო კელოვნებასა შინა თესებისა ამისებრ.

КАВСЯК ციბირულეზ კоржан *Iulus terrestris* ბარდლა, მრავალფერა, კარიკ. ჩოხაილუ. მწერი ესე არს უფრო და აქუს გრძელი მუკლებიანი ტანი და თუთელსა მუკლსა ზედსა ოროლი ფეკი, ესრეთ რომელ ოდენსე თეთო მკარესა ექმნების ასი ფეკი. ყბები აქუს კილიბიანი და ოროლად განყოფილი. უღვაშნი ახსნა ძაფის სახედ. ბუდობს ევროპას, ქუთათა ქუშმე. იზრდების მცირე მწერებითა.

КАВЫЛЬ ანუ *ковыль Stipa pennata* ბუბლო. ბაშთუქლუ. ბალახი ესე არს კუმბილიანი ანუ თავთავიანი. რუსეთს მინდორსა შინა გაიზდების და ყოველსა წელსა ძირიდგან აღმოსცენდების. კუმბილთა ზედსა აქუს ფხანი გარემოცულნი მსგავსად ბუბბულის თივთიკისა.

КАГОЛКА *Anas marila* ზღვის იხვი. დენგიზორადიგისი. იხესა ამას აქუს ნისკარტი მსხვილი და შავი. თავი, ყელისერი, ჩიჩახვი, მკერდი, კული, გარე არშა მხრებისა, ფრთათა და ფეხები შავი. მუცელი თეთრი, მეორე რიგის მკრების ფრთანი და დიდი მკართა ზედსა ხალი აქუს თეთრი. ზურგი უღელავს შავად თეთრსა ფერსა ზედსა. ბუდობს ლიბლანდიასა შინა.

КАДИЛО *Teverium chamaeypitis* კუბა ბალახი. ქავაფატოს. ბალახი ესე აღმოსცენდების თავით თვით ერთსა წელსა ევროპასა შინა სამხრეთის კერძოდ; ძირი აქუს ცილინდრული, გამოცემული მრავალთა ოთხთრამიანთა ღეროთა, თეთრითა ბეწვებით დაფარებულთა შტოებიანთა, მუკლებიანთა ერთისა მტკაველის სიმაღლედ. შტონი მისნი არიან ერთიმეორის პირისპირ მდებარენი და მსგავსნი ღეროსა თვისანი; ფოთლებს გამოისხამს მუკლებთა თანა ერთი მეორისა პირისპირ მდებარეთა, ვიწროთა, ბუსუსიანთა საშუალ სამსამ ვიწრო და მომცრო ნაკერბად განკვეთილთა. ყუავილნი გამოესხმიან მრჩობლად კუნჭულებთაგან მოკლეს ღეროებითა პირგაპირინი. ბალახსა ამას აქუს სუნი, გემო მწარე და არომტული, რომლისა გამო იჟარების ვითა გამამაგრებელი და განყოფილი ბალდმისა ღონისძიება.

КАЗАРКА *Anas erytropus* ბატისინი. ლეტა. დენგიზაზი. ბატი ესე არს სიღრდით ჩვეულებრივის ევლუისა ბატისოდენ. ზემოდგან არს დაფარებულ ბუბბულისა მოყომრალი ბინდის ფერისთა, ა(რამედ) ნაპირი თუთელისა ბუბბულისა არს ურანოთა. ქუშმოდგან არს თეთრი შავის ხალებითა. გარემო ზემო ნისკარტისა აქუს თეთრი ბუბბული; ნისკარტი, წვივნი, ტოტები და ფარდები მათი შემაერთებელი აქუს წითლები. ბრქალები შავი. ბუდობს ევროპასა შინა ჩრდილოეთის კერძოდ და ამერიკასა შინაცა.

КАЗАЧОК ციბირსა შინა ესრეთ ეწოდების ჰუსა ანუ დედალსა.

КАЙКО ნახირად მავალი თევზია. იხილე *кета*. მატულოსანი თევზია.

КАКАЛ თევზია. იხილე *кахапка*

КАКОРВА *Matricaria maritima* მყარლი გერცელა. ბიპრ პენიან. ბალახი ესე არს გვირის გუარა, რომელიცა განსხუადების ერთგუართა თუსთა ბალახთა თავითა, რომელიცა

აქუს მსგავსი ნახევარსფერისა. ფოთოლი ასხს ორიან ჩარხულანგისაებრ დაწყობილი, წყლიანნი, ზემოდგან გამობურცვილნი, ქვემოდგან ღარსავით ქმნილი და ფერით ჩაპირებულად მწუანენი. გაიზრდებას ევროპასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ ზღვის კიდეთა ზ(ედ)ა.

КАЛГАН *Maranta galanga* ყოლინჯანი, ხოლინჯან. მკლავწეწულა. სახელსა ამის ქუშმე მოიტანებენ ძირსა ბალახისასა, რომელსაცა განამრავლებენ ბოსტანთა შ(ინ)ა ინდოეთის აღმოსავლეთის კერძოდ, სიმსხოთი იქმნების თითისოდენ. თვით არს დაკლავნილი, შტოვბიანი, აღნაშნული გამობურცვილითა გრგოლებით. ფერით გარეგან არს ეანგისა ანუ მოყვითლო. შინაგან ჩატეტილი. სუნი აქუს არომატული; ქაფურის სუნისა მსგავსი და ეგრეთივე ცხარის გემო. იქმარების ე(ით)ა გამაჟურებელი, სქელისა ბალღმისა დამარღვეველი და კუჭისა გამამარებელი სამკურნალო წამალი.

КАЛИНА *Viburnum opulus* ძახველა, ძახველი. ჯაჭულა. ბუჩქიწ ესე ერთესა ძირისაგან განართხამს მრავალთა ღეროთა და შტოთა ადვილად მტრეკეადთა; ქერქი აქუს ყოძრალი და ძარღვიანი. ხე თვით არს თეთრი და მგაგრი. ფოთლები უვავს ნაყერჩხალსა, რომელნიცა არიან თვით სამ ნაჭრად განყოფილნი, გარემო დაკბილულნი და მოდამენქილონი. ყუავილთ დაისხამს ყლორტების წვერთა ზ(ედ)ა მრავლობით მზესუკვრირის სახედ ესრეთ, რომელ წვრილნა მათ შორის შეცულ არიან საშუალ დიდთა ყუავილთაგან, რომელნიცა გარემორტყმიან მცირეთა მათ ყუავილთა. ყვავილის ფოთოლი მათი არის თეთრი. ნაყოფი მათა შეადგენს ხილსა ღიად წითელსა, გემოდ მომწაროდ მჟავესა, რომელნიცა შეიცვენ თჳს შორის თვითოსა კურკასა. გაიზრდებას ყოველთა ნოტიოსა ადვილსა. ნაყოფითა ამით იზღებთან შაშენი და სხუანი ფრინველიცა.

КАЛИНКИ *Cyprinus alburnus* იხილე უკлейка თაღლითა თევზი. პალუხმჭი.

КАЛКУН, КАЛКУНКА იხილე *индийской петух* და *индейка* ინდოური ქათამი ანუ კურკური. ინდოუზი.

КАЛУЖНИЦА *Calla palustris* ნიუცია. ავალიქ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან და არს გუარი ბალახთა მათ, რომელთაცა თესლის ბუდე გაუკეთდების თავებად. ძირი აქუს ცილინდრული. მიწაში შთავალს სწორედ. სიმსხოთი იქმნებას თითისოდენ. გატკეცილი, აგურისფერი, მუტლებიანი და ფესვებიანი. ფესვები ასხს ძაღის სახედ თეთრები გამოპავალნი ქუშმო კერძთაგან მუტლებისათა და მიწასა შანა რღმად შთამავალნი. კორცი აქუს ძარსა მისსა თეთრი და საესე, რომელიცა გაჭრის შემდგომად იჩვენების ძარღვებთა მოწითლოდ ყვითელთა. ფოთოლნი ასხს გულის სახედ ქმნილნი. სუნი ძირსა ამას აქუს სუსტი. გემო ცხარის და კმაზი, რომლისა გამო ძალ უცს დაკერა ადვილისა სამკურნალო შემზადებასა შინა ბალახის ძირისა, რომელსაცა ეწოდების აარონის წვერი, გინა ნიუცა, ნუკა.

КАЛУФЕР ანუ *камуфер Tanacetum balsamita* სუსანბარი. სუსანბარ. ბალახი ესე აწარმოვენ ყოველსა წელსა ერთისა ძირისაგან მრავალთა ღეროთა. სიმალეთ ორ ფერადღე. გურგალთა, მსუბუქად ზუსუსიანთა და გამომცემელთა მოკლეთა რტოთასა ერთიმეორისა შ(ედმდგამ)ად. ფოთოლნი გამოცხზმან ეგრეთვე ერთიმეორისა შ(ედმდგამ)ად ღეროთა ზ(ედ)ა მრთელნი, გრძლად მოგურგალო, ორისავ გვერდით მწუანენი, გარემო დაკბილულნი და ნაზნი. ყუავილთ დაისხამს წვეპლის კონების სახეთ დაწყობილთა შტოების წვერთა ზედა რთულთა, მილებიანთა და ყვითელთა. სუნი უვავს ბალახსა ამას შალფისა, ა(რამე)დ უფრორე საამო. გემო აქუს მომწარო, არომატული და გამახურებელი, რომლისა გამო იქმარების ე(ით)ა გამამაგრებელი და სისხლის გამახურებელი ღონისძიება და უფრორე ღედაკაცთ იპოხონდრიულ სნეულებათა შ(ინ)ა. გაიზრდების თავით თვისით ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ.

КАЛЧАДАН *Pyrites* ურიის ქვა. სანგიჯუტი. სახელსა ამის ქუშმე ლითონმეტყველნი გულისხმავყოფენ სხეულთა ილეკ(ა)როულთა, მყართა, მძიმეთა ილეკაროულს ლითონის

მსგავსება, რომელნიცა შედგებიან ნივთიერებათაგან ილექროულთა და მიწისაგან არა ილე-
ქროულისა, და რომელნიცა ამა დასაბამთა თანა შერეულ არიან და ლითონის სახედ გარდა-
ქმნილ გოგირდისა ანუ მარცხმუშკის გამო. ამისთჳს განიყოფებიან უაღრესობისამებრ ნივ-
თიერებისა, რომელიცა იპყრობების მათ შ(ინ)ა.

КАМБАЛА *Plevronectes* ქრისტეს თევზა. ისაალუხი. ღ(მრ)თისმშობლის თევზიც ეწო-
დება. ფართევი. ყალხანალუხს. სახელისა ამის ქუშშე დაინიშენიან სხუდასხუა სახენი
ზღვისა თევზიანი, რომელთაცა აქუს სხელი პრტყელი, მოგურგალოდ მოგრძე და ცერკენ
გვერდზედ მწოლარენი და აქუსთ თუალნი ერთსა გვერდზედ სხეულისა თჳისა. ფრთანი
ზურგისა და ბოლოსი მოიცვენ სიგრძესა ყოვლადისა მათის ტანისასა.

იტყვიან ამ თევზისას, რომელ ღ(მრ)თისმშობელს მიეღოს ამ თევზისაგან საქმლად. ცალი
გვერდი ექაშოს და სხვა გარდავდოს ისევ ზღვაში. და ამ თევზს ამის გამო ცალი გვერდი
ნაკლები აქუს ხორცი და ამისთჳს ღმრთისმშობლის თევზი ეწოდება. აგრეთვე ქრისტეს თევზს
უწოდენ, რომელიც შემდგომად აღდგომისა ზღვასა ტიბერისასა ნადირებული თევზი აყურ-
თხა და იაადილა. იოანეს 21, 9. 10, 11, 12.

КАМЕДЬ 1) *Gummi* ხის წებო. სამყე. საზოგადოდ ეწოდების წვექსა, რომელიცა გამოე-
წინების საცნაურთა ხეთა და ბალახთა ქერქთაგან და შესქელდების ორთქლისაგან წყლისა
ნაწილთასა და გაიხსნების ოდენ წყალსა შ(ინ)ა. 2. საყუთრიე ეწოდების არაბულსა ხის წე-
ბოსა. სამყე *Gummi arabicum*, რომელიცა გამოედინების ხეთა არაბეთსა შ(ინ)ა აღმომცენა-
რეთა. ხეთა ამათ ეწოდების *Mimosa senegal* და *Mimosa nilotica* იჴმარების ე(ით)ა კე-
ლოსანთაგან ეგრეთვე მკურნალთაგანცა.

КАМЕНЬ კლდე, ქუა ანუ ლიდი. ტაშ. სხელი არს მყარი, არა განწყვადი. მიწის ნაწილ-
თაგან შემდგარი და საყმარი სხუდასხუა ქმარებასა შ(ინ)ა.

КАМЕНЬ АДСКОЙ *Lapis infernalis* ჟოჯობეთის ქუა. ჟანაბათაში. ილექროული მარი-
ლია კელოვნებით შემზადებული ერთისა ნაწილისა სარმა ვერცხლისაგან გახსნილისა ორსა
ნაწილსა შ(ინ)ა მაგარის ოტკისასა და დალეკებულისა ქუად, რომელსაცა ე(ც)ვდგომად გააღ-
ნობენ ქითანს შ(იგ)ა გასაღნობელსა, და როდესაც გადნების, შთამოსახვენ ყალიბსა შ(ინ)ა.
ფერით იქმნების შავი და არა მიიზიდავს სინედლესა ჰაერისაგან. იჴმარების მკურნალთაგან
მეტეორკისა და მისთანის ამოსაგდებულად.

КАМЕНКА *Motacilla oenanthe* კლდის ბელურა. ტაშარჩასი. ფრინველი ესე არს ქიე-
ქაისკოდენ. ზურგი და თავი აქუს თეთრი, მოყომრალოდ. მუცელი თეთრი ე(ით)ა შუბლიცა.
ნისკარტიდან თულაბზედ განზიდეთ ყურის ნახვრეტამდე განზიდულ აქუს შავი ზოლი,
ხ(ოლო) მამალსა თულთა ზემო თეთრი ზალი. ჩიჩახვი და ყელი აქუს მცირედ მოყვითლო.
ფრთეები მოხნელო და ერთფერნი. კუდი საშუალიდან ბოლომდე ბნელივე და საშუალის
ზემოდ თეთრი. კურტუმი და კუდს ქვეშე თეთრი. ნისკარტი, ფეხები და პირის ზემო და
ქუშში ცა შავი. ბუდობს კლდოვანთა ადგილთა შ(ინ)ა.

КАМЕННОЙ БАРАН *Capra ammon* კლდის ცხუარი, ჟიხვი. ტაშყონი. სიდიდით იქმ-
ნების ირმის ნუკრისოდენ. ნორჩი რქანი მისნი იქმნიან მოთეთროდ ყვითელნი და რა
სიბერედ მიიწევის გაშვადებიან, რომელნიცა გამოესხმიან თულთა ზემო და ყურთა ქუშში
ნახევარმდის იქმნიან ფ(რია)დ დღმენჭილნი, ხ(ოლო) სხუა ნაწილი დაფარულ არს ფ(რია)დ
მცირეებითა ღმენჭობითა. მოიხრებიან რქანი ესე კნინდა გურგალად ანუ წრესავით, (არა-
მე)დ ესრეთ, რომელ წვერები მათი აბრუნდებიან ზემოდ და გაწევიან გვერდზედ. დაბერე-
ბულთა გაუზღებისთ, რა გაიზომებიან თჳსის კლავნილებითა ორ წყრთამდე სიგძითა და სიძი-
მით ოთხ ლტრამდე. ყურები ასხს სწორედ მდგომარენი შუაველის სიგანისანი და წვერმწვეტ-
ნი. უკანა ფეხები აქუს უგრძელესი წინათასა. კუდი მოკლე, ირმის მსგავსი. კისერზედ ექმნე-
ბისთ ჯარისაებრ ღმენჭები. ბეწვი ე(ით)ა თავისა ეგრეთვე ყოვლადისა სხეულისა მისისა არს

ჩაჭირებული ყომრალი. შუაწელისა, გავისა, ფეკების წინაყერძობისა და მუცლისა მოყვითლო. ზაფხულით იქმნების ს(რული)დ ყვითელ, მოწითლო. თუ არს სიდიდით ცხუარზედ ნაკლები, სხეებრ ტანითა მისი მსგავსი, ა(რამე)დ რქანი ამისნი უფრო სწორედ გაიზდებიან მსგავსად რქათა თხისათა. არიან უმცირეს და არა ეგოდენ დაღმენილ. ბუდობს უმაღლესთა მათთა ზ(ედ)ა და ციბირის უშორესთა ადგილთა შ(ინ)ა. დევნული კლდის ცხუარი ესე შთახტების მთისა კლდეთაგან სიმძიმისა გამო რქათასა და დაეცემის მათ ზ(ედ)ა დიდისა სიმაღლისაგან შთახტომილი უენებელად.

КАМЕННОЙ ЛУК *Allium altaicum* კლდის ხახვი. ტაშოვლანი. ხახვის გუარია, რომელსაცა აქუს თავი არა მცირედი. გარეგან კერძოდ არს მოსილი ჩაჭირებულის ყომრალის ფურცლებითა. ფხას ანუ წვერებს გამოისხამს (ფრია)დ გრძელთა. ფოთოლნი გამოესხმიან სამთანნი მილის სახედ ქუშმოდგან მსხვილნი და გაბერილნი და ზემო წვერის კერძოდ თანდათან შევიწროვდებიან. ღერო მისი არს უგრძელეს ფოთოლთა. ფუყი და საშუალ მუცლოსანი, ხ(ოლო) ყუაილების კერძოდ ფ(რია)დ წწენიყ. ყუაილნი ამისნი წვერებთა ზ(ედ)ა გამოსულნი დაწყობილ არიან მზესუკერტისაებრ და ფ(რია)დ ხშირნი. გაიზდების უმაღლესთა ალპიისა მათთა ზ(ედ)ა. გემო აქუს ფ(რია)დ საამო და ღარს არს ბოსტანთა შ(ინ)ა გაჩენისა. სხეებრ ეწოდების Бутунъ.

КАМЕННОЙ УГОЛЬ *Lithanthrax* ქვისახშარი. ტაშომური. ნიეთერება ესე არს აღმონაკვეთი შავის ფერისა. სიმყარით მეტნაკლებ იქმნების. ოდესმე არს შეერთებულ და ოდესმე ნაჭრებად. ცეცხლით აღზნებადია. წარმოებს შერევილებსაგან წყლიერისა მიწისა მათურისა ფისისა თანა და სხუათა ნიეთერებათა თანა, რომელნიცა არიან აღზნებად. იქმარების დასაწველად ნაცვლად შეშისა. სიკეთე მისი მღგმოებს ანუ იცნობების მცირესა სიმყარლისა გამოცემისაგან.

КАМЕНЬЩИК *Molaccia rubecula* კელატოზა. ყაზალა. ღრინველი ესე ბოლოქანქარათ გუარია, რომელსაცა თავი, კისერი და ჩიჩახვი აქუს დაფარულ მოყვითლო წითლის ბუმბულითა. ზურგი, მკერები და კული აქუს ყომრალი. მუცელი თეთრა. ნისკარტი და ფეკები შავ-წითელი. ბუდობს გარემო ქანჭრობთა და ტბათა, ტირიფებთა და მურყანთა ზ(ედ)ა. გალობს საამოდ. უყუარს განმზოლოება და არს ფ(რია)დ მეჩხუბარა.

КАМФАРА *Camphora* ქაფურა. ქაფურა. ნიეთერება ესე არს თეთრის კიქის მსგავსეს სუნინაი, მფრინაი და დაწუადი. გემო აქუს მომწარო და გრილი. გაკეთდების გამოხდითა ზის შტოების წყალსა შ(ინ)ა მოხარშვისათა, რომელსაცა ეწოდების ქაფურის დაფნი. ხე ესე გაიზრდების იაპონიას. ქუამს დახურვენ ზარფუშა ბურდოსასა, რომელსაცა მიეკვრის ქაფურა მცირე ყვითლის მარცვლების სახედ, რომელთაცა შ(ემდგომ)ად დასწმენდენ ლოლანდიასა შ(ინ)ა და მიმოწარგზავნიან დიდ გურგალ ნაჭრებად, რომელთაცა ზემოდგან ექმნების ნახერეტი. იქმარების ე(ითა) ფრიად ძლიერად გამაგრილობელი სამკურნალო წამალი, დამარღვეველი სისხლსა შ(ინ)ა სისქისა. დამამებელი მღელვარებასა საგრძნობელთა ძარღვთა შ(ინ)ა. წინააღმდეგი სიღამლისა, გამაქრობელი სიმსივნეთა და სხუათა სენთა შინაცა.

КАМФОРНАЯ ТРАВА *Camphorosma monspeliaca* ქაფურის ბალახი. ქაფურთო. ბალახი ესე არომოსენების ცილანდრულისა ძირისაგან ცერის სიმსოოდ, რომელიცა რღმათ შთავალს მიწასა შ(ინ)ა და აღმოაცენებს მრავალთა სწორად მღგომარეთა ღეროთა ერთისა მტკაველის სიმაღლედ, გურგალთა და შტოებიანთა. შტოები არიან გარდაშლილნი, სქელითა თივთიკითა დაფარულნი ადგილ-ადგილ. ფოთოლნი კონებად დაწყობილნი. კონები ესე სხედან ერთიმეორისა შემდგომად ცვილებით. ფოთოლნი ასხს სადგისის სახენი, მატყლოსანნი და მყარნი. სუნი აქუს ბალახსა მისსა და უფროვე ძირსა არომატული ქაფურის სუნისა მსგავსი. გემო ცხარი. ძალი აქუს განწყოველი. შარდის განმდგენელი და ოფლის მაწარმოებელი. გაიზრდების რუსეთის მინდორსა ზ(ედ)ა შორის მდინარეთა ედლისა და ურალისათა.

КАМЫШ *Arundo phragmites, Calamagrostis et arenaria* ლერწამი ანუ ჩალა. ყამშ.

ბალახი ესე არს კუმლიანი ანუ თავთავიანი. გაიზღების მდინარეთა და ტბათა შ(ინ)ა. ეგრეთვე ზღვაპირებზე, რომლისაჲ ძირი გამაგრდების ფსკერსა შინა წყლისასა, ხ(ოლო) ღერო მისი და კუმლი წყლისა ზემო ამაღლდების. ღერო მისი იჴმარების კილობის დასაწნავად და ღროსა შეშის უქონლობისასა, ნაცვლად მისსა იპყრობს ადგილსა.

КАНАРЕЙКА *Fringilla canarica* სკენიზონი, იაღონი. ყანარეია. მომცრო ესე ფრინველი იჴმნების ოდესმე ს(რულა)დ თეთრი და სხუანი მოთეთროდ ყვითელნი და კ(უალა)დ სხუანი მოყვითლოდ მწუანენი; მართვენი მათნი შეერთებითა სხუათა მცირედთა ფრინველთა თანა იჴმნებიან კრელნი. საკუთრად ბუდობენ კანარის პალატა შ(ინ)ა, ხ(ოლო) აჲ გაჩენილ არს რუსეთსა შინაჲ, ვ(ითარ)კა ნამდვილნა ეგრეთვე შერეეწილებითა სხუათა ფრინველთა თანჲა დაბადებულნი. იზრდების კანარისა და თლგამისა თესლებითა. უყუარს ეგრეთვე სხუადასხუა მხალიცა. გალობს საამოდ და ფ(რია)დ მაღლა.

КАНДЫК *Frithronium dens canis* ძალისკბილა. ითღიმისი. ბალახსა ამას აქუს ძირთ მოგრძე, კორციანი და მსგავსი ძალის გრძელის კბილისა, რომლისა მიერ აღმოსცენდებიან ორნი მიწასა ზ(ე)და განფენადნი ფოთოლნი, ოდესმე ს(რულა)დ მწუანენი და ოდესმე ბინდისფერნი მოგრძე მწუანის ხალებითა. ამა ორთა ფოთოლთა შორის აღმოსცენდების საკმაოდ მსხვილი წითელი ღერო, გამომცემელი ოდესმე მშვენიერისა ძოწეულის ფერის ყუავილისა და ოდესმე ოდენ ნაირნი ფოთოლთანი გაყვითლდებიან. ხ(ოლო) სხუანი ნაწილნი მათნი იჴმნებიან აკრელებულ მოწითლოს წინწყლებათა. და ოდესმე ქუშმოდგან იჴმნებიან იგინი მწუანენი, ხ(ოლო) ზემოდგან ძოწეულის ფერისანი, რომელთა შ(ინ)ა იჴმნებიან ექვსნი მწეაშულის ფერისანი კოკორნი და ერთა ყუნწი. გაიზღების კიბირისა შ(ინ)ა ტომისა და კრასნოიარის გარემოთა შინა. აღყუავდების პირველსა გაზაფხულსა. ძირსა ამის ბალახისასა აღმოითხრან თათარნი და შეინახვენ გამხმარსა. დანაყილსა იხმარებენ საკმელად რძისა თანა ანუ კორცის წენასა თანა; მოჰხარშვენ ეგრეთვე ქაშასა, რომელიცა არს გემიერი და საამო.

КАНИФОЛЬ თეთრი ფისი. ალყირი. ესე არს სრქელი ნაწილი ფისისა, რომელიცა დაშთების მოდუღებულისა ტერპენტინისაგან და რომელსაცა წაუსმენ კიანურის დასაყრავის ძუებსა ანუ ბეწეებსა.

КАНЦЕЛЯРНОЕ ანუ канцелярское семаჲ კიადერი, ყირიზი. იხ. червец ყირიზი.

КАНЮК *Strix scops* ჭაყიარო. ჩხიკე. მომცრო ფრინველია რვა დუიბისოდენ. დაფარებულ არს კერლის ბუმბულითა ყომრალისა, წითელმოყვითლოსა, ბინდისა და შავის ფერისათა. ყურები მისნი შედგებიან ერთის ბუმბულისაგან. თუალბის ფარდა აქუს ყვითელი. ნასკარტი შავი. თითები და ბრქალები ბინდისფერნი. ბუდეს შეიქმს ფულურთა შ(ინ)ა. სტევინითა თჳსითა არს მომწყინებელი კაცთა.

КАПЕРСЫ *Gemmae florales capparis spinose* კაპარი. ქაბრა. ყუავილს პურები კაპრის ბალახისა ძმრითა და მარილით შემზადებულნი იჴმარებიან მასალად საკმელთა შ(ინ)ა. სიკეთე მათი იცნობების მწუანისა ფერისაგან, რომელსაცა ფერსა თეთრის მოანგარენი არა იშვითად მისცემენ კანგაროთი მიუცილებელისა ვენებისადმი სიმრთელისა მკამელთა მისთასა. გაიზღების სამხრეთის კერძოდ ევროპისა, აზიისა და ამერიკისა, რომლისაჲ ძირის ქერკი იჴმარების სამკურნალო ყმალად. ფერით იჴმნების ყომრალი, მოღალმეწილო გარდღიარდმოს. გრგოლებითა აღნიშნული, მწარეს გემოს მქონებელი, ცხარი და გამაჰაგრებელი.

КАПЛУН მამლის ყვერული.

КАПУСТА *Brassica oleracea* კომბოსტო, ხეტი. ქალამ. მხალი ესე აღმოსცენდების ორსა წელსა. მოისხამს თესლთა გრძელთა რქათა შ(ინ)ა. კომბოსტოსა ამას ყუავილს ფოთლები აქუს ჭუარდინედ დაწყობილნი; შინაგანნა ფოთოლნი შეიხვევიან ქულასავით. ჰთესენ ბოსტანთა შ(ინ)ა. თავით თჳსით გაიზღების ზღვისპირებზე ინგლისსა შ(ინ)ა. იჴმარებენ საკმელად ვ(ით)ა ახალსა, ეგრეთვე მწნილად ჩადებულსა. იგი არს გამომზრდელ და განმდენელ შარდისა, ხ(ოლო) მწნალი მისი ეწინააღმდეგების სურავანდსა.

КАПУСТА КРАСНАЯ КОЧАННАЯ *Brassica capitata rubra* წითელი თავიანი კომბოსტო. ყირიშქალამი. დაეხვევის ეგრეთვე ე(თ)ა ზემოხსენებულია პირველად, ა(რამე)დ ფერით იქმნების ესე წითელი და იქმარების უში დაპრილი წენიკად, ნაცულად სალათისა.

КАПУСТА ЦВЕТНАЯ *Brassica botrydis* კომბოსტო ყუაეილიანი. ჩიჩაგულ ქალაზი. კომბოსტოსა ამას ექმნების ღერო ერთი მტკაველი და მეტიცა, ქუშმოღდან დაღმენკლი დაცვიენაღთა ფოთოლთაგან. ზემო კერძი მისი დამჭდარ არს სქლად ფოთლებითა მოგარმელ გურგლენბითა, პტყელებითა, წვრილად დაკბილულენბითა, რომელნიცა გარე შეიცვენ ყუაეილიანსა თავსა მისსა, რომელნიცა ექმნების თეთრი და შემდგარი სხუათა და სხუათა თავთაგან თეთრთა კორციანთა ღეროთა ზედა მსხდომარეთა. თავნი მასნი შემდგარ არიან ყუაეილთ დასაბამთაგან შევგუფილად შეერთებულთა, რომელნიცა იქმარებიან საკმელად მოხარშულნი ზედ დასხმითა წენისათა კორცისა, ებზოსი, ფქვილისა და შაქრისაგან ქმნილისათა. კომბოსტო ესე არს უგემიერესი სხუათა კომბოსტოთა ზ(ელ)ა.

КАПУСТНИК კომბოსტოს კია თუ მატლი.

КАП არყის ბეჭევი დახვლანჭილი და ძარღვებანი, რომლასა მიერ აყეთებენ ქურქველსა.

КАРАВАЙКА *Tantalus falcinellus* ქარაეანა, ზღვის კეირონი. ყიზყუში. ზღვის ფრინველია. ნისკარტი აქუს გრძელი, სადგისის სახედ მოყუანილი. მცირედ მოხრილი, ბინდისფერისა; ზემოდან არს დაფარული ბუმბულითა ჩაპირებულის მწუანისფერისათა, რომელთა ზ(ელ)ა ღელავს ფერი წმინდის სპილენძისა. ქუშმოღდან აქუს ბუმბული მოყომარალოდ ბინდისფერი. თავის ზემო კერძო აქუს ბინდასფერი, მოგრძის თეთრის ხალეებით აღნაშნული. ჩიჩაბეი და კისერი ჩაპირებული წაბლისფერი მოგრძის თეთრის ხალეებითა. მკერები და კუდი მცირედ განყოფილი და მომწუწნოდ ოქროსფერი. ფეკები, თითები და ბრჭალნი შავნი, თითების პირველ სახსრამდე შეერთებულ აქუს ფარდებითა. მრავლობით ბუდობს გარემო ასტრახნისა.

КАРАГАЗИН *Anabasis aphilla* მარილა-ბალახი, მლაშა. შოდაოთი. ბალახი ესე არს მლაშე ბალახთა გუარი. აღმოსცენდების ძირიდან ცერის სიმსხოდ. ფერით აქმნების გარეგან ჩაპირებულის ყომრალისა. შინაგან მომწუწნოვასა, რომლისაგანცა აღმოვლენ რაოდენნიმე ღერონი დაქმარებით მუკლოსანნი და იქმნებიან ძირის კერძოდ უფრორე მოგრძენი. ა(რამე)დ რაოდენცა უმაღლეს გაიზდების ღეროა, ეგოდენ უფრო შემოკლდებიან მუკლის მათნი. შტოები გამოვსნმან ერთიმეორისა შ(ემდგომ)ად და არიან შემდგარნი მსგზაესთა ღეროას მუკლებთაგან. ზემო მუკლთაგან ე(თ)ა ღეროასათა, ეგრეთვე შტოებისათა გამოჩნდებიან მომცრო თეთრნი ყუაეილნი ხუთის კოკორითა და ორის ყუნწითა. ნაყოფი მათი შეადგენსა ხილსა წითელსა, რომელიცა გარემოცულ იქმნების ყუაეილისა ბუდიითა და გამსყერელ არს კელისა ყუაითლად გაჟუღეტისა დროსა. გაიზდების მრავლობით კასპიის ზღვისა პირებსა და გარემო მისა მდებარეთა აღდილთა ზ(ელ)ა.

КАРАГАН *Varietas canis vulpis* ყომრალი მელა, ტურა. ბოზთულქი. სახელი ესე ეწოფების მელასა მინდორისასა, რომელიცა ქავეს ფერითა ბეწვისათა მგელსა.

КАРАГАТКА იხილე красная утка წითელი იხვი. ყირიშო ორდაგი.

КАРАГУЧ *Ulmus pumilata* თელა. ყოზყარა. ხე ესე ფრიალ მსგზაეს არს ჩვეულებითისა წიფლისა გარდა მისა, რომელ ყოველი წვერი მისი იქმნების უფრორე მცირედი და სიმაღლე მისი იშვითად იქმნების თხისფელასი. ყუაეილთ გამოიბამს წითელთა, რომელნიცა გაჩნდებიან მსწრაფლიად გაზაფხულისა პირსა შ(ემდგომ)ად თოვლის აღებისა. თესლის აღგილნი მისნი მსგზაეს არიან ჩვეულებითის წიფლისა თესლის აღგილებისა. გაიზდების მრავლობით მდინარეთა პირსა ბაიკალის იქით კერძოდ:

КАРАГУШ *Falco chrysaetos* არწივი. ყარაყუშ თათრულად არწივის ეწოდების, რომელიცა იქმნების სამის ფუტის სიგრძე. ნისკარტი აქუს უმეტეს ორისა ღუიშისა მოღერჯო რქის-

ფერი და დასაწყისში ყვითელი. ბუმბული აქუს ჩაჭირებულის ჟანგისფერია. თავი და კისერი მოყვითლოდ ჟანგისფერი. ფრთები მოშავო, რომელნიცა ოდეს მკდომარე არს ფრინველი ესე უსწორდებიან სიგრძით კულის სიგრძესა. ფეხები აქუს ყვითელი. ბრქალნი შავნი.

КАРАКАТИЦА *Sepia officinalis* მელანთეხი. ბერაქაფაბალუხი. ზღვის კუას გუარია, რომელსაცა აქუს სხეული კორიანი, დაფარებული ნესტოებიანის ძალითა, მკერდსა ზ(ედ)ა აქუს მილი, რომლისაცა ნახერტი შეადგენს განავალის ადგილსა მისსა. თავსა ზ(ედ)ა აქუს 8 მეტეკის მსგავსი ხალი და გარდა ამისა 2 ჩქიფი ტოტა ზ(ედ)ა, რომელთა შორის პირშია ორის რქის ღაწვი და ორ თული ორისა გვერდით. იარაღნი მისნი სანადირებელნი შემდგარ არიან რვათა გრძელთა ტოტოვან, რომელთა ზ(ედ)ა ასს ფარდიანი ორმოებო. ბუდობს ოკეანესა შ(ინ)ა. იზრდების მცირეებითა ზღვისა ცხოველებითა. დევნილი ესე პუა წართხვს თვსგან შავსა წყალსა და მით დააბნელეს წყალსა, რომელშიაც კურავს.

КАРАКУЛА ეშოდების სახელი ესე ყოველსა ტანად დაბალსა და დაგრეხილსა ხესა. ქოლ-
КАРАСЬ *Cyprinus carassius* კარჩხანა. ბაში ჩომახ. მომცროსა ამას თევზსა აქუს თავი ბრჯგუ, მომცრო. ზურგი ზეთისხილისფერი. გვერდები მოყვითლო. თუალები მომცრო, თუალების ფარდა შავი. თუალების წრე ვერცხლისფერი და გარემოცული ოქროსფერის ყვითლად ხაზითა. ზურგი ექმნების კლუბიანი. ქეცი მოშო. გვერდის ხაზი სწორე. ფრთანი ზურგისა, კულისა და განავალის ჩაჭირებულის ყომრალის ფერი, ხ(ოლო) მკერდისა და მუცლისანი მოყვითლო. არამედ არშიოდ მათი ყომრალევი.

ბუდობს ტბათა შ(ინ)ა. კორცი აქუს ნაზი და ადვილად მოსანელები კუქისაგან, რომლისა გამო მსახურებს თევზი ესე უმჯობეს საზრდელად სუსტისა სტომაცისა კაცთა.

КАРАНДАШ I, черной შავი კარანდაშ. *Molibdena* ყარანდრაშ. ნიეთიერება ესე არს დაუწველი და შემდგარი წვრილთა, უწესოდ შერეულთა ქეცთაგან და ფილაქანთაგან. ფერით იქმნების შავად ყომრალი და გამაშავებელი კელებისა, ქაღალდისა და სხუათა ტყეისფერად. დასკრიან მას წენიად და გრძელ ნაჭრებად. გარემოარტყემნ ხესა და იჭმარებენ მხაზველნი, მწერალნი და სხუანი. მის მიერ დახაზულნი ხაზნი ანუ დაწერილნი ლექსნი ადვილად გაიწმინდებიან თეთრის პურითა. 2. **Красной Talcum rubrica** წითელი კარანდაში. ნაჭრებად დაჭრილი იქმნების ანუ ხით გარემოცული. ნიეთიერება ესე შემდგარ არს რკინის მოხრისაგან და საშინოერისა თიქისაგან, რომელიცა გასკრის კელებსა და იჭმარების ეგრეთვე მხაზველთაგან, ღურგალთა და სხუათაგან, ვ(ით)ა პირველიცა.

КАРБУНКУЛ ლათინური სახელი არს. ქუა არის ძვირფასი. იხილე **Анфракс, рубин** ან-თრაქი.

КАРБЫШ *Mus cricetus* მწეცია. იხილე **ХОМЯК** ყელპარკი. ჩახუნა.

КАРГАЛЬ *Anas tadorna* იხვია, ორდა. იხილე **ПЕГАНКА** ყარხალო.

КАРДАМОН *Amomum cardamomum* ილი, ამაბა, დედამლაკრა. პილ. სახელისა ამის ქუშქუ იგულისხმებიან ბუდენა თესლთანი, მოგურგალოდ მოგრძენი, სილიდით ნახეყარ დუი-მისანი. ოდესმე იქმნებიან ბრჯგუნი და ოდესმე მწვეტიანნი, სამკუთხნი, მკაელებიანნი, მკქრალნი სამითა განყოფილებითა და გალობითთა ფარდებითა, რომელნიცა იპყრობენ თვს შორის თესლთა მრავალთა მოწეულთა ოთხის კუთხით, ორისაც გვერდით ბრჯგუთა, მოდალ-მენჭილთა; ფერით წითლად მოყვითლოთა და მქონებელთა თვს შორის თეთრისა გულსათა. სუნი აქუსთ ცხარა, არომატული, საამო; გემო მცირედ ქაფურის მიმსგავსებელი. იჭმარების ვითარცა განამდიქებელი, განმახურებელი, განმამარებელი კუქისა და მაწარმოებელი ოფლისა წამალი, ეგრეთვე საჭმელთა შინაცა მასალად. ხე მომსხმელი ილასა გაიზდების ინდოეთსა შინა ჩრდილიანსა ადგალსა, მთის ნოტიო კალთებშია.

КАРКАС *Celtis orientalis* აკაცია. დაღდაღან ალაჯი. ხე ესე იქმნების სიმაღლით წითლ-სა. მოსილ არს მცირითა ფოთლებითა, რომელნიცა არიან მოგურგალონი, წვერის კერძოდ

მწვეტნი და გარემო დაკბილულნი. ზემოდან ჩაჭირებულნი მწუანენი და ქეშმოდგან მკვარლნი. ყუავილთ დაისხამს ფ(რ)ად მცირეთა ყუნწთა ფოთლისათა შორის დაფარულთა. ნაყოფს შეადგენენ ხილთა გრძელთა ყუნწთა ზედა) მსხმოიარეთა. სახით მიმსგავსებულთა რაოდენადმე ბალისადმი, რომელნიცა შეიკვენ თეს შორის ერთსა მყარსა თესლსა. პირველად იქმნებიან ყვითელნი და შ(ემდგომად) შავ-წითელნი. გემო აქუსთ ტკბილ და მცირედ კმახე-გაიზღების ყირიმსა შ(ინა) შორის ბალაყლავისა და იაბტისა, ხ(ოლო) ველური, კლდიანთა ადგილთა და მათთა ზ(ედ)ა გარემო სუდაქისა.

КАРЛУК თევზის წებო. იაფუშან.

КАРМИН კიის ჯირმბი. ყირიმბი. წითელი სამხატრო წამალია და პირველი წითელთა წამალ-თა შორის. გაკეთდებან კიაფერისა ანუ ყირმაზისაგან.

КАРП *Cyprinus carpio* მწვერი, ცუდაკაპეტი. ყარაპალუხ. ამ სახელს ზოგნი ქანარსაც უწოდებენ. თევზსა ამას აქუს თავა დიდი, შუბლი განიერი და მოშავოდ შავი; ღაწენი მოშავონი. თულები შავი, ყვითლისა წრის გარდა, რომელსაცა გარემოუციეის თუ-ლის კაკალი. ლაშ-ტუჩი აქუს თანასწორისა სიგრძისანი. ტუჩები სკელი და მოყვითლო და ტუჩებითა ამით ატკაპუნებს. ბაგას კუნჭულებთანა აქუს თითო გრძელი უღვაში. ეგრეთვე ორი უღვაში ცხვირსა ზედა, ა(რამედ) უფროვე მოკლენი. ქ(ე)ცი აქუს მსხვილი, სიგრძეზედ ხაზბად აღნიშნულნი. ზურგი აქუს განდრეკილ გრკალსავედ მოსული. ფერით შავად-მოწეუ-ნი. გვერდის ხაზი სწორი და შავის მომცრო ხალებით აღნიშნული. ამ ხაზისა ქეშმო მეცლის კერძოდ გვერდები სხეულისა აქუს მოყვითლო, მღელვარის მომწუანოს და მოშავოს ფერი-თა. მუცელი აქუს თეთრი და კუდის კერძოდ მოყვითლო. ზურგის ფრთა აქუს დიდი, ჩაჭირე-ბულის ყომრალისფერი, ოცდაოთხის განყოფილებითა, რომელთაგან მესამე არს დაკბილული. მკერდისა და მუცლის ფრთანი ჩაჭირებულის სოსნისფერი. მკერდის ფრთათა შინა ექმნების თექვსმეტ-თექვსმეტი და მუცლისაში ცხრა-ცხრა განყოფილებანი. განავალის ფრთა აქუს ჩა-ჭირებულად წითლისფერი ცხრის განყოფილებითა, რომელთაგან მესამე არს დაკბილული. კუდი აქუს გამოშვარებადუნი ჩაჭირებულის სოსნისფერი ცხრაშეგის განყოფილებითა. ბუ-დობს ევროპის მდორეთა მდინარეთა შინა და ტბათა. და პეტრებუხსა შინაცა განგებ ქმნილ-თა ტბათა შ(ინა) გაჩენილ არს მრავლობით. წონით იქმნების ოთხ ლიტრადმდე და უმეტესცა. თევზი ესე ცოცხლობს დიდსა ხანსა, რომლისა გამო შესაძლო არს ბალახითა წაღება მისი ერთისა ადგილით მეორედ. საკმელს შეადგენს მსუბუქსა და საამოსა.

КАССИЯ *Cassia lignea* კასია. ღარიჩინის გუარია. ხიანამარი. ხე ესე გაიზრდების ინ-დოეთს, რომელიცა განსხუადების სხუათა შუბის მსგავსისა და სამიანს ძარღვის ფოთლე-ბითა ხისა ამის ქერქათ, რომელიცა იქმნების ცერის სივანე. მოიტანებენ ინდოეთით და იქმნე-ბის ოდესმე დახვეული ლულისაებრ და ოდესმე გავალთ. ფერთა, გემოთი და სუნითა მსგავსი არს ღარიჩინისა. ა(რამედ) არს უფროვე სუსტი მას ზ(ედ)ა. განავარებითა იფქლო-სათა მირონისა და კასიისათა. იეზეცაის თა. 27. მ. 17.

КАТАРАКТ ბერძ. იხილე ნაწა птица ვარხეი. საყა ყუმ.

КАТИПОЛЕ ანუ катун ბალახია. იხილე перекатиполе ბუბუშელა. ბუხ.

КАТРАН *Crambe orientalis* პირშეშხელა. ხრენდადი. კრენ. მეცნარი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა, რომლისაცა ძირი აქმნების კელისმისხოდ და ოდესმე უმეტესცა და ფ(რ)ად გრძელი. გარეგან დაფარულ არს ჩაჭირებულის ყომრალისფერის ტყავითა და შინაგან არს თეთრი. ზის მიერ აღმოცენებული მსხვილი და შტობიანი ღერი შეადგენს არა მცირედსა მიწასა ზ(ედ)ა განფენადსა და მოგურგალის ბუჩქსა. ფოთოლთ გამოისხამს ძირისასა დიდთა, განკვეთილთა, ხორხლიანთა და შტოთა ზ(ედ)ა უფროვე თხლად და მცირედთა მათ ზ(ედ)ა. ყუავილთ დაისხამს თეთრთა, კეთილსუნოვანთა, რომელთაცა ფოთოლნი დაწყობილ არიან ჭუარდინედ. ნაყოფსა მისსა შეადგენს კმელი გურგალი ხილი, რომელიცა იპყრობს თეს შორის ერთსა მხოლოდ თესლსა. გემო ძირისა მისისა მსგავსი არს ხრენისა, არამედ უფროვე

სიმწარისა და სიცხარისა არს მქონებელ მას ზ(ედ)ა, რომლისა გამო შესაძლო არს შეადგინოს საიმედო სამკურნალო წამალი სურავანდისა. გაიზღვდის ასტრახანისა გორებთანთა ადგილთა ზ(ედ)ა და ეგრეთვე შორის მდინარისა დნეპრისა და პერეკოპისა.

КАУМБАК თათრული სახელა. ციბარის უწოდებენ ესრეთ და დაჰნიშნავს იხესა, რომელ-საცა სხეებრ ეწოდების савка იხილე ლექსი ესე გარიელი. ანდუთ.

КАЧАРКА Sterna შეუპოვარა, ზღვის ნამგალა. დენკიზ აბაბილო. ზღვის მომცრო ფრინ-ველია მსგავსი ნამგალასი. ცხვრი აქუს მოკაეებული. ბუნებული მოყომრალი და მუცელი თეთრი. ბუდობს კურილის კუნძულსა შინა, რომელსა ეწოდების უსასირი ანუ უშიშარი.

КАЧИМ ოდესმე უწოდებენ სახელა ამას ბალახსა, რომელსა ჰქვიან перекаши поле იხი-ლე ლექსი ესე. ბერბუშელა. ბუხ. იელყოფან.

КАШКА Trifolium pratense კურდღლის მკენა. ტოშან იონჯისი. ბალახი ესე აღმოსცენ-დების ძირიდგან, სამყურას გუარია. ფოთოლთ დანახამს მთელთა. ყუავილთ გორბოს ყუა-ვილთ მსგავსთა თავებიანთა და წითელთა. გაიზღვდის საძოვართ მინდორთა ზ(ედ)ა ეეროპას.

КАШКАРА Rhododendron chrysanthum იხილე чернопери и шабрина იელი.

КАШТАН Fagus castanea წაბლა. შახალეთ. ნაკოფი ესე არს ხისა მოგრძე, მოკურგა-ლოდ ნახევარ სფერის სახედ მოყუანილი. ერთის გვერდათ გამობურცვილა, ხ(ოლო) მეორე-თით სწორე. ქერქი აქუს შავ-წითელი გატეცილი და მბზინვარე გარეგან კერძოდ, ხ(ოლო) შინაგან ნესტოებიანი. გული აქუს თეთრი და მქონებელი საკუთრისა საამოფსა სუნისა და მოტკო 'გემოსი, რომელიცა გარემოცულ არს მოყვითლო და მკავლიანის კანითა. ხე ამისი გაიზღვდის ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა ეეროპისა და აზიისასა. წაბლი შეადგენს ნოყიერსა საქ-მელსა და იქმარების უმი და შემწუარისა.

КАЮР ანუ каюар Co'lymbus grille წიქსი მკელბელა. ჩოლახეუმი. ზღვის ფრინვე-ლია ერთის ფუტის სიგძე. ფეკები აქუს ტოლმეტი. თუთ არს შავი და მკრებთა ზ(ედ)ა აზის მოგრძედ გურგალი თეთრი ხალები. ხ(ოლო) დედალსა მისსა მუცელიცა ექმნების თეთრი. ნისკარტი აქუს სადგისის სახედ მოყუანილი მწვეტი და შავი. ხ(ოლო) პირი, ფეკები და ღარ-და თითების შემეგრთებელი წითელი და ბრქალნი შავნი. ბუდობს ოკეანესა ზ(ედ)ა ჩრდი-ლოეთის კერძოდ.

КБАКБА Botaurus naevius Briss ყანჩაი. ოყარ. ფრინველი ესე არს ლაკლავის გუარი. ზემოდგან არს დაფარებულ შავ-წითელის ბუმბულითა თეთრის წინწყლებითურთ. ქვემოდგან აქუს დაღაცათუ ესევე ფერი ბუმბულისა, ა(რამე)დ უფრო ღია. მკრები აქუს ჩაპირებული შავ-წითელი და ბუმბულისა მისა წვეგრებულ თეთრი ხალები. კლდი ეგრეთვე შავ-წითელი, შორის ნისკარტისა და თუალებისა ტიტველი მომწუანო ტყავი. ნისკარტი ზემოდგან შავ-წითელი, ქვემოდგან მოყვითლო. ფეკები მოყომრალიდ მწუანე. ბუდობს გარემო ასტრახნი-სა. ბზრდების თევზებითა და ბაყაყებითა.

КВАРЦ Quarsum ქუატალა. თავკმარილა. სიჩანტუზი. ქუა ესე არს თეთრი, ფ(რია)დ მკარი, ოდესმე გამკვირვალი, რომელიცა რა კვეთებულ იქმნების ბასრიასა თანა გამოდებთან ნაბერწკალნი ოდესმე მრავლობის და ოდესმე ნაკლებად; ცეცხლსა შ(ინ)ა გადნობის შემდგო-მა)დ გარდქმნების კიქად. ხ(ოლო) ნაწილთა მისთა სახისა ვერ შესაძლო არს განსაზღვრება. სხუდასხუა ხატებისა გამო. მიხედვისაგებ ილეკროს წყლის შერევენოლებასა მას შ(ინ)ა მი-ილებს იგი სხუდასხუა ფერსაცა. შერაცხილ არს ქუა ესე ლითონთა მუშუად, რომლითა სავ-სე არს ნაპარანი მთათანი.

КВАСЦЫ Alum:n შაბა. ზაგა. მარალი არს შექდგარი შაბიამანის სუქავიასა და თიხიანის მიწისაგან, რომელიცა დალედეების ძირსა რვათარაშთან ბროლისაგებ. ცეცხლსა ზ(ედ)ა გაიშ-ლების და აღუდლებისცა. შემდგომად ფ(რია)დ აქაფდების და აიბერების, ა(რამე)დ სხეებრ არა გადნების. გემოთი არს მომეაო და ფრიალ მწეებელი.

КЕДР 1. ЛИВАНСКОЙ *Pinus cedrus* ნაძვი ლიბანისა. შამაღი. ხე ესე დაისხამს ფოთოლთ ნაცვლად ნემსებას სახედ მწუნეთა. სიმაღლითა და სიმსხოთი ზე აღემატების ყოველთა ხეთა ამის გუარისათა. ქერქი ექმნების გატყეილი. თუთ ხე არს ზორხლიანი და სუნისა მკონეგელი; შტოთა განირთხამს ყოვლით კერძოდ ფ(რია)დ განივად და წვერის კერძოდ შევიწროვდების, რომლისა გამო ხესა ამას აქუს შესახედადე პირამიდისა; ფოთოლნი ესე ნემსების მსგავსნი ჰგუანან ღვიისასა და არიან დაწყობილი კონებად თორმეტ-თორმეტი ერთბამად; ყუაილინი მამრნი იქმნებიან სხუადასხუა რტოთა ზედს; ნაყოფი შემდგარ არს მსხვილთა ზღმურღლთაგან, რომელნიცა ზემოდ აშვერილ არიან. მცირედთა ორმოებთა შორის შიგნით შერდებილთა შეუელ არიან ეუთხეებიანი კაკალინი, რომელნიცა იქმარებიან საქმელად და გაიოხდებისცა მათგან ზეით. ხე ესე ღიდას ხანსა ეწინააღმდეგების სიღამულესა და შეადგენს უმჯობესსა ხე-ტყესა შენობისათჳს. გაიზღების საყუთრად სირიისა ქუქყანასა შინა მათთა ზედა აშანსა და ტავრასა ლიბანისათა. 2. **СИБИРСКОЙ** *Pinus cembra* ციბირის ნაძვი.

ხე ესე მოისხამს კაკლისა ზღმურღლთა, რომელნიცა ჰგუანან ნამდვილთა ნაძვთა, ა(რამედ) უფრორე მცირედნი იქმნებიან; ქერქი აქუს ყომალი; რომელიცა დასქდების მრავალთა წელთა შე(მდგომ)ად. ხე არს თეთრი, რბილი, საამოს სუნისა და ფ(რია)დ ფისიანი. რტოთ გამოისხამს უფრორე ღიდას და სქლად გარემო თხემისა თჳსისა, რომელთაცა წვეკებას ენმის გრძელნი სამკუთხნი ნემსის მსგავსნი ფოთოლნი ხუთ-ხუთი ერთსა კონასა ანუ მტევანსა შ(ინ)ა; ყუაილინი დაწყობილ აქუს ეგრეთევე ვ(ით)ა ნაძესაცა ლიბანისასა. კაკალთ დაისხამს ზღმურღლის სახედ ოროლთა ერთსა შ(ინ)ა ბუღესა. იქმარების ნაყოფი ესე იმავე კმარებასა შ(ინ)ა, რომელშიაცა ლიბანის ნაძვის ნაყოფიცა; გაიზღების ციბირსა შ(ინ)ა ცივთა და ნოტიოთა ადგილთა ზედს ანუ უმაღლესთა მათთა ზედსა კლდოვანთასა.

КЕДРОВКА *Corvus caryocatactes* ფრეკის ჩიკვა, შეფუკია. მარტია. ესე ფრინველის არს კაკაკისოდენ. ფერად შავწითელი თეთრის ხალებითა. მკრები და კული აქუს შავი, ბოლოებში თეთრი; ნისკარტი, ფეხები და ბრქალნი შავები. ცხოვრებს ტყეთა შ(ინ)ა, იზრდების კაცლებითა.

КЕРАСТ ბერძელთა. *Coluber cerastes* კერასტი. რქიანა გველი. აჭეი ბუზუხ. გველი არს შხამიანი ანუ გესლიანი, რომელიცა ბუღობს აღმოსავლეთს და განსხუადების ერთგუართა თჳსთა გველთაგან თავითა, რომელიცა დაფარულ აქუს წვერის გერგლების ქტეებითა და რბილის მცირედის რქითა კბილის სახედ, რომელიცა გაეზღების ზემორე წამწამისაგან. იგავი სოლომონისა. თა. 23. მ. 32.

КИЗИЛЬНИК ხეა შეინდისა. იხილე *Ирга* ზიგილაღი. **КИЗ** იხილე *капустяк*.

КИКИ *Zea mays* სიმინდი. ზეხამარბუღდასი. მცენარი ესე აღმოსცენდების დათესვითა მოკნულსა მიწასა შინა. ღერო აქუს მსხვილი, კაცის სიმაღლე. ფოთლები განიერი, გრძელნი და ჩალის ფოთლის მსგავსნი. კუმილი ექმნების მსგავსად ნაძვისა ზღმურღლისა. სიდიდით ოდესმე ერთისა მტკაველისოდენ, რომელიცა გარემოელ იქმნების მომზო თესვებითა იფქლიანისათა მოყვითლოთი ანუ მოწითლოთი. პთესენ რუსეთსა შინა თბილსაოდე მკარესა და უფრორე მალორისისა შინა მრავლობით და სხუაგან მრავალსა ადგილსა პირველად არს გამოტანილი ამერიკით.

КИМИН *Cuminum, cuminum* ბალახია. იხილე **Тмин** ძირაჲ ანუ ზირა. ზირა.

КИНАМОН ბერძელთა. იხილე **корица** კინამო ანუ ღარიჩინი. ღარიჩინი.

КИНОВАРЬ *Cinnaberis* სინგური. სინგურ. ნიეთერება ესე არს აღმონაკეთი მწიწისა წიაღიდან. ფერით იქმნების წითელი და შემდგარ არს ევრცხლასა წყლისა და გოგირდისაგან.

КИПАРИС *Cupressus sempervirens* კეპაროზი. სარო ანუ ალვის ხე. ჩინარაღაჲ, საღ-

ვა აღაჭი. ხე ესე გაიზრდების მაღალი, სწორე, მოვრძე პირამიდის სახედ, რომელიცა დაფარულ არს გარეგან კერძო გატკეცილის ყომარალის ქერქითა. შინაგან არს ხე ესე თეთრი ანუ მოყვითლოდ წითელი და შავარი. და ეწინააღმდეგების სიღამპლესა მრავალსა საუწყუნესა, რომელიცა გამოსცემს თესგან სუნსა კეთილსა. ყუაილთ დაისხამს მამრთა, მდედრთა ერთი ხე, არამედ სხუადასხუა რტოთა ზედა. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ მომკრონი ზღმურდლნი, გატკეცილნი, მოკუზიანონი და ამა ზღმურდლთა ორმოებთა შორის იპყრობებიან მცირედნი პრტყელნი თესლნი. გაიზდების ხე ესე ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ მთიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა. ძველად ხე ესე იქმნებოდის ნიშნად მწუხარებისად.

КИПРЕЙ *Epilobium angustifolium* კიპაროზა, კიპარუზ. სარვაალაჭი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. სიმაღლით იქმნების ღერო მისი სამ ფუტკამდე და უმეტესცა. შტოებიანი და მსილი ვიწრო გრძელის ფოთლებითა უწყსოდ დაწყობილებითა. ყუაილთ მოისხამს მომკროთა, რომელიცა შემდგარ არიან ოთხთა მცირეთა მოგურგალოთა ფოთლოთაგან, გარეშე ნაპირის კერძოდ განზედ გაწეულთა ერთისა ამომკარატებულთა. კოკორის ყუნწი ექმნების 8. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ თესლები თივთიკიანებუ, რომელნიცა იპყრობებიან ბუდესა შ(ინ)ა გრძელსა და იწროსა. ნაყოფი ესე შედგების ოთხთა განყოფილებათაგან. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ ადგილთა ზ(ელ)ა ნოტიოთა.

КИРКАЗОН *Aristolochia clematitis* ანჩლა ბალახი. ზრევანდიმუ. ესეცა ბალახი აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა ექმნების გრძელა, ოთხთარაშინი, მცირედ ფესვებიანი, სიმსხოთი ცერის ოდენ. გარეგან კერძოდ ზეთისხილისფერი. შინაგან თეთრი. ამის ძეგრ აღმოსცენდებიან მრავალნი ღერონი ერთისა ფუტის სიგრძელ და უმეტესცა. მკალებიანი, განუყოფელნი, გატკეცილნი და მუქლებიანი. ფოთლოთ დაისხმენ მუქლებისა თანა ღეროთა ზ(ელ)ა ერთიმეორისა შ(ემდგომ)ად ცვლილებით გულის სახედ მოგურგალებულის ქუშმოს ნაპირებითა. ყუაილნი გამოესხმიან ნაპრალოთაგან თვითოდ-თვითოდ საყუთარსა ყუნწსა ზ(ელ)ა რიცხვით ექვსიდან შეიღამდე უბუდოდ. შემდგარ არიან ერთისა ფოთლისაგან ქუშმოდგან ცილინდრულის ლულის სახედ ქმნილისა, რომელსაცა პირი ექმნების მოვრძე და მოგურგალი. გაიზდების ედილის მდინარისა გარემო და ეობირისცა ჩრდილოეთის კერძოდ. ბალახი მისი არს სუნიანი. გემო აქუს არომატული; ძირსა მისსა აქუს შეკვითარივე თესებანი, ა(რამედ) გემოს იჩვენების უფროგრე მწარესა. ძალი აქუს გამდევნელი შვარდისა და სისხლისცა.

КИСЕЛЬ МОРСКОЙ *Medusa* ზღვის ციკინათელა. ღერიაუნუეთ. საზოგადო სახელია ზღუათა შინა მყოფთა ქუათა, რომელნიცა არიან გურგალნი, გატკეცილნი, პრტყელნი და ქუშმოდგან შედრეკილნი; პირი და ჩქიფები აქუს ქუშმოდგან; სხეული აქუსთ ღბილი გაყინულის ხაშის წენისაგბრი. სხეული ესე მათი ბნელსა შინა ანათებს, ოდეს ცურვენ ზღუასა შინა. შემძლებელ არიან მიცემად სხეულისა თვისისათჳს სხუა და სხუა შესახედავისა გაკვივრითა და კუალად მოკრეფითა ანუ მობლუნძვითა ტანისათა. ცურვენ ნაკირად ანუ გუნდად. იზრდებიან მცირეზღის თევზებითა და სხვისა ზღვის ქუებითა. და თთ მსახურებენ საზარელად კიტთა ანუ ეეშაბთა.

КИСЛИЦА *Oxalis acetosella* მკაუნა, ჰრიანტელა. ყუზყულალოთი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან, რომელიცა ექმნების თეთრი, წვნიკი, შტოებიანი, წყლიანის გატკეცილის ზღმურდლებითა. ფოთლოთ გამოისხამს ძირისათა ღეროთა ზ(ელ)ა სამიანად დაწყობილთა, მოყვითლოდ მწუანეთა. ორნი დეკნი, რომელნიცა ამოვლენ ძირიდგან, ექმნებიან გურგალნი და უგრძელეს ფოთლოთა ზ(ელ)ა. უპყრიესთ თვითო მოხრილი ყვავილი, რომელიცა შემდგარ არს ხუთთა ნაზთა სოლის სახედ მოყუანილთა და თეთრთა ფოთლოთაგან ყვითლის მომკროს ხალთა დასაბამისა თანა. ყვავილის ყუნწები ექმნების ათი, რომელთაგან ხუთნი შინაგანნი უგრძელეს არიან და სხუანი გარეშე ხუთნი ორგზის უმოკლეს მათთა. ბალახსა

ამას არა აქუს სუნი არა რაჲმე. გემო აქუს საამოდ მჟავე, რომლისა გამო აქუს ძალი გამა-
გრებელი. გაიზდების ტყეთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ.

КИТ Cete ვეშაი, იონას თევზი, კიტო. ჯადირა პალუხი. ცხოველი ესე არს ფ(რია)დ
უდიდესი თევზის სახე. ცხოვრებს ზღუთა შ(ინ)ა და უფრორე ჩრდილოეთის ოკეანესა. სისხ-
ლი აქუს თბილი და ქმინავს ფილტვებითა. ბარცყთა შობს ცოცხალთა. ცხვირზედ ანუ კი-
სერსა ზ(ედ)ა ექმნების ერთი ანუ ორი საქშინველი წყლისა აღმოსასხმელად. ნაცვლად ფრთე-
თა აქუს ფარები და პარცყელი კუდი ღორიზონტალური, სხუდასხუა გუარათა ცხოველისა-
ამისათა საზოგადოდ ეწოდების ვეშანი. ვიეთთამე მათგანსა ექმნების კბილნი და ვიეთნიმე
არაინ უბილონი. ხ(ოლო) სხუთა მათგანს ექმნების ანუ მხოლოდ ზემო ყბასა, ანუ ოდენ
ქვემო ყბასა შ(ინ)ა.

КИШНЕЦ Coriandrum sativum ქინძი. ქიშნი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელ-
სა მზესუქვრტის სახედ, რომლისაჲ თესლსა იჲმარებენ მასალად საქმელთა შ(ინ)ა. თესლნი
ესე განსხუადებიან ერთგუარათა თჳსთა ბალახთა თესლთაგან გურგალის შესახედავითა წერ-
ლის ღმენებითურთ ზემოდან და რღმებითა ღარებითა. გემო აქუს არომატული, გარნა მძი-
მე, რომელსაჲ სუნიცა ეთანგების.

КОЛОСЕНИЦА Plantago cynops დიდი მრავალძარღვა. ბლიარფალი. ბალახი ესე აღ-
მოსცენდების ჯოველსა წელსა ძირიდგან. ღერო ექმნების ერთისა ფუტისოდენ. მყარი გა-
ხეებული და შიშველი. ფოთლები ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, სადგის სახედ მოყუა-
ნოლი, მჟავლებიანი, სამკუთხიანი, მრთელნი და წენიკის ბესუსითა მოსილნი. ყუავილო
ღერონი სიგძით ფოთლისოდენ და ფოთოლშესაერთებელთა კუთხეთაგან აღმოსცენარნი.
ყუავილნი არიან დაწყობილნი გრძელ თავებად კუმილის მსგზავსად. ქუშმოდ ქენი თავისანი
არიან წვერმწვეტნი. გაიზდების თბილთა ადგილთა ზ(ედ)ა. თესლნი ბალახისა ამისანი შედ-
გენენ წამალსა გამაგრებელსა და დამყარებელსა ბაღმის სიცხარისასა.

КЛЕКОЧКА Staphylea pinnata ჯონჯოლი.

КЛЕН Acer platanoides ნაქერჩხალი. თეთრს ქრცხილასაჲ ეწოდება. დემურყარა. ხე ესე
გაიზდების მაღალი, მრავალტოხანი და ექმნების ქერქი მომწუანოდ ყომალი და გატყეი-
ლი. შედგინება ხისა ამისა არს მოყვითლოდ თეთრი და მაგარი. ფოთლოდ დაისხამს ღიდათ,
ტოტებიანთა ხუთად განყოფილთა ღია მწუანეთა. კოკორი ექმნების ზაშრათა წითელი. ყუა-
ვილნი მამრნი და მდედრნი გამოვლენ სხუდასხუა ხეთა ზ(ედ)ა. თესლები აქუს ფრთოსანნი,
ყლორტების წვერებადმდე კონებად მსხდომარენი. ხე ესე სიმაგრისა გამო თჳსისა იჲმარების
სხუდასხუა საღურგლო საქმეთა შინა და სხეებრცა.

КЛЕСТ, КЛЕСТОВКА Loxia curvirostra მაკრატელა. მაყრასბურნუ. სიგძით იქმნების
ფრინველი ესე 6 1/2 ღუიშისა. ნისკარტი აქუს მაკრატელის სახედ მოყუანილი, ა(რამე)დ ოდესმე
მოშავო. წვერი ზემო ყბისა გაწეულ იქმნების მარჯენი და ქვემო მოყომალო მარცხენი და
სხუთა, სხუდასხუა რიგად. ფრინველნი ამის გუარისანი იცვლიან ფერსა, ვინადგან დაბე-
რებულნი იქმნებიან წითელნი, ახალ-მოზარდნი მოყომალონი და შ(ცემდგომად) მომწუანოდ
ყვითელნი; ხ(ოლო) ღედალნი იქმნებიან მარადის მოყომალოდ მწუანენი. ბუდობენ უფრო-
რე ფიქვნართა შ(ინ)ა. იზრდებიან ფიქვის ზღმურდლის გულებითა. ღედალი დაქდების კვერ-
ცთა გასულს იანვარსა და ბუდესა თჳსსა განგოზავს ფისითა, რათა დაიცვას იგი სინედლისა
და თოვლისაგან. მამალთა ამა ფრინველთასა შეინახვენ გალიათა შ(ინ)ა, რომელნიცა გალობენ
არა უსიამოვნოდ.

КЛЕЩАК Forficula ბოლორქიანი, ყურბელა, ფრთიანი ყურბელა, უფრთო ყურბელა. ორ-
სავე ეს სახელი ეწოდება. ტანაყირან. მწერი ესე არს მოგრძე. ულავში ასის ჯაგრის სახედ,
რომელნიცა შედგებიან ცამეტთა ანუ თოთხმეტთა მუკლთაგან. ფარი მკერდისა აქუს პარცყ-

ლი, წინავერდოდგან რეცა მომორვილსავით. უკანა კერძოდ დაგურგალეზულ, ფერით მკერა-
ლო და საშუალსა ზედა შავი. ფრთათა ზემო კერძი ჩატეტილად მოყვითლო. ფრთანი ასხს
უგრძელეს, ვიდრე არიან ზემო კერძნი ფრთათანი. ფრთათა წვერები აქუს თეთრნი. მუცელი
წითლად მოყვითლო. კელე მისი შემდგარ არს ორთა მოხრილთა ფრჩხილთაგან, რომელნიცა
არიან მყარნი მსგავსად რქისა. ბუდობს ნეხეთა და ნაგავთა შ(ინ)ა.

КЛЕЩЕВИНА *Catananche coerulea* ტკიპა ბალახი, აბუსალათინი. ბალახი ესე აღმოს-
ცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა აქუს ყუავილნი რთულნი, გარემოცულნი
ბუდითა და ბუდისა ამის ქუშმო ქეცი არს მოგრძელ მოგურგალონი; ყუავილთ დაისხამს ლუ-
ვარდის ფერთა...! მსგავსთა. გაიზღების თბილსა ადგილსა სამხრეთის კერძოდ.

КЛЕШ, КЛЕШНИК *Acorus redivivus* ტკიპი. ღინ. მწერისა ამას, რომელიცა არს უფრთო,
აქუს ულავანი ჭაგრის სახედ, ფუკები 8, თუალები გვერდზედ მიქცეულნი, ხორთუმი მომ-
ცრო, სწორე და მაგრად გაკიბნელი ორი სატბენელი ისარი. შესახედავი მოგურგალოდ მოგრძე
და პრტყელი, ფერით არს მოწითლოდ ყომალი მკერალის ხალითა ზურგსა ზ(ედ)ა. გაუჩნდე-
ბის რქიანთა ძროხათა და ძაღლთა.

КЛИОК ბაყაყის კვერცხი. ყურაბალა იმურთასი. ღორწო და წებოიანა ნივთიერება არს,
რომლისა თანა გამოსცემენ ბაყაყნი კვერცხთა თუსთა და კვერცხნი ესე მათთურთ ცურვენ
წყალსა ზ(ედ)ა, რათა პაპანისაგან სიცხისათა უფრორე ადვილად გამოვიდნენ მადგან.

КЛОП, КЛОПИК *Cimex* ბაღლინჯა. თახთაბითი. მწერალნი ბუნებითისა ისტორიისანი მია-
რიცხვენ ნათესავსა ბაღლინჯთასა მრავალთა სხუათა მწერთაცა და ყოველთა მათ აქუსთ შიგ-
ნით შედრეკალი მეგრდის კერძოდ მციერ ხორთუმი. ულავანი უგრძელეს მეგრდისანი.
რთულნი ჭურადენდენ ფრთანი, რომელთაგან ზემონი იქმნებთან პირველ დასაბამში ტყავისა-
ნი. ა(რამედ) საზოგადოსა შ(ინ)ა კმარებასა ენისასა. ამის გამო იგულისხმების ჩუქულებითი
ანუ ლოგინას ბაღლინჯა. *Cimex lectularius*, რომელიცა სხუათა ბაღლინჯთაგან სხუაობს
მით, რომელ არა აქუსთ ფრთანი და ფერითაცა არიან მოყვითლონი, ბუდობს კედელთა შინა
სახლისათა და ნარჩალთა. ეგრეთვე ნაკეცთა შინა სამოსლისათა და მათ შ(ინ)ა დაძღვს
კვერცხთა თუსთა. იგი ყარს ფ(რია)დ. იკბინების და სადაცა გაჩნდების ძნელად ამოვარდების.
დაღათუშვთა აღსასპობელად მისდა მოგონილ არიან სხუადასხუა ღონისძიებანი.

КЛОПЕЦ *Rhinanthus crista galli* ჟანელურა. ბალანგ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერა-
სა წელსა. განსხუადების ერთგუართა თუსთა ბალახთაგან ზემო კერძითა ყუავილისათა ანუ
ჩაჩქნითა მოწურვილთა, რომელიცა იქმნების უფრორე მოკლე ვიდრე ქუშმო ფოთოლი.
გაიზღების კნულთა შ(ინ)ა მოსავალთა შორის. სახელი ესე სწოდებდეს თესლისა ბუდისა მი-
ხედვითა, რომელიცა რა შერყეულ იქმნების გამოსცემს კმასა ჟანელურისაებრ.

КЛОПОВНИК ბუჩქი. სხილუ *бегульщик* პეპელი ბალახი ანუ ბაღლინჯის ბალახი, ზღვის
ვარდი. დერიაგული.

КЛУБНИКА *Fragaria vesca hortensis* მარწყვი. ჩივალამ, ჩივალაქ. მელისკაკალას გუ-
არია, ა(რამედ) უფრო მსხვილი გაიზღების მას ზ(ედ)ა, რომლისა გამო ყოველნი ნაწილნი ამის
მცენარისანი სიდიდით ზეადემატებიან ნაწილთა მელისკაკალისათა. განამრავლებენ მათ წალ-
კოტთა და ბოსტანთა შ(ინ)ა. ნაყოფა ამის იქმნების წითელი და თეთრიცა. იმპარების ეგრეთვე
ვ(ით)ა მელისკაკალცა.

КЛУША ფრინველი. სხილუ *галка* ქილევაგი. ყარაყარა.

КЛЮКВА *Vaccinium oxycoccos* როჭოს ყურძენა, ტბის მოცხარა. გოლყარალათი. ნაყო-
ფი ესე გაიზღების ჩრდილოეთის კერძოდ ხავსიანსა ტბათა ზ(ედ)ა. ფერით იქმნების ჩაჭი-
რებული წითელი. სიდიდით მომცრო ბალისოდენ. შესახედავით მოგურგლო, გატყეილი,
მზხანვარე. წვერში ექმნების მომცროდ ჰიპსავით ოთხად განყოფილი. წვენი აქუს წითელი,

¹ რუსული ღედნის მიხედვით აქ არის „ღილილო“.

ნაზი ოთხთა ბუღეთა შინა შეიცვის. თესლები აქუს წვრილნი მოგრძელ გურგალნი. გემო აქუს საამოდ მომჟავო და უმეტესად ნაზამთრთა თოვლსა ქუშშე. მათგან შეიკმონენ წვევსა და ხაიწსაით სრქელსა, რომელნიცა ასარგებლებენ საოფლით ავადმყოფსა.

КНЯЗЕК *Parus coeruleus* თავალა. ბეგუში. მომცრო ღრინველია. ნისკარტი აქუს მოკლე და წვრილი. ენა მკალებიანი, პტყელი და ორად განყოფილი. თივა გარემო ნისკარტისა ხშირის ბუმბულით აქუს დაფარებული. შუბლის ზემო ადგილი აქუს თეთრი, ქეჩოც თეთრი. პირებიდან ქეჩომდის ცბებზედა შავი განზადული ხაზი. ზურგი მკაქალად ლაქვარდისფერი, კურტუმი თეთრი, მრთლად ქუშმო კერძი უთეთრეს თოვლისა. მკერდზედ მოგრძე მოშავო ხალი. კუდის ტემბული ჩაჰირებული ლაქვარდისფერი. კუდი მოგრძე და გურგლად მოყანაილი. საშუალ ფრთანი კუდისანი მოშავოდ ლაქვარდისფერი და წვერებში თეთრი, ბეჭები ჩაჰირებულად შავი, მკერბის ბუმბული შავი და წვერებში თეთრი. ფეკები მოშავოდ შავნი. ბუღობს სიბირსკიდამ დაწყობილი უშორეს სიბირსა შ(ინ)ა.

КНЯЖЕНИЦА *Rubus arcticus* გრიკი, ბარწყვ-მაქალა. მურეს. ბალახი ესე მსგავსე არს მელისკაკლისა, რომელიცა აღმოაქენებს მომცრო ღერითა სამფთლიანთა. წვერსა ზედა პირველისა ღეროსასა იქმნების ხილი, შესახედავით და სილილითა ძუძუმარწყუას მსგავსი. ფერით მოწითლოდ ძოწეულისა, რომელსაცა სუნი აქუს არომატული, გემო მომჟავო სუნის მსგავსი. ხილი ესე არს უსასაამოვნესი სხუთა ყოველთა ხილთა ზედა ჩრდილოეთისათა. მოვალს შეეციასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ, რუსეთსა, ციბირსა და კანადასა შ(ინ)ა. ეოლოდასა შ(ინ)ა. ნაყოფსა ამას უწოდებენ **поленицы**.

КОБЕЛЬ ზვადი ძალლი. ით.

КОБЕЦ, КОБЧИК *Falco apivorus* კირკიტა. იელყაყან. მომცრო ქორია ზემოდან დაფარებული ბინდისფერის ბუმბულითა, ქვემოდან თეთრითა და ბინდისფერთავე. ნისკარტი აქუს მოშავო. ფარდა საფუძელისა ფარდისა მისისა დამაფარებელი ეგრეთვე შავი. თუალების ფარდა მოყვითლოდ წაბლისფერი, კუდი კუამლასფერი გარდიგარდმოს ხაზებითა ჩაჰირებულად კუამლის ფერისათა, რომლისაცა წვერები ექმნების მოთეთროდ მოყვითანო. ბუღობს ევროპასა შ(ინ)ა. იზრდების მომცროს ფრინველებითა, ბაყაყებითა, ზვლიყებითა, ფუტკრებითა და სხეითა მწერებითა.

КОБУЗ *Falco pygargus* ჩალის მწყაზარი ქორი. თარლან. ქორი ესე სილიდით იქმნების ერთისა ფუტის ოდენ და შვიდისა ღვიმისა. ნისკარტი აქუს შავი. ფარდა საფუძელისა მისისა დამაფარებელი ჟანგისფერი. ენა და პირის ცა შავი. ფეკები ზაფრანისფერი. ბრქალები შავი. თუალის ფარდა ყვითელი. ბაგის კუნკულებში გაეზღების შავი ჯაგრები წინაყერძოდ მოხრილნი. მამალსა აქუს ბუმბული ზემოდან ნაცრისფერი, ქუშმოდან თეთრი გარდიგარდმოს ბინდისფერის ხალებითა. კუდის ფრთანი ზემოდან თეთრი მოყვითლოს ხალებით გაჰრელებული; კუდის გვერდების ფრთანი აღნიშნულ არიან გარდიგარდმოს მოშავოს მკაველებითა. დედალი არს ზემოდან დაფარული ჩაჰირებულად წათელ-მოყვითლოს ფერის ბუმბულითა. ქუშმოდან მოთეთროდ ჟანგისფერისათა ბინდისფერის სიგრძეზედ განზიდვით მოგრძეს ზაღებითა. თავი აქუს გარემოტულ მოზნელის ჟანგისფერისა და თეთრის ბუმბულებითა. ბუღობს ზაფხულით ევროპასა.

КОБЫЛА ჭაკი ცხენი. მაღიან.

КОБЫЛКА *Cicada* მწერია. ბალახკრწილა. ოთბირასი. სახელი ესე ეწოდების ზრავალ-რიცხველიანსა ნათესავსა მწერთასა, რომელთაცა აქუს მოხრილა მკერდის კერძოდ მომცრო ხორთუმი, ერთისა ბუღისაგან შემდგარი, რომელსა შინა ღებულ არიან სამნი მწვეტოსანნი ჯაგარნი. მოკლე ულვაშნი თმის მსგავსნი, ორიდან სამამდე გვერდების თუალნი. ოთხი საოთულის სახედ დაწყობილნი ფრთანი, მათ შორის ზემონი იქმნებიან უმეტეს კერძოდ ტყავოსანი. მრავალთა მათგანსა ექმნების ფეკები სახტომელნი; იზრდების წვენითა მცენარათასა.

წვეტიანთა ჯაგრებთა იქმს ნახერტსა მცენარეთა ზ(ედ)ა წვენის გამოზიდვად, რომელსაცა გამოსწოვს ხორთუმიტა.

КОВЫЛЬ ბალახი. იხილე КОВЫЛЬ

КОЖАН Vespertilis იხილე летучая мышь, нетопырь ღამურა. მღამობი. იარასა.

КОЖЕЕД Dermestes ტყუიჭაბი. საღრიან. სახელისა ამას ქუშქუ იგუზმების არა-შტირდრიცხველი ნათესავი მწერთა, რომელთაცა აქუსთ მომცრო ულუაშნი ქინკისთავის სახედ ქმნილნი და ფურცლებად დაყოფილნი, მკერდის ფარი გამობურცეული, რომლისა ქუშქუ თავს მოიფარებს, ოდეს მწერი ესე შეიზიდავს შინაგან კერძოდ კისერსა. ბარტყთა მათთა ექმნების ექვსი ფეკი და ბოლოს კერძოდ თმისა ანუ ბეწვის კონახ ვიეთნიმე მათ შორის იზრდებიან ყოვლითა ნაწილითა ცხოველთასა, ვითარ იგი: ქონითა, ტყავითა და სხვითა; ხოლო რომელნიმე გამოშვამენ გულსა მცენართა.

КОЗАК Dyticus marginalis ყაზახა, წყლის ქიანჭველა, ცეკვანი. სუაგეზან. წყლის მწერ-რია მაგარფრთოსანი, გატყეილი. შუბლსა ზემოდ აქუს წითელი ხაზი გამომხატეული ბრჭგუ კუთხისა. მკერდი აქუს მოვლებული ყვითლის არშიითა. მყარნი, ფრთეთა მისთა საფარებელ-ნი არიან ყვითელნი გარეგანის ნაპირის კერძოდ მოყვითლომთა და ძნიად დასანახევითა ჩრდი-ლითა ნაპირების კერძოდ მათისა. ბოლო მკერდისა აქუს განყოფილი. ბუდობს მდგომარეთა წყალთა შ(ინ)ა.

КОЗАЧЬЯ РЫТА ბალახი. იხილე рута სადაფი ბალახი, ტეგანი. სადიჭოთა.

КОЗЕЛЕЦ Scorzonera humitis ფანფარა. იელმუქ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირდგან. ღერო აქუს ერთფერი. ფოთოლნი მტყელნი და მოგრძენი საჩინოს ძარღვე-ბითა. გაიზდების გადაშლილთა მინდორთა ზ(ედ)ა ევროპასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ.

КОЗЕЛ, КОЗА თხა. ქეჩი. შინაური ცხოველია ოთხფეკი, რომელსაცა აქუს წინა კბილნი რავანი ქვემო ყბასა შ(ინ)ა და ეშვნი არა აქუს; რქები ექმნების ხორხლიანნი, უკან კერძოდ გა-დახრილნი, წინადგან დაგურგალეზულნი და უკან კერძოდ მოყვანილი ბარისპირისებრ, ზ(ო-ლო) ქუშქმოდგან აქუსთ ღარი. მამალსა და ღედალსაცა აქუს წვერი. მამალსა მათ შორის სუნი უდის ფსიტისა. ღედალი თხა იძლეეების რქესა. თივთივი თმისა იკმარების მავლისათჳს. ქორცი თმისა იკმების. სამოგვეთა თმისათა აქუსთ საყუთარი ელვარება.

КОЗА АНГОРСКАЯ ანლორის თხა. ანლურიანნი ქეჩისი. სახელი ესე სწოდებიეს ანლო-რისა ქუშქუნის გამო, სადაცა მოშენდების თხა ესე. განსხუადების ჩეულებითთა თხათავან შით, რომელ მატყლი აქუსთ რვა ანუ ცხრა გზის უგრძელესი, ფრიად თეთრი, აბრაშუმის მსგზავსად ლბილი და მღელვარე, რომლისაგანაც აკეთებენ მატყლის ძაფსა კამლოტსა და ჰხუთათა.

КОЗЛОВА БОРОДА Tragopogon pratense თხისწვერა. ქეჩისაყალოთ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ორსა წელსა. ძირი უგავს სტაფილოსა. სიგძით იქმნების ერთი მტკაველი და მეტიცა, გარეგან მოყომრალო და გრძელი. ბოსტანსა შ(ინ)ა მოსულა იქმნების თეთრი და აჭრელეზული ხშირითა ღმენჭიანის გრგოლებითა. გული შინაგანი აქუს თეთრი; ყუავილთა დაისხამს ღეროთ წვერებსა ზ(ედ)ა რთულთა, ყვითელთა, რომელთაცა ექმნების თესლები თივთივიანი. გაიზდების მინდორსა ზ(ედ)ა. ძირს მისსა იკმარებენ /საქმელად და აქუს იგივე, ძალი, ვითარცა ბალახისა ძირესა, რომელსა ეწოდების скорцонера.

КОЗОДОЙ Cerprimulgus europaeus თხისმწველლა ანუ ღამის მერცხალი. გეჩაყუში. ფრინველს ამას სხეებრ ეწოდების жужек და полуношник მღამობი, რომელიცა არს ზემოდ-გან დაფარებული ბუმბულითა ყომრალითა და შავითა გარდიგარდმოდ მღელვარედ აჭრელე-ბულითა ზახებითა, სადაცა თვითეულსა ბუმბულსა აქუს სიგრძეზედ განზიდული შავი ზოლი, ქუშქმოდგან არს დაფარული წითლად მოყვითალო ბუმბულითა თეთრნარევითა, ბნელის ხა-

ზებითურთ გარდიგარდმოდ. ორისავე გვერდით ქვენა ყბისა განზიდულ აქუს სიგრძეზედ თეთრი ზოლი. ზემო ყბისა ნაპირები გარემოცულ აქუს მაგრითა მოშაოს ჯაგრებიტა, წინა ეეროდ მოხრილებითა. პირი აქუს განიერი. ნისკარტი შავი. ფეკები ბინდიფერი. იზრდების მწერებითა და თესლებითა მცენარასა, ფრინავს მხოლოდ ღამე.

КОЗУЛЯ *Cervus capreolus* შელი, ვაც-ირემი, ციბირის ირემი. ციბირმარალი. ეწოდების სახელი ესე ციბირსა შინა მცირსა გუარსა ირემთასა, რომელიცა სხეებარ საცნაურ არს სახელისა ქუშუე *серна*. სიმაღლით იქმნების 2 და სიგძით $3\frac{1}{2}$ ფუტისა. რქები ასხს სიგძით 8 დუიმისა. სწორედ მდგომარენი, კუთხიანნი და წვერებში განყოფილნი. კუდი აქუს მოკლე. ბეწვი ზურგისა მოწითლოდ შავი. ქუშუმოდგან ტალახისფერად თეთრი; თუთ არს ფ(რია)დ გამქუევი. ბუდობს მომცრო ტყეთა შ(ინ)ა მთისათა. მამალი დაადლებს რქათა შემოდგომას და ზამთარი (კულა)დ გაუზღების. დედალი მოიგებს ნუკრს აპრილის თ(თ)ევსა შ(ინ)ა.

КОЗЯВКА იხ. *букашка* მწერი ბუზი. ჩიბინ.

КОКОС *Cocos nucifera* დერიანერგილა, ინდური კაკალი. ნარჩილობარინ. ხე ესე არს კანდრის გუარი, საშუალისა სიმსხისი და ფ(რია)დ მალალი გაიზღების. წვერებში გამოიბამს ღეროთა გრძელისა ფოთლის მომსხმელთა აქეთ და იქით ზომიერად განიერსა და იქმნების ფოთოლი ესე საშუალსა ზ(ე)და უფროვე სქელა. ყუაილნი მამრნი და მდედრნი იქმნებიან სხუადასხუა შტოთა ზ(ე)და. ნაყოფი მისი იქმნების კაკლის მსგავსად, სიდიდით ოდესმე კაციტავასოდენ და მცირედ სამკუთხად მოყუანილი, რომელიცა მყარისა თუისის ნაქუტის გარდა დაფარულ არს (კულა)დ ფესვიანის ქერქითა. ნორჩსა ამის ნაყოფისასა შიგნით კერძოდ ექმნების წყალი გამქვირვლი, მომჯეო და სუნოვანი. რომელიცა შემოსვლისა შ(ემ)დგომად შესქელდების და გარდიქმნების გულა. გაიზღების ცხელსა მყარესა აფრაკისა, ინდოეთისა და ამერიკისასა სამხრეთის კერძოდ. ხესა ამას იხმარებენ აღსაგებად სახლთა და ხომალდთასა. ფოთოლსა მისსა დახურვენ სართულსა და შეკერილთა იქმევენ აფრად ნავისად. მყართა კაკლისა მისის ნაქუტთაგან გააკეთებენ სხუადასხუა ქურქელთა და ბუსუიანის მის ნაწილსაგან, რომლითაცა გარემოცულ არს იგი დაართვენ ძაფსა, დაპარებენ საბელთა და სხუათა. შემოესვლელსა წვენსა მისსა იხმარებენ სასმელად და მასთან შერევიტა ბრინჯისათა გამოხდინა არაყსა. გულნი კაკალთანი მსახურებენ საქმელად და გამოხდინა მათგან ზეთსა.

КОКУН *Anas clypeata* ყყალმოჭია, იხვი. ორდგ. სიდიდით იქმნების იხვი ესე რაოდენიმე ნაკლებ იხვისა შინაურისა. მამალსა ამა იხვისასა ზემოდგან აქუს ბუმბული მოშაოდ მწუანე, ქუშუმოდგან წაბლისფერი. ყელ-კისერი მომწუანოდ ოქროსფერი შერევიტურთ სოსნისფერისათა. ზემო კერძო მკერდისა თეთრი მომცრო შავის ხალეზით აქრელებული. მკრების ზემო ბუმბული მოთეთროდ ლაქვარდისფერი. შუა მკრებზედ მომწუანოდ ოქროსფერი ხალი მღელვარებითურთ წმინდისა სპილენძისფერისათა, რომლისა ზემო განზიდულ აქუს თეთრი ნაქუშთი. მკრის ფრთანი ბინდასფერი. შემდგომისა სხუა ბუმბული ზემო პირი აქუს მომწუანოდ ოქროსფერი, ხოლო ქუშუმოდ კორცის კერძო ჩაპირებული მწუანე მოთეთროდ ოქროსფერითურთ და თეარის ხაზითურთ. კუდი მისი შემდგარ არს 14-თა ფრთათაგან, რომელთაგანნიცა ნაპირნი ფრთანი აქუს თეთრნი, ხოლო საშუალ 8-ნი ბინდისდერნი. ნისკარტი აქუს შავი, წვერის კერძოდ განიერი. ფეკები და ფარდა თითთა შემაერთებელი ყვითელა. დედალს აქუს ბუმბული ზემოდგან ბინდისდერი, რომელთაცა ნაპირნი არაან მოყვითლონი, ქუშუმოდგან ალისფერი ბინდისფერის ხალეზითა. მკრებთა ზ(ე)და აქუს ბუმბული ევევიტაროვე როგორიცა მამალსა. მკრების უპირველესნი ფრთანი აქუს ჩაპირებულად ყომრალი, შემდგომთა მათთა ფრთათა აქუსთ ზემო წვერები მომწუანოდ ოქროსფერი და კორცის კერძოდ ბინდისდერი. არშიები მათი მოყვითლო, კუდის საშუალ ფრთანი შუაზედ არიან ბინდისდერნი და ნაპირები აქუსთ თეთრი. გარეშე ფრთანი აქუს ს(რულა)დ თეთრი. ნისკარტი აქუს მოწყათლო შავის ხალეზითა. ბუდობს ტბათა და მდინარეთა გარემო.

КОКУШКА ანუ **күкушка** *Cuculus canorus* გუგული. ყუყუყუში. ნისკარტი აქუს კინილა გურგალი, ნესტოები გამოწეული ნაპირებითა, ენა ისრის სახე, მწვეტი, პრტყელი, მრთელი. ფეხები მაგრად მოსადებლნი, კლდი დაგურგალებული თეთრითა და შავის წინწყლებითა. ბუმბული აქუს ზემოდგან წაბლისფერად მოყომარალო, ქუშმოდგან თეთრა ყომარალის ხალე-ბითა. ფრინველსა ამას არა ძალუმს დაქდომად კვერცხთა ზ(ედ)ა კუქისა მის მდებარეობისა გამო, ა(რა)მედ კვერცხთა თუსთა დასდებს იგი ბუდესა შინა რომლისამე მომცრო ფრინველი-სასა, რომელიცა იზრდებოდეს მწერებითა და კვერცხთა მისთა გარდაპყრის ბუდიდგან. ფრინ-ველა ესე გამოშჩეს გუგულსა კვერცხთა და ზრდის ვიდრე მართვენი არიან. გუჟულნი იზრდებიან მწერებითა და მომცრო ფრინველებითა.

КОКУШКИН ЛЕН *Linum catharticum* გუგულის კანაფა. კანაფის ეუარია. ქნულთა შ(ინ)ა გაიზდების, რომელიცა ფ(რია)დ უმცირეს იქმნების ჩუშულებითის კანაფისა. ყუავილთ მოისხამს თეთრთა, ღერო ექმნების განყოფილა, ფოთოლნი ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, მოგრძედ შუბის სახედ მოყუანილნი.

КОКУШКИНЫ САПОЖКИ *Cypripedium calceolus* გუგულის წალა. ბალახი ესე აღ-მოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომლისაცა ყუავილი განსხუავებულ არს სხუათა ყოველთა ბალახთაგან მით, რომელ არა აქუს ბუდე ყუავილისა და შედგების ოთხთა ანუ ხუთთა იწროთა გადაშლილთა და გრძელთა ფოთოლთაგან. თაფლის დამტევნელა ბუდე აქუს ქომის სახედ ქმნილი გრძლად მოგურგალო პირითურთ, ფერით ყვითელი, ძოწეულის ხალე-ბითურთ. მკავლიანი. შიგნით კერძოდ განზიდულითა გურგალის ზანებითა აღნიშნული. ყუა-ვილის კოკორთ გამოიბამს ორთა ყუნწსა ზ(ედ)ა მსხდომარეთა. თესლნი მათნი შეეცულ არიან ბუდესა შ(ინ)ა მოგურგალოდ გრძელსა, კინილა სამკუთხსა. ძირი ბალახისა ამის იქმნების ღესეებიანი. ფოთოლნი ღეროსა ზ(ედ)ა შუბის სახედ მოყუანილნი. გაიზდების ჩრდილოეთის კერძოდ ევროპასა, აზიასა და ამერიკასა შ(ინ)ა.

КОКУШКИНЫ СЛЕЗЫ *Orchis latifolia* გუგულისცრემლა, ძალისყვერა. ითაშალი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა ნაყოფის მაწარმოებელ-ნი ნაწილნი აქუს დაწყობილ ვ(ით)ა გუგულის კამლსაც; ძირი აქუს ზღმურდლის სახედ ქმნი-ლა და ტრტობიანი. რქა თაფლის დამტევნელისა კონუსური. პირისა თანა არს სამად განყო-ფილა შეხრალის ნაპირებითურთ. ღერო ექმნების ფუყი. გაიზდების არყნართა შორის ნო-ტიოს ადგარსა ზ(ედ)ა.

КОЛБА თევზია. იხილე **пескарь** კლდის თევზი. ყუმ პალუხი.

КОЛДУНОВА ТРАВА *Circaea alpina* მისანის ბალახი. რამლოთ. მოძეკრო ბალახია, ყო-ველსა წელსა ძირიდგან აღმოსცენდების. სიდიდით ცერისოდენ იქმნების და მოხრილი. რომ-ლისაცა ყუავილის ფიალი ანუ ბუდე შემდგარ არს ორთა მოგურგალოდ გრძელთა მომცრო-ღარიანთა და დაცევენადთა ფოთოლთაგან. ყუავილის ფოთოლი ექმნების ორი უმცირეს ბუ-დესა მის ფოთოლთასა. კოკორი ყუავილისა ორი, რომელთა ზ(ედ)ა თავნი ასხს გურგალნი, ყუნწი ერთი. თესლის დამტევნელი ბუდე აქუს მოგურგალოდ გრძელი, რომელიცა ძირიდ-გან დაწყობილი ზემო კერძოისა მიმართ დასქდების. თესლები აქუს მოგრძე. გაიზდების პეტრეზუხის გარემოცა, ხეების ძირში.

КОЛОКОЛЬЧИКИ* 1. *Campanula* ზანზალაკი, ზილფაროზი. ზანუყოთი. სახელისა ამის ქუშშე იგულხმებიან სხუადასხუთ სახენი ბალახთანი, რომელთაცა აქუსთ ბუდე ხუთად გან-ყოფილი და მწვეტი. ყვავილი შემდგარი ერთისა ფოთლისაგან და წარმოდგენელი მომცროს

* ამ სიტყვის ქვემოთ იოანე ბაგრატიონის ხელით მიწერილია: **колокотина Staphylea pinnata** ჯონჯოლი.

ზარის სახისა, რომელისადაც ფერი იქმნების უფრო ხშირად ლურჯი ანუ შავი და ნახევარდმდე განკვეთილი. ყუნწი თავებათურთ ექმნების 5. ყუავილი ერთი ძაფის სახედ ქმნილი და უგრძელეს ყუნწთა მისთა ზ(ედ)ა. თესლების ბუდე მოგურგალო, სამითა ანუ ხუთითა განყოფილებითა და ეგეოდენივე რიცხვითურთ ნახერცებითა გვერდსა ზედა. მრავალ-რიცხველთა და წენიკთა თესლთა გამოშეებად. 2. *Aquilegia vulgaris* ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა აქუს გურგალი, გატყეილი და ზემო კერძოდ შტოებიანი. სიდიდით იქმნების ერთისა ფუტის ოდენ და უმეტესცა. ფოთოლნი გამოესხმიან ერთამეორისა შემდგომად. ძირის ფოთოლნი იქმნებიან გრძელთა ზედა ღეროთა სამჯის სამიანნი; ღერის ფოთოლნი სამიანნი, რომელთაცა ფოთოლნი არიან სოლის სახედ ქმნილი, ხ(ოლო) ზემოვრე ფოთოლნი არიან მსხდომარენი სამ ნაპრად განკვეთილნი. ყუავილის ბუდე არა ექმნების; ყუავილნი არიან დაწყობილნი წიკების კონის სახედ ღეროს წვერისა კერძოდ ფეკებთა ზ(ედ)ა ერთამეორისა შ(ემდგომად) გამოშავლთა. ფერით იქმნებიან მკჳრალის სისინისა, ხუთთა გრძლად მოგურგალოთა და მწვეტიანთა ფოთოლთაგან შემდგარნი. თავლის დამტეველი იქმნებიან 5, თანაწორენი, მილის სახედ ქმნილი და დასრულებიან მოზირილთა რკითა. თესლის დამტეველი 5 შეერთებულად კონუსისა და ცილანდრისა სახედ ქმნილი, სწორენი და წერებმწვეტნი. თესლები აქუსთ წვნიკი, მზინეარენი, შავნი და მოგრძელ მოგურგალონი. გაიზდების ევროპასა შინა.

КОЛОКОЛЬЧИКИ ПАВИЛИШНЫЕ *Convolvulus* ზოლფაროზი, ზირა ბალახი. ზანუ-ყოთი. მრავალრიცხველი ნათესავია ბალახთა, რომელთაცა აქუსთ ღერო წერალო და შეეხვევიან სხუთა სხუელთა. ყუავილის ბუდე ხუთად განყოფილი, მოგურგალოდ გრძელი და ბრჭგუ. ყუავილნი მომცრო ზარების სახედ ქმნილნი, შემდგარ არიან ერთისაოდენ ფოთლისაგან გადაშლილისა ნაოქებითურთ და ხუთჯის მომცროდ დაკბილულნი. ყუნწი ყუავილისა ექმნების 5 სფერის სახედ მოყუანილი. ყუავილის ფოთოლი ორჯის მოკლე, თავები მათ ზ(ედ)ა მოგურგალოდ გრძელნი და მოწურვილნი. თესლის ბუდე, რომელიცა არს გარემოსელი ყუავილისა ბუდისა მიერ, იქმნების გურგალი და იყრობს თეს შორის ორსა მოგურგალო თესლსა.

КОЛОНОК, КУЛОНОК *Mustela sibirica* სინდიოფალა. ჯარჯუმ. მტაცებელი მკეცია. ფერით ერთიანად მოთეთროდ ყვითელი. ბუდობს სამკრეთის კერძოდ ციბირსა შინა. იზრდების მომცრო ფრინველებითა, მათის კვერცხებითა, მინდვრის თავგებითა და სხუთა მცირედის მკეცებითა.

КОЛОСНИК ბალახია *Elymus arenarius* იხილე рожь душная ეელური კვავი. იაბან თახილ.

КОЛПИК, КОЛПИЦА *Platelea levcordia* წერო¹, ყანჩი. ოყარ. ფრინველი ესე არს სიდიდით ჩუქლებითის ლავაკისოდენ. ერთიანად თეთრი. თულების გარემო და ჩიჩაკე აქუს შიშველა და შავი. ნისკარტი პრტყელი და გრძელი ექვსის ღუიმის სიგძე და მეტეცა. ნისკარტის სიგძის საშუალსა ზედა განზედ გაწეული და გურგალი წვერი. ფერი ექმნების: ნისკარტი ვიეთთამე ჩაჰირებულად ყომრალი ანუ შავი, ხ(ოლო) სხუთა დასაბამში მოყომრალიდ შავი და შავის ხალეზთ აჰრელბული და წვერის კერძოდ მოყვითლო-მოწითლოს ხალეზთა. ქეჩოსა ზ(ედ)ა ასხს ბუმბული ფ(რია)დ ხშირი, სამის ღუიმის სიგძე და მეტეცა და შეადგენს მშვენიერსა კისრის სიგძესა ზ(ედ)ა განზიდულსა ქოჩორსა, ფეკები და ტოტები, ეგრეთვე ნახევარ თათებდმდე შემაერთებელი ფარდა და ბრჭალნი აქუს შავი. ბუდობს მრავლობით კასპიის ზღვისა გარემო. იზრდების თევზებითა. ბუდეს იქმს უმაღლესთა ხუთა ზ(ედ)ა.

КОМАР კოლო. სორისანგ, სახელი ესე ეწოდების ორდრტოსანთა მწერთა ნათესავსა, რომელთაცი მცირე ხორთუმი შემდგარ არს ხუთთა წამწვეტებულთა მცირელთა ჯაგართაგან,

¹ ხელნაწერში არის „პერო“.

რომელნიცა მდებარებენ ლულის სახედ ქმნილსა ბუდესა შ(ინ)ა და მისსა გვერდებზედ აქუს ორა საგებნელი მახვილისაგარ ქმნილი ნაკეით; ულავნი ასხს ძაფის სახედ და მამალი ხშირად ექმნების სავარცხლის სახედ ქმნილი. კოლონი ფრინველ გუნდად ანუ ნახარად და უფრორე საღამოს. იზრდებიან ნოტიოთი ანუ წვენითა და უფრორე ცხოველისათა, რომელთაცა უცემენ ისრითა ანუ ხორთუმითა.

КОНОПЕЛЬ *Cannabis sativa* კანაფი. ექსენჯი, ასარალ, შაიდან. დათესვით მოვა მოქნულსა მიწასა შ(ინ)ა, რომლისაცა ყუაგილნი მამრნი და მდედრნი იქმნებიან სხუადასხუა ძირსა ზ(ელ)ა. ძირსა კანაფისასა, რომელიცა მოისხამს მდედრთა ყუაგილთა ეწოდების *песконь*. ლერო მათი იქმნების კაცის სიმაღლე და უმეტესიცა; ოთხკუთხი, შიგინთა ფულურო. შემოდღობის პირს გაყვათ ღდევის. ფოთოლნი მისნი შემდგარ არიან ოთხთა ანუ ხუთთა გრძელთა წვერმწვეტიანთა და დაკბილულთა მომცრო ფოთოლთაგან, ერთსა მომცროს ღეროსა ზ(ელ)ა მსხდომარეთა. მდედრი ესე კანაფი იქმნების უდაბლეს მამრისა, მოისხამს თესლთა მოგურგალოთა, გატკეცილთა, მომაგროს ტყავით მოსილთა და შემცველთა თჳს შორის ზეთიანის გულისათა. დაღუწილი ღერო მათი და დაბერტყილი იძლევიან კანაფსა, რომელსა ეწოდების *пеньки* და მათ მიერ დასწენენ საბელთა, თოკთა და სხუთა. თესლსა მათსა აკმევენ ფრინველთა და გამოხდიანცა ზეთსა.

КОНОПЕЛЬНИК *Eupatorium cannabinum* იხილე გრива конская ცხენისფაფარა. ათიელოთ.

КОНОПЛЯНКА *Fringilla linaria* ღინარა, კანაფჯია. შაიდან სარჩასი. მომცრო ფრინველი ესე ზემოდან დაფარებულ არს ბუმბულთა მოყომარაოდ ყვითლითა; ქუშმოდან მოყომარაოდ თეთრითა ბინდისფერის ხალუბითურთ, თუალთა და ნისკარტისა შორის და ეგრეთვე ჩიჩხავსა ზედაც; მამალს ექმნების შუბლის ზემოდ და მკერდი წითელი. დედალს მხოლოდ შუბლის ზემოდ წითელი, ორიანი გარდი-გარდმო ხაზი მკართა ზ(ელ)ა მოთეთროთ ყვითელი. კული განყოფილი და ბინდისფერი, ნისკარტი კონუსისებრი, მოყვითლო და წვერის კერძოდ ბანდისფერი; ფეხები ბინდისავე ფერი და ბრჭალნი შავნი; ბუდობს ევროპასა შინა და იზრდების უფრორე თესლებითა მურყნისათა.

КОНИОВЕЙ ЛУК *Tevcrum scordium* ცხენის ხახვა. ათსოლანი. ბალახი ესე აღმობცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან; ღერო აქუს სწორე, ოთხკუთხი ერთისა მტკაველის სიმაღლე, ბუსუსიანი, შტოებიანი, და შტოება ესე მდებარებენ ერთიმეორისა პირისპირ. სიგრძით არიან თჳსისა ღეროსოდენ, ლიტონნი. შესახედავით ღეროს მსგავსენი. ფოთოლთ დაისხამს ერთიმეორისა პირისპირ მსხდომარეთა ერთის ღუიმის სიგრძეს, მოვრძეთა, ეწეროთა, ორისავე გვერდით გატკეცილთა. ყუაგილთ ექვს-ექვსთა, ღეროს გარემო თითო ფოთლიანთა, ჩატრტილად შავთა; ყუაგილის ბუდე ექმნების მილის სახედ ქმნილი ხუთად განყოფილი მწვეტიანის წვერებითა; თესლის დამტრეველი აქუს მოგურგალო, ბრჭვე და ოთხად განყოფილი; სუნი აქუს მძიმე, ნივრის სუნთან დაახლოებული; გემო მომწარო, ძალი აქუს გამაგრებელი, მეწინააღმდეგე სურავანდისა, ოფლის მაწარმოებელი, შარდის გამდევნელი და ბალღმის გამოყოფელი. გაიზდების დაცემულსა მინდორსა ზ(ელ)ა ევროპასა შ(ინ)ა.

КОНИОВЕЙ ШАВЕЛЬ *Rumex acutus* იხილე чистотел ლოლო. ავ:ლუქ.

КОНИОК 1. *Grillus* იხილე кузнечик კუტამკალია. სარანჩათოფალ. 2. *Syngnatus hippocampus* ცხენისთავა. ათბალუხი. თევზი ესე იქმნების 8-გან 12-მდე ღუიმისა სიდიდით; თავი აქუს ღიდი და ოდეს მოკვდების თევზი ესე, მაშინ თავი მოეხრების და წარმოადგენს რომლითამე ხატებითა ცხენისთავას. თუალთა ქუშქუ აქუს ერთი და თუალთა ზემო ოთხი ხრტილისაგან შემდგარი ბუშტი, რომელნიცა დასრულებიან მოგრძელ ფესვების სახედ. თუალები აქუს ღიდნი, მათა კაკლები შავი, გარემოცულნი ვერცხლის სახის სითეთრითა; ლაყუჩთ საფარებელნი ღიდნი, კლავნილნი და ზედშეზილნი. პირი ლაყუჩისა მომცრო. ტანი თავიდგან დაწყობილი განავალის ადგილადმდე შეიღუთხიანი და აქუს ეგოდენივე რიცხვით

წკრივთა ხრტილისაგან შემდგარნი ამომქდარნი ადგილნი. მუცელი აქუს გამომქდარი და დასრულდების კაეის სახედ. განაჲლის ადგილიდამ ბოლომდე ტანა აქუს ოთხეუთხი და დასრულდების მახვილად ფრთისა სახედ. მრთლად ტანი აქუს დაფარებულ ფარებითა, რომელ-ინიცა აღირაცხიან ზემოკერძოდ ტანისა 13 და ბოლოს კერძოდ 35. ზურგსა და გვერდთა ზედა აქუს ფერი შავ-წითელი, აკრელებული შავითა და თეთრის წანწყლებითა, მუცელი აქუს შავ-წითელი და მუცლის ფრთანი მოწითლონი. ბუდობს შუაქუშყნისა და ნემეცის ზღვისა კიდეთა ჯარემო.

КОНЬ МОРСКОЙ იხილე сивуч ზღვისცხენი. დენგიზათი.

КОНЯКОВКА *Coronilla securidaca* ჭელაბა. ჭელაბითი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთ-სა წელსა ვნულთა ზე(ღ)ა თბილსა ქუქყანას. თუ არს მრავალფოთლოსანი. რქათ გამოიბამს ლულის სახედ მოხრალთა და ყუაეილთა ყეითელთა.

КОПЕР ანუ копр ბალახია. იხილე укроп კამა. შვითი.

КОПЕТЕНЬ ბალახია. იხილე сухой водолень, подлесник ქვეშნიგეზარა. ყირდიბინ.

КОПИЩНИК *Hedysarium alhagi* ქობი. ქოფ. მომცრო ბუჩქია. რქათ გამოიხსამს და ლიტონთა ფოთოლთა მოგრძელ შუბის სახედ ქმნილთა; ღერო ექმნების გახეებული და ეკლიანები. ყუაეილნი გოროხის ყუაეილის სახედ წითელნი. გაიზდების ქუეშო კერძოდ ედილისა მდინარისა, სპარსეთსა, სირიასა და მესოპოტამიასა შ(ინ)ა.

КОПЧИК შავთულაი.

КОПЫТНИК ბალახია. იხილე сухой водолень ვირისტერფა. ყათორ დაბანი.

КОРАЛЛ *Isis* ძოჭი ანუ მარჯანი. ნოეთერება ესე არს ქვიანი, შტოებიანი და მოყვანილო ხისა აღნაგისებრ ზღვისა პსკერსა ზე(ღ)ა. ქუათა და კლდეთა შეეზდების. სიგრძესა ზე(ღ)ა იქმნების ამოხერეტილი ხშირ მუხლებად, განყოფილი და გაერმორცმული რბალითა ქერქითა, რომელსა ზე(ღ)ა აქუს მცირედნი მექექნა, მპყრობელნი თჳს შორის პოლიბთა (წყლის ქუათა), რომლისა გამო ყოველივე ესე აღნაგი ხისა მსგავსი, გაკეთდების მათდა საცხოვრებელად.

КОРГА ფრინველია. იხილე ворона ყვაეი. ყარაღა.

КОРИАНДР ბერძელია. ბალახია. იხილე кишнец ქინძი. ქიშნი.

КОРИНКА *Varietas vitis apyrenae* კორინფია, ჩიტის ყურძენა. ზირიშკი. ქიშნიშის გუარია, მოცხრის ხილზედ უფრორე ნაქლები იქმნების. ფერით მოშაოდ ძოწეულისა, გემოდ ფ(რ)ად ტკბილი და მცირედ მომეყო. სახელა ესე სწოლებიეს კორინთის კუნძულისაებრ, სადაც პირველად აღმოსცენდებოდა ნორჩი ესე.

КОРИЦА *Cinamomum* დარიჩინი. დარიჩინი. შუა ქერქია დარიჩინის ხისა. იქმნების გატკეცილი. ფერით წითლად მოყვითლო და გული აქუს უფრორე ღია. მოიტანებენ მილებად ქმნილთა ერთის ფუტის სიგძის ოდენ. სუნა აქუს ფრად არომატული, გემო საამო და მცირედ მოტკბო. იკმარების საკმელთა შ(ინ)ა მასალად და ე(თ)ა სამკურნალო წამალი ძალის აღმადგინებელი და საგრძნობელთა ძარღეთა გამამაგრებელი.

КОРИШНЕВОЕ ДЕРЕВО *Laurus cinamomum* დარიჩინის ხე. დარიჩინაღაჭი. დაფნის გუარია. დარიჩინს იძლევა ხის, განსხუადების ერთგუართა თჳსთა ხეთაგან სამძარღვიანის ფოთლებითა, რომელნიცა შეერთდებიან დასაბამსა შ(ინ)ა თჳსსა. გაიზდების ცეილონსა შ(ინ)ა მაღაბარას, კალაეთა შ(ინ)ა მულუყისათა და მარტინიკესა.

КОРОВА იხილე крава ფერი. ინაგ.

КОРОВА МОРСКАЯ *Tricheus manati* ზღვის ფერი. დენგიზ ინაგი. ზღვის მკეცთა. სიგძათ იქმნების რუსული 12 ადლი. წონით ასი ლიტრა. ტყავი აქუს შავი და სქელი, ე(თ)ა დაბერებულის მუხის ქერქი. ხორხლიანი. შიშველი და ეგოდენ მყარი, რომელ ძნიად განსა-კვეთელია თუთ ცულითაცა. თავი აქუს მომცრო და შუბლის ზემოდგან დაწყობილი, ქუეშო

კერძოდ ღინგისაყენ გარდაშლილი. ღინგი აქუს ესრეთ მოხრილი, რომელ პირსა აჩვენებს კინდა ქუშმოდგან ქონებულსა. წვერის კერძოდ აქუს თეთრი, ხორხლიანი თეთრის უღვა-შებითა ხუთის გრეს სიგრძისოდენ. კბილნი არა ასხს, არამედ ნაცულად მათდა აქუს ორი პრტყელი ძვალი თეთრნი და ხორხლაანნი. ერთი მათ შორის ზემოდგან და მეორე ქუშმოდ-გან. თუალბი აქუს შავი შორის ყურთა და ღინგსა მდებარენი. ყურნი არა ასხს. ა(რამედ) ოდენ მომტრო ნახერგენი ყურისანი. კისრე აქუს უჩინო და ტანისა თანაშეზღალა. ტანი აქუს ზღვის ძაღლისებრ მოგურგალო, ხოლო თავისა და კუდის კერძოდ მოვიწროვო. ბოლო მსხვი-ლი და წვერის კერძოდ გამოხრილი და წვერი ესე კუდისა მსგავსს არს ეეშაპის უღვაშასა, რომლისა გამო მსგავსებების მცირედ თევზისა ფრთასა. ტოტები აქუს ორი კისრის ქუშმე სა-მისა მტკაველის სიგრძე, რომლებითაცა დაეაღს იგი და ცურავსცა. დედალთა მათთა ექმნე-ბის მკერდსა ზ(ედ)ა ორი ძუძუ. ბუდობს წყნარსა შ(ინ)ა ზღუასა ნახირობით. იზრდების ზღვისა ცხოველითა. კორცი მისი იქმების და უფრორე კბოთა მათთა.

КОРОВИК სოკოა. იხილე боровик დათვის სოკო. აუქობაღაჭი.

КОРОВЯК მეფის სკიპტრა, ღიდი ზაგა. სიღირყურული. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთ-სა წელსა და ეწოდების ეკატერინოსლავის ლუბერნასა შინა რუსეთსა სახელი ესე, ხ(ოლო) სხუთა ადგილთა შინა საზოგადო მისი სახელი არს царский скнптръ — სამეფო კევრთხი.

КОРОЛЕК *Motacilla regulus* ზეწყია. თუთ უმცირესი ღრინველია ევროპის ფრინველ-თა შორის. ზემოდგან არს დაფარებული ბუმბულითა მოყვარადოდ მწუხანთა და ქუშმო კერძოდ აქუს ესევე ფერი ბუმბული გარნა უფრორე ღია. ნისკარტი სადგისის სახედ მოყუ-ნილი, შავი, ენა წვერში განკვეთილი; მამალს ექმნების შუბლის ზემოდ ღიდი ყვითელი ხალი, რომლისაც საშუალი იქმნების ნაყორცხლისფერი და ნაპირები შავი. მკარი, უკანა ფრთათა გა-რემე არშია ყვითელი, ხ(ოლო) საშუალ იგინი არიან თეთრნი. დედალი დაჰდებს კევრცხთა არა უფროს მუხუდო მარცელისა. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა ხეთა ზ(ედ)ა.

КОРОЛЕК *Regulus* ხალასი. ხალას. ქ-მუჲრად ნახევარს ილეკროს ეწოდების ლითონისა-გან განყოფილსა და სხუთა კერძთა ნაწილთაგან გამოდნობისა გამო დაწმენდილსა.

КОРОЛЕК მკეთია იხილე кролик მამის კურდღელა. ათატოეშანი.

КОРОСТАВАЯ ЛЯГУШКА იხილე жаба შავი ბაყაყი, მყუარი. ყარაყურბალა.

КОРОСТЕЛЬ სლავენურად крастель *Rallus crex* ვწყერი მარხილი, იელვა. ფრინველსა ამას ტანის მიხედვით თავი აქუს პატარა; თავი, ყელ-კისერი და ზურგი დაფარებულ აქუს ბუმბულთა აგურის ფერისათა დადის შავის ხალებითურთ, ესრეთ რომელ თვითეული ბუმ-ბული არს შავი და გარემორტყმული განიერის აგურის ფერის არშიითა; მკრები და კუდი ზემოდგან და ქუშმოდგანცა ქანგისფერი; ჩიჩავეი და ხალი თუალთა უკანა კერძოდ და მკერ-დი აქუს ყომრალი, მუცელი და გვერდები ქანგისფერი, ბინდისფერი ხალებითურთ და თეთ-რის კანკელდებითა. ნისკარტი მკავლიანი ლურჯი, თუალები შავი ყვითლის ფარდითა. ფრინვე-ლი ესე არს ფ(რია)დ ფრთხილი. ბუდობს ზაფხულთ მანდორსა ზ(ედ)ა და ჩალასა შ(ინ)ა.

КОРОТКОШЕЯ *Buprestis* მოკლეკისერა. გოდაგობი. სახელისა ამის ქუშმე იგულხმების ყოვლადი ნათესავი მწერთა, რომელთაცა მყარნი ფთანნი მათნი ექმნებისთ ანუ ვამობურცვილ-ნი, ანუ ბოლოებში დაკბილულნი, გინა განუყოფელნი, უღვაშნი უგავს ძაფსა და აქუს დაკბი-ლულნი, საგრძით მკერდის ფარისოდენ და სხედან თუალთა წინა. თავი აქუს ბრჭგუ, ნახე-რამდის შედრეილი წინაკერძოდ სხეულისა. მწერნი ესე იქმნებიან ფ(რია)დ მშვენიერნი.

КОРСАК *Varietas canis vulpis* ყურშა. ყარაყულალ. მელოს გუარია. ბუდობს მთიანთა და მიწდგრიანთა ადგილთა ზედა; შესახედავით ს(რულიად) მსგავსს არს მელისა, ა(რამედ) ფ(რია)დ უმცირესს მისა არს. ფერით იქმნების თეთრი, მცირედ მოყვითლოდ.

КОРШУН *Falco milvus* ძერა. ჩალადან. მტაცებელი ფრინველია. ნისკარტი აქუს შავი. ფარდა ნისკარტისა ყვითელი. ბუმბული ვ(ით)ა ზემოდგან, ეგრეთვე ქვემოდგან ქანგისფერი.

ა(რამედ) ხერხემლისას და მკერბისას აქუს საშუალსა ზ(ედ)ა შავი ხალი და წვერები თეთრი, თავი ბუმბული თეთრი შავის ძირებითა. მკერდსა და ბარკლებსა ზ(ედ)ა აქუს ბუმბული გრძელი, მოვანგისფრო შავის ძირებითა. მკერბის ნაძირები შავი, მკერბის საშუალი მოწითლოდ შავი, ა(რამედ) ქუშმოდგან სრულად ჟანგისფერი. კელი აქუს გრძელა, განყოფილი და ჟანგისფერი. ფეკები ყვითელი და ბრქალნი შავნი. საზრდელათ ელტვის წიწილათა ქათამთასა, გველთა და სხუათა.

КОРШУН ЯГНЯТНИК ბატკანძერი. ზურჭ ყუზჩალაღანი. ესე ფრინველი არს ვიდრე სიგრძით აღღნახევიარი. აქეს თავი ყვითელი, მელთი და აგრევე ცხვირის ნესტოებიცა. გვერდი, ცხვირი, ყელი აქეს დაფარული კიკის მსგავსის ბუმბულითა. ყბას ქვეშ ბუმბული ჟიგრისფერითა. ზურგი ყომარალოსფერის ბუმბულით. აგრევე ფერხნი ვიდრე ფრჩხილუმდემდე აქეს დაფარული ბუმბულთა. ცხოვრებს აფრიკასა და ალპინიას მთასა შინა. ბუდესა იქმსა იწროთა ადგილთა კლდესა შ(ინ)ა. ესენი ფრინვენი გუნდ-გუნდად. იზრდებან ცხოველებითა და შეხდომის ეამს თვით კაცთაცა მიეტყუებინან.

КОРЮКА, КОРЮШКА *Salmo eperlanus* კიტრანა ავეზი, თევზამაზი. გორჩაქ პალუხი. მომცრო თევზია. ერთისა მტკაველისოდენ. ნახიად დავალს წყალსა შ(ინ)ა. ზღვით შევალს ნევისა და ღვინის მდინარეთა შ(ინ)ა. და უფროვე მარტისა თთვესა ოდეს იგი დაჰყარის ხიზილალასა. თავი აქუს მომცრო და ესოდენ გამკვირვალა, რომელ შესაძლო არს ტვინისა ნაწილთა განარჩევად და ტყავი თავისა ეგოდენ წმინდა, რომელ მოძრავთა წყალთა კურქვითა შ(ინ)ა თავისა დანახვად შესაძლოვე არს. ყებთა ზ(ედ)ა ასხს წენიკი კბილები შიგნით კერძოდ შედრეკილნი და ყბათა შორის ქუშმოი უგრძელეს არს ზემოისა და ზემოდ აღრეკილა. თუალები აქუს მსხვილი და გურგალი, ქეცი წწნიკი, თხელი, ევრცხლისფერი და ადვილ-დაცვიანადი. ზურგი აქუს მომწუანო, გვერდები მოშავო. მუცელი ევრცხლისფერი. კორცი ნაზი და უდის სუნი კიტრის მწნილისა და უფროვე ცხელსა დროსა. იკმევენ საქმელად მოხარშულსა და შემწუარსაცა.

КОСАТКА 1. *Hurundo apus* მერცხლის მღევარი, ნამგალა. აბაბილ. უმწვენიერესი ფრინველია მერცხლის გუარი. სიდიდით უმეტეს იქმნების ჩუშლებითსა მერცხალსა ზ(ედ)ა. ს(რუ-ლი)ად დაფარებულ არს ბუმბულთა შავითა მოლურჯოდ. ჩიჩავეი აქუს თეთრი. მკერბი და განყოფილი კული ზემოდგან შავი, ქუშმოდგან ბინდისფერი. თუალები აქუს ღიდი. თუალებას ფარდა მოყვითლო, ნისკარტი შავი, ნესტოები მოგრძე და აღმაეცრად მდებარენი. თავეკრძოდ ბრჭგუ. წვერის კერძოდ წამწვეტებული. ფეკები მოკლე, კორციანნი და ოთხთითიანნი. ზაფხულთი ცხოვრებს ყოველგან და ბუდობს კოშკთა შ(ინ)ა სამრეკლოთა, ნაძარლთა და ფულუროთა შ(ინ)ა ხისათა. იზრდების მწერებითა. 2. *Delphinus orea* დელფინი. ზღვის მკეცია თევზის სახედ ქმნილი და არს გუარი ზღვის ღორი. სიდიდით იქმნების რუსულის თორმეტ აღლამდ. როივე ყებები მოქუჩივლ აქუს ბრჭგუ კბილებით. ქვემო ყბა აქუს უფროვრი ღიდი და მსხვილი, ვიდრე ზენა. თუალები აქუს მსგავსი კარის თუალებისა. თავსა ზ(ედ)ა აქუს ერთი საქშანველი წყლისა აღმოსაღვრელად. სამი ფრთა აქუს, ორი გვერდებსა ზედა და მესამე ზურგსა ზედა, სამის ფრთის სიგძე და უმეტესცა. ტყავი აქუს ფ(რ)ად გატეცილი, ზურგსა ზ(ედ)ა შავი და მუცლისა თეთრი. მკეცი ესე ღიდი მტერი არს კიტებისა, რომელთა ეწოდების ვეშაბი. ქონი ამას უთხელეს არს ვიდრე კიტისა. ბუდობს მრავლობით კამჩატკისა გარშემო. 3. *Trigla hiruudo* ტრიგონი, ტრილონი. ესრეთ ეწოდების შავის ზღვის ყაზახთაგან მშვენიერსა ერთსა თევზსა, რომელსაცა აქუს თავი ღიდი და დაუსრულდები(ს) წინა და უკანა კერძოდ მოკლეს ეკლებითა. თუალები ფარად აქუს შავი ევრცხლისფერსა გარემო წრეთი. ზურგი და გვერდები აქუს შავ-წითელი, სოსნისფერისა თანა დაახლოებული. მუცელი ევრცხლისფერი. განავალს კაზი უახლოეს აქუს თავის კერძოდ, ვიდრე კუდისა. გვერდის არშისა ზ(ედ)ა ასხს ნემსისაებრი ძვლები. მკერდის ფრთანი აქუს სოსნისფერნი, გრძელნი და განიერნი, რომელნიცა მიწეწილ არიან მეორისა ზურგის ფრთადმდე. ფრთათა ამით დასა-

წყისსა შ(ინ)ა არიან სამნი თავისუფლად მდებარენი მომცრო ძუალნი, რომელნიცა მსგავსე, არიან ფრინველის თითებისა. კუდის ფრთა აქუს მცირედ გამომაკრატებული და ბინდისფერი. ზურგის ფრთა აქუს ორი, ხ(ოლო) სხუანი ფრთანი მისნი არიან თეთრნი. ბუდობს ნემეცისა, შუაქუშყნისა და შავსა ზღუასა შ(ინ)ა. მყოფობს უფრორე სიღრმესა შ(ინ)ა ზღვისასა. იზრდების მცირეს თევზებითა, კიბოებითა და ლოკოინებითა. ცურავს ფ(რია)დ მკეარცხლად. ინადირების ნემს(კ)ავითა. წონით იქმნების ჩარეკნახევირი და მეტნაკლებიცა. თევზსა ამას. დაჰმარცხენ და გაჰმობენ.

КОСАТНИК *Lepis chelidonius* ძალ ფაზარი, ზერცხლის ფაზარი. ყარაყუშ ფაზარისი. მომცრო ქუა არს, თეთრი ანუ წითელი იქმნების. ჰოვებენ კუქთა შინა დაბერებულთა და. ახალმოზარდთა ნამგალთა და მერცხალთასა.

КОСАТНИК *Iris* თათრულია. აგრევე ქაბის ლერწმას ეწოდება. ბიზბანოვშა. სახელისა ამის ქუშშე იგულებებიან სხუდასხუა ერთგუარნი ბალახნი, რომელსაცა ძირი ექმნების ანუ ზღმურდლიანი ანუ განყოფილი. ყუავილთ გამოისხამს ღეროს ნაპრალთაგან, და არიან შემდგარ ექუსთა მოგრძეთა და ბრგულთა ფოთოლთაგან, შეერთებულთა ურთიერთშორის საფუძვლითგან, რომელთა შორის სამნი გარეშენი გადახრილ არიან უკანა კერძოდ და სხუანი სამნი სწორედ მდგომარენი და უფრორე ვიწრონი. ყუავილის ყუნწი ექმნების სამი, სადგისის სახედ ქმნილი და მდებარენი გარემოქცეულთა ყუავილის ფოთოლთა ზ(ედ)ა, რომელთაცა თავები აქუს მოგრძენი, სწორედ მდგომარენი და მოწურვილი. გამოსახილება ნაყოფისა მდებარეებს ქუშშო კერძოდ ფოთოლთ შეერთებისა. ყუავილის ბუდე არს ფ(რია)დ მოკლე და თავი მისი დიდ, სამად განყოფილი, რომლისაცა თხემი მსგავსად ყუავილის ფოთოლთასა შემდგარ არს წვერებთა შ(ინ)ა ორად განყოფილთა. თესლის დამტევენელი ბუდე რომელთამე ექმნების სამთრამიანი და ვიეთთამე ექუსთრამიანი.

КОСАЧ ფრინველია. იხილე *терепех* როკო. ყარაყირალულ.

КОСТЕНЕЦ *Stellaria holostea* არაგუჯა, ჰარწყვისთვალა. ბალახსა ამას ექმნების შემდგარი ყუავილის ბუდე ხუთთა მომცროთა ფოთოლთაგან, მოგრძალოდ შუბის სახედ ქმნილთა შიგინთ კერძოდ შეხრითა და წვერმწვერთა. ყუავალის ფოთოლი ექმნების ხუთივე რტმად განაყეითლნი, მოგრძენი და გაქმობადნი. ყუნწი ძაფის სახედ წვნიკი და უმოკლესნი ყუავილისა ფოთოლთა ზ(ედ)ა, რომელთა თავნი იქმნებიან გურგალნი. ყუავილის კოკორა 3. ბეწვის სახედ წმინდანი. თესლთ-დამტევენელი აქუს მოგრძალოდ გრძელი, ერთისა ადგილისა მქონებელი და ექვსად განყოფილი, რომელიცა იპყრობს თჳს შორის მრავალთა თესლთა მოგრძალოთა და მოწურვილთა. ფოთოლნი ასს შუბის სახედ ქმნილნი, დაკბილულნი. გაიზღების კორომთა შ(ინ)ა ეკროპას.

КОСТЕРА ანუ კოსტერ ედილის მდინარისა ზედა იწოდების სახელი ესე თარ(თ)ა და ზუთხა თა. მათ განსხვავებულთა, რომელთაცა აქუსთ ზურგის ძუალნი უფრორე მრავალნი და გამახვილებულნი და გარეგან კერძოდ ძვლება მომცრონი ვარსკვლავის სახედ ქმნილნი.

КОСТИОР *Bromus secalinus* შერიო. ბურუნდურუხ. ბალახი ესე მოსავლის ღეროს მქონებელი აღმოსცენდების ერთსა წელსა ქვიშიანთა კნულთა ზ(ედ)ა შორის კუავისა და აღნიშვნის კუმილითა გადამლილითა, გრძელითა და სწორედ მდგომარითა.

КОСТЯНИКА და **КОСТЯНИЩА** *Rubus saxatilis* დათვის მარწყეა. აუჩიგალბი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა, რომლისაცა ღერონი განირთხმან მიწასა ზ(ედ)ა. ფოთოლნი აქუს დაწყობილნი სამიანად. განირთხამს უღვაშთა მარწყვისაგებ და მათ მიერ განმრავლების. ნაყოფი მისი შემდგარ არს მომცრო ხილთაგან აღისფერთა, რომელთაცა აქუსთ გული. მომავო და შეიცავს გული ესე კურკასა მაგრისა ნაქუქანსა. გაიზღების ტყეთა შ(ინ)ა და უფრორე გარემო მოსკოვისა, სადაცა ხილთა ამისათა წვენსა დაამაყებენ თავლითა და გაიზღიან კარგსა მის მიერ ოტკასა.

КОТКОННЯ *Tradescantia virginiana* კატისეშლა. ფიშკ ალესი. ბალახი ესე აღმოს-
ცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აქუს მწარე და მწებებელი, ცერის სიმსხო,
და სიგრძით კნინლა ორას ღუმიშსა. გარეგან არს შავი და შინაგან თეთრი. ღერონი ამოვლენ
ერთის ძირიდგან ორიდამ დაწყობილი ხუთამდე, სიმაღლით ერთისა მტკაველისა. სიმსხოთი
ბატისფრთისოდენ. ფერით იქმნებთან მოყვითლოდ მწუანენი, რომელთა წვერებსა ზედა სხე-
დან სამ-სამი ფოთოლი მოგურგალოდ გრძელნი, ვარსკვლავის სახედ დაწყობილნი, რომელთა
საშუალიდგან აღმოვალს წვენიკი ღერო ნახევარღუმის სიგძე და მას ზედა ყუავილი. ზუდე
ყუავილასა ამისა შემდგარ არს სამთა მწუანეთა ფოთოლთაგან; ყუავილას მომცრო
ფოთოლინი იქმნებთან სამნი თეთრნი. ყუავილის გამომღებელი ადგილი საშუალ ყუავილისა
არს ექვსთრამიანი და ყვითელი, წვერში წითელი, სამით შინაგან კერპოდ მცირის ბუდითა.
შემდგომად შემოსვლისა ყუავილის გამომღებელი ადგილი იქმნების ნიგვზისოდენ რბილი,
კორიანა და გემოდ ესრეთ საამო, ვ(თ)ა ვაშლი მცირედ მომეყო. გაიზღების ვირგინიასა
და კამჩატკას შ(ინ)ა კიდეთა გარემო მდინარისათა. კამჩადელნი ძირსა მისსა იკმარებენ საკმე-
ლად ვ(თ)ა ახალსა, ეგრეთვე გამხმარსაცა ხიზილალისა თანა, და ნაყოფთა ოდენ ახალთა.
ვინადგან ფ(რია)დ მალე ხდების.

КОТ, КОТИК, КОТИШЕ *Felis catus* მამალი კატა. ფიშკ. მტაცებელი ცხოველია.
ყოველთვის საცნაური, რომელთაცა ინახვენ შინა თავთა სანადაროდ.

КОТ МОРСКОЙ *Phoca ursina* ზღვის კატა. დენგიზ ფიშკი. ზღვის მკეცია, ზღვის ძალ-
ლის გუარი. სიგრძით იქმნების 7 ფუტამდე. ბეწვი მამალსა ექმნების შავად მოლურჯო და ღე-
დალსა ლურჯი, შეწითელის ხალხითა წინატოტთა შორის. მამალთ ექმნების: ლბილი თიგ-
თიკი, ტყავი მყარი და სქელი, რომელნიცა საბოროტთა, სიდიდითა, სიბრტყითა ძალისათა
და მძინეარებითა ძალისათა, მრავალგზის ზე აღემატებთან დედალსა. თავი მაათ არს დიდი
და გურგარი. შუბლი გარემო თუალთა კუზიანი. დინგსა ზ(ედ)ა აქუსთ გრძელნი თეთრნი
თხლად ქაგარნი. გარეშე ყურები აქუს მომცრონი, მკუსტნი, სწორენი, გარეგან კერპოდ
თმიანნი, შინაგან გარტყილნი, ნახვრტი ყურებისა აქუს მოგრძე, რომელთა დაფარვად წყალ-
სა შ(ინ)ა ძალუქს მათ. სხეებრ აღნაგი სხეულისა მასისა მსგავსს არს ზღვის ძალისა. ბუდობს
წყნარსა ანუ მდორეს ზღუასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერპოდ და ეგრეთვე ოკეანესა შინაცა
სამხრეთის კერპოდ. მამალნი ფ(რია)დ უნდობელ არიან დედალთან, რომელნიცა ჰყავთ
მ-გან დაწყობილი 50-მდე, რომელთამე მათგანსა და კნოტებითა ახალდაყრდებითა შეადგე-
ნენ საკუთართა დედაწულობათა. უნდობელობისა გამო თჳსისა ხმარად ექმნებისთ ურთი-
ერთშორის ბრძოლანი სისხლდათხედადნი. კამჩადელნი ჰყოცენ მათ ქონისა და ტყავისათჳს
ზღუასა შ(ინ)ა. მათ შორის ახალმოზარდთა ტყავი მსგავსს არს სინაზითა ბეწვისათა და თიგ-
თიკისათა და სიბრტყითაცა კამჩატკურთა თავეთა ბეწვისა, ფერის გარდა.

КОШКА, КОШЕЧКА დედალი ანუ ძე კატა. ფიშკი ყანჭილი და ოდენსე საზოგადოდ
ეწოდების სახელი ესე ვითარცა მამალსა, ეგრეთვე დედალსაცა.

КОФЕЙ *Coffea arabica* ყავა. ყაპა. ლობიოს მსგავსია, ვითომე უფროვე მსხვილი იქმ-
ნების და რომელნიმე მოწერილონი. მოყუანილობა აქუსთ მოგურგალოდ გრძელი. ცალი
გვერდი ექმნების გამომბრული და მეორე სწორე; სწორეს გვერდსა ზედა ექმნების გრძელად
განზიდული ღარი; სხუდასხუა ადგილისა გამო სიღვანეც მოაქუსთ ყავა იქმნების სხუა-
დასხვა. ყავის კმარება იწყეს ევროპასა შინა მეთექვსმეტისა საუკუნესა გასვლისასა, რომელ-
საცა მოახალეებენ ტაფსა ზედა, დაჟეჟენ და მოადუღებენ წყლითა. იგი ამგავრებს კუქსა
შეეწევის მონელებასა საკმლისასა. მსახურებს თავისტიკილის დაყენებასა, რომელიცა შედ-
გებას საკმლის მოუნელებლობისაგან კუქსა შ(ინ)ა და განაძებს ძილსა. ბუნებითი ქუქყანა
მცენარისა ამისა არს ბედნიერი არაბეთი და ეთიოპია, საიდგანაც გააჩინეს სხუდასხუა ად-
გილთა შ(ინ)ა. ნაყოფსა მისსა დაისხამს ბუჩქი ხილად, რომელთაცა თესლნი შეადგენენ ყა-
ვასა.

КОХРА *Tipula folstitialis* Pall მეზღო. მეჩაგ. მწერი ესე არს ორფრთოსანი. თვთ არს ფრთად მცირე და აქუს სხეული შავად მოწითლო. ულვაშნი ლიტონნი, ფრთანი ფანჯროსანნი ხალებითურთ ყომარალის ფერისა. ბუდობს გარემო კანკრობთა და არს ფრთად განუსკვნებელი მცხოვრებთათჳს და უფრორე საღამოს ივნისის თთვესა შინა, რომელსაცა დროსა ადგილადგილ აღავსებს ჰაერსა მსგზავსად მტკერისა.

КОЧЕТ მაიალი ქათამი შინაური. თოულ.

КОШЕЧЕЙ ГЛАЗ *Opalus aculus cati* კატის თუალი. ფიშიკ გოზი. ქუა ესე აღრახილი არს ძირფასთა თუალთა თანა. ფერით იქმნების მომწუანო ანუ მოყვითლოდ ყომარალი, გინა მოყვითლოდ შევწითლი. შინაგან ელვარებს და გარდაჟენს მომწუანესა და ყვითელსა შავანდელთა. განტეხასა შ(ინ)ა არა არს ს(რული)ად სადაფისებრი. გატყდების განუსაზღვრებელ ნაწილებად მკვეთრის ნაპირებითა და არს ნახევარ-გამკვეთი და შეხედების უმეტეს კერძოდ გურგალ ნაქრებად.

КОШЕЧЬЕ ЗОЛОТО *Mica aurata* კატის ოქრო. ფიშიკიზილი. წერილად განკერძოებულის ქვის ქიქის გუარია, რომელიცა არს მაგარი და განტეხადი მსგზავსად ფილაქნისა ანუ ქეცისა და რომელსაცა ჰოვეებენ ქუათა და თივანსა მიწასა შ(ინ)ა. ესე ქეცი, რა იქმნების შერევილ გახსნილისა რკინისა თანა, მაშინ მიიღებს ფერსა ოქროსასა და ელვარესა.

КОШАЧЬИ ЛАПКИ *Gnaphalium dioicum* კატის ტრტა, კატის ფეხა. ფიშიკ ფანჯასი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა აქუს ღერო დაწყობილი წყებლის კონისაებრ. წვერებსა ზ(ელ)ა მოისხამს ყუავილთა რთულთა და მოწითლოთა, ბუსუსიანის მწუანეს ქეცით მოსილთა. განმანაყოფიერებულნი ნაწილნი აქუსთ თანშებლინი, თესლნი თთვთიანნი, თავი გატყეცილი. გაიზდების ევროპას კმელთა ზ(ელ)ა საძოვართა. ყუავილთა მათთა იქმარებენ მკერდისათჳს დეკობტსა შ(ინ)ა, ვითა მსუბუქად შემკვერელსა სამკურნალო წამალსა.

КОШАЧЬЕ СЕРЕБРО *Mica argentea* კატის ვერცხლი. ფიშიკგუმიში. ეგრეთისავე შესაზღადვისა არს, ვ(ით)ა კატის ოქროცა, ქვის ქიქის ქეცნი, ა(რამედ) ფერითა მსგზავს არს ვერცხლისა.

КОШЛАК ახალმოზარდი კამჩატური თაყვი. ყუნდუზ.

КОШУТА კმარებიდამ გაბოსული ლექსია. ძველად ეწოდებოდა ფურიერმსა. ინაგმარალი.

КРАВА, КОРОВА ფერი. ზროხა დედალი. ინაგ.

КРАГУЙ ძველებური ლექსია. იხილე **кречет** სონღული, სონღულ. შანყარ.

КРАПИВА, КРОПИВА *Urtica dioica* ჰინკარი. გიჩირდგან. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აქუს ბატისფრთის სიმსხოსოდენ. კანკლედი, მრთელსა საგრძესა ზედა ასხს ფესვები და აღმოაცენებს მრავალთა ღეროთა სწორეთა და ოთხკუთხიანთა; ფოთოლნი ასხს მომცრო ღეროთა ზ(ელ)ა ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, გულის სახედ მოყუანილნი, წვერმწვეტნი, მომხო კბილებითა, მოდამწვენილონი და ჩაჰირებულად მწუანენი. მთლად ბალახი ესე მოსილ არს ბეწვებითა წვერმწვეტებითა, რომელთაცა დასაბამი არს ბუშტად ქმნილი და იპყრობების მას შ(ინ)ა ცხარი წვენი, მაშაჩეზებელი შემხებულთათჳს ჰინკრისადმი დამწველისა ტყვიელასა. გაიზდების უშენსა ადგილსა. ახალნაზარდი ჰინჭარსა, ვ(ით)ა პირველმოსულს მხალსა, გაზაფხულზედ იქმარებენ საკმელად; დაბერებულს იქმარებენ საღებავად და ოდესმე შეამზადებენ მისგან კანაფის გუარსა. გამკმარნი ფოთოლნი ჰინკრისანი იქმარებიან სამკურნალო წამლად შარდის განსადევნელად.

КРАПИВНИК ანუ **крпивник** *Montacilla troglodytes* ჰინკრის ჩიტი. გიჩირდგან სარჩასი. მომცრო ფრინველია მგალობელი, ბოლოქანქარას გუარი, ზემოდგან აქუს ბუმბული მოყომარალოდ ყვითელი და ქვემოდგან მოყომარალოდ მოყვითლო, შავის გარდიგარდმო მკვლელებითურთ და წვერები ბუმბულისა თეთრი. ყელი და მკერდი თეთრად მოყვითლო. ეგრეთივე ფერის ნიშანი აქუს თუალთა ზედა და ხალებიცა დაწუთა ზედა. კული მისი შემდგარ

არს თორმეტა მოყომარალოდ მოყვათლოთა ფრთათაგან და კედი ფრინველს ამას უპყრიეს ზემოდ აშვერილი. იზრდების მწერებითა და მათის კვერცხებითა. ბუღობს ფულურო ხეთა შ(ინ)ა. კმა აქუს ფ(რია)დ მალალი და განმკვეთელი.

КРАСАВИЦА *Belladonna* ბალახა. იხილუ *вишня бешенная* ბალახა, ლენცოფა, დევ-სურავანდა, ბელატონი. ბიზელმანქ.

КРАСНОПЕРКА თევზა. იხილუ *плотница* ფრთაშითელა, პლატე. ყანათ ყირმიზი.

КРАСТЕЛЬ ფრინველა. იხილუ *коростель* .წყერმარხილი. იელვა.

КРЕМЕНЬ *Silex pyromachus* კათი, ტალა. თუანგტაში. ქუა ესე დაფარებულ არს განუშვიკრიალთა თეთრითა ტყავეკითა, რომელთა მსგავსად თივისა ეკერის ენასა ზ(ელ)ა, ა(რამ)დ კვეთებითა ბასრასა თანა გამოსცემს ნაბერწყალთა, ე(ით)ა თუთ ქუა, რომელთა-ცა თხელნი ნაქერნი იქმნებიან ნახევარგამკვირვალნი. შედგმულებით არს ჯირკიანი. იმტერე-ვის გატყეცოლ ნაქრებად, რომელთა ექმნების ცალი გვერდი გამოზურცილი და მეორე შედრეკილი. ჰპოვებენ მას თეთრის მიწისა ფილაქანთა შორის. ქმარებენ საწარმოებელად ცეცხლისად.

КРЕСС *Lepidium sativum* წიწმარა. თერა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა, რომელსა აქუს ღერო ორისა ფურტის სიმაღლე, თეთრის მსუბუქის ბუსუსით დაფარებულ. ზემოდგან არს შტოებიანი. შტოები გამოესხმიან ერთიმეორისა შემდგომად და არიან წელიან-ნი. ქუშმო შტონი ორიადად და შუანი მარტივისა ჩახუფალანგისაებრ დაწყობილნი, ხ(ოლო) წვერებისანი არიან მსხდომარენი, ვიწრონი და რაოდენადმე მოწერვილნი, ყუავილთ დარისამს წიქპლის კონების სახედ ქუარადინის ფოთლებითურთ თეთრთა. გემო აქუს ბალახსა ცხარი და მომწარო. პთესვენ ბოსტანთა შინა. ძალი აქუს სურავანდის წინაღმდეგი და შარდის გამდევნელი.

КРЕСТОЗНАК *Sinapis crucifolus* ჩიარა ანუ წიწმარა. იაბან თერასი. ბალახსა ამას აქუს ყუავილნი რთულნი, ფოთოლნი ქლიავის ჩინიბახისაებრ დაწყობილნი და დაკბილულ-ნი. ღერო სწორე და ბუსუსიანი. გაიზდებას ჯნულთა ზ(ელ)ა ევროპას ზომიერსა ჰაერსა შინა.

КРЕЧЕТ *Falco gyrfalco* სონულა. შონყარ. მტაცებელა და მონადარე ფრინველია. ბუმ-ბული აქუს ზემოდგან თეთრი ბინდისფერის ხალეობითურთ, კლდე თეთრი და გარეშე პირებში კუდის ბინდისფერის ხალეობითურთ. ნისკარტა, მისი საფუძელის ვარემომცველი ფარდა და ფეკები მკქრალად ლურჯი. თუალები ლაყვარდისფერი. ბუღობს მთათა შინა ჩრდილოეთის კერძოდ. იქმარების სანადიროდ ე(ით)ა უადრესი ფრინველა ნადირობასა შ(ინ)ა.

КРИВОК ანუ *кривец Haematopus ostralegus* ფრინველა. იხილუ *морская сойка* ზღვის კაკკაკი. დენგიზ სალ-სალანი.

КРИВОНОСИК *Recurvirostra avosetta* ეხვირპრულე, ყარხალი. ავრიბურნუ. ქანკრთ-ბის ფრინველია. ნისკარტი აქუს პრტყელი სადგისის სახედ მოყუანილი, ზემო კერძოდ ახრი-ლი, წამწვეტებული მოხრადის წვერითურთ. ფეკები სამითით და შეერთებული სატურველის ფარდითა. ფერით იქმნების შავად ქრელი. ზაფხულით ცხოვრებს ევროპას სამხრეთის კერ-ძოდ, ხ(ოლო) ზამთრით გაფრინდების იტალიას. იზრდების მომცრო კიბობითა და სხეთა წყლისა მწერებითა.

КРИН ბერძელა. იხილუ *лилия* ზამბახი. ზამბახი.

КРИСТАЛЛ 1. ლატინად *хрусталъ* ბერძელა. *Cristallus* ბროლი, ჭიქა. ბროლი. 1. სა-ხელი ესე ეწოდების სხეულთა ჭიქის სახისათა, თეთრთა, გამკვირვალთა, რომელთა ცა ჰპოვე-ბენ ქუაბთა შ(ინ)ა მთისათა და აქუსთ ოდესმე შესახედავი ექსკლუზიონის პირამიდისა. და ოდესმე იქმნებიან უსახოსა სისქისანი, ხ(ოლო) ოდეს შერთვენ მათ ილეკროთა წყალთასა, მაშინ შეიქმნებიან სხუადასხუა ფერისანი და სხუადასხუა ეწოდებისთ სახელი. 2). ჭიქა ფ(რია)დ წმინდა კორციანი, კელონებოტ ქმნილი. 3). ჭიქასა შ(ინ)ა მრავლობითსა რიცხვსა

შ(ინ)ა იკმარების აღსანიშნულად სხეულთა მარილიანისათა, მყარათა და მქონებელთა განსაზღვრისათა კენჭულანის სახისათა.

КРОВАВИК ზოლიანი წითელი იაშმის ქვა მწლანის ფერსა ზ(ედ)ა. იაშმ.

КРОВАВИК Haematites ლახოსტაქი. რასტუხ. რკინის ლითონია ანუ მადანი, ფერი ექნების წითელი, ყვითელი, ძოწეულის ანუ შავ-წითელის ილექარულის მღელვარებითურთ. თვთ არს ფ(რია)დ მყარი. და უამსა გაფხევისა დაუტეევებს წითელთა კულთა. შედგმულება აქუს კორციანი, მარცელიანი, ქეციანი ანუ მქველიანი, მრავლობით არს ურალის ლითონთა ანუ მადანთა შ(ინ)ა.

КРОКОДИЛ Lacerta crocodilus კროკოდოლი, ხენიქი, ნიანგი, თამასა. ნიანგ. ცხოველი ესე არს ორნიეთისანი. ტანის შედგმულება უგავს ზღოესსა, ა(რამე)დ სიდიდით იქმნების 18-გან 25-ის ფუტამდე. კუდი აქუს გაპრტყელბული, ზემოდგან დაკბილული. წინა ტრტთა ზედა ხუთ-ხუთი და უკანათა ზედა ოთხ-ოთხი თითი. დინგი გრძელი, პირი ფრად დიდი. ენა არა აქუს, გუგანი თუალთანი მოდამენქილონი და მცირედ ზემოაწეულნი. განმრავლებების კვერცხთა გამო, რომელთაცა დაძღვებს კეშათა ზ(ედ)ა უმეტეს ასისა და რომელნიცა მზისა სიციხთა გამთბარნი გამოიჩეკებიან, ა(რამე)დ მრავალსა მათგანსა აღსპობს ფარაოს თავი და მით მოაკლებს განმრავლებასა მტაცებელისა ამის და ფრად საშინელისა კაცთათჳს ცხოველისასა. დასაყვარებელ არს, რომელ სამართო წერილსა შ(ინ)ა ლეივადან აღნიშნავს კროკოდოლისა. ცხოვრობს მდინარეთა შ(ინ)ა ეგვიპტისა, აღმოსავლეთის ინდოეთასა და ამერიკისათა. ნეგრნი სქამენ კორცსა მისსა და კვერცხთაცა, ხ(ოლო) ქონსა, სისხლსა და ნალვლასა მისსა იკმარებენ ნაცელად სამკურნალოს წამლისა.

КРОЛИК Lepus cuniculus მამისკურდელა. მაჩესაც ეწოდება. ათატოვანი. ცხოველი ესე ყოველსავე შ(ინ)ა მსგავსს არს კურდღლისა. ა(რამე)დ უფრორე ნაკლებს არს ტანითა. ზემო ლაში აქუს ეგრეთვე განებული. თუალნი დიდნი. უკანა ფეხები უგრძელეს წინათასა. ტერფები ბეწვსა შ(ინ)ა. ველურთა აქუსთ ბეწვი ყომალი, ღბილი და სქელი, ა(რამე)დ მუცელი თეთრი. ხ(ოლო) შინაურნი იქმნებიან თეთრნი, შავნი და ქრელი. განმრავლებების ფ(რია)დ ესრეთ, რომელ ერთსა წელსა იბარტყებს შვიდ გზის და თერთ გზის რვა-რვასა ბუქიას. ცხოვრებენ ნახირობით ევროპასა, აზიასა და აფრიკისა ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა.

КРОПИЛО ბალახია. იხილე донник, донная трава ყვავის ქანგა, თერონი. იქლულმულქ.

КРОП ბალახია. იხილე укроп კამა. შივით.

КРОТОВИК Glechoma hederacea ბალახია, სხეებრ ეწოდების будра იხილე ლექსი ესე ოშომა. სარბუშად.

КРОТ, КРОТИК Talpa europaea თხუნველი. ქუსთაფე. ცხოველი ესე არს ოთხფეკი. სიგძით იქმნების ხუთის ღუბისოდენ; კუდი აქუს ფ(რია)დ მოკლე. თულები ფეტვის მარცელისოდენ, შავები, ბეწვსა შ(ინ)ა დაფარული. დინგი წაშვერილი და უგრძელეს ზენა ყბისა. ფეკები ფ(რია)დ მოკლენი. ტრტნი წინაფეტვითი განიერნი და მიწის სხრისადმი მარჯვენი. თუთოსა ტრტისა ზ(ედ)ა აქუს ხუთი თითი, მოჭურვილი მავრითა ბრქვლებითა და უფრორე წინანი. მრთლად ტანი დაფარებულ აქუს დაბლითა სქელითა აბრეშუმისებრ ღბილითა და მოშაოს ბეწვითა. ცხოვრებს მიწასა შიგან ველთა, მინდორთა და ბოსტანთა შ(ინ)ა. წარმავალი მიწასა შ(ინ)ა ამოჰყრის მიწასა გორაკებად ერთიმეორისა ახლოს. ახდენს ნერგთა ძირის დაღრღენითა.

КРОХАЛЬ Mergus merganser თულწითელი, ზღეს ყანჩი, ჭილიანი. დენგოზოყარი. ზღესპირის ფრინველია. სიგძით იქმნების ორი ფუტი და უმეტესა. ზუმბული აქუს ზემოდგან შავი და მზინვარე, ქუშმოდგან მოთეთროდ ყვითელი. თავი და კისერი ჩაპირებული მწუანე, სოსნისფერად მღელვარენი. იდაყვის ქუშმო ნახევირდგან წვერებამდე თეთრი და სხუნანი ჩაპირებულად ყომალიანი. მკერბის უპირველესნი ფრთანი მოყომარლოდ შავწითელნი და რომელნიმე თეთრნი, ხ(ოლო) უკანათა ფრთათა გარეშე არშია აქუსთ შავი. კუდი აქუს ყომ-

რალი. მწვეტი. შუბლის ზემოთ ბუმბული აქუს მომალლო და შეადგენენ მომცროს ქოჩორსა. თულები ფარდა სისხლისფერი. ფეკები, თითები და შემაერთებელი მათი ფარდა ძოწეულისა ფერი. ბრკალნი მოწითლონი. ბუდობს ზღვის პირებსა.

КРОШИЦА თევზია пеструшка და ფორეს კალმახი. ყიზილაღეს.

КРУПКА ბალახია. იხილე пастушья сумка მწყემსის ჩანთა. ჩობან ჩანთასი.

КРУТИК ლოლა.

КРУШЕЦ Minerა იხილე руда метатическая მინერალი.

КРУШИНА Rhamnus frangula ენკრა, ღათთობილი, ძეძვი. ქენარ. მომცრო ნეა. ტყავით აქუს გარეგან კერძოდ ჩაქირებულად ყომარლი, ზლო ქერქი მოყვითლო. შედგმულება ხისა. არს თეთრი, რბილი მოყვითლო გულითა საშუალსა შ(ინ)ა. ფოთლები ასხს მოგურგალოდ გრძელნი. ღია მწუანე. ყუავილნი მცირედნი და მომწუანონი. ნაყოფი მისი შემდგარ არს შავთა ხილთაგან ღარიბთურთ, რომელიც განყოფს მათ ორად. ნახშირი ხისა ამის თოფის წამლისათჳს შერაცხილ არს უმჯობესად; ახალი ქერქი მისი იქმარების ნაცლად სასაქმებელისა წამლისა. ზოლსა მისსა იქმარებენ საღებავად. გაიზდების დაცემულსა და ნოტიო ადგილსა ზედა.

КРЫЖАК ღრინველია. იხილე куйка მკერავა. ჩაქჩქანს.

КРЫЖОВНИК და крыж-мерсеи ენკრეშა. ოესზეშა. ბეჩქი ესე გაიზრდების მოცხრისოდენ, რომელიცა დაისხამს ეკალთა თუთელისა ფოთლისა თანა, ქერქი ექმნების დაბერებულსა მოწითლო და ახალმოზარდსა თეთრი. ფოთლოდ დაისხამს მოცხრისაზედ უწერილესთა, სამად განყოფილთა რღმად და დაქბილულთა. ყუავილთა მცირედთა, რომელნიცა გამოესხმიან თუთოდ ანუ ოროლნი ერთსა ყუნწსა ზ(ედ)ა. ყუნწი ესე გამოვალს ექნეულთაგან შორის შტოთა და ფოთლოთა. ნაყოფსა შეადგენენ ხილნი მომწუანოდ ყვითელნი. მოგურგალოდ გრძელნი და მცირედ ბუსუსიანნი და სიგრძესა ზედა თეთრითა დაგურგალებულითა. ხაზებითა აღნიშნულნი, რომელთაცა აქუსთ მყარი ტყავი, რბილისა და მომეავოდ ტკბილისა კორცისა მათისა გარემომცველი. კილსა იქმარებენ საკმელად და შეამზადებენ მისგან მურაბას.

КРЫСА Mus rattus ვირთავა, ზაზუნა. ბეჟქსიჩან. თ:გვსა ამ:ს აქუს კული უგრძელეს ტანისა, თხლად ამოსულითა მის ზედა ბეწვითა და წვრილითა ქეცებითა დაფარული. ყურები აქუს ღიდნი, მოგურგალონი და გამკვირვალნი, თითნი ასხს წინაფეთა ზედა ოთხ-ოთხი და უკანათა ზედა ხუთ-ხუთნი. მრთლად ტანი აქუს დაფარებული ჩაქირებულის ყომარლის ბეწვითა. ბუდობს სახლთა შინა. იზრდების მტაცებლობითა შინაურისა ნამზადებისათა.

КРЯЖ 1). მათა განზიდულობა. 2). სრქელი ფილაქანი მიწისა, რომელსაცა ეყარას ნაცნური სივრცეა და შედგარ იფოს ერთის გუარისა ნეოთერებისაგან. ტაშთაბთსი. ფილაქან.

КРЯКВА და крякуша იხვი. იხილე селезняха მაბალი იხვი. ორდაგბორუზი.

КРЫЛЬ Asilus ბუზიჭმათა. ჩაბანლან. სახელი ესე ეწოდების ოფფროთისანთა მწერთა, რომელთაცა აქუსთ სწორად გამოშვერილი მომცრო ხორთუმი, სამთა წაგართაგან. შედგარლი და მდებარე ორკერძოდ მოსაყეტო ბუდესა შ(ინ)ა. ორი ძაფის სახედ ქმნილნი, თმიანნი, საკბენელნი ისარნი, უღვაშნი ექმნების ანუ წანაწევრებულნი ანუ ქინძისთავის სახედ მოყუანნილნი. სხეული აქუს ვიწრო, გრძელი ხშირად თეთრი და ბეწვიანი და უფრორე. ფეკნი, რომელნიცა დასრულდებიან მაგრითა ჩლიქებითა. იგინი არაოდენ სწოვენ სისხლსა. დიდთა ცხოველთაგან, ა(რამედ) ნადირობენცა ყოველთა სხუთა მწერთა. ბარტყნი მათნი არიან ქუანი. ცხოვრებენ მიწასა შ(ინ)ა და იზრდებიან ბალახის ძირებითა.

КУБОВАЯ КРАСКА იხილე индиго ლოლა. ჩივთა.

КУБЫШКА Holothuria ზღვის მუზუნძველა. ცილნდრული ქუა არის, გაყინულოს ხაშის წვენის მსგავსი რომლისაცა პირი წინა წვერსა ზ(ედ)ა გარემოცულ არს შტოებანის ჩქოფებითა და უკანასა ზ(ედ)ა აქუს განავალის ადგილი. შემძლებელ არს სხეულისა თუისისა გა-

ბერვად და კ(უალა)დ მოწურვად თავისუფლად და განავალის ადგილით გამოსხმად წყლისა ვ(ით)ა ხორთუმოდგან. ბუდობს სხუადასხუა ზღუათა შ(ინ)ა.

КУВШИНЧИКИ ანუ *кубышечки Nymphala lutea* ლილიფარი, ნინოფი. ლუღეფარ. ბა-
ლახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ტპილთა წყალთა შ(ინ)ა, რომელიცა
დაისხამს ფოთოლთა გრძელთა ღეროთა ზ(ედ)ა დიდთა, გულისსახედ ქმნილთა და წყლისა
ზემო მცურვალთა. ძირი აქუს დიდი, გრძელი, კელის სიმსხო. ყუაგილთ დაისხამს დიდთა,
ფ(რია)დ გრძელთა ღეროთა ზ(ედ)ა, ყვითელთა და მქონებელთა ბუდისათა ხუთთა ფოთოლ-
თავან შემდგარისათა. ყუაგილის ფოთოლი ექმნების უმეტეს თორმეტისა შაშარის სახედ
ქმნილი, ბრჭგუნი. ყუაგილთ განმანაყოფიერებელნი ადგილნი მრავალნი. კოკრის ნაეკლად
ექმნების ერთიოდენ დიდი თავი, საკინძის ღილის მსგავსი.

КУДЕЛЯ ГОРНАЯ იხილე *амнант* ამიანტო.

КУКЛА *Pupa* ტყავახილი. დარუსიან. კინობითა, იკმარების მრავალთა მწერთა ზ(ედ)ა
მიხედვით და დანიშნავს უკანასკნელსა ხარისხსა შეცუალეებისა მათისასა, ოდეს ივინი მოსილ-
ნი სქელითა მოდამენვილოს ტყავითა, მოწურვილის წვერებითურთ, მსგავსად შეხვეულისა
ჩჩვილის ყმაწვილისა, მყოფობენ უსაზრდელად და აქუთ მიღებულ მოძრაობა მსკლელობისა.

КУКОЛЬ იხილე *голова* ზუგუზალა.

КУКША *Corvus infaustus* ხაჟო, კაქკაქი, ტარბი. ალასილიჩინ. მომცრო მტაცებელი
ფრინველია შაშვისოდენ. ნისკარტი აქუს შავი, მსხვილი, მოკლე. დასაწყისში ჭაგრით დაფა-
რებული. თავი ბინდისფერი. ზურგი ღია ყომრალი. მკერბი ბინდისფერი, დასაწყისში აგურის-
ფერი. კული დაგურგალეებული. მართელის ტანის სიგრძე მოწითლოდ აგურისფერი ორის სა-
შუალის ფრთის გარდა, რომელნიცა აქუს ყომრალი შავის გარდი-გარდმოს ზოლითა. გვერ-
დები მოყვითლო. ფეკები შავი. ენა გამომჟარტებული. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა და არს
ფ(რია)დ კადნიერი.

КУКЛЕВАНЕЦ თევზის საწამლაეი სამსალა.

КУЛИГА *Scolopax faedea* ღალღაეი, ცხრამუცელა. სუიელბასი. ფრინველსა ამას აქუს
ზემოდგან ჩაჭირებულად მოყვითლო. თუალთა ზემო აქუს ზოლი. ჩიჩაქვი და ღაწეები თეთ-
რი. კერტუმი მოყვითლოდ წითელი. გარდიგარდმოს მოშავოს ხაზებითურთ. ყელი და მკერ-
დი მოყვითლოდ წითელი, ა(რამე)დ ყელსა ზედა ხალნი მოგრძენი და შავნი და მკერდსა ზედა
გარდიგარდმოდ ბინდისფერი შავნი ხალნიე. მკერბი მოშავო. კული წითლად მოყვითლო
შავის გარდიგარდმო ხაზებითურთ. ბუდობს კამჩატკასა შ(ინ)ა.

КУЛИК *Scolopax* ღალღა, იელვა. სახელსა ამას ქელშე საცნაურ არიან ქანკრობის ფრინ-
ველთ გუარნი, რომელნიცა განსხუავდებიან სხუათა გუარათგან ცხვირითა მოგურგალოთი,
ბრჭგუთი და მოგრძეთი, ათავსა ზედა ვიწრო ნესტოებითა, ოთხის თითიანის ფეკებითა, რო-
მელთა შორი(ს) უკანასა აქუს მრავალნი სახსარნი.

КУЛЬБАБА ბალახა. იაჟლე *одуванчик* ლაჟიკიბილა, დადო ვარდკაქკაქა. ბექქ ქანნი-
სი.

КУМАНИХА *Rubus arcticus* სომხის მაყელა. ერმანინ ბოგურთვანი. ხილი ესე მსგავს
არს მაყელასა, ა(რამე)დ ფერით არს შავი.

КУНА და *кунница Mustela* კვერნა. ზარდაეა. მომცრო მკეცია. სიგრძით იქმნების ცხვი-
რის წვერიდგან კელამდე ერთი ფუტი და ნახევარი. კული აქუს თივთიკიანი თერომეტის
დუიშის სიგძე. თავი აქს მომცრო, პრტყელი, მოკლე, ყურები განიერნი და მოგურგალონი:
ბეწვი აქუს ნემსების სახედ, ძირებში თეთრი და წვერებში წაბლისფერი, ხ(ოლო) კულსა და
ფეკებსა ზ(ედ)ა ჩაჭირებული წაბლისფერი. კვერნათ განჰყოფენ ორ გუარად, ერთსა ეწოდე-
ბის ტყის კვერნა *Mustela martes*, რომელსაცა აქუს ჩიჩახესა ზ(ედ)ა ბეწვი ყვითელი. მეო-

რეს ეწოდების კლდის კვერნა *Mustela foinea*. ტყავი სჭობს პირველისა, ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ ძველსა და ახალსა ქუეყანასა შ(ინ)ა. ხ(ოლო) მეორე ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა ევროპისასა და აზიისასა და უფრორე ქვიანთა ადგილთა შ(ინ)ა, კედელთა და სახლთა შ(ინ)ა.

КУНДУРАК ბალახია. იხილე *паплав* ქარქაშა. ყინოთ.

КУНЖА *Salmo cundsha* Pall ხალხალა. ხალისულაჲ. თევზი ესე არს ორაგულის გუარი. სიგძით იქმნების ორი ფუტი. კული აქუს განყოფილი. ქეტი ვერცხლისფერი, ა(რამედ) გვერდები ხაზის ზემოდ და მცირედ ქუშმოდ ხაზისა ლავერდისფერი, აკრელებულნი თეთრითა მცირის ხალებითა. ბუდობს ყურეთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის ოკეანისათა და თეთრისა ზღუასა შ(ინ)ა.

КУПАЛЫНИЦА ბალახია. იხილე *лютик* ცხვირის სატეხელა.

КУПЕНА ანუ *купина* ბალახია. იხილე *соломонова печать* სოლომონის საბეჭდავი, სვინტრი.

КУПОРОС *Vitriolum* 1. ქანგარო. 2. შაბიამანი. 3. არჯასპი, ზიწალეზი, ზაღა. 1. შუა კელის მარილია, რომელიცა შემდგარ არს საკუთრისა მისის სიშვავისაგან და რაოდენისაჲ ილეკროს კერძისა, რომელსაცა აქუს ცხარი და მწეებელი გემო. ოდეს უპყრიეს მას თეს შორის რკინაჲ, მაშინ ექმნების მწუანე ფერი და ეწოდების *сапожний купорос, vitriolum martis* 2. და ოდეს შუერევენ მას შინა სპილენძსა, მაშინ შეიქმნების ლურჯი და ეწოდების *синий купорос, vitriolum coeruleum commune, kelde cypro*. 3. ა(რამედ) უკეთუ ბყერას თეს შორის...¹ ანუ ტყვია მაშინ ექმნების თეთრი ფერი და ეწოდების *белый купорос, vitriolum album*. ემარება ნივთთა ამათ მრავალეუარაჲ.

КУРА და *куровник Euphorbia segelalis* ქათმის ქუეჭკა. თაღზღდასი. ზალხი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ყუავილთ დასხმას მზესუკვრიტის სახედ, ოთხად განყოფილთა. ყუავილის ბუდეს ფოთლები აქუს მწვეტნი, გულის სახედ მოყვანილნი. ფოთლები ვიწრონი, შუბის სახედ ქმნილნი, ერთიმეორისა შემდგომად მსხდომარენი. ყუავილის ფოთოლთ აქუს ოროლი რქა. გაიზდების ყირიმსა შ(ინ)ა.

КУРЕГА *Prunus armeniaca* იხილე *апркос* კერამი. არუგ.

КУРИЧЬЯ СЛЕПОТА 1. *Ranunculus arvensis* ქათმის მარბზბელა, დიდი ცხვირის სატეხელა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა და გაიზდების კნულთა შინა ევროპას ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა. ზემორე ფოთოლნი აქუს მრავალრთულნი. მომცრო ფოთოლნი ვიწრონი. თესლები აქუს დაწყობილი თავებად ძღარბის ნემსების სახედ წვერებ-მწვეტნი. 2. მალორისიაში უწოდებენ ბალახსა *Chelidonium majus* იხილე *сородаеочник*.

КУРЛУК ველური რუსული ბრინჯი, რომელიცა გაიზდების ციბირსა შ(ინ)ა. ციბირდუმბისი.

КУРОПАТ და *куропатка* 1. *Tetrao perdix* *полевая куропатка* ველური გნოლი. ჩილ-შუბლის ზემო აქუს ბუმბული ყომარალი მოგრძეს თეთრის წიწყლებითა. ნესტოები აქუს დაფარული მომცრო ქეცებითა. მათ უკან აქუს წითელი მეჭეკიანი ხალი. ქუშმო წამწამნი თეთრნი. მეგრდი ყომარალი წვნიის გარდიგარდმოს კლანკილის ხაზებითა. ზურგი აქუს ჩაპირებული ყომარალი შეწითელის დაკლანკილის მომცრო ხალებითა. მუცელი და ბარკლები თეთრი. მკერბის ზემო ბუმბული ჩაპირებული ყომარალი, ჩაპირებულის შეწითელის ხალებითა. მკერბის ფრთა აქუს მოყომარალოდ შავნი მკერალის ზოლებითა. ნისკარტის ადგილს დიდი შეწითელი ხალი. მუცელი თეთრი, კული ქანგისფერი; წვიგები ყუთელნი, ჩიჩაკვი, წარბები და შუბლი წითლად მოყვითლო. მამალი განსხუავდების დედალსა ხალითა ნისკარ-

¹ რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „თუთია“.

ტისა თანა ქონებულთა და ბრჭვე ღეზებითა ფეკებსა ზ(ელ)ა. ბუდობენ გაშლილთა მინდორთა ზ(ელ)ა გუნდად და არიან ფ(რია)დ განმრავლებადნი. კორკი მათი იქმების. 2. შურთხსაცა გავს Tetrao lagopus белая куропатка. თეთრი გნოლი. კანონიერნი ფრთანი აქუს თეთრები და კუდისა შავები თეთრის წვერებითურთ, ორთა საშუალ ფრთათ გარდა, რომელნიცა არიან ს(რულ)ად თეთრები. ფეკები აქუს ბუმბულთ მოსილნი, ზამთრით იქმნებიან თეთრები და ზაფხულთ წოყვითლნი. ბუდობენ მთიანთა ადგილთა შ(ინ)ა და შემძლეზელ არიან დაყურყუმებელად თოვლსა შ(ინ)ა; თუთ არიან ფრიად მხდალნი და რა შეეშინდებისთ, მაღალს გამოსცემენ ხარხარსა. კორკი მათი იქმების. იზრდებიან ვერხვისა და არყის ნაყოფებთა.

КУРОЧКА ДУНАЙСКАЯ იხ. лысуха ღუნაჲს ქათამი. ღუნათოული.

КУР ძველებერად ქათმის მამალი. ხორუზ.

КУРИЦА შინაური ქათამი. თოულ.

КУТЕРЬМА Salmo lacustris ლაჲი. ყარაყზილალუხ. ორაგულის გუარია. გბებ; აქუს თანასწორენი. კუდი განყოფილი. ფერი აქუს ვერცხლისა, ა(რამე)დ თავი და გვერდები აქუს აკრელებელნი მომცროს შავის ხალეებითა. ბუდობს მომცრო მდინარეთა შ(ინ)ა ურალიდგან გამოძვალთა.

КУЧЕЛЯБА ნაყოფა. იხილუ палиуха ქუჩულა. ყუაჲს მთრობელა.

КУША Squalus zygepa კვერთვეზი. ჩაქუნაალუხი. ზღვის ცხოველია თევზის სახე. თავი აქუს ორისე გვერდით განზიდული ჩაქუჩის სახედ. წინადგან აქუს წვნიკი და მცირედ გამოწეული ნაბირი, ხ(ოლო) ზემოდ და ქუშმო კერძოდ გურგალდ მოყუანილი. გვერდების განფენილთა წვერებთა ზ(ელ)ა უსხედან მსხვილნი გამობერეილნი შავნი თუალნი ოქროს სახის თუალების ფარდითურთ. ნაბირის ახლო აქუს მოგრძე ნესტოები ტყავით დაფარებულნი; პირი აქუს მოყუანილი გრკალისაებრ ოთხმწკრივად განიერთა და მწვეტიანის კბილებითა მოჭურვილი და გვერდების კბილნი მათ შორის ღულისაებრ დაკბილულნი. ენა აქუს განიერი, სქელი, კაცის ენის მსგავსი. ტანი აქუს განფენილი და გურგალი. ფერი აქუს ზემოდგან ჩაქირებულად ყომრალი, ხ(ოლო) ქუშმოდგან თეთრი. მკერდის ტრტნი აქუს ქუშმოდგან მუცლისა განყოფილნი, მომცრონი, რომელთა შორის განავლის ადგილისა და კუდისა გრძელი, ზურგისა არს დიდი და ახლოს თავისა. ცხოველი ესე არს მტაცებელი და საშიში თუთ კაცთათჳს. წონით იქმნების სამოც ლიტრაზედ უმეტესი. ბუდობს შუა ქუშყნის ზღუასა შ(ინ)ა და უფრორე გარემო ანტილისა და იამაიკის კუნძულისათა.

КУШУР Scirpus acicularis ბალახია, იხილუ ситник კვაფრჩხილა, ხბოსშუბლა. ყარლა ღირნაღი.

Л

ЛАБАЗНИК Spiraea ulmaria ნეგო პატარა. ჯადვარიასკი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან ყოველსა წელსა ცილინდრულისა, რომელიცა იქმნების გარეგან კერძოდ შავი, ქეციანი და გამოსცემს ყოვლის გვერდით შავთა ფესვთა ძადის სახედ. ღერო ექმნების ლიტონი, სიმაღლით ორის ფუტის სიმაღლე და უმეტესიცა, კუნაძებიანი, გატკეცილო, ა(რამე)დ ქუშმოდგან მცირედ ძოწეულისფერი. ფოთლები გამოესხმის ერთიმეორისა შ(ემდგომად) მომცრო შრითა ზ(ელ)ა ჩარხუფალანგისაებრ დაწყობილნი; მომცრო ფოთოლნი, ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, მხსნომარენი, მოგურგალოდ გრძელნი, ქუშმოდგან თეთრის ბუსუსით მოსილნი, მოდამეწვილნი. ნაბირები დაკბილულნი. ყუავილთ გამოისხამს წყეპლის კონის სახედ თეთრთა შტოების წვერთა ზ(ელ)ა. ძირსა მისსა აქუს გემო მწებებელი. ყუა-

ვილთა მისთა აქუს სუნი საამო, რომელსაცა გემოცა ემგზავსების. ფოთოლთ სუნი და გემო აქუსთ ეგრეთვე არა უსიამოვნო მცირედის სიმწარითურთ. გაიზდების ევროპას ნოტიოანსა სამოვარსა და ველთა ზ(ედ)ა. ივმარების ვ(ით)ა სამკურნალო წამალი მსუბუქად შემკვრელი.

ЛАВА ლაონი. საზოგადოდ ეწოდების სახელი ესე ნივთიერებათა გაღნარათა, განუმკვირვალის კიქის მსგზავსთა, რომელნიცა გამოედინებიან პ:რთაგან ცეცხლმშენიერეთა მთისათა.

ЛАВДА კუნძული მხერვ:ლე.

ЛАВЕНДА ანუ лаванда *Lavendula spica* ფრანგული იარღი, გინა სუმბული. ბალახი ესე სიმყარითა ღეროისათა დაუახლოვდების ბუჩქთა. ყუავილთ გამოისხამს წვერებთა ზ(ედ)ა და არიან დაწყობილნი ყუმილის სახედ, რომელიცა შემდგარ არს ყუავილებისა გრგოლებთაგან. ყუავილის ბუდე არს მკვალთან, ცილინდრულის მილის სახედ ქმნილი. ზემოდგან ლავარდისფერი ოთხის მცირის კბილეებითა. ყუავილნი არიან ეგრეთვე ლავარდისფერნი და ძაბრისაებრ ქმნილნი, რომელთაცა მილი უგრძელეს არს ბუდისა და არს მკვალთან. კოკორი აქუს ოთხი და მათ შორის ორნი მოგრძენი და სხუანი ორნი უფრორე მოკლენი. ყუავილის მწარმოებელი ადგილი სიგრიდით უსწორდების კოკორთა. გაიზრდების ევროპასა შინა სამხრეთის კერძოდ. სუნი აქუს ძალიანი, საამო. გემო არამატული და მომწარო, რომლისა გამო ივმარების ვითა ღონისძიება გამამაგრებელი საგრძნობელთა ძარღვთანი, დამარღვეველი ბალმისა და გამხსნელი სისხლისა.

ЛАВР *Lavrus nobilis* დაფნი, რაფინდი. დაფნა, ხე ესე მარადის მწუანობს და არს დაფარებულ ყუნწიანის ფოთლებით, რომელნიცა არიან შეუბის სახედ მოყუანილნი. წვერ-მწვეტნი, მრთულნი. გატკეცილნი და მბზინვარენი. ზემო პირი აქუს გაბმულნი წენიკის ძარღვებითა. ნაყოფნი მისნი შეადგენენ ხილსა თავით და ბოლოთი ბრჭყესა, ჩაჭირებულად შინდისფერსა და მოღაღმეწილოთა ფანჯრულზე დაწულის ძარღვებიდან, რომელიცა იქმნების მომცრო ბალისოდენ. ფოთოლთა მისთა აქუსთ გემო არამატული და ზეითუნისა. სუნი ექმნების ახალთა ფოთოლთა უფრორე ძალიანი. ნაყოფნი მისნი არიან გამაქურებელნი. გემოთი და სუნითა მსგზავსნი ფოთოლთანი. ძალი აქუსთ კუქის გამამაგრებელი, ბალმის დამარღვეველი და გამდეგელი სისხლისა, შარდისა და ოფლისა, ა(რამედ) ნაყოფნი არიან უფრორე ძალის მექონნი, ვიდრე ფოთოლნი. გაიზდების ევროპასა და აზიას სამხრეთის კერძოდ.

ЛАДОН საკმელი. ხუნგ. ფისი კეთილსულოვანი. მოაგროვებენ ხისაგან, რომელსაცა ეწოდების *Juniperus thurifera* და იქპარებენ ელესათა შინა კმევად.

ЛАДОН РОСЛОЙ გუნდრუკი. ასულბანდ. ფისი კეთილსულოვანი, რომელსაცა მოაგროვებენ ხისაგან შოდებულსა *Lavrus benzoin*.

ЛАДОН ЗЕМНОЙ ბალახი. იხილე *maym* მუშის საკმელი. იარხუნგი.

ЛАЗУРИК *Lapis lasuri* ლავეარდი. ლავეარდ. ქუთა ესე არს უაღრესისა ჩაჭირებულად ლურჯის ფერისა სხუადასხუა ხარისხებითურთ სისრქელისა მისისათა. უპყრიეს ჩვეულებითსაებრ შესხმულნი ყვითელნი ხალნი ანუ ზოლნი, გრძელსა ხანსა იპყრობს ფერსა თჳსსა ცეცხლსა შ(ინ)ა. შედგებულება აქუს სწორე ანუ ფ(რია)დ წენიკმარცვლიანი და მოიღებს ყ(ოვლ)ად მშვენიერსა მბზინვარებასა. მის მიერ შემაზადებენ ლურჯსა სამხატრო წამალსა. მოიტანებენ მას ბუხარიდან.

ЛАК სანდალოზი. სანდალუს. სახელისა ამის ქუეშე იგულისხმებან სხუადასხუა თხელნი ფისნი ხეთაგან გამომავალნი და ეგრეთვე რაღსაცა შეადგენენ სხუათა და სხუათა ფისიანთა ნივთიერებათაგან, რომელნიცა რა გახმებან მაგრად და გატკეცით მიეკვრიან ზემორე პირსა სხეულთასა, დაიციენ გამკვირვალბასა თჳსსა. განადიდებენ გატკეცილებას და მბზინვარებასა და გარემოიციენ მათ წამხდრობისა მიერ.

ЛАЛ *Rubinus* ლალ. ლალ. ქუთა ესე არს ძვირფასი იაგუნდისა თანა აღრაცხილი. ფერით ღია ალი.

ЛАНДЫШ *Lilium convallium* კონო, შროშანა. ზამბახ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა ექმნების ორი დიდი მოგურგალოდ გრძელნი ძირის ფოთოლნი, რომელთა შორის აღმოვალს სწორე ღერო წვერის კერპოდ მცირედ მოხრილი, გატყევილი და მოისხამს მცირედთა ყუავილთა ყუნწებიანთა უბუდოდ. ყუავილნი არიან თეთრნი ზარის სახედ ქმნილნი, სიდიდით მუხუდოსოდენ. ნაძირსა ზედა ექვსად განყოფილნი ყუავილის ღერონი აქუს 6. მოკლეები, თეთრები, რომელთა ზედა არიან თავები სამკუთხიანი პირამიდის სახედ. ყუავილის მწარმოებელი ადგილი მოკლე, სამკუთხიანის წვერითა. გაიზღვების ტყეთა შინა და უფრორე არყისათა. ახალთა ყუავილთა აქუს სუნი საამო, გემო მწარე და ცხარი, რომლისა გამო მიაჩემებენ ძალსა სასაქმებელსა ტანშია და ცხვირის ცემინებისასა.

ЛАПУШНИК *Arcticum lappa* ბალახია. იხილე **репейник** ! კარგოთევი, ძრხვენა. დე-ვადამანი.

ЛИСИЦА, ЛАСКА *Mustela nivalis* ქურტინი, ქვრცვინი. ხაჰა. მხეცი არს მტაცებელ ს(რული)დ ყარყუმის მსგავსი. კუდი აქუს უფრო მოკლე მას ზედა და წვერი კუდისა არა აქუს შავი; ბეწვსა თუსსა იცვლის ყარყუმისებარ; ზაფხულით იქმნების ყომრალი, ზამთრით თეთრი. იზრდების მტაცებლობითა ვ(ით)ა ყარყუმითა. სიგრძით იქმნების არა უმეტეს ექვსი-სა ანუ შვილის ღუბისა. ბუდობს მუნვე, სადაცა ყარყუმითა. ლევი. თა. 11. მ. 29.

ЛАСТИЦА ლოტონად *ласка, ласточка Hirundo urbica* მერცხალი. ყარაყუმ. ნისკარტი აქუს მოკლე და გაატყელებული. ბუმბული შავი, ა(რამე)დ თავი და ზურგი შავ-მოლურჯოდ მზინვარე. კურტუმი, ჩიჩაკვი, მკერდი და მუცელი თეთრი. ფეკები მოკლე, თეთრის თიეთით მოსილნი. იზრდების მწერებითა. მოფრინდების გაზაფხულსა, რა იწყებენ ხენი კოკორთ გაშლასა და შემოდგომას მიიფარვის. ბუდეთ შეიქმს ტალახისაგან სარკმელთა ზედა და სართულს ქუშშე.

ЛАХТАК ზღვისხარი. გავბარი. ზღვის ძაღლის გუარია. ტანით არს უდიდეს კარისა. ბუდობს ბენისა და აღმოსავლეთის ზღუათა შ(ინ)ა.

ЛЕБЕДА 1. *дихая ану лесная Zenopodium rubrum* ველური ნაცარქათამა. დუზშორანი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა. ღერო აქუს სწორე, წითელი, გატყევილი, მკავლებიანი, შტოები მიმოფანტული და გარდახრილი. ფოთლები წყლიანნი, ერთიმეორის შ(ემდგომ)დ გამომავალნი, ყუნწებითა, მოგრძედ გურგალნი. ორისავ გვერდით გატყევილნი და უსწორმასწოროდ დაკბილულნი. ყუავილთ დისხავს მტევენად, უფოთლოდ და ნაყოფის მწარმოებელნი ნაწილნი იყრობებიან ბუდესა შ(ინ)ა ზუთფოთლიანსა. იხმარების საქმელად მოხარშული. 2. *Atriplex hortensis* აღმოსცენდების ერთსა წელსა დათესვითა ბოსტანთა შ(ინ)ა. ღერო აქუს მკერალად მწუანე. სიმაღლით გაიზღვების ორიდგან სამ ფუტამდე. ფოთოლნი და ღერონიცა ექმნების მოყვიფლოდ მწუანენი, წყლიანნი, გატყევილნი, ქუშმოდგან რეცა თეთრის მტვერით მოყრილნი. შუბის სახედ ქმნილნი და დაკბილულნი. საქმელად იქმარების მოხარშული.

ЛЕБЕД და **лебедка** *Ancer cygnus* აკაური. ყუი. წყლის ფრინველია. მოფრენადი. ტანით იქმნების ორგზის ბატისოდენ. მრთლად თეთრია. ნისკარტი აქუს შავი. ნახევრად გურგალი, რომლისაცა დასაწყისში აქუს კორციანი ზღმურდლი, ველურთა — მოყვითლო, შინაურთა — შავი, ფეკები, ტოტები და მათი შემაერთებელი ფარდა ტყვიისფერი. ბუდობს გარემო ტბათა.

ამა ფრინველისათჳს იტყვიან ოდეს მიუახლოვდების სიკუდილი, მაშინ მივალს ზღვის-პირსა ზედა და დაიწყებს მომატებულთა ზახილსა, უფროს თჳსისა ჩვეულებაზე, მცნობელი სიკუდილისა თჳსისა. ესე ფრინველნი ფრიად მრისხანენი არიან. მას ჟამში ოდესცა მამლები ერთიმეორეს წაეცილებიან, მუნ ჟამამდე იბრძვიან ვინემდისინ ერთი მეორეს მოჰკლამდეს, უკეთუ არაჲინ გააშველოს.

ЛЕВИАФАН ლევიათან. მტაცებელი ცხოველია. იხილე *Крокодил* კროკოდირი ანუ ხვით ქი, ნიანგი.

ЛЕВКОЙ *Chieranthus incanus* ლომისთვალა, მართური. ასლანგოზი, შაბუ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ორსა წელსა და აქუს ღერო შტოვბიანი. ფოთლები შუბის სახედ ქმნილნი და მრთელნი. რქანი აქუს მოწურვილნი, ბოლოს კერძოდ დამორვილსავით ბრჭგუ. ყუავილთ დაისხამს საკუთრივ თეთრთა ანუ წითელთა და სუნოვანთა, ა(რამე)დ კელოვნებით წარმოებულ არს მცენარე ესე სხუადასხუა სახით. ვაიზღების ზღვისპირებსა ღიშანისა შ(ინ)ა. განამრავლებენ წნოსა და სუნისათჳს ყუავილთა მისთასა.

ЛЕВ, ЛЕВИК, ЛЬВИЩЕ *Львица* *Felis leo* ლომი. ასლან, შირ. მტაცებელთა მკეთებ შორის უძლიერესია. სიგძით იქმნების ცხრა ფუტამდე, ხოლო დედალ მარადის ნალებ მეოთხედის ნაწილთა. თავი აქუს დიდი, ტანი დაფარებული ბეწვითა მოყომაროდ და ყვითლად ყავისფერისათა. კუდი აქუს გრძელი, რომელიცა დასრულდების კონად გრძელის ბეწვისად. თულები ასხს ელვარენი, კბილნი საშინელნი. მამალს სრულისა ასაქისასა გაეზღების თავსა და კისერსა ზ(ელ)ა ორისავ გვერდით გრძელი ფაფარი. ბრჭალნი გრძელნი, მსხვილნი, რომლითაცა უფრორე განგლეჩს იგი. კმა ლომისა არს საშინელი ყვირილი. ბუდობს აფრიკასა, არაბეთსა, ინდისტანსა, მაღაბარასა და ცილიონასა შ(ინ)ა.

ЛЕВ МОРСКОЙ *Phoca leorina* ზღვის ლომი. დენიზ ასლანი, შირიბაქრან, ზღვის ცხოველია. ზღვის ძაღლის გუარისა თანა აღრაცხილი. სიდიდით იქმნების ოც ფუტამდე. შესახედავი უგავს...¹ განსხუავდების ოდენ მისგან მით, რომელ მამალსა ექმნების ცხვირსა ზ(ელ)ა სავარცხელი გაბერვილის ტყავისგან შემდგარი, რომელი განყოფილთა პირით დაკიდებულ არს ქუშმო. ბუდობს მრავლობით სამხრეთის კერძოდ ქუშყანისა გარემო ამერიკისა. იძახის სხუადასხუა კმითა. ქონსა მისსა იხმარებენ გადამდნარსა.

ЛЕДЕШНИК ფრინველია. იხილე *зимородок* ზამთარმშევი, ალყიენ; ყიშლოდან.

ЛЕЖАНКА *Scolopax rusticola* სარეცელა, ბოლოშავი. ყარაყუ ირელუ. ფრინველი ესე არს...² გუარი, რომელსაცა მონადირენი ჯწოდებენ ნემცურად ღუპველ შნეპჳე. ზემოდგან არს დაფარებული ბუმბულითა აქვრლებულად შავითა, ყომრალითა და წაბლისფერისათა, ქუშმოდგან მოყომაროდ წითელ-ყვითლთა გარდიგარდმოს შავის ხაზებითურთ. თუალთა და ნისკარტისა შორის განზიდულ აქუს შავი ხაზი. ჩიჩავეი აქუს თეთრი. კისერი აქუს აღნიშნული ოთხის შავის გარდიგარდმოს ზოლებითა. კერტუმი აქუს წაბლისფერი შავის გარდიგარდმოდ ხაზებითა. კუდი აქუს შავი და ბოლოს კერძოდ ყომრალი, სამკუსხიანის წაბლისფერის ხალებითა გარე არშიაზედ. ბუდობს ნოტიო მინდორსა შ(ინ)ა და მდინარეთ გარემო.

ЛЕЛЕК *Caprimulgus europaeus* ფრინველია. იხილე *козодой* თბის მწველელა, ლამის მერცხალი. შამი ყარანყუში.

ЛЕНОК *Salmo lenox pall* მცონარა, ბოლოწითელი. ყირმიზ ყვირულუ. თევზი ესე კაღმაზის გუარია. ზემო ყზა აქუს მკირედ უგრძელესი ქუშნახსა. ორნივე მოკუტრილ აქუს კბილებითა თანასწორედ ენა და პირის ცაცა. თულების ფარდა აქუს მოყვითლოდ ვერცხლესფერი. ტანი აქუს დაფარებული წვრილთა ქეცითა, მოგანიერა და მსხვილი. გვერდების ხაზი აქუს სწორე, ზურგის ფრთა აქუს ხალებიანი. მკერდისა მოყვითლონი, მუცლისა მოწითლონი, განავალის ადგილისა მოელვარედ წითელი. კუდი ანუ ბოლო აქუს განყოფილი, ჩაპირებულად წითელი. ფერით იქმნების მკერალად ოქროსფერი. ზურგე აქუს ბინდისფერი, ამავე ფერის ხალებითა. მუცელი აქუს მოყვითლო. სიდიდით იქმნების ერთისა წყრთისოდენ. ბუდობს ენისეთსა შ(ინ)ა და შემავალთა მისდამი მდინარეთა შ(ინ)ა.

¹ აქ გამოტოვებულია სიტყვა.

² რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „ლალას“.

ЛЕН *Linum usitatissimum* სელი. ბეზირ ოთი. მცენარე ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა დათესვითა კნულთა შ(ინ)ა. ღერო ექმნების მიწის სიმსუქნის მიხედვითა უმეტეს ერთისა აღლისა სიგრძითა, რომელიცა ზემო კერძოდ განიყოფების მომცრო შტოებად. მომცრო ფოთოლნი მისნი არიან მსხდომარენი, მოგრძენი და ვიწრონი. ღეროსა და შტოების წვერებთა ზ(ელ)ა გამოსისამს ყუავილთა შავთა ხუთფოთლოსანთა. თესლის დამატევენელი გამოჩნდების გურგალ თავად ზემოდგან ფხიბურთ. სილიდით მომ(ს)ხო მუხუდოსოდენ. რომელიცა შეიცუავს თეს შორის თესლთა პრტყელთა, მოგრძეთა, ლიბთა და მზზინვარეთა. ღეროთა მისთაგან შეამზადებენ ძაფსა და თესლთაგან გამოხდიან ზეთსა, რომელსაცა იკმევენ საკმელად, მხატრობასა შ(ინ)ა და მკურნალობისა.

ЛЕНОЛИСТНИК *Thaesium linophyllum* სელავი. დაღბეზირ ოთი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა და გაიზდების წყელის კონის სახედ. ყუავილთ დაისხამს თუთრთა და მიმოფანტულთა, ფოთოლთ ვიწროთა, შუბის პირის სახედ კმნილთა, სელის ფოთოლთ მსგავსთა. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა მთიანთა კმელთა ადგილთა ზ(ელ)ა.

ЛЕН СИБИРСКОЙ *Linum perenne* ციბირის სელა. ციბირ ბეზირისი. მსგავს არს ფ(რ)ად ჩუქულბითისა სელისა, რომელსაცა დათესვით მოიყუანებენ, ა(რამედ) განსხუავდების მით, რომელ თავით თესით აღმოსცენდების ძირიდგან ყოველსა წელსა და თავნიცა თესლისანი ექმნებიან ბრჭვუნი და პრტყელნი. გაიზრდების ციბირსა შ(ინ)ა მთათა ზ(ელ)ა.

ЛЕОПАРД *Felis pardus* ლომეფხვი. ბაბრ. მტაცებელი მკეცთა. სიგრძით იქმნების ოთხ ფურტამდე. კუდი აქუს უგრძელეს ტანისა, ბეწვი მოთეთროდ ყვითელი, შავის ხალებით გაპრულებული, რომელიცა მუცელსა ზ(ელ)ა აქუს გრძელნი, ხ(ოლო) ზურგსა ზ(ელ)ა მოგურგალონი, ერთი მეორისაგან განყოფილი. წინა ტრტთა ზ(ელ)ა ექმნების ხუთ-ხუთი და უკანთა ზ(ელ)ა ოთხ-ოთხი ფრჩხილი. ბუდობს აფრიკასა და ინდოეთს აღმოსავლეთის კერძოდ.

ЛЕТЯГА *Sciurus volans* მფრინავი. აბლა(ბ)ყუჩან. სინჯაფის გუარია. ბეწვი ექმნების ზემოდგან დროს მიხედვითა ოდესმე წითლად მოყვითლო და ოდესმე ღია ყომრალი, ხ(ოლო) ქუშმოდგან თეთრი, ფ(რ)ად ხშირი და რბილი. გვერდებსა ზ(ელ)ა მრთლად ტანის სიგძეზედ აქუს წინა და უკანა ფეკებთა შორის ზედშეზდილი ტყავი, ეგვეითარითავე ბეწვითა დაფარებული, რომლისაცა ცხოველი ესე შემძლებელ არს განართხმად და შეწევნითა მისითა გარდაფრენად საკმაოსა სივრცესა ზ(ელ)ა, მიმართვითა აღმაცერისა ხაზისებრ ზემოდგან ქუშმო კერძოდ. თავი აქუს უფრორე ბრჭვუ, ვიდრე ჩუქულბითისა სინჯაფსა და ყურნი ღიდნი, სწორენი, ხ(ოლო) თუალები შავნი. ბუდობს ჩრდილოეთის კერძოდ ევროპასა, აზიასა და ამერიკასა შ(ინ)ა. იზრდების ფიჭვისა და ვერხვისა ზღმურდლებითა.

ЛЕЩ, ЛЕЩИК *Cyprinus brama* კაპარკინა. სადაყ პალუხი, ყალხან პალუხი. თევზსა ამას აქუს თავი მომცრო, ბრჭვუ, პირი მომცრო. ზემო ყბა მცირედ უგრძელეს ქუშნასა. შუბლი ლაყვერდის ფერი ღიად, ლაყვები მოყვითლოდ ლაყვერდის ფერი, თუალების კაჯალი შავი. ტანი ფ(რ)ად განიერი და საკმაოდ მსხვილი. მსხვილის ქვეით დაფარებული. ზურგი მოშავო. გრკალისებრ მოხრილი. გვერდის ხაზი მოხრილი მუცლის კერძოდ და აღნიშნული შავის წინწყლბითა. გვერდებსა ზ(ელ)ა ფერი აქუს შერევენელი ყვითისა, თეთრისა და შავისაგან. მკერდის ფრთანი დასაწყისში ზემოდგან აქუს სოსნისფერი; ქუშმოდგან მოყვითლონი და წვერების კერძოდ შავნი, მუცლის ფრთანი დასაწყისში სოსნისფერი. კუდი აქუს განყოფილი და შავ-ლურჯად მოელვარე. ზურგის ფრთა ეგრეთისავე ფერისა და უშორესცა თავიდგან მუცლის ფრთისათა. ხიზილალა აქუს წვნიცა და წითელი. ბუდობს მდინარეთა და ტბათა შ(ინ)ა და უფრორე ბალახიანთა.

ЛЕЩА და **лещина** ძველებურად თხილი. ფინდის.

ЛЕЩАДНИК პოლურჯო შავი ფილაქანი, რომელსაც დააფარებენ სართულსა. ფილაქან-
ЛЕШИННИК თხილნარი.

ЛИВАН ებრაულია. ლიბანი. ლიტონი საკმელი. სენგ.

ЛИЛИК წყლის ფრინველა. იხილე *хырок* მიწის მტკელა, ბუციოტი. ყარაუა, ყარაბათ-
ლალი.

ЛИЛИЯ *Lilium candidum* თეთრი ზამბახი, შროშანი. აღზამბახი, ზამბახი სიფიდ. მცე-
ნარი ესე აღმოსცენდების ძირიდან ყოველსა წელსა. ძირი ექმნების ხახვის სახედ მოგურგა-
ლოდ გრძელი. სიდიდით კევრცხისოდენ და არს ქეიანი. ქეცები აქუს კრამიტის სახედ ერთი-
მეორესა ზედ)ა მღებარე. წყლიანნი, თეთრნი, წვერმწვეტრნი, გარეგან გამობურცვილნი, შინა-
კერძოდ სწორნი და გატკეილნი. ყუავილთ გამოისხამს ღეროს წვერსა ზედ)ა ერთიმეორისა
შ(ემდგომ)ად გამომაღალთა, რომელნიცა შემდგარ არიან აქუსთა ფოთოლთაგან. სითეთრით
თოვლის მსგავსეთა, შუბის პირის სახედ მოყუანილთა, ბრჭყუთა, სწორედ მდგომარეთა, ნა-
პირების გადაკეცილთუთ უკანით კერძოდ. ყუავილთა აქუსთ ძლიერსა საამო სუნი. ძირი იე-
მარების ვ(ით)ა დამალბილებელი ღონისძიება. თავით თვისით გაიზღების აღმოსავლეთის
კერძოდ და სხუთა ადგილთა შ(ინ)ა. დათესვით წალკოტთა შ(ინ)ა.

ЛИМОН *Citrus medica* ლომონი. ლიმონ. ნაყოფსა ამას მოისხამს ხე და არს მოგრძელ
გურგალი, თავ-ბოლო მოწერვილი. იქმნების ოდესმე სიდიდით ბატის კევრცხისოდენ. ზემო
პირი აქუს მოღადმენვილო და აპრელებული წინწყლებითა. ფერით არს მკქრალად ყვითელი.
ტყავი აქუს საესე, კორციანი, თეთრი და კინლა უგემო, (ხილო) გარეგანი ტყავის კანი მო-
ყვითლი. გარემორთულ არს ნივთიერებითა მოგურგალო ბუშტოვან შემდგარისათა და აღ-
სავსითა სუნიანისა საამო ზეთითა. თუთუელსა ბუშტსა აქუს პირი თხელის კანითა მიფარე-
ბული. გული განყოფილ აქუს ცხრა კერძოდ, რომელიცა შემდგარ არს ცილინდრულისა ნაზ-
თა ბუშტოვან პარალელად მდებარეთა და სავსეთა გამკვირვალთა ფ(რია)დ მჟავითა წვენითა.
თუთოსა კერძსა ანუ ადგილსა შ(ინ)ა ექმნების ოროლი თეთრი თესლი მოგურგალოდ გრძელ-
ნი და გამობერილნი. ტყავსა მისსა, რომელსაცა უპყრიეს სუნოვანი ზეთი, აქუს ძალი გამა-
ხურებელი და გამამკრებელი. წვენი მისი არს მავრილობელი. ორნივე ესე იქმარებიან მისა-
ლათა საკმელთასა და სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა.

ЛИНЬ, ЛИНЕК *Cyprinus tinca* ღლაბუტა, კოკობა. ყონჩარ პალუხი. თევზი ესე იქმნების
წონითა ერთი ლიტრამდე. თავი აქუს დიდი, შებლი განიერი და მომწუნარდ შავი. პატარა
თუალეები, ღაწენი მომწუნარდ ყვითელნი, პირი თეთრი და ორისავე კერძოდ პირისა თითო
მოკლე ულვაში. ლაშები სქელი, რომლითაცა ატკაუნებს. ზურგი აქუს გურგალი და მომწუ-
ნოდ შავი, რომელიცა ფერი განვრცელდების გვერდის ხაზამდე და მუნიდგან ქუშმო კერძოდ
მოთეთროდ ყვითელი და მუცელსა ზ(ედ)ა თეთრითურთ. ფრთანი აქუს დიდნი და სოსანი
ფერნი. ქეცი ფ(რია)დ წერილი, მაგრად კორცსა ზ(ედ)ა მიკრული. გარეგან არს დაფარებულ
ლორწოთი. ბუდობს ყოველგან ტბათა და მდგომარეთა წყალთა შ(ინ)ა. ცოცხალი სძლებს
გრძელსა ხანსა. კორცი აქუს რბილი და მძიმედ მოსანელბელი კუქისაგან.

ЛИПА *Tilia europaea* ცაცხვი. ულაამერ ალაქი. ხე ესე არს მალალი, მრავალშტოსანი.
ქერქი ექმნების ახალმოზარდას ჩაჰირებულად წითელი და გატკეილი და დაბერებულსა
დაუსქდების. შედგმულება ხისა არს თეთრი. მსუბუქი და რბილი. ფოთოლთ დაისხამს გელის-
სახედ ქმნილთა დაკბილულთა მწვეტიანის წვერითურთ. ყვავილთ გამოისხამს თეთრთა ყუნ-
წებთა ზ(ედ)ა კონებად მსხდომარეთა. ტყავსა ქუშმე აქუს ქერქი. რომლისაგანცა შეიქმონენ
ჰილომსა. ყუავილთა მისთა აქუს სუნი საამო და იქმარებენ ტკივილის დასაამებელ ღონის-
ძიებად. გაიზღების ნოტიოსა და მსუქანსა ადგილსა ზ(ედ)ა ევროპასა და აზიასა შ(ინ)ა.

ЛИСТВЕННИЦА *Pinus larix* ტუა. შამლაიასიკი. ხე ესე ნაცლად ფოთოლთა მოისხამს
ნემსების სახედ ვ(ით)ა ფიჭვიცა. ქერქი აქუს სრქელი, ჩაჰირებულად წითელი და ქუშმოლ-
გან დახეთქილი. შედგმულება ხისა არს შინაგან კერძოდ ფისიანი. რტოთ გამოიბამს უწესოდ
დაბლა მიწის კერძოდ დაკიდებულთა. ნემსთა მსგავსნი ფოთოლნი სხედან კონებად თორ-

მეტ-თორმეტნი ერთბაშად და არიან რბილნი, ღია მწუანენი და ზამთრიდ დაცვიადნი. ყუბ-
ვილთ დაისხამს...! სახედ. ნაყოფი მისი შემდგარ არს ზომურდღვთაგან წითლად სოსნისფე-
რის, მოგურგალოდ გრძელთა, უწნებიათა, ზემოდ აშვერილთა რთულთხორზლიანთა ქვეთო-
გან, რომელთაცა უპყრიესთ თჳს შორის ოროლი ფრთიანი თესლები. ხე ესე ფისიანობისა
გამო თჳსისა იხმარების მარგილებად, ტივის ხიდეზად და ხომალდთათჳს. იძლეევის ტერპენ-
ტინსა და ხის წებოსა. გაიზღების ციბირსა უფიმის ლებერნიასა შ(ინ)ა რუსეთისასა და
ჩრდილოეთის კერძოდ რუსეთსა.

ЛИС, ЛИСА, ЛИСИЦА *Canis vulpis* მელი ანუ მელა. თულქი. მკეცი არს მტაცებელი და
მზავარი. სიდიდით ნაკლებ და უწვრილესცა შინაურის ძაღლისა. ღინგი აქუს მწვეტიანი
ჩუშულებითი. ბეწვი მისი არს მოწითლოდ ყვითელი. კუდი აქუს გრძელი თეთრისფერით
ბოლოთა. ცხოვრებს სოროთა შ(ინ)ა მიწისათა, რომელიცა იქმნების ქმნილი მოავლითურთ
გასაყალ-გამოსავალითა გარდიგარდმოდ. ტყავსა მისსა იქმევენ ქურქად, გინა ქათიზად. მათ
შორის შავ-წითელნი და უფრორე შავნი იქმნებიან უდიდესისა ფისისანი.

ЛИСТВЕНИЧНАЯ ГУБА *Agaricus laricis* შავი აბედი, ხის სოკო. ყარცონ. ზღმურ-
ლლად ანუ კორძად გამოებმის ზემოხსენებულსა ხესა ცხენის ჩლიქის სახედ. ოდესმე იქმნების
სხუადასხუა ნაწილად განყოფილი, გატკეცილი, თეთრი, რომელიცა თითთა შუა გაისრისების
და მიეკვრისცა მათ. გემო აქუს ცხარი, მწარე და შეუწყნარებელი. იჴმარების პოროშკად,
ვ(ით)ა ღონისძიება სასაქმებელი.

ЛИХОРАДОЧНАЯ; КОРА *Cortex chinae* ცუბის ქერქი ანუ ქინაქინა. ქინაქინა. ქერქ-
სა ამას მოიტანებენ ევროპას, რომელიცა ძნიად წარებატების ცერის სისქესა. ზემოდგან იქმნე-
ბის ხორზლიანი, ბინდისფერად შავ-წითელი, შინაგან გატკეცილი და ქანგისფერი. სუნი აქუს
საკუთარი, არომატული. გემო მწარე არომატულივე. ხესა მას, რომელიცა იძლეევის ქერქსა
ამას ეწოდების *Cinchona officinalis* გაიზღების მათაა ზ(ელა) პერუეიანის სამეფოსა შ(ინ)ა.
ციებასა და სხუათა მძიმე სნეულებათა შ(ინ)ა პირველსა შეადგენს ღონისძიებასა ქერქი ესე.

ЛОЖЕЧНАЯ ТРАВА *Cochlearia officinalis* კოხაბალახი. ყაშულოთი. ბალახი ესე აღ-
მოსცენდების ერთსა წელსა და აღმოიხეთქს ერთისა ძირისაგან მრავალთა ღეროთა ერთისა
მტკაველის სიმაღლედ, ხუთკუთხიანთა და გატკეცილთა. ფოთოლთ გამოისხამს ძირისათა ერ-
თი მეორისა შ(ემდგომად) და გრძელთა ღეროთა ზ(ელა) გულის სახედ ქმნილთა, ბრკვეთა და
მოგურგალოთა. ღეროს ფოთოლთა მოგურგალოდ გრძელთა, ბრკვეთა და დაკბილულთა.
პ(ირველად) ზემო ფოთოლნი ღეროსანი არიან მდგომარენი და გარე შეიცვენ ღეროსა. ყუბ-
ვილთ დაისხამს ჯუარედინთა, თეთრთა, წყვლის კონის სახედ დაწყობილთა. ნაყოფსა მისსა
შედგენენ რქანი. ბალახსა აქუს გემო ცხარი. იჴმარების ვ(ით)ა სისხლის დამწმენდელი და
შარდისა გამღებელი ღონისძიება და უფრორე სურავანდსა შ(ინ)ა. გაიზღების გარემო ზღვი-
სა ადგილთა ზ(ედ)ა.

ЛОСКУТНОЇ ЦВЕТ ბალახი *Centaurea cyanus* იხილე¹ *василек* ოქროსცოცხა. ყიზილ-
სუფურგაოთ.

ЛОСОСЬ *Salmo salar* ორაგული. ყიზილ პალუხ. თევზი ესე არის ქვეით დაფარებულ-
წონით იქმნების ოდესმე ათ ლიტრამდე. თავი ტანის მიხედვით არა აქვს ღიდი, კონუსისაებრ
მოყუანილი. ზემო ყბა რაოდენადმე უგრძელეს აქუს ქუშნასა. ორივე ყბები მოჭურვილ აქუს
განმახვილებულის კბილებით, რომელთა შორის აქუს მცირედნი მოძრავნი. კორცი აქუს წი-
თელი და ფილაქანისაებრ წყობილი. შუბლი მოვანიერო, ღაწენი შავნი, თუალები მომცრონი,
ზურგი შავი, გვერდები მოშავონი და ქუშმო კერძოდ გვერდების ზაზისა ვერცხლისფერი,
რომელნიცა ოდესმე გაკრელებულ ექმნების შავწითელის ხალებითა. მუცელი და ჩიჩაკვი

¹ რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „ნაძვის ყუაველთა“.

შოყვითლოდ წითელი ექმნების. შევალს ზღუათაგან მდინარეთა შ(ინ)ა ივლისის თთვესა და განელს ტბათა შ(ინ)ა ხიზილალის დასაყრელად.

ЛОСЬ, ЛОСИК *Cervus alces* ლოსი, ირეპკარი. მეშა სილინი. ცხოველი ესე ცხენისაოდენ იქმნების. რქები აქუს, ა(რამედ) უღერო საშუალთა შ(ინ)ა, განიერნი და მაგრად მოწურვილნი, კისრის კერძოდ გადახრილნი და ზემო ნაპირის კერძოდ მკირედ შტოვბიანი, ჩიჩახვსა ზ(ედ)ა ჰკიდეს კარისაებრ პრტყელი ლეში. ბეწვი ასხს კორცსა ზ(ედ)ა ყომრალი. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ ევროპისა, აზიისა და ამერიკისა და არა უშორეს 64 ღრადუსისა. სირბილი აქუს ფ(რია)დ მკვირცლი, ესრეთ, რომელ შემძლებელ არს ერთსა დღესა გადარბენად 50 მილისა. ჟორცი მისი იქმნების. ტყავი აქუს ფ(რია)დ მტკიცე. იზრდების ხისა ფოთლებითა და უფრორე ვერხვისათა.

ЛОХ Eleagrus angustifolia 1. ხე. იხილე агновы ветви ყუზალაჟი. 2. ორაგული ტბასა შ(ინ)ა ნახამთრი, რომელსაცა ქვემო ყბა მოკაკეიეს. ღობი, ორაგული. ყალბში.

ЛОШАДЬ *Equus caballus* ცხენი. ათი. ცხოველი ესე არს ოთხფეკი და ყოველთაგან საცნაური. სამუშაოდ საკმარი, რომელსაცა აქუს მყარნი განუყოფელნი ჩლიქნი და იკმარების ე(თი)ა საჭდომად, ეგრეთვე ტვირთთა ასაყიდებლად და შესაბმელად.

ЛОШАКОВО УХО ბალახია. იხილე Сальной корень ქონისძირა, ჟორისყურა, შალარა.

ЛУГОВАЯ РУТА ბალახია. იხილე золотуха трава სათბის სადაფის ბალახი, ოქროსყურა. ყიზილყული.

ЛУГОВИЦА და луговка, *Tringa vanellus* ფრინველია. იხილე пугалица, чибес პრანჭია. უთანსარჩა.

ЛУГОВОЙ ЧАЙ ბალახია. იხილე полушечная трава მანყელა ბალახი, ჭაობის ჩაი. მანყულთი.

ЛУДА კლდე წყლიდან ამოძდარი, კბოღოვანი. ყაა.

ЛУК *Allium cepa* ხახვი. სოდან. მცენარი ესე საცნაურ არს ყოველთაგან, რომლისაცა ძირი იქმნების გაპრტყელებული ზღმურდლის სახედ. სიდიდით მომცრო თალგმისოდენ და არს დაფარებული კმელის ფურცლოთა, აღვილად გასაძრობითა და მბზინვარათა. ჟორცი აქუს ფილაქანისაებრ ჩაწყობილი კეცეკად. კეცები ესე მის არიან ძარღვებიანნი, წენიანნი და მოსილი საყუთარისა კანითა. ფოთლები და ღერო აქუს გაბერილი და ფულურო. ღეროს წვერთა ზ(ედ)ა გამოისხამს მომცრო ჩაქირებულად ძოწეულისფერს ყუაილთა ქუდის სახედ. გემო აქუს მკირედ მოტკბო, ცხარი. იკმარების მასალად საჭმელთა შ(ინ)ა.

ЛУНЬ *Falco rusticolus* ცუდა ჟორი, ძერაბოტა. ბაიყუშ. ჟორასეური ფრინველია. ბუმბული აქუს ნაცრისფერი თეთრით კანკლედებითა. ყელზედა აქუს თეთრი ბუმბულის გრგოლი. ფეკები და წამწამი ყვითელი. ტანით არს ძერისოდენ. ბუდობს მინდორსა ზ(ედ)ა და იზრდების მინდვრის თავებითა.

ЛУТОХ *Mergus serrator* წაეწეა. ჩილარჩინ. წყლის ფრინველია. ნისკარტი აქუს საღისის სახედ კმნილი და წვერმოკაყული. თავი შავი, ეანვისფერის ხალეებითა, მკერდი ყომრალი, შავად დაწინწკლელი. მუცელი თეთრი და მოშაოდ მღელვარე. ზურგი და მკრები შავი და მკრების ზემო ბუმბული თეთრი. კუდი ბინდისფერი. კისრის უკან გადახრიდ დაკიდებულნი ქოჩორი.

ЛУТОЧЕК *Mergus albellus* წვერშავა, ყარა საყალე. ფრინველი ესე წყლისა ფერით არს თეთრი და ქუშმოდგან დაკიდებული ქოჩორი აქუს შავი. ზურგი და მკრები შავივე, რომელთა ზ(ედ)ა აქუს ხალი და ორი თეთრი ზოლი. კუდი ბინდისფერი. მკერდი და მუცელი თეთრი.

ЛЫБА ხშირი ტყე კანჭრობსა შ(ინ)ა ამოსული.

ЛЫСУХА *Fulica atra* თავშეკეპა, ღუნაჲს ქათამი. ღუნაი თაულისი. კანკრობის ფრინვე-
ლია. ზემოდგან აქუს ბუმბული შავი, ქუშმოდგან ბინდისფერი. მეკრდი მღელვარე თეთრითა
კლავნილებითა გველის სახედ. ნისკარტი მოკლე, კორცისფერი, ნესტოები მოვარძენი, ზემო
ყბა უგრძელესი ქუშნაჲსა. შუბლსა და შუბლსა ზემო ზღმურდლი შიშველი, მოთეთროდ წი-
თელი. ფეკები გრძელი, ოთხტოტიანნი, გვერდების ფარდებითა, მუკლთა ქუშმო ადვილი
წითლად მოყვითლო. იზრდების თევზითა და წყლისა მწერებითა.

ЛЬВОВА ЛАПА *Alhimilla vulgaris* ლომისათა, ლომისტოტა. შირფანჯა, ასლანდა-
ბანი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან ყოველსა წელსა. ძირი აქუს ცილინდრული და
ფესვებიანი. ღერო ერთისა მტკაველისა სიმაღლე. სწორედ მდგომარე. გურგალი, ბუსუსიანი
და რაოდენადღე განყოფილი. ფოთოლი ასსს მოგურგალონი და ყუნწის კერძოდ გამოშვარ-
ტებულნი და მოღაღმენილონი. ყუავილთ დაისხამს წყებლის კონის სახისაებრ მომცროთა,
უფოთლოთა ღერო-წვერსა ზ(ედ)ა. ძირსა მისსა აქუს ძალი შეშვარელი. გაიზრდების აძო-
ვართა ზ(ედ)ა.

ЛБНЯНКА *Antirrhinum linaria* გარამთელა ბალახი. საღელწოთო. ბალახი ესე აღმოს-
ცენდების ორსა წელსა. ღერო ექმნების ერთისა ფუტის სიმაღლე, სწორე, გურგალი, გატე-
ცილი. ზემო კერძოდ განყოფილი შტოებად, რომელნიცა იქმნებიან ზემოდ დაკიდებულნი
უწესოთ წყებლის კონის სახედ. ფოთოლთ დაისხამს ხშირად, მიმოფანტვით, ვიწროთა, მრთელ-
თა, განრთხმულთა. ყუავილი ღეროსა და რტოთა წვერებზედ იქმნებიან მტევენებად, მკერ-
ლად ყვითელნი. გაიზრდების ევროპასა შ(ინ)ა და იშვარების ვ(ით)ა საღებუნებელი ღონის-
ძიება ანუ წაშალი.

ЛЮТИК *Ranunculus acris* წალიკა. თუღარი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელ-
სა ძირიდგან, რომელიცა განსხუადების ერთგუართა თჳსთა ბალახთაგან. ფარის სახედ კმნი-
ლითა ფოთლებითა, ოთხკუთხიანითა და მრავალწილად განყოფილითა, რომელთაცა შოისხამს
ყუნწთა ზ(ედ)ა და ღეროცა ექმნების ამას ერთფერი. გაიზრდების საძოვართა ველთა ზ(ედ)ა.

ЛЯГОВАЯ СОБАКА მეგებარი. თულა. მონადირეთ ძაღლთა გუარია, რომელსაცა აქუს
ღონიერება სუნების გრნობისა ფრინველთა და მკვეთასა.

ЛЯГУШКА *Rana* ბყაყი. ყურბაღა. ცხოველი ესე არს ორნივითსანი, ოთხთითსანი და
შეშველისა ტანის მქონებელი. თუთ არს უკუდო. ტოტები აქუს ფარდით შეერთებულნი. ფე-
კები სახტომელად მარჯვენი. ცხოველი ესე არს სხუა და სხუაგუარი და ყოველნივე შეიცვლე-
ბიან წყალსა შ(ინ)ა. კვერცხიდგან გამოიჩეკებიან კინისა თევზის სახედ და შ(ემდგომად) 10-სა.
ანუ 13-ს კერისა გამოუჩნდებისთ პირველად წინა და შ(ემდგომად) უკანა ფეკნი. შ(ემდგომად)
მოვარდების კუდი და ბყაყი სრულითა შესახედავითა გამოვალს კმელსა ზ(ედ)ა.

ЛЯЩА ოსპი. მარჯიშაქ.

М

МАГНИТ *Magnes* მაღნიტი. აანრუბა. რკინის ლითონია გინა მაღანი, რომელიცა მიიზი-
დავს და იპყრობს რკინასა, უზიარებს მას ძალსა თჳსსა და იჩვენების ჩრდილოეთსა და სამხრეთსა.

МАЕРАН *Origanum majorana* თავშევა. საათირბერი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთ-
სა წელსა, ძირი აქუს ფესვებიანი, ღერო ოთხკუთხი, მუკლებიანი, ბუსუსიანი. და ქუშმო
კერძოდ შტოებიანი. შტოები მდებარებენ ერთმეორისა პირისპირ, არიან ლტონნი და ღე-
როჲსა თჳსისა მსგავსნი. ფურცელნი ანუ ფოთოლი ეგრეთვე პირისპირ მდებარენი და გა-
მოესხმიან ღეროსა და შტოების წვერებში ყუნწებითა. არიან იგინი წვნიანნი, მოგურგალოდ.

გრძელნი, ბრჭყუნი, სიდიდით ერთის ღუიშის ოდენნი და მსუბუქად ბუსუსიანნი. ყუავილთ-
დაისხამს ღეროსა და შტოებისა წვერთა ზედა, წველის კონის სახედ დაწყობილთა, თეთრ-
თა, გრძელის მილითა და ნაპირები ექმნების ოთხად განყოფილნი. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა,
სამხრეთის კერძოდ რუსეთსა შ(ინ)ა. მოჰყავსთ დათესივითა წალკრთა შ(ინ)ა. სუნი აქუს
არომატისა და არა უსიამოვნო. გემო აქუს მომწარო და გამახუერებელი. მასალად იკმარების
საქმელთა შ(ინ)ა, ხ(ოლო) მკურნალნი მიუწერენ ძალსა გამამაგრებელსა, ბაღმის დამარღ-
ვეველსა, სისხლის გამსხნელსა და ცხვირის ცემინების მაწარმებელსა.

МАЯКА *Scarabeus melolontha* ცოფის ჭია, მახოური. აღაყურით. ესრეთ სწოდებეს
ღროსამებრ, რომელსაცა იგი გამოწნდების. ფერით არს შავითელი. სხეულია წინ თმინი.
მუცელი აქუს შავი სამკუთხის ხალხბითურთ ორისავე გვერდით. ბოლო სხეულისა აქუს მოხრი-
ლი. სხუანი ქუანი ამ გუარნი ღერდნიან მოსავლის ძირსა და მახოური ესე ავნებს ყუავილთა
ნაყოფიერისა ხისათა.

МАКРЕЛЬ *Scomber scombrus* ღაფო, კობრაჲა. ბეშყანა, თლუ პალუხ. მტაცებელ
ზღვის თევზი. სიდიდით იქმნების ერთისა ფუტისოდენ და უმეტესიცა. თავი აქუს გრძელი და
დასრულდება ბრჭყუსა დინგითა. პირი ვანიერი. ყბები მოჭურვილი წენიკითა განმახვილე-
ბულითა ებილებითა. ზურგი აქუს გურგალი, გრჯალისაებრ და შავი. გვერდთა ზ(ედ)ა აქუს
გვერდების ხაზის ზემოდ მღელვარენი შავნი ზოლნი და ქუშმო მისა გვერდები და მუცლის
ვერცხლისფერი. ფრთენი აქუს მომცრონი, ბინდისფერნი და კუდი გამომჰკრატებული შორის
ფრთათა კუდისა. ზურგისა და განავალის ადგილისათა აქუს ხუთ-ხუთი მომცრო ფრთანი. ქიცი
უოვლადსა ტანსა ზ(ედ)ა თევზისა ამისასა არს ფ(რია)დ წვრილი. ბუდობს ნემეცის ზღუასა.
შ(ინ)ა, გარემო კანარის კუნძულთასა, სურინამისა და წმინდისა ჭუარისა. ეგრეთვე სხუათა და
სხუათა ადგილთა შ(ინ)ა ოკეანისათა. თევზი ესე არს ფ(რია)დ მსუქანი და გემიერი, ა(რამე)დ
მძიმედ მოსანელეებელი კუქისაგან.

МАК *Papaver foiniferum* დაღაფი, ხაშხაში. ხაშხაშ. მცენარი ესე აღმოსცენდების ერ-
სა წელსა და აქუს ღერო სწორე, გურგალი, გატკეცილი და შტოებიანი. შტოები გამოესხმან
ერთიმეორისა შ(ენდგომ)ად და არიან ღეროსა თვისისა მსგავსნი. ფოთლოთ დაისხანს უყუ-
ნოთა და გარემომცველთა ღეროსათა მოგურგალოდ გრძელთა, ბრჭყუთა, ნაპირებ გამომა-
კრატებულთა და გატკეცილთა. ღეროსა და შტოთა წვერთა ზ(ედ)ა გამოვლენ თუთო ყუავილ-
ნი, რომელთაცა აქუსთ ბუდე ორფოთლოსანი და დაცვიადნი. ყუავილის ფოთოლი ექმნების
4 (ფუნჯიან ყუავილთ გარდა) და ფოთოლნი ესე ყუავილისანი არიან ვანიერნი, წვერის კერ-
ძოდ დაგურგალებულნი და სხუადასხუა ფერისანი, ა(რამე)დ დასაწყისსა შ(ინ)ა მარადს
ექმნებთ სოსნისფერი ხალი, ნაყოფის ყუნწნი მრავალნი, თესლის ბუდე დიდი, სდეროს სა-
ხედ ქვნილნი, გატკეცილი და მწუანე. თავი მისი ჭაგრის სახედ მოყუანილი. ნაპირებზედ ათის
გამომჰკრატებულთა, რომელიცა დაჰფარავს ს(რული)დ თესლის ბუდესა. თესლის დამტვე-
ნელი აქუს სდერის სახედ, გატკეცილი და დაფარებული თავითა განმანაყოფიერებელის ად-
გილისათა, რომლისაცა ქუშმე არს ათი ნახერტი. შინაგან კერძოდ არს ათად განყოფილი და
მრავალთა თესლთა შემცველი. საკუთრად იზრდების ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ
და აღმოსავლეთსაცა. თესლისა მისგან გამოხდნიან ზეთსა და თავთა მისთა წვენთაგან შეამზა-
დებენ ძილისამგვერდსა წამალსა.

МАЛАХИТ *Cuprum malachites* დანგი ფრანგ. სპილენძის ლითონია, ფერი უგავს მწუ-
ნე იაშმის თუალსა, ა(რამე)დ შედგმულება არა აქუს ეგოდენ მყარი, რომელაცა ექმნების
ანუ შარავანდედებრი ანუ სწორე, ხ(ოლო) ჩვეულებისაებრ აქუს გურგალი ზემო პირი. კო-
ვებენ მას სხუადასხუა ლითონთა ანუ მადანთა შ(ინ)ა ციბირისათა და უფროჲე ლემბეშევისა-
სა და ნორვეგიასა შ(ინ)ა.

МАЛИНА *Rubus idaeus* ჯოლი, მაყვალი. ბოგურთვან. ხილი არს წითელი ბალისთდენ. მსუბუქის ბუსუსით მოსილი და ნახევარსფეროს სახედ მოყვანილი. ქუშმო ეგრძოდ მცირედის ორმოჯოვრით. ყუნწი აქუს თეთარი, ბუსუსიანი, ჭკარის სახედ ქმნილი და შემავალი გატეცილსა ორმოსა შ(ინ)ა, რომლისაგან შემოსვლისა შ(ემდგომად) ხილი ესე აღვილად დასცივდების. ხილი ესე შემდგარ არს მრავალთა თესლთაგან, თხელის ნაჭუკით დაფარებულთაგან, რომელნიცა დაწყობილ არიან ოთხიანითა სიმგურგალითა და შემოსილ ზემოდგან წვინანითა გულითა, მომჯაოდ ტკბილისითა. სუნი აქუს ხილსა ამას ფ(რია)დ საამო, გემო საამოდ ტკბილი მცირედისა სიმჟავითურთ და აქუსთ ძალი გამაგრებელი და განმაახლებელი ყუთისა და ამისათჳს ხილი ესე იქმარების ყოველს სიცხიანსა სენსა შ(ინ)ა. გაიზდების ყოველთაგან ევროპასა ტყეთა შ(ინ)ა, ბორცვთა ზ(ედ)ა და სხუთაგან.

МАЛИНА СТЕПНАЯ *Ephedra manostachia* მინდვრის ჯოლი. მურუბ. მდაბალი ბუჩქია. მიწასა ზ(ედ)ა განირთხმის, რომელიცა აღმოსცემს ძირიდან შტოთა უფოთლოთა, მწუნეთა, მუკლებიანთა. მათსა წვერებსა ზ(ედ)ა გამოვლენ მომცრო ყუავილნი, რომელთა შორის მამრნი და მდედრნი მეორესა ბუჩქსა ზ(ედ)ა, მდედრთა ყუავილთაგან გაიზდებიან ხილნი ოლისფერნი, ძუძუმეყუალის მსგავსად რთულნი და უფრორე მსხვილნი, წვინანნი, მოტკბო-სა და მაგრისა გემოს მქონებელნი. ხილსა ამას იქმევენ ქოჩის ერნი საქმელად და დეიოტსა ყლორტთა მისთაგან ქმნილსა მიუწერენ ძალსა ოფლის მაწარმოებელსა. გაიზდების ედილის მდინარიდან დაწყობილი უშორეს ციბირსა შ(ინ)ა, სპარსეთსა და ინდოეთს ქეიშიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა.

МАЛИНОВКА *Motacilla* მაყვლის ჩიტა. ბუგურთაგანი ყუში. მცირედი ფრინველია ღია ყოშრალის ფერი და მუცლის ქუშზე მოთეთროდ ყვირილი. ბუდობს უფრორე წალკოტთა შ(ინ)ა ბუჩქთა შორის. იზრდების მწერებითა, გალობს საამოდ. ფრინველი ესე აღვილად ჰბადეს და მიაშგზავსებს თჳსსა გალობასა სხუადასხუა ფრინველთ გალობასა და ღამესა განატარებს გალობით.

МАМАНТ მკედრისა სპილასა ძვალთ შედგენება, ე(ით)ა ჩერ უჩნდეს ცოცხალსა დგომად, რომელსაცა ჰპოვებენ ციბირსა წილისა შ(ინ)ა მიწისასა.

МАМУЛЬ კატუნი. ლუზ ფიშიკი. ძველებურად ეწოდების ველურს კატასა.

МАНДРАГОР ბერძელთა *Atropa mandragora* მანდრაგორა. აფისალამუთ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა ექმნების გრძელი, დიდი, ოდენსე ერთიანი და ხშირად ორად განყოფილი, გარემორთხმულ არს მოყვს ფესვებითა მსგავსად მატყლისა. ყუავილი მისი გარეგან არს მოშავო, შინაგან ყოშრალი ანუ ნაცრისფერი. ზემო წვერისა მისისაგან გამოვალს უსაშუალოდ ფოთოლნი ერთისა ფუტის სიგრძეზედ უმეტესნი, ორისავე წვერებით მწვეტნი, ხ(ოლო) სიგანით საშუალსა შ(ინ)ა რაოდენიმე უგანეიერეს კვლის ნებისა. ფერით მომწუანოდ ბინდისანი და უსიამოვნოს სუნისანი. ფოთოლთა შორის გაიზდებიან მრავალნი მომცრო ღეროანი სიგრძით ერთის ფუტისა და ნახევრისანი, რომელთა შორის თოთელსა ზ(ედ)ა იქმნების თვით ყუავილი ზარის სახედ მოყვანილი, ხუთ ფოთლოდ განყოფილი, მცირედ ბუსუსიანნი, ფერით ჩაჭირებულად მოწყურისანი. ნაყოფი მისნი შეადგენენ ვაშლთა გურგალთა, კორციანთა. პირველად მწუანეთა და შ(ემდგომად) შემოსვლისა მოყვითლოდ შევთა, ძლიერისა და უსიამოვნოს სუნისა მქონებელთა. გაიზდების თბილთა ადგილთა და ჩრდილიანთა ზ(ედ)ა და გარემო მდინარეთა. ძალი აქუს დამაძინებელი, მაწარმოებელი გულისზიდვისა ანუ ლებინებისა და მუცელში საქმობისა. ა(რამედ) გონიერთა. მკურნალთაგან შინაგან მისაღებელად არა იქმევის. გარეგან დადებული ძლიერად დაარღვევს სიმსივნეთა. ძველთა მწერალთა მოთხრობანი სავსე არიან ზღაპრებითა ბალახისა ამისათჳს.

МАННА ებრაულა. *Manna* მანნა. 1). შესქელებული მოთეთრო წვენი მცირედ მოყვითლო და მოტკბო გემოთი. მოიტანებენ ნაჭრებად სხუადასხუა სიდიდისად და სახისად. მოაგროვე-

გენ სხუადასხუა გუარათა იფნთაგან იტალიასა შ(ინ)ა, რომელთა ზ(ელ)ა გავლენ ფ(რია)დ ცხელთა დღეთა შ(ინ)ა. იკმარების ვ(ით)ა მსუბუქი სასაქმებელი წამალი. 2). საღმროთ წე-რილსა შ(ინ)ა იგულხმების ლექსისა ამისა ქუშმე ღეთისა მიერ ზეცით გარდმოვლენილი ქუშ-ყანად ისრაელთათჳს, ჟამსა მოგზაურობისა მათისასა უდაბნოსა.

МАРАЛ (ობიისა შ(ინ)ა ირემს უწოდებენ ლექსისა ამს. იხილე **ОЛЕНЬ** მარალ. გავაზ.

МАРГАНЕЦ *Magnesia* მაგნიზია, შავი მაგნიზია. მარქეშდა სიბი. ფაშარი და მკვარტლს მსგზავსი მადანია. მათაა შ(ინ)ა ჰოვებენ, რომელიცა ოდესმე იქმნების მცირედ მოწითლო, ოდესმე ყომალისა რკინისა და უფრორე შავის ფერისა. ოგი გამსვრელ არს კელისა. აქუს ადგილ-ადგილ მკვალეზი ერთბამად შეერთებდანი, ზ(ოლო) ოდესმე მსხვილის მკვალეზითააა შეზღუდვის ვარსკვლავის სახედ ქმნილი. გადნების მოყვითლოდ სონისფერის ქიქად. ლო-თონსა ამას მიათვლიან რკინის მადანსა და იკმარებენ ქარხანათა შ(ინ)ა ქიქისათა გასაშუმენ-დელად ქიქისად და ეგრეთვე კმარობენ მეცეცენიცა თიქის კერქელთა მწუანედ შესაღებავად გარეგან კერძოდ.

МАРГАРИТКИ *Bellis perennis* მარგალატა. იმჭითა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყო-ველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აწარმოებს ღეროსა უფოთლოსა. წვერსა ზ(ელ)ა მისსა იქმნების მომცრო რთული ყვავილი, ნაპირებ დაკლანკილი და თხემსა ზ(ელ)ა მისსა მრავლო-ბით მომცრო ყვავილნი, რომელთაცა ნაყოფის მაწარმოებელნი ნაწილნი თავებად შეზდიან ერთმოდროსა თანა. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა სამოვრათა მენდორათა ზ(ელ)ა.

МАРГАРИТ ბერძულია. იხილე **ЗЕМЛЫЙ** მარგალატო. იმჭი, მერვარიდ.

МАРИОНА *Rubia tinctorum* ენდრო. ბოთ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ცილინდრულისა, გურგალისა, მუქლოსანისა ბატის კალმის სიმსხოდ, რომელსაცა აქუს გული სისხლისფერი და გარეგან კერძოდ არს მკქრალად წითელი. ღერო ექმნე-ბის ოთხთრამიანი, გარემოცული გამდგართა ფოთოლთა ბუდეთაგან და ფოთოლნი ესე იქმნე-ბიან რიცხვით ექვს-ექუსნი, ზორხლიანნი, მოვრძენი და ვიწრონი. ყუავილთ მოისხამს ყვითელო-თა, ზუთფოთლიანთა, ოთხის კოკორითა და ერთის განმანაყოფიერებელის ადგილითა. ნაყოფი მისი შედგების ორთა გურგალთა, ერთად შეზრდილთა, ზორხლიანთა თესლის დამტვე-ნელთაგან, რომელნიცა შეიცავენ თითოსა თესლსა. საყოფოე იზდების თბილთა ადგილთა შინა ევროპისათა, ა(რამედ) მრავალთა მკარეთა ქუშყანისათა ჰოესენ და იკმარებენ წითელ საღებავად ძირსა მისსა. მკერნალნი მიუწერენ ძირსა მისსა ძალსა ძლიერად დამარღვეველსა ბალმისასა და გამდევნელსა შარდისასა. რუსეთსა შ(ინ)ა მრავალსა ადგილსა იკმარებენ საღებავად ენდროს ნაცულად ბალახისა ძირსა, რომელსა ეწოდების რუსულად შრატის ბა-ლახი, ზ(ოლო) ფრანგულად *Galium*.

МАРМОР ანუ **мрамор** *Marmor* მარმარილო. მარმარ. ქუა ესე არს გუარი კირის ქუათა გუარისა, ა(რამედ) შედგინება ნაწილთა ამისთათა არს უფრორე წვრილი და მტკიცე და მიმ-ღებელი მზონერებების დროსა განტეხისასა. გარდასცევიან მისგან უკანონონი და მრავალ-კუთხიანნი ნაქერნი და იქმნების სხუადასხუა ფერი.

МАРТЫШКА *Circopithecus* მაშენი, ციამტკაველა. მეიშენ. ოთხფეკი ცხოველია, კუ-დი ექმნების გრძელა, უკანით კერძოდ შაშველი ტანი და პარკები.

МАРГЫШКА *Sterna* წყალს მარტა. სეშარა. წყალს ფრანგულაა მსგზავსა ყოველი - თუთი ფრინველისა თევზიშეკრისა. ა(რამედ) განსხვავდების მას ნისკარტითა სადგისის სა-ხედ მიყუანითა, სწორითა, განმავილებულითა და გვერდების კერძოდ მოწურვილითა.

МАРЬИН КОРЕНЬ *Pasania officinalis* იორდასალაში. უდესალაბ. ბალახი ესე აღმოს - ცენდების ყოველსა წელსა დიდისა ძირისაგან, რომელიცა არს უკანონოსა შესახედავისა, მსხვილი, მცირედ შტოებიანი, ზღმურდლებიანი, გარეგან კერძოდ მოწითლო, შინაგან თეთ-რი. გადამტკერვასა შ(ინ)ა მკვლიანი. ფოთოლთ დაისხამს მოვრძეთა, ყუავილთ მუქტისოდენ, რომელნიცა შემდგარ არიან ზუთთა ფოთოლთაგან მოწეულის მფერისათა. კოკორთ მრავალთა,

ყვითლის თავებითა. თესლის დამტენელსა ორიდან ხუთამდე, მოგურგალოდ გრძელთა, ბუსუსიანთა. თესლები ექმნების მოგურგალოდ გრძელნი მუხუდოს მარცვლისოდენ, მოშაოდ ბინდისფერის ქერქით მოსილნი, გატყეილნი და მშზინვარენი. გაიზდების მათა ზ(ედ)ა ციბირსა შ(ინ)ა. ძირსა მისსა მიუწერენ ძალსა დამამებელსა ძარღვების მოკრუნხვისა ეამსა, ა(რამედ) უამთავან ღალენისათა მრავლითა ზღაპრებითა აღსავსე იყვნენ აღწერილებანი მკურნალთანი ძირისათჳს ბალახისა ამისა.

МАСЛЕНИК *Boletus viscidus* ზეთიანა, ნიყვა. ყირაზი ჭობალაქი. სოკო ესე გაიზდების ტყეთა შ(ინ)ა. თავი აქუს მოყვითლო, დამწებებელის ღორწოთი დაფარებულთ. ქუშმოდგან არს ყვითელი, მცირედის გურგალის წახერებებითურთ, რომელნიცა ახალმოზარდთა ექმნების თეთრითა შეიკებულთა ფარდითა დაფარებულნი და არს საქმელად საჰმარი.

МАСЛИНА *Olea europaea* ზეთისხილის ხე. ზეთით ალაჳი. ხე ესე მოისხამს ნაყოფთა მოგურგალოდ გრძელთა, ორისაჲ თავბოლოთი ბრჭგულ დაგურგალეულთა. სიდიდით მუხის გრკოსოდენ. გატყეილთა, მწუანეთა, რომელთაცა უპყრიესთ შინაგან გურკანი მოგურგალოდ გრძელნი, მოღალმენილონი და ორისაჲ თავ-ბოლოთი მწვეტნი, ღარებითურთ სიგრძესა ზ(ედ)ა განზიდულებით. ნაქუვი მისი ძუალისაებრ არს მაგარი. გული აქუს თეთრი და მოწურვილი. გაიზდების სამხრეთის კერძოდ ევროპისა და აღმოსავლეთის კერძოდ აზიისა ცხელთა ადგილთა ზ(ედ)ა. ნაყოფსა ამას მკვახესა დასავლელებენ ნაცარტუტითა, შ(ემდგომად) მოაყრიან შიგადაშიგ ცხარათა მასალათა, დასხამენ ზემოდ წყალსა და იკმარებენ მასალად საქმელთა შ(ინ)ა. ხ(ოლო) შემოსულთაგან გამოხდიან ზეთსა, რომელსა ეწოდების ზეთუნნი.

МАСЛЯНКА *Meloe proscarabaeus* ზეთიანა, ცოდის ჭია. ყოდურყურთო. მწერი არს უფრთო, შავი და ლბილი. ფეკები, უღვაშნი, მუცელი აქუს კინიდა სოსნისფერი. მკერბის ადგილის საფარებელი მოღალმენილონი, ტყავის სახედ ლბილნი. უღვაშნი მძივის სახედ ქმნილნი. დედალსა მათსა მუცელი ექმნების უგრძელეს ფრთეთა ადგილთ საფარებელისათა. ოდეს მიახლოდების კაცი, მაშინ ყოველთა ფეკების სახსართაგან გამოსცემს გამჟვირვალთა ზეთიანთა ცუართა. ბუდობს გარემო ნაქნავისათა. მკურნალნი ოდესმე მწერისა ამისაგან შეადგენენ წამალსა ცოდვიანის ძალის ნაქმნისასა.

МАСТИКА ბერძულია. მასტაჳი, დანამასტაჳი. მასტაჳ. ნივთიერება არს ფისიანი, ქმელი, გამჟვირვალთ, მკერძალად ყვითელი, მარცვლებიანი ანუ გაერთებული. სიდიდით მუხუდოს მარცვლისოდენ ანუ ბრინჯისოდენ და განტეხადი, ა(რამედ) სითბოსაგან დაღბილდების ვ(ით)ა ცელი. ცეცხლსა ზ(ედ)ა აწარმოებს ალსა და გამოსცემს სუნსა საამოს. გემო აქუს მცირედ არომატული და არს მცირედ მწებებელი.

МАСТЬ იხილე **бальзам** ნელსაცხებელი, ბალახინი. ბალასინ.

МАТЕРНИК ბალახია. იხილე **белокопытник** ვირისტერფა. ეშაქ ღირნალი.

МАТКА ჭუა, რომელსაცა უპყრიეს თჳს შორის ლითონი.

МАТОЧНИК ანუ *маточная трава* *Melissa officinalis* ბარანბო. ბალრანჴ ბუია, ბალსანგ-ბუია. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ფესვებიანის ძირიდგან. ღერო აქუს სწორე, ოთხტუთხიანი, მუქლოსანი, პირველ დასაწყისიდგანე ძირისა შტოვბიანი. შტოები მდებარებენ ერთმეორისა პირისპირ ცელილებითა და არიან განყოფილნი მცირე რტოებად, რომელნიცა მსგზავს არიან ღეროჲსა. ფოთოლთ დაისხამს გულის სახედ, ბრჭგუთა, დაკბილულთა, მოღალმენილოთა, სიდიდით ერთისა ღუბისოდენ და ყუწთა ზ(ედ)ა ცელილებით ერთმეორისა პირისპირ მდებარეთა. ყუავილთ დაისხამს თეთრთა. ბალახსა აქუს სუნი საამო ლიმონისა ქერქის სუნის მსგზავსად. გემო აქუს გამაზურებელი. იხმარების ვ(ით)ა განმყოფელი ბალდმისა, მსუბუქად გამამაგრებელი, შარდისა გამდენელი და სისხლსა გამხსნელი ღონისძიება. გაიზდების ევროპის სამხრეთის კერძოდ მთიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა.

МАТЬ И МАЧИХА ბალახია იხილე **белокопытник** ვირისტერფა.

МАУН ბალახია იხილე **земляной ладонь** მიწის საქმელა. ბალდარიან.

МЕДВЕДНИК *Bambilius* დათბუზი. აუჩბინი. მწერია ორფრთოსანი, რომელსაცა აქუს გრძელი და სწორედ განზიდული ჯაგრის სახედ ქმნილი მომტრო ზორთუმი. ორის კერძოდ მისაფარებელსა ბუდესა უპირიეს სამი ჯაგარი. ზორთუმის დასაბამისა თანა აქუს ორი მოკლე საკბენელი ისარი. ულუაშნი მოკლენი და გამწვეტებულნი. თუ არს ფერით მავწითელი, მოწითლოს ყვითლის ბეწვებითა ხშირად მოსილი, ხ(ლო) ფრთანი აქუს ნახევარდმდე შავები.

МЕДВЕДОК ანუ медведка *Gryllus gryllotalpa* ბრანგვანა. აუეურთისი 1). მწერიჲ კრიკინას გუარი, რომელსაცა აქუს მკერდის ფარი მოგურგალეული. ქუემო ფრთანი გრძელნი კუდიტურთ. წინა ფეხები განიერი მატყლსა შ(ინ)ა მრავლის თითებითურთ. ცხოვრებს მიწასა შ(ინ)ა და ველთა ზ(ელ)ა და არს მანებელ მოსავლისა და მხალისა. 2). *Mus talpinus* ყურათაგვი. მკეციჲ მომტრო თხუნელის გუარი. სიგძით იქმნების ოთხის ღეიმისა და კუდი აქუს ფ(რია)დ მოკლე. წინა ფეხნი მოკლენი და ხუთთითიანი, მიწის სათხრელად მარჯვენი, ვ(ით)ა თხუნელისაცა. ყურნი არა ასხს. ბეწვი აქუს შავწითელი. ბუდობს სწორთა ადგილთა ზ(ელ)ა, ზომიერსა ჰაერსა შ(ინ)ა. მიწასა ჰობრის და იზრდების მიწისა კაცლებითა და ხახვითა მცენარისათა. 3). კამჩატკასა შ(ინ)ა უწოდებენ ამავე სახელსა ახალმოზარდსა ბაბრსა.

МЕДВЕДЬ *Ursus arctos* დათვი, ბრანგვი, აუ. ძე მკეცი ესე იქმნების სიგძითა ექვსის ფუტის ოდენ. თავი აქეს მსხვილი, ღინგი ბრჭეუ, კუდი მოკლე, ბეწვი ფხასავით და შავწითელი. ტოტები მოკუტრვილი ძლიერისა ბრქალებითა. იზრდების უფრორე სხვითა დიდებითა მკეცებითა და მათის მძორებითა. საშოვარსა თჳსს დასცემს მიწასა ზედა ტრტითა და პირველად გამოსწოვს მისგან სისხლსა და რაასაც ვერ შეშვამს შთაფლავს მიწასა შინა. დარბის მკვირცხლად იორღათი და აცოცდების ეგრეთვე ხეთა ზედა. ზამთრით წევს მიწის სოროსა ანუ ორმოსა შინა უსაზრდოდ. ძე დათვი მოიგებს ერთსაოდენ ბელსა. ბუდობს ევროპასა და აზიას ტყეთა შინა და უშენთა ადგილთა.

МЕДВЕДЬ БЕЛОЙ *Ursus maritimus* თეთრი დათვი. აუსიდიდი. სადლით უმეტესს არს ჩვეულებითისა ტყის დათვისა. სიგძით იქმნების შვიდიღგან რვა ფუტამდე. თავი და კისერი აქუს უფრორე გრძელი, ხ(ლო) კუდი მოკლე ვიდრე ხსენებულსა დათვსა. ყურები ფ(რია)დ მოკლე და მოგურგალეულნი. ბეწვი თეთრი. იზრდების თევზებითა, დაკოცილის კატებითა და ზღვის ძაღლებითა. და ოდეს ესენი საყამოდ არა ექმნებიან, მაშინ დაესხმის მკეცთა მიწასა ზ(ელ)ა მცხოვრებთა და თუთ კაცთაცა. ზამთრით დიამალვის სოროსა შ(ინ)ა. ბუდობს ციეთა მკარეთა ძველის და ახლის ქუშყანისათა.

МЕДВЕДЬ МУРАВЕЙНИК ანუ черной медведь შავი დათვი. აუსიაჲ. უმცირესს არს ტყის დათვისა. ბეწვი აქუს უფრორე ფხიანი და შავი. საზრდელსა მისსა შეადგენენ წვინანნი მცენარნი, თაფლი და მცირენი მწერნი და იშვიათდ ლეშიცა. ბუდობს ცალიერთა ტყეთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ.

МЕДВЕЖЬЕ УХО *Verbascum thapsus* დათვისყურა. ბალახია. იხილე სამეფო კვერთხი. დიდი საგალი, ზაგაბალახი. სიღირყურიელი.

МЕДВЕЖЬИ ЯГОДЫ ბალახია. *Arbutus uvaursi* იხილე *Толкуняшка* დათვის მარწყვა. აუჩგაღადი.

МЕДВЕЖЬЯ ЛАПА ბალახია. იხილე *борщ* დათვის ტოტი. აუფანქასი.

МЕДВЯНАЯ РОСА *Melligo* დათვისტოლა, დათვისკარა. აუგული. ყოველვე ტაბილი ნივთიერება, რომელიცა იყოს ცხარიცა და მშუშხველიცა, რომელნიცა იქმნებიან ზაფხულით მცენართა და ყუაეილთა ზ(ელ)ა და რომელიცა მზისა სიცხისა მიერ, რა გახმების, გარდიქმნების მოწითლოდ ყვითელ მტვერად.

МЕДУНИКА *Spiraea ulmaria* ბალახია. იხილე *лабазник* ნეკო.

МЕДУНИЦА *Pulmonaria officinalis* ფიჩქს ბალახი, ორფერი. ბალახი ესე აღმოსცენების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა აღმოვაღს მრავალღეროდ და ექმნების ღე-

რონი ესე სწორენი, კუნჭულიანები ფოთოლთ განგარქელებსიან, რომელნიც გამოვლენ ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ მოგურგალოდ გრძელნი, წვერმწევრნი, ხორხლიანნი, მოკლე ბეწვებით მოცულნი ქუშმოდგან ნაცრისფერნი. ყუავილთ გამოისხმენ წვერებთა ზ(ედ)ა და არიან დაწყობილი წიკლის კონის სახედ, ერთის ფოთლისაგან შემდგარნი. მათი მილი იქმნების თეთრი, ცილინდრულად მოყუანილი, სიგძით ყუავილის ბუდის ოდენ. ნაპირები ექმნებისთ მკერალად ძოწეულისფერი. გაიზდების კორომთა შ(ინ)ა. აღყუაუდების პირველ გაზაფხულსა. ძალი აქუს მსუბუქად შემეკრელი და იქმარების სისხლით ფურთხებასა შ(ინ)ა.

МЕДУНИЦА *Pulmonaria officinalis* ორფერი გინა ფიჩვის ბალახი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელს ძირიდგან, რომელიცა გამოილდეს მრავალთა ღეროთა სწორეთა, კუთხეებიანთა, ხორხლიანთა, ერთისა მტკაველის სიმაღლედ და მტესაცა. ფოთოლნი გამოესხმიან ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ მოგურგალოდ გრძელნი, ხორხლიანნი, ძირისა ყუნწებიანი და ღეროსთ მსხდომარენი და ფრთებითა განვრცელებულნი ზემო კერძოდ. ყუავილთ დაისხამს ძაბრის სახედ, რომელთაცა მილი აქუსთ თეთრი და ფოთოლნი ძოწეულისფერნი. ძალი აქუს მსუბუქად შეკერისა და იქმარებენ ქლექსა შ(ინ)ა. გაიზდების კორომთა შ(ინ)ა. აღყუაუდების პირველსა გაზაფხულსა.

МЕДУНИШНИК *Spiraea ulmaria* ბალახია. იხილე *лабазник*.

МЕДБ სპალენძი. ილეკრა. მოწითლო ანუ მოწითლოდ ყვითელი. ფ(რია)დ გამწვევი, მყარი და მაგარი. ეცესლსა შ(ინ)ა ძნიალ სადნობელი.

МЕДЯНКА *Aerugo cupri* სპალენძის ქანგარო, წამალი არს მწუანე, რომელიცა შემდგარ არს სპალენძის ქანგისაგან და ჰპოვებენ ანუ ლითონთა შ(ინ)ა, ანუ შეამზადებენ ყურძნის გამოწურვითაგან.

МЕДЯНИЦА *Anguis fragilis* ანკარა, გველზოკერა. მომცრო გველია, რომლისაცა ყოველადი სხეული დაფარებულ არს ზემოდგან და ქუშმოდგან ქიცეებითა. თავი არცაღა მცირედ მოშორებულ აქუს ტანისაგან ცილინდრულისა და ორისავე თავბოლოდ შეიწროებულისა. თულები აქუს ფ(რია)დ მცირენი. რა გაანჩხლდების შეიქმნების მსგზავსად ხისა მყარი და მაშინ მცირედ დაკვეთებისაგან განიკერძების ნაწილ-ნაწილად. ფერი აქუს სპალენძისა. დაპყრის წიწილთა ცოცხალთა. სხეებრ ქებნა მისი უვნებელ არს.

МЕЛ *Creta* თეთრა მიწა, მკერვლას მიწა. გილაგო. ესე არს თეთრა, კირიანი, მსუბუქი და ჯორციანი მიწა და რა შეახებ რახსამეს, გაათფრებს. მას უპყრიეს თუხ შორის მცირედ კაჟის მიწა და მერორესახედი ნაწილი თიჯისა. იქმარების სათეთრებელად. ოდესმე შეადგენენ მრთელთა გორათა.

МЕНЬ თევზია. იხილე *налим*.

МЕРГЕЛЬ *Marga* გაჩნარი. აღმწერელნი აღმონაკვეთიანი გულისხმაჟოფენ სახელისა ამის ქუშშე რაოდენობასა კირიანის მიწისასა, შერევენისა თანასწორისა რაოდენობისა თანა თიჯისათა. უკუეთო რაოდენობა კირიანის მიწისა გარდამატებულ იყოს რაოდენობასა ზ(ედ)ა თიჯისასა, მაშინ უწოდებენ კირის მერღელსა და წინააღმდეგსა შემთხვევაშ(ინ)ა თიხიანის მერგელსა. ხ(ოლო) ოდეს შერევენელგა იყოს სუსტი, მაშინ ეწოდების ფაშარი მერგელი. ხ(ოლო) უკუეთო მსგზავს იყოს ქვისა, მაშინ ეწოდების გამყარებული მერგელი. უპირველესი მოკმარება ამისი მდგომარეობს გაკეთებასა შ(ინ)ა ცივთა თიჯიანთა ანუ ცხელთა თეთრი მიწის ველთასა.

МЕРИН იაბო, ცხენი დაკოდლი.

МЕСК ჭოჩ. ცხოველ კარაულსა და ქაკის ცხენისაგან შთამოსული. მერე მეფ. თა. 18, 2. 9.

МЕТАЛЛ ბერძულაა. *Metallus* ილეკრა. სხეული არს აღმონაკვეთი ფ(რია)დ მძიმე სხუთა სხეულთა ზ(ედ)ა და დაწმენდისა შ(ემდგომა)დ მქონებელი საკუთრისა ელვარებისა. თუთ

არს განუშეკრივად. ცეცხლსა შ(ინ)ა დნების და კვერთხა გაიკვერვის ანუ განიზიდვის.

МЕТЛИКА ანუ **метлица** *Bromus fecalinus* ყანის სეღა. მცენარე ესე არს კუმლიანი-
აღმოსცენდების ერთსა წელსა და განსხუადების სხუთა ერთგუართა ბალახთა კუმლიებითა,
რომელთაცა განირთჳას მსგავსად წყელის კონათა. გაიზღების ქუავის შორის და ოდესმე
დააყრუებსცა ქეიშიანსა ადგილთა ზ(ედ)ა.

МЕТЫЛЬ ანუ **метель** *Ephemera horaria* წყლის მუღლი. მწერიჲ ქინკლას გუარი. ოთხი
ფრთა აქუს თეთრი, მოყორალშავი. კუდი მოქურვილი ორითა ჯაგრითა. ფეკები თეთრი, მუ-
ცელი მოყორალო და ნაპირები სახსართანი თეთრი. საღამოს აღფრინდებიან წყლისაგან და
წამოიღებენ თჳს თანა თეთრთა კანთა, რომელსაცა თოვლის მსგავსად შეაყრიან სამოსელსა
წყალსა შ(ინ)ა მიმავალთასა. ცოცხლობენ ოდენ ერთსა ღამესა და დილასა დაიკოცებიან. ტა-
ნით ექმნებიან მომცრო, სახლის ბუზისოდენ.

МЕЧКА ძველებურად ძუ ღათვი.

МИЗГИРЬ *Aranea tarantula* მიწის ბებერა ანუ დედაზარდლი. დიდი ბებერა არს ს(რუ-
ლია)დ დაფარებული ბეწვითა. მკერდი აქუს მოგრძე წინა კერძოდ მოწურვილი. ზურგიდან
არს ღია ყოშრალი და აჭრელებული შავითა ხაზებითა, რომელნიცა საშუალ მკერდისა შვერთ-
დებიან. თუალები აქუს 4 ზურგით კერძოდ და 4-ცა მომცრონი წინაყერძოს. ტანი ექმნების
თხლისოდენ, მოგრძედ სფერის სახედ მოყუანილი, თეთრი და ბინდისფერის წინწყლებით
ღაწინწყლული. ქუშმოდგან ყოვლადი სხეული აქუს ფ(რია)დ შავი, თეთიკითა აბრაშუმის სა-
ხედ მოსილი. ჩქიფები აქუს ყვითელი და წყერებში შავები. ფეკები ქუშმოდგან თეთრები და
ზემოდგან ყოშრალი. ბარკლები შავის ფერითა და თმინის წინწყლებითა აჭრელებულნი. ტერ-
ფები ს(რულია)დ შავნი. ბუდობს მიწის სორითა შ(ინ)ა, სამხრეთის კერძოდ კმელთა და ქეი-
შიანთა მინდორთა ზ(ედ)ა. ღამე გამოვალს სანადიროდ. ცხუარნი სკამენ მათ უენებელად.

МИНДАЛЬ *Amygdalus communis* ნუში. ხე ესე მოისხამს ხ(რ)სა კინდა ვრთ.სა ღუი-
მისოდენ, მოგურგალოდ გრძელსა. ნაქუტი აქუს თხელი და ადგილად სამტერევი, ორთა კეც-
თაგან შემდგარი. გარეგანი კეცტყავი არს მოღალმენილო, ძარღვთა მიერ ფანჯრულად ქმნილ-
თა შემდგარი, ხოლო შინაგანი ვატკეცილი ნახერცებითურთ. გული აქუს მოგურგალოდ
გრძელი, შავ-წითელის კანითა დაფარებული. და კანი ესე მისი არს ფქვილიანი და ხორბლი-
ანი. კანსა ქუშმო არს გული თეთრი საესე კორკითა და ორად განყოფილი. გემოდ ტკბილი,
ნოყიერი და სიცხარისა ტანისა ნოტიოსა შ(ინ)ა მამაკვდინებელი. იკმარების საქმელად და
წამლადცა. საკუთარი ბინადარი ადგილი მისი არს სირია და არაბეთი, საიდგანცა საბერძნეთი-
სა გამო განმრავლებულ არს იტალიასა და მუნიდგან სრულსა ევროპასა სამხრეთის კერძოდ.

МИНДАЛЬНОЙ КАМЕНИ *Saxum grandulosum amygdaloides* ქვანუში. ქვასა ამას
აქუს საფუძველი რქოსანისა ქვისაგან ანუ იაშვისაგან შემდგარი, რომელსა შ(ინ)ა იპყრობე-
ბის ნამტერევენი კირიანის სპატისა და გველქვისანი.

МИНЕРАЛ ლითონი, მადანი. საკუთრივ დანიშნავს ესეითართა სხეულთა, რომელნიცა იმ-
ყოფებიან მადანთა შ(ინ)ა, ვითარ ივი, ილეკრონი, ნახევარილეკრონი, გოგირდნი და მა-
რილნი, ა(რამედ) უერცელესსა შ(ინ)ა მწიშველობასა სახელის ანის ქუშმე იგულხმებთან
ყოველნი სხეულნი მიწისა წილისანი, რომელნიცა არა ეკუთვნიან არცა სამეფოსა მცენარ-
თასა და არცაღა სამეფოსა ცხოველთასა. ესე ივი ქუანი, მიწანი და სხუანი.

МИНОГА *Petrominon marinus* ლორტუკი, გველთევზა. ილანალუხი. მიეთვლების ორ-
ნივთოსანთა ცხოველთა. ტანით მსგავს არს გველთევზისა, ა(რამედ) ფ(რია)დ ნაკლებ მას
ზ(ედ)ა. თავი აქუს მწვეტი, მომცრო. პირი შინაგან მეკეკებიანი, რომლითაცა მოეკიდებიან
ქუათა. ლაყუჩთა გარემო ექმნებისთ თუთულსა მქარესა თავის უკანა კერძოდ, შვიდ-შვიდი
ნახერეტი, მომცრო პარკებითა საბერეველებითა, რომელთაცა აქუსთ შიგნით კერძოდ პირი
თხელისა ტყავისაგან შემდგარი. სარქველსა ზ(ედ)ა ერთი საქშინველი წყლის ამოსადრელი.

მას არა აქვს ფრთანი მკერდისა და მუცლისანი, ა(რამე)დ ოდენ ზურგის ფრთაჲ, რომელიცა განყოფილ აქვს კუდისა ფრთისაგან. ბუღოზს ზღუასა შ(ინ)ა და დასაყრელად ხიზილალისა შეველს ზღინარეთა შ(ინ)ა. მრავლობით იპყრობენ ნაროვის მდინარესა შ(ინ)ა.

МИРИКА *Myrica guersifolia* გრიკი. ბუჩქსა ამას აქვს ფოთოლნი მოგრძენი, მუხის ფოთოლსავეთ ანომაკრატებულნი. ნაყოფსა შეადგენენ მტევნები არყის ნაყოფის მსგავსად, ა(რამე)დ ესენი უფრორე მჭიდროდ ისხდებიან და გარდა ამისა მამრნი და მდედრნი ყუავილნი იქმნებიან სხვადასხვა ბუჩქთა ზ(ელ)ა. გაიზღების ეთიოპიასა შ(ინ)ა. იერე. თავი 17. მ. 6.

МИРОН *Cyprinus barbatus* მირონთევზი. თევზი ესე იქმნების საშის ფუტისოდენ. თავი აქვს მოგრძე და მწვეტად დასრულებადი. ღია ზეთისხილის ფერი. პირი აქვს ღინგსა ქუშ-შე. ზემო ლაშე სქელი და მოწითლო, რომლისაჲ შემძლებელ არს გაშლად და კუ(ალ)ად მოწურავდ. ზემო ყბასა ზ(ელ)ა აქვს ოთხი ულვაში, რომელთა შორის ორნი ღინგის წვერში უფრორე მოკლენი არიან და სხუანი ორნი უფრორე გრძელნი. ქიცვი ყოვლადისა თევზისა არს მკვალთან და დაკბილული საშუალის სიდიდისა და მაგრად უსხედ ტყავსა შ(ინ)ა. ზურვი აქვს გურგალი, ზეთისხილის ფერი. გვერდები ხაზის ზემო მოშეოწნი და მის ქუშმო თეთრნი, მწუანის ფერის შერევით. მუცელი და ჩიჩაკვი თეთრი. ფრთანი ყოველნი მოწითლონი, კული განყოფილი შავის არშითა. ნადირობენ ღნებარს მდინარესა შ(ინ)ა. ეკუთვნის მტაცებელთა თევზთა. კირკი აქვს მუქქანი და გემიერი, ა(რამე)დ შიგანურნი და უმეტესად ხიზილლა მისი შერაცხილ არიან ფ(რია)დ საენებელად.

МИРРА ანუ *smirna* ბერძულა. გუნდრუკი. მურიმპი, მურიმპაური. ნივთიერება ესე შემდგარ არს თიხისა და ხის წებოსაგან, რომელსაჲ მოიტანებენ ნაქრებად თიხისა და კაცლებისოდენ. არს გამჟვირვალე, წითლად მოყვითლო. განტეხისა ადგილსა იჩვენების თეთრთა მარცვლებთა. გემო აქვს არომატული, მცირედ ცხარი და მწარე, და სუნი მძიმე, რომელიცა თჳს ეყვის მას. მოაგროვებენ ხისაგან არაბეთსა და ეთიოპიასა შ(ინ)ა. და ხე ესე არა იციან ვიდრე აქამომდე ბოდანიკოსთა. ხე ესე ძლიერად განჰყოფს და განსწმედს ბალღამსა. გაამაგრებს კუქსა და არსცა გამახურებელ.

МИРСИНА *Myrsine africana* მარსინა, მერისი, მერტი. ბუჩქსა ამას აქვს ფოთოლნი გურგალნი, დაკბილულნი. ყუავილნი მოშაოდ მოწითულისფერი. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ ხილნი. გაიზღების ეთიოპიასა შ(ინ)ა. ესა. თ. 41. მ. 19.

МИРТ ანუ *myrt* *Myrtus Communis* მურტი. ხე ესე არს დაფარებულ ფოთლებითა, რომელიცა არიან მოგურგალოდ გრძელნი, მწვეტიაწნი, მარადის მწუანენი, ორისავე გვერდებით გატეცილნი, მოდალმენკილონი და ყუნწიანები. ნაყოფი მისი შემდგარ არს ხილისაგან მუხუდოს მარცვლისოდენ, რომელიცა არს მოგრძედ მოგურგალო, მოდალმენკილო, პირველად მწუანე და შემდგომად შემოსვლისა შავი. დასრულებდის ოთხად განყოფილად წვერითა ჰიპის სახედ, რომელსაჲ უპყრიეს სამი თესლი საკუთართა ბუღეთა შ(ინ)ა. ფოთოლთა მისთა აქუსთ სუნი არა უსიამოვნო და არომატული. გემო აქვს მცირედ კვარტი. ხილი გემოთი მსგავს არს თჳსთა ფოთოლთა, ა(რამე)დ უსუნო იქმნების. გაიზღების ეთიოპიასა და აზიასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ. იქმარების ე(ით)ა ღონისძიება გამამაგრებელი.

МНОГОГОЛОВНИК *Asplenium ruta muraria* მრავალთავა. ჩაღუნას გუარია, რომელიცა გაიზღების მთისა ნაპრალოთა შ(ინ)ა. იქმნების ნაყოფის მწარმოებელნი ნაწილნი ვიწრო ქიცვთაგან შემდგარნი, ფოთოლთა ქუშმო სწორის ხაზისაებრ დაწყობილნი, იქმარების ე(ით)ა მსუბუქად შემკვრელი ღონისძიება.

МОГИЛЯК *Silpha* მარხია, ძოვრიაბარია. სახელისა ამის ქუშშე იგულისხმების მწერთა ნათესავი, რომელნიცა იქმნებიან მყარფრთოსანნი და მქონებელნი ულვაშთა სოლის სახედ ქმნილთა და ხშირად ფურცლებად განყოფილთა. თავი აქუსთ გამომწერული და ხშირად და-

კიდებული. მკერდისა ფარი კნინდა პრტყელი. მრავალნი სახენი ამის ნათესავისანი შთაჲფლიან მიწასა შ(ინ)ა მძორთა მცირეთა ცხოველთასა და მათ მიერ იზრდებიან.

МОЖЖЕВЕЛЬНИК ანუ берек Juniperus communis ღვია. ბუჩქი ესე გაიზდებოზ რაოდენისამე ფუტის სიმაღლეს და დაისხამს ფოთოლთა ნემსების სახედ ე(ით)ა ფიკვი. შტო-ნი აქუს გურგალნი, გარდაშლილნი და მოსილნი ტყავითა ღია ზეთისხილისფერითა. ნემსების-გუარნი ფოთოლნი ჩვილთა ყლორტთა ზ(ედ)ა, რომელნიცა ექმნების მუკლებთა თანა სამი ანუ ოთხი ერთად მხელებელნი. სიგძით იქმნებიან სამიდან ოთხ ლინეადმდე. ყუავილნი მამრნი და მდედრნი იქმნებიან სხუადასხუა ბუჩქთა ზ(ედ)ა. ნაყოფი მისი შეადგენს ხილსა, რომელსაცა მოისხმენ ყლორტი გვერდების კერძოდ თუთო-თუთოსა ყუნწებით, სილიდით კნინდა მუხუდის მარცვლისოდენ და არიან მოშაოდ სონნისფერნი, სფერის სახედ ქმნილნი, გატკეცილნი და მზზინვარენი. სხეული აქუსთ კორცისანი. ფერით წითლად მოყვითლო და იპყობენ თჳს შორის სამ-სამ თესლთა საკმაოდ დიდთა. ახალთა ამოხეთქილთა სუნი აქუსთ საამო და ბალასინისა. გემო ეგრეთვე ბალასინისა და მსუბუქად მომწარო. ხილის გულსა აქუს სუნი არომატული საკმაოდ საამო, გემო მოტკმო და მსგზავსი სუნისა. გაიზდების ევროპასა და აზიასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ ადგილთა ზ(ედ)ა უნაყოფოთა. ხესა და ახალ ამო-ხეთქილთა ყლორტთა აქუსთ ძალი შარდის გამდენელი, ოფლის განმადიჲმებელი და სისხლის გამწმენდელი, ხ(ოლ)ი ხილნი მისნი ზრდიან, აწარმოებენ ოფლსა და განდენენიან შარლსა.

МОКЛОК ფრინველი. იხილუ ყიროк каменистой კოკონა იხვი, კლდის კოკონა.

МОКОЙ თევზა. იხილუ акула ნათელთევზი.

МОКРИЦА 1). Oniscus asellus ტენის ჭია, აგრეთვე ეწოდება ბალახსა, რომელ არს ჭუნჯრუკი. 2). მწერი არს უფრო. სილიდით ოდესმე ნახევარ ღუიშისოდენ, სიგანით ოდესმე რაოდენიმე ლინია. ზემოდან იქმნების მოყომარაოდ შავი, ქუშმოდან თეთრი. შემდგარ არს გურგალთა და მრავალთა სახსართაგან, რომელთაგან თუთუელსა თანა აქუს ოროლი ფიკვი, ყვები დაჰბილულნი ცადაქნისისებრ ქმნილნი. ულავში მომცირი და ჭავრის სახედ ქმნილნი. ბუ-დობს ნოტიო ადგილთა შ(ინ)ა კედლისათა. 3). Alsine media ბალახი ესე აღმოსცენდების ერთსა წელსა და ეკუთვნის ბალახთა მათ, რომელთაცა ყუავილებსა აქუს ათ-ათი ბეწვი ფო-ჩისა და სამ-სამი ადგილნი განსხაყოფიერებელნი ყუავილნი. ბუდე ზუთუთოლოსანი, თეს-ლის დამტეენელი მოგურგალოდ გრძელი, ერთი ადგილიანი და საესე მრავლითა მოგურგალო თესლებითა. ერთგუართა თჳსთა ბალახთაგან განსხუადების ყუავილის ფოთლებითა, რომელ-ნიცა ორად აქუს განყოფილი და ფოთლებითა მოგურგალოდ გულის სახედ ქმნილითა. გაიზ-დების ბოსტანთა შ(ინ)ა. გემო აქუს მომლაშო. იქმარების შინაგან კერძოდ წამლად, რომელი-ცა განათხელებს ბალღამსა. დახსნის მოგრბებულთა ნიეთთა მკერდისა თანა და სხე. კ(უა-ფა)დ ეწოდების 'макричник ბალღმის წამალი.

МОЛОДИЛО Sedum telephium კატის ბუძე. ბალახი ესე აღმოსცენდების ძირიდგან ყო-ველსა წელსა და აღმოსცემს მრავალთა ღეროთა ერთისა მტკაველისა სიმაღლედ. ქუშმოდან კნინდა განფენიანი, გურგალნი, გატკეცილნი და მოწითლოდ მოწეულისფერნი. ფოთოლთ დაისხამს ზშირად, წენიანთა, მსხდომარეთა, ერთიმეორისა პირისპირ მდებარეთა, პრტყელთა, ბრჭგუთა, უსწოროდ დაჰბილულთა, ორისავ გვერდით გატკეცილთა, ერთისა ღუიშისა სიგრძე-თა. ყუავილთ წყებლის ცოცხისებრ დაწყობილთა და ღეროთა წვერებზედ მსხდომარეთა. ყუავილის ბუდე აქუს ერთფოთლოსანი, ზუთად განკვეთილი. ფოთოლნი ყუავილთანი თეთ-რები. ორგზის უგრძელესნი ბუდესა ზ(ედ)ა, მოგურგალოდ გრძელნი და შუბის სახედ ქმნილ-ნი, ქუშმოდან მილისებრ შეზილნი. სუნი ბალახსა ამაჲ აქუს სუსტი, გემო წყლისა. ძალი აქუს გამაგებელი და სურავანდის წინააღმდეგი. იქმარების ეგრეთვე დასალბილებულად კორცის კორცისათა. გაიზდების ქმელთა ზორცთა ზ(ედ)ა.

МОЛОЧАЙ ანუ молочайник რძიანა. სახელისა ამის ქუშმე იგულმებთან სხუადასხუო ბალახნი, რომელნიცა განტეხისა დროსა გამოსცემენ თეთრსა წენესა რძისა მსგზავსსა.

МОЛЬ *Tinea* ღრღილი. ფ(რია)დ მცირე ოთხფეკი პეპელია, რომელთაცა ბარტყნი აგენ-
ვენ ბეწვეულთა და ეწოდების ამთ ტყავის ჩრჩილი *Tinea pellionella*. ერთგუართა თესთა-
გან განსხვავდებიან ფრთეებითა ღია ყოშრალებითა. საშუალ, რომელთასა ექმნებიან ხალი.
მეორესა ეწოდების ტანისამოსის ჩრჩილი — სრსული *Tinea sarcitella*, რომელსაცა აქუს
ფრთანი ყოშრალნი. თუთოეულსა გვერდსა ზ(ედ)ა წინა ფრთისასა თეთრი წერტილი. ბარტყი
მისი ბუდობს სამოსელსა შ(ინ)ა და ღრღნის.

МОПС, МОПСИК, МОСКА *Canis fricator* მუშკა ქოფაქის გუარი. საშუალისა და ოდესმე
მომცრო ტანის ძაღლის გუარია. ღინგი ექმნებიან ბრჭგუ და შავი. ცხვირი ზემოდ აშვერილი.
ლაშები დაკიდებული ვ(ით)ა ყურებითა. ბეწვი ექმნებისთ უფრორე მოყვითლო, ოდესმე მობ-
ნელო და ოდესმე ღია. ნათესავი ესე ძაღლთა უმცონარეს არს სხუათა ყოველთა გუართა
ზ(ედ)ა ძაღლთასა და ამის გამო ფ(რია)დ მსუქან იქმნების.

МОРДОВНИК ბალახია. იხილე *прирхитъ* ზიფარულა.

МОРЕЛЬ *Prunus cerasus juliana* შავბალი. ბალს ღუარია, რომელნიცა იქმნებიან მსხვილ-
ნი, მომეოანი, ჩაჰირებულად წითელნი, გემიერნი და ყუნწმოკლენი.

МОРЖ *Trichechus rosmarus* სამკული, ლომოვები, შირაგაა. ჯდიდესი ზღვის ცხოველია.
სიგრძით იქმნების 19 ფუტი და უმეტესიცა. სიმახო ტანისა ექმნების 8 ფუტამდე. წინა ფე-
კები მოკლენი და ხუთთითნი. თითები შეერთებულ აქუს ფარდითა და მოჭურვილნი მოკლე-
ებითა და ძლიერითა ბრჭვლებითა. უკანა ფეკები მსგავსად ზღვის ძაღლისა გაკეპილი აქუს
და ერთად შეზდილნი. თავი აქუს მსხვილი. ყბის ნაპირები მოჭურვილ აქუს ჭაგოებითა. წინა
კბილები არა აქუს, ა(რამედ) ზემო ყბასა შ(ინ)ა ორი ეშვი ქუშმო კერძოდ მოხრილნი და
ორსა ფუტსა ზ(ედ)ა უფრორე გრძელნი. სათხილე კბილები აქუს 8 თუთო მკარესა ზ(ედ)ა
ოთხ-ოთხი. ნაცულად გარეგანთა ყურთა აქუს მხოლოდ ნახერგენი ფარდით დაფარებულნი.
ტყავი ტანისა მისისა სისკით იქმნების ერთი ღუიშისოდენ, თხლად, მოკლის და მაგარის
ბეწვით დაფარებული, რომელსაცა იკმარებენ კარიტისა ღვედბად და ეშვთა მისთა ვ(ით)ა
სპილოს ძეულსა სხუდასხუა საქმეთა შ(ინ)ა. ქონსა მისსა გადაადნობენ საკმარად ეგრეთვე.
ბუდობს ზღუთა შ(ინ)ა და ჩრდილოეთის ოკეანის პირებსა.

МОРКОВЬ *Daucus carota* სტაფილო. ბალახი ესე გასძღებს ორსა წელსა. ძირი აქუს
კონუსური ერთისა მტკავლისა სიგრძე და უმეტესიცა. წითელი ანუ ყვითელი, გარეგან კერ-
ძოდ წერტილის გრგოლებითა გარემორტყმული, თხლად მიმოფანტულითა ფესვებითა. საშუ-
ალსა შ(ინ)ა აქუს გული გურგალი და ოდესმე კუთხიანი. ქუშმო ფოთოლნი გრძელთა ყუნწ-
თა ზ(ედ)ა მსხდომარენი დაწყობილ აქუს ორიან ჩარხუფლანგისაებრ. ყუნწები ზემო კერ-
ძოდ აქუს ამობურცვილნი და ქუშმოდგან ღარიანნი. ყუვილნი მზესუქვრტისაებრ დაწყო-
ბილნი, რომელნიცა გაიკეთებენ თესლთა მოგურგალოდ გრძელთა, ორისავე თავბოლოთი
ბრჭვეთა, სამითურთ ამაღლებულითა ხაზებითა. გაიზღების ევროპას კმელთა მინდორთა ზ(ე-
დ)ა. საკმელად იკმარებენ ბოსტანთა შ(ინ)ა დათესვით მოყუანილთა. ძირსა მისსა აქუს სუნი
არომატული, არა უსიამოვნო და ტკბილი. ძალი ყუათიანი და შარდის გამდევნელი. ფორი მი-
სი განდევნის შარდსა და თესლი ქარებსა.

МОРОШКА *Rubus chamaemorus* მაყვალი. ხილთა ამთ მოყვითლოთა შესახედავი აქუსთ
ნახევარსფერისა. თუთ არიან ბალისოდენ და შემდგარ კანაფის თესლისოდენ წვნიკთა ხილ-
თაგან, რომელნიცა არიან სამკუთხნი, ზემოდგან ბრჭგუნი, გამობურცვილნი, ორმწკრივად
დაწყობილნი და აქუსთ გული წვნიანი და მქონებელი თჳს შორის კერკისა, თხელის ნაკუ-
პით მოსილისა. გაიზღების ზავსიანთა ქანჭრობთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ. ძალი აქუს
გამაგრილობელი და სურავანდის წინააღმდეგი.

МОРСКАЯ ВЕТРЕНИЦА *Actinia* ზღვის კარიჭა, ფერხმრავალი. სახელისა ამის ქუთშე იგულისხმების ნათესავი ზღვისა კუთა, რომელნიცა იქმნებან მოგრძელ გურგალნი, მოღო-მენჭილონი და ქუთშო წვერითა სხუთა სხეულთა მაგარდ მოეკიდებან. ჩქიფები ექმნებიან სხუადასხუაგუარნი და კბილები შიგნით კერძოდ პირისა გადახრილნი.

МОРСКАЯ ГУСЕНИЦА *Aproditia* ზღის ღერღეტა. მოგრძე, პრტყელი და ქიცვით დაფარებული კუა არს მქონებული საჩხუტეტელისა ჩქიფისა. ფეკები აქუს ჯაგარის სახედ ქმნილნი. ოთხი თუალი და პირსა ზედა ცილინდრული მცირე ზოართუმი, რომელთა შეშლდებულ არს წინაეკრძოდ გამოსვლისა.

МОРСКАЯ КАПУСТА *Fucus* ზღვის კომბოსტო. საზოგადოდ ეწოდების სახელი ესე ყოველთა ზღვისა მცენარისა.

МОРСКОЕ ДЕРЕВЦО *Gorgonia veseda* ზღვის ნერგი. ცხოველ-მცენარია, რომელიცა წარმოადგენს ბუჩქსა სიმალლით ოდესმე რაოდენისაჲ ფუტისა და არს ფ(რია)დ შტოებანი. საფუძველი აქუს ხის მსგავსი, მყარი, თეთრი, შტოები აღმაველი, ქერქი თეთრი, მაგარი და გარემოცული მოგურგალოდ და მოგრძელ ცილინდრულითა ფორმებითა, რომელნიცა უკანა კერძოდ გადახრილ არიან და დაფარებულნი გარეგან კუთხეებიანის ქიცვებითა მაგრებითა მსგავსად კორძებისა, რომელთაცა პირები დაჰფარვენ თანაწორითა ხატითა ქუთშწარმავალთა ქიცვთა. ამოიღებენ მას ზღვის ძირიდან ყურეთა შ(ინ)ა ნორველიისათა.

МОРСКОЕ ЯБЛОКО ანუ морская перка ზღვის ვაშლი ანუ ზღვის თალგამი. ესრეთ ეწოდების სარქუმელსა ზღვისა ძირბათსა, რომელთაცა ეკლები მოსცევითან ანუ მომტერ(ვე)იან.

МОРСКОЙ ЗАЯЦ *Phoca leoprina* ზღვის კურღელი. ზღვის ძალის გუარია. სიგრძით იქმნების უმეტეს 6 ფუტისა. ბეწვი აქუს მოტალახისფერიდ თეთრი ყვითელ ფერის ნარევითა, მოგრძე და ლბილი. თავი ტანის მიხედვით მომცრო და მოგრძე. ზემო ლაში სქელი კბოს ტუჩის მსგავსად. ტყავი აქუს უფრორე სრქელი, ვიდრე სხუთა ზღვის ძალთა. ბუდობს ჩრდილოეთის ოკეანესა შ(ინ)ა და მხოლოდ შევალს ზაფხულთ თეთრსა ზღუასა შ(ინ)ა.

МОСКОВКА *Parus ater* წიშკანა. მომცრო ფრინველა. თავი აქუს შავი. ზურგი ყომალი. ქეჩო და მკერდი თეთრი. ნაღირობენ გარემო პეტრებუხისაცა შემოდგომას.

МОТОДИЛ *Sedum acre* ზაფრის ბალახი, ქვერგული. ზაფრაით. ბალახი ესე აღმოს-ცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა არს ძაფის სახე, მოკლე და შთავალს რძმად მიწასა შ(ინ)ა. ღერო ექმნების წვნიო, შტოებიანი. შ(ემდგომად) გასივდების და იქმნების გურგალი, გატყეცილი, წვნიანი, მკქრალი, ყოვლით კერძოდ ქიცვიანი. ფოთოლთ მოისბამს მოგურგალოდ გრძელთა, ბრჯავთა, წვნიანთა, ზემოდგან პრტყელთა, ქუთშმოდგან გამობურ-ცვილთა, მსხდომარეთა, წერტილებით აღნიშნულთა ყუავილთა წვრილთა წიკვალს კონის სახედ დაწყობილთა და ყუითელთა. გაიზდების ევროპას კმელთა მინდორთა ზ(ედ)ა და ბორ-ცუთა ზედაცა. ძალი აქუს გამწმენდელი პირიდან და უკან ტანიდანცა იჭმარების გრილსა სურავანდის სნეულეზმასა შ(ინ)ა.

МОТЫЛЬ ანუ мотылюк პეპელი.

МОХА, МОЩКА, МШИЦА *Thrips* ქინკლა. ესრეთ ეწოდების საზოგადოდ თვთ უმცო-რესთა მწერთა, რომელსაცა აქუს 4 ჭუარედინედ მღებარე ფრთანი ვიწრონი. პირის ფოროსა შ(ინ)ა უმცირესი და კნინდა უჩინო ცხვირი და მასთან კნინი ფარდები. ულვაშნი ძაფის სახენი და პირის სიგჱენი. სხეული ვიწრო. ტოტთა ზ(ედ)ა ფეკებისათა ნაცვლად ფხჩაღთა კნინი ბუშტები.

МОХНА *Potentilla reptans* ჭორის ბალახი, თავდარგულა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ცილინდრულის ძირისაგან, რომელიცა შთაღრმავდების მიწასა შ(ინ)ა და იქმნების ფესვებიანი. გარეგან მოშავო, გატყეცილი. მქონებული გულისა ვარსკვლავის სახედ ქმნილისა. აღმომცემელი მრავალთა ღერითა ძაფის სახედ ქმნილთა, განფენალთა მიწასა ზ(ედ)ა და მუკლოსანთა, სიდიდით ერთისა ფუტისოდენ. ფოთოლთ ღიისხამს ყლორტთა ზ(ედ)ა, სო-

ლის სახედ ქმნილთა, დაკბილულთა, ხუთ-ხუთსა ერთად. ყუავილი ექმნების ყვითელი და ხუთ-ფოთლოსანი. გაიზდების საძოვართა ზ(ედ)ა. ძირსა მისსა აქუს ძალი შეგვერელი.

МОХОВИК Fungus subtommentosus ბუზის ნიყვი, დათვის სოკო. სოკოა ძირითურთ. სარ-ქველი აქუს ყვითელი, ბუსუსით დაფარებული. ქუშმოდან აქუს ფორები ნასკვებიანი და სხუდასხუა სახისანი. ძირიცა აქუს [ანუ] ღერო თუხი მოყვითლო. გაიზდებას ტყეთა შ(ინ)ა.

МОХ. МОШОК, МОШЕЧЕК, Muscus ხაესი. ესრეთ ეწოდების ღმბილთა მცენარეთა. რომელთა აქუსთ უჩინო ყუავილნი და აღმოვლენ ჩრდილიანსა და ნოტიო ადგილსა ზ(ედ)ა, ეგრეთვე დაბერებულთა ხეთა ზ(ედ)ა და ქუათა ზედაცა.

МРАВИЙ ანუ муравей Formica კიანქველა. მწერთ გუარია, რომელსაცა აქუს პირი უწენ და 4 საკბენელი ისარი. უღვაშნი ძაფის სახედ ქმნილნი და სახსრებიანი. შორის მკერდისა და უკანა სხეულისა სწორედ მდგომარე ქიცივი. ცხოვრობენ გუნდად. მამალთა და დედალთა აქუს ოთხოთხი კანის ფრთანი. მუშავთა მათ შორის არა აქუს ფრთანი, ა(რამედ) უჩინო საწერტელი, ე(ით)ა პირველთა. დედალთა ოდენ არა აქუსთ საწერტელი. საყოფელი მათი შემდგარ არს გორაკისაგან წნელის წვერებისა, რომელსაცა იგინი შეავროვებენ. მამალნი დედალთა თანა იპეპლივან დროსა ფრინვისათა მათისასა და დასდებენ კვერცხთა თესთა გორაკისა ფსკერსა ზ(ედ)ა, რომელთათუცა ზრუნავენ მუშავნი. {კიანქველთაგან}! გამოხდიან მუშავსა სპირტსა და გორაკი მათი კვერცხებითურთ იქმარების საბანებელად, რომელიცა ფ(რია)დ აღატყინებს.

МРАВОЛЕВ Myrmelion formicarium კინქველომი. მწერსა ამას აქუს ოთხი დაფანქრული ფრთანი, რომელთაცა უკანა ნაპირსა ზ(ედ)ა აზის თეთრი ხალი. სახელისა ამისავე ქუშმე იგულსმებიან მათი მსგზავსნი მწერნი, რომელთა ეწოდების კინქველი და იზრდებიან კოლოებითა. უკანასკნელნი ესე იქმონენ ქვიშიანსა მიწსა შ(ინ)ა სოროთა ერთით მეორეში გამავალთა, რომელთაცა პირსა ჰყოფენ მობრუნებულის ძაბრის სახედ. დარბიან უკან-უკან და სარბენელთა ჩქიფებითა ააგდებენ ზემოდ ქვიშასა და თუთ დაიმალივან და განღებულთა პირითა ულოდინებენ, ეიდრემდის მცოცარე კოლო შთავარდებოდეს ძაბრსა მას შ(ინ)ა, რომელსაცა შეიპყრობენ და გამოსწოვენ. ბუდობენ ქვიშიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა ეეროპას და აზიას.

МУРАВЕЕД Myrmecophaga კინქელისმამელა. ცხოველსა ამას აქუს ოთხი ფეკი. გრძელი ღინგი და არცაღა ერთი კბილი პირსა შ(ინ)ა. ენა ვიწრო და გრძელი და გამოსაშვერელი. ტანი მოსილი ღმბილთა და გრძელითა ბეწვითა. ცხოვრებს ამერიკას სამხრეთის კერძოდ. იზრდების უფროს წილ კინქვლებითა, რომელთაცა გუნდშია შთასდებს ენასა და რა შეიკვრიან კინქველნი კ(უღ)ად უმოიქცევენ პირად.

МУРЕНИЙ ზღვის გველთევზა.

МРАМОР იხ. мрамор მარმარილო.

МУЖЕСКОЙ КОРЕНЬ იხილუ мандрагор მამრისძირა ანუ მანდრაგორა.

МУЖИК КОРЕНЬ Stellara chamaejasme ზაფრის ბალახი. ზაფრაოთი, ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა არს მოსილი გარეგან კერძოდ ზინდის-ფერის კანითა, გარემორტყმული გამომბურცვილთა გრგოლებითა. გული ანუ კორცი აქუს თეთრი, გემო ტკბილი. დაღევის შ(ე)მდგომად მშუშველი და სიცხარის მაწარმოებელი პირსა შ(ინ)ა. სიმსხოთი იქმნების ოდესმე ერთისა დუიმისა. განიყოფების ორ პირველ ღეროდ ძირი ესე და იქმნების სიგრძით უმეტეს ერთისა ფუტისა. ფესვები ექმნების მრავალი. ძირისა ამისაგან აღმოვლენ მრავალნი ღერონი და ოდესმე 30-მდე, რომელნიცა იქმნებიან წერტილნი,

¹ ქართულ ხელნაწერში ამ აღდგენილი სიტყვის ადგილას იყო „კოლოთაგან“, რაც შემდეგ ტექსტისავე ხელით არის გადაშლილი.

სუსტნი, საფუძველსა შ(ინ)ა მოწითლონი, ზემო კერძოდ ღია მწუანენი, უგარძელეს ერთისა მტკაველისა, ხშირითა ფოთლებით მიჰფარებულნი და ფოთოლი ესე არიან მოკლენი, ერთი-მეორისა შ(ემდგომად) გამომაყლნი, ორისავე თავბოლოთი მწვეტნი და ძარღვიანნი. თუთუ-ლისა ღეროს წვერსა ზ(ელ)ა გამოვლენ ყუავილნი მზესუკვრიტის სახედ დაწყობილნი და მომ-ცრონი, რომელთაცა ფოთოლი ზემო კერძოდ არიან თეთრნი და ქუთმოდან ძოწუელისფერ-ნი. გაიზდების მრავლობით ციბირსა შ(ინ)ა გარემო სელენდისა, ინდოლისა, შილკისა და არ-ლუნისა. ციბირის ერნი იჰმარებენ ძირსა ამის ბალახისსა ე(ით)ა საიმედოსა სასაქმებელსა და საღებრებელსა.

МУКСУН *Varietas salmonis eperlani* ფიჩხულა. თევზი ესე არს მსგზავსი სიგისა, რა-მელიცა ბუდობს ციბირის მღრნარეთა შ(ინ)ა.

МУЛ ლათინურია. იხილე **ИШАК** ჯორი.

МУНДА *Cobitus fluviatilis* თევზია. იხილე **ВЫЮН**.

МУХА ბუზი. მწერი არს ორფრთოსანი, რომელსაცა აქუს ლბლი, ჯორციანი და მორე-კადი ხორთუმი, რომლისაცა შეზიდვად შემძლებელ არს და ე(ულა)დ აქუს ორი გვერდების კერძოდ საკბენელი ისარი. ნათესავი მწერთა ამთ არიან მრავალგვარნი.

МУХА ШПАНСКАЯ *Meloe vesicatorius* შპანსკული ბუზი, კანთარიდე. მწერია ორ-ფრთოსანი. ზემო ფრთანი აქუს ნაქუქისგუარად მყარნი, ა(რამედ) მორეკადნი. სიგარძით ყოვლადისა ტანისანი. უღვაშნი შავნი, მუქლოსანნი და ძაფის სახედ ქმნილნი. თავი ხრახნი-ლი. მკერდი მოგურგალი. ფერით არს ს(რულიად) მწუანე. ბუდობს რუსეთსა შ(ინ)აცა თბილ-სა ადგილსა. მტვერსა მისსა მოაყრიან სალბუნსა და დააკერენ ტყავსა ზ(ელ)ა, რომელიცა მოს-წევს მას და შეიქმს ბუშტებსა და ამოსწევს შეყენებულთა წამხდართა ნოტიოთა სხეული-სათა.

МУХОЛОВКА *Myscicapa* ბუზიჭერია. მომცრო ფრინველია. ნისკარტი აქუს სამთრია-შიანი, ორისავე გვერდით გამომაყრატებული და წვერმოკავებული. პირის გარემო გაუზდების შავნი ჯაგარნი. ბუმბული აქუს შავი შუბლის გარდა, მუცელი და ხალები ფრთათანი თეთრე-ბი. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა.

МУХОМОР *Agaricus muscarius* საღ მომვლოჭე, ბუზიბოცია სოკო. სოკოსა ამას ღერო აქუს პირველ დასაწყისში სფერის სახედ ქმნილი, სარკველი წითელი ანუ ყვითელი, თეთრის ხალებითა მექექის მსგზავსად. გაიზდების მიწდორსა ზ(ელ)ა. ფ(რია)დ გესლიანი არს, და ამისთვის იჰმარებენ შემწუარსა, ბუზთა ამოსაწყვეტად.

МУШКАТ ანუ *мускат мушкатной орех Nux moschata* ჯაგუზი, ზეხო. კურკა არს, რა-მელიცა იპყრობების ეაშლსა შ(ინ)ა მწარესა და საქმელად არა საქმარსა და მსგზავს არს ზე-თისხილისა. ფერით იქმნების გარგან ყოშრალი, ფანჯრიანის ზემო პირითა. კორცი აქუს საესე და მყარი, ძოწუელისფერის ძარღვებითა აქრელებული. სუნი არომატული მისი თჳს საყო-ფველი, გემო გამახუბრებელი რაოდენითამე სიმწარითურთ. ყოველი შედგინება მისი იჩენების სიმრავლესა ზეთისასა. ზენი ჯაგუზისა მომსხმელნი გაიზდებიან ეუნძელთა ზ(ელ)ა მოლუქისა-თა და უფროვე ბნდას და ბორნეას. არის აგრეთვე ამერიკასაცა სამხრეთის კერძოდ. იჰმა-რების ე(ით)ა გამამაგრებელი და ძილისა მომგერელი ღონისძიება და მასალადცა საქმელთა შ(ინ)ა.

МЫКИЗ *Salmonis species* გვერდწითელი. თევზი ესე არს ორბაგულის გუარი. ჭიკვი აქუს მსხვილი. თავი საშუალო. ღაწენი ვერცხლისფერი შავის წინწყლებითა აქრელებულნი. თუთოს ღაწესა ზ(ელ)ა თუთო ღიდი წითელი ხალი. ღინგის ზემო კერძი აქუს ამოქდარი და ბრჭკუ, ხ(ოლო) ქვემო მოკავებული. პირსა შ(ინ)ა და ენის გვერდებზედ აქუს კილნი. ზურგი მოშავო შავის გურგალისა ანუ ნახევარგურგალის ხალებითა. ორსავე გვერდზედ თუთო-თუთო განიერი

წითელი ზოლი, რომელნიცა კინდა თავიდგან ვიდრე კუდადმდე განერეცელდებიან. გემოდ არს საამო. შევალს ნახირად კამჩატკის მდინარეთა შ(ინ)ა.

МЫЛО ТАТАРСКОЕ ბალახია. იხილე *боярская спесь* თათრის საპნა.

МЫЛЬКЧУЧ თევზია. იხილე *'белая рыба* თეთრი თევზი.

МЫЛЬНАЯ ТРАВА ანუ *мыльник Saponaria officinalis* საპნა ბალახი, ქვდუნა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ცილინდრულისა, რომელიცა შთარდმედების მიწასა შ(ინ)ა ოდესმე უმეტეს ორისა ფუტისა. სიმსხოთი იქმნების ყუის ფრთისოდენ, მუცლებიანი და აღმომცემელი მუქლთაგან ფესვთა. მოსილ არს მოყვითლოს ფარდითა და აქუს შინაგანი კერძი თეთრი და მოტკბო. ღერო გაეზღების ოდესმე უმაღლეს ერთისა ფუტისა, მუკლსად, წვერის კერძოდ შტოებიანი. შტოში იქმნების ერთიმეორისა პირისპირ მდებარე, მოგრძელ შუბის სახედ ქმნილნი, გატკეცილნი, სამძარღვიანნი და მოკლე ყუნწიანნი. ყუავილთ დაისხამს წვეკლის კონების სახედ დაწყობილთა თეთრთა, რიცხვით ხუთსა, სოლის სახედ მოყუანილთა, რომელთაცა ნაპირები ექმნებიან მკერალად მწუანენი. გაიზღების ყოველგან ევროპასა შ(ინ)ა. ძირსა და ბალახსა ამისასა დანაყილსა და წყალსა შ(ინ)ა გახსნილსა ექმნებიან ქაფი საპნის მსგავსად, რომლისა გამო სახელიცა ესე სწოდებიან და აქუს ძალი გამწმენდელი.

МЫЛЬНОЙ КАМЕНЬ *Steatites* ქუასაბონა, კალეშა. ქუა ესე იწნებოდა ანუ მწუანე ანუ მომწუანა და ლბიო ესოდენ, რომელ დანით გაიფხიკების. შეხებისა ქამსა სხლებების საპნის მსგავსად. განტეხასა შ(ინ)ა აქუს ეკლიანი სახე. გატყდების განუსაზღვრებელ ნაკრებად ბრჭყელ. შინაგან არს უმზინვირო და სადაც განზიდავ ხაზსა, მუნ ელვარებს. ცეცხლსა შ(ინ)ა გამყარდების და არა გადნების.

МЫС, МЫСОК 1). ბეჭობი, ყურე. ამაღლებულ გორისაებრ ადგილი ქუშყანისა და ზღუასა შ(ინ)ა შეზღული, 2). ადგილი სოლის სახედ გამოწეული, რომელსამე ვაქესა ადგილსა ზ(ედ)ა.

МЫЧАГАТКА *Alca cyrrhata* ბრჭყუნი, ქორჩორწულა. ზღვის ფრინველია შავი, თვნიერ ორისა ქორჩისა თავსა ზ(ედ)ა, რომელნიცა აქუს თეთრები მოყვითლოდ და ყურებიდგან კინდა კისრადმდე მდებარებენ ნაწნავისაებრ. ნისკარტი აქუს სოლის სახედ ქმნილი, გვერდებით კერძოდ მოწურვილი სამის მომცრო ღარიოთურთ. კუალად ეწოდების *ипатка* იხილე ლექსი სიე. ბუდობს გარემო კამჩატკისა.

МЫШЕЙ ГОРОХ *Vicia graeca* თავისი ბარდა, ვირისგვერდა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. შესახედავი აქუს გურგალის მარცელის მუხუდოსი, ა(რამედ) უმცირეს მისა არს ყოველსავე ნაწილსა შ(ინ)ა. ერთსა ზ(ედ)ა ღეროსა ექმნების მრავალნი ყუავილნი და შ(ემდგომად) რქანი. ფოთოლნი შუბის პირის სახედ მოყუანილნი, მსუბუქად ბუსუსით დაფარებულნი. გაიზღების მრავლობით ქნულთა შ(ინ)ა და შეადგენს პირუტყვთათჳს პოხიერსა საძოვარსა.

МЫШЕЙ ТЕРН *Ruscus aculeatus* თავისკინჩხა. ბალახიცა ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ცილინდრულისა, რომელიცა ექმნების მცირედ ხრახნილი, ფერით ყომრალი, მრავლითურთ ცილინდრულითა მოგრძე ყომრალის ფესვებითა. ფოთოლთ დაისხამს წვერებასა ზ(ედ)ა ეკლებითურთ, რომელთა ზ(ედ)ა იქმნებიან ყუავილნიცა მამრნი ერთსა, ხ(ოლო) მდებარნი მეორესა ბალახსა ზ(ედ)ა, რომელნიცა შემდგარ არიან ხუთთა მომცროთა ფოთოლთაგან თავლის დამტევენელითურთ. მამრთა შ(ინ)ა იქმნების ხუთი ფოჩი. ხ(ოლო) მდებრთა შ(ინ)ა ერთი განმანაყოფიერებელი ბუდე. ნაყოფსა შეადგენენ ხილნი ორიითურთ თესლითა. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ. ძირსა მისსა აქუს ძალი დამარღვეველი სრქელისა ბალდმისა და გამდგენელი შარდისა.

МЫШЕЙ ХВОСТ *Myosurus minimus* თავისკუდა. ბალახი ესე გაძლებს ერთსა წელსა. ყუავილთ დაისხამს ხუთის ფოჩითურთ და მრავლითა ნაყოფის საშობითურთ. ბალახსა ამას

ოესლის დამტევენელი დაწყობილ აქუს გარემო ღეროასა სიგარძეზდ ესრეთ, რომელ ერთი-მეორესა მსგავსად კრამიტისა იგერგლიე დაჟარავს და ემსგავსების რომლითამე ხატიოთა თავ-ვის კუდსა. გაიზღების ყოველგან გარდაშლილთა მალალთა ადგილთა ზ(ელ)ა.

МЫШЕЖ ЧАЖ *Astragalus tragacantoides* თავისი ჩაჲ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყო-ველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა შთაღრმავდების მიწასა შ(ინ)ა სწორედ და არს მობინდის-ფეროდ ყოშრალი, გაშვარებული, ბატის ფრთის სიმსხო. ღერონი ამოვლენ პირველად მრ-ვალნი, ფ(რია)დ მოკლენი, მიწასა ზ(ელ)ა განფენადნი და გარემოცულნი ყუნწებითა, რომელ-თავან გაიზღებიან ფოთოლნი თეთრის ბუსუსით დაფარებული, ექვსიანი ანუ შვიდიანი კენ-ტად დაწყობილნი ჩარხუფალანგისაებრ და ყუნწთა ამათგან გამოვლენ მრავალნი ყუავილოთ ღერონი, უფოთლონი, წვეილნი, ფ(რია)დ თითოიანი და მკონებელნი წვერებითა ზ(ელ)ა თვსთა ოროლისა ანუ სამსამისა ყუავილისა, რომელიცა არიან ღიღნი, ყვითელნი და ეგრეთ დაწყობილნი ვ(ით)ა გოროხოსანი. ნაყოფი მისი შემდგარ არს რქათავან მოგურგალოთა და გატეცილთა. მრავლობით გაიზღების ციბირსა შ(ინ)ა.

МЫШЬ ЛЕТУЧАЯ *Vespertilio murinus* ღამურა. ცხოველი ესე შესახედავითა და ფე-რითა ბეწვისათა თავისი მსგავსი არს. სიგძით იქმნების $3\frac{1}{2}$ ღუიშისა. ყურები ასხს თავის სიგძე და კუდი კნიდა ყოვლადისა მისის ტანის სიგძე. წინა ფეხები აქუს უგრძელეს სხეუ-ლისა. ფ(რია)დ მოკლისთურთ კერისათა. შორის ბეჭებისა და წინაფეხებისა, შორის ოთხთა თითებისა, შორის წინა და უკანა ფეხებისა და ჩუშულებისაებრ შორის უკანა ფეხებისა გა-წეულ აქუს ნაზი და შიშველი ტყავი, რომელიცა მსახურებს ფრენისადმი. ცხოვრებს ხეათა ფულურითა შ(ინ)ა და ნაპრალოთა შ(ინ)ა ოხერთა შენობისათა. ფრინავს ოდენ ღამე. იზრდების ღამის პეპელებითა და სხვითა მწერებითა.

МЫШЬ ФАРАОНОВА *Viverra zibethica* ფარაონს სიჩანი. მომცრო მკეცი ესე არს სიგძითა ერთი ფუტი და ცხრა ღუიში. კუდი აქუს ფუტი და ნახევარი. ფეხები მოკლე. ყურები მოკლენი, განიერი და მოგურგალებულნი. კუდი ძირში მსხვილი, წერის კერძოდ წვნივი. ბეწვი აქუს ყოვლადსა ტანსა ზ(ელ)ა მუცლის გარდა, მოწითლოდ ყვითელი, რომლისადა თვთუელი ბეწვი შემდგარ არს თეთრთა და შავთა პაწაწა გარგოლთაგან. ბუღობს ეგვიპტესა შ(ინ)ა ნილოს მდინარის პირსა. იზრდების თავგებითა, ხელოებითა, გველებითა და უფრორე ფრინველთა და კროკოდილოს კვერცხებითა. სხეებრ ეწოდების **ИХНЕИМОН** იხ-ნეიმონი.

МЫШЬ ГЛАЗКИ *Gypsophila muralis* თავისთულა. ბალახი ესე გასძლებს ერთსა წელსა. ღერო აქუს განყოფილი. ფოთოლნი ვიწრონი. ყუავილის ბუდე ზუთფოთლოსანი. ყუა-ვილები მომცრონი და თეთრნი, რომელთაცა ფოთლები ექმნებისთა წვრილად დაკბილულნი. გაიზღების გზისპირებსა.

МЫШКИ УШКИ *Hieracium pilosella* თავისყურა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყო-ველსა წელსა ძირიდგან. ღერო აქუს განფენადი მიწასა ზ(ელ)ა. ყუავილნი რთულნი, ყვითელ-ნი, თვთოდ მსხდომარენი ღეროთა ზ(ელ)ა ძირიდგან ამომავალთა. ფოთოლნი მოგურგალოდ გრძელნი, მრთელნი, ქუშმოდგან თმანნი. გაიზღების კმელთა საძოვართა ზ(ელ)ა.

МЫШЬЯК *Arsenicum* მარგამუჟი. სიჩანოთა, სულეიზანი. ნიეთერება ესე არს თეთრი, მზინეარე, მკველიანი. გემოდ ცხარი. გადადნობის შემდგომად მომცემელი ნახევარ ილე-კროსი. ფერით უზნელესი ტყვიისა, მფრინავი. დაგდებული ნაქორცხალსა ზ(ელ)ა კუპალად განქარდების. სუნი აქუს ნიერისა. სპილენძს გაათეთრებს. გაიხსნების ყოველსა ნოტიოსა შ(ი-ნ)ა და თვთ წყალშიადა. კაცთა და ცხოველთათჳს შეადგენს ფ(რია)დსა სამსალასა.

МЫШЬЯК ЖЕЛТЫЙ *Arsenicum flavum* იხილე **летчатка** მარგამუჟი ყვითელი. სუ-ფეიზანი სარუ.

МЯТА *Mentha crispa* პიტნა, ნანა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდ-
გან ცილინდრულისა ფესვებიანისა, რომლისაგანცა მრავალნი ამოვლენ ღეროანი სიმაღლით
ერთის ფუტისა და უმაღლესცა, სწორენი, ოთხკუთხნი, მუკლოსანნი, ხორბლიანნი და შტოე-
ბიანი. შტოები მდებარებენ ერთიმეორისა პირისპირ. ფოთოლთ გამოისხამს მუკლებთა თანა.
სწორედ მდგომარეთა ერთიმეორისავე პირისპირ, მოკლეყუნწიანთა, მოგრძეთ გურგალთა,
წვერებმწვერთა, მოღალმეწკოლთა და ნაპირებ დაკბილულთა. ყუაველთ მოისხამს წვერებზე
ზ(ედ)ა, მაგრა შეწყობილ კონებად დაწყობილთა, ფერით ღია შავთა. სუნი ბალახსა აქუს არო-
მატული, ძლიერი და გემო გამაზურებელი სპირტის მსგავსად, რომლის გამო აქუს ძალი გან-
მყოფელი ბალმისა, გამამაგრებელი კუქისა და გამხსნელი სისხლისა. გაიზღების მრავალსა
ადგილსა.

МЯТЛИКА *Poa pratensis* ქერიმონა, მახაყანა. ბალახი არს კუმლიანი და კუმლინ-
ეკმნების წვეპლის კონის სახედ დაწყობილნი. ღერო ანუ ჩალა გაეზღებისთ ორ ფუტამდე,
რომელნიცა აღნიშნულ არიან ორითა ანუ სამითა მუკლებითა. კანი თესლების გარემო-
(მ)ცველნი შემდგარ არიან ორთა ფოთოლთაგან ფ(რია)დ ეიწროთა და უსწროთა. თესლე-
ბი აქუს წვრილი. გაიზღების ნაყოფმომცემელთა მინდორთა ზ(ედ)ა ეეროპას.

МЯТЛИНА *Bromus cristatus* ურიზა. ბალახცა ესე არს კუმლიანი, რომელიცა აღმოს-
ცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომლისაგან ამოვლენ მოხრილნი ჩალანი მქონებელნი
ხშირად კუმლისანი, რომელთაცა ყოველნი კანნი აქუსთ ფხიანნი. გაიზღების პოხიერთა სა-
ძოვართა ზ(ედ)ა ციბირსა.

МЯХУНЬКА *Phylalis alkekengi* დუღღუბულა, ონტოფა. ბალახი ესე აღმოსცენდების
ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა აქუს ფოთოლნი გულის სახედ ქმნილნი და ამომაკრა-
ტებულნი. ყუაველნი თეთრნი და თუთოელი საკუთარსა ღეროსა ზ(ედ)ა მქდომარე. ნაყოფი
მისი შემდგარ არს ხილთაგან სიდიდით ბალის ოდენ, რომელნიცა შეკულ არიან ყუაველის
ბუდესა შ(ინ)ა და ბუდესა ამას გარეშეუცევის იგი მსგავსად ბუტისა, რომელიცა დამწი-
ფების ეამსა გაწითლდების. ხილთა ამისათა ნაზსა ქუშმე კანისა თუისსა უპყრიესთ მოყვითლო
წვენი ღვინის გემოსი, რომელსა შ(ინ)ა არიან მრავალნი თესლნი მოგურგალოდ გრძელნი და
პრტყელნი. ხილი იქმარების ვ(ით)ა ღონისძიება შარდისა ფ(რია)დ გამდევენელი. გაიზღების
ეეროპასა ზომიერსა ჰაერსა შ(ინ)ა და სიცივესაცა დიდსა იტყრთებს.

H

НАВАГА *Gadus callarias* ზურგმაღალი. ზღვის თევზსა ამას თავი აქუს დიდი. ზურ გო
დასაბამით ამომჯდარი, ხ(ოლო) პირველისა და მეორისა ზურგის ფრთისაგან მცირედ მო-
წურვილი. ფერი აქუს ბინდისა წინა კერძოსა ზ(ედ)ა თავისასა ნესტოებადმდე, ხ(ოლო) უკა-
ნა კერძოსა ზ(ედ)ა თავისასა ზურგსა და გვერდებსა ზ(ედ)ა ავრებულ აქუს ტყავი ხალე-
ბითა ნაცრისფერისათა და ბინდისფერისათა. მკერდი და ს(რულა)დ ქუშმო კერძი აქუს თეთ-
რი. მკერდის ფრთანი მოხნელოდ მოყვითლონი. მუცლის ფრთანი მოყვითლოდ თეთრნი, ზურ-
გისა და კუდის ფრთათა ნაპირები ბინდისფერნი და ძირში მქარაღნი. თუალები აქუს დიდე-
ბი. ქუშმო ყბა უმოკლეს ზენაჲსა. ორნივე ყბები მოჭურვილნი განმახვილებულითა და მცი-
რედ უკანა კერძოდ გადახრილითა კბილებითა. ინადირების თეთრსა ზღუასა და ჩრდილოეთი-
სა ოკეანესა შ(ინ)ა მრავლობით.

НАЖДАК *Smiris* ზუმფარა. ქუა არს ფ(რია)დ ჰყარი წლა რკინიანი. იქმარების ელვა-
რების მიცემისათჳს ქუათა. ქიქათა და სხუათა.

НАЛИМ *Gadus lota* ღლანი. ლოქის გუარია. ღლაპუტი. თევზსა ამას აქუს ტანი მოგრ-
ძე, მომცრო ქიცეებითა, რომელნიცა ადვილად დასცივიან და არს თუთ ღორწოთი დაფარე-
ბული. თავი აქუს სოლის სახედ ქმნილი და უგავს ლოქოს. ყბები თანასწორენი უღვაშები-
თურთ. მუცელი დაკიდებული. ქორცი აკრელებული, ჩაპირებულის წითლითა და შავის ხა-
ლებითა. ფერი აქუს მოყვითლოდ მოშავო. ბუდობს ყოველგან ევროპასა ტყბილთა წყალთა
შ(ინ)ა.

НАПЕРСТОЧНАЯ ТРАВА *Digitalis purpurea* სათითურა ბალახი. ბალახი ესე გაძ-
ლებს ორსა წელსა, რომლისაც ყუაილებსა აქუს განვრცელებულნი სათითის მსგავსად მი-
ლები. ნაპირები ოთხად ნაწილად და წერილად განკვეთილნი. ყუაილის ფოჩები სადგისის
სახედ ქმნილნი 4, ყუაილის ძირსა ზ(ელა) მიმაგრებულნი. განმანაყოფიერებელი ადვილი
ერთად და მარტივი. თესლისა დამტეველი მოგურგალოდ გრძელი, ორმილიანი, რომელსაცა
უპყრიეს მრავალნი წერილნი თესლნი. გაიზდების ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა.

НАПЛАВ *Potamogeton marinum* ქარქაშა. მცენარია. ევროპის ზღვისპირებსა გაიზ-
დების. ფოთოლთ დასხამს ვიწროთა, ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომად) გამოშვალ-
თა, რომელნიცა დასაბამშია ქარქაშისაებრ გარემოიცივენ დედა ღეროსა.

НАРД *Andropogon nardus* ნარდი. შაბუ. მცენარი ესე არს ქეშილიანი. ჩალისა(ო)დენ
გაიზდების. შეერთებიდან ზემო ფოთოლთასა ღეროასა თანა ამოვლენ ბუდიდან ანუ ქარ-
ქაშიდგან ოროლი ღერო, რომელთა შორის ერთი იქმნების უფრორე მოკლე. აწარმოებს
თესისა საშუალიდგან ჩაოდენთამე მოკლეთა მომცრო ღეროთა, რომელნიცა კ(უალა)დ ორად-
ვე განიყოფიან და იგი რომელიცა უგრძელეს არს, უფრორე მეტად განიყოფის, რომლისა გა-
მო იხილვებიან ქეშილთა შ(ინ)ა მომცრო ფოთოლნი ყუაილის ბუდისა წარმომადგენელნი.
გაიზდების ინდოეთს და აქუს სუნი საამო.

НАРЦИСС *Narcissus* ნარციზი. ხახვისგუარი მცენარია, რომელსაცა მწვენიერ ყუაილთა
მისთა გამო განამრავლებენ წალოტთა შ(ინ)ა. ყუაილნი მისნი შემდგარ არიან ექუსთა მო-
გურგალოდ გრძელთა ფოთოლთაგან წვერებმწვეტთა და პრტყელთაგან. თავლის დამტევენ-
ლი აქუს მილის სახედ ქმნილი, ძაბრისაებრ გარდაშლილთა ნაპირითა. ყუაილის ფოჩები
6, სადგისის სახედ ქმნილნი და მილსა შ(ინ)ა თავლის დამტევენლისასა დამაგრებულნი. თავ-
ვები მოგრძედი. თესლის დამტეველი მოგურგალო და სამკუთხი. ნაყოფის მაწარმოებელი
ძაფის სახედ ქმნილი და უგრძელეს ყუაილისა ფოჩებისა, რომლისაცა ფორო არს სამად
განყოფილი, ბრჭგუ და მოღარიანი.

НАСТУРЦИЙ *Tropaeolum maius* ინდოური წიწმბატი. ბალახი ესე არს ერთისა წლისა და
დაპთესენ ბოსტანთა შ(ინ)ა. ყუაილთ მოისხამს დიდებსა, ყვითელთა, გრძელთა ღეროთა
ზ(ელა). ბუდე აქუს ერთფოთლოსანი მოყვითლო, გატყეცილი და განკვეთილი. თავლს და-
მტეველი კონუსისაებრი, სწორე, ხუთკუთხი, გატყეცილი და ფ(რია)დ გრძელა. ყუაილი
იქმნების წითლად მოყვითლო, შემდგარი ხუთთა ფოთოლთაგან მოგურგალოთა, უსწოროთა,
რომელთა შორის ზემონი რქათა ზ(ელა) თავლის დამტევენლისათა შეზდილ არიან ყუაილის
ბუდისა თანა, შავის ხაზებითურთ ქუსშოდგან. 3 ქუსშოდგან თანასწორ არიან გრძელთა
ფრჩხილთა ზ(ელა). გაიზდების საკუთრივ პერუსა შ(ინ)ა. ძალი აქუს სურავანდის წინააღმდეგი.

НАШАТЫРЬ *Salomoniacum* ნიშადური. საშუალი მარილია, რომელიცა შემდგარ არს
მფრინავისა ნაცარტუტის მარილისა და სიმეავისაგან მონახარშის მარილისა. გემო აქუს ცხა-
რი. ცეცხლსა ზ(ელა) გაფრინდების, წყალსა შ(ინ)ა გახსნილი აწარმოებს სიგრილესა. იკმა-
რების ე(თი)ა ღონისძიება ძლიერად ბალმის დამარღვეველი და სიღამლისა წინააღმდეგი,
ეგრეთვე მოკლევასა და გაწმენდასა შ(ინ)ა სპილენძიქულისა და რკინის კუჩქლისასა. მის

მეგრ შემზადდების გამოყვლითა ცხარა სპირტი და შეწვევითა განუქრობელისა კირისათა, რა განეყოფების მფრინავი მარლი, მსახურებს განმდღვიძებელ ღონისძიებად სუნებისა გამო.

НЕГНУЧЕЕ ДЕРЕВО *Taxusbuccara* იხ. тил სტახსი. ურთხელი.

НЕДОТЫКА *Impatiens nolimetangere* კარავა. ბალახი. ბალახი ესე აღმოსცენდების. ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა აქუს ღერო მუკლოსანი. მუკლები აბურცებულნი, ფოთოლნი შუბისპირისა სახედ ქმნილნი და ვიწრონი. ყუავილნი ყვითელნი და თუთოული საყუთარსა გრძელსა ყუნწსა ზ(ელ)ა. ყუავილის ბუდე აქუს მომტრო, ორფოთლოსანი, დაცოვადნი და გვერდით ყუავილისა მყოფი. ყუავილი შემდგარ არს ხუთთა ფოთოლთაგან. თაფლისა დამტევნელი აქუს სარქველისაებრ ქმნილი. მიმღებელი თესდაში ქუშმო ყუავლის კერძისა. ნაყოფი მისი შედგების რქათაგან გრძელთა, ვიწროთა, მოკაეებულთა, რომელნიცა შემოსვლსა (ე)მდგომად უკეთუ დააჭირო კელი გაუსვლდების ქვერქი, მსგავსად შეილდისა დაიხვევის. გაიზდების კორომთა შ(ინ)ა ევროპას და კანადასა შ(ინ)ა.

НЕЗАБУДКА ანუ *hezenydy ment* *Myosotis arvensis* ნუ დამივიწყებ, ფარუზა ბალახი ბალახი ესე გასძლებს ერთსა წელსა. ღერო აქუს სწორე და მარტივი. ფოთოლნი შუბისპირისა სახედ მოყუანისნი, ხორხლიანნი. ყუავილნი მომტრონი, ღია შეენი, საშუალ რომელთას შორის იქმნებთან ყვითელნი ქიციენი განმდობელნი ფორომსანი ყუავილის ბუდისადმი. თესლები აქუს ხორხლიანნი; გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა კმელთა ველთა ზ(ელ)ა.

НЕКЛЕН *Acer tataricum* ნაკერჩხალუ. ხე ესე იქნებას სიმაღლით 15-გან 20 ფუტამდე. შტოები გამოესხმიან ერთიმეორისა პირისპირ მდებარედ კნინდა თუთ ძირიდგან, რომლისა გამო ჰგავს უფროგრე ბუჩქსა, ვიდრე ხესა. ქერქი აქუს მოყომარალოდ აგურისფერი. შედგინება მაგარი ანუ მყარი, თეთრითა თხლად მოშალს ძარღვებითურთ. ფოთოლნი ასს ერთიმეორისა პირისპირ მდებარებით, რომელნიცა უფროს წილ არიან მოგურგალოდ გრძელნი, გულისსახედ ქმნილნი, უსწორო კბილებითურთ და ოდესმე ერთითა ანუ ორითა გამოწეულითა კუთხეებითა. ყუავილთ დაისხამს თეთრთა, მრავალრიცხველთა, მტევნებად ყოველთა შტოთა ზ(ელ)ა დაწეობილთა. თესლების კონები ანუ მტევნები ექმნების სისხლისფერნი. გაიზდების სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა.

НЕЛЪМА *Salmo nelma* ყბაგრძელი, ნელმა. თევზია ორატელის გუარი. სიდიდით იქმნების ორი წყარის ოდენ და უმეტესიცა. თავი აქუს გრძელი და მწვეტი. ქუშმო ყბა უგრძელეს ზენასა. დინგი მცირედ მოპრტყე. პირი საყმოდ დიდი, ლაშები ანუ ტუჩები განიერნი. თუჯლის ფარდები მოგრძე და ვერცხლისფერი. ქიციე აქუს მსხვილი და ვერცხლისფერი. ბუდობს ყოველთა ღიდთა მდინარეთა შ(ინ)ა ციბირისათა.

НЕМЕЦКИЙ ИНБИРЬ ბალახის ძირია. იხილე *образки* ნემცის კოქა.

НЕФОРОЩ ბალახია *Artemisia pontica* აფშანი. ბუჩქია აბზინდის გუარი. ერთისა ძირისაგან მრავალნი აღმოსცენდებიან. ღერონი. გურგალნი, ერთისა ფუტისა სიმაღლედ, რომელნიცა ზემოდგან დაფარულ არიან თივთივითა და იქმნებიან შტოებიანი, რომელნიცა ვამოვლენ ერთიმეორისა შემდგომად და არიან მოკლენი და გარდამილნი, ფოთოლნი ეგრეთვე, და სხვად ერთიმეორისა შ(ემ)დგომად ყუნწებთა ზ(ელ)ა ღარებთანა და ფოთოლნი ესე არიან პრტყელნი, მსუბუქად თივთივით დაფარებულნი. ზემოდგან მომწუანანი, ქუშმოდგან მოყომარალონი, ორიანის ჩარხუფალანგისაებრ დამაკრატებულნი. მომტრო ფოთოლნი სადგისის სახენი. ხ(ოლო) ზემო წვერის ნაპირის ფოთოლნი არიან სამად განყოფილნი. ყუავილთ დაისხამს მომტროთა, რთულთა, ნახევარსფერის სახედ. დაკიდებულთა და მოკლეთა ყუნწთა ზ(ელ)ა წკეპლის კონისაებრ დაწეობილთა. გაიზდების რუსეთსა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ. სუნი უგავს ღ(მრ)თის ხესა, ა(რამედ) უფრო მძიმე აქუს. გემო ექმნების არომატული და მწარე. ამისთჳს აქუს ძალი გამამაგრებელი და სისხლისა გამახსნელი.

НЕФТЬ Bitumen naphtha ნავთი. წმინდა, ნაზი და სუნიანი ზეთი არს მთისა ანუ მიწისა, რომელიცა გამოდის თეთრისა ანუ ყვითლისა, გინა შავის თიჯიანის მიწისაგან სპარსეთსა და მიდიასა შ(ინ)ა. დროსა აღზნებისასა გამოსცემს მოლურჯოდ ყვითელსა ალსა და ფ(რია)დ მალე აენთების.

НЕЯСЫТЬ ფრინველია. იხილე **Филин**, **сова** ზარნაშო, ხ(ოლ)ო საღმრთო წერტილში ვარხვს ეწოდება.

НИГВА *Pulex penetrans* ჭიბა, კრწილა. მწერი ესე ს(რულია)დ მსგავს არს ჩვეულებითისა რწყილისა, ა(რამე)დ ოდენ ხორთუმი ექმნების ამას უგრძელეს ტანისა. სხელი აქუს მოწურვილი, მომბინდისფერი ყვითელი, ხ(ოლო) მუცელი ქუშმოდგან თეთრი. ბუდობს ამერიკისა შ(ინ)ა. შთაეკვრის ფეკებსა შ(ინ)ა ფეშმშველთა და ტყავისა ქუშმე დასდებს კვერცხთა და მით ამიზნებს მოუთმენელსა და ოდესმე სიკვდილმოსილსა ტყიელსა.

НОВОМЕСЯЧНИК ფრინველია. იხილე **звигородок** ზამთარმჩეკი.

НОГОТКИ *Calendula officinalis* ფრჩხილა, უგვარო ნარგავი, ნარვიზაქი. ბალახი ესე არს ერთისა წლისა. ძირი აქუს ცილინდრული, თეთრი, ფესვებიანი, ღერო წენიანი, კუთხეებიანი მკავლებიანი და შტოებიანი. შტონი გამოესხმიან ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ ლიტონნი და ღეროს სახენი, ფოთოლთ დაისხამს წენიანთა და შეიცვლებიან ნიჩფის სახედ. არიან ბრჭგუნი, მსხდომარენი, ორისეუ გვერდით გატეცილი. ყუავილთ დაისხამს რთულთა, თვითოდ-თვითოდ ღეროსა და შტოების წყერებთა ზ(ელ)ა, წითლად მოყვითლოთა და შარავანდელდებრთა. გაიზდების ევროპას სამხრეთის კერძოდ ქნულთა ზ(ელ)ა. რუსეთსა შ(ინ)ა პთესენ საყუავილეთა შ(ინ)ა. მიუწერენ ბალახსა ამას ძალსა სიცხის დამასუსტებელსა სისხლსა შ(ინ)ა.

НОРИЧНИК *Scrophularia nodosa* შავბალახა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა თეთრისა ძირიდან, რომელიცა შემდგარ არს მრავალთა უსწოროთა ზღუერლთაგან, კონუსურთა და მოგურგალოდ გრძელთა, რომელთაცა შინავანი კერძი არს თეთრი. მის მიერ აღმოსცენდებიან მრავალნი ღერონი ორისა ფუტისა სიმაღლისანი, სწორენი, ლიტონნი, შტოებიანი, ჩაქირებულად მწუხენი, გატეცილნი, მზინვარენი და ოთხთრამიანი. ფოთოლთ დაისხამს ერთიმეორისა პირისპირ მდებარედ, ყუნწებიანთა, მოგურგალოდ გრძელთა, ძარღვიანთა, მოდალმენქილოთა და ნაპირებდაკბილულთა. ყუავილთ მომცრათა ყუნწთა ზ(ელ)ა ჩაქირებულად ძოწეულის ფერსა, შესახედავით ჩაჩქნის მსგავსა. გაიზდების ევროპას ზღუდეთა და ღობეთა გარემო. იკმარების ვ(ით)ა ღონისძიება ტყიელის დამამებელი და დამარღვეველი ყრუსა ბუასილისა.

НОРКА *Mustela lutreola* წულის გოშია. მომცრო მკეცი ესე მსგავს არს წაისა, ა(რამე)დ სამგზის ნაყლებ იქმნების მას ზ(ელ)ა. ბეწვი აქუს მოყვითლოდ ბინდისფერისა, თევთიკი მოყვითლო და ბეწვის წვერები მოშაინი. პირის გარემო აქუს თეთრი. ყურები მოგურგალონი. სარკველი თეთრნარევი, ტოტები ფარდით შეერთებულნი, კელი წამწვეტებულნი, ბეწვით დაფარებულნი და არს უგრძელეს. ბუდობს გარემო მდინარეთა. იზრდების თევზებით, ბაყაყებითა და სხვათა წყლის მწერებითა, ვ(ით)ა წაეცა.

НОСОРОГ *Rhinoceros* ცხვირქოსანი. უდიდესი ცხოველია, კინლა სპილოსოდენ, ა(რამე)დ უფროდ დაბალი მას ზ(ელ)ა, ვინაჲდგან უდიდესი მისი სიმაღლე არა გარდაემატების ექვსსა ფუტსა. სიგრძე აქუს ღინგის წვერიდგან დაწყობილნი კუდადმდე 12 ფუტი. სიმსხო ტანისა უსწორდების სიგრძესა მისსა. თავი აქუს მოგრძე, თულაბი მცირენი, ყურები უკავს ღორსა. ქუშმო ლაში აქუს ფ(რია)დ მკვეთრი და უგრძელეს ზენაჲსა და შემძლებელ არს ცხოველი ესე გაშლად და კ(უალად) მოწურვად მისსა. ღინგსა ზ(ელ)ა აქუს მსხვილი და საესე ძელის რქა და ოდესმე ექმნების ორი. კული აქუს ორი ფუტის სიგრძე, ტყავი მოყომარალოდ შავი, ფ(რია)დ დღმენქილი, რღმებითურთ ღმენებითა ანუ ნაყეცებითა კისერსა ზ(ელ)ა,

ზურგსა, გვერდებსა და ბარკლებთა ზედა). ტანი აქუს ს(რულია)დ შიშველი, თეინიერ კუდისა და ყურებისა. ჩლიქები განყოფილ აქუს სამად. ცხოველი ესე არს ბუნებითად მყუდრო ანუ მშვიდი, უკეთუ არა განარისხეს. და მაშინ ამტერევს ხეთა და წინააღმდეგსა თჳსსა მოაკედინებს ლოშნითა. ბუდობს უდაბურთა ადგილთა შ(ინ)ა აფრიკისათა და იზრდების ეკლონითა ბუჩქებითა.

НОШНЫЙ ВРАНЬ ფრინველია. იხილე врань ლამის ყორანი.

НОЧНАЯ ПТИЦА ფრინველია. იხილე сова ბუა.

НОЧЬ И ДЕНЬ ანუ день и ночь ბალახია. იხილე ღამე და დღე ანუ დღე და ღამე.

НУЖДА Ardea garzetta საჰიროა, ყანჩი. ლაგლაგის გუარია ფრინველი ესე. სიდიდით იქმნების ერთ ფუტნახევრადმდე. ბუმბული აქუს თეთრი, ქოჩორი დაცოდებული, რომელიცა შემდგარ არს ფ(რია)დ სქელთა, გრძელთა და მოდრეკელთა ფრთათა ანუ ბუმბულთაგან. ლაწეები აქუს შიშველი და მომწუანო შორის თუალთა და ნისკარტისა. ნისკარტი შავი, ფეკები მოშაოდ მწუანენი, თუალების ფარდა მკერალად ყვითელი. ბუდობს გარემო ზღვისპირების თბილთა მკერეთა.

НЫРОК Mergus albellus ყარაულა. წელს ფრინველია. ზემოდან აქუს ბუმბული შავი და მშზინვარე. ქუშმოლგან თეთრად ვერცხლისფერი, თავი და ყელ-კისერი აქუს თეთრი. ქოჩორის ვიეთიმე ნაწილი თეთრი და ვიეთიმე ჩაჰირებულად მწუანე სოსნის ფერითურთ. ზემო კერძსა ზ(ედ)ა ქოჩორისასა ნახევარგაროლი შავი, ხ(ოლო) ქუშმო კერძს ზ(ედ)ა აქუს ეგვიითარივე გრგოლი. გვერდები აქუს მოყომრალოდ თეთრი. ნისკარტი, ფეკები, თითები და ფარდა მათი შემეგრთებელი მომწუანოდ ტყვიისფერი, ხ(ოლო) ბრქალნი შავნი. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა.

НЯРКА Salmo გოჭწითელი. თევზი ესე ორაგულის გუარია და დავალს ნახირად. სიგრძით იქმნების სამის ჩარეჰისოდენ რუსულის აღლისა. ტანი აქუს პრტყელი და ჯორცი წითელი. თავი ფ(რია)დ მცირე. ცხვირი მოკლე და მომწუეტო. კბილები მცირედნი და მოწითლონი. ენა ლურჯი და ენის გვერდები თეთრი, რომლისა საშუალსა ზ(ედ)ა ორ მწკრივად ხუთ-ხუთი კბილი. ზურგი მოლურჯო, მოშაოდ ძოწუელისფერის ხალებითა. გვერდები აქუს ვერცხლისფერი. მუცელი თეთრი. კული არა მცირედ გამოხრილი, სიგანე მისი სიგძის მიხედვით მეზუთე წილი. ქიცვი აქუს მსხვილი, გურგალი, ადვილად დაცივნად ტყავისაგან. შევალს ღიდ ნახირებად მდინარეთა შ(ინ)ა აღმოსავლეთისა და პენეის ზღვისათა.

0

ОБАБКИ სოკოკოლტა, კალშახა სოკო. ვიეთინმე ესრეთ უწოდებენ სოკოთა, რომელთა ეწოდების опенки.

ОБЕЗЬЯНА Simia ცილამტკაველა, მაიმუნი. ყაბუზუნა. მკეცი ესე ყოველთა ცხოველთა ზ(ედ)ა უმეტესად დაახლოებულ არს კაცისა თანა შესახედავითა და მსგზავსება ესე ვიეთიმე ცილამტკაველთა შ(ინ)ა უმეტეს არს და ვიეთიმე უფრორე ნაკლები. ცხვირპირი ექმნებისთ უმეტეს წილ შიშველი. ორთავე გუგასა ზ(ედ)ა აქუს წაშწამნი. გარეგან ყურები კინლა სრულიად მსგზავს აქუსთ კაცისა, ა(რამედ) ყოველნი ცილამტკაველანი საკმაოდ განსხუავებულ არიან კაცისაგან, ფ(რია)დ უდიდესითა სიპრტყელითა თავისა მათის უჟანა კერძისათა. გარდა ამისა გამოჰქდარობითა თავისა წინაყერძისათა, განყოფილითა ძელითა, რომელსა შიგან სხედან წინა ოთხი კბილნი ზემო ნაწილსა შ(ინ)ა ყბისასა და ლაშებითა, რომელთაცა ნაპირნი გარეშე საჩინოდ არა აქუსთ. ბუდობენ ნახირობით. იზრდებიან უფრორე ხილითა, ფოთლებითა და პურითა და ვიეთინმე მათგანნი ცხოველებითაცა.

ОБРАЗКЪИ *Arum maculatum* ხატუჯა, კალატო. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აქუს ზღმურდლებიანი ტრედის კვერცხის ოდენ. მოსილი ნაზითა და თეთრითა კანითა. მოკლე ფესვებითურთ და განყოფილებითურთ მომცრო სხუა ზღმურდლებითა, რომელნიცა თუსა დროსა შეადგენენ ახალთა სხუათა მცირელთა ძირებთა. კორცი ფესვისა არს თეთრი და წვნიანი. ყუაილთ მოისხამს გადმობრუნებულის კონუსის სახედ ანუ კლარდლის ყურის სახედ, ზემო პირიდგან გახსნილთა; ფოჩები ყუაილისა და განმანაყოფიერებელნი აღგილნი ექმნების მრავლობით. ნაყოფი მისი შეადგენს ხილსა. გაიზდების ზომიერსა ჰაერსა შ(ინ)ა ევროპას. ძირნი ახლისა ამის ბალახისანი იჩენებიან დიდსა სიცხარესა, ა(რამედ) გამჟმართა ძირთა უფრორე მოუესტდების, და ამის გამო, აქუს ძალი დამარღვეველი ბაღმისა და გამდევნელი შარდისა.

ОВЕНЪ დაბერებული ცხუარი.

ОВЕС *Avena saliva* ფშვრია. დათესვით მოვალს ერთსა წელსა. კუმზა აქუს განყოფილი წვეპლის კონის სახედ. თუთელსა განყოფილსა კუმზისა ზ(ედ)ა სხედან დაფანტვით ოროლნი, სამ-სამნი და ოთხ-ოთხნი ფქვილის მარცუალნი, მოგურგალოდ გრძელნი და მოსილნი გარეგან კერძოდ ორთა მოგრძითა წვერშვეტითა და ფარდიანებითა კანებითა. დათესვენ ცხენთა საკმელად და შინაურთა ფრინველთათჳს. ჰყოფენ ეგრეთვე მის მიერ ბერლულსა და ფქვილსაცა.

ОВЕЧЬЕ РУНЫШКО ბალახია. იხილე **ОДНОМЕСЯЧНИК** თვისთავა, ერისთვის.

ОВЕЧЬИ РОЖКИ *Cerastium siliqua* ცხერის ქარახსი, რქავერძა. ხის ნაყოფია რქოსანი, მოგრძე, პრტყელი, მცირედ ანუ უფროს მომეტებულად ხრახნილი, მოღალმენილო, ფერით შაფწითელი, მრავლად განლობილი. გული აქუს ტკბილი და ბინდისფერი. თვითუელსა განლობილებასა შ(ინ)ა იპყრობების თუთი კერცა მოგურგალო, მზზინვარე, ბნელის კანით მოსილი, რომელსაცა გული აქუს თეთრი. გაიზდების ევროპას სამხრეთის კერძოდ და აღმოსავლეთსაცა.

ОВОД *Oestrus* შზღურდნელა, ბეზანჯალო. ესრეთ ეწოდების ნათესავსა მწერთასა, რომელთაცა პირის ნაცულად აქუსთ სამი წერტილი. ზორთუმი უძესთ შინაგან კერძოდ. ულვაშნი მათნი შემდგარ არიან სამთა მომცრო მუცლთაგან ზღმურდლის მსგავსთა, რომელნიცა დასრულდებიან წმინდა ჯაგრად. ესე გუარნი მწერნი დასდებენ კვერცხთა ნესტოებთა ანუ ტყავთა შ(ინ)ა. რომელთამე ცხოველისათა, ვითარ იგი: ცხენისათა, ფურისათა, ირმისათა, ცხერისათა და სხვისათა, სადაცა იგინი განცხოველდებიან და შეიქმნებიან ეგვეითარნივე ფიცხელნი მწერნი. იგინი ჩხვლეტითა ისრისათა ამიზნებენ დიდსა ტკივილსა ცხოველთა მათ, რომელთა შინაცა ბუდობენ.

ОВСЯНКА *Emberiza hortulana* მწვერჩიტა. მომცრო ფრინველია ქიქვაზედ რამ მცირედ მეტი. თავი აქუს დაფარებული ბუმბულითა შავითა და აგურისფერითა. თუალთა გარემო აქუს წრე მკერალი, ყელ-კისერი მომწვანო, მუცელი მოყვითლო, ჩიჩაკვი ყვითელი, მკერდი მკერალი, მკერები შავნი, სამთა პირველთა მკერებისა ფრთას გარდა, რომელთაცა არმიები აქუს თეთრი, კელი აქუს შავი და ორთა ფრთათა კედის ნაპირებისათა ნაპირები აქუს თეთრი. გაზაფხულზედ ინადირებენ ამა ფრინველთა საკმელად.

ОВЦА დედალი ცხუარი.

ОГАРЬ ფრინველია, წყალწყალას გუარი.

ОГНЯНКА და **огнювка** წითელი მელი.

ОГУРЕЦ კიტრი. ბოსტნეული. მხალია ყოველთათჳს საცნაური.

ОГУРЕШНИК ანუ *огурешная трава* ასისთავა, კიტრბალახი. ბალახი ესე არს ერთისა წლისა. დერო აქუს გურგალი, წვნიანი, სწორე, კუნჭულეზიანად მკვავიანი. კუნჭულები არიან წარმოებულნი ფოთოლთაგან, რომელნიცა განგრძელდებიან დეროს სიგებზედ. შტოები გა-

მოესხმის ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ გურგალნი, მკავლიანები და ხორხლიანები. ფოთოლნი თანასწორედ გამოვლენ ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ მოგურგალოდ გრძელნი, ბრჭგუნი, ღეროს გარემომცველნი, ზემოდგან ბინდისფერნი და ქუშმოდგან ღია მწუანენი, არა გატყევილნი, ძარღვებთაგან მოდაღმენვილნი, ყუავილთ დაისხამს წყეპლის კონების სახედ დაწყობილნი, სოსნისფერნი და ხუთად განყოფილნი. ყუავილის ბუდე ექმნების ძოწეულისფერი, ხუთთა ვიწროთა ფოთოლთაგან შემდგარი. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ და აღმოსავლეთსა. ყუავილნი და ბალახიცა შეადგენენ გამაგრებელსა წამალსა.

ОДНОМЕСЯЧНИК ბალახია. *Anemone sylvestris* იხილე ветреница ტყის ყაყაზო, ერთმთვარისა.

ОДОЛЕЙ *Euphorbia pilosa* ფარფიონა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ფარფიონის გუარია. ფოთოლნი აქუს განიერნი, შუბისპირის სახედ მოყუანნილნი და ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ გამოესხმიან ორისავე გვერდით მცირის ბუსუსით დაფარებული. ყუავილთ დაისხმენ მზესუქვრტის სახედ დაწყობილთა და გვერდების ყუავილებითა თანა ესრეთ არიან დახვანჯილნი, რომელ ძნიად გაირჩევიან პირველის ყუავილებისაგან. ფოთოლნი ექმნებისთ ყუავილიანი, ყვითლები. ნაყოფი მეტეკვის მსგავსად მოყუანილი, ხორხლიანი, წვნიის ბუსუსითა მოზღილი. გაიზღების ციბირსა.

ОДОЛЕНЬ *Nymphaea alba* ბალახია. იხილე кувшинчики თეთრი ლილიფარი.

ОДУВАНЧИКИ ბალახია. იხილე попово гуменцо ზუტის კალო.

ЖИЖИНА ბალახია. *Iuncus palustris* იხ. ситник трава ლემი.

ОКО МИРА *Oculus mundi* ქუშყნის თუალი. ძვირფასი ქუა არს ნახევარგამქვირვალ, რძისფერი, მოყვითლო ანუ მომწუანოდ შავწითელი. საკუთარი მისი თესება მდგომებს მას შ(ინ)ა, რომელ სხუადასხუა მდებარეობათა შ(ინ)ა მკერეტელთა მისისათა, სხუადასხუა ფერებს მიმღებლობს.

ОКУНЬ *Perca fluviatilis* ქორკილა, ფრთაწითელი. ყიზილ ყანათ. თევზი ესე ინადირების მდინარეთა და ტბათა შ(ინ)ა. ქიცვი აქუს წერილი და მაგრად ჩამჭდარი ტყავში. ფერით მომწუანოდ ყვითელი ექვსითა ანუ შეიდიეთურთ გარდიგარდმოს შავის ზოლებითა ორისავე გვერდით. თავი აქუს კონუსისებრ მოყუანილი. ყბები თანასწორენი და წვრილის კბილებით მოჭურვილნი. დაწენი აქუს დაფარულნი ფ(რია)დ წვრილითა ქიცვებითა. მუცელი თეთრი და განიერი. მკერდისა ფრთანი თეთრნი, მუცლისა, განავალისა ადგილისა და კუდისა წითელნი. ზურგზედა აქუს ორი ფრთა განყოფილი და მოშაონი, რომელთაგან პირველი თავისა კერძოდ არს მჩვლეტელი. სიდიდით იქმნების ოდესმე ერთის ფუტისოდენ და უმეტესიცა, კორცი აქუს გემიერი და ადვილად მოსანელები.

ОЛЕНЬ, ЕЛЕНЬ *Cervus elaphus* ირემი. ცხოველია ორფეკი. სიმაღლით აქმნების 3, სიგძით 6 ფუტამდე. რქები აქუს განყოფილი, შტოებიანი, სიგძით $2\frac{1}{2}$ ფუტამდე, რაოდენადმე გვერდებზედ გადახრილი, გურგალნი, რომელთაცა შტონი დასრულდებიან მწვეტებად. თავი აქუს მოგრძე. თუალები და ყურები საკმაოდ დიდნი. კბილი გრძელი და წვნიკი. კუდი მოკლე. ფეხები წვრილი. ბეწვი საკმაოდ ღბილი, ზურგისა მოწითლოდ ყვითელი, მუცლისა თეთრი. ზუდობს ტყეთა შ(ინ)ა. კორცი მისი იქმნების და ტყავი გაკეთდების სამოგვედ.

ОЛЕНЬ СЕВЕРНОЙ *Cervus rangifer* ჩრდილოეთის ირემი. ცხოველია ოთხფეკი, ყოვლითურთ მსგავსი ჩვეულებითის ირმისა, ა(რამე)დ ყოველსავე წევრსა შ(ინ)ა არს უწვრილეს ირმისა, რქები აქუს ეგრეთვე დიდები და შტოებიანი, პირველ დასაბამში გურგალნი და ზემო კერძოთა განიერის შტოებითა. ფურიჩემები ამისა ეგრეთვე არს რქოსანი, ა(რამე)დ უმცირეს აქუს რქანი, ვიდრე კარირემს ამისასა. ბეწვი აქუს ყომრალი და ზამთრით თეთრი. ბუ-

დობს ჩრდილოეთის კერძოდ. შინაურნი ესე გუარის ჩრდილოეთის ირემნი შეადგენენ ყოვლსა საცხოვრებელსა მცხოვრებთასა ლაბლანდიისა, სეშოიადისა და კარეკისათა.

ОЛЕНЬ ЛЕТУЧИЙ *Scarabaeus cervus* ფრინავი ირემი. მწერია რწყილის დედის გუარი და უდიდესი სხუათა მწერთა ზე(ელ)ა ევროპისათა. ფორო პირისა მოკუერვილ აქეს ორითა ყბითა გამოწეულებითა, მთუარის სახედ ქმნილებითა, შაგებითა, კუნკულებიანებითა, რომელნიცა შინაგან კერძოდ მქონებელ არიან პირთა განმახვილებულთა მსგავსად კბილებისა, რომელთაგან აქუს ერთი ზემოდგან და მეორე ქელმოდგან. მკერდი აქუს გამოზტყვილი, გატყვილი და შავი, მყარნი ფრთანი გატყვილინი, მოშაოდ ძოწეულისფერისანი. ფეკები დაკბილულინი. ბუდობს დამაპლსა ხესა შ(ინ)ა.

ОЛОВО *Stannum* კალა. ილეკრაა მოთეთროდ ლურჯი, ვერცხლისა თანა დაახლოებულ, ფ(რ)ად ლბილი საკელი და საკმაოდ განწეადი. ცეცხლსა შ(ინ)ა მარჯვედ გადნობადი. იკმარების მოსაკლავად ქურტკელთა, გაყეთებად ქურტკელთავე, უმარილისა და სხვისა.

ОЛЬХА *Betula alnus* ურთხელო. ხე არს მალალი და საკმაოდ მსხვილი. ფოთოლი აქუს მოგურგალო და მოძარღვიანო. ქერქი ჩაპირებულად წითელი. ნაყოფი მისი შედგების ბინდისფერის გურგალთ ზღმურდლთაგან. ხე ესე იკმარების შენობისათჳს და საღურგლო ხელისნობაში საშუშაოდ. ქერქი მისი იძლეუების ბნელსა საღებავსა წამალსა და ზღმურდლნი მისნი იკმარებიან ოდესმე მელნისათჳს ნაცვლად გუნდებისა.

ОЛЬШАНКА *Motacilla modularis* გულწითელა. მომცრო ფრინველია ბოლქანქარას გუარი. ზურგი აქუს მოყომრალიდ შეწითელი. მკერდის ნაპირის ბუმბული თეთრი, მკერდი მოლურჯოდ ყომრალი. ბუდეს იქმს ქანკრობში ჩალასა შ(ინ)ა და გლობს საამოდ. სხებრი ეწოდების *краснозобка* გულწითელა.

ОМАН *Inula helenicum* ბალახი. იხილე *двесиш* კულუბო.

ОМЕГ *Cicuta virosa* მათობ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აქუს დიდი, შტოებიანი, თეთრი, მექლიანი. ღეროსა აღმოსცემს ორადგან სამ დუტამდე სიმაღლითა, მსხვილსა, გურგალსა, მკავლიანსა, გატყვილსა, მექლებიანსა და შტოებიანსა. შტოები გამოეხსნიან ერთმეორისა შ(ემდგომ)ად ცვილებით და არიან მსგავსნი ღეროისანი. ფოთოლთ დაისხამს ყუნწთა ზ(ელ)ა ორკეცი ჩარხუფლანგისაებრ დაკბილულთა. ყუავილთ თეთრთა მზესუკერტისაებრ დაწყობილთა შტოების წვერებსა ზ(ელ)ა. თესლები ექმნების ნახევარფერის სახედ, ათის ხაზებითა აღნიშნულნი. გაიზდების მდგომარე წყალთა შ(ინ)ა. ახალი ბალახი ესე შეადგენს საშალასა, ა(რამედ) სათანადოსა ზომიერებასა შ(ინ)ა, მის მიერ შემზადებული წვენი და შესქელებული შეადგენს ფ(რ)ად კარგსა და ძლიერად დამარღვეველსა წამალსა ბალმისასა.

ОМЕТ საგუ. გამოს. 28, 33.

ОМУЛЬ *Salmo autumnalis* pall ბახტაი, თევზია ორაგულის ვეარი. ნახირობით დავალს წყალსა შ(ინ)ა. თავი აქუს მწვეტი, კინილა კონუსურებ ქმნილი. ქელსა ყბა აქუს რაოდენადმე უგრძელესი ზენასა. თულების ფარდა მკვრალად ყვითელი, ლაყუჩის პირები უვანიერესნი. პირი არა აქუს მოკუერვილი კბილებითა, ვ(ით)ა სხუათა ამის გუარის თევზთა. ტანი აქუს კორციანი, გვერდებით კერძოდ მკირედ მოწერვილი. ზურგი სრქელი ზოლარინო, ჩაპირებულად ლურჯის ფერი. გვერდების ხაზი სწორე და შავის წინწყლებით აღნიშნულნი. გვერდები თეთრი, ქიცვი წვრილი. ბუდობს ჩრდილოეთის ოკეანესა შ(ინ)ა, რომლისა მიერ ნახირობით შევალს ციბირის მდინარეთა შ(ინ)ა.

ОНАГР ბერძ. კანჯარი. იხილე *осел дикши* ველური ვირი, კარაულა.

ОНИКС და *онехий* ფრცხილი ანუ ქიოთი. ფ(რ)ად მყარი და განუწყვირელო ქუა არს ფრჩხილის ფერი, სწორითა ანუ გურგალის სარტყლებითურთ სხუა ფერისათა. აღრაცხილ არს ნახევარძვირფასთა ქუათა თანა.

ОПАЛ *Opalus* ოპალი, გინა ზღვის ცრემლი, ძვირფასი ქუა არს. მყარი რძისფერი, რომელსაცა აქუს თესება შესახედავისა თვისისა გამოცელისა, ოდეს უმზერდეს სინაჟლისა პირისპირ ანუ გვერდით კერძოდ. მას შინა) წითელნი ნაბერწყალნი მსგზავს არიან ნაბერწყალთა ცეცხლისათა და ყოველნი ფერნი, რომელნიცა იხილვებიან ირისესა ანუ ცისა მშვილდსა შინა). აღმოსავლეთისას უფრორე სპირად ექმნების ნაბერწყალნი ესე და უდიდესნიცა, ხოლო ევროპიულსა შინა), შანს უფრორე შავი ფერი მსგზავსად ამზინდის.

ОПЕНКИ *Agaricus fragilis* კალმახის სოკო. სოკოთა ამათ ექმნების ღერო გრძელი, წვნი-ცი, სარქველი ამოზურცილი და მწებებელი. ზოლები შიგნით კერძოდ მოყვითლონი. საქმელად იჴმარებიან. გაზღებთან ჩიკათა ზ(ედ)ა მოჭრილთა ხისათა და უფრორე არყისათა.

ОПОКА იხილე мергель გაქნარი.

ОРЕЛ, ОРЛИЦА *Aquila* არწივი. მსხვილი მტაცებელი ფრინველია, რომელსაცა ექმნების ოთხ-ოთხი განყოფილი თითნი. სამი წინადგან და ერთი უკანით კერძოდ, მწვეტებიანისა და ძლიერის ბრჭყალებითა მოჭურვილნი. ფეხები აქუს ბუმბულით მოსილი. ნისკარტი მოკლე, პირველად სწორედ და წვერის კერძოდ მოკაყული.

ОРЛЕЦ *Corneus spatosus* იხილე роговой камень.

ОРЛИКИ *Aquilegia* ყუაილია. იხილე колокольчики ზილფაროზი.

ОСА, ОСВА *Vespa* კრაზნა. ოთფეკის მწერის გუარია, რომელთაცა ფრთიანი ექმნების ქმელისა ფარდისაგან შემდგარი და ზემოდი ფრთანი დაიკეცებიან ნაოქებად. პირი აქუსთ მოჭურვილი ყებბითა და საწერტელი დაფარული, ხ(ოლო) სხეული გატკეცილი.

ОСЕЛОК, ОСЕЛОЧЕК 1). *Cos* სამართებელთ სალესი ქუა. ქუა ესე არს თეთრი, ჯორცსავსე, წვრილმარცვლოსანი. ზეთისაგან გამყარდების, რომელიცა შემდგარ არს სქლად შერევილისა მიწისაგან მესამელის კერძითურთ სუსტისა საცნაურის მიწისათა თვისისა წონის მიხედვითა. იჴმარების სალესავად მცირედთა გამკვეთელთა იარაღთათჳს. 2). *Lapis lydius* კოდონტი. ბნელად შავის ფერის ქუა არს, რომელიცა სიმჴავისა თანა აღუდღების და არა ფ(რია)დ მაგარ არს, რომელსა ზ(ედ)ა გამოსცდიან ილეკროთა, ფილაქნის ქვის გუარია.

ОСЕЛ, ОСЛИЦА *Equus asinus* კარაული, საქელარი, ვირი. ცხოველია ოთხფეკი, ცხენის მსგზავსი, ა(რამედ) უმცირეს მას ზ(ედ)ა. ყურები აქუს უფრორე გრძელები და განიერნი და დაკიდებულნი. კუდი გრძელი და წვერის კერძოდ ოდენ თმინი ანუ ბეწვიანი. ფერი ბეწვისა მისისა არს ნაცრისა შავითურთ მკრებთა ზ(ედ)ა ქუარითა.

ОСЕЛ ДИВШИЙ ანუ дикий *Onager* ანჯარი, რომელ არს გარეული ვირი ანუ კარაული. ცხოველი არს ს(რული)ად მსგზავსი ვირისა და განსხუადვების მისგან ოდენ მით, რომელ ბეწვი აქუს შავის მცირედისა ზღმურდლებითურთ.

ОСЕТР *Accipenser sturio* ზუთბი, თარაჭი. თევზი ესე იქმნების ორის ადლის სიგძე, ოდესმე უმეტესიცა და ოდესმე ნაკლები. ცხვირი აქუს მწვეტი. თავი დაფარებული ძელუბითა, რომლისა ქუქშე ექმნების ხრტილი. პირი აქუს ცხვირსა ქუქშე და წინარე მისა ოთხი უღვაში. ტყავი აქუს ტანისა გატკეცილი, უქიცო, ზურგსა, გვერდებსა და მუცელსა ზ(ედ)ა გამწყკრევებით სოლის სახედ ძელები და საშუალებსა მათსა შინა) ვარსკვლავის სახედ მომცრო ძელები. ბუდობს კასპიისა, შავისა და სხუათა ზღუათა შინა), სიღგანაც შეეღას დიდთა მღონარეთა შინა). გარდა გემიერისა მისის კორცისა, იჴმარების საქმელად ხიზილადაც მისი. ხ(ოლო) ბუშტი მისი შეადგენს უმჴობესსა წებოსა.

ОСИНА *Populus tremula* ვერხვი. ხე არს მაღალა, სწორი და მჭონებელი მომწუნარდ ყოშრალისა და გატკეცილისა ქერტისა. შედგინება აქუს თეთრი, რბილი და მსუბუქი. ფოთოლნი მოგურგალონი, წვერების კერძოდ მომწვეტონი, გატკეცილნი, დაკბილულნი და სავსენი კორცითა, რომელნიცა მიმაგრებულ არიან შტოთადმი წვნიკის ყუნწებითა, რომლისა გამო ირყევან თუთ უმცირესითა ნიაგის მობერებითა. ყუაილნი მამრნი და მდედრნი იქმნებიან

სხუდასხუა ხეთა ზ(ედ)ა. მდებრთა პურებაგან გამოვლენ წვრილნი თესლნი თიეთიკით და ფარებულნი ბაბის მსგავსად. გაიზღების ნოტიოთა ტყეთა შ(ინ)ა.

ОСИНОВИК ანუ **подосиновик** *Boletus luteus* დათეს სოკო. სოკოსა ამას აქუს სარქველი ყვითელი, სრქელი. ფოროები ქუშმოდგან გურგალნი. ღერო თეთრი. გაიზღების ტყეთა შ(ინ)ა და იქმარების საჰმელად.

ОСОКА *Carex flava* ლუო, ტატაში, ვიგრი, შლაშის ბალახი. ბალახი ესე ქემილიან ბალახთ გუარია, რომელსაცა მაძრნი და მდებრნი ყუაილნი ექმნების ერთსა მცენარესა ზ(ედ)ა ცალ-ცალკე. ფოთოლნი ქარქაშის სახედ ღეროს გარემომცველნი და ხორხლიანნი, ღერონი კინილა სამკუთხნი. გაიზღების ნოტიოსა ადგილსა ზ(ედ)ა.

ОСОКОРЬ *Populus nigra* შავი ვერხუა. ხე არს მალალი, მრავალშტოსანი, რომელსაცა აქუს კანი ჩაქირებულად ყომრალი, თხელი. ფოთოლნი გულისსახედ ქმნილნი. წვერის კერძოდ მწვეტნი და ნაპირები ბრჭგულ დაქილულნი. ყუაილები დაწყობილ აქუს ეგრეთვე ვ(ით)ა ვერხესაცა და მოისხმენ თესლთა თიეთიკიანთა. პურები ანუ კოკორნი ხისა ამისანი იქმარებიან წამლად სალბუნთა შ(ინ)ა და დეკოტად. გაიზღების ნოტიო ადგილსა ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა.

ОСОКОРЬ ДУШИСТАЯ *Populus balsamifera* ხვალთო, გინა სუნიანი ვერხუა. ხე ესე მსგავსე არს ამის ზემო აღწერილისა ხისა, ა(რამე)დ არა ეგოდენ მალალი გაიზღების. შუა პირველი ღერო ხისა ამის იქმნების უფრორე წერილი და შტოებიცა ხშირად გამოვსხმის უფრორე, ვიდრე პირველსა მას. ფოთოლთ დაისხამს მოგრძელოთა, დაქილულთა. ზემოდგან ჩაქირებულად მწუანთა, ქუშმოდგან თეთრთა. უშეტესად განესხუაუვების კოკრებითა მრავალრიცხველითა, რომელნიცა იქმნებიან მსხვილნი და სუნთანის ფისითა საესენი, რომელნიცა იქმარებიან სამკურნალოსა შ(ინ)ა. გაიზღების ნოტიო ადგილთა ზ(ედ)ა ციბირსა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ.

ОСТРОВ კენძელი ანუ ქალაქი, გინა ხერთსი. 1). ესე ეწოდების რაოდენსამე სივრცესა ქუშყანისასა, ყოვლით კერძოდ წყლითა გარემოცულსა. 2). მონადირეობასა შ(ინ)ა ეწოდების ტყესა ყოვლით კერძოთ მინდვრით გარემორტყმულსა.

ОСТРОВИЛ იხილე რახს ფოცხვერი.

ОСТРОПЕСТР და **остропестро** *Carduus marianus* ნარახშახა. შმინდა მარიამის ბალახი. ბალახი არს ღეროს წლისა. ძირი აქუს ცილინდრული და ფესვებიანი, რომელიცა განმრჩობლდება. ღერო ექმნების სწორე, კუთხეებიანი, მკაულებიანი ანუ კანკლელი. ზემო წვერის კერძოდ შტოებიანი და სიმალით სამის ფურტისოდენ. ფოთოლთ დაისხამს მოგრძელოთა და შუბისპირის სახედ მოყუანილთა ცვლილებით ერთიმეორისა (შემდგომ)დ მსხდომარეთა, ღეროს გარემომცველთა, გატეცილთა, მშხინვარეთა, ზემო კერძოდ მწუანიზა და ოთხრითა ბუსუსითა აპრელებულთა და ამომკარატებულთა, რომელთაცა ნაპირებასა ასხს განმხილებულნი ფხანი. ყუაილით მოისხამს რთულთა შტოების წვერებთა ზ(ედ)ა, ფერით მოლურჯოთა, გაიზღების სამხრეთის კერძოდ ეეროპისა. თესლთა ამა ბალახისათა იქმარებენ წამლად, რომელთაცა მიუწერენ ძალსა ოფლისა განმამრავლებელსა. მონადირენი უქაძლე-ბენ ძალთა დაპრილობასა.

ОХРА ხ(ოლო) ლიტონად *охра Ochra* ოხრა, წიალი, ფერი. მაჟა არს რკინისა, რომელიცა იწარმოებს გოგირდიანის რკინის ლათონისაგან ანუ მადნისა. იქმნებას ფერით ევითელი და რკინისფერიცა.

ОЧАНКА ბალახია. იხილე **рострог**.

ОЧЕРЕТЬ მცენარია. იხილე **Камыш** ჩალა.

ОЧЕРЕТЯНКА *Emberiza schaeniclus* შავთვალა. მომტო ფრინველია კირკიტას ოდენ. ბუმბული აქუს ზემოდგან აპრელებული მოშაოთა ყომრალითა და მოყვითლოთა ფერითა,

თავი აქუს შავი, თულათა ზემო ზოლი მოთეთროდ ყვითელი, კისრის გარემო თეთრი, ძნიად საჩინო გრგოლი, ქუემო კერძოდ ბუმბული მოთეთროდ ყვითელი, კუდი შავი ორის ნაპირების ფრთის გარდა, რომელნიცა აქუს თეთრები, ბარკლები წითლად მოყვითლონი. ნიხკარტი და ბრქალნი მოწითლოდ შავნი, ფეკები მოშაოდ კორცისფერნი. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა ჩალათა შორის.

ОЧИТОК Sempervivum tectorum კლდის ღუმა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა ჭელსა ძირიდგან, რომელიცა აქუს ფილინდრული და წვერის კერძოდ განირთხამს ფესვთა. ძირი ესე და ზემო კერძოდ აქუს ზღურღლნი. ფოთოლნი ექმნების ყოველნივე ძირიდგან ამოსულნი, შემოკრებულად დაწყობილნი, მსხდომარენი, სოლის სახედ ქმნილნი. სიგძით ერთსა დღემსა ზ(ელ)ა უმეტესნი, კორციანნი, სრქელნი, ზემოდგან პრტყელნი, ქუშმოდგან გამობურცაილნი, გატყეილნი, მქარალად მწუანე ფერისანი ბეწვებითურთ ნაპირებსა ზ(ელ)ა, წვერებმწვეტნი. მათ შორის გარეშე ფოთოლნი არიან უგრძელესნი, ხ(ოლო) შინგანნი მცირედ დაქნინდებიან. ყუაილთ დაისხამს მტევნებად დაწყობილთა, მრავალთა ფოთოლთაგან შემდგართა, თორმეტის ფოჩის მქონებელთა და თორმეტისა განმანაყოფიერებელის ადგილისათა. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა სართულთა და ბორცვთა ზ(ელ)ა. წვენსა ფოთოლთასა აქუს ძალი განმყოფელი ბაღმისა, გამაგრებლობელი და გამაქრობელი ანუ ამომგდებელი შესქელებულისა რაჟსაგანმე სხეულის ტყავისა და გამაგრებულისა და აგრევე მოზოლისა.

ОЧНАЯ ТРАВА Euphrasia officinalis თუალის ბალახი. ბალახი ესე არს ერთის წლისა, რომელსაცა აქუს ძირი ფესვებიანი, ღერო ლიტონი, სწორე, გერგალი და მსუბუქად თივთიკით მოსილი. ფოთოლნი ერთმეორისა პირისპირ დაწყობილნი, მოგურგალოდ გრძელნი, ბრჭუნნი, ნაპირებდაკბილულნი, ზემოდგან გატყეილნი, ქუშმოდგან ბუსუსიანი. ყუაილთ დაისხამს მტევნებად ღეროს წვერსა ზ(ელ)ა, რომელნიცა დროსა აღყუაუებისასა მოიწურვიან და მღებარებენ ერთმეორისა პირისპირ, არიან მსხდომარენი, ორისა პირის მექონნი. მიღი ექმნებისთ თეთრი და ცილინდრულად მოყუანილი. ზემო პირი აქუს თეთრივე შავის ზაზებითურთ, ორად განყოფილნი და ქუშმო სამად განყოფილნი. ყელი აქუს აჭრელბული შავის ხაზებითა. ფოჩი აქუს ყუაილისა 4, რომელთაც თავები ექმნებისთ სამად განყოფილნი. გაიზღების კმელთა საძოვართა ზ(ელ)ა. სუნი აქუს სუსტი, გემო მომწარო და მსუბუქად ანუ მცირედ არომატული. ძველადგანვე შეადგენს ბალახი ესე თუალების წამალსა.

ОЧНОЙ КОРЕНЬ ბალახია. იხილე **БУЛДЫРЬЯН** თვალისძირა, კალერიანა.

П

ПАВЛИН, ПАВА Pavo cristatus ფარშავანგი. მშენიერი ფრინველი არს, რომელსაცა აქუს ბუმბული ზემოდგან მომწუანოდ ოქროსფერი, შავის არშიითურთ ნაპირებსა ზ(ელ)ა თვითეულის ბუმბულისა. ქუშმოდგან მოშავო ოქროსფერის შერევიით. ყელისკერი და მკერდი მწუანე მღელვარებითურთ შავისა და ოქროსფერისათა, თავსა ზ(ელ)ა აქუს ორისავე გვერდით თუთო-ეთერი ნიშანი. წინა ფრთანი მკრებისანი მოყვითლოდ წითელნი, ხ(ოლო) სხუანი შავნი. კედლის საშუალი ფრთანი უფროს ოთხისა ფუტისა სიგრძითა და გვერდების ფრთანი კუდისანი შემოკლდებიან და არიან დაწყობილნი მრავალ მწკრივად, ერთი მეორეთა ზ(ელ)ა. ბოლოსა ზ(ელ)ა თუთეულისა ფრთისასა აქუს თუალნი, რომელთაცა საშუალი არს შავი და მზინვარე აბრაშუმის მსგავსად. კურატუმის კერძოდ აქუს გამომავარტებული. შ(ემდგომად) გარემოიციის მწუანითა, სოსნისა და ლაუვერდისა მზინვარისა ფერთა და უკანასკნელი არშია აქუს ოქროსფერი. დროსა მზისა ბრწყინვალეებისასა ანუ რა დღინახავს თავსა თქსსა წყალსა შ(ინ)ა,

გაიბერავს კედლა გოგორის სახედ. თავსა ზ(ედ)ა აქუს ქოჩორი 24-ის ფრთისაგან შემდგარი, სიგრძით ორის ღუიშისა და ფერით მომწუანოდ ოქროსი. ნისკარტი აქუს თეთრი, სიგრძით ორ-ღუიშადმდე. თუალების ფარდა აქუს ყვითელი. ფეკები და ბრქალები ყომრალი, რომელთა ზ(ედ)ა უკანით კერძოდ აქუს თუთო გრძელი ყანწი. დედალი არს უმცირეს მამლისა, ფერით ყომრალი, ა(რამედ) ყელისიერი და მკერდი აქუს მწუანე, ხ(ოლო) არშია მკერდის ბუმბულისა თეთრი. კული აქუს უფროვე მოკლე, ვიდრე მამალსა თვინიერ ხსენებულისა განშვენებისა. ბინადარი მამული ფრინველისა ამის არს აღმოსავლეთის ინდოეთი, ხ(ოლო) სხუა ადგილთა შ(ინ)ა იყოლებენ წალოტთა შ(ინ)ა მდიდარი ირნი შევნებისა გამო ფრთეთა მათისათა. კმა უგავს კატის კნავილსა. თეთრი. ფარშეანგი არს უმსგავსი ანუ უგუანი ნათესავსა შორის ფარშეანგისასა.

ПАВУН ბალახია. იხილე ужовик ისპანური ფანფარა.

ПАКЛЕН იხილე неклен ნაევერჩხალი.

ПАЛОЧНИК *Tirpha palustris* შერდელა, ლელი. ბალახი არს ქეშილიანი, რომელიცა გაიზღების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ფოთოლნი აქუს მახვილის სახედ ქმნილნი. ყუავილნი მამრნი და მდედრნი ცალ-ცალკე. თესლები თოვთიანნი, მსგავსად ცილინდრულისა ზომურდ-ლისა დაწყობილნი, რომელიცა იქმნების შავი, ღეროსა წვერზედ მყოფი და ვ(ითა) ხავერდი ხავოიანი. გაიზღების ქანკრითა შ(ინ)ა.

ПАЛТУС *Pleuronectes hypoglossus* ბოლომფარე. თევზი არს უღედესი, რომელიცა ოდეს-მე იქმნების 50 ლიტრამდე წონითა. თულები აქუს მარჯვენასა მკარესა. ქუშმო კერძი სხუ-ლისა თეთრი, ხ(ოლო) ზეწორე ღვიძლისფერი, და ორნივე ესე ადგილნი დაფარებულ აქუს მოგრძედ გურგალითა, ღვიძლითა ქიცვითა, რომელიცა აქუს ფრიად მაგრად ჩამდარი კორცსა შ(ინ)ა. თავი ტანისა მიხედვით პატარა. პირი განიერი და ყბები აქუს მოჭურვილი მრავლითა გრძელებითა, განმახვილებულებითა, მოხრილებით და ერთი მეორისაგან გაწყობილებითა კბილებითა, კული მთვარის სახედ ამომკარტებული. ბუდობს ჩრდილოეთის ოკეანესა შ(ინ)ა.

ПАЛЪМА *Palma* დანაკის კული, ხუზაზურგის ხე. ხე ესე გაიზრდების მაღალი. ღერო აქუს. ერთიანი, სწორე და თვნიერ შტოებისა, რომლისადა წვერზედა გამოვლენ ერთისა წერტი-ლისაგან გრძელნი, ვიწრონი და წვერმწვეტნი ფოთოლნი, რომელნიცა დასცივიან მიხედვითა ზომისაებრ ზედმიზნისა ღეროსათა და დაუტყევენ საფუძველსა მათსა ზედმიზნითად და შემადგენლად ქერქის გუარისად.

ПАЛЪЯ *Salmo alpinus* გელაქნური, ფალენი. თევზია ორაველის გუარი, რომელიცა არს დაფარებულ ფრიად წვრილითა ქიცვებითა. თავი აქუს გატყევილი, მოგურგალოდ გრძელი, ბრჭგუ. ყბები აქუს მოჭურვილი კბილებითა, რომელნიცა ასხს ენასა ზედაცა ორმწკრივად და ეგრეთ პირისა ცაშიცა აქუს გვერდების კერძოდ კბილნი. ფარდა თუალებისა აქუს ყომრალი, თუალის კაკლები შავნი. გვერდები შავი, ზურგი შავი, მუცელი მოყვითლოდ წითელი, ჩოჩაკი თეთრი. მუცლის ფრთათა გარეშე ნაპირები თეთრნი, გვერდისა ხახსა ზედა და გვერდ-თა ზედაცა აქუს მოყვითლო წინწკლები. ზურგის ფრთა მოშავო, კული განყოფილი, კორცი წითელი. ბუდობს ტბათა შინა მთისათა ჩრდილოეთის კერძოდ.

ПАНФИР ბერძულია. იხილე рысх.

ПАПОРОТ და папоротник *Filix ბლენკარა*, ჩაღუნა, გვირი. მცენარის გუარია, რომელთა-ცა ყუავილნი არიან უჩინონი. ნაყოფი ამათი შედგების მომცრო ზომურდლთაგან, რომელნი-ცა ექმნების ფოთოლთა ქუშმო გვერდსა ზ(ედ)ა.

ПАПУГАЙ *Psittacus* ზორაფი ანუ თუთი, გინა თუთიუშო. მრავალგუარია ფრინველი ესე. ნისკარტი აქუსთ მოკაყული. ზემო ყბა აქუსთ მოძრავი ღვიძლის ტყავითურთ, ნესტოები ცხვი-რის ძირში, ენა კორციანი, ბრჭგუ, მრთელი, ფეკები მოსადებელნი. იზრდებიან თესლებითა და ნაყოფითა სხუადასხუა მცენარისათა. არიან ფ(რია)დ მიმხვედრნი ანუ შემგონებელნი და

განიერისა ენისამებრ მათისა ადვილად ისწავლიან მიბაძვასა კაცისაგან ლაპარაკის გამოღებასა, საზრდელს მოიტანებენ პირისადმი ფეკებითა. ფრიალ მშვენიერ არიან ბუმბულითა და ფრთებითა და ცოცხლობენ გრძელსა ეაშსა. ბუდობენ თბილსა მკარესა ახლის და ძველის ქუჩებისასა.

ПАРАЛИЧНАЯ РЕПА ბალახია. იხილე переступень დამბლის თალგამა, ჯარდამრიდე.

ПАРДВА ფრინველია. იხილე бекас წულის ღალა.

ПАРД *Felis pardus* ვეფხვლოში. სისხლის მწყურვალ ცხოველია. ს. დიდი არს ავერიკის ტიგრის ოდენ. ბეწვი აქუს მოთეთროდ ყვითელი, აგრელებული შავის ხალეებითა, მუცელსა ზედა მოგრძელებითა, ზურგსა ზედა გურგლებითა, რომელნიცა ურთიერთაშორის არა შეერთდებიან. კუდი აქუს მოკლე. ცხოველებს აფრიკისა შ(ინ)ა და აღმოსავლეთის ინდოეთს.

ПАРМА თევზია. იხილე барвена ბუდეუნდელა.

ПАСТУШЬИ СУМКИ ბალახია. Драпа верна იხილე чижовой глаз მწყემსის ჩანთა. ჩოხან ჩანთასი.

ПАУК *Aranea* დედაზარღო, ბებერა. მწერია უფროთ, რომელსაცა აქუს დაკბილულნი ყბები, დასრულბადნი განმახვილებულითა კნინის ფრჩხილებითა. საკბენელი აქუს ორი, ოთხ-სახსრიანი, მამრთა ქინძისთავის სახედ და მდედრთა ძაფის სახედ ქმნილნი. ულვაშნი არა ექმნებიან. თულები აქუს 8, რომელთაცა მდედრებომა აქუსთ სხუადასხუა სახედ. ფეკები აქუს. 8. თავი და მკერდი აქუს ერთად შეზდილნი. უკანა სხეული ექმნების ანუ სფერის სახედ, ანუ კვერცხის სახედ, ანუ მოგრძელ მოყუანილო, რომლისაც ბოლოსა ზ(ედ)ა აქუს 5 სართველი მეჭეკი, რომლისაგანცა დედაზარღლი ანუ ბებერანი კელოვნებით გააბმენ ბადესა.

ПАХУНЬ ბალახია. იხილე кадило კუტაბალახი.

ПЕВГ ხეა. იხილე сосна ფიჭვი.

ПЕГАНКА იხილე земляная утка ხმელის იხვი.

ПЕЛИКАН იხილე баба птица ვარხვი.

ПЕМЗА *Rapex* ქედარბულა, მთის ბავრუა, ეტნისის ქუა ანუ ცეცხლისმთის ქუა. ქუა არს ყომრალი ანუ თეთრი, ოდესმე შავმოწითლო, ანუ შავი, რომელიცა იქმნების მაგარი, ხორხლიანი, ნესტობიანი და შემდგარი წვნიკითა პარალელად მდედრებომა ძარლუთაგან. მსუბუქი არს ფრიალ, წყალსა ზემო ცურავს. ძნიალ ჩამოაკვესებს კვესისაგან ცეცხლსა, რომელიცა უნდა იყოს აღმონადეები ცეცხლით მფშინეარეთა მთათაგან. იქმარების გასატყეველად მყართა სხეულთა.

ПЕНКА МОРСКАЯ *Millerora pelymorpha* ზღვისპირული დერიატაში, სარგიდერია. შედგინება კირიანისა ქვისა. მოგურგალო, შტოვბიანი, მრავალსახოსანი, მარადის მომზო და არა ფარდნი, რომელიცა ზღვისა მიერ გამოგდებულ იქმნების ნაპირსა და წითლისაგან და შტოვბიანისაგან შეიქმნების თეთრი და სფერის სახე. იპოვების კიდეთა ზედა ლაქლანდიისათა ჩრდილოეთის ოკეანესა შ(ინ)ა.

ПЕНКА, ПЕНОЧКА *Motacilla trochilus* წრაქანა, წრიალა. მომცრო ფრინველია ბოლოქანქარას გუარი და ყოვლისა ნათესაობისაგან თუთ უმცირესი. ფერით იქმნების მოყომრალიოდ მწუანე. წარბები და ქუჩმო ბუმბული მკერებისა აქუს ყვითელი. გალობს ფ(რია)დ მშვენივრად და ნაზად. იზრდების მწერებითა.

ПЕРЕГУЗНЯ *Mustela sarmatica* მერცხალა. მტაცებელი მომცრო მკეცია. ტანისშედგულება და სიდიდე მსგავსს აქუს...¹ თავი აქუს მწვეტი, დინგი უგრძელესი პირსა ზ(ედ)ა, შიშველი, მომწვეტო, შავი და საშუალსა აქუს მომცრო ღარი. პირი საკმაოდ განიერი, ყურები

¹ რუსული დედნის მიხედვით აქ არის „ჭრცენისა“.

თავის მხრების კერძოდ გურგალნი, მდგომარეუნი, განიერნი, მოკლენი და ბეწვიანნი. კისერი მოკლე სიმსხოთი კნინდა თავისოდენ. ტანი მოგრძე, ცილინდრული, მცირედ რამ უმსხოეს კისრისა. ფეკები მოკლე. კული გრძელი და კნინდა ტანისოდენ, გურგალი, ბეწვიანი. ბეწვი აქუს ფ(რია)დ ხშირი და მაგარი, რომლისაჲ ფერი შუბლის ნიშნიდან, რომელაჲ გან-გრძელდების ყურების დასაწყისამდე, ვითა თუთ ყურებისაჲ, არს თეთრი, ეგრეთვე ქე-ჩის ნიშანია აქუს თეთრი, ზურგი და გვერდები ბნელი, თეთრის ხალებითურთ.

ПЕРЕКАТИПОЛЕ *Gypsophita paniculata* ბურბუშელა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყო-ველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა აღმოაქენებს ღეროსა კნინდა ორისა ფუტის სიმაღლედ, მრავალშტოებიანსა. ფოთოლი იქმნების შუბისპირის სახედ ქმნილი, ზორხლიანნი, ყუავილ-ნი წვრილი, წვეპლის კონის სახედ დაწყობილი, თეთრნი, თითოს ფოჩითურთ და ორის გან-მანაყოფიერებელის ადგილითა. თესლის დამტევნელი აქუს სფერის სახედ ქმნილი და აღ-სავსე წვრილითა თესლებითა. გაიზდების მინდორსა. შემოდგომის პირსა ღერო გაუქმების და რა მოვარდების ძირსა, მიმოტაცებულ იქმნების ქარის მიერ მინდორსა ზედა, რომლისა გა-მო სახელიცა ესე სწოდებეს რუსულად — მინდორს გადაგორდი.

ПЕРЕЛИФТЬ *Chalcedonius* პაიზონი. ქუა არს აკიისა გუარისა, რომელიცა აღრაცხილ არს ნახევარძვირფასთა ქუათა თანა. ფერით არს ლურჯი ანუ თეთრი სხუა ფერების ჩრდი-ლებითურთ. ქუასა ამას პპოვებენ ურალშიაცა.

ПЕРЕЛОЙНАЯ ТРАВА *Parnassia lustris* ღრაგინა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველ-სა წელსა ძირიდან, რომელიცა შემდგარ არს მრავალთა გურგალთა კორძთაგან მუხუდოს-ოდენ, რომელნიცა გამოსცემენ ძაფის სახედ ფესვებთა. ფესვებისა ამათისაგან აღმოვლენ მრავალნი ღერონი მარტივნი, ხუთუთხნი და გატკეცილნი. ფოთლები აქუსთ წყლიანნი, გუ-ლის სახედ ქმნილი, ბრჭვენი, გატკეცილნი, ძირის ფოთოლი იქმნებიან ყუნწიანნი, ხ(ოლო) ღეროთა ზ(ელა) საშუალსა ერთი ოდენ ფოთოლი არს მჭდობარე. წვერსა ზ(ელა) თუთეულისა ღეროვასა იქმნების თუთო ყვითელი ყუავილი, რომელიცა შემდგარ არს ხუთთა ფოთოლ-თაგან, რომელთა ზ(ელა) არს თუთო თაფლის დამტევნელი ქიცთაგან შემდგარი და გარე-მოცული 13-თა ანუ 16-თა ჯაგრებითა, რომელნიცა მოისხვენ წვერებთა თუსთა ზედა გამჭვირ-ვალთა ბუშტოთა. გაიზდების ევროპას მინდორსა ზ(ელა) ნოტიონსა. გემო აქუს მომწარო და ამის გამო მსუბუქად შემკერელი სამკურნალის წამლის ძალი.

ПЕРЕПЕЛОШНАЯ ТРАВА *Eringium campestre* მწყკოს ბალახა, ძურწა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა აქუს ცერის სიმსხო, ფესვებიანი, გარეგან შავი გარდიგარდმოს ზაზვებითა, შიგნით კერძოდ თეთრი და გემოთი ტკბილი. ფო-თოლინი გარემოიკვენ ღეროსა და არიან ჩარხუფალანგისებარ განკვეთილნი. ყუავილთ დაის-ხამს შავთა, ხუთფოთლოსანთა. თესლის დამტევნელი აქუს მოგურგალო, გრძელი და სავსე მრავლითარე წვრილის თესლებითა. გაიზდების კმელთა მინდორთა ზ(ელა). გამჭმარსა ძირსა ამა ბალახისასა აქუს სუნი და გემო მცირედ არომატული. თანა აღრაცხილ არს მკურნალობა-სა შინა ხუთთა ძირთა თანა აღმოჩენელთა მცირედთასა.

ПЕРЕПЕЛ, ПЕРЕПЕЛКА *Tetrao coturnix* მწყერი. ფრინველსა ამას ყოველთათჳს საცნა-ურს ბუშბული აქუს მოზნელოდ შავ-წითელი და ხალებიანი. თუალების ქუთუთოები თეთრი. კულის ბუშბულის ნაპირები და ხალები შავწითელი, თუალებს უკან მომცრო, შიშველი ხალი. ბუდობს ევროპასა, აზიასა და აფრიკასა შ(ინა) გაზაფხულზედა მრავლობით, უფრორე მოსაყ-ლის გარემო მინდორსა ზ(ელა). კორცი აქუს ფ(რია)დ მსუქანი და გემიერი.

ПЕРЕПОЛОХ МУЖЕСКОЙ *Campanula cervicaria* ჩაწობილა. ბალახი ესე აღმოსცენდე-ბის ყოველსა წელსა ძირიდან. ყუავილთ მოისხამს მსხდომარეთა შტოთა წვერებსა ზ(ელა), ფოთოლთ ვიწროთა, ზორხლიანთა, ნაპირებნაოქიანთა. გაიზდების ტყუთა შ(ინა).

ПЕРЕПЕЛЯТНИК *Falconis* მიმინო. მომცრო ქორია, რომელსაცა აქუს ცხვრსა ზ(ედ)ა ქორცი მწუანე, ფეკები ყვითელი. მკერდი, მუცელი და ყელი თეთრი შავ-წითელის ხაზებითურთ. კული შავ-წითელი შავის ნიშნებითურთ. ზურგი და მართლად ტანი ზემოდან შავ-წითელი. ბუდობს ძველთა შინა შენობათა კოშკთა და სხუაგან. გაიწვრთნების მომცრო ფრინველთა სანადიროდ.

ПЕРЕСТУПЕНЬ *Brionia alba* გარდამრიდე, ლემურა. ბუჩქია, რომელიცა მოვეხვეცს. ძირა აქუს სტაფილოს მსგავსი და შტოებიანი. სიდიდით ერთისა ფუტისოდენ. მოთეთროდ ყვითელი, გარდიგარდმოდ ღმენჭებითურთ. ქორცი აქუს თეთრი, წყლიანი და აკრელებული წინწყლებითა. ღერო აქუს მოხვევანდი. ფოთოლნი ვაზის ფოთლისა მსგავსად ქმნილნი, მაგარნი და ჯაგრიანები. ყუაგილი დისხამს მტევნებად დაწყობილთა, რომელნიცა მოისხმენ ხილთა გურგალთა, შავთა, სიდიდით მუხუდოს მარცვლისოდენ, გატეცილთა და მბზინვარეთა, რომელთაცა შეუცვიესთ კანსა ქუშმე თუხსა მწუანე წვენი და თესლები მოგურგალოდ გრძელნი, შავ-წითელნი და მბზინვარენი. გაიზდების ევროპას ღობის ძირებშია. ძირსა მისსა და ხილთაცა სუნი და გემო აქუსთ გარემიქცევადი. ძალი ტანში სასაქმებელი, შარდის გამდევნელი და მაწარმოებელი ოდესმე ღებინებისა. იკმარებენ წყალმანკსა შინა და ქშინვასა შინაცა, უკეთუ წარმოებდეს ესე ბალმისაგან.

ПЕРЕЦ *Piper nigrum* ბილილი. თესლებია სფერის: შესახადავისანი, მოშაონი, მოღალმენ-ქილინი, სიდიდით მუხუდოს მომცრო მარცვლისოდენ, რომელთაცა გული აქუსთ თეთრი. მოჰყრედენ ბუჩქთაგან მკუახეთა. ბუჩქთა ამათ დანერგვენ და განამრავლებენ ყლორტებითა აღმოსავლეთის კერძოდ ინდოეთსა შინა. სუნი თესლებისა არს არომატული, გემო გამახურებელი, ცხარი. იკმარებიან მასალად საქმელთა შინა.

ПЕРЕЦ СТРУЧКОВОЙ *Capsicum amarum* წიწკა. ნაყოფი არს ერთისა წლის მცენარისა, ბუშტის მსგავსად გაბერილი, კონუსისაებრ მოყუანილი, გაბრუდებული, გატეცილი, წითელი და მბზინვარე. დასაწყისსა შ(ინ)ა აქუს მომცრო, მწუანე და ხუთკბილიანი ყუაგილის ბუდე. შინაგან არს სასე ზედმიზიდლებითა ყუნწიანების თესლებითა მოგურგალოებითა. წვერმწვერტებითა, გაატყელებულებითა და თეთრებითა. გემო აქუსთ მშუშხველი და ფრიად ცხარი, იკმარებენ მასალად საქმელთა შ(ინ)ა. საყუთრად იზრდებიან ამერიკასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ და მრავალთა სხუთა ადგილთაცა.

ПЕРЕЦ ДИКОЙ *Daphne mezae* იხილე ყოფი ველური წიწკა.

ПЕРЕЧНАЯ ТРАВА *Achillea millefolium* სხვებრ ეწოდების гулявица და рясника. წიწკას ბალახი.

ПЕРНАТКА *Pernatula* ზღვს ცეკვანა. ზღვის ქუა არს ბუმბულის მსგავსი. ტანი აქუს კორცისანი, ეგრეთვე ღეროცა, რომლისა გარემო თიეთიკი ანუ ფარდა ბუმბულისა თიეთიკის მსგავსი. ქუები ესე მარჯვედ ცურვენ ზღუასა ზ(ედ)ა.

ПЕРСИКИ იხილე шептала ატამი.

ПЕРСИКИ ДИКЕ ბუჩქია. იხილე донбавник ნუშატამა.

ПЕСЕЙ ЯЗЫК *Cynoglossum officinale* ძალის ენა. ბალახსა ამას ერთისა წლისასა ძირა აქუს ზემო კერძოდ შტოებიანი, ქუშმოდან მარტივი, საკმაოდ დიდი, გარეგან კერძოდ მოწითლოდ შავი, შინაგან თეთრი. ღერო ექმნების სიმაღლით ერთისა ფუტისოდენ, სწორე, მოგურგალო, მკველიანი, ზემოკერძოდ წვრილი შტოებიანი, ფოთლები მიმოფანტვით მსხმოიარენი და ხშირნი, ქვემო კერძოდ ყუნწებიანი, შუბის პირის სახედ ქმნილნი და ზემო კერძოდ მსხდომარენი და ვიწრონი. ყუაგილთ მოისხავს შტოებთა ზედა ერთსა მკარესა მტევნებად დაწყობილთა, თუთოფოთლიანთა, მილებიანთა და იშვიათად წითელთა. თესლის დამტევნელი აქუს ოთხად განყოფილი, გატეცილი. დაყოფილებანი ესე სფერის სახედ ქმნილნი. გაიზდების ქვიშიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა ევროპას და აზიას. იკმარების ზეელისათუხს.

ПЕСЕЙ ГРОЗДЬ ბალახია, იხილე послень და сладко и горько ძალისყოფენა.

ПЕСЕЦ *Caris lagopus* ჯურშა-მელი. ცხოველი ეს შედგმულებით მსგავს არს მელისა, ა(რამე)დ ყურები აქუს მოგურგალეული. თავი უფრორე მოკლე და უფრორეც გურგალი, ზამთრით იქმნების ს(რული)დ თეთრი ანუ მოშავო. ტრებები ფეკებისა აქუს მსგავსი კურდღლისა, სქელის ბეწვით დაფარეული. ბუდობს ახლოს ჩრდილოეთისა და მყინვარის ზღვისა და კუნძულთა ზ(ედ)ა მათისათა. შეიქმს სოროთა მიწასა შ(ინ)ა. იზრდების კალმახებითა, გნოლგებითა და სხვითა ცხოველებითა.

ПЕСТРУШКА 1). *Salmo fario* იხილე форель. კალმახი. 2). *Mus lemmus* თრია, თავგი. თავგის გუარია ბუდობს ჩრდილოეთსა ქანჭრობთა შ(ინ)ა. ყურები და კუდი აქუს მოკლე. წინა ფეკებისა ზ(ედ)ა ხუთ-ხუთი თითი. ბეწვი მოწითლოდ ყვითლეებითა, შავებითა და თეთრითა ხალეებითა. იზრდების მცენარეებითა. ცხოვრებს მიწასა ქუშმე. ზამთრით დარბის თოვლსა ქუშმე, რომელსა ზ(ედ)ა იქმს სასულეთა. ოდეს განმრავლდებიან რომელსამე ადგილსა, მაშინ დიდ ნახირებად წარვლენ ჭარად მთათა მიერ ვაყედ და ზღვისადმი. მსახურებენ საზრდელად ძაღლთა, მელათა და მტაცებელთა ფრინველთა.

ПЕСТРЯК ანუ пестрец *Agaricum alneus* მანკოლა, კალმახის სოკო. ხის სოკოა უღერო, რომელსაცა ფურცლები ანუ ზოლები ქუშმოდან აქუს განყოფილი ოროლად და რეცა მტკრითა მოყრილი. გაიზდების მურყანსა ზ(ედ)ა.

ПЕСЧАНКА *Emberiza passerina* Pall სკეინანა, მეშამა. მომცრო ფრინველია. ტანით იქმნების ლერწმის ჰივკავის ოდენ. ბუმბული აქუს მსგავსი ჩვეულებითის ჰივკავისა. თავი მოყომრალოდ ჟანგისფერი და საქორჩე შავი. თუალებს უკან მკერალი ზოლი, ყელი სიგრძეზედ შავი და ბუმბულის ნაპირები მკერალი. ორისავე გვერდით კისრისა ჩიჩაველდვან დაწყობილი თვითო თეთრი ზოლი. ზურგი მოყომრალოდ ჟანგისფერი, ა(რამე)დ საშუალი თუთულისა ბუმბულისა არს შავი. ქუშმოდან აქუს ბუმბული მოყომრალოდ თეთრი, გვერდები ჟანგისფერის ხაზებითა. მკერბისა ბუმბული მოწითლოდ ყვითელი, კუდი განყოფილი და შავი. ფეკები მობნელო. ბუდობს გარემო ურალის მდინარისა. ნისკარტი აქუს შავი და წრომანსავით მოგრძე. ეწყობა ჰაობიანსა ადგილსა და იზდება ჰიაჟუთი და სოკითა.

ПЕСЧАНКА *Arenaria campestris* მედიანა. ბალახი ეს გასძლესს ერტსა წელსა. ფოთოლთა დაისხამს ძაფის სახედ. ფოჩი ყუაილის ექმნების 10 და განმანყოფიერებელი ადგილი. 3. გაიზდების ქვიშაინთა ბორცვთა ზ(ედ)ა ევროპას.

ПЕС *Canis* იხილე собака ძაღლი.

ПЕТРОВЫ БАТОГИ ბალახია. იხილე солнцеза сестра მხის ღობილი.

ПЕТРОВ КРЕСТ *Lathraea squamaria* პეტრეს ჭურა. ბალახი ეს აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდვან, რომელიცა შთაღრმავდების მიწასა შინა და არს ჰიკეიანი. ზემო კერძოდ შტოებიანი, რომლისაგანცა აღმოვალს ერთიანი ღერო ძოწეულისფერის ფოთლებითა და ყუავილებითა. გაიზდების ცივსა მკარესა ევროპისასა ჩრდილიანსა ადგილთა ზ(ედ)ა.

ПЕТРУШКА *Apium petroselinum* ოხრაბუშა. ძირი აქუს გრძელი, კონუსისაებრ მოყუანილი, თეთრი. გარეგან კერძოდ მოღაღმენილო. ღეროს აღმოსცემს სიმაღლით ორისა ფუტის ოდენ. ფოთოლი ექმნების დაწყობილი სამიანი ჩარხუფლანგისაებრ. ყუავილი მზეს-უქვრიტისაებრ თეთრნი. თესლები ერთის გვერდით პრტყელი, მეორეთით გამომჭლარნი და ხუთკუთხენი. ჰთესვენ ბოსტანთა შ(ინ)ა. ძირსა აქუს გემო ტბილი, მკორედ არომატული. იშვარებენ მასალად საკმელთა შ(ინ)ა. ძალი აქუს შარდის გამდევნელი. ბალახი ანუ ფოჩი ამისი განაყოფს ბალომას, განდევნის შარდსა, განკურნავს ფუტკრის ნახეველსა და თესლნი იძლევიან სუნოვანსა ზეთსა.

ПЕТРУШКА СОБАЧЬЯ *Aethusa cynapium* ძაღლის ოხრაბუშა. აყირყარა. ბალახი

ესე არს ერთისა წლისა. აღმოსცენდების მოსავლისა შორის მინდორსა შ(ინ)ა. ფოთლებით თვისთა ფ(რია)დ მსგავს არს ჩუშულებითისა ოხრაბუშისა.

ПЕТУХ, ПЕТЕЛЬ ქათმის მამალი. კორუზ. თავსა ზედა აქუს საეარცხელი კორცისაგან შემდგარი და ეგვეითარადვე კორცისაგან შემდგარნი ორნი დაკიდებულნი ყელსა ქუშზე ფარადანი. კული მალა აშვერილი და თუთო დეზი ბრქალთა ზ(ედ)ა უკანით კერძოდ დეკებისა.

ПЕТУХ ЛЕСНОЙ იხილე კუკша ტყის მამალი.

ПЕТУШЕЙ ГРЕБЕНЬ *Amaranthus cristatus* მამლის საეარცხელა. ძუმელ. ყადიფა ჩიზაგი. ბალახი არს ერთისა წლისა, რომლისაცა მცირედნი აღნი ყუავილნი ღეროს წვერსა ზ(ედ)ა მსხმოიარენი მრავლობით დაწყობილ არიან ესევეითარად, რომელ ემსგავსებთან მამლის საეარცხელსა.

ПЕТУШОК ТРАВА თათრულა. მამლის ბალახა. იხილე чистяк, ирб ქრისტეს სისხლა.

ПЕТУШЬИ ГОЛОВКИ *Lamium purpureum* მამლის ბიბილო, მამლისთავა. ბალახსა ამას ერთის წლისასა ღერო აქუს სწორე, ოთხთრამიანი, მუკლოსანი და შტოებიანი. შტოები თანამსგავსენი ღეროასანი. ფოთოლნი ერთმეორისა პირისპირ მდებარენი, გულის სახედ მოყუანილნი, ბრჭვნი და ყუნწებიანი. ყუავილნი წითელნი, გარემო მუკლებისა მსხმოიარენი. გაიზდების ნაენაეებსა შ(ინ)ა.

ПЕТУШНИК ბალახია. იხილე пулавка

ПЕЧЕНОЧНИК *Agrimonia eupatoria* ბალახია. იხილე репяхшник ბირკა.

ПИГАЛИЦА ПИГАЛКА ფრინველია. *Tringa vanellus* იხილე луговка, чибес პრანჭია. пняница მეღშალია. გინა ყარანა.

ПИГАЛИЦА ГЛУХАЯ ფრინველია. *Charadrius gregarius* იხილე пыжник პრანჭია.

ПИГАН ბერძელია. ბალახია. იხილე рута ტეგანი, სადაფა ბალახი.

ПИГВА იხილე Айва, армуд, гутей, квит კომში.

ПИЖМА *Achilla nobilis* მელისკულა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ფოთოლთ დაისხამს მძრობლად ჩარხუფლანგად განკეეითლთა, ბრჭვთა და მცირედ ბუსუსიანთა. ხ(ოლო) ფოთოლნი წვერსა ზ(ედ)ა ყუავილმოსილთა შტოისათა არიან მარტიენი, ნახევარ ჩარხუფლანგად განკეეითლნი. ყუავილთ დაისხამს რთულთა, ხშირად დაწყობილთა და ქუშმოდ დაკიდებულთა. ღერონი ექმნების გურვალნი და გატეცილნი. გაიზდების შვეიცარიასა შ(ინ)ა, ბოლემიას და სათათრეთსა.

ПИЛА РЫБА *Squalus pristis* ხერხათევი. ცხოველია თევზის სახე. ორნიეთოსანი. სიგრძით გაიზდების არა იშვითად 15 ფუტის სიგრძე. უპირველეს განმასხვავებელ ნიშნად მსახურებს მას გატეცილი, ძელიანი და მახვილის მსგავსი, ორისავე გვერდით დაკბილული ხორთუმი, რომლითაცა იგერებს თვსთა წინააღმდეგთა და დაესხმის სხუათა ზღვისა ცხოველთა. ბუდობს ზღუათა შ(ინ)ა ჩრდილოეთისათა და გარემო ბრაზილიისა.

ПИЛЮК მტაცებელი ფრინველია. იხილე канюк ყაფარა.

ПИНОГОР *Cyclopterus lumpus* პინასა. ჯამთევი. თევზი ესე მიეთვლების წყლოვრ ქუშნიერთა. თავი აქუს ბრჭვ. ტანი მსხვილი. ზურგი ამომჭადარი და კბილნი ყებბთა შ(ინ)ა. ტანი აქუს ზურგის ძვლებიდან მოკუთხიანო. ზურგის ფრთისა წინ აქუს კორცის კუზი. მუცლის ფრთანი გურგლად შეზრდიან. მსუქან არს ფ(რია)დ და საკმელად ამის გამო უგემურ. ბუდობს ნემეცისა და ჩრდილოეთის ზღუათა შ(ინ)ა.

ПИСКАРЬ ანუ пескарь *Cyprinus gobio* ციბორა. მომცრო თევზა. ტანი აქუს ვიწრო. პირის კუნჭულებში თუთო უღვაში. თავი მოგრძე და ჩაქირებულად მწუანე, თუალები მცირენი. ტანი აქუს დაფარებული მსხვილითა ქიცეებითა. გვერდების ხაზის ზემოდ მოშავო და ხაზის ქუშმო მოთეთრო, ყვითელ ნარევი. სიგრძესა ზ(ედ)ა ხაზის გაყოლებით აქუს მომცრო შავი ხალნი. ფრთანი ექმნების ოდესმე წითელნი და ოდესმე მოყვითლონი. კელსა და,

ზურგის ფრთასა ზ(ელა) აქუს მრავალნი შავნი წინწყალნი. ბუდობს ტბათა და მდინარეთა შ(ინ)ა, რომელთაცა ექმნების ფსკერი ქვიშიანი. კორცი აქუს გემიერი და ადვილად ეუქისა-გან მოსანელები.

ПИСКОЗОБ *Cyprinus phoxinus* მუცლწითელი. მშენიერი მომცრო თევზია. თავი აქუს კონუსისაებრ მოყუანილი. ზემოდგან მომწუანოდ შავი. დწეები ყვითელნი და ნაპირებსა ზ(ელა) დწეებისასა ალი ზოლი. ტანი აქუს მოგრძე გერგალი და დფარებული წერილითა, თხელითა ქიკებითა და ლორწოთი. ზურგი ვიეთთამე ექმნების შავი და ვიეთთამე ჩაპირებულად შავი. გვერდები მშენიერად აპრელებული, ვინადგან ვიეთთამე ექმნების ფერები ცვლილბადნი შავითა, ყვითლითა და შავითა ზოლებითა და ვიეთთამე მალისა წითლისა, მელღარედ შავისა და ეერცხლისფერისათა, რომელნიცა ფერი ზურგიდგან გვერდის ზახისადმი განიკვეთებიან ცისფერით! ანუ შავებითა ზოლებითა. ფრთანი წვერების კერძოდ აქუს. ყომრალნი, საშუალსა ზ(ელა) მოშავონი და ძირის კერძოდ წითლის ხალით აღნიშნულნი. მუცელი სინგურის მსგზავსად წითელი. ბუდობს ჩქარათა, ქვიანთა და ქვიშიანთა მდინარეთა შ(ინ)ა ურალისათა, ფ(რია)დ გემიერი არს და შეადგენს ნაზსა საქმელსა.

ПИТУЛЬНИК *Galeopsis ladanum* ტუის ბარამაჟი. ბალახი ესე არს ერთსა წელსა გამ-ძლებელი. ყუავილთ დაისხამს წითელთა, გარემო ღეროჲსა გოგორისაებრ დწყობილთა და თუთუელისა მუქლისა თანა შტოებისათა მყოფთა. ფოთოლნი ექმნების ნეშტარის სახედ ქმნილნი. გაიზღებინ ეეროჲს ქვიშიანთა ველთა ზ(ელა).

ПИХТА *Abies picea* სოჰი. ხე ესე დაისხამს ფოთოლთა ნემსებრს სახედ, ვითა ფიქვია, რომელსაცა უგავს სისწორე და სიმალეცა, ა(რამედ) ჭერქი ექმნების ამას ჩაპირებულად ყომრალი და გატყეილი. ხ(ოლო) შედგინებაცა ხისა ამის არს უფრორე თეთრი, მსუბუქი და მოდრეკადიცა. შტოები აქუს ნაძვის მსგზავსნი და წვერის კერძოდ ხე ესე არა ეგოდენ წაწვეტებულ არს. ფოთოლნი ნემსის სახენი შტოთა ზ(ელა) სხედან თუთოდ-თუთოდ სამკუთხნი და საშუალის სიღრდისანი. ზღმურდნი უგრძელეს და უმსხვილეს აქუს, ეიღრე ნაქსა და ზემო კერძოდ აშვერილ არიან. გაიზღების ციბირსა მთათა ზ(ელა).

ПИЩАЛЬНИК *Sambucus racemosa* ანწლი. ხე ესე გაიზრდების ბუჩქად და მსგზავს არს ფ(რია)დ დიდგულისა, ა(რამედ) ნაყოფი ამისი შეადგენს ხილსა წითელსა, რთელ მტევ-ნებად დწყობილთა. გაიზღების ციბირსა.

ПИЩУХА *Lepus alpinus* pall მტუენვარე. ცხოველი ესე არს კურდღლის გუარი. თავი აქუს მოგრძე, ღინგი კურდღლისა, ყურები დიდი, მოგურგალონი, შინაგან ორიანნი, გარეშე ნაპირიდგან გამობერილნი ძაბრისაებრ. სხეული აქუს დიდმუცლიანი. ფეკები მოკლე და წი-ნანი ხუთითითიანნი მოკლე ცერითურთ, ხ(ოლო) უკანა ფეკნი ოთხითითიანნი. ტერფნი ყოველ-თა ფეკებთან დაფარებულ აქუს ფ(რია)დ ხშირითა შავითა ბეწვითა. კუდი არა აქუს და ნა-ცულად მისსა ზღმურდლი თხილის ოდენ ქონისაგან შემდგარი. ბეწვი აქუს მოყვითლო ზე-მოდგან შერყევითა ბნელისფერისათა. ძუძუნი საზარდულეობს ახლოს ორნი და ჰეკრდსა ჭეშმე ოთხი. კმა აქუს მსტინეზარე, რომელსა გამო სახელიცა სწოდებოდა. ბუდობს ციბირსა. ავვისტოში მორღონის ბალახთა, გაახმობს და შეზიდავს ნაპარლთა შ(ინ)ა მთისათა, რომლი-სათუს კ(უალა)დ ეწოდების თივისმდგელა.

ПИФИК ბერძ. იხნლე *οδονδρυна* ციდატყაველა.

ПИОНЫ ბალახია. იხილე *марьин корень* ორდასალამი.

ПИЯВИЦА, ПИЯВКА *Hirudo medicinalis* წრუბელა. მოგრძო ჭუა არს, რომელსაცა პირი და კუდი გაგანიერებად შესაძლო აქუს. ღონისძიების ამის გამო ჭუა ესე გარდაცოცდ-ბის ერთი ადგილით მეორედ. ფერით არს შავწითელი, შავის წინწყლებითურთ, ექესის ყვით-ლის მქავლითურთ და ქვემოდგან ეგრეთითავე ხალებითურთ. ბუდობს ტბილსა წყალსა შ(ინ)ა.

¹ ზელნაწერში ამ სიტყვის ადგილას შეცდომით წერია „შავებით“.

ПЛАВУН *Lycopodium selago* ღვივსახეა. შტოებიანი ხავსაი, რომელისაცა ღერო არს მღებარე, მოგურგალო, სიგრძით ერთისა მტკაელისოდენ დაყოფილი, დაფარებული რვა მწკრივით ფოთლებითა, კრამიტის მსგავსად დაწყობილითა. ფოთოლნი ასხს ვიწრონი, შუბისპირის სახედ ქმნილნი, გატეცილნი, წვერმწვეტნი და გადაშლილნი. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ ღვის ბუჩქთა შორის და შეადგენს მაგარ სასაქმებელს ტანში წამალსა.

ПЛАВУНЧИК *Tringa lobata* კიობა. ფრინველი ესე არს შაშვისოდენ. ღალის გუარია ნისკარტი აქუს სწორე, შავი, უგრძელესი თავისა, წვერმოკლევი, ძირში ქუშმოდ კერძოდ წითელი. ჩიჩაქვი, ყელი ბინდისფერი. ზურგი აკრელებული წინწყლებითა, მკერდი თეთრის გარდღივადმოს ხაზებითა. მუცელი თეთრი. მკერბის უპირველსი ფრთანი ბინდისფერი. უკანა ფრთანის არშეიბი თეთრის ხალხბითურთ. კუდი ეგრეთვე ბინდისფერი თეთრა ნიშნებითა. ფეხები მწუანე, საცურველის ფარდით გაბმულნი. ბუდობს ზღვისპირების კერძოდ, ჩრდილოეთის მკარესა.

ПЛАКУН *Luthrum saticaria* მტრალა ბალახი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აღმოსცემს სწორეს ღეროსა ორის ფუტის სიმაღლედ, ოთხკუთხსა, ზემო კერძოდ ხუთკუთხსა, თითოეით დაფარებულსა. კუთხეები ესე აქუს მკვეთრნი, ფარდებიანები. ზემო შტონი აქუს მიმოფანტულნი. ქვემონი ერთიმეორისა პირიპირ დაწყობილნი და ოთხკუთხნი, ვ(ითა) ღეროჲცა. ფოთლები ასხს უყუნწოდ და მოიცვენ ღეროსა. არიან შუბის პირის სახედ ქმნილნი, წვერმწვეტნი, ზემოდგან გატეცილნი, ქუშმოდგან მსუბუქად ბუსუსით დაფარებულნი, ზემონი განყოფილნი, ქუშმონი და შტოებისანი პირისპირ დაწყობილნი. ყუაილნი აქუს მსგავსად კუმილისა ზემო ღეროთა ზ(ედ)ა დაწყობილნი, ძოწეულისფერნი, ექვსთა ზოლის სახედ მოყუანილთა ფოთოლთაგან შემდგარნი. მოგრძენი, რომელნიცა ზედ მიზდილ არიან ფოთოლთა თანა ყუაილის ბუდისათა. და ბუდე ესე არს მილის სახედ ქმნილი, ცილინდრული და თორმეტად განყოფილი. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა პირებთა ზ(ედ)ა მდინარეთასა. ძალი აქუს მსუბუქად შემცვერი, რომლისა გამო იქმარებენ სარგებლობით ყუანისაგან შესაკრავად.

ПЛАМЕННИК *Phlox sibirica* პოტუინარა, ენძელა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აქუს მოგრძელო, წვნიკი, აღმომცემელი თესვან მრავალთა ღეროთა სიმაღლითა ორის ღვიმისა და უმეტესიცა, რომელნიცა მოსილ არიან მრავლითა ფოთლებითა ერთის წერტილიდგან გამომავლებითა, ვიწროებითა, ქუშმოდგან ბუსუსიანებითა, წვნიანებითა და საამოდ მწუანისფერისა მქონებლებითა. უზემოეს ნაპარალთაგან გამოვლენ ყუაილთ ღერონი ორიდგან ოთხადმდე, ერთის ღვიმის სიგრძედ, ხორხლიანნი, მკქრალად მწუანენი, რომელთაგან თვითიულსა ზ(ედ)ა იქმნების თვით ძოწეულისფერი ყუაილი, რომელისცა ფერი ოდესმე ჩაჭირებულად და ოდესმე მკქრალად იქმნების. ყუაილი არს დაწყობილ ძაბრის სახედ და შემდგარ ოთხიდან ექუს ფოთლადმდე, რომელნიცა არიან პრტეელნი, ზემოდგან დაგურგალებულნი და არა იშვითად გულისსახედ ქმნილნი. ყუაილის ბუდე არს ცილინდრული, ბეწვებით დაფარებული და ეგოდენვე ფოთლებად განყოფილი, რაოდენადაც განყოფილ არს თვით ყუაილიცა. ნაყოფი აქუს მოგურგალოდ გრძელი, მწვეტრისანი და სამთა დამტევენლთა ადგილთაგან შემდგარი. აღყუადების სულ პირველსა გაზაფხულსა, ვიდრე შემოდგომადმდე. გაიზდების ციბირსა.

ПЛЕВЪИ ღვარძლი. მოსავალთა შორის აღმოსცენდებს. ცელი მცენარია.

ПЛИСНА ფრინველია. იხილე *вертошейка, крутиголов* კისერქანქარა.

ПЛИСТОВКА *Motacilla rubecula* მუხუბარა, შულარა. მომცრო ფრინველია ბოლოქანქარას გუარია. ბუმბული აქუს ზემოდგან მოყომრალოდ ბნელი, ზეთისხილის ფერისადმი დაბლბებული. ქეჩო, თუალთა გარემონი, ჩიჩაქვი, ყელი და ზემო კერძი მკერდისა წითლად

მოყვითლონი. მუცელი თეთრი. მეორე მწკრივი მკრების ფრთათანი დასრულებიან მოწითლოდ ყვითლის ხალითა. კული აქუს მოყმარალოდ და ჩაჰირებულად ზეთისხილისფერი და მცირედ ამომაკრატებული. თუალების ფარდა წაბლისფერი, ნისკარტი შავი. ფეკები და ბრქალნი ბინდისფერნი. გალობს ფ(რია)დ საამოდ და არს ფ(რია)დ მოჩხუბარი. რუსეთს მოფრინდების ოდენ ზაფხულით, ხ(ოლო) ზამთრით გაფრინდების ევროპას სამხრეთის კერძოდ.

ПЛИТА ფიქალი ანუ ფილაქანი კლდე, რომელსაცა აქუს უფროვე განფენილება, ვიდრე სისკე.

ПЛОТВА, ПЛОТИЦА *Cyprinus idus* თვალწითელი, ფრთაწითელი. თევზი არს ქიცვიანი. წონით არა უმეტეს ნახევარჩარქისა. თავი აქუს საგანგებოდ დიდი. ყბები თანასწორი. ნესტოები ახლოს თუალებისა. თუალები აქუს გარემოებული წითლის გრგოლითა. ტანი აქუს დაფარებული მსხვილის ქიცვითა, ზურგი გურგალი, მომწუნოდ შავი, ხ(ოლო) გვერდები და მუცელი ვერცხლისფერი. ფრთანი მკერდისანი, ზურგისა და კულისა ჩაჰირებულად წითელნი, ხ(ოლო) მუცლისანი და განაჯალის ადგილისა სისხლისებრ წითელნი. კორცი აქუს საესე და ყოფილებითა ძვლებითა. ბუდობს წმინდათა და ტბილთა წყალთა შ(ინ)ა. ფ(რია)დ განმრავლების თევზი ესე და შეადგენს იაფსა საქმელსა.

ПЛОХОВЕЦ ბუჩქია. იხილუ *волчье лыко* მაზარონი.

ПЛУТНОС *Anas clypeata* ევროპის იხვი, ცხვირუშვერი. იხვია. მამალს ექმნების თავი მოშოდ ლაქვარდისფერი და მზზინვარი, მკერდი თეთრი, მუცელი შავ-წითელი, მკრები აქუს აკრელებულნი ხალითა თეთრითა და ლაქვარდისფერითა მწუანითურთ. მკრების უპირველესნი ფრთანი აქუს შავნი, ხ(ოლო) უკანა კერძითნი თეთრის ნიშნებითა. კული თეთრი და კულისა საშუალნი ფრთანი შავები. ფეკები ზაფრანისფერნი. დედალი არს ს(რული)დ ყომარალი. მკრებთა ზ(ედ)ა აქუს ხალი მომწუნოდ სპილენძისფერი, რომელიცა მღებარებს ორთა თეთრთა გარდისგარდმო ზაზთა შორის. ნისკარტი აქუს ეგვეთარივე, როგორნიცა მამალსა და წვერის კერძოდ კოვზის მსგავსად გაგანიერებული და მოგურგალებული. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა.

ПЛЕШАНКА *Motacilla leucomella* Pall ქაჩალა. მომკრო ფრინველა, ბოლოქანქარას გუარი. სიდიდით იქმნების კირკიტასოდენ. საქორფი აქუს თეთრი, მცირედ შავისა შერეუნი. ქეჩო ს(რული)დ თეთრი. სხუა ნაწილი თავისა და კისრისა ქუქმოდგან უშორეს ნახევრისა შავი, ე(ით)ა ნახშირი, ა(რამე)დ ლაწუთა და ჩიჩაქვის ბუმბულისა ნაპირები თეთრი. ქუქმო კერძი მკერდის ძელისაგან დაწყობილი კერტუმადმდე თეთრი. ზურგი მკრებთა შორის და მკრების წვერები შავნი. კული მოვარძე, სწორე, ორნი საშუალნი ფრთანი მოშოდ ყომარალნი, ხ(ოლო) სხუანი ყოველნი თეთრნი, ა(რამე)დ წვერებში შავნი. პირი მოყვითლო, ნისკარტი შავი, ფეკები ეგრეთვე შავნი და მოვარძენი. ბუდობს ედლის მდინარის პირსა, ქუქმო კერძოდ მომდინარეობის მისისა გარემო სიზრანისა და სარატოვისა. გალობს მერცხლის მსგავსად. ოზრდების მწერებთა.

ПЛЮСНИК *Lichen pulmonarius* ხის ხავსი. ხავსია ხისა, რომელიცა ტყავის სახედ განვრცელებდის. ზემო პირი აქუს ფანჯრისაგებ მოყუანილი და შთამქდარნი. ფერით არს მწუნან და ოდესმე ექმნების მომკრო მუქეკები ზემო პირსა ზ(ედ)ა შორის შთამქდართა ადგილთასა. ქუქმოდგან არს ბუშტებიანი, მცირედ ბუსუსიანი, მომწუნოდ და ბუშტები აქუს უფროვე მკქრალნი, თეთრნი, გატკეცილნი. განყოფილ არს ფოთლებად შუბისპირის სახედ ქმნილებად. მომკრო ფარნი აქუს მრუდენი, პრტყელნი ფოთოლთ ნაპირზედა. გაიზდების ჭირკთა ზ(ედ)ა ხისათა ევროპასა შ(ინ)ა. ციბირი კმარობენ ლუდის გამოხდასა შ(ინ)ა ნატულად სვილასა.

ПОВАР *Larus parasiticus* შხარული. შაკიცია გინა თევზოვლაჲ. ტრესილდენ არს სიდიდითა. თავი აქუს თუალთა ზემო შავი. ჩიჩაქვი, ყელი და მკერდი მოთეთროდ ყვითელი, ხ(ოლო) ზურგი და მკრები ბნელის ფერისანი. მუცელი ნაცრისფერი. მკრების ბუმბული შავი, ა(რამე)დ პირველი და მეორე ფრთა თეთრები ექმნების. კული შავი, მოგურგალებული, ხ(ოლო) ორნი საშუალნი ფრთანი კულისანი ერთიორად უგრძელენი სხუთა ფრთათა ზ(ედ)ა.

ნისკარტი აქუს შავი და უმოკლეს თავისა. ზემო ნახევარი ნისკარტისა მოხრილი კავისაებრ. მას ზედა კორცი მოშავო, თავები სამთითოსანნი განკერძოებითურთ უკანა თითისათა. ფრინვეა აქუს ფ(რ)ად მკეირცხლი, იზრდების მიტაცებითა სხუათა ფრინველთაგან საზრდოისათა, რომლისა გამო ეწოდების ავაზაკი.

ПОВИЛИЦА *Cuscuta europaea* აბრეშუმა. ბალახი ესე არს ერთისა წლისა, რომელიცა მეხეხევის სხუათა მცენარეთა და იზრდების მათ მიერ გამოწოვითა წვნისათა. თვით არს უფოთლო, ღეროანი ექმნების ძაფის სახედ ქმნილნი, ორად განყოფილნი, შიშველნი და შეწუდანი ერთიმეორესა ზ(ედ)ა. ყუავილთ ზოისხმენ თეთრთა, უყუნწოდ მსხდომარეთა სხუადასხუა განყენებულბითა შ(ინ)ა გარემო ღეროთსა ერთმანეთისათანა შენაზარდთა. გემო აქუს მცირედ ცხარი, რომლისა გამო აქუს ძალი აღმაშფოთებელი და დამარღვეველი ბალდისა და გამხსნელი ნოვთებისა მკერდის კერძოდ მოგროვებისა. გაიზდების ევროპასა შინა.

ПОВОЙНИК *Althaea officinalis* სებისკერა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა არს ზემო ღეროს კერძოდ შტოებიანი, ცერის სიმსხო, გარეგან კერძოდ მოყომარალოდ თეთრი, მოღაღმენილო, შინაგან თეთრი. აღმოსცემს მრავალთა ღეროთა სწორთა, სიმაღლით ორის ფუტისოდენ, გურგალთა და შტოებიანთა. შტონი და ფოთოლნი გამოესხიან ცელილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ. ფოთოლნი მომცრო ღეროთანი არიან ხუთუთხოისანი, მოგურგალოდ გულისსახედ მოყუანნი და ორისავე გვერდით ღბილი თიეთიკით დაფარებულნი. ყუავილთ დაიხამს წითელთა, ხუთ ფოთლოთაგან შემდგართა და მტკნებად დაწყობილთა. ნაყოფი მისი შემდგარ არს თესლთაგან ერთიმეორისა გვერდით გოგორად შეერთებულთა, რომლისა გამო ეწოდების სებისკერნი. გაიზდების ზომიერსა პერსა შ(ინ)ა ევროპას. ბალახსა ამას და უფრორე ძირს ამათსა აქუს მრავლობითი რბილი და განწვეადი წებოსაებრ ნოვთიერება, რომლისა გამო აქუს ძალი დამარბილებელი და დამამტკუნებელი სიცხარისა წვენისათა.

ПОГАНКА *Colymbus auritus* კუდალა. ფრინველი ესე არს ტყისქათამას გუარი და სხუთა ზ(ედ)ა ნაკლები ტანითა. თავი აქუს შავი, ყელი ყავისფერი. ნისკარტი მწვეტი. ორიანი ქოჩორი, რომელიცა შემდგარ არს შავთა იწროთა ბუმბულთაგან. კისრის ბუმბული ძაბუებულ და უკანით კერძოდ მოწურვილი, ჩიჩაქვის ქვეშე ორად განყოფილი, ყავისფერი. მუცელი, ჩიჩაქვი და ყურები თეთრნი. კული არა აქუს, ფეკები უსწორო ანუ ტოლმეტი. ფეკების თითები გაბმულ აქუს ფარდებითა გამოშავარტებულად. ბუდობს გარემო ჩრდილოეთის ზღეებისა.

ПОДБЕЛ ბალახია. იხილე *мать и мачиха*

ПОДДОРОЖНИК 1). დრინველა. იხილე *пуначка* ჩხართვია, მეგზურა. 2). ბალახია. იხილე *попутник* მრავალძარღვა.

ПОДКОЛОДНИК ფრინველია. იხილე *Motacilla regulus* კოროლექ ბზეწყია.

ПОДЛЕСНИК *Asarum europaeum* ევროპიის ასარიონი.¹ ქვეშე ტყისა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა შეადგენს მომცრო თავსა, რომლისაგანცა აღმოსცენდებიან წვნისნი, ძაფის სახედ ქმნილნი და განკერძოვებულნი ფესვი მუქლოსანნი, მოყომარალოდ ყავისფერნი. ძირის ფოთოლნი იქმნებიან გრძელთა ყუნწთა ზ(ედ)ა, რომელთაცა აქუს შესახედავი თიერმელისა და არიან სიდიდით ერთისა დუიმისა. ზემოდგანა მწუანენი, ქუშმოდგან ღბილის თიეთიკითა დაფარებულნი. გაიზდების ევროპას კორომთა შინა. ძირსა მისსა აქუს ძალი სასაქმებელი და საღებინებელი, ოფლის განმამრავლები, შარდის გამღვეველი და სისხლისა გამხსნელი, რომლისა გამო იკმარების სარგებლობითა ციებასა და წყალმანკსა შ(ინ)ა.

ПОДЛЕСОК *Viola canina* ქალის ია. ბალახი ესე არს აის გუარი, რომელიცა განსხუავდების ერთგუართა თვსთა ბალახთაგან მაღლითა ღეროთი და ფოთლებითა მოგრძელ გულის-

¹ ხელნაწერში ამ სიტყვასთან დაკავშირებით კიდევ მიწერილია: „ესე ქვეშნივეზის გვარია“

სახედ ქმნილებითა, ყუავილებითა შავებითა და გრძელითა ყუნწებითა. გაიზღებინ ყოველგან ევროპასა შ(ინ)ა გარდაშლილთა ადგილთა ზ(ედ)ა.

ПОДМАРИОННИК *Galium verum* ქვეშდალაჲს, ენდრონიკა, დაქრილის ბალახი, ცუდაენდრო. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა არს ძაფის სახედ მუკლოსანი, ფესვებიანი, გარეგან მოწითლოდ მოწეულისფერი. ღერო აქუს ერთის ფურცის სიგრძე და უმეტესიცა, ოთხკუთხი, მუკლოსანი, ლიტონი და ოდესმე წვერის კერძოდ შტოებიანი. შტონი მისინი ცვლილებით მდებარებენ ერთიმეორისა პირისპირ. ფოთოლნი სხედან მუკლებისა თანა გურგალოდ ვიწრონი, წაიწებმოხრილნი ქუშმო კერძოდ, ზემოდგან ჩაქირებულნი მწუხენი, მზონეარენი, ქუშმოდგან მცირედ ბუსუსიანნი. ყუავილთ გამოისხამს წვერებსა ზ(ედ)ა, წვეპლის კონის სახედ დაწყობილთა, ეარსკვლავის სახედ ქმნილთა, ყუთელთა, ოთხთა მოგურგალოდ გრძელთა და მწვეტთა თესლთაგან შემდგართა. ნაყოფი იპყრობების მოხორბლიანოსა თესლის დამტევენელსა შ(ინ)ა, რომელიცა შეიცუავს ორთა მომცროთა და განყოფადთა თესლთა. გაიზღების ბორცვთა და ცხელთა ადგილთა ზ(ედ)ა ნოყიერისა მიწისათა. ძირი იკმარების წითელ საღებავად ე(ით)ა ენდროცა.

ПОДУСТЬ *Cyprinus nasus* კოკობა. თევზი ესე არს მოგრძე. წონით იქმნებას ერთ ჩარეკამდე. ზემო ყბა და ღინგი აქუს გურგალო, ბრჭვე და უფროვე მეტად წამოწეული წინა კერძოდ, ვიდრე ქვენა ყბა. პირი აქუს ქუშმოდგან ღინგსა ქუშმე. ქეჩო მსხვილი, მოშავო. თულები დიდნი შავის ფარდებითურთ. ტანი აქუს დაფარებული მსხვილს ქიცვითა. ზურგი აქუს მოშავო, ხ(ოლო) მუცელი და გვერდები ვერცხლისფერნი. ფრთანი მკერდისანი, ზეულისანი და განავალის ადგილისა მოწითლონი, ზურგისა და კუდისა მოშავონი. ინადირებენ ედილის მდინარესა და სხუთა შემავალთა მას შ(ინ)ა მდინარეთა. იზრდების წყლის ჰუებითა და ბალახებითა წყალსა შ(ინ)ა აღმოცენებულთა. კორცი აქუს ფ(რია)დ გემეირი და კუქისა მიერ ადვილად მოსანელბელი.

ПОКАТУН ბალახა. იხილე *перекатиполе* ბურბუშელა.

ПОЛБА *Triticum spelta* ასლი, აქრა. შესხედადე აქუს მოსავლისა და თესთა არს გუარი ხორბლისა, რომელსაცა განსხუადების ბრჭველთის კანითა, ყუავილებითა ოთხწერიკად დაწყობილთა, რომელთა შორის მხოლოდ ორნი მწკრივნი მოისხმენ თესლთა.

ПОЛЕВАЯ ГОРЧИЦА *Erisimum officinale* მინდვრის მღოჯე. ანუ ევლური მღოჯე. ბალახსა ამას ერთის წლისასა ძირი აქუს ცილინდრული და ფესვებიანი. ღერო ერთის ფურცის სიმაღლე, შტონი ერთიმეორისა შ(ემდგომ)ად გამომავალნი, მარტივნი, განყოფილნი. ფოთოლთ დაისხამს ეგრეთვე ცვლილებით მსგავსად ჩარხუფალანგისა, მოკეთილთა, მომცრო ფოთოლთა დაკბილულთა. ყუავილთ დაისხამს ჭუარის სახედ ქმნილთა, მტევენებად დაწყობილთა, მოყვითლოთა, რომელთაცა ფოთოლნი იქმნებიან სოლის სახედ ქმნილნი. ნაყოფი მისი შემდგარ არს რქათაგან ცილინდრულთა, მკველიანთა, მწუანეთა, ბუსუსიანთა და ღეროვანადმი მიწურვილთა ანუ მიკრულთა. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა. ამა ბალახსა აქუს ძალი წინააღმდეგი სურავანდისა.

ПОЛЕВАЯ ЧЕРНУШКА *Nigella arvensis* იკელივი, ევლური შავყაყალა. ჩირავოთ. ბალახი არს ერთის წლისა, რომლისაცა ყუავილი შემდგარ არს ხუთთა პრტყელთა, ბრჭვეთა და ქუშმო კერძოდ შეიწროებულთა ფოთოლთაგან. თაფლის დამტევენელი აქუს 8, გურგალოდ დაწყობილნი და მოკლენი. ფოჩი მრავლობით. განმანაყოფიერებელი ადგილი 5 და ევოდენივე თესლის დამტევენელი, მოგრძენი, მოწურვილნი, წვერმწვეტნი, რომელთაცა უპყრიესთ თესლნი მრავალნი, კუთხეებიანნი და ხორბლიანნი. გაიზღების მინდორთა ზ(ედ)ა.

ПОЛЕВОЙ ЧИРОК *Anas erecca* კოკორინა. ფ(რია)დ უმცირესი იხვი არს, რომელსაცა თავი აქუს ჟანგისფერი. ნისკარტიდან თუალბადმდე მისდევს თეთრი ზაზი, ორად განწყოფელი თუალბეთა თანა, რომელთაგან ერთი ზემოდგან და მეორე ქუშმოდგან თუალბეთა გარე-

მოიცვენ. სივრცესა შ(ინ)ა, რომელსაცა ხაზნი ესე მოიცვენ, არს ლაფვარდისფერი ხალი, რომელიცა განვრცელდების თუალთაგან ყელადმდე. ს(რულა)დ ტანი აჭრელებულ აქუს შავითა და თეთრითა მღელვარის ხაზებითა. მკრებთა ზ(ელ)ა ზემოდგან აქუს მწუანედ მგზინვარე ხალი, რომელიცა არს ქუშმოდგან შავი ყოვლით კერძოდ გარემოცული თეთრის არშით. ნისკარტი აქუს შავი, მკერდი თეთრი, გურგალი, შავის ხალებითა. მუცელი თეთრი, კუდი ბნელი თეთრის არშებითა. ფრთა გარემოსა ზ(ელ)ა. ფეხები შავი. კორცი აქუს გემიერი. ბუდობს ტბათა და მდინარეთა გარემო.

ПОЛЕЙ *Mentha pulegium* ომბალო, გომბალო. ბალახი ესე არს პიტნის გუარი, რომელიცა აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან და აქუს ძირსა ამას ღერო ერთისა მტკაველისოდენ, მოხრილი, ოთხკუთხი, მუქლოსანი, ბუსუსიანი და შტოებიანი. შტოები ცვლილებით პირისპირ ერთიმეორისა მდებარენი, ღეროს მსგზავსნი და მარტიენი. ფოთოლნი ყუნწებიანი, სხედან მუქლებისა თანა ერთიმეორისა პირისპირ, მოგურგალოდ გრძელნი, ბრჭვენი, დაბილულნი, გატკეცილნი და ქუშმოდგან წერტილებით აღნიშნულნი. ყუავილთ მოისნამს ყუნწებთა ზ(ელ)ა შტოების ძირებში მოხრილთა. თუთულის ყუავილისა ბუდე არს მილისაებრ ქმნილი, ცილნდრული, მკავლიანი და მომწუანოდ ძოწულისფერი. თუთ ყუავილნი არიან მკქრალად სოსნისფერნი და ნაპირებ ოთხად განკვეთილნი. ბუდის ძირში არს ოთხი თესლი. გაიზდების ნოტიო ადგილსა ზ(ელ)ა. სუნი აქუს მკირედ მძიმე, გემო არომატული და გამახუერებელი. ძალი ბალღმისა დამარღვეველი, კუპის გამამაგრებელი და გამდევნელი სისხლისა და შარდისა.

ПОЛИП ბერძ. *Hydra* შეყინულა, ლოქორა, ზღვის ლოფორთქინა. შეყინულის ხაშის წვნის მსგზავსი კუა არს. გამკვირვალი და ფუყი, რომელიცა ღეროს მსგზავსითა სხეულითა თანა შეგზდების წყლისა ბალახთა და სხუათა ნივითა. ზემო წვერსა ზ(ელ)ა აქუს თანასწორედ კენტროსა(!) ზ(ელ)ა ფარდანი, რომლითაცა იგი შეეხების, მოძრაობს და მიიზიდავს საზრდელსა თჳსსა პირისადმი, რომელიცა აქუს ფარდათა მათ ხსენებულთა შორის. კუანი ესე განმრავლდებიან ანუ დახსნითა ბარტყთა მათთა კორცისა მათისაგ(ან) ანუ მოგლეჩითა კორცისაგან ნაწილთასა. რომელნიცა შეიქმნებიან ეგვივთარნივე კუანი. ცხოვრებენ ტბილსა და ზღვის წყალსა შინაცა. იზრდებიან თუთ უმცირესითა წყლისა ცხოველებითა.

ПОЛОЗ *Boa* გველაშაპი. ფრ: აღ უდიდესი გუარი არს გველთა, რომელთაცა აქუსთ ფარნი მუცელსა ზ(ელ)ა და კულქუშეცა. კბილნი დიდნი და განმახვილებულნი. დაესხმიან კაცთა ზ(ელ)ა და მკეტთა. სიმსხო მათი გარდემატების სიმსხოსა კაცისასა. სიგრძით იქმნებიან 20-გან 30-მდე ფუტისა. იგინი არიან ეგოდენ ძლიერ, რომელ შემძლებელ არიან მოკვდინებად კამბეჩისა, რა ზედ მოეხვევიან, ირმისა და თუთ ტიგრისაცა. ფერი ტყავისა მათისა მშვენიერად არს აჭრელებული. ბუდობენ ინდოეთსა შ(ინ)ა. ვიეთნიმე ინდოელნი იმარებენ საკმელად და აწარმოებენ ვაჭრობასა კრელისა მათის ტყავებითა.

ПОЛУНОЧНИК იბლო *ночная ластовица* ანუ *козодой* ფრინველია. ღამის მერცხალი. ПОЛУШЕЧНАЯ ТРАВА *Lysimachia nummularia* აქლუმის ჩაი. ჩოლანი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა არს შემდგარი მრავალთა ფესვებიანთა ძარღვებთაგან და აღმოაცენებსა მრავალთა მიწასა ზ(ელ)ა განფენადლა ღეროთა, გატკეცილთა და მუქლოსანთა. ფოთოლთ დაისხამს მუქლებისა თანა ცვლილებით, ერთიმეორისა პირისპირ დაწყობილთა ყუნწთა ზ(ელ)ა, გურგალთა, ორისავ გვერდით გატკეცულთა მკირედისა ძარღვებითურთ. ზემოდგან ჩაჰირებულ მწუანეთა. ყუავილნი ექმნების ყვითელნი. ფოთოლნი ნაპრალთაგან ამომავალნი ხუთის ფოჩითურთ და ერთისა განმანაყოფიერებელის ადგილითა. გაიზდების ევროპას ნოტიოსა და ჩრდილიანსა ადგილსა ზ(ელ)ა. ძალი აქუს მკირედ შემეკრელი.

ПОЛЫНЬ *Artemisia absinthium* აბზიტა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელსაცა აქუს ღეროთი სწორენი, სიმაღლით ორისა ფუტისა ოდენ, გერგალნი, თეთრნი, მკაელიანნი, წყვლის კონისებრ შტოებიანი. ფოთოლთ გამოისხამს ცვილებით ყუნწებიანთა. პრტყელთა, ბუსუსიანთა, ლბილთა და ჩარხუფალანგისებრ დაწყობილთა. კბილნი ჩარხუფალანგისებრნი არიან სოლის სახედ ქმნილნი და ჩარხუფალანგისებრე განკეტილნი. ზემო ფოთოლნი არიან მსხდომარენი, სოლისა შესახედისანი, სამწკრად განყოფილნი და ნაპირისანი მრთელნი და ვიწრონი. ყუავილთ მოისხამს რთულთა, შტოებას წვერებთა ზელა მტევნებდ დაწყობილთა, სიდიდით კანფის თესლის ოდენ. გაიზღებდს მრავალსა ადგილსა ქვიშიანთა ევლთა ზელა. სუნი აქუს ძლიერი და მძიმე. გემო ფ(რ)ად მწარე, რომლისა გამო აქუს ძალი წინააღმდეგი სიღამლისა, მომკვლელი მუცლისა ქიისა, განყოფილი ბაღმისა და გამამაგრებელი კუქისა.

ПОМЕРАНЕЦ *Citrus aurantium* თურინჯი, ნარინჯი. ნაყოფი არს ხისა სდერის სახედ ქმნილი. სიდიდით ოდესმე მუშტის ოდენ. ყუნწიდან და წვერიდან მცირედ მოწერვილი, ზღმურდლებით მოფენილი და გატკეცილი. ტყავი აქუს კორცისანი, საკმაოდ მტკიცე და თეთრი. ზემო კანი შეშუპებული, წითლად მოყვითლო. სახედ ბუშტებიანთა განყოფილებითა და გურგლებითა, რომელსაცა უპყრიესთ თჳს შორის ზეთი სუნოვანი და აქუსთ ნაძარალები თხლის კანით დაფარებული. გული აქუს განყოფილი 8 ანუ 10 ადგილად და შემდგარი ცოლინდრულთა ბუშტოვან, სწორედ მდგომარეთა და მქონებელთა თჳს შორის წენისა გამკვირვალისა. თესლნი აქუს მოგურგალოდ გრძელნი, გატკეცილნი და პრტყელნი. საყუთრიე ზე ესე გაიზღების აღმოსავლეთის კერძოდ ინდოეთს და მუნიდან განმრავლებულ არს ევროპასა შინაცა. კანს მისსა სუნი აქუს არომატულო, გემო მწარე, გული მომწარო, ძალი სურავანდის წინააღმდეგი და სიღამლისა წვენთა შ(ინ)ა განმკარებელი.

ПОПОЛЗЕНЬ *Sitta europaea* სინგოვა ანუ კელის კოსალა, რკელელტკანია. მომცრო ფრინველა ტროპოსაოდენა. ზემოდან აქუს ბუმბული ყომარაო, ქუშმოდან მკქარად ყვითელი, ლაწენი და ჩიჩაკვი თეთრნი. მკრები ბინდისფერნი ზემოდან და შინაგან კერძოდ ბუმბულის თავები თეთრნი არწიებიოთურთ. კულის გვერდების 12 ფრთან შავები და წვერებში ყომარანი. ნისკარტი ტყეისფერი და სოლის სახედ მოყუანილი. ფეკები მისადებლნი და ყომარანი. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა. ცოცავს ხეთა ზ(ელ)ა მსგავსად კოსალასი.

ПОПУТНИК *Plantago maior* მრავალძარღვა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა აქუს ერთის ფუტისოდენ და უმეტესიცა. ძირი ესე არს მრავალძარღვებიანი, მოყვითლოს ბუსუსით დაფარებული და აღმოცემელი მრავალთა გერგალთა და უფოლოთა ღეროთა. ფოთოლნი მისნი ამოვენ ძირიდან მოგურგალოდ გრძელნი, ბრჭვენნი, გატკეცილნი. შეიღძარღვიანი და გრძელყუნწებიანი. ყუავილთ დაისხამს წერტილთა, ღეროების წვერებთა ზ(ელ)ა, თთხოვნიანთა და ერთის განმანაყოფიერებელი ადგილითა. გაიზღების ზღისპირებას ზ(ელ)ა. ძალი აქუს გამამაგრებელი, რომლისა გამო იკმარების დასარღვეველად შინაგან კერძოდ მოგროვილთა ნივთთა მკერდისა თანა, შესაკრავად ყუანისაგან მუცელსა შ(ინ)ა და სისხლის დაყენებისათჳს. ახალნი ფოთოლნი მრავალძარღვრისანი განკურნებენ ფუტრის ნაჩხვლესა და ფხის ნაჩხვლესა და სხვა.

ПОРТУЛАК *Portulaca oleracea* დანდური. ბალახი ესე არს ერთსა წლისა, რომელსაცა აქუს ძირი ფესვებიანი, ღერო სწორე, გურგალი, გატკეცილი, ზემო კერძოდ მწუანე, ქვემოთ მოწითლო და შტოებიანი. შტოები მდებარებენ ერთიმეორისა პირისპირ. ქუშმონი არიან დაკიდებულნი და ზემონი გარდაშლილნი. ფოთოლნი სხედან ერთიმეორისა პირისპირ მრთელნი, სოლის სახედ ქმნილნი, წენიანნი, გატკეცილნი. ზემოდან მწუანენი, ქუშმოდან ყიჩულის მსგავსად მზინვარენი. ყუავილთ დაისხამს ღეროს წვერსა ზ(ელ)ა ქუდის სახედ, უეწენოთა, მწუანეთა, განუშლელთა და წერტილთა. თესლის დამტევნელი აქუს მოგურგალოდ გრძელი და მწვეტიანი. თესლები ექმნების მრავალრიცხუად მოგურგალონი და შავნი. გაიზღების ინ-

ლოეთს, იაპონიას და სხვაგან მრავალს ადგილსა. იქმარების საკმელად. ძალი აქუს გამაგრა-
ლობელი და სურაენდის წინააღმდეგი.

ПОРФИР *Porphyrys* პორფირის ქუა, სეშაბი. ქუა არს იაშმის გუარი. ფერით წითელი,
თეთრისა ანუ ბერლის ქვისა, გინა რქის მდნის ძარღვებითა აკრელებული. შედგინება მისი
არს წვრილმარცლოსანი, მტკიცე და მიმღებელი უცხოისა ელვარებისა.

ПОСЛЕНЬ *Solanum dulcamara* ძალისუფრძენა. ბუჩქის გუარია, რომელიცა შეეხვევის
და ექმნების ძირი განფენადი და აღმომცემელი წერგთა. ღერო მოგურგალოდ კუხუხეზიანი.
შტონი თხლად, ცელილებით გამოშავალნი ყუნწებითა, მოგურგალოდ გრძელნი, წვერმწვეტ-
ნი, ქვემონი მათ შორის მრთელნი და ზემონი ისრის სახედ ქმნილნი. ყუავილნი თხელ მტე-
ვნებად დაწყობილნი ღეროთა ზ(ელ)ა, ლურჯნი და ხუთად განყოფილნი. ნაყოფი მისი შედგე-
ბის მოშეო ხილთაგან. ძალი აქუს შარდის გამღვენელი, ოფლის მომყუანი და სისხლის გამ-
ღვენელი და გამწმენდელიცა. გაიზღების ევროპას და აზიას ნოტიოთა და დაცემულთა ად-
გილთა ზ(ელ)ა.

ПОТАТУЙКА *Urupa erops* ოფოფი. სიგძით იქმნების ერთისა ფუტისოდენ. ზემოდან
აქუს ბუმბული შავითა, თეთრითა და ყვითლისფერითა ზოლებითა აკრელებული, ქეშმოდგან
მოთეთროდ ყვითლის ზოლებითა. ზემო კერძი ზურგისა აქუს ყოშრალი, მკერდი ნაცრისფერი,
ქოჩორი წითლად მოყვითლო შავის არშეებითა ზემოპირებსა ზ(ელ)ა, რომელიცა შემდგარ არს
ორ მწკრივად დაწყობილთა ბუმბულთაგან. დაიწყების თავისა საფუძელიდგან და განგრძე-
ლების ვიწრო ქეჩოდმდე, რომლისაცა ფრინველი ესე წაღილისამებრ თჳსისა შემძლებელ არს
მოკრეფად და აკვალდ გაშლად. მკერდი აქუს თეთრის საზებითა ანუ ხალეოთა, კუდი შავი,
მის საშუალზედ თეთრი ზოლი, ნისკარტი წვრილი, მცირედ მოხრილი და შავი. ფეხები და
ბრკალნი მოყომარალოდ შავნი. ბუდობს ზომიერსა პერსა შ(ინ)ა. იზრდების მწერებითა. ბუ-
დეს იქმს ნეხუთაგან.

ПОТАШ ხაერის მარილი. ნემეცურია. კალაქუა ანუ ნაცარტუტის მარილი, რომელიცა ფე-
რით არს მოთეთროდ შავი. მოჰხარშვენ სხუდასხუა ხისათა ნაცრისაგან.

ПОЧЕЧУЙНИК ანუ *почечуйная трава Polygonum hydropiper* სოკოს ბალახი ანუ
ბუასილის ბალახი, წყლის ინა. მომტროსა ამას ერთისა წლის ბალახსა ძირი აქუს ფ(რია)დ
მცირე და ფესვებიანი. ღერო მოწორო, ერთის ფუტისა სიმაღლე და უმეტესიცა, გატყეო-
ლი და მუქლოსანი. მუქლები გურგალნი და ჩაპირებულის წითლად წინწყლებითა აკრელებულ-
ნი. შტონი გამოვლენ ფოთოლთა წიაღთაგან ცელილებით. ეგრეთვე ფოთოლნიცა გამოვლენ
მუქლებისა თანა ცელილებით. ყუნწებიანი, შუბისპირის სახედ ქმნილნი. წვერმწვეტნი და
ორისავე გვერდებით გატყეილნი. ყუავილის ბუდე არს მოყუანილი ზარის სახედ, ყოშრალი და
ოთხად განყოფილი. ფოთოლნი ყუავილისა არა იქმნებიან. ფოჩი ყუავილისა იქმნების 6, გან-
მანაყოფიერებელი ადგილი 2. თესლები თუთოდ მოგურგალონი, მოპრტყელონი და მოწით-
ლოდ-მოყვითლონი. გაიზრდების ნოტიოთა ადგილთა ზ(ელ)ა. სუნი არა აქუს, გემო ექმე-
ბის ცხარი. ძალი აქუს შარდის გამღვენელი და ტანში შემკერელი. ლიტონნი ერნი დაიდებენ
ფოთოლთა ამის ბალახისათა ბუასილსა ანუ სოკოს ზღმურდლთა ზ(ელ)ა რომლისა გამო სა-
ხელიცა ესე სწოდებოდა.

ПРЕГРАД *Aconitum napellus* ჯვარა ბალახი, ფუტკრის საძრომელა, ნათელო, ძროხის
ჭირა, ჩაბალახა. ბალახი ესე ერთისა ძირიდგან აღმოაცენებს მრავალთა ღეროთა კუნჭულე-
ბიანთა სიმაღლით სამისა ფუტისა და უმეტესიცა. კუნჭულნი ესე წარმოებენ განგრძელები-
საგან ღეროთა ფოთოლთასა უპირველესისა ღეროჲსა გაყოლებით. ფოთოლნი ცელილებით გა-
მოშავალნი ყუნწებსა ზ(ელ)ა ორისავე გვერდებით არიან გატყეილნი. ზემოდან ჩაპირებულ-
ნი მწუანენი, ქეშმოდგან მკერალნი და ხუთად განყოფილნი. მომტრო ფოთოლნი არიან სო-
ლის სახედ ქმნილნი და მრჩობლად სამად განყოფილნი. ყუავილთ მოისხამს გრძელ მტევნე-

ზად დაწყობილთა, ყუნწებიანთა, უბუდოთა, დაკიდებულთა, შავთა, ხუთთა ფოთოლთაგან შემდგართა, რომელთაგან ზემო არს მოყუანილი ჩაჩქანისაებრ. ორი თაფლისდამტევნელი და ფარულ არს ჩაჩქანსა შ(ინ)ა. ფოჩები ექმნების მრავლობით. განმანაყოფიერებელი ადგილი 3, თესლისდამტევნელი ბუდე 3. გაიზრდების ციბირსა და ედილის მდინარისა გარემო. გემო და სუნი ბალახისა ამისა არს მძიმე, ძალს მიუწერენ შარდის გამდევენელსა და ოფლის მომყუანსა. (ხოლო) ახალი ბალახი ესე იჩენების შხამბოსილად.

ПРОЛЕСКА Mercurialis annua კერცხბალახა, კედლის ძერწა. ბალახსა ამას ერთი წლისასა ძირი აქუს თეთრი, ცილინდრული და ფესვებიანი. ღერო სწორედ მდგომარე, ერთის გუტისა სიმადლე, გატკეცილი და მუქლოსანი. მუქლები აქუს მოწურეალნი, ცელილებით ორის გვერდით, რომელსაცა მოწურვილებასა ეთანქმებიან გვერდებიცა ღეროსანი. ფოთოლთ დაისხამს ყუნწებიანთა ერთიმეორისა პირისპირ მდებარეთა. მოგურგალოდ გრძელსა, მომწუანოთა, ნაპირებ წერილად დაკბილულთა. მგზინვარეთა, გატკეცილთა და სილიდით ორისა დიუმისოდენთა. ყუნწნი გამოვლენ ნაპრალთაგან. ყუაილნი არიან პურებად ანუ კოკრებად დაწყობილნი სხუდასხუა ყუნწთა ზ(ედ)ა მამრნი და მდედრნი. ყუაილთ ფოთოლნი არა ექმნების, არამედ ნაყოფი შესრულდების ბუდესა შ(ინ)ა სამფოთლოსანსა. თესლები აქუს სფერის სახედ ქმნილნი ანუ გურგალნი და თუთო საკუთარსა დამტევნელსა ბუდესა შ(ინ)ა მდებარე. გაიზრდების ევროპას ჩრდილიანსა ადგილსა, ძალს მიუწერენ მასაქმებელსა და მალ-ბილეებელსა.

ПРОСВИРКИ Malva ბალბა. საზოგადოდ ეწოდების სახელო ესე ბალახთა, რომელთაცა აქუსთ ორიანი ბუდე. გარეგანი მათ შორის სამთა გულის სახედ ქმნილთა და მწვეტიანთა ფოთოლთაგან შემდგარი, და შინაგანი ბუდე ერთიანი, განკეცილი ნახევარმდის ხუთ ნაქრად, რომელიცა არს უმეტესად გარეგანის ბუდისა, უფროე განიერიცა და არცა დასცივდების. ყუაილნი შემდგარ არიან ხუთთა პრტყელთა გულის სახედ ქმნილთა და დასაწყისში-ე ერთად შეზდილთა ფოთოლთაგან. ფოჩები აქუს მრავლობით, რომელთაცა საფუძველი ქმნილ არს მილის სახედ, განმანაყოფიერებელნი ადგილნი არიან ეგრეთვე მრავლობით. თეს-ლები თირკმელისა შესახედავისა მქონებელნი, მსგავსად გოგორისა ერთიმეორისა გვერდზედ მქიდროდ მდებარებენ. ძალი აქუსთ მალბილებელი.

ПРОСКУРЯК ბალახია იხილე **просвиры** რომელიცა ამის ზემო სწვრია. ტუხტი.

ПРОСО Milium paniculatum ფეტვი, ფაჩქა. კეპილიანი მცენარია. დათესვით მოვალს, რომლისაცა თავთავნი და დაწყობილ არიან მტევნებად. ყუაილნი უფხოდ ექმნებას. ფო-თოლთ ყუნწები ბუსუსიანნი. თესლები ანუ მარცუალნი არიან (მო)გურგალოდ მოგრძენი, წერილნი, მოყვითლონი და ოდესმე მოწითლონი, რომელთაგან კელსაფუჯუაჟისა და სანაყელი-სა გამო შეიქმონენ ბურღულსა. გაიზრდების ინდოეთს და ყოველგან თბილთა მკარეთა დათეს-ვითა. საზრდელი ბურღულისა ამისაგან შემზადებული საზოგადოს დარწმუნებისაებრ მრავალ-თაგან არს ძნელად მოსანელებელი კუპისაგან. გარდა ამისა გამოზდიან ფეტვსაგან ბერახსა და იყსა ანუ არაყსა.

ПРОСТРЕЛЬ ბალახია. იხილე **прострельная трава** ანუ **преград** კონიტო.

ПРОСЯНКА Embseriza miliaria ქარის მღევარი, შავთვალ. მომცრო ფრინველია კირ-კიტას გუარი. ზურგი აქუს ეანგისფერი შავის მწვეტიანის ხალბითა. მკრები მოშაონი, მკრე-ბის ბუმბულის ნაპირები თეთრნი. კული მოშაოდ ბანდისფერი თეთრის არმითა. ჯელი და მკერდი თეთრი, ვიწრო შავის ხალბითა. ნისკარტი აქუს კირკიტასი, ა(რამე)დ უფროე ნეტი. ბუდობს ევროპას.

ПРУГИ ანუ **пружи** მკალია. ენებამოსილთა მწერთა გუარია, რომელნიცა შკამენ ყოველ-თა მცენართა.

ПРЪЩЕНОЦ Ranunculus flammula წალიკა, სურინჯანი. ბალახი ესე აღმოსცენდების

ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელიცა განსხუადების ერთგუარათა თჳსთა ბალახთაგან ფოთლებითა შუბისპირისსახედ ქმნილებითა, მოგურგალოდ და მოგრძელ მოყუანილებითა, მრთელებითა და ყუნწებიანებითა და ღეროთა მოხრილითა. გაიზდების ნოტიოთა ადგილთა ზ(ელ)ა. თჳს შორის უპყრეის ცხარი და გამჟამელი წვენი, რომლისა გამო დადებული ჟორცსა ზ(ელ)ა ჰყოფს მოწვეითა ტყავისათა ბურცებსა.

ПСИНКИ ბალახია. იხილე *содячи ягоды* ძალისყურძენა.

ПУГАЧ ფრინველია. იხილე *флиш* ზარნაშო, ბუა.

ПУЗАТКА ფრინველია. იხილე *дровосек* კოდალა.

ПУНОЧКА ფრინველია. იხილე *подорожник* მწაბრთელა, მეგზაურა.

ПУПАВКА და *пупашик Anthemis tinctoria* ფოლიო. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან, რომელსაცა აქუს ყუაილნი რთულნი, შარავანდელის სახედ ქმნილნი. შარავანდელნი თეთრნი, ლამბაქი ყვითელი, ღერო შტოებიანი, ფოთოლნი ორიან ჩარხუფლანგისად განკვეთილნი. გაიზდების ქმელთა ველთა ზ(ელ)ა და იჟმარების საღებავად.

ПУСТЕЛЬГА *Falco tinnunculus* ბარი. ბარი ესე არს სიგრძითა 14 დუიმიზოდნ. ბუმბული აქუს თავისა თეთრი შავის ხაზებითა თუთოეულისა ბუმბულის ღეროს გაყოლებაზედ. ნისკარტი მოკლე და მოლურჯოდ შავი, ნისკარტის ჟორტი ყვითელი. ჩიჩაკვი თეთრი. მკერდი, მუცელი და ბარკლები ჟანგისფერი შავის ხალებითა, რომელნიც მკერდსა ზ(ელ)ა ექმნების ეიკრონი და მეცელსა ზ(ელ)ა მოგურგალოდ გრძელნი. კულქუშზე ბუმბულნი, კურტუმი მოლურჯოდ თეთრი. მკრები ზემოდან ბინდისფერნი. ქუშმოდან მოლურჯოდ თეთრი უკანას არშის ზ(ელ)ა თეთრის ხალებითა. კული გრძელი, მოლურჯოდ თეთრი, რომლისაცა ბოლოსა ზ(ელ)ა განიერი შავი ნიშანი და შინაგანისა პირის არშისა გაყოლებაზედ შავის განიერის ზოლებითა. ბუდობს ოხერთა კოშკთა შ(ინ)ა და უმადლესთა კედელთა შ(ინ)ა. დიდი მტერი არს ტრედთა.

ПУСТОШКА ფრინველია. იხილე *удод, потатуйка* ოფოფი.

ПХИНОВНИК ბალახია. იხილე *Aristolochia clematitis* კირკიზონ ანჩლა.

ПЧЕЛА *Apis mellifera* ფუტკარი. მწერსა ამას აქუს ოთხნი ფარდის მსგავსნი ფრთანი მკერდი ყომრალი, მუცელი შავწითელი. უკანა ბარკალნი ბეწვებიანი და შინაგანი კეროდ გარდიგარდმოს ხაზებითურთ. ფუტკარნი ცხოვრებენ საზოგადოობით. ცვილისაგან, რომელსაცა შეპკრებენ თავებთაგან ყუაილის ფოჩებისათა შეიქმონენ ექუსუთხთა ნაპარალებთა, რომელთა შ(ინ)ა დასდებენ თავლსა. საზოგადოობა ფუტკართა აღმოირჩევს თავისა თჳსისათჳს წინამძღოლსა დედალთა ფუტკართაგან, რომელიცა ცხოვრებს უვრცელესსა ნაპარალა შ(ინ)ა საზრდელსა თჳსსა. მიმღებლობს მამალთა და სხუთა ფუტკართაგან და დასდებს თორმეტ ათასსა კვერცხსა, რომელთაგანცა გამოვლენ ახალმოზარდნი სხუანი წინამძღოლნი და მუშაკნი ფუტკარნი ანუ მდელრნი ფუტკარნი. მამალნი ფუტკარნი გაანაყოფიერებენ მუშაკთა ფუტკართა, რომელნიცა მათ შ(ემდგომ)ად დაჰკოცენ. ფუტკარნი ესენი შეპკრებენ თავლსა და ცვილსა.

ПШЕНИЦА *Triticum* იქქლი, ხორბალი, ყანა, დიკა. ჯემილიანი მცენარია, რომელიცა დაითესების ნაწავთა შ(ინ)ა. თესლებს მოისხამს მოგრძელ გურგალთა. ცალი გვერდი ექმნების მტირედ მოპრტყე, ღარითურთ სიგრძესა ზ(ელ)ა განზიდულთა და მოყვითლოსა კანსა ქუშ-ზე შეიეუთაშ თეთრს ფქვილიანსა ნივთიერებასა ანუ გულსა.

ПШЕНИЧКА იხილე *кики* სიმიინი.

ПШЕНО მცენარია. იხილე *просо* ფეტვი.

ПШЕНО САРАЦИНСКОЕ *Oryza sativa* ბრინჯი. ერთი წლის ჯემილიანი მოსავალია, რომელიცა აღმოსცენდების მოწულსა მოწასა შ(ინ)ა დათესეთი. მარცულთ მოსხამს მოგრძეთა, მუცლიანთა, ერთის წვერით გრძელთა, მეორეთით ბრჯგუთა, რომელნიცა აღნიშნულ არიან სიგრძესა ზ(ელ)ა განზიდვითა ხაზებითა. არიან ფ(რია)დ თეთრნი, ნახევარგამკვირვალ-

ნი და დამტრეველნი. პთესენ ყოველგან აღმოსავლეთის კერძოდ, ხ(ოლო) აწ იტალიასა და ისპანიასა შ(ინ)ა ესეეთარათა აღგილთა ზ(ედ)ა, სადაცა მოირწყებოდეს. ინდოელნი ერნი გამოაცხოებენ მისგან პურსა და გამოხდიან იყსა. ხ(ოლო) ევროპასა შ(ინ)ა იქმარებენ წვნიანსა საქმელსა შ(ინ)ა და მოხმარებენ ქაშსა.

ПЫЖИК 1). *Charadrius gregarius* პრანწია, წიწწია. ფრინველსა ამას საქორე აქუს თეთრად დაწინწულთი. შუბლი თეთრი, ეგრეთთავე განიერთა ნიშნითა შუბლიდგან და წყობილი თულთა ზ(ედ)ა გარდავლითა ქეჩომდე. ჩიჩაკი თეთრი. ტანი აქუს დაჟარებული ღია ყომრალითა ბუმბულითა. მკერდსა ზ(ედ)ა და მუცლისა წინ ფეკებამდე მთვარის სახედ განიერთა შავი ხალი, რომელიცა დასრულდების უკანით კერძოდ წითლად მოყვითლოს ბუმბულითა, ხალის ამის უკან და კურტუმისა ქუშშე თეთრი, მკერდის წინ ფრთანი შავები, უკანანი თეთრნი. კუდი თანასწორე, თეთრი განიერის შავის ნიშნითა. ბუდობს მრავლობით მინდორსა შ(ინ)ა გარემო მდინარეთა ედილისა, ურალისა და სამარისათა. 2) ახალმოზარდი ჩრდილოეთის ირემი. ანუ ნუკრი, რომელსაცა ჯერეთ არა ამოსვლიდეს რქანა.

ПЫРЕЙ *Triticum repens* ბალახა ყანა, ცუდა კვაი. ბალახია ქეშლიანი. რომელიცა აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან მოსავლის ღეროს მსგავსისა, გატყეცილისა, მიწისა ქუშშე განვრცელებადისა და მუცლოსანისა. მუცლნი ამისანი გამდგარ არიან ერთიმეორისაგან და აღმოაცენებენ თესგან ფესვებსა და ახალთა ღეროთა. გაიზდების ყოველგან ევროპასა შ(ინ)ა. გემო აქუს მკირედ მოტკბო. ძალი ზომავდ მომყუანებელი წვენთა სიცხარისა, გამწმენდელი და დამხსნელი მოგროვილთა ნივთთა მკერდისა თანა.

ПЫРО იხილე *горох* ბარდა.

ПЬЯНАЯ ТРАВА ბალახია. იხილე *кашкара, черногрив* და *шабиша трава* შავფაფარა, იელო.

ПЬЯНИЦА იხილე *голубица* ხილია. ტრედის მათრობელა, ქუჩელა.

ПЬЯНИШНИК იხილე *голушишник* ტრედის მურაქა, მთის კერინხა, მოცივი.

ПЯСЛИК მცენარია. იხ.ლე *послень* ძალღუს ყურძენა.

ПЯТИЛИСТНИК, ПЯТИПАЛИШНИК *Potentilla reptans* სამყურა, ხუთთითა. ბალახი ენე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ცილინდრულისა, რღმად მიწასა შ(ინ)ა შთამავალისა, ფესვებიანისა, გარეგან კერძოდ შავისა, შინაგან მოწითლოვსა და მრავალთა ძაფის სახედ ქმნილთა ღეროთა აღმოცენებელისა, რომელნიცა განირობნიან მიწასა ზ(ედ)ა და არიან მუცლოსანნი და ბუსუსიანნი. ფოთოლთ დაისხამს ყუნწებიანთა, ხუთად განყოფილთა, სოლის სახედ ქმნილთა, ბრკუთა, ზემოდგან მოდამგენკილთა, ქუშმოდგან თივთიკით დაფარებულთა და ნაპირებდაცხილულთა. ყუავილთ ყუნწებიანთა და უკრქელესთა ფოთოლთა ზ(ედ)ა. ბუდე ყუავილისა არს ერთფოთლოსანი, ოცად განყოფილი. ყუავილთ ფოთოლნი არიან ყვითელნი. ფოჩები ყუავილისა, განმანყოფიერებელნი ადგილნი და თესლთ დამტევენელნი ბუდენი იქმნებიან მრავლობით. გაიზრდების გაშლილთა და თივინთა ადგარლთა ზ(ედ)ა. ძალი აქუს, და უფრორე ძირსა, შემკერელი.

P

РАЙ ანუ *райское дерево Populi nigrae variettas* სამოთხის ხე. უღის ხე. ხე ესე...¹ გუარი, ა(რამედ) ფ(რია)დ მსხვილი, მაღალი და სწორე. სიმაღლით იქმნების 30 ადლი, მრავალრიცხედნი და სწორენი შტონი მისნი აძლევენ მას შესახედავსა პირამიდისასა. ფო-

¹ რუსული ღედნის მიხედვით აქ არის „ოფის“.

თოლი აქუს ს(რულია)დ მსგავსენი...¹ ა(რამე)დ რაოდენადმე მომცრო და ფერიცა მოზენ-
ლო და შედგინებაცა ხისა ამის არს უფროვე მტკიცე, ვიდრე...² იზრდების ფ(რია)დ მსწრაფლ
და 12-სა წელსა მიიწევის თვისისა სისრულისადმი. კმარება ხისა ამის შესაძლო არს შენობასა
შინა, დახერხვად ფიცრებად და სხუათა საქმეთა შ(ინ)ა. გაიზრდების ყირიშსა.

РАЙСКАЯ ПТИЦА *Paradisea apoda* სამოთხის ფრინველი. სილიდით არს მომცრო ტრე-
დისოდენ. ბუმბული თავისა ჩიჩაკვისა და ყელისა აქუს ფრიად მოკლე ანუ დაბალი, ხშირი
და მაგარი. თავის თხემისა და კისრის ბუმბული მკქრალად ოქროსფერი. ნისკარტის ძირისა,
ჩიჩაკვისა, ლაწეებისა, ვიდრე თულაბამდე შავი, მსგავსად ხავერდისა მომწუანოდ მოელვა-
რე. გვერდების ბუმბული აქუს უფროვე მალაღი, ვიდრე მართლად ტანისა. ამათ შორის ზე-
მო ბუმბულნი აკრებულელ არიან თეთრისა და წაბლისფერითა ძოწეულისფერის შერევით,
ხოლო სხუანი მოთეთროდ ყვითელნი. ქვემონი და გარეშე ბუმბულნი უმოკლეს და მღელ-
ვარენი ბრწყინვალეთა ოქროსფერითა. კულის ზემოდ კურტუმისაგან გაიზდებიან ორნი ფრთა-
ნი სიგრძით სამისა ფუტისა, რომელნიცა მხოლოდ დასაბამში და წვერებში მოსილ არიან თი-
ვითი. თავი, ტანისა მისისა მიხედვით აქუს მცირე, თულაბი ფრიად მცირენი, ნისკარტი
კონუსისებრ მოყუანილი და ფრიად მწვეტი, გვერდებით მცირედ მოწურვილი და მოყვით-
ლოდ მწუანე. მსხვილი ფეკები და გრძელნი ბრჭალნი აქუს ბინდისფერნი. ბუდობს მულუქის
კალათა შ(ინ)ა.

РАКИТНИК და ракитов куст *Cytisus* შუშხუნი. ბუჩქი ესე მოსიხამს მრავალთ ყვი-
თელთა ყუთვილთა, მსგავსად გორიხისათა. ნაყოფი ექმნების რქების სახედ. ფოთოლი ყუნ-
წებსა ზედა გრძელსა სამიანად დაწყობილნი, მოგრძოდ გურგალნი და ღიამწუანენი. გაიზდ-
ების გარემო ედილის მდინარისა, ქუშშო კერძოდ მომდინარეობისა მისისა და ციბირსა შ(ინ)ა.

РАКУШКА *Mytilus edulis* ხამანწყა, ჭიჭინა ნიჟარა. მომცრო საღაფთა, ორსარქველიანი
გატკეცილი და მოლურჯო, სარქველთა ამათ წინა კერძოდ აქუსთ განმახვილებული ნაპირი,
უკანით დაბრჭყუებული, ამოჯდომილებანი განმახვილებულნი. იგინი ნაპარლისაგან გამოსცე-
მენ ძაფთა, რომლებითაცა მიემაგრებიან ქუთა და სხუთა სხეულთა ზღვისათა ფსკერთა ზედა
მყოფთა. მრავლობით აღმოიღებენ ამათა თეთრის ზღვიდან საიდანაც ბოჭკებითა ზღვისა
წყლითა აღსებულებითა მოიტანებენ პეტრებულსა. იქმარებენ საკმელად მოხარშულთა სარ-
ქველბითურთ მათით. უვნებელბა მათი იცნობების ხახვის გამო, რომელიცა დროსა ხარშვი-
სასა მათ თანა არა გაშვადების და უკეთუ გაშვადეს ხახვი, შეხებითა მათ შორის გესლიანისა-
თა, მაშინ სრულად გარდაჰყრან.

РАК *Cancer* კიბო. მუერი არს უფრო. წყალსა შინა მცხოვრები. მოსილი სარქველითა და
მქონებელი რვისა ათ ფეკებადმდე, ორის ჩქიფის, ორის მოძრავის თულისა, ორისავე კლანგისა
და კულისა მუქლოსანისა.

РАМША თევზია, იხილე рывца ღორჯოთ მეფე.

РАШПЛЯ *Squalus squatina* სკვილოსი, რაშთეზი. ცხოველი ესე არს ქვეყნიერ-წყლოერი
თევზის სახე. თავი აქუს პრტყელი, კინლა ყოვლადისა სიმგურგლისა შემადგინებელი. პირი
ვანიერი და ახლოს ნაპირისა. ღრძილები აქუს მოკუერვილი ზემო ორითა და ქვემო სამითა
მწკრივითა მოხრილისა და მწვეტიანის კბილებისათა. ენა ვანიერი, თხელი, გატკეცილი და
წვერმწვეტი. ნაპარლი ნესტოებისანი ახლოს ნაპირისა თხელითა ტყავითა დაფარებულნი.
ხუთ-ხუთი საქშინელები თუთოეულისა მკარესა ზედა მთუარის სახედ ქმნილნი. ტანი აქუს და-
ფარებული ზემოდან ყოშრალითა და ქუეგოდან თეთრითა ტყავითა. ზემო კერძი აქუს მო-
რჩებელი მომცრო და მოგურგალო განმახვილებულის ძვლებითა და ქუემო გატკეცილი,
რომლისაგანცა ოსმალნი აკეთებენ უმჯობესთა თესთა შალრინთა. მკერდის ფარნი აქუს ფ(რი-

¹, ² რუსული ღედნის მიხედვით აქ წერია „ოფის“.

ა)დ დიდნი, მსგზავსად ფრთათა განრთხმულნი, მეულისა მოგრძენი და თეთრნი, ზურგისა ორი მომცრო ახლოს კუდისა მსხდომარენი, ზოლო კუდისასა აქუს გამომაკრატებულება ანუ გამოკვეთილება მთუარის შესახედავისა, მეულისანი არიან გრძელნი და განიერნი, განავალის ადგილისა მოგრძე და მდებარე შორის მეულისა ფართასა. ბუდობს სირღმესა შინა ნემეცისა და შუა ქუშყნის ზღვისასა. სიგრძით იქმნების ექვსიდან რვა ფუტამდე. ეკუთვნის ფრიალ მრაცებელთა ზღვისა ცხოველთა და დაესხმის თუთ კაცსაცა.

РЕВЕНЬ *Rheum palmatum* რევანდა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან დიდისა, კორციანისა, გრძელისა, შტოთა აღმომცემელისა, გარეგან მკერალად ბინდის ფერის ტყავით დაფარებულისა, შინაგან ყეფლის გულის მქონებელისა, მოწითლოს ძარღვებითურთ. ფოთოლთ მოისხამს დიდთა, თათებიანსა, სორხლიანთა, გემოდ შეავეთა. ღერო ექმნების უფოთლო, მეულისანი, მეუღლაგან შტოთა გამომცემელი, მსხვილი, მრავლის ყუავილებითა წვერგარემოცული. ძირსა მისსა გემო აქუს მომწარო მკერდ შემკერელი, სუნი უცხო და საყუთარი. ძალი აქუს მასაქმებელი და გამამაგრებელი რაოდენობისამებრ მიღებისა. გაიზრდების ზუნგორისაა შინა.

РЕДЬКА 1). *Паровая Raphanus sativus* ბოლოცი. საორთქლესა შინა მოყუანილო. ძირი აქუს სფეროს სახე, ანუ მოგრძე ექმნების. თეთრი, სიდიდით ქათმის კვერცხისოდენ, გატყეცილი. წვერის კერძოდ აქუს ძაფის სახედ ფხვი. კორცი წვნიანი, თეთრი და განტეხადი. ცივსა ჩრდილოეთის მკარესა მოყუანებენ საორთქლესა შინა და თბილსა მკარესა გახსნილსა პაერში. 2). *Земляная Raphanus niger* საზოგადო ბოლოცი. ძირი აქუს დიდი, კონუსისაებრ მოყუანილო. ზემოდგან მოგურგალო, ქუშმოდ კერძოდ დაწვრილებული, მოყომარალოდ შავი და მოღაღმენილო. კორცი წვნიანი, თეთრი, განტეხადი. რა გაკრილ იქმნების გარდიგარდმოდ, მაშინ იჩევენების საშუალსა, ვრცელსა და შარავანდელიანსა. ტყავი აქუს სრქელი და უფრორე მტკიცე გულისა. ორთვე ამთ ბოლოკთა გემო აქუსთ ცხარი, გამახურებელი და განწონადი, ა(რამე)დ უკანასკნელი ამთ შორის არს უძლიერესი. ძალი აქუსთ სურავანდის წინა აღმდეგი. შარდის გამდეველი და ბოჯინისა მაწარმებელი.

РЕЖУХА *Sisymbrium nasturtium aquaticum* წყლის წიშმატა. ჩაღანდრი. ბალახი ესე გაიზდების მომცრო მდინარეთა შ(ინ)ა, რომელსაცა აქუს ყუავილი ჩუარედინედ დაწყობილნი. რქანი გურგალნი და მოხრილნი. ფოთოლნი ჩარხუფალანგისაებრ განკვეთილნი. მომცრო ფოთოლნი გულისსახედ ქმნილნი. გემო აქუს ცხარი. იქმარების ე(თ)ა წამალი სამკურნალო სურავანდის წინაღმდეგი, შარდის განმდეველი და ცივთა ბალახთა დამარღვეველი.

РЕМЁЗ *Parus pendulinus* ბჱო გოგია. ფრად მომცრო ფრინველა. ფერით მოყომარალოდ ყვითელი, შავის ხაზითურთ თულთა ზედა. თავი აქუს დაფარებული შავწითელითა ბუმბულითა, ვითარნიცა არიან ეგრეთვე კანონიერნი კუდისა ფრთანიცა. ბუდობს ჩალათა შინა თბილსა მკარესა. ბუდეს შეიქმს თითოიკისაგან გოგრის სახედ, ერთითა ანუ ორის პირის დატანებითა გემო პირის კერძოდ, რომელსაცა დამოკიდებს რტოთა ზედა.

РЕПА *Brassica rapa* თალგამი. მცენარსა ამას მოყუანებენ ბოსტანსა შინა და მიწდროთა ზ(ედ)ა მოხნულთა დათესეთა. არს ორსა წელსა გამძლე. ძირი აქუს პრტყლად გურგალი, გატყეცილი, მოსილი წითლითა ანუ თეთრად მოყვითლო კანითა. ძირს შთაღრმავებს მიწასა შ(ინ)ა ცილინდრულსა და ფესვიანსა. კორცი აქუს თეთრი, მაგარი, ნესტიანის ხაზებითა. გემო მომწაროდ ტკბილი. თანა აღრაცხილ არს სურავანდის ღონისძიებისა თანა. ეგრეთვე მკერდისა, მსუბუქად მასაქმებელისა, ნოყიერისა და შარდის გამდეველისა.

РЕПЕЙНИК და **рапашник** *Arctium lappa* კუროსთავი, ძურწა, ძირხვენა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ცილინდრულისა, სწორედ მიწასა შინა რღმად შთამავალისა, გარეგან ჩაქირებულის ყომარალსფერისა, შინაგან თეთრისა. აღმომცემელისა ღეროჲსა სწორისა, გურგალისა, მკველიანისა, შტოებგარდაშლილისა. ფოთოლთ გამოისხამს

ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ გარდაშლილთა, გულისსახედ ქმნილთა, ზემოდგან ჩაჰირებულთა მწუნანთა, მოღალმენილთა, ქუემოდგან ღია ყოშრალთა, ძარღვებიდგან დაწყობილი ბადის სახეთა. სიდიდით ერთისა ფუტისოდენ და ნაპირებ ხრახნილთა. ფოთლების ყუნწები ანუ ღეროები აქუს გრძელნი, ბუსუსიანნი, კნინლა სამტრამიანნი. ყუავილნი რთულნი, რომელთაცა მილნი იქმნებიან თეთრნი, ხ(ოლო) ნაპირნი სოსნისფერნი. ძირსა აქუს ძალი გამყმენდელი, შარდის და ოფლის გამომწველი. გაიზდების ადგილთა ზ(ედ)ა ნამუშავეთა.

РЕПИНА ხუა. იხილე ყოფი კანდარი.

РЕПОЛОВ *Motacilla rubecula* გულწითელა. მომცრო ფრინველია ბოლოქანქარას გუარი. ფერით ყოშრალი, ა(რამ)დ მკერდი და თავი აქუს წითელი. ფ(რია)დ კადნიერ არს და მეჩხუბარი. გალობს სააშრო.

РЕПЯШКИ *Agriponia eupatoria* ბიკა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ცილინდრულისა, რდმად შთამავალისა მიწისა შ(ინ)ა, შტოებიანისა, მოწითლოფსა და დაფარებულისა მოშაოს კიციეთა. ღერო აქუს სწორე, გურგალი, ლიტონი და თმანი. ფოთოლთ გამოსახმს ცვლილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომა)დ ყუნწებიანთა და ჩარხუფა-ლანგისაებრ დაწყობილთა, ყუავილთ ყვითელთა, ფრჩხილთა და ორითა განმანაყოფიერებელის ადგილთა. თესლის დამტენელი ექმნების კუთხეებიანი, მკვალეზიანი, მრუდენი, ზემოდგან გარემოტუნნი მოკაყელის ეკლებითა და შემკველნი ოროლთა თესლთა გატკეცილთა და ფრთის სახედ ქმნილთა. გაიზდების მინდორთა ზ(ედ)ა გარდაშლილთა. ბალახი იქმარების სამკურნალო წამლად მსუბუქად ტანში შემკვერლად, ძარღვების გამამაგრებელად და წყლულუბისა სამთელეზელად.

РИТИНА დამკურის კევი. კეთილსუნოვან ფისი არს.

РОГАТКА РЫБА *Gasterosteus aculeatus* იხილე колюшка რქოსანა.

РОВОВОЙ КАМЕНЬ *Corneus* რქის ქუა, კლდის რქა, გველის ენა. ქუა ესე არს შემდგარი ღრად ფ(რია)დ წერილთა ნაწილთაგან. იგი გატყდების განუსაზღვრებელ ნაკვეთად, ფერით იქმნების ანუ შავი და ჩლიქისა, გინა რქისა მსგავსი, რომლისაცა ოდესმე გაფხეკა შესაძლებელ არს ფრჩხილითა.

РОВОВОЙ СТАНЕЦ რქის კეცტყავი, რქაფიქალა. შემდგარ არს წესირთა, რთულთა კეცტყავთაგან, რომელიცა იქმნების მოშავო, შავწითელი, წითელი და სხუა ფერნი. სხუათა კეცტყავთაგან გარჩევა მისი შესაძლებელ არს ამითაცა, რომელ მათა შ(ინ)ა დგას იგი მარდის გვერდით, ხ(ოლო) სხუანი კეცტყავნი მდებარებენ სიპრტყესა ზ(ედ)ა.

РОВОВОЕ СЕРЕБРО *Minera argenti cornea* რქის ვერცხლი, რქავერცხლა. ნახევარგამკვირვალი ვერცხლის ლითონი. შეცულებითა მდიდარი. ფერით ბნელი ანუ ყვითელი. მსგავს არს ნახევარგამკვირვალისა გამოყუანილისა რქისა. შესახედავი აქუს უქანორო. შინაგან არს კეცტყავიანი, მარცვლებად შემდგარი და არა ფ(რია)დ მძიმე. სანთელსა ზ(ედ)ა გადნების და გამოსცემს სუნსა გოგირდისანი. ღეროსა დაწვისასა ეგრეთვე გამოსცემს ლურჯსა გოგირდის ალსა, ხ(ოლო) ძლიერსა შ(ინ)ა ცეცხლსა გაფრინდების. მას უპყრიეს თუხ შორის სამისაგან ორი წილი ვერცხლისა, გოგირდი მრავალი და მცირედ მარგიმუშკი. ლითონსა ამას მრავლობით ჰჳოვებენ ზმევეის მთასა შ(ინ)ა ციბირს.

РОЖА *Alcea rosea* ვარდტუბტი. ბალახი ესე არს ორისა წლისა, ფ(რია)დ მაღალი გაიზდების, თათების მსგავსის განიერის ფოთლებითა. წვერსა ზ(ედ)ა მოისხამს მსხვილთა ყუავილთა, რომელთაცა აქუსთ მრჩობლელი ბუდე. გარეგანი მათ შორის, შემდგარ არს ერთისა. ფოთლისაგან ექუსად განყოფილისა, ხ(ოლო) შინაგანი არს ექუს ნაწილად განკვეთილი და ბუსუსიანი. ყუავილი შემდგარ არს სუთთა ფოთოლთაგან, რომელნიცა ორგზის უგრძელეს არიან ყუავილის ბუდისა და ფოთოლნი ესე იქმნებიან სხუა-სხუა ფერისანი, განიერნი და გარდაშლილნი. ფრჩხიბი ექმნების მრავლობით ძირის კერძოდგან ერთად შეზდილნი. განმანაყოფიერებელნი ადგილნი ექმნებიან ეგრეთვე მრავლობით. თესლები გოგორის სახედ შემდ-

გარნი. საკუთრივ გაიზღების თავისუფლად აღმოსავლეთს, ხ(ოლო) სხუაგან დანერგიან წალკოტა შინა. ყუაილთა მისთა აქუს ძალი მალბილბელი.

ПОЖБ კვაი. Secale cereale მეცნარი არს მოსავლისა კუმლიანი. დათესვით მოვალს მოქნელსა მიწასა შ(იხ)ა.

РОЗА Rosa ვარდი. ყუაილთა ამათ მოისხამს ბუჩქი ეკლსანი. ფერით ექმნებიან უფრორე მკერალად ალისა და ოდესმე თეთრი და ყვითელნიცა. სუნი აქუსთ საამო. ფრეები და განმანაყოფიერებელნი ადგილნი მრავლობით. ყუაილთა ამათ აქუსთ ძალი მსუბუქად ტანში შეეკრისა.

РОЗГА ЗОЛОТАЯ Solidago virga aurea ოქროსწყელა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აღმოაცენებს ღეროსა სწორესა, ერთის ფურის სიმაღლესა და უმეტესსა, ლიტონსა ანუ შტოებთანსა, მკაულებთანსა, კუთხეებთანსა და გატყეცილსა. ფოთოლთ გამოისხამს ცელილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომად), მოგურგალოდ გრძელთა, წვერებმწვერთა, ნაპირებდაკბილულთა, ძარღვიანთა, გატყეცილთა. ქუშმო ღერონი არიან ფეკებსა ზ(ელა) მდგომარენი, ხ(ოლო) ზემორენი მსხდომარენი, ყუაილთ დაისხამს ღეროს წვერსა ზ(ელა) მტევნებად დაწყობილთა, რთულთა, წერილთა და ყვითელთა. სუნი ბალახსა აქუს სუსტად არომატული, გემო მწარე და გამახურებელი, ძალი გამამაგრებელი, გამამთულებელი და შარდის გამდევნელი. გაიზრდების ტყეთა შორის ველსა ზ(ელა).

РОЗМАРИН Rosmarinus officinalis ზღვის ვარდი. ბუჩქსა ამას ექმნების ღერო სიმაღლითა ორისა ანუ სამის ფურისა, მოსილი ყომრალითა ტყავითა, შტოები ესე მისნი მდებარებენ ერთიმეორისა პირისპირ და არიან ოთხთრამიანი. ფოთოლთ მოისხამს ეგრეთვე ერთიმეორის პირისპირმდებარეთა მოკლე ყუნწთა ზ(ელა) ვიწროთა, ზემოდგან ღია მწუანეთა, მოღამენილოთა, მზზინვარეთა. ქუშმოდგან თეთრის თიეთიყით დაფარებულთა. ყუაილთ მოისხამს მკერალად სოსნისფერთა. სუნი აქუს ბალახსა საამო. ძალი განმყოფელი ბალღმისა და განმამაგრებელი საგრძნობელთა ძარღვებისა. საკუთრივ იზრდების აღმოსავლეთსა.

РОМАШКА Matricaria chamomilla გვირილა. ბალახი არს ერთისა წლისა, რომელიცა აღმოაცენებს ერთისა ძირიდგან მრავალთა ღეროთა სწორეთა, გურგალთა, მკაულებთანთა, წვერის კერძოდ შტოებთანთა. შტოები გამოესხმონ ერთიმეორისა შ(ემდგომად) ე(ით)ა ფოთოლნიცა, რომელნიცა არიან მსხდომარენი, მრავლად განყოფილ ჩარხუფალანგად დაწყობილნი და რომელთაცა სხუანი მომცრო ფოთოლნი არიან სადგისის სახედ ქმნილნი. ყუაილთ მოისხამს ღეროთა წვერებსა ზ(ელა) მკაულიან ყუნწებთანთა, რომელთაცა გურგალი თავები არიან ყვითელნი და გარემომცველნი ფოთოლნი მათნი თეთრები. სუნი ყუაილთა აქუსთ საამო, გემო არომატული, ძალი აქუსთ დამარღვეველი სიღამლისა და გამამაგრებელი კუქისა. გაიზღების ნაქანეთა ზედა.

РОНЖА ფრინველი. იხილეთ ბოლბეკედა, ბეა.

РОСНИЦА Alchimilla vulgaris ბალახია. იხილეთ ливовая трава ლომისთათა.

РОССОМАХА Mustella gulo სამურავი. მტაცებელ მკეცია ნაჩეისოდნა. დინგი აქუს მოგრძე. თავი და საშუალი ზურგისა მზზინვარედ შავი, ხ(ოლო) სხუა ბეწვი ჩაქირებულად წაბლისფერი. ფეკები ხუთთითიანნი და მოკლე. ამის გამო სირბილი აქუს წყნარი. ბუდობს თუთ უზშირესსა ტყესა შინა და მთანთა ადგილთა. იზრდების კურდღლებითა, ტეტერებითა, ირმებითა და მძორებითა. ბეწვი მისი აღრაცხილ არს ძვირფასთა ბეწვეულთა თანა.

РОСТОРОНША Carduus marianus წმინდა მარიამის ბალახი, მარიამ საყმელა. ბალახსა ამას ერთის წლისასა აქეს ძირი სტაფილოს მსგზავსი, გარეგან ჩაქირებულად ყომრალი, შინაგან თეთრი. ღერო მაღალი, მოგურგალო, მკაულიანი და შტოებიანი. ფოთოლნი ესხმის ცელილებით ერთიმეორისა შემდგომად მოგურგალოდ შუბისპირისსახედ ქმნილნი, მსხდომა-

რენი, ღეროს მომცველნი, გატყევილნი, მზინარენი, ზემოდგან თეთრად კრელნი, ქუმოდგან მწუანენი. ყუაილის ყუნწები ექმნების გრძელნი, თმიანნი, კინლა სამთრამიანნი, რომელთაცა კუთხენი აქუს ძოწეულის ფერისანი. ყუაილნი რთულნი, ლაყვარდის ფერნი. თესლები მოგრძენი, ბინდისფერნი, მკავლიანნი თითოეთითურთ. გაიზრდების ნაწნავთა ზედა ევროპასა, ვირგინიასა და კანდასა შინა. თესლთა ამათ მიუწერენ ძალსა ოფლის განმამარავლებელსა.

РОСТРОГ *Teucrium chamaedrys* კრელა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა აღმოაცენებს ღეროსა სწორსა, ოთხკუთხსა, ერთის მტკაველის სიმაღლესა, მუკოსასანსა, ბუსუსიანსა და შტოებიანსა. შტონი მდებარებენ ერთიმეორისა პირისპირ ღეროსა თვისა მსგავსნი შედგინებითა და არიან მცირედ ძოწეულის ფერნი. ფოთოლთ გამოისხამს მუკლებისა თანა ერთიმეორისა პირისპირ მდებარეთა, მოგურგალოდ გრძელთა, ბრჭვუთა, ქუმოდგან ერთიანად შეიწროებულთა, ორისავ გვერდით ბუსუსიანთა, წერილად ნაპირებ დაკბილულთა. ყუაილთ მოისხამს სოსნისფერთა, ქუეშორე მუკლთა ზედა დაწყობილთა. სუნი ბალახს აქუს მცირედ არომატული. გემო მწარე, ძალი განმამარებელი, შარბისა და სისხლის გამდევნელი. გაიზრდების სამხრეთის კერძოდ ევროპისა და აღმოსავლეთისა.

РТУТЬ *Hydrargyrum, mercurius, argentum, vivum* ვერცხლისწყალი. ნახევარილევრო არს თეთრი, ვერცხლისფერი, თხელი. სიმძიმით ოქროსა თანა დაახლოებული, რომელიცა ცეცხლსა ზედა ორთქლებით გაიპარვის, ანუ გაფრინდების, ხ(ოლო) ღრდის ყინვისა მიერ მყარ სხეულად შეიცვლების.

РУДА ლითონი, ზადანი. ნივთიერება ესე ილევროული გოგირდისა მიერ ანუ მარგიმუშაისა, სახედ ქვისად ანუ მუწისად შეცვლილი იპყრობების წიაღთა შ(ინა) მიწისათა.

РУМЯНА *Echium italicum* ქალისფერა. ბალახსა ამას ორის წლისასა აქუს ღერო და ფოთოლნი რეცა ჯაგრებით დაფარებულნი. ყუაილნი თავთავად დაწყობილნი, ღერაჲნი. ხუთი გრძელი ფოჩი და ერთი განმანაყოფიერებელი ადგილი. რა გატეხს ღეროსა ამა ბალახისასა, მაშინ ტყავისა ქუმოდგან გამოქდების წითელი წვენი, რომელსაცა მდაბიურნი ქალნი იკმევენ ფერად. გაიზრდების ზომიერსა პერსა შ(ინა) რუსეთს.

РУСАК ჭროლანა, ყომრალი კურდღელი, რომელიც არაოდეს არა იცვლოს ფერსა და ეგების ნიადაგ ყომრალი.

РУТА *Rutha graveolens* სადაფის ბალახი, ტევანი. მცენარი ესე არს ბუჩქოსანი, რომელიცა აღმოაცენებს ძირიდგან მრავალთა ღეროთა გურგალთა და ზემოწერტილთაგან ხორხლიანთა. სიმაღლით იქმნების ერთის ფუტცისა და უმაღლესიცა. ფოთოლთ გამოისხამს ცვლილებით ერთიმეორისა შვემდგომად ყუნწებიანთა, ორიან ჩარხუფალანგად განკვეთილთა. ყუაილის ბუდე შემდგარ არს ხუთთა ვიწროთა ფოთოლთაგან. ხ(ოლო) ყუაილნი ყვითელნი ხუთთა ფოთოლთაგანვე. თესლის დამტევენელი ექმნების მოგურგალოდ გრძელი და მოდალმენჭილო, თესლებსა მათსა შესახედავი აქუსთ თირკველისა და არიან ფერით შავწითელნი და მოდალმენჭილონი. გაიზრდების ევროპასა შინა სამხრეთის კერძოს. სუნი აქუს მძიმე, გემო მწარე. ძალი გამდევნელი ოფლისა და სისხლისა.

РЫБА თევზი. წყლის ცხოველი. გარეგან ქიკით დაფარებული, რომელიცა ცურავს შეწვენითა ფრთათასა. გული აქუს ერთფოსიანი ანუ კუკიანი. სისხლი წითელი და ცივი, და საქმინელო ლაყუნნი.

РЫБОЛОВ ფრინველი. იხილე аѣрка თევზთ ბონადირე, თევზიყლაპია.

РЫЖИК 1). *Agaricus deliciosus* ნიყვი. სოკოა აგურისფერი, რომელიცა ღროსა განტეხისასა გამოსცემს წვენსა ზაფრანისფერსა. გაიზრდების ტყეთა შინა. საქმელად იკმარების მოხარშული და შემდგომად დამარილებული. 2). სახელისა ამის ქვეშე იგულისხმებიან სხუა

დასხუა ბალახნი, რომელთაცა აქუსთ ყუავილის ფოთოლნი ჭვარდინად დაწყობილნი და აწარმოებენ რქათა, რომელთაცა თესლთაგან გამოხდიან ზეთსა.

РЫСЬ *Felis lynx* ფოცხერი. გვეტი არს მტაცებელი, რომელსაცა შედგება ტანისა უგავს კატასა, ა(რამედ ფ(რია)დ უდიდეს არს მას ზელად). სიგრძე მისი ქეჩოდგან დაწყებული კელამდე შეადგენს $2\frac{1}{2}$ ფუტისასა. თულები აქვს ელვარენი და მკვირცხლნი. წვერებსა ზელად მწვეტიანის ყურებისასა თუთა კონა ფ(რია)დ გრძელთა თმათაგან შემდგარი. კელი მოკლე, წვერის კერძოდ შავი. თვით არს ფერით კრელი. ხალეზითურთ ვითთაჲ ეფხუთა. ბეწვი ზემო კერძისა ექმნების წითლად მოყვითლო, მომცრა შავის ხალეზითა, ქუშმოდგან ნაცრისფერი, შავისაჲ ხალეზითურთ, ა(რამედ უფრორე მკჳარლი ექმნებისთ ხალნი ესე, და ჩუქულეებითი დერი ეფხვისა არს მოყვითლოდ ყომრალი. ბუდობს მთიანთა და ტყიანთა აღგელთა შ(ინ)ა ევროპისა, აზიის და ამერიკისათა. ტყავი მისი არს მგავრი და თანა აღრაცხილ არს ძვირფასთა ბეწვეულთა თანა.

РЯБИНА *Sorbus aucuparia* ზნავი, წორო. ხე ესე გაზრდების მალალი. ძირისა ანუ პირველ ხესა აქუს ქერქი ყომრალი და გატეცილი, ხ(ოლო) ზტოებსა მისსა მოწითლოდ შინდისფერი თეთრის წინწყლებითა. ფოთოლთ მოისხამს ჩარხუფლანგისაჲბერ დაწყობილთა, მომცრა ფოთოლთა ცხრიდგან ცამეტამდე, მოგრძეთა, გატეცილთა, დაჰბილულთა, ზემოდგან ჩაჰირებულ მწუნანთა, ქუშმო კერძოდ მკჳალთა. ყუავილთა თეთრთა, კონებდ მოზარდლთა. ნაყოფს მოისხამს <წითელთა> მუხუდის მარცელისოდენ, წითელთა. მკირედ გატყაჲსულთა, თავის კერძოდ გვირგვინითურთ, რომელნიცა აღსაჲე არიან წვნითა ყუავილითა და უპურიესთ თუხ შორის სამსამი მოწითლო, მოგრძე და წვერის კერძოდ მოზრილო თესლნი. გაზრდების ციესა მკარესა. ხე არს კორცითა საესე და მტკიცე მოთეთროდ წითელი და იჴმარების საღურგლო ხელისნობასა შ(ინ)ა. ნაყოფი არს მომეავოდ მწარე, არასამო. ძალი აქუს მსუბუქად მასაქმებელი და შარდის გამდევნელი.

РЯБИННИК შაშვის გუარია. იხილე **ПРОЗД** შაშვი. ჩხართუ.

РЯБКА, რყხ იხილე **КУРОПАТКА** კაკაბი.

РЯБЧИК *Tetrao bonasia* დერაჲი, თერაჲი. ღრინველი არს საქმელი. თავი და კისერი აქუს ყომრალი, ბეღის ხაზებითა გარდიგარდმო აჰრელებელი. ჩიჩაჲე შავი, თუალთა ზემო ყურების მიმართ ნისკარტიდგან განზიდული აქუს თეთრი ხაზი, მკერები ზემოდგან ქანგისფერი შავის ხალეზითურთ. ზურგი ყომრალი შავის წინწყლებითურთ. მუცელი თეთრი დიდისა გულის სახედ ქმნილებითა ჩაჰირებულის ყომრალის ხალეზითა. კელი ამისი შემდგარ არს თორმეტთა ყომრალთა ფრთათაგან შავის წინწყლებითურთ, რომლისაცა წვერის კერძოდ აქუს განიერი შავი ზოლი და თუთ წვერი ანუ ბოლო კელისა თეთრი. დედალსა ჩიჩაჲე არა ექმნების შავი ვ(ით)ა მამალსა. ბუდობს უფრორე არყნართა შორის და იზრდების მათის ნაყოფითა. კორცი აქუს გემიერი.

РЯБЦА *Cottus scorpius* ღორჯოთ მეფე, ქარიულაპია. ზღვის თევზია ერთსა ფუტისოდენ, გასაოტრის შესახედაისა. თავი აქუს მიზეზისამებრ მოკაჲლთა ეკალთასა მრავალკუთხოსანი. ორი ეგვეთარნივე მოძრავნი ეკალნი აქუს თუალთა წინაზე, ა(რამედ) თუთულსა მკარესა თუალებისასა სამიდგან ოთხადმდე უძრავნი ეკალნი. პირი ფრიად დიდი. ყბები რომლებისაცა შემძლებელ არს თევზი ესე გამოწევად და კ(უალად) შეწევად, მოღურვილ აქუს წერილითა განმახვილებულის კბილებითა ვ(ით)ა თუთ პირის ცაჲცა. ენა აქუს მოკლე, სრქელი და მგავრი. ძუალნი თუალთა ორმოების გარემომცველნი ფ(რია)დ გამოწეულ აქუს და მით შეადგენენ ღარებსა, რომელნიცა განვრცელდებიან ვიღრე ზურგადმდე. პირველი ფერი თავისა და ზურგისა გვერდის ხაზადმდე აქუს შეწითელი, თანშერევითა თეთრისა ხალეზისა და წინწყლებისათა. მუცელი მსხვილი ანუ სქელი და განიერი, რომელიცა დედალს ექმნების თეთრი და მამალსა ყვითელი თეთრის ხალეზითურთ. საშუალ მუცლისა აქუს განაჲალის ად-

გილი, სიღვანაც კუდი იწყებს შეიწროებასა და აქუს დაფარებულ ნაცვლად ქიცისა მწვეტიანისა მექვეებითა. ფრთათ გასაშლელნი ნაწილნი, გერდისა ფრთათანი აქუს ყვითლები, შუცლისა გრქელნი, კუდისა გურგალნი, ზურგისა ორნი ფრთანი. ყოველნივე ესენი განყოფილებითა და განმახვილებულებითა ფრთაგასაშლელის ნაწილებითურთ და შაქის ზოლებითურთ გარდღიარდმოდ. თევზი ესე არს მტაცებელი და მრავლისა მჭამელი საზრდელისა, ბუდობს მრავლობით თეთრსა ზღუასა შინა და ჩრდილოეთის ოკეანესა.

РЯПУХА РЯПУШКА *Salmo maraenula* ჰაფალა. ზომცრო თევზია, ათის ღუიმის სიგრძე, ორაგულისა გუარი. თავი აქუს მწვეტი, ნახევარგამქვირვალნი და მომწუნაოდ შავწითელი. ქუშმო ყბა მცირედ მოკაყული, უფრორე ვიწრო და უგრძელეს ზენაჲსა. დაწენი და ს(რულა)დ ტანი მოშავო ზურგის გარდა. აქუს ვერცხლისფერი ქიცი, წერლი, თხელი, აღვილად დაცვიუნადი. ფრთანი მოყომრალოდ თეთრები, კუდის ფრთის გარდა, რომელიცა აქუს განყოფილი და ნაპირებშავი. ჯორცი აქუს ნაზი და გემიერი. ფ(რია)დ განმრავლდების და რა ამოიყუანების წყლიდან მსწრაფლ მოკვდების. ინადირების ტბათა შ(ინ)ა ლადოლისა, ონელისა და ასკოვისათა. ზაფხულით დიდ ნახირობით შევალს ნევის მდინარეთა შ(ინ)ა და მუნ ნადირობენ მრავლობით. საქმელად კმარობენ ახალსა და ბოლში გამოყუანისა.

C

САБЕЛЪНИК ბალახია. იხილე **КОСАТНИК** ქაბის ლერწამი, ხმალა ბალახი.

САБЛЯ თევზია. იხილე **ЧЕХОНИЯ** ქალთევზი.

САВКА ანუ **САУТКА** ფრინველია. იხილე **АНГУЧ** გარიელი.

САЗАН *Varietas ciprini carpinionis* გოჭა, კობრი. თევზსა ამას აქუს ქიცი მსხვილი და ჯორცი კეტყვად დაწყობილი. ბუდობს კასპიის ზღუასა შ(ინ)ა და მდინარეთა მას შ(ინ)ა შემავალთა

САЙГА *Capra tatarica* ჯერანი, ქურციკი. ცხოველი ესე არს გარეულთა თხათა გუარი და სიდიდით იქმნების მომცრო ირმის ოდენ. რქები აქუს სწორენი და გამქვირვალნი. დინგი ბრჯგუ, მსხვილი და არა მქონებელი ხრტილის განლობილებისა. ნესტოები ფ(რია)დ გარდაშლილნი, კისერი და წვერნი წვნიანი. ბეწვი მოკლე, ზურგისა და გვერდების მოყომრალოდ ყვითელი, მუქლთა ქვემო წვივებისა უფრორე მოხნელო, ყელი და მუცელი თეთრი. ბუდობს ნახირობით ქმელსა მინდორსა ზ(ელ)ა მათა შორის მდებარისა. რბენასა შ(ინ)ა არს ფ(რია)დ მკვირცხლი, ა(რამე)დ მალე დაილაღის.

САЙГАК *Cervus camelopardalis* ხარაბუზი, აქლემეფეფი. ცხოველი ესე არს ირემფეფარი, საღმრთო წერილსა შ(ინ)ა ხსენებული. სიგრძით იქმნების ქეჩოდგან კუდამდე 18 და კისერი ექმნების 7 ფუტი. თავსა ზემო აღებად შემძლებელ არს 16 ფუტამდე. წინა ფეკები ფ(რია)დ უგრძელეს არს უკანათასა. შუბლსა ზ(ელ)ა აქუს ორი რქა სიგრძით 6 ღუიმაღმდე, რომელნიცა წვერებში მცირედ გაბრუნდებულ არიან. თავის საჩქველიდან ზურგამდე აქუს ფაფარი ცხენის მსგავსად. კუდი წერლი და მცირე, წვერის კერძოდ თმისანი. ს(რული)დ ტანი აჭრელებულ აქუს გურგლებითა ანუ მოკუთხვიანო ხალებითა. ბუდობს აფრიკას და უფრორე არაბეთსა შ(ინ)ა. მეორე სჯულთა. 14. მუკლი 5.

САЛАКУШКА, САЛАКУШКА *Clupea sprattus* ფიტურა, ფიჩხული. ზომცრო თევზია ქაშაბის გუარი. სიგრძით იქმნების 4-დან 6 ღუიმაღმდე. სივანით ერთისა ღუიმისოდენ. ქიცი აქუს მომზო და ადვილად დაცვიუნადი. გვერდებით მოწურვილი. მუცელი კუხად მოყუანილი და განმახვილებული. თავი ტანის მიხედვით არა მცირედი, მწვეტი. შუბლი მოშავო, ლაწები ვერცხლისფერი. ზურგი მოშავო და გვერდები ვერცხლისფერი. ფთენი მოკლენი, ნაზნი და ყომრალნი. კუდი განყოფილი. ბუდობს ნახირობით ნემეცისა და ბალტიის ზღუათა შ(ინ)ა.

თევზთა ამათ დაჰმარილვენ ვ(ით)ა ქაშაბთა (სელდდა), კუამლსა შ(ინ)ა გამოიყუანენ და შთა აწყობენ ბოჩონკათა შ(ინ)ა.

САЛАТ *Lactuca sativa* სალათა. ბოსტნეული მწუხნილია. ძირი აქუს მოძვრო, ფესვებიანი. ფოთოლნი მოგურგალონი, ღერობიანი, ორისავე გვერდით გატყეცილნი, მოყვითლოდ მწუხანენი. ოდესმე გარდაშლილნი და ოდესმე კომბოსტოს თავისებურ მოხვეულნი. იქმარებიან საკმელად შემზადებულნი მარილითა, ძმრითა და ზეთითა. ძალი აქუს მაგარობელი.

САЛЫНОЙ КОПЕНЫ *Symphitum officinale* კონისძირა, ჭორისყურა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან დიდისა, გარეგან შავისა, შტოებიანისა, შინაგან თეთრისა, კორციანისა, აღმოცემელისა სწორის ღეროასა, ლიტონისა, მოგურგალოასა, ხორბლიანისა და ჭაგრიანისა. ფოთოლთ გამოისხამს ცელილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომად) ღერობიანთა, მოგურგალოთა, შუბისპირის სახედ ქმნილთა, მწვეტიანთა, ერთის მტკაველის სიგრძეთა, მოდღმენეილოთა, გარდაშლილთა, რომელთაცა ღეროები ზემოდგან ექმნებიან სიგარიანო და განგრძელებითა ფოთოლთასა მოსილნი. ყუაილთა საკმაოდ დიდთა და თეთრთა ანუ მოწითლოთა, ძაბრის სახედ მოყუანილთა, რომელთაცა გასაყალი ფორო მილისადმი დაეცეილ აქუსთ ხუთითა ქიცეითა თაფლმოსილითა. ფოჩი ექმნებიან 5. განმანყოფიერებელი ადგილი 1 და დამტკუნელი ადგილი ოთხად განყოფილი. ახალი ძირი იქნების საესე წებოიანის წენითა. მოტკილთით. ძალი აქუს დამაბრკაველებელი სიცხარისა და მსუბუქად შემკერება. იქმარების სისხლის ფურთხებისა და ყუანისა დამაყენებელად და განსაწმედელად შინაგანთა მუწუკებისა. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა ადგილთა ზელდა ნოტიოთა და ჩრდილიანთა.

САМШИТ *Buxus sempervirens* ბზა. ბუჩქისა ამის ხე არს მტკიცე, მყარი, მძიმე, მჭკრალად ყვითელი, მოგრძე ძარღვებითურთ და მოსილი ყომალითა და მოდღმენეილო ქერქითა. ფოთოლთ გამოისხამს მომცროთა, მოგურგალოდ გრძელთა, ზემოდგან ჩაპირებულ მწუხანეთა, ქუშმოდგან მოყვითლოდ მწუხანეთა, მრთელთა, მაგართა, მოკლე ყუნწებიანთა, ჭუარის სახედ ერთიმეორის პირისპირ მდებარეთა და სქლად შემოსულთა შტოთასა. გაიზღების ევროპას სამხრეთის კერძოდ, აღმოსავლეთსა და სპარსეთსა. ხე იქმარების სხუადასხეა საკმელთა შ(ინ)ა და შეადგენს ოფლის წამალსა.

САНДАЛ *Santalum album* სანდალი. ხე არს მტკიცე, მძიმე. სიგრძისა ზელდა დანაფორტების, მზინეარებს. ფერი იქმნების მოწითლო ანუ მოყვითლოდ თეთრი. იქმარების ვ(ით)ა საღურგლოსა და სახარატოსა მუშაჰობასა შ(ინ)ა, ეგრეთვე საღებავად და წამლადცა, სადაცა მიუწერეს ძალსა ოფლის განმალავებელსა. გაიზღების ინდოეთს აღმოსავლეთის, კერძოდ სიამსა შ(ინ)ა და ქალაქსა ტიმორისასა.

САПА *Cyprinus ballerus* მკერდწითელი, ფხაუხვი. თევზსა ამას აქუს თავი მოძვრო, ბრჭყუეები სწორნი და ქუშმო მკირედ მოკაყული. შუბლი ბნელი. თუალები დიდნი, ღაწენი მოშავონი, ყვითელი და მოწითლონი. ტანი ფ(რია)დ წვრილი და უფროვე განაყალის ადგილიდგან კუდამდე. ზურგი შავი, განმახვილებული. გვერდები მისი ხაზამდე მოშავონი და ხაზისადმი მოყვითლონი. ხაზის ქუშმო ვერცხლისფერი და მუცელი მწითლო. ქიცეი წვრილი და ადვილად დაეციენადი. მუცლის ფრთის გარდა სხუანი ყოველნი ფრთანი მოშავო ზოლითა გარემოცულ არიან. ბუდობს ედღოს და მას შ(ინ)ა შემავალთა მდინარეებშია. აღრაცხილ არს იათთა თევზებისა თანა მიზნისამებრ სიკველისა მისისა და მრავალძელობისა.

САПФИР ბერძელთა. საფირონი, ფირუზა, საფვრონი. ლურჯს იატუნდს ეწოდების ბერძელად.

САРАНА 1). красная *Lilium martagon* კონიო. მცენარი არს ზამბახისებურა, რომლისაცა ძირი შემდგარ არს ქიცეთაგან. ღერო აქუს სწორე, მაღალი და ფოთოლნი გარემო ღეროასა გვირგვინად ქმნილნი. 2). алая *Lilium pomponium* ფოთოლნი ესხმის ზნირად და დანტვით ღეროსა ზელდა. ყუაილნი ორთავე ამათ ექმნებისთ დაკიდებულნი ყუნწთა ზელდა,

ბ(ოლო) ფოთოლნი მოხვეულნი ზუქუჲად, ზემოდ აშვერილნი. გაიზღების ციბირსა. ძირსა ორისაჲ ამათისასა ციბირულნი ერნი კმარობენ საქმელად.

САРАНЧА *Gryellus migratorius* მკალია. მწერი ესე არს მსხვილთა კრიკინათ გუარი, რომელისაცა მკერდის ფარსა საშუალსა ზ(ედ)ა აქუს ამოჯდომილება განმახვილებული. თავი აქუს ბრჭგუ. ყებები შავნი. ზემო ფრთანი მოყვითლოდ ყომრალნი შავწითელის ხალებითა და ქუშმონი მწუანენი. უკანა სხეული და ფეკები მოწითლონი. საკუთრად დიამადების სათათრეთსა, სიღვანაც მოფრინდების დიდ გუნდებად ოდესმე ეეროჰასა და სხუასა მრავალსა ადგილსა და შემკმელი ყოველთა მცენარისათა ამიზეზებს სიმშლისა.

САРДИЙ, СЕРДОЛИК სარდიონი. იამში. ქუა ესე აღრაცხილ არს სხუათა ძვირფასთა ქუათა თანა მეორისა ხარისხისათა და არს გუარი აჟისა. ფერით იქმნების მოყვითლოდ წითელი და ექმნების სხუადასხუა ხარისხნი გამკვირვალობისანი და სიმაგრისანი. თუთ უშკობესი არს ყვითელი ანუ მოყვითლოდ წითელი, რომელიცა რა კვეთებულ იქმნების ბასრისა თანა (ფოლადის) გამოსცემს ნაბერწყალთა. მრავალს ჰპოვებენ ქუასა ამას ციბირსაცა. იეზე. თ. 28. მუქ. 13.

САРДОНИК *Sardonyx* სარდონიქსი, ლალო. ქუა ეს აღრაცხილ არს ძვირფასთა ქუათა თანა, რომელიცა შემდგარ არს ქალკიდონისა მიერ და სარდონისა შეერთებითა ანუ ზოლის სახედ ანუ ფილაქნად და ანუ ხალეზად. აპოკ. თ. 21. მ. 20.

СВЕКЛА *Beta vulgaris* კარხალი. მხალა ბოსტნეული, რომლისაგანცა იქმარების ძირსა კონუსური, მსხვილი, სიდიდით ერთისა მტკავლის ოდენ და უმეტესიცა. ფერით იქმნების წითელი, მოღაღმეწილი. შინაგანი კერძო აქუს კორიანი წვნიანი, წითელი და გული თეთრი. გემო მოტკბო, რომელიცა ანოყიერებს და აგრილებს. ძირი მისი იქმარების საქმელად მოხარშული და მწნილად ჩაღებული. ეგრეთვე ფოჩებისაცა მისი. კარხალი ორგვარია, ერთი თეთრი და მეორე წითელი, რომელსა კენცტული ეწოდება.

СВЕРБИГУЗ *Primula veris officinalis* ფურისულა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან ცილინდრულისა, რომელიცა შთაღრმავდების მიწასა შ(ინ)ა და ასხს მეკეკნი. ღერო გაიზღების სწორედ, უფოთლო და ორგზის გრძელი ფოთოლთა მისთა ზ(ედ)ა, რომელიცა აღმოვენ ძირიდან ღერობიანი, მგავრგალოდ გრძელი, ბრჭგუნი, მოღაღმეწილონი, ნაპირებ ბეწვებიანი, ქუშმოლდან ყომრალნი, მცირედ ბუსუსიანნი და განვრცელებადნი ღერობისა მიმართ ძარღვებითა. ღეროები ფოთოლთანი არიან სამთრაშიანნი და თეთრნი. დედაღეროს წვერსა გარემოიკვენ ყუავილნი დაკიდებულნი და ყვითელნი. თესლის დამტევენილი აქუს სფერის სახე და გატეცილი. სუნი ახალსა ძირსა უგავს ანისულსა. ყუავილნი გამოსცემენ სუნსა საამოსა თაფლისასა. იქმარების დასარღვეველად ტყვიულებისა, რომელნიცა შემთხვეულ იყვნენ გაციკებისაგან. გაიზღების ეეროჰას მინდორთა ზ(ედ)ა.

СВЕРШ, СВЕРЧОК *Gryllus domesticus* კრიკინა. მწერსა ამას აქუს კბილებიანი ყებები, ოთხი საკბენელი ისარი. ფრთები ქუშმოდაკიდებულნი, რომელთა შორის ქუშმონი არიან საკეცნი, უკანა ფეკები მოგრადენი, ხტომისადმი მარჯვენი. სხეული მოყვითლოდ ყომრალი. მწერი ესე კრიკინებს ღამე და ღარის შეცვლის ეამსაცა. სკამს ყოველსავე კორიანსა საქმელსა და მხალსა. სახლთა შ(ინ)ა გაუძლებელ არს მწერი ესე, ვ(ით)ა კრიკინითა, ეგრეთვე კნების მამიზეზებლობითა.

СВЕТОНОСКА *Fulgopa* ნათელმოსილა, ცივინათელა.

СВИДИНА *Cornus sanguinea* შინდ ლარჩა. ბუჩქი არს შტოებიანი, რომლისაცა შტონი ზემო კერძოდ მოსილ არიან მოწითლოს ქერკითა. ფოთოლნი უგავს შვინდის ფოთოლსა, ოდენ ფერით იქმნებიან ჩაქირებულნი მწუანენი. შტოების წვერებშია გამოეხსმან თეთრნი ყუავილნი კონებად და ზ(ედ)მდგომად მოშავო ხილნი გემოთა წინააღმდეგისანი და ს(რული)დ ხე ესე გამოსცემს თესგან სუნსა უსიამოვნოსა. გაიზღების ტყეთა შ(ინ)ა ეეროჰას, აზიას და ამერიკასაცა ჩრდილოეთის კერძოდ.

СВИНЕЦ *Plumbum* ტყვია, პრპენი, ტყვიე. თვთ ულბილესი ილეკროა, რომელიცა საკუთრითა სიმძიმითა თჳსითა უახლოეს სხუათა ყოველთა ილეკროთა ზ(ედ)ა დაუახლოედების ოქროსა. ფერი აქუს მოყომარალო შავი. ყოველთა სიმჟავეთა შ(ინ)ა გაიხსნების და ამიზნებს მით მოტყობსა გემოსა.

СВИНЬЯ ღორი, ნეზი. საქმელი ცხოველია, ოთხფეი, რომელსაცა აქუს ჩლიქნი განმებულნი, დინგი ბრჭყუ, გურგალი წრისაებრ და მოძრავი, რომლითაცა პაზრის მიწასა და შუამს ბალახის ძირებსა. ბეწვი მაგარი და სიგრძესა ზედა ზრახნილისა ზურგისასა ჟაგარი. კუდი აქუს ეგრეთვე მოსილი ბეწვითა და დაკლანკილი. ტყავსა ქეშშე აქუს სქელი კეტყავი ქონისა. სიამოვნებითა და ხალისითა გორავს წუმბესა ანუ ტალახსა შ(ინ)ა და სქამს ყოველსავე. პირველი საკუთარი მისი მამული არს ჩინეთი.

СВИНУХА *Agaricus violaceus* ღორის სოკო. სოკოს გუჯარია. ღერო აქუს მოლურჯო და დაფარებული წითლად მოყვითლოს თივთიკითა, სარქულს ქეშში კერძი ბუმბულიანი. ნაირები აქუს მოლურჯო, წითლად მოყვითლოს თივთიკითა. გაიზდების ტყეთა შ(ინ)ა ნეხვიანთა. საქმელად კმარობენ მოხარშულსა და დამარილებულსა, გარნა არა უვნებელ არიან.

СВИНЬЯ МОРСКАЯ *Delphinus phocaena* ზღვის ღორი, ღელფინი. ზღვის ცხოველია. თევზის სახე. სიგრძით იქმნების 9-გან 10-ფუტამდე. დინგი აქუს გრძელი, გურგალი და მწვეტი. ორივე ყბები მოჭურვილ აქუს სადგისის სახედ წვრილთა კბილებითა. ზურგსა ზ(ედ)ა აქუს ერთი ოდენ გაბმული ფრთა, ორიც გვერდებისა და პრტყელი კუდი. ზურგი აქუს მოშაოდ შავი. მუცელი თეთრი. საქმინველი მთვარის სახედ თუალთა შორის. ბუდობს ბალტიისა და ნემეცის ზღუათა შ(ინ)ა.

СВИНКА МОРСКАЯ *Mus porcellus* ზღვის ღორაკი, გინა ღორთაგვი. ცხოველია ვირთაგუთა გუარი. უკულო, მოკლეს მოგურგალებულის ყურებითურთ. ბეწვი აქუს ტანსა ზ(ედ)ა რაოდენიმე თეთრი და რაოდენიმე ჩაქირებული ყვითელი შერევიითურთ შავისათა. იზრდების ყოვლითა ნაყოფითა და მსასაღებთა. სქამს მცდომარე. აღმოცონის, სუამს მცირედ და დაუცხრომელად აქედ და იქით ტრიალებს. მამული მისი არს ბრახილია.

СВИРИСТЕЛЬ *Ampelis garrulus* ბოლოშავი, ბოლოყვითელი. დრინველია შაშვისოდენა. ნისკარტი აქუს შავი, წვერმოკაყული. ზემო ყბა უგრძელეს ქეშნასა, წვერის კერძოდ ორისავე მკრით დაკბილული, თავი ეანგისფერი. ბუმბული ქეჩოს კერძოდ უგრძელესი სხუათა ზ(ედ)ა. პირის კენჭულებთან თეთრი ხაზი. მრთლად ტანი აქუს ყომარალი და თავისა მიმართ უფრარე წაბლისფერი. ჩიჩაკვი, საფეთქლები, ღაწვნი, ნესტოები, ფეკები, მკრები და კუდი შავები. ხ(ოლო) ყომარალი ბუმბულნი ძირისანი კუდის დამფარველნი, შუბლისა და ხალნი თუალთა ქეშშენი და ქეჩოს ბუმბულთა გაუბუდედებან ქორჩალ. კუდი აქუს სწორე, ხ(ოლო) თითოელისა ბუმბულისა წვერი ყვითელი და ღერი მოწითლო. მკრების ბუმბული აქუს შავი თეთრითა ანუ მოყვითლოთა, გინა მოწუელისფერის ხალებითა წვერებისა კერძოდ. ფრინველი ესე მოფრინდების შემოდგომას. იზრდების ღვიისა და მკნავისა ნაყოფითა. საქმელად იკმარების.

СВИСТУНОК მკეცია. იხილუ *суслик* დედოფალა.

СВИЩ *Anas penelope* მოსტეინალი. იხესა ამას სახელი ესე სწოდებეს ფრენისა გამო, რომლითაცა აწარმოებს სტევნასა. თავი და კისერი ექმნების მამალსა ჩაქირებულად შავ-წითელი, შუბლი თეთრი, მკრებსა ზ(ედ)ა დიდი თეთრი ხალი კენჭულების კერძოდ, საშუალსა ზ(ედ)ა ლავარდისფერი ხალი და ბოლოს კერძოდ შავი. ნისკარტი და ფეკები შავნი, ზურგი ყომარალი, კუდი მწვეტი, მოკლე და ქეშმოდგან შავი. დედალი იქმნების მოყომარალო მღელვარე, თჳნიერ მკერდისა და მუცელისა, რომელნიცა აქუს თეთრნი. ნისკარტი და მკრები თჳნიერ ხალისა. ბუდობს ზღვისა გარემო მდებარეთა სოფლებთა ანუ დაბათა შ(ინ)ა.

СЕВРЮГА *Acipenser stellatus* ზუთხი. თევზი ესე იქმნების სიგრძითა 6 ფუტამდე. ცხვირი აქუს უგრძელესი ყოველთა სხუათა გუარისა ამის თევზთა ზ(ედ)ა და უფრორე ხორხლიანი. ტყავი უმეტეს კერძოდ ექმნების თეთრი შავის უკანონოს ხალეებითა აკრელებული, რომელნიცა ხალეები შემდგარ არიან წვრილთა ძელიანთა უსწოროებათაგან. ესეითარნი სჩანან უმეტეს კერძოდ ორის გვარდების ძელებისა და რაოდენიცა ზემო კერძი სხეულისა უმეტესად დაუახლოვდების მუცელსა, მით უფრორე ნაყლებ სჩანან უსწოროებანი. ხ(ოლო) თუთ მუცელსა ზ(ედ)ა ძვალნი ესე ფ(რ)ად მცირედნი არიან. თევზსა ამას ზედა ეგოდენივე მწკრივნი იქმნებიან ესეითართა ძვალთანი, რაოდენიცა ზუთხის შვილსა ზ(ედ)ა, ა(რამედ) ყოველნი დასრულებიან წვერბრკეუ სოღებად, და არა ეგრეთ მპილდრე სხედან ერთიმეორისა გვერდ-ზედ. ვ(ითა) ზუთხის შვილისა. რიცხვი ფრთათა, შედგინება პირისა და სხუანი მსგზავეს აქუს ზუთხის შვილისა, ა(რამედ) სიმსხო სიგრძისა მიხედვით აქუს ფ(რ)ად უნაკლესი. თევზი ესე ზუთხი თუმცა ფ(რ)ად გემიერ არს, ა(რამედ) არა ეგოდენ, ვ(ითა) ზუთხის შვილი. სკამენ მას ახალსა მოხარულსა, დაამარილებენ და გაახმოვნეცა. მისგან ამოიღებენ ხიზილალსა უჭმობესსა და წებოსა. ბუდობს კასპიის ზღუასა შ(ინ)ა და შევალს მენით ყოველთა მას შ(ინ)ა შემავალთა მდინარეთა.

СЕЛАВА თევზია. *Cyprinus alburnus* იხილე ყყყ თაღლითა, ძალღთევზი, სელაბი.

СЕЛДЕРЕЙ *Apium graveolens* ნიახური. მცენარი ესე ორისა წლისა იძლეევის საკმელად ძირსა თეთრსა, მსხვილსა, მოგურგალოდ გრძელსა, ფ(რ)ად შტოებიანსა და ფოცხიანსა. კორცი აქუს თეთრი, მტკიცე და განტეხადი. ერთისა ოდენ ძირისაგან აღმოვლენ მრავალნი სწორე ღერონი, გატეცილნი, მუქლოსანნი, ყლორტებიანნი, შტოებიანი და მკავლიანნი. ფოთოლთ დაისხამს ცვლოებით მუქლებისა თანა ღეროებიანთა და სამიანთა. ყუავილთა თეთრთა, ზესსუკერიტისებრ დაწყობილთა წვერებსა ზ(ედ)ა ღეროებისა და მათისათა. თესვლები ექმნების წვრილნი, ერთის გვერდით გამოძდარნი და მეორეთით შთამძდარნი, ცნინლა ხუთკუთხნი, რომელთაგან სამნი საშუალნი კუთხენი უმეტეს არიან. თავით თჳსით გაიზღების ზომიერსა ჰერსა შ(ინ)ა ევროპისასა და მრავალთა ადგილთა მოიყვანებენ დათესვით ბოსტანთა შ(ინ)ა. იკმარების მხალად საკმელთა შ(ინ)ა და სალათად. ძალი სჩანს უმეტესად მას შ(ინ)ა შარდის გამდევნელი.

СЕЛЕЗЕНЬ მამალი იხვი.

СЕЛЕЗНИХА *Anas boschas* იხვი დედალი. მამალსა იხესა ბუმბული აქუს აკრელებულ ყომრალითა და თეთრითა ანუ ყომრალითა და ბინდისფერის მღელვარებითა. თავი და კისერი მომწუანოდ ოქროსფერი, სოსნისფერი მღელვარებითა. კისრის გარემო თეთრი ნიშანი, მკერდი ჩაჭირებულად წაბლისფერი. კერტლში მოშავოდ მწუანე, მკრებთა ზ(ედ)ა თუთო სოსნისფერი ხალი მომწუანოდ, რომელნიცა წრემოვლებულ არიან ორისავე გვერდებით, პირველ შავითა და შ(ემდგომ)ად თეთრითა ზახითა. მკრების ბუმბული უმეტეს წილად ექმნების მოყომრალიდ ბინდისფერი. ოთხნი კუდისა საშუალნი ფრთანი მოშავოდ მწუანენი და ზემოდ აკაეებულნი. დედალსა აქუს ზემო ბუმბულნი ბინდისფერი, მოყვითლოს ნაპირებითა, ქუქმოდგან მკერალდ ყვითელი ბინდისფერის ხალეითა. მკრები აქუს მოთეთროდ ყვითელნი ღერჯის ზახებითა, მოყომრალიდ ბინდისფერისათა. მკრებსა ზ(ედ)ა აქუს თუთო ეგვეთარიევი ხალი ვ(ითა) მამალსა. ნისკარტი აქუს მამალსა მომწუანოდ ყვითელი და დედალსა ზემო ყბა ნისკარტისა მოწითლო შავის ხალეებითა, ხ(ოლო) ქუქმო ყბა ს(რული)ად წითელი. ფეკები აქუს თურჩისფერნი, ბრკალნი შავნი. ბუდობს მდინარეთა და ტბათა ზ(ედ)ა. ამის გუარისა მიერ იწარმოეს სხუათა ყოველთა შინაურთა იხეთა.

СЕЛИТРА *Nitrum* გუარჯილა. საშუალის კელის მარილია, რომელიცა შემდგარ არს საკუთრისა თჳსის სიმკვების მიერ და მცენართა ნაცარტუტის მარილისაგან, რომელიცა დაღეკების ექუს გვერდიან ბროლებად და წარმოადგენს წვერმწვეტსა პირამიდსა. ნაყორცხალთა ზ(ედ)ა აფეთქებს ანუ აფეთქდების და გუარჯილა ესე შეადგენს უპირველესსა ნაწილსა თო-

ფის წამლისასა. შინაგან მიღებული ფ(რია)დ აგრილებს და იკმარების სიცხიანთა სნეულებათა შ(ინ)ა.

СЕЛЬДЬ, СЕЛЕДКА, СЕЛЕДОЧКА *Clupea harengus* ქაშაპარ, ქაფშია. ზღვის თევზია, რომელიცა საცნაურსა ღრისა გამოჩნდების თბილსა ადგილებსა ზღვისასა დასაყრელად ხიზლალისა. სიგრძით იქმნების ჩარეკნახევარი. შედგინება ტანისა აქუს ვიწრო და შაშარის მსგავსი. ზემო ყბა აქუს დაკბილული და ქუშში უგრძელეს ზენასა. ზურგი მოშავო. სხეებარს(რულია)დ ქიციი საკმაოდ მსხვილი და ვერცხლისფერი, ა(რამედ) ქუშში მწკრივი ქიციისანი შეადგენენ მუცელსა ზ(ედ)ა განმახვილებულსა ნაპირსა და მსგავსად ზერხისა აშვერილ არიან ზემოდ. თევზი ესე არს ფ(რია)დ მსუქანი და ფ(რია)დ გემიერი ოდეს იქმნების დამარილებული ღოთანდიელთა მიერ პოვნილის ღონისძიებითა.

СЕМГА *Salma sala mas* ბახტა. ორაგულის ზოგუარო თევზია. ნახირობით დაეალს. ა(რამედ) კორტი ამისი არს უფრორე ალისფერი და არცა ეგოდენ აქუს კეტყავად, ვ(ით)ა ორაგულსა. ზურგი ექმნების მოლურჯო, ხ(ოლო) მუცელი ვერცხლისფერი და წერილი ქიცი. ზემო ყბა აქუს გამოშვერილი ხორთუმის სახედ. ბუდობს ზღუათა შ(ინ)ა. იზრდება სხვიითა თევზებითა და შეეალს მდინარეთა შ(ინ)ა და მუნიღვან ტბათა შ(ინ)ა ხიზლალისა დასაყრელად.

СЕНОСТАВЕЦ მჭეტა. იხილე *пищуха* თივის მღმელი, მსტენივარი.

СЕРА გოგირდი. ლითონი შემდგარი აღზებადისა დასაბამისაგან და არქასპისა სიმეფიისაგან რომელიცა ადვილადრე იღუვზნების და მრეწველობისა თუხისა ღრისა გამოსცემს ორთქლსა სუნთქმისა შემპყრობელსა.

СЕРБАРИННИК *Rosa sylvestris* იხილე *шиповник* ტყის ვარდი.

СЕРДЕЧНИК და *сердечная трава* *Leonurus cardiaca* გულის ბალახი, ღომისკბილა. ბალახსა ამას ორის წლისასა ძირი აქუს ფესვებიანი, ღერო სწორე, გატყეილი, ოთხელთბი, სიგრძით ორ ფუტადრე, შტოებიანი, მუკლებითურთ ბუსუსიანითა. შტოები მღებარებენ ერთიმეორისა პირისპირ და არიან ღეროვან მათისა თანახოსანი. ფოთოლთ გამოისხამს მუკლებიან თანა, მწკრივზდ გაყოლებით ერთიმეორისა პირის მღებარეთა, ღეროებიანთა. მოღარმეჩილოთა და ნაპირებ ბუვით მორიგებულთა. ქუშში ფოთოლნი არიან ხუთნაწკრიანი. ღეროს წვერისა შეიკვენ ყუავილნი გრგოვზდ დაწყობილნი მუკლებიან თანა და თუთო გრგოლი შემდგარ არს კნინდა ოცისა მქდომარისა ყუაველისაგან, რომელიცა არიან მკქრალად სოსნისფერნი და მქონებელნი ფსკერსა ზ(ედ)ა ბუდისასა ოთხობითა კუთხეებიანთა თესლოთანი. ახალთა ფოთოლთა ამისათა და ყუავეილთა სუნი აქუსთ მცირედ არომატული და გემო მოშვარო. იკმარების ვ(ით)ა განმამარებელი ფესვთა წენითა ძარღვებისათა ღონისძიება. გაიზრდების ევროპასა შ(ინ)ა ნაქცევთა ზ(ედ)ა ფერნეებისათა.

СЕРДЕЧНОЙ КОРЕНЬ *Poligonum bistorta* გულისძირა, დვალერა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან მოხვეულისა, გარეგან ბინდისფერისა გრგოლების სახედ ღმენკებით დაფარულისა და ყოვლით კერძოდ ფესვების გამცემელისა. კორტი აქუს შინაგან თეთრი, ა(რამედ) გაქმობისა შ(ემდგომ)ად მიიღეს ფერსა ნაცრისასა ანე მოწითლოსა. ხ(ოლო) გული აქუს აქრელებელი მოგრძეებითა წინწყლებითა, ახლიდახლოდ დაწყობილითა. ფერი და თესლები აქუს ვ(ით)ა რუსულსა ბრინჯსა (ღრეჩა) ესეეთითა ოდენ განსხუავებითა, რომელ წვერსა ღეროვანსა შეიკვენ მსგავსად მოგრძისა ზღმურდლისა. გემო აქუს მწეხებელი. იკმარების ვ(ით)ა შემკერელი და განმამარებელი ღონისძიება.

СЕРЕБРО ვერცხლი. ილეკრო ესე არს ფსინთა პირველი ოქროვანა შემდგომად. ფერით ფ(რია)დ თეთრი. გადნების უმცირეს ცეცხლსა შ(ინ)ა, ვიდრე ოქრო. ფ(რია)დ საქედი არს, განწევადი, ძარღვიანი, მაგარი და კმინი რეკასა შ(ინ)ა. განიხსნების შეწენითა ცეცხლისათა გაძლიანებულსა არქასპის სიმეფიესა შ(ინ)ა და მაგარსა ოტკასა. კირი მისი დაღეკებული

ეცხლსა ზედ)ა კ(უღა)დ გარდიქმნების ილეკოდ, უკეთუ არა შერეენილ იქმნების მას შ(ინ)ა ნივთიერება რაჲმე აღსაგზნებელი.

СЕРНА *Antilope rupicapra* გარეზა, არჩვი. გარეთასა ამას აქუს რქები სწორენი, გატევილნი, წვერებ უკან გარდახრილნი. ბეწვი ზურგისა და გვერდებისა მოწითლოდ შავი. სიდიდით იქმნების ჩუქულებითისა თხის ოდენ. თუთ არს ფ(რია)დ მხდალი. ზამთრობს კლდისა ქუბათა შ(ინ)ა. იზრდების ხისა ფოთლებითა და ბალახითა. ბუდობს მთიანთა ადგილთა შ(ინ)ა.

СЕРОКОПЫТКА *Lanius excubitor* ფრინველია. იხილე *сорокопуд* სირკაჰკაჰი.

СИБКА მინდერის შრომანა. ესე შაშვზედ მცირედ უდიდესია. თავი აქუს უფრო მომსხო. ნისკარტი შავი და ერთი გოჭის სიგძე. მუცელი შავი და თეთრის ზოლებით აქრელებული. ზურგი თავიდან ზოგადებული კურტუზამდე ყვითლითა და შავით არკვეთი ქრელი. ბოლო მოშაო და ფეხები გძელი და მოშაო, აქუს სამი თითი. მხრები შავი და წითელ ნარევი არს. პეტრებულსა შინა მინდორზედ იტიან გუნდად და ისე სვლა. საქმლად ხმარობენ. გემრიელია. ამას ნახირა ჩიტსაც უხმობენ ვინაჲდგან ნახირს დასდეცს.

СИГ *Salmo lavaretus* ლავა, ფიჩხული. თევზი ესე არს ორაგულისა გუარი. თავი არა აწუს ღიდი, გრძელისა და მსხვილის ტანისა მისის მიხედვითა. ნაკეთი თავისა აქუს კონუსისაებრ ქმნილი და კნინდა თულებამდე გამჭვირვალე. შუბლი განიერი და მოყვითლო. ზემო ყბა უგრძეს აქუს ქუშნაჲსა და გამოწეული და დასრულებების ბრჯგევითა, ლბილითა და კორციანის წვერითა მოშავოს ფერისათა. ქუშნა ყბა აქუს უმოკლეს ზენაჲსა, რომელიცა დაფარულ არს ხრტილიანისა ლაშითა ზენა ყბისათა. ლაწენი და ლოყები აქუს მოშავოდ მოყვითლონი. ზურგი გურგალი და მოშავო. გვერდები მკერალად მოშავონი და მუცელი ვერცხლისფერი. ქიცვი მსხვილი მომცროს გამოჰყარატებულებითა საშუალ ქუშნაჲსა ნაირისა. მკერდის ფრთანი მოყვითლონი, ხ(ოლო) სხუათა ფრთათა გასაშლელნი სახსარნი მოთეთრონი და ფარდები ფრთეთანი მოშავონი. კუდი განყოფილი. ბუდობს ზღუასა შ(ინ)ა და შვეალს მდინარეთა შ(ინ)ა დასაყრელად ქვირითისა. კორცი აქუს თეთრი და ნაზი და შეადგენს გემიერსა და მრთელსა საზრდელსა.

СИНЕВОРОНКА *Coracias garrula* მღრინავი, ფარშანგი, ყვავზოვრავი, ყაჰყაბი. ფრინველი ესე ჩრდილოეთის მკარესა არს თუთ უმწვენიერესი სხუათა ყოველთა ფრინველთა შორის. ნისკარტი აქუს შავი, ზენა ყბა წვერის კერძოდ მოყავებული. მუშბული თავისა მომწუანოდ მშზინვარე, ზურგისა მოყომრალოდ ყვითელი, მუცლისა და მკრებისა ქუშ კერძოდ მკერალად შავი, კერტუშისა მოშავოდ სოსნისფერი, მკრების დასაბამისა შავად მშზინვარე, მკრების ზემო კერძი მკერალად ლაჲყარდისფერი, ფრთანი მკრებისანი ზემოდგან შავნი, დასაბამში მოშავონი. კუდი აქუს სწორი და მომწუანოდ შავი. ბუდობს ნაზირთა ტყეთა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის მკარესა. იზრდების ბაყაყებთა და რწყილის დედებითა.

СИНЕЛЬ *Syringa vulgaris* იასამანი. ბუჩქი ესე მოისხამს ყუავილთა შავთა მტენებად დაწყობილთა. ფოთლები აქუს მოგურგალოდ გულის სახედ ქმნილნი. გაიზდების თბილსა მკარესა და გასძლებს ციესა მკარესაცა.

СИНИЦА, СИНИЧКА *Parus maior* ფრინველია. იხილე *зипька* წყალწყალა.

СИНЕЦ თევზია. იხილე *сапа* ფხაუხვი.

СИНТЕПА *Cyprinus favenus* ბოლიჩანგალა, სამჰედურა. თევზსა ამას სხეული აქუს მოწერელი და საკმაოდ განიერი. ზურგი თავიდან დაწყებული ზურგის ფრთამდე განმავილებული და ზურგის ფრთიდან კუდამდე მოგრძე. მუცელი თავიდან განავალის ადგილამდე მოპრტყე და მუნიდან კუდამდე განმავილებული. ყბები სწორნი, პირი საკმაოდ განიერი, თულები დიდნი. ქიცვი შუა კელისა, რომელიცა ზურგსა ზ(ედ)ა აქუს მოყომრალოდ შავი და სხვასა სხეულსა ზ(ედ)ა ვერცხლისფერი. ფრთანი მოყომრალოდ შავები. კუდი ჩანგლის

სახელ ქმნილი. ბუღოზს ედოლის მდინარესა და სხუთა ყოველთა მას შ(ინ)ა შემავალთა მდინარეთა.

СИНОХА იხილე *василуок* ოქროს ღილა.

СИП *Vultur peregrinus* ძეგთა მეფე, მჭოელი. ძეგის გუარი ფრინველია, რომელიცა სცდილით გარდაემატების თუთ არწივსა. თავი და კისერი აქუს შიშველი და თეთრითა ოდენ თიფთიკითა დაფარებული. თიფთიკს ქუშმო აქუს ერთი მწკრივი თეთრი ბუმბული ყელ-კისერისა გარემომცველი და რეცა გრგოლისა შემადგენელი. ღაწეთა ზ(ელ)ა ორისავე გვერდით ნისკარტიდან დაწეებული ვიღრე თუალბადმდე შიშველი მოყომარაოდ შავი ტყავი. მკრები შავი და გარეშე ნაპირები მათი თეთრები. ნისკარტი შავი, ფეხები შიშველი. ბუღოზს უმაღლესთა მათთა ზ(ელ)ა ევროპისათა სამხრეთის კერძოდ და ეგვიპტესაჲსა. იზრდების მძო-რებითა და ნადირობს მინდვრის ვირთაგულთა.

СИПЛЬ *Scarebaeus melolontha* ერეკისი, გესლი, ბოსტანა, მახრა. რწყილის დედის გუა-რია, რომელიცა მოიხსენების საღმრთო წერილსა შ(ინ)ა. ფერით წითლად მოშავო. წინა სხე-ული აქუს კუმილის სახელ ქმნილი. მუცელი შავი სამკუთხიანის ხალებითა ორისავე გვერდით. ბოლო სხეულისა მოკაჟული. კუანი ამის გუარისანი ღრღინან ძირსა მოსავლისასა, ხ(ოლო) რწყილის დედანი ავებენენ ყვავილთა ნაყოფმოსილთა. იოველისა, თა. 2. მ. 25.

СИТНИК *Scirpus lacustris* ლელა, ლემი. ბალახი ესე, რომელიცა გაიზრდების წყალსა შ(ინ)ა, არს მქონებული შიშველისა ღეროვსა გურგალისა და წვერი აქუს გარემოებული კემილთა.

СКАТ *Ralia clavata* სკაროსი, მცოხენელა თევზი. აღმწერელნი ბუნებითისა ისტორიისანი მიათვლიან ამასა ცხოველთა ქუშყნიერ წყლიერთა მცურვალთა. ტანი აქუს პრტყელი და აღ-მატებლად თანსწორგვერდიანი, ოთხკუთხი. პირი ქუშნა კერძსა ზ(ელ)ა თავისასა. კისერსა ზ(ელ)ა 5 პერის სამუშაონი ფორონი. ზურგისა და კუდის სიგრძესა ზ(ელ)ა განზიდვით მო-კაჟულნი განმახვილებულნი ძვალნი. გარდა ამათ ყოვლადსა სხეულსა ზ(ელ)ა, ე(თ)ა ზემოდ-გან ეგრეთვე ქუშმოდგან და გვერდებსა ზ(ელ)ა კუდისასა, გარეშო თუალებისა და ღაწეთა ზ(ელ)ა მრავალნი ეგვეთარნი ძვლები ცალ-ცალკე მიმოფანტულნი. თავი მისი დასრულებდის მოგრძოთა მწვეტიანისა დინგითა. ყებები მოჭურვილ აქუს წყარითა სფერის სახის კბილები-თა. კუდი უგრძელეს ყოვლადისა სხეულისა, ზემო კერძოდ ამოჭდარი და ქუშმოდგან პრტყე-ლი, რომელსაცა აქუს წვერის კერძოდ ტყავის ფრთაჲ. ზემო კერძო სხეულისა შავ-წითელი, მრავლითარე თეთრის ხალებითა აქვრებული, ხ(ოლო) ქუშნაჲ თეთრი. მრავლობით ბუღოზს გარეშო კოლისა და ყოვლისა ჩრდილოეთის ოქეანისა, ეგრეთვე ნემეის ზღუასა შ(ინ)ა. საჟ-მელად მრავალნი ერთგანნი არა იკმევენ, ა(რამედ) გაჟმობენ ოდენ სხუადანსხუა სახელ გა-მოწველილეობის მყუარებლობისათჳს.

СКВОРЕЦ, СКВОРЧИК *Sturnus vulgaris* შროშანი. მაგლობელი ფრინველია ტროიაზედ უდიდესი. ნისკარტი აქუს მოყვითლო, ბუმბული მრთელსა ტანსა ზ(ელ)ა მოღურჯოდ შავი, თეთრის წერილის ხალებითა. იზრდების მწერებითა და წვიმის კულებთა. ფ(რია)დ მიშხედდრია. გალობს სხეთა და სხეთა ვითა და ოდესმე ჰბაძვს კაცისა ლაპარაკსაჲსა. ბუღეს იქმს ხეთა ფულეროთა ანუ ფოროთა შ(ინ)ა.

СКИМЕН ბერძელთა. ლეკვი ლოჴისა. აღუბა.

СКНИПЫ ლეჴსი ესე რუსულს აკადემიის სლოვარში რწყალად არის განმარტებული, ხ(ოლო) რუსულსავე ეკლესიურს სლოვარში კოლოდ. ქართულს დაბადებამი ვამოს. თ. 8. მუჴ. 16. მუშლი სწერია და ქართულს ლეჴსიკონში მუშლი კოლოდ არის განმარტებული.

СКОПА *Falco haliaetus* ზღუ-ს არწივი. მტაცებელი ფრინველია არწივის გუარი. სიგრ-ძით იქმნების ორი ფუტის ოდენ. ბუმბული აქუს ზემოდგან ბინდისფერი, ქუშმო კერძოდ თეთრი. ჩიჩაკვი და ქეჩო აქუს უთეთრესი, მოგრძოს ბინდისფერის ხალებითა. კუდის გვერ-დების ფრთათ შინაგანი არშია გარდიგარდმოს თეთრის ზოლებითა. ნისკარტი აქუს შავი,

ნისკარტის კორცი მოშავო. ფეკები შიშველნი და დაფარულნი ფ(რია)დ წენიკითა გურგალის მოყომარალო შავის ქიცეებითა. ბრქალნი აქუს შავნი და ძლიერნი. ბუღობს გარემო ღიღთა მღინარეთა და ტბათა. იზრდების თეგებითა, რომლისა გამო ვიეთთაგანმე ეწოდების ზღვის არწივი.

СКОРОСПЕЛКА *Primula veris officinalis* მიუსწრო ბალახია. ბალახი ესე აღმოსცენ-
ლების ყოველსა წელსა ძირიდგან ცილინდრულისა, რომელიცა შთარმავდების მიწასა შ(ინ)ა
და არს წვრილითა ძარღვებითა მოცული. ფესვებიანი და აღმომცემელი ბუსუსიანისა ლიტო-
ნისა და მოყომარალოდ თეთრისა ღეროვსა. ძირის ფოთოლნი ექმნების მოგურგალოდ გრძელ-
ნი, ბრჭვული, მოღალმენვილინი. ქუშმოდგან ყომარანი, ძარღვებიანი, ბუსუსიანნი და გან-
ვრცელბადნი გვერდებით კერძოდ ღეროვსა. ღერონი აქუს სამთრამიანნი და თეთრნი. ღეროს
წვეჯს მოიცვენ ყვითელნი ყუაილნი თითოფოთლიანნი, რომელთაცა ბუდე არს ხუთუთხოსა-
ნი. მილი ცილინდრული და სიგრძით ბუღისოდენ. ხ(ოლო) პირი აქუს გარდაშლილი და ხუთ-
ნაჭრად განყოფილი. გაიზღების ევროპას, ველსა ზ(ელ)ა და აღუუავდების პირველსავე გა-
ზაფხულსა. ძირსა მისსა სუნი აქუს არომატული და ანისულისა თანა დაახლოებული. ყუაილ-
თა მისთა სუნი აქუსთ ევრეთვე საამო. ძირი მისი აწარმოებს ცხვირისცემინებასა და ყუაილ-
თა აქუს ძალი მსუბუქად შემცურელი მუცელსო ყუარისაგან და გამამავებელი.

СКОРПИЯ ბერძელი. შხამიანის გველის გურაა. ღრიანა, გველ-მორიელი.

СКОРПИОН *Scorpio europaeus* ღრიანკელი, მორიელი. მწერსა ამას თავი და მკერდი
აქუს ერთად შეზდილი. პირის გარემო აქუს ორი ღიღი საცბენელი ჩქიფის სახედ ქმნილნი
ისარნი, ოთხისა რქიანის ყებებითა, რომელთა ზ(ელ)ა არიან მომცრო კენი, ორად გაყოფი-
ლისა ბრჭვუსა პირისა ზემოდ. თუალები აქუს, რომელთაგან ორნი მღებარებენ საშუალსა
ზ(ელ)ა და სამ-სამნი თუთელსა მკერდისა გვერდსა ზ(ელ)ა. ფეკები 8. კული სახსრებიანი.
კულის წვერი მწვეტიანი, მოხრილი, ქუშმოდგან შორის მკერდისა და მუცლისა ორი სავარ-
ცხელი. კული იგერებს წინააღმდეგთა. მოიტრიალებს მას ზურგსა და გვერდებსა ზ(ელ)ა
უცემს ისრითა მისითა. ფიქრობენ, რომელ იგი იყოს გესლიანი და რეცა ნაჩხლეტი მისი
გამთელდების სახიობის დაკვრითა. ა(რამე)დ ესე სარწმუნოსა გამოცდილებითა არა არს აღ-
მოჩენილ ანუ მტკიცედ დამტკიცებულ. ბუღობს თბილსა მკარესა, ნოტიო ადგილთა შ(ინ)ა.
იზრდების ყოვლითა მწერებითა.

СКРИПЦА *Agaricus extinctorius* ირბის სოკო. შხამიანი სოკოა, რომელსაცა აქუს
სარკველი ზარის სახედ ქმნილი. თეთრი, გაებული თეთრის სავარცხლებითურთ. ღერო შიშ-
ველი, ფ(რია)დ გრძელი და ზღმურღლიანი. გაიზღების ნაყარსა მიწასა (ზ(ელ)ა).

СКРИПУН ანუ *скрыпун Cerambix* ჰრიალა. მწერი ესე არს მყარფრთოსანი, რომელსა-
ცა აქუს გრძელნი ჭაგრის სახე უღვაშნი და მკერდის ფარი ოდესმე მოდამენვილოდ და
ოდესმე ჩქიფად. ჭუანი მათნი ცხოვრებენ ხესა შ(ინ)ა და მით იზრდებიან. რა შეპყრობილ
ჩქმნებიან იქნევენ თავსა და ხეხითა მკერდსა ზ(ელ)ა აწარმოებენ ჰრიკინსა.

СЛАДКО И ГОРЬКО ბალახია. იხილე *посленье* ძალისყურძენა.

СЛЕЗА ИОВЛЯ *Coixi lacrima jobi* იობის ცრემლა. მცენარი აღმოსცენდების ყოველსა
წელსა ძირიდგან, რომელსაცა აქუს შესახედავი ჩალისა. ყუაილნი მამრნი და მდედრნი
ცალკე-ცალკე ერთსავე მცენარესა ზ(ელ)ა. ნაყოფსა შეადგენს მსხვილსა, მოგურგალოდ მოგრ-
ძესა, თეთრით კანით დაფარებულსა. თესლებსა მომცრო მუხუდოს მარცვლისოდენ. გაიზღე-
ბის ინდოეთს.

СЛЕПЕНЬ *Tabanus* ბორა, ბოერი, ღიღი ბუზი. მწერი არს ორფრთოსანი, რომლისაცა
გამომჭდარი ტყავის ხორთუმი ჰფარავს ისარსა, სამთა ჭაგართაგან და ერთისა სამღეროსანისა
ბუღისა მიერ შემდგარსა. გვერდებზედ აქუს ორი საცბენელი მახვილის პირისაგერ ნაკვეთი.

ულვაშნი წამწვეტებულნი. თავი დიდი გამოჭდარითა კრელის თულებითა. მწერი ესე ქან-
კრობთა შ(ინ)ა ტვირთ არიან პირტუკეთა და კათათჳს, რომელთაცა გამოსწოვენ სისხლსა.

СЛЕПЕЦ, СЛЕПЫШ, СЛЕПЫШЬНОК *Mus microphthalmus guldenst* ბრმა თავეი.
თხუნელის გუარია, რომელსაცა გარეგან თუალნი არა უჩანს, ა(რამედ) ოდენ კაცალნი ღაშლაჲს
მარცლისოდენ შეზდილსა ტყავსა ქუშმე. კუდი ს(რულია)დ არა აქუს. თავი გაპრტყელებუ-
ლი და რეცა სოლისაებრ გვერდებისა კერძოდ გაგანიერებული. ყური არა ასხს. კისერი
მოკლე და ტანისაგან ძნაიდ განყოფილი. ტანი აქუს გურგალი, ფეკები მოკლე. ბეწვი ფ(რია)დ
ლბილი, ზემოდგან მოწითლოდ ყვითელი. ქუშმოდგან ყოშრალი, ულვაშნი თეთრნი. ტანი
ს(რულია)დ ცხოველისა ძნაიდ 8 ღუბით იქმნების. ბუდლის გაშლილსა მინდორსა ზ(ელ)ა გა-
რემო ედილისა და ღონის მდინარისა ქუშმო კერძოდ მომდინარეობისა მათისა.

СЛЕПОКУРНИК და СЛЕПОКУР ბუჩქია. იხილე **СВИДИНА**.

СЛИВА და СЛИВИНА *Prunus domestica* ქლიავი. ხის ნაყოფია ტრედის კვერცხისო-
დენ, მოსილი კანითა თხელითა, გატყეცილითა, მზზინვარიითა, ფერით ჩაჰირებულად წითლი-
სათა ანუ მოყვითლოთა. კორცი აქუს ლბილი და წვნიანი, შეიცავს კურკასა ნაჲუქიანსა,
მოგურგალოდ გრძელსა, ორისავ გვერდით მოწურვილსა და ნაპირსა ზ(ელ)ა მცირედ ღარიან-
სა, რომელსაცა უპყრიეს გული მოგრძე და მსგზავსი ნუშის გულისა ნაყვეითა. ნაყოფსა ამას
გემო აქუს მოტკბოდ მომეავო და არს ამის გამო ნოყიერი, აგრილებს და ასაჰმებს, ხ(ოლო)
დაუი კურკისა მსგზავს არს მწარისა ნუშისა. ხე იქმნების ქლიავისა საშუალის სიმაღლისა,
დახეტილისა ჭერქით მოსილი. შედგინება ხისა არს მოწითლო, საკმაოდ მაგარი. ფოთოლთ
მოისხამს მოგურგალოდ გრძელთა, დაკბილულთა, ზემოდგან ძარღვებზედ გაყოლებით მჰაე-
ლიანთა და ქუშმოდგან ძარღვებთა ამათ გამოჭდართა. ყუაეილთ დაისხამს ვაშლის ყუაეილის.
მსგზავსსა. გაიზდების მრავალსა ადგილსა ზომიერსა ჰაერსა შ(ინ)ა.

СЛИВА КАМЕННАЯ *Prunus sibirica* კლდის ქლიაჲ. ხე ამისი ძნაიდ იქმნების კა-
ცის სიმაღლე. ღერო აქუს ხრახნილი მოშაოს ჭერქით დაფარებული. შედგინება ხისა არს
მტკიცე და ფ(რია)დ მაგარი, მოწითლო. შტოებს გამოისხამს ცელილებით ერთიმეორისა შე(მ-
დგომად), რომლისაცა წვერებთა ზ(ელ)ა იქმნებიან მრავალნი მოწითლო ყუაეილი და გადი-
შლილად უწინარეს, ვიდრე გამოჩნდებოდენ ფოთოლნი გრძელსა ყუნწთა ზ(ელ)ა. ყუნწთა
ამათ დასაბამი არს მოგურგალო, ხ(ოლო) წვერი ფ(რია)დ განგრძელებული, მწვეტიანი და
ნაპირებ წვრილად დაკბილული. ნაყოფი მისი შემდგარ არს კმელისა ქლიავისაგან, მოგურგა-
ლოდ გრძელისა, ბუსუსიანისა, მოყვითლოფსა ალისფერის შერევნითა, გემოდ მომწარითი,
რომელიცა შეიცავს კურკასა გულითურთ ატმის მსგზავსითა. გაიზდების მთათა ზ(ელ)ა დაუ-
რისათა.

СЛИЗЕНЬ *Limax* ოთხრქოსანი. ზოკოს კია. ჰუა არს მოგრძე, ქვემოდგან პრტყელი და
ზემოდგან დაფარებული კორციანის ფარითა. აქუს ოთხი შესახებელნი რქანი, ორი თუალი
წვერებთა ზ(ელ)ა დიდისა რქებისათა. მარჯვენე მჯარეს ფორი ბარტყთ-სამშობელი ნაწილ-
თათჳს და განავალისათჳს. კუანი ესე არიან მჩრბლად წყობილნი და განაყოფიერდებიან
ურთიერთთა შორის ცელილებით. იზრდებიან ბალახითა და ზოკობითა.

СЛИЗУН *Allium senescens* მთის ნიორი, კლდის ნიორა. ნიორსა ამას აქუს ძირი მოგ-
რძე, ზღმურღლიანი. გემო და სუნი ხახვის თავისა მსგზავსი. ღერო ერთის ფუტისა სიმაღლე,
გურგალი მწუნე და ოდეს შემოვლენ თესლნი, მაშინ ღერო გაწითლებს. ფოთოლნი ხუ-
თილგან ექუს ღუბილამდე. წვერმწვეტნი, გატყეცილნი, მოშხონი, ქუშმოდგან ღარითურთ.
ყუაეილნი ექმნების თავებად დაწყობილნი. გაიზდების ციბირსა, კლდიანთა მთათა ზ(ელ)ა.

СЛОНЕЦ *Schistus* ფილაქონი. ჰუა ანუ კლდე ფილაქანთაგან შემდგარი და ადვილად გან-
ყოფადი ფილაქნებადე. იქმნების სხუდასხუა თესებისა, სხუაობისამერ ნაწილთა შერევილობი-
სა, რომელნიცა შეადგენენ მას.

СЛОН, СЛОНИХА *Elephas* სპილო. უგონიერესი და უდიდესი ცხოველი არს ყოველთა ოთხ-

ფეტა შორის. სიმაღლე მისი განვრცელების 14-მდე და სიგრძე 17-მდე ფუტისა. თავი აქუს რეცა ოთხეუთხი, დიდი. კისერი სრელი და ძნად საჩინო. თულები პატარები, ყურები დაკიდებულნი საფარებლისებრ. ცხვირი გრძალად განზიდული ზორთუმად, რომელიცა მას მსახურებს საყნოსელად, საქმინველად, სასმისად, საზრდელის მისაღებელად და მოგერებად წინააღმდეგის გარემოებისა, რომლისა ქუშზე აქუს ურცელესი ფორო პირისა, რომელსა შ(ინ)ა ზორთუმითა შთაიდებს საზრდელსა და შთაისხამს სასმელსა. ზემო ყბიდან ჩამოშვერილ აქუსთ მამალთა ეშვები ზემოყაროდ აღრეკილი, სიგრძით 7-გან 8 ფუტამდე. ფეკები აქუს მსხვილი ვ(ით)ა ძელი. ტერფნი ფერკთან გურგალი, ზუთ-თითოსანი ჩლიქებითურთ. სარბოლა აქუს გამწევი, ბარკიანი. ტყავი ფ(რია)დ სრელი, თელბეწვიანი მსგავსად ხისა ქერქისა. ბუდობს ცხელსა ქუშყანასა. საზრდელსა მისსა შეადგენენ მრავალგუარნი მცენარნი, ინდოური ლეღვი, სალბის ხე და სხუანი. შეპყრობილი შეეჩვევის კაცსა, შეიქმნების მშვიდი და მორჩილი და უდიდესითა სარგებლობითა მსახურებს მას ვ(ით)ა პირუტყვი სამუშაო.

СЛЮДА Vitrum ruthenicum სალამანდრო. დაუწველის ქვის გუარია, რომელიცა შემდარს დიდთა ანუ მცირედთა საზნექელთა მომცრო ფურცელთაგან, რომელნიცა ესოდენ წმინდა და გამკვირვალნი არიან, ვ(ით)ა კიქა. ცეცხლსა შ(ინ)ა შეიქმნების ფერთა ნახევარგამკვირვალი, მოელვარისა სითეთრითურთ ვერცხლის მსგავსისათა.

СМАРАГД ბერძ. სამარაგდო, ზურმუხტია.

СМЕРЧИЕ იბილ მოჯжевелъник ღვია.

СМЕРЧ და СМЕРЩ Турხო ანუ syrho სვეტი წულიერი. პერსა შ(ინ)ა განცხადება, რომელიცა შეემთხვევის უფროვე ზღუათა ზ(ელ)ა ცხელისა მკრისათა და შემდგარ არს წყლისა სვეტისაგან ცილინდრისა ანუ კონუსის სახედ, რომელსაცა ზემო თავი ქუშმოდ წყლისა კერძოდ მიეჭკვის და ქუშმო თავი ზემოდ ცისა მიმართ. იწარმოებს ორთა წინააღმდეგთა ქართაგან ერთად შემთხვეულთა, რომლისა თანა სდებენ თანამოქმედებასაცა ილექტრონულია ძალისასა. განცხადება ესე ამიზეზებს დიდსა შიშსა ზღუადმტურველთა.

СМИРНА ანუ смирна გინა мирра ბერძულთა. მური. მათ. ოა. 2. მ. 11.

СМОКВА Ficus ლეღვი. ნაყოფი არს ანუ უფროვე დამტევნელი ჯუაგილთა და თესლთა, რომელსაცა აქუს შესახედავი და სიდიდე მსხლისა, რომელსაცა აქუს გარეგან კანი მომწუხონოდ ყვეთელი ანუ მოშავო, ნაზი და მზუნვარე. ბოლო აქუს სფერის სახე, ბრჭუე გახსნილისთურთ ჭიბის სახის ნაკვეთითა. ჯორცი აქუს წვნიანი. თაფლის მსგავსად განწვევადი, მოწითლო და ტკბილი. სავსე სიმრავლითა თესლთასა. ხ(ოლო) საშუალი აქუს ცალიერი. გამხმარსა და შაქრის ქეიშამოყრილსა ლელვსა ეწოდება ლეღვის ჩირი.

СМОКОВНИЦА Ficus carica ლეღვის ხე. ხე ესე არს საკმაოდ დიდი. ფოთოლთ მოისხამს უდიდესთა, თათებიანთა, ზორხლიანთა, ზემოდან ჩაქირბეულად მწუნენთა. ქუშმოდგან მკერალთა, გრძელის გურგალის ყუნწების გამოშავალთა ქუშმოდგან გამოძქადართა ძარღვთაგან ფანჯროსანთა. ვ(ით)ა ხე, ეგრეთვე ფოთოლნიცა მისნი რა ენებაშემთხვეულ იქმნებიან. გამოსცემენ თეთრსა და განწონადსა წვენსა. გაიზრდების ევროპის საზნრეთის კერძოდ და აზიასა შ(ინ)ა.

СМОЛА ფისი. მალთო. წვენი არს ხისა, რომელიცა პერსა შ(ინ)ა შესქელდების და წყალქსა შ(ინ)ა არა გაიხსნების, ადილად იწვის ცეცხლსა ზ(ელ)ა და მსახურებს კაცთა სხუდასხუა ქმარებსა შ(ინ)ა.¹

СМОРОДИНА 1). Красная Ribes rubrum წითელი მოცხარი. ბუჩქი ესე მოისხამს ნა-

¹ამ სიტყვის განმარტება ხელნაწერში მცირეოდენი განსხვავებით მიწერილია სიტყვა Соя-ს შემდეგ: смoла ფისი, წუშნი არს ხისა, რომელიცა პერსა შ(ინ)ა შესქელდების და წყალსა შ(ინ)ა არა გაიხსნების, ადილად იწვის ცეცხლსა ზ(ელ)ა და იკმარვის სხუდასხუა საქმეთა შ(ინ)ა.

ყოფსა წითელსა მტევნებად დაწყობილსა, სფერის სახედ ქმნილსა, გატყეცელსა, მბზინვარესა, რომელიცა შეიცუავს წუენსა მოტკბოდ შეავესა. გაიზღების ევროპასა და აზიასა შ(ინ)ა. ზოლსა ამას სკამენ უმსა, შეამზადებენ მის მიერ მურაბასა და იკმევენ სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა ვ(ით)ა ღონისძიებასა მაგრილობელსა. 2). Черная Ribes nigrum შავი მოცხარი. ბუჩქი ესე მოიხსამს ნაყოფსა შავსა, სფერის სახედ ქმნილსა, მბზინვარესა, წერილის მოყვითლოს წინწყლებით აღნიშნულსა, რომელიცა შეიცუავს წუენსა მომეაოდ ტკბილსა. სუნი მრთლად ბუჩქსა ამას აქუს არომატული. გაიზღების შვეიცასა, ჩრდილოეთის კერძოდ რუსეთსა, ციმბრისა, ინგლისსა და შვეიცარიასა შ(ინ)ა. ფოთლთა მისთა და თუთ ხესაცა აქუს ძალი შარდის გამდევნელი, ხ(ოლო) ზილსა მისსა მაგრილობელი.

СМОРЧОК Phallus esculentus ხარისფაშვა. სოკოს გუარია. ღერო აქუს მსხვილი, გურგალი, ფორებიანი, წვრილად მოდამენვილო, მოთეთრო ანუ მოყომრალი. სარკველი აქუს ქმნილი კონუსისებრ, ბრჭკუ, ღეროს სიგრძე, მოწითლო, ნაირებ და წვერში ბინდისფერი. გარეგან ნესტოებიანი. მოგრძე მომცრო ორმოებთიურთ, ხ(ოლო) შინაგან ფუყი ანუ ცალიერი. გაიზღების წაქცეულთა ხეთა ზ(ედ)ა და იკმევის საზრდელად.

СНИГИРЬ Loxia purrhula კულუმბური. მომცრო ფრინველია, რაოდენადმე უმეტესი ქიეკაისა. ზემოდგან ყომრალი, ქუშმოდგან წითელი, ხ(ოლო) ღედალი მოწითლოდ ყომრალი ქუშმოდგან. საქოჩრე და ნისკარტის ძირში აქუს შავი ბუმბელი მბზინვარე. კურტეში და მუცლის ბოლო თეთრი, მკრები და კუდი შავი. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა. იზრდება მკნაეთა, რომელსაცა მიმოაბნევეს. კმა აქუს წყნარი, ა(რამედ) სწავლობს სიმღერათა სტივნიეთა.

СНИТЬ ანუ сныть Aegopodium podagraria ხოსშუბლა და ყუადრჩხილა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირადგან, რომელსაცა აქუს ყუადვილი დაწყობილი მზესუკერიტის სახედ. ფოთოლინი ღია მწუანენი, ფ(რია)დ გრძელთა სამკუთხთა და ღარიანთა ყუნწთა ზ(ედ)ა, სამიან მრჩობლებად დაწყობილი, შუბის სახედ ქმნილი, დაკბილული. თესლები ექმნების მოგურგალოდ გრძელნი და მკაელიანნი. გაიზღების გარემო ტყეთა და ხეენართა. გაზაფხულიდგან პირველსა შეადგენს ნახალსა გლეხთათჳს რუსეთსა შ(ინ)ა.

СНЯТОКЪ Salmo eperlanus bloch ქიკუინა, ნაფოტა, ქარსალა, ცპორი. პაწაწა თევზია, ორისა ანუ სამისა ღუბის სიგრძე იქმნების. სხელი აქუს ნახავარამკევირალი, გურგალი. თავი პატარა, ყომრალი. ქუშნა ყაბ მოგრძე ზენასა და ზემოდ ახრილი. ქიცი წერილი, ვერცხლისფერი და ადვილად დასცვიანდი. ზურგი გურგალი და ყომრალი, ხ(ოლო) გვერდნი მისნი მღელვარებენ მწუანითა და მოშავოათა ფერითა ვერცხლისფერის ადგალსა ზედა. მუცელი თეთრი მოწითლოს ფერის მღელვარებითა. ბუდობს ტბათა შ(ინ)ა, რომელთაცა აქუნდეს ქეიშანი ფსკერი. ახალთა სუნი აქუსთ უსიამოვნო, ხ(ოლო) გამხმარნი იკმევიან მასალად მარხვრს წნოვანისა საზრდელისად.

СОБАКА ძაღლი. Canis ცხოველი ესე ოთფეკი სცენაურ არს ყოველთადმი, რომელიცა უფროერ სხუთა ყოველთა შინაურთა ცხოველთა ზ(ედ)ა შეკრულ არს კაცისა თანა. იქმარების ე(ით)ა განსაფრთხილებელად სახლთა შ(ინ)ა მპარათაგან, ეგრეთვე ნადირობასა შ(ინ)აცა.

СОБАЧЕЙ ЛИШАЙ Lichen caninus ძაღლის სირსილა, ცოვის ბალახი. ქერქის მსგავსად განითხმის. ოდესმე სიგრძით იქმნების ერთ მტკაელადმე და სივანით ერთისა, ანუ ორისა ღუბისა. ნაპირებამომყარებულთა. ბალახი ესე დაიწყების მცირედისა დასაბამიდგან და განვრცელდების ხსენებულითა ხატითა. ფოთოლინი ექმნების არა იშვიათად მღებარენი ერთიმეორეთა ზ(ედ)ა. ფოთოლთა ნაპირთა ზ(ედ)ა იქმნებიან მომცრო ფარები მყარნი, გრძლად მოგურგალონი და წითლად მოყვითლონი. ფერი აქუს ზემოდგან ყომრალი ანუ მოყომრალიდ მწუანე, ხ(ოლო) ქუშმოდგან თეთრი, ფ(რია)დ ნახითა თივითა დაფარებული, საჩინოჲსა შტოების ძარღვებითურთ. გაიზღების ჩრდილისანთა ტყე-

თა შ(ინ)ა. სირსილასა ამას მიუწერენ ძალსა დამაბრჯვებელსა სენთასა, რომელნიცა წარმოებენ ცოფიანის ძალის კენიდაგან.

СОБАЧЬЯ ГОЛОВА *Scroaphularia nodosa* ძალისთავა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან თეთრისა, რომელიცა შემდგარ არს მრავალთა შეერთებულთა ფარდათა ანუ კეტყავთაგან და აღმოაცენებს მრავალთა ღეროთა სიმალლით ორ ფუტამდე. ოდესმე ლიტონთა და ოდესმე შტოებთანთა, გატყეცილთა, ოთხკუთხიანთა. ფოთოლნი მისნი მდებარებენ ყუნწებთან ერთიფოთრისა პირისპირ, მოგურგალოდ გრძელნი, გატყეცილნი. ყუავილთ მოისხამს ერთფოთლოსანთა, რომელთაცო მილი გაბერილ არს და ნაპირები ხუთად, მცირე ფოთლებად განყოფილ. გაიზღების ღობეთა ახლო. სუნი აქუსთ მყარალი ახალთა ძირთა და ფოთოლთა ამის ბალახსანთა, გემო მომწარო და ცხარბი. იკმარების გარეგანთა სამკურნალო წამალთა შ(ინ)ა დასარღვეველად სიძსიენეთა ჭირკვლებისათა და ყრუმსა სოკოხათა.

СОБАЧЬЯ ПЕТРУШКА *Aethusa cynapium* იხილე петрушка собачья ძალის ოხრახუში.

СОБОЛЬ *Mustela zibellina* ხაზილი, სიასამური. მტაცებელი მომცრო მკეცია ფ(რია)დ მსგავსი კევრისა, რომელსაცა განსხუავდების ბეწვითა შავ-წითელითა, თავითა უფრორე განზოდულთა, ყურებითა მწვეტიანებითა, კელითა უფრორე მოკლეთა, შავითა და თიფთიკიანითა და ბეწვიანის ფეკებითა. ბუდობს ციბირსა და ამერიკას ჩრდილოეთის კერძოდ. იზრდების მერცხლებითა, სინჯაფებითა, კურდღლებითა და ყოვლითა ფრინველებითა. სოროთ შეიკმს მიწასა ქუშშე და წვებისცა ფულეროთა შ(ინ)ა ხისათა.

СОБА Strix ბუ. სახელსა ამის ქუშშე იგულებდებიან ღამის ფრინველნი, რომელთაცა ფორონი ყურებისანი აქუსთ ფ(რია)დ განიერნი და დაფარულნი ფარდითა. თავი დიდი და გურგალი, რომლისაცა შესახედავი არს კატის თავისა. თუალთა გარემო აქუს წრენი, განყოფილთა ბუმბულითგან შემდგარნი, რომელნიცა რეცა საშუალისა ადგილისა მიერ თუალთაგან განვრცელდებიან და განვრცელებულნი წრედ დასრულდებიან ფოჩიანის მაგრის ბუმბულთა. ფეკები აქუს ბანჯგვლიანი, ნისკარტი მოკაყული. ნაპირის თითი წინა თითთაგან მოქუცევის უკანით კერძოდ. ფრინვენ ღამე. ბუდელ შეიკმონენ კოშტა ზელსა, ძველთა ქვითკირის შენობათა შ(ინ)ა, ნაძრალთა და ფულეროთა შ(ინ)ა. ნადირობენ ფრინველთა, და დიდნი მათ შორის, კურდღელთა და სხუთა.

СОДА ანუ суда კალექვის ბალახის ნაყარტუტის მარალია. ჩოზლანი. ფ(რია)დ მყარი, მოყომარალოდ შავი. წვრილითა თეთრებითა წინწყლებითურთ და დიდითა შავის ხალებითურთ. გემო აქუს ნაყარტუტისა. შეიკმონენ დამწუართა ზღვისპირებისა მლაშე ბალახთაგან. იკმარებენ კიქის ქარხანათა შ(ინ)ა.

СОКОЛЕЙ ПЕРЕЛЕТЬ *Gentiana crutiata* ღლი ასისთავა, შავარდნის ბალახი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდან მიწასა შ(ინ)ა სწორედ შთამავალისა. ფოთოლთ მოისხამს ჭყარედინედ ერთიფოთრისა პირისპირ მდებარეთა. ყუავილნი ექმნებიან ნაპირებულად ლურჯის ფერისანი, ზარის სახედ ქმნილნი, მსხდომარენი უყუნწოდ, ნაპირებგანკვეთილნი ოთხ ნაპრად. ღეროს წვერსა ზელსა და ზემო ფოთოლთა თანა გოგორად დაწყობილნი. გაიზღების ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა რუსეთსა მინდორთა ზელსა. გემო ძირისა მისისა არს ფ(რია)დ მწარე. იკმარების ვითა ღონისძიება კუქისა გამამაგრებელი, წინააღმდეგი სიღამპლისა და დამარღვეველი შესქელებულთა ნოტიობათა, ციებასა შ(ინ)ა ხანგამოშვებითსა.

СОКОЛ *Falco gentilis* შავარდენი. მტაცებელი მონადირე ფრინველთა. ნისკარტი აქუს მომცრო, მსხვილი, მოშავოდ ტყეისფერი. ნისკარტის კორცი და ფეკები ყვითელი. მუცლის ბუმბული თეთრი, ყელისა და მკერდის ბუმბულის ღერონი მოწითლოდ შავნი, ზურგი მოყომარალოდ შავ-წითელი. კელსა ზელსა აქუს მოყომარალოდ შავნი ოთხი გარდიგარდმო ზოლნი.

ზურგის დამფარებელნი ბუმბულნი ბინდისფერნი და წვერებში მოყვითლოს ხალებითა. ბუ-
ღობს მთიანთა ადგილთა. იზრდების როკობითა. გაიწვრთნების სანადიროდ სხუადასხუა
ფრინველებისად და შეადგენს ფრინველთ ნადირობასა დიდ შემძლეათა.

СОКСУН *Anas clypeata* იხეი. იხესა ამას აქუს ბუმბული ზემოდან მოშაოდ მწუანე,
ქუშმო კერძოდ წაბლისფერი. თავი და კისერი მომწუანოდ ოქროსფერი, სოსნისფერის შე-
რევიითა. მკერდის ზემო კერძი თეთრი, მოშაოს მთვარის სახის ხალებით აჭრელებული. მკრე-
ბის ზემო ბუმბული მოკომარაოდ შავი. მკრეების ხალი მომწუანოდ ოქროსფერი. კული მისი
შემდგარ არს 12 ფრთათაგან, რომელთა შორის 8 საშუალნი ფრთანი შუაზედ არიან ბინდის-
ფერნი და ნაპირები აქუსთ თეთრი, ხ(ოლო) უდღის ორისაჲ კევრდით დანაშთნი 4 ფრთანი
ს(რულიად) ნაბიან თეთრნი. ნისკარტი აქუს შავი და წვერის კერძოდ ზემო პირი ნისკარტისა
აქუს გაგანიერებული კოვზის სახედ. ფეკები, თითები და შემავრთებელი მათი ფარდა ნარინ-
ჯისფერი. ბუღობს გარემო მდინარეთა.

СОЛНЕЧНАЯ РОСА *Drosera* შისცუარი. ბალახსა ამას ორის წლისასა ძირი აქუს ძა-
ფის სახედ ქმნილი მოშავოს ფესვებითა. ფოთოლნი ძირიდგან აღმოსულნი არიან ღეროები-
ანი, გურგალნი, მკქრალად მწუანე ფერისანი. ქუშმოდგან გატყეილნი. ზემო კერძოდ ზორხ-
ლიანნი. თეთრის ზოლებით დაფარულნი. ღერონი ფოთოლთანი არიან გურგალნი, ბუსუსიან-
ნი, ორგზის გრძელნი ფოთოლთა ზედა. ძირის ღერი არს უფოთლო, ერთის მტკაველის
სიგრძე, წვეროს, რომლისაჲ წვერის გარეშეკვენ მომცრო ყუავილნი ყუნწებანი და თეთრ-
ნი ხუთთა ფოთოლთაგან შემდგარნი. გაიზღების ჩრდილოეთის კერძოდ ევროპასა და ამერი-
კასა შ(ინ)ა კანკრობიანთა ადგილთა ზედა.

СОЛНЕЧНЫЙ ОБОРОТНИК *Heliotropium europaeum* მზესუბრუნე. ბალახსა ამას
ერთის წლისასა ფოთოლნი აქუს მოგურგალოდ გრძელნი და მრთელნი. ყუავილნი მომცრო-
ნი. ნაწლევის სახედ დაწყობილნი ხუთის ფოჩითა და ერთის განმანაყოფიერებელის ადგილი-
თა. გაიზღების თბილთა მკარეთა ევროპისათა.

СОЛНЦЕВА СЕСТРА *Cichorium intybus* შის დაა. ვარდჳაკაჲ, უღუნელი. ბალახი
ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ცილინდრულისა, რომელიცა ექმნების სიგრ-
ძით ერთისა ფუტის ოდენ და აქუს ჯორცი თეთრი და მომგარო. ზემო კეცყავი ძირისა
ფორებიანი. დროსა განტეხისასა გამოსცემსა წვენსა თეთრსა. ფოთოლთ დაისხამს გრძელ ყუნ-
წებიათა, მოგრძეთა, სოლის სახედ ქმნილთა, ბრჯგუთა, დაკბილულთა. ყუავილთა რთელთა
და შავთა. გაიზღების ნაწნაეთ გარემო. გემო ძირსა აქუს მწარე, ხ(ოლო) ფოთოლთა უპყრეის
გემო საამოდ მომწარო, რომლისა გამო აქუსთ ძალი დამარღვეველი სჩქელთა წვენთა ანუ სი-
ნოტიეთა. გამამაგრებელი კუჭისა და გამღვენელი შარდისა.

СОЛОВЕЙ, СЛАВИЙ *Motacilla luscini* ბელზული, ვარდის ჩიტი. ფრინველ ესე მომცრო
არს ბოლოქანქარათ გუარი და საცნაური ყოველთაღმე სიამოვნისა მის ჯმისა გამო. ბუმბული
აქუს ზემოდგან მოყომარაოდ ბინდისფერი. წითელ-მოყვითლოდ მცინარი. ქუშმო კერძოდ
მოთეთროდ ყომარაოდ, კული ჩაჭიბულად მოყვითლო და მოწითლო. ბუღობს თბილსა მკა-
რესა. იზრდების მწერებითა და ჩინკველის კევრცხებითა.

СОЛОДКОВОЙ КОРЕНЬ *Glycyrrhiza glabra* ძირტბილა. მენარი ესეჯარს ბუჩქოსა-
ნი. ძირი აქუს განერცელებადი, რმაღლ შთამავალი, შტოებიანი. შტოები წყეკლათ სახედო.
გურგალნი. გარეგან ჟანგისფერნი, ბატის კალმის სიმსხო და მქონებელნი მიმოფანტვით ფეს-
ვებთან. შინაგან არს მოწითლოდ ყვითელი, გაქრასა შ(ინ)ა გული აქუს გურგალი და ვარსკე-
ლავის სახედ ქმნილი. ღეროები სწორენი, ფოთოლნი მოგურგალოდ გრძელნი, მრთელნი.
ჩარხუფალანგისაებრ კენტად დაწყობილნი მოკლე ყუნწთა ზედა. ყუავილნი გოროხის სა-
ხედ. ნაყოფს შეადგენენ რქანი. გაიზღების მრავლობით სამხრეთის კერძოდ. გემო აქუს ძირ-
სა მისსა ტბილსა, რომლისაგანცა გამოსწორვენ წვენსა შავსა, წებოანსა, ტბილსა, ვ(ით)ა

ძირი, ვგრეთვე წვენიცა დამაბრკველებელ არიან ნოტიოთა ანუ წვენთა სიცხარისა, დამალბი-
ლებელ ბალმისა მკერდის კერძოდ მოგროვებულისა და თანაშემწე გამოწოდებად მათისა და
მოპკვლეულა წყურვილისა სიფიცხისაგან მიზეზებულისა.

СОЛН მარილი. ნივთიერება არს მყარი, კმელი, ადვილად დაფხენადი და წყალსა შ(ინ)ა
განხსნადი. ესევეთართა ნაწილთაგან შემდგარი, რომელნიცა ადვილადრე განსწონენ ორღანოსა
გემოვნებისასა, ხ(ოლო) ჩუშლებითსა კმევასა შ(ინ)ა მარილი ეწოდების მას თესებასა სა-
შუალისა კელისასა, რომელსაცა აღმოიღებენ ზღვის კიდეთაგან, ანუ მარილისა ჭურღმელთა
და ტბათაგან წყლისა დამრობისა შ(ემდგომ)ად ანუ კ(უალ)ად საცნაურთა მიწათაგან და იკ-
მარების მასალად საზრდელისად, გინა წინასწარმოცისათჳს ენებაშემთხვევისაგან ცხოველთა
და მცენარეთა სხეულისათა.

СОЛЯНКА Salsola მარილის. ესრეთ ეწოდების წვენიანთა ბალახთა, რომელნიცა აღმოს-
ცენდებიან ზღვისპირებსა და მლაშე ადგილთა ზ(ელ)ა, რომელნიცა დაწვისა შენდგომად იძ-
ლევებიან ნაცარტუტის აღმონავეეთის მარცხსა.

COM Silurus glanis ლოქო. ფ(რია)დ დიდი თევზა ტყბილთა წყალთა შ(ინ)ა მზუდარე,
თავი აქუს დიდი, მოპრტყე, მომწუნად შავი. პირი ფ(რია)დ განიერი, ყბები ნახევარ გრკა-
ლად ქმნილი, მოპურვილი მრავლითა წვრილის კბილებითა. კაცსა შ(ინ)ა აქუს 4 გამოძქდა-
რი ძელნი, რომელნიცა მორიგებულ არიან წვრილითა მოკაცულის კბილებითა. ზემო ლაშსა
ზ(ელ)ა აქუს ორი გრძელი უღვაში, რომელთა შორის არიან ორნი გურგალნი ნესტონი და
მათ უკან ორი გურგალნი მომცრო თუალნი. ზურგი აქუს განიერი, გურგალი, მოშავოდ მწუა-
ნე. გვერდები ეგვეთარისავე ფერისანი შავის ხალებითურთ. მუცელი თეთრი, სქელი და
მოკლე. დიდთა ლოქოთა ექმნების მუცელი უმეტეს ორისა კაცის დაილიავებისა. მკერდის
ფრთანი ძირსა და წვერებში მოლურჯონი და საშუალსა მოყვითლონი. ზურგასა და მუცლის
ღრთანი ძირში მოყვითლონი და წვერებში მოშავონი, და უახლოეს თავისა მდებარენი, ვიდრე
კუდის კერძოდ. განავლის ადგილის ფრთა დაიწყების განავალისა ადგილიდან და შეერთდ-
ბის გურგალისა კუდის ფრთისა თანა. ორნივე ესე ფრთანი ძირების კერძოდ არიან მოშავოდ
ყვითლონი და ნაპირები აქუს სოსნისფერი. ს(რული)ად ტანი დაფარებულ აქუს ლორწოანისა
დაამწებელის ტყუილთა თწნიერ ქიცეებისა. კორცი აქუს თეთრი, მსუქანი და გემიერი. ბუ-
დობს დიდთა მდინარეთა შ(ინ)ა.

СОН ТРАВА Anemone pulsatilla სიზმარა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა
ძირიდან, რომელსაცა ღერო აქუს ფოთლებიანი. ფოთლები ორიან ჩარბუფალანგად დაწყო-
ბილი და ყუავილთა ფოთოლი სწორედ მდგომარენი. გაიზდების გარდამოღოლთა და კნელთა
ბორცუთა ზ(ელ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ.

СОН Sciurus glis მინარა, დედოფალა. მომცრო მკეცი ესე არს სინჯაფთ გუარი. სიგ-
ძით იქმნების ექუს ღუმიდამდე. ბეწვი აქუს ზემოდგან ყომრალი, ქუშმოდგან თეთრი. კუდი
გრძელი, თივთიყიანი ვ(ით)ა სინჯაფთსა. ღინგი მწვეტიანი და თავგის. მსგზავსი. ყურები გრძე-
ლი, უღვაშები თეთრი და უგრძელესნი თავისა. თათები უკავს ვირთაგვასა. ბუდობს ზომიერ-
სა პაერსა შ(ინ)ა ევროპისასა და ოდეს სიბოლო შეიქმნების ნაელბე ათისა ღრადუსისა, მაშინ
გაბრუდების და ყოველსა ამას ღროსა განატარებს ძილსა შ(ინ)ა.

СОРОКА Corvus pica კაკაკი. ფრინველსა ამას ყოველთაღმე საცნაურსა თავი აქუს მო-
ლურჯოდ შავი, მუცელი თეთრი და მკერბსა ზ(ელ)ა აქუს დიდი თეთრი ხალები. კუდი გრძე-
ლი, სოლის სახედ ქმნილი, მოშავოდ მწუანედ მბზინვარე. ბუდობს გარემო შენობათა. იზრდე-
ბის ნავაგთა შ(ინ)ა პოვნილითა საზრდელითა. მოიპარავს კვერცხთა და წიწილთა. ბუდეს შე-
იქმს ხშირსა ტყესა შ(ინ)ა. გარემოზლუდაც მას ეკლებითა და შესავალს უქმს ვიწროსა ერთის.
მკრიო.

СОРОКА МОРСКАЯ *Haematopus ostralegus* ზღვის კაკაქი. ფრინველსა ამას ზღვი-სასა ნისკარტი აქუს გრძელი, გვერდებით მოწურვილი, წაშფანნი და ფეხები წითელნი, თავი და კისერი შავი, კრელის გრგოლითა კისერსა ზ(ელ)ა. თულთა ქუშმო მომწრო თეთრი ხალი, ზურგი შავი, ა(რამე)დ კურტუმი და ეგრეთვე ქუშმო კერძი თეთრი. მკრები აპრელელები აქუს თეთრითა და შავითა ფერებითა. კული დასაბამში თეთრი და წვერის კერძოდ შავი. ბუ-დობს ზღვისპირებსა. იზრდების ლოკოინებითა. სხეუბი ეწოდების **кривок**.

СОРОКОПУТ *Lanius collurio* სირკაკაქი. მტაცებელი ფრინველა. თავი და კისერი აქუს წაბლისფერი. ზურგი შავი, კურტუმი ყომალი, ქუშმოდგან არს თეთრი ყვითელის ფე-რის შერევით. თულთა ზემო ორისავე მკრით შავი ხაზი. მკრების წვერების ბუმბული თეთ-რი, კული ნახევრამდე თეთრი და ნახევრიდან ბოლომდე შავი, ა(რამე)დ ორნი ფრთანი კუ-ლის ნაპირებისანი გარეშე არშიებით არის თეთრი, ნისკარტი მოშავო, ზემოდგან წვერის კერ-ძოდ გამოქმული და დასაბამში გარემოცულ აქუს ჯაგრები. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა. იზრდე-ბის მწერებითა და მცირე ფრინველებითა.

СОРОЧЕЙ ЩАВЕЛЬ *Rumex acetosella* კაკაქის მჟაუნა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან. ყუავილი მამრნი და მდედრნი ექმნების სხუადსხუა შტოთა ზ(ე-ლ)ა. ფოთოლნი შუბისპირის სახედ და ვიწრონი. გაიზდების ევროპას კეიშაანსა ველსა ზ(ელ)ა.

СОРОЧЕЙ ЯГОДЫ იხილე **послени** ძალისყურაძენა.

СОСНА *Pinus sylvestris* ფიჭვი, პიტუნი. ეხევი. 31. 8. ხე ესე მოისხამს ფოთოლთა ნემ-სების სახედ და გაიზდების სიმაღლით 30 აღლადმდე. გარეშე ქერქი ქუშმოდგან აქუს ყო-მალი, დახეთქილი და ზემო კერძოდ მოყვითლო. რომელიც ავარდების ანუ ასძვრების კეც-ტყავად. შტოები გამოცხმის ახლოს თხემისა და ქვემო შტონი სიმაღლისა ხისა მიხედვით და რა გაქმებიან დასცივიან. ფოთოლნი ექმნების მსგზავსნი სამკუთხის ნემსისანი, მჭდომარენი-ბუდესა შ(ინ)ა ორნი და სამნი ერთბაშად, რომელიცა არცაა ზამთრით დასცივიან. ნაყოფ-სა მისსა შეადგენენ ქიკევიანნი ზღმურდლნი და თუთულისა ზღმურდლისა ქვეშე იქმნების მოგრძე თესლი. გაიზდების ჩრდილოეთის კერძოდ ევროპასა, აზიასა და ამერიკასა შ(ინ)ა. ფიჭვისაგან იქმარებიან წამლად 1). წვენი, ანუ დასაბამი ხისა ამის კეცტყავისა ახლისა, რო-მელიცა არს ლბილი, თეთრი, გამკვირვალ, ტბილი, განეშორების ფერცულად და აქუს ძა-ლი შარდის გამდეგელი, სურავანდის წინააღმდეგი და მეტის კიის მომკვლევი. 2). ფიჭვის ზღმურდლნი, რომელიცა სავეს არიან ფისითა და აქუსთ სუნი ძლიერი, გემო მომწარო, იქ-მარებიან სხუადსხუა დეკოთა შ(ინ)ა სურავანდის განსაქარებულად. თუთ ხე ფიჭვისა შერო-ბაში კმარებისა გარდა იძლევის ფისადა.

СОСТАВНОЙ ГОРОХ *Hedysarum* ბარდასხე. სახელსა ამის ქუშმე იგულისხმებიან სხუადსხუა ბალახნი, რომელთაა აქუსთ ყუავილი მსგზავსად გოროხისა, ა(რამე)დ რქანი ნაოქო-ანნი.

СОХАТЫЙ იხილე **пось** ლოსი, ძროხ-ირეზი.

СОЧЕВНИЦА იხილე **чечевица** ოსპი.

СОЯ, СОЙКА¹ *Corvus {glandarius}* ბოლობეკეა, ჩიკეო. ბუი. ფრინველ ესე საგრძოთ იქმნების 14 დღეიმადმდე. ნისკარტი აქუს მსხვილი და შავი. ფეხები ტალახორისფერი. ბუმ-ბული ზემოდგან მკერძალად ეანგისფერი. თავსა ზ(ელ)ა ორისავე გვერდი გრძელი შავი ხალი, ხ(ოლო) კურტუმი და წვენი თეთრები. მკრების საფარებლნი ბუმბულნი შავნი, შავის და თეთრის ხალეებითურთ. კული დასაბამში ნაცრისფერი და შ(ემდგომ)ად განგრძელებასა შ(ინ)ა

¹ ამ სიტყვის განმარტების კვერდით მინდორზე განსხვავებული ხელწერითაა **СМУЖА**-ს განმარტება. იგი გადართნილი გვაქვს აქვე 186 გვ-ზე **СМОЛА**-ს განმარტებასთან.

ბოლოს კერძოდ შავი. ბუდობს ტბათა შ(ინ)ა. იზრდების თხილითა და კრკომათა. მოაგროვებს ეგრეთვე მოსაულის მარცუალთა და ნადირობს მომცრო ფრინველთა.

СПАРЖА *Asparagus officinalis* სატაყური. მხალი ესე აღმოსცენდების ჯოველსა წელსა ძირისაგან ფესვებთანსა, რომელიცა განირთხამს მკავლიანთა ფესვთა გურგალისა და პრტყე-ლის ძირისაგან, რომლისაგანცა პირველნი ღერონი აღმოსცენდებიან თითის სიმსხოდ ოდესმე თეთრნი და ოდესმე მომწუანონი. ზემოდგან წარმომადგენელნი მსხვილთა ქიცეთანი და ესე ღერონი იჰმევიან მკალად. შტონი ესე მხლისანი ღროზედ შეიცვლებიან ღეროდ, რომელსაცა ექმნების ყლორტნი, თუთ იქმნების გურგალი, გატყეცილი, სიმძლით ორ ადლადმდე და მორიგებული ჯაგრის მსგზავსის ფოთლებითა. ნაყოფი მისი შემდგარ არს გურგალთა წითელ-თა ხილთაგან. გაიზდების ჯოველად ზომიერსა ჰაერსა შ(ინ)ა. შტონი ამათნი იჰმევიან მხა-ლად და აქუსთ ძალი მრავლობით გამდეველი შარდისა, ხ(ოლო) ძირი ამის მიეთვლების ხუთთა ძირთა დამარღვეველთა შეყენებულისა, ნოტიოსი და ნიეთებისათა.

СПИНАТ ანუ шпинат *Spinacea oleracea* ისპანახი. მხალი ესე ერთისა წლისა არს ბოს-ტნეული, რომელიცა სიმძლით გაიზდების ორ ფუტამდე. ღერო აქუს გატყეცილი, შტოებანი. ფოთოლით გამოესხმიან ცელილებით ერთიმეორისა შ(ემდგომად), სამკუთხნი, მოგრძენი და ყუნწებიანი ანუ ღეროებიანი. ყუავილნი ექმნების ბუდეებიანი, მამრნი და მდედრნი სხუადა-სხუა ძირსა ზ(ედ)ა. თესლადმეტეველნი ექმნების მრავლობით ზღმურდლად შეერთებულნი. აქმევის საზრდელად მოხარშული მხალეებითა შესაბამებითა.

СПОРЫШ *Polygonum aviculare* მატ-ტურა, ჯორას ძეა. ბალახსა ამას ერთის წლისასა ძირი აქუს წვნიკი და რღმად შთამავალი მიწასა შ(ინ)ა, ღერო განფენალი ანუ განრთხმადი მიწასა ზ(ედ)ა. ერთის ფუტის ოდენ სიგრძითა, გურგალი, მუკლოსანი, თუთ ძირადგან ყლორ-ტებიანი. ყლორტნი გამოესხმიან ერთიმეორისა შ(ემდგომად) მდედარენი და ღეროჲსა ოუსი-სა შედგინებით მსგზავსნი. ფოთოლი მუკლებისა თანა ვიწრონი და ყუნწებიანი, შუბისპირის სახედ ქნინი, ორისად თავბოლოთი დაწვნიკებულნი, სიგრძით განდგომით მუკლების ოდენ. ყუავილი ბუდეებიანი და მცირენი. თესლის დამტეველი სამკუთხი და გატყეცილი. გაიზდ-ბის გეჰსიარებასა ევროპასა შ(ინ)ა და ვიარინისა. ძალი აქუს მსუბუქად შემკვეელი.

САРАЦИНСКОЕ ПШЕНО *Oryza sativa* ბრინჯი. მარცეალთა ამათ მოტიანებენ რუსეთ-სა ინდოეთით, ეგვიპტით, იამაიკით, იტალიით და ისპანიით, რომელნიცა არიან გრძელნი, თეთრნი, ნახევარგამკვირვალნი, განტეხადნი და მკავლიანნი. ჰთესენ მოსარწყავსა ალაგსა ზ(ედ)ა. არიან ნოყიერნი. იჰმარებიან წნოვან საკმელში და სხეებრ მრავალგუარად. ძალს მიუ-წერენ შემკველსა ყუანისაგან და ინდოეთს გამოზდიან ბრინჯისა ამისაგან იყსა ანუ არაყსა.

СТАЛЬ ბასრი ანუ ფოლდი. რკინა არს დაწმენდილი ნაწილთაგან სხუადასხუა ნათესაეი-სათა, რომელსაცა ჰზიარებიეს გამოკურეებითა არსება მწველობისა დიდის რაოდენობით ღა არსება ესე მიზღამი ზიარებული ჰყოფს მას ფ(რია)დ გამაგრებულად და მყარად ჩუქულები-თისა რკინისა მიხედვით.

СТАРИК *Procollaria aurita* ბერქელანა. ფრინველსა ამას რომელიცა არს ტრედის ოდენ, ნისკარტი აქუს მოლურჯო, ნესტობადმდე მოშაოდ ლურჯი და დაფარებული ჯაგრის სახის ბუმბულთა. თავი შავ-მოლურჯო, საშუალის თეთრის ბუმბულებითა, რომელნიცა უწვნიკეს და უგრძელეს არიან სხუათა ზ(ედ)ა და დაწყობილ თავის ზემო იგვრგლივ. კისერი ზემოდგან შავი და შ(ემდგომად) შავითა და თეთრის ფერითა კრელი, მუცელი თეთრი. მკერდის ბუმ-ბული მოკლენი და დიდნი, ფერით შავნი და სხუა ბუმბული ლურჯი. გვერდები და კული შავი, ფეხები წითელი და სამითოთისანი, წითლის ფარდითა შეერთებულნი. ბრქალნი პატა-რანი და შავნი. ბუდობს გარემო მცირედთა კუნძულთა კამჩატკისათა. ნადირობენ კამჩადელ-ნი ერნი ადვილად.

¹ ამ სიტყვის განმარტებას იოანეს ხელით მიწერილი აქვს წინაბეგა. თეთრი სატაყური, ანუ ქალის სატაყური.

СТАРОДУБКА *Adonis vernalis* მუხნარა. ბალახი ესე აღმოაჩენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ცილინდრულისა და ფესვებიანდა. ღერო აქუს ღიტანი, ზამალდით ერთის ფურცის ოდენ და უმეტესიცა. ყუაივლინ ყუითელნი, თორმეტთა ფოთოლთაგან შემდგარნი, რომელნიცა იპყრობენ თჳს შორის მრავალთა ფოთთა და განმანაყოფიერებელთა ადგილთა. ფოთოლინი განკვეთილნი, თხელნი და ვიწრონი. გაიზღების მალალთა ადგილთა ზ(ედ)ა ევროპასა შ(ინ)ა.

СТЕРЛЯДЬ *Acipenser ruthenus* ზუთის შვილი, ცქვრინი. მომცრო თევზია, რომელსა აქუს სამი მწკრივი დაყოფილი ძვლი, ერთი რიგი ზურგსა და ორი გვერდებსა ზ(ედ)ა ძვალნი ესე არიან ფ(რია)დ ამომქლარნი და არცა ფ(რია)დ მოკაყულნი. სხეული აქუსთ მოგრძე, თავი გრძელი, ზეზოდ და ქუშზოდ პრტყელი და დასრულდების მოგრძითა ხრტილიანის ცხვირითა, რომელსა ზ(ედ)ა ქუშზოდგან აქუს 4 უღვაში და მათ უკანს ფორო პირისა. ფერი ზურგისა მწუანე, მუცელი თეთრი ვარდისფერითურთ. ზემოხსენებული მწკრივების ძვალნი მოყვითლონი, ფრთანი ბინდისფერნი, ა(რამე)დ მუცლისა და განაყალის ადგილისა ფრთანი და საბაშში მოალონი. ბუდობს კასპიის ზღუასა შ(ინ)ა, სიღვანეც დიდ ნახირობით შეეკლს გაზაფხულსა მდინარეთა შ(ინ)ა ზღუისა ამისა თანა ზიარების მქონთა. თევზი ესე იძლეუვების წებოსა, ხიზილალასა და კორცი აქუს უგემიერესი, ვიდრე სხუთთა ამისა გუარის თევზთა.

СТОГОЛОВНИК *Carduus benedictus* ბალახია. იხილე *остропестр* ასთავა.

СТОНОГ მურია. იხილე *мокрица* ასფეკა. ტენის ჰია.

СТРЕКОЗА *Libellula* ნემსიპარა, თათარა. მურისა ამას აქუს ოთხი ფანჩრელი ფრთა, რკის ყაბები კბილებითურთ, ორი საკბენელი ისარი და სამად განყოფილი ტყაყის ტუჩი. უღვაშნი ძაფის სახედ, უმოკლეს წინა ტანისა. სამი {გვერდითი} თუალნი, გარდა ბალიანთ თუალთა. მამალს ექმნების კუდსა ზ(ედ)ა ჩქიფის სახედ ქმნილი კავნი. მურანი ესე ზაფხულის მიწურვის ყაშსა დასდებენ წყალსა შ(ინ)ა მოგრძეთა კვერცხთა. მათ მიერ გამოვლენ ექვსფერკნი ბარტყნი მათნი, რომელნიცა იზრდებიან სხეთა წყლიერისა მწერებითა და შ(ემდგომ)ად სამ გზის დაგდებისა წყალსა შ(ინ)ა ტანიდგან ტყაყისა მათისა მოშავალსა გაზაფხულსა გამოვლენ კმელსა ზ(ედ)ა სრულ ოთხფრთოსან მწერებად.

СТРЕПЕТ *Otis tetrax* სასარასაკი. ფრინველი ესე არს საყათის გუარი. ზემოდგან აქუს ბუმბულე წითლად მოყვითლო ყანგისფერის და თეთრის ზოლებით აქრელებული. გვერდებზედ აქუს გარდიგარდმოდ შავნი ზოლნი. მკერდი მოთეთროდ ყვითელი შავის ხაზებითურთ. დედალსა კისერი შავი, თეთრი გრგოლითა. მამალსა ზემო ნაპირნი ფრთათანი თეთრები. უფროსი ნაწილი მკერების ბუმბულისა აქრელებულ აქუს თეთრითა, შავითა და წითლად მოყვითლოთა ხალებითა, ხ(ოლო) ვიეთინმე (სრული)დ თეთრნი. კული მისი შემდგარ არს 18 ფრთათაგან, შავის გარდიგარდმოს ზოლებითა, ს(რული)ად ტანი ბუმბულსა ქუშშე მოსილ აქუს ვარდისფერის თიეთიკითა. ნისკარტი მოკლე, რომლისაცა ზემოდი პირი მოყვანილ აქუს ცაღაქნილის ნაკვეთად. ფერით მოყომარაოდ ბინდისფერი. ფეკები და ბრქალნი ყომარლნი. ბუდობს მინდორსა შ(ინ)ა თბილსა მჭარესა. კორცი აქუს ფ(რია)დ გემიერი.

СТРИЖ *Hirundo riparia* ნაჰვალა. მთას მერცხალა, ბოლობეკელა. მომცრო ფრინველია მერცხლის გუარი. ზემოდგან არს ჩაქირებულად ყომარალი, ქუშზოდგან თეთრი. მკერდი აქუს ჩაქირებულად ყომარალი, მკრები და 12 კუდის ფრთანი ბინდისფერნი. ფეკები უკანით კერძოდ თითებადმდე დაფარებულ აქუს თიეთიკითა. ნისკარტი აქუს მოშაეო, ფეკები და ბრქალნი მოყომარაოდ ბინდისფერნი. სიდიდით არს ოთხი ღუიშის ოდენ. ბუდეს იქმს სოროსა შ(ინ)ა მდინარეთა და ზღუთ კიდეებში.

СТРОУС, СТРУФИОН, СТРОФОКАМИЛЬ ფრინველია. იხილე *срыф* სირაქლემი.

СТРУФ ანუ *срыф*იონ *Struthio camelus* სირაქლე. ყოვლად უღადესი ფრინველია სხუთა ყოველთა ფრინველთა შორის. წონით იქმნების ათ ლიტრამდე და სიგრძით სამ ადლამდე.

ნისკარტი აქუს კინლა კონუსისაგები დასაბამში ორნახევადმდე და სიგრძით ოთხნახევადმდე დეიმისა. ზემო კერძო ანუ თხემი თავისა აქუს ს(რულია)დ შიშველი. სხუა ნაწილი თავისა, ჩიჩავეი, ყელი სიგრძესა ზ(ელ)ა გაყოლებით საშუალსა თავის კერძოდ ახლოს, მიფარებულ აქუს ტყავითა კორცისფერისათა მოლურჯოს ფერითურთ და თივთიკითა, რომელიც ემსგზავსების თხელთა ბუმბულთა და არს თეთრად მშინწარე. კისერი სიგრძეზედ განზიდვით, საშუალსა ზ(ელ)ა ახლოს ტანის მიმართ. ზურგი, კურტუმი, მკერდი და მუცელი მოსილ აქუს შავითა ბუმბულთა შერევიტურთ თეთრისა და ყომრალის ფერისათა. მკერბის წინა კერძის ბუმბული და ფრთანი ეგრეთვე შავი, შერევიტურთ თეთრისა და ყომრალის ბუმბულისათა, (ხოლო) ახალმზარდნი სირაქლემნი ყოველნი დაფარულ იქმნებიან ჩაჰირებულის ყომრალის ბუმბულითა. გრძელნი მკერბისა და კულისა ფრთანი აქუს თეთრები. ყოველთა ბუმბულთა ფრინველსა ამას ზ(ელ)ა აქუსთ ფარდანი განყოფილნი და თვითოეული ფარდარეცა საკუთარსა ბუმბულსა შეადგენს. მკერბთა ზ(ელ)ა აქუსთ ოროლი რქის ნაწერი სოლემისაგებ. ნისკარტი კორცისფერი, წვერი მისი არს მოშავო. წვერსა ზ(ელ)ა მკერდისასა აქუს ზღმურდლი, რომელსა ზედაცა მდომარე ესე ფრინველი მიეყრდნობის. ფეკები აქუს თეთრნი და გრძელნი, მსწრაფლ მორბინაღნი, ორთითად რეცა ჩლიქად განყოფილნი და მაგრითა ფარდითა შევრთებულნი. ბუდობს აფრიკასა შ(ინ)ა. ფრინვე არა ძალუძს. კვერცხთა დასდგებს 30-მდე ქვიშასა ზ(ელ)ა, რომელთა ზედაცა ზის ოდენ ღამე და დღე დაუტევებს მზისა პაპანსა. იზრდების მცენარე(ე)ბითა. ისაიასი თა. 34. მუკლი 13.

СУДАК *Perera luciopeca* ჩანარა. მდინარის თევზია. ერთ ადლი იქმნების სიგრძითა, თავი აქუს მოგრძე, უქიცო. დასრულდების ბრჯეუ ცხვირითა. პირი აქუს განიერი. ყბები მოჭურვილი 40-ის კბილებითა, რომელთა შორის ვიეთნიმე არიან მსხვილნი და ვიეთნიმე წვრილნი. ყბები აქუს ფ(რია)დ სქლები და მომწუანოდ წითელნი, ზურგი გურგალი ბინდისფერის დიდის ხალებითა გვერდის ხაზის კერძოდ, გვერდები ვერცხლისფერი, მუცელი თეთრი. ქიცვი წვრილი და მაგარი. მკერდის ფრთანი მოყვითლონი (ხოლო) სხუანი თეთრები. ზურგსა ზ(ელ)ა აქუს ორკევი ფრთა და მათ შორის თავის კერძოდ მდებარე უფრორე ეკლიანი და კულის კერძოდ რბილი. კულის ფრთა აქუს გამომყარატებული. ბუდობს რღმათა მდინარეთა და ტბათა შ(ინ)ა, რომელთაცა აქუნდეს ფსკერი ქვიშანი. კორცი აქუს კეცებად დაწყობილი, მტკიცე და გემიერი.

СУЛЕМА *Mercurius sublimatus corrosivus* მარჯმუშეი, სულეიმანი. ესე არს ვერცხლისწყალი გაძალანებელის სიმეჯეთრთა მთხარშელისა მარლისათა.

СУРЬМА *Antimonitum* სურმა, ანთონი. ნახევარ ლეკრია. მოთეთროდ ვერცხლისფერი, რომელსაცა აქუს შედგინება კეტცავად და არს უცხოოდ განტეხადი. იგი გადნების დიდის ხნისა შე(ედ)ომად განხურვებდგან. გამოსცემს თეთრსა კუმასა და განჰყარდების და წეადგენს თეთრთა ფერთა. განისხნების უფრორე ცარსკის ოტკასა შ(ინ)ა, რომელიცა შემდგარ არს შეიღთა წილთა მარილის სიმეჯეისაგან და ერთისა წილისა კრეპა ოტკისაგან. იქმარების ვ(ით)ა ღონისძიება ფერების მიმცემელი ფარფორისა და კიჭისა და შემზადდებიან მის მიერ სამკურნალნო შედგინებანი.

СУРОК *Mus marmota* ზაზუნა, მდნის თავი, ძინარე. პონკრო მგეტია. სიგრძით იქმნების 18 დეიმადმდე. ყურები და კული აქუს მოკლენი. ცერი წინა ფეკებისა კონუსისაგებ ქმნილი, თავი დიდი, დაბალი ბეწვი. კბილები არა ს(რულია)დ დაფარულნი, სოლის სახედ მწვეტნი. ტანი აქუს სჩქელი. ბეწვი ზემოდგან წითლად მოშავო, ქვემოდგან მოყვითლოდ ყომრალი. კლვი მოკლე და ბეწვიანი. სორით გამოშთხრის რღმათა, ორ შესაღლიანთა, რომელთა შინა დაიძინებს მაგრად ოქტომბრიდგან ვიდრე აპრილადმდე. ფ(რია)დ მსწრაფლ გაშინაურდების. იზრდების ბალახით და ძირებითა. მას ნადირობენ ჭონისა და ტყავისათჳს. აღმომთხრელი თავისა თჳსისათჳს რღმათა ორმოთასა, გამოაჩენსცა ნიშნთა ლითონისათა და უფრორე მთიანთა დგილთა შ(ინ)ა, სადაცა უფროს ბუდობს იგი.

СУСАК *Butomus umbellatus* წლის ნაზარდი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელიცა განსხუადების სხუთა ყოველთა ბალახთა მით, რომელ ყუავილნი დაწყობილ აქუს მზესუქვრითისაებრ და თუთოველსა ყუავილსა ექმნების 9 ფოჩი და 6 განმანყოფიერებელი ადგილი. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა გარეშო კიდეთა მდინარეთასა: და წყალთა შ(ინ)ა მდგომარეთა.

СУСЛИК *Mus citillus* დღოფალა, თრინა. მომტრო მკეცა, რომელსაცა ' გარეგან ყუარები არა აქუს. კული ექმნების მოკლე, ბეწვიანი. ზურგი მოყომარალოდ ყვითელი, მომტროს ბინდისფერის ხალებითა. ბუღობს სამხრეთის, კერძოდ გაშლილთა შინდორთა ზ(ედ)ა. სორით გამოთხრის რღმთა და კლანკილთა ერთის პირითურთ, რომელთა შ(ინ)ა განატარებს ციესა შემდგომის დროსა და ზამთარსაცა ძილსა შ(ინ)ა. ადვილად გამინაურდების. იზრდების ძიარებითა ხახვისკურარის მცენარეებისათა.

СУХОВЕРШКИ *Prunella vulgaris* ქარჭეტა, ბერბუშელა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ფესვიანებისა, რომელიცა აღმოსცემს ღეროსა ოთხეუთხანსა და ამის მიერ ამოვლენ შტონი ძირისანი ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი და მსგავსნი ღეროსანი. ფოთოლთ მოისხამს ყუნწებიანთა, ცელილებით ერთიმეორისა პირისპირ მდებარეთა, მოგურგალოდ გრძელთა, წვერმწვერთა, დაკბილულთა და ზემო ფოთოლნი არიან კნინლა მდებარენი უყუნწოდ. ყუავილთ დაისხამს შავთა თეთრის ფოთლებითურთ, გელის სახედ კმნილებითა, მწუანის ხახვბითურთ დაკბილულთა. თესლის დამტევნელი ექმნების ოთხად განყოფილი, გატკეცილი და ბრჭგუ. გაიზდების ველთა ზ(ედ)ა ევროპასა და კირგინასა შ(ინ)ა და აქუს ძალი მსუბუქად შემკვრელი.

СУХОЛАПЛЬ ფრინველია. დღამფარალი, ჭარი.

СУХОНОС *Anser cygnoides* ახილე гусь китайской კმელტყრა. ჩინეთს ბატი.

СЫВОРОТОЧНАЯ ТРАВА (*allium* მაწენის დედა. სახელი ა ამის ქუშმე იგულისხმებთან სხუადასხუა ბალახნი, რომელნიცა ეკუთვნიან ველურსა ენდროს გუარსა, რომლითაცა შეადგედენ მაწენად რძესა.

СЫРОЕГА ანუ сыроежка *Agaricus piperatus* ფიფიო. სოკოს გუარია. ღერო აქუს თეთრი, შინაგან ფუფი. სარქუელნი ზემოდგან ანუ წითელი ანუ ყვითელი, საშუალსა ზ(ედ)ა შთამქდარი, რომლისაგანცა ზემო კანი ადვილად გახტელების, ხოლო) ქუშმოდგან თეთრი. გაიზრდების ტუთა შ(ინ)ა. გემო აქუს ცხარი და მომწარო, გარნა იჟმარების საქმელად.

СЫРОК, СЫРТЬ *Salmo vumba* ღიტა. თევზი ესე, რომელიცა არს ორაველის გუარი, იქმნების სიგარძითა ერთი მტკაველი, რომელსაცა აქუს ქიციე ვერცხლისფერი, მსუქანი, ფრთა მომტრო, დაკბილული. ზურგისა მის ფრთა შემდგარ არს თორმეტთა გასაშლელთა სახსართაგან. ყოველსა მუცლის ქუშმეთსა ფრთასა აქუს ათ-ათი ხსენიწელი სახსარი და მუცლის ფრთათა აქუს თორმეტ-თორმეტი. კული აქუს ორად განყოფილი. ბუღობს ილმენის ტბასა შ(ინ)ა.

СЫРЬ *Strix passerina* ბუკოტა¹. მცირე ღამს ჩრანველია პტაცეული და ბუას გუარი, ტანით შაწეზედ ცოტა რამ უმეტესი იქმნების. ბუნებელი აქუს ზემოდგან ყომალი, მომტრო თეთრის ხალებითა. მკრები აღნიშნულ არიან ქუშმოდგან ხეთის მწკრივის თეთრის ხალებითა. კელსა ზ(ედ)ა აქუს ოთხი გარდიგარდმო თეთრი ხალი. თავი აქრელებელი აქუს მრავლითა თეთრის წინწყლებითა. სადეთქლები აქუს თეთრნი, ნისკარტი ყვითელი, ფუქვები ბანჯელიანი, თეთრები. ბრჭალნი შავეები. ბუღობს ხეთა ფელუროსა შ(ინ)ა. კერცხს ღამდებს ოთხსა კორფლიანსა.

¹ ხელნაწერში არის „ტიფი“.

ТАБАК *Nicotiana tabacum* ვლარჯი, თაშაქო. ბალახსა ამას ერთის წლისასა, რომელსაცა დათესენ მინდორსა ზელა, ძირი აქუს ფესვებიანი. ღერო ორი ფურტის სიმაღლე და უმეტესიცა, სწორე, გურგალი და განუყოფელი. ფოთოლი მოისხამს ცვლილებით, ოდნო, ერთის ფურტის ოდენ და უმეტესთაცა, გარდაშლილთა, მოგურგალოდ გრძელთა, შუბისპირის სახედ ქმნილთა, წვერმწვეტთა, ქუშმოდგან შევიწროებულთა, მსხდომარეთა, ორისავე გვერდით გატყევილთა, ჩაპირებულ მწუნენთა, გამოძვარის ღეროთურთ და ღია მწუნე ბუსუსიანის მომცრო ძარღვებითურთ. ზემო ფოთოლი იქმნებათ უფროე მცირედნი. წვერებსა ბალახისა ამისათა გარემოიციენ ყუავილი წკეპლის კონისებრ დაწყობილი. ყუავილის ბუდე აქუს მოგურგალოდ და მოგრძედ ზარის სახედ ქმნილი, თივითიკითა მწებებელთა დაფარული, ხუთკუთხი, ხუთად განკვეთილი და განკვეთილებანი ესე არიან გრძალად და მოგურგალოდ, წვერმწვეტნი. ყუავილი აქუს ერთფოთლოსანი ძაბრის სახედ ქმნილი და წებოლი ანუ წებოიანი. მილი აქუს ქუშმოხრილი, მკერალად მწუნე, ცილინდრული, გრძელი, მკავლიანი. ნაპირი გაგანიერებელი. საკუთარი მამული მცენარისა ამის არს ამერიკა. დაფქვილსა შეიქმონენ ბურუნთად და მოსწვევენ საყნოსელებთა და დაკრისა ყალიბანითა ანუ ჩიბუხითა. ძალი აქუს თავბრუსდამსხმელი, მალეზინებელი, ტანში მასაქმებელი და დამცემინებელი ცხვირისა.

ТАБАРГАН *Mus jaculus* ზყავ. მკეცა ესე მომცრო არის ვერთაგვისოდენ და ფ(რ)ად მსგზავნი მიწის კურდღლისა, ა(რამედ) განსხვავდების მას თავითა, რომელიცა აქუს ამას უფროე მოგურგალო, ყურებითა, რომელნიცა აქუს უფროე მოკლე თავისა და მოგურგალოდ გრძელნი, უკანას ფეკებითა და კუდითა, რომელნიცა აქუს უფროე მოკლენი და ზღმურდლნიცა კუდისა აქუს უფროე ნაკლებივე, ხ(ოლო) უპირველესსა განსხვავებასა შეადგენენ წინა სამთითოსანი თათნი, რომელნიცა ქუშმოდგან დაფარებულ აქუს სრქელითა ჯაგრის მსგზავსითა ბეწვითა. ბუდობს ციბირსა შ(ინ)ა გარემო ირტიშისა და შეიქმს სოროთა ქვიშიანთა ადგილთა ზ(ედ)ა.

ТАВОЛГА *Spiraea crenata* ხეშერალა. ბუჩქი ესე გაიზრდების ორისა ადლის სიმაღლე და უმეტესიცა. ყლორტნი მისნი დაფარებულ არიან ყვითლად ჩაპირებულის დახეთქილის ქერკითა. ფოთოლი აქუს მოგურგალოდ გრძელნი და გარეშე წვერის კერძოდ დაკბილულნი. ყუავილთა მოისხამს კონებად წვერებადმდე და გვერდთა ზედაცა ყლორტთასა. თუთეული ღერო ზის თუს ყუნწსა ზ(ედ)ა. არიან თეთრები, მომცრონი, სუნოვანნი. ნაყოფი მისი მდგომებს ფ(რ)ად წვრილთა და თხელთა თესლთა შ(ინ)ა. გაიზრდების მრავალსა ადგილსა სამხრეთის კერძოდ კმელთა ადგილთა ზ(ედ)ა და შეამკობენ მით წალკოთა.

ТАЙМЕНЬ *Trutta salmonata* pall ბოლოკავი, ციბირის ორაგული. თევზი ესე არს ორაგულის გუარი. თავი აქუს მოგრძე, მსუქანი, ღინგი სავეს და მტკიცე, ქლჴნა ყბა რაოდენადმე უგრძელესი ზენახსა და ორნივე ესე ყბები, ვ(ით)ა ცა პირისა და ენაცა მოკუტრვილ აქუს მოკაყელის კბილებითა. ზურგის ფრთანი შავ-წითელნი, მკერდისა და მუცლისანი თეთრნი, განავლის ადგილის ფრთა კრიალდ წითელი. კუდი ჩანგლისაებრ ქმნილი და ჩაპირებულად წითელი. ფერი ზურგისა აქუს მოზნელო, გვერდები ვერცხლისფერი. ზურგსა ზ(ედ)ა აქუს მიმოფანტული მრავლობით და ხშირად გურგალნი და მცირედნი წვრტილნი ანუ წინწყალნი. სიდიდით იქმნების ერთნახევარ წყრთადმდე და წონითა ხუთიდგან შვიდ ჩარქამდე. შევალს ყოველთა შ(ინ)ა მდინარეთა ციბირისათა, რომელთაცა აქუსთ მყინვარისა ოკეანისა თანა ზიარება.

ТАЛЫНИК *Salix arenaria* კატაბარდა. ხე არს ბუჩქის მსგზავსი და ტირიფისგუარი, რომელიცა მოისხამს ფოთოლთა მრთელთა, მოგურგალოდ გრძელთა. წვერმწვეტთა და დაფარე-

ბულთა ზემოდ და ქუშმოდგანცა თეთრის ბუსუსითა. გაიზდების ნოტიოთა და დაცემულთა აღგილთა ზ(ელ)ა.

ТАРАКАН *Blatta orientalis* ტარაკანა, აბანოს კია. მწერი ესე ბელობს სახლთა შ(ინ)ა, რომელიცა აღრაცხილ არს ნახევარ მყარისა ფრთათ მქონებელთა მწერთა თანა. უღვაწხო ასხს ქაჯარის მსგზავსნი. პირსა ზ(ელ)ა აქუს ოთხი საკბენელნი ძაფის სახედ ქმნილნი ისარნი. ყბები რქისანი. ფერით არს მრთლად ენგისებრ შავ-მოწითლო. ზემო ფრთანი აქუს შემოკლებულად, რომელთა ზ(ელ)ა განზიდულ არიან სამნი უპირველესნი ხაზნი მრავლითრთ ამოჭდარის მკაველებითა, რომელნიცა უმოკლეს არიან ფრთათა ამათ ზ(ელ)ა. დღღალი იქმნების უფრთოდ და აქუს ოდენ ფ(რია)დ მოკლენი ნიშანნი ზემო ფრთათანი. დაძდებს ესე ჯრბელთა ცილინდრულთა კევრცხბა. ამტკიცებენ, რომელ მწერი ესე, რეცა მოყუანოდ აყოს პირველად ამერიკიდგან. მწერთა ამათ აკმევენ ფრინველთა მწერის მკამელთა და პერობილთა გალიათა შ(ინ)ა. და მწერნი ესე აენებენ სახლთა შ(ინ)ა ყოველსა საქმელსა.

ТАРАНУШКА *Ribes diacantha* ზოცხარა. ზოცხრის ბუჩქია ერთისა და ნახევარის წყაროს სიმაღლედ გაიზდების. შტოები აქუს მღვამარენი და მოსილნი ქერქითა მოყომაროდ თეთრითა. თუთეულისა პურისა ანუ კოკორისა თანა ექმნების მრჩობელი ეყალნი, გაწეულნი განზედა, მოხრილნი და დაკარგვადნი ძველთა ღერითა და შტოთა ზ(ელ)ა ბუჩქისა ამისათა ფოთოლთ გამოისხამს კონებად, სოლის სახედ ქმნილთა და სამ ნაჭრად განკვეთილთა. ყუავილთ ყლორტები ფოთოლთა შორის არიან ერთიანნი და მრავალყუავილთსანი. ყუავილნი არიან მომწუნოდ ყვითელნი, ხილი მისი წითელი და ტკბილი. გაიზრდების ციბირსა და დაუარიასა შ(ინ)ა.

ТАРАН თევზია. იხრლე *густера Cyprinus vimba* ჭანარი.

ТАРПАНЬ ველურა ცხენი.

ТАТАРСКАЯ ЖИМОЛОСТЬ *Lonicera tatarica* ჩრგვლა, თათრის ვაზლა, უელმა ნაბარდი, გინა მკლის ჯურძენა. ხე არა ბუჩქიანი. სიმაღლით სამ აღლადმდე. გაიზრდების და იქმნების ხუჭუქიანი, მრავალღეროსანი და მრავალშტოსანი. ქერქი აქუს გარეგან ჩაქირებულად ყომრალი, გატკეცილი, სიგრძეზედ განზიდვით დახეტილი. შტოები აქუს მოკუზიანთნი და დაფარებულნი მოყომაროდ თეთრის ქერქითა. ფოთოლთ მოისხამს ერთიმეორისა პირისპირ მდებარეთა, ნაზთა, ყუნწებიანთა, ღია მწუანეთა, გულისსახედ ქმნილთა, მოგრძეთა და ფ(რია)დ გატკეცილთა. ყუავილთა ჩუშულეებითისა ამის ხისითა, ა(არმედ) უფრორე მომზონი იქმნებიან ამა ხისანი, მოთეთროდ აღნი და ორნი ყუავილნი ერთსა ყუნწსა ზ(ელ)ა. ხილთ მოისხამს სისხლისაებრ წითელთა, წენიანთა, რომელნიცა შეიცვენ თჳს შორის თესლთა მოგრძეთა, პრტყელთა და ყვითელთა. გაიზრდების რუსეთისა სამხრეთის კერძოდ დონის მდინარიდგან დაწყებული და განვრცელდების ვიდრე ალტაისა მთათამდე, რომელნიცა არიან ციბირსა შ(ინ)ა. ხე ესე ოდესმე იქმნების კელის სიმსხო, რომელიცა არს ფ(რია)დ მყარი, ფერით მოყომაროდ ყვითელი, შინაგან მკაველიანი, რომლისა გამო სარგებლობით იქმარებენ წვირითა საქმეთა შ(ინ)ა.

ТЕРЕВИНФ ბერძ. *Pistacia terebinthus* ტირიფინთო, ბელაყონი, ჩატლაყუჩი. ხე ესე არს მაღალი. ფოთოლთ დასხამს ჩარხუფანგისაებრ დაწყობილთა, მოგურგალოდ გრძელთა და კენტად. გაიზრდების სამხრეთის კერძოდ ევროპასა, აზიასა და აფრიკასა შ(ინ)ა. მის მიერ გამოიტანენ უმჯობესსა ტერპენტინსა, რა გააძრობენ ქერქსა. ტერპენტინი ესე იქმნების ნახევარ გამჟვირავალი, წებოდი, გაიწევის ძაფებად. ფერით იქმნების მოყვითლოდ შავ-წითელი. სუნი აქუს ძლიერი, საამო, გემო პოხიერი, მომწარო, ცხარი. თბილსა წყალსა შ(ინ)ა დაღებების და არა მიეკერის თითთა ზ(ელ)ა. იქმარების ე(რთა) მამთელებელ წყულულთა და გამღეჯნელი შარდისა ღონისძიება.

ТЕРН *Prunus spinosa* კენჩხი. ხე არს ბუნოსანი. სამ ადლადმდე გაიზდების სიმაღლით და უმეტესიტა. ქერკი აქუს შავი. შტოები ფ(რია)დ გახლართულნი ერთმანეთშია და ეალუ-ბიანი. ფოთლები მოგრძენი, ქლიავის ფოთოლთ მსგავსნი, გატკეცილნი, დაკბილულნი, გე-მოდ კლერტნი. ყუაილნი თეთრები, სუნოვანნი და მომწარონი. ნაყოფი მისი ჭეაღვენს ხილ-სა ბალისა მსგავსსა და ფერით ჩაჰირებულად ლურჯსა. გაიზრდების მრავალსა ადგილსა სამხრეთის კერძოდ. ყუაილთა მისთა აქუსთ ძალი მასაქმებელი, ქერქსა შედებისა, და ხილ-ნი იძლევებიან ღვინისა და ძმრის გუარსა წვენსა.

ТЕРПЕНТИН *Terebinthina* ბელკონის ზეთი, თერეპენთო. წენია ხისა ფისიანი, უსრა-ქელესი ჩუქლედიოთის ბალახისანი, გამჟვირვალი. ფერით თეთრი ანუ მოყვითლო ხისა თესებისაძერ, რომლისაგანცა გამოიტანენ და მქონებელი საკუთრისა თუსისა სუნისა. იჰმა-რების ვ(ო)ა გამწმენდელი, მამთელელები და შარდისა გამდევენელი ღონისძიება.

ТЕСЛОНОС ფრენელია, ყარხალი, ცხირეჩო, ტესლონოსი.

ТЕТЕРЕВ, ТЕТЕРЯ, ТЕТЕРКА როჰო. ფრენელია გარეულის ქათმის გუარა. კუდი აქუს ორად განყოფილი. ბუმბული აქუს შავი თეთრის ხალბე-თურთ მკრებთა ზ(ედ)ა. წარბები ალისფერი. დედალი იჰმნების უმცირეს მამალისა. მოთეთროდ და მოყომრალოდ ჭრელი. ბუ-დობს ტყეთა შ(ინ)ა. იზრდების არყისა და მურყნის ზღმურღლებითა. იჰმარების საქმელად. მამალს კ(ე)ალად ეწოდების რუსულია ენითа *кочан*.

ТЕТЕРЕВ *глухой* იხილე *глухарь* ყრუ ხოჰო.

ТИГР *Felis tigris* ტაგრა. ფ(რია)დ მძენენარე მკეცა. შესახედავია ეგავს ეფხვსა და ფოცხვერსა, ა(რამე)დ სამგზის უდიდეს არს მას ზ(ედ)ა. ბეწვი აქუს მოყვითლო. მუკელსა ზ(ედ)ა უფრორე ლეთრი ზოშავის გარდიგარდმოს ზოლებითა. კუდი გრძელი შავის გრგო-ლებითა. ბუდობს ცხელთა მკარეთა და დაესხმის არა მხოლოდ სხუათა პირეტყეთა და მძენ-ვარეთა მკეცთა, ა(რამე)დ თუთ კაცსაცა, რომელთა მიერ გამოსწოვს სისხლსა. არა შეიწყა-ლებს შვილთა თუსითა ოდეს შემძლებელ იყოს პოვნად მათისა.

ТИМОН, ТМІН *Carum carvi* ზირა, კვლიავი. ბალახსა აჰას, რომელიცა არს გუარი ბა-ლახთა მთ, რომელნიცა გაიზდებიან მზესუქრატისაებრ, თესლნი აქუს მოგურგალოდ გრძელ-ნი, მოწურვილნი, ორისავე თავბოლოთ ბრჭკუ, გატკეცილნი, მკვალნიანი და ფერით ჩაჰირე-ბულად ყომრალნი. სუნი არომატული და მომძიმო. გემო საკმაოდ სასიამოვნო, ცხარი. რომ-ლისა გამო აქუს ძალი ბალმისა და ქარებთ დამარღვეველი და განმამრავლებელიცა რძისა. იჰმარების მასალად საქმელთა შ(ინ)ა და პურსა. გაიზრდების ველთა ზ(ედ)ა ციბირსა და ვიეთთამე სხუათა ადგილთა აღმოაენებენ ბოსტანთა შ(ინ)ა დათესვითა.

ТИС *Taxus baccata* შტახსა, ტუა, ვია. ხე ესე დაისხამს ფოთოლთა ნემსების სახედ ვ(ით)ა ფიქვითა. ზემო წვერის კერძოდ არს გარდამილი და არს დაფარებული გატკეცილი-თა მოწითლოს ქერქითა. ფოთლნი არა აქუს ეგევითარად მყარნი, ვ(ით)ა ნაძვსა, გარნა არიან წვერებში ეკლოსანნი და იჰმნებიან მოსხმულ წვნიცთა შტოთა ზ(ედ)ა, მსგავსად საკარცხლის კბილებისა და მქონებელ ზემო კერძოდ ჩაჰირებულის მწუანის ფერისა, ხ(ოლო) ქუშმოდგან მკქრალნი. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ ხილნი, რომელნიცა დამწიდვებთან შემოდგომას და არიან წვრილნი, ჩაჰირებულად ალისფერი და მქონებელნი თუს შორის მოშავოფსა კურკისა თეთრის გულითურთ. გაიზდების ყირმსა შ(ინ)ა კლდიანთა მთათა ზ(ედ)ა. მოკვეციოთა მისგან შტოებისათა, შესაძლო არს მიცემად სხუისა და სხუისა შესახედავისა. ხე თავით თუსით არს წითელი, მტკიცე და გრძელსა ხანსა გამძლე, გინა წინააღმდეგი სიდამლისა.

ТИХОХОД *Bradypus* წყნარაშული. აი. ოთხეფი ცხოველია და რომლისმე მსგავსების მექონი ცილამტკეველისა თანა. დადის ფ(რია)დ წყნარად და უფრო მოჩაროდ აცოცდების ხეთა ზ(ედ)ა. იზრდების ხეთა ფოთლებით და ნაყოფითა. აქუს ოთხი კუჭი მსგავსად ცხო-

ველთა მათ, რომელნიცა აღმოიკონიან. ორი ძეძუ მკერდსა ზ(ელ)ა. სქინავს ხესა ზ(ელ)ა და კიდებულსა. ცხოვრებს სამხრეთის კერძოდ ამერიკასა შ(ინ)ა.

ТОГУСТУН *Lonicera caucasica* pall ცხარტყავა. ხე ესე ბუჩქად გაიზრდების ხუთისა ფუტის სიმაღლედ, შტოებს განირთხამს განიერად. დაფარებულ არს თეთრის ქერქითა ხე ესე და შტონი მისნი წითლითა ანუ მოთეთროდ შავ-წითელითა. შტოები ექმნებიან გრძელნი და მსხვილნი. ფოთოლნი მსხდომარენი ერთიმეორისა პირისპირ, ახლო-ახლოს, ფ(რია)დ მოკლესუნწიანნი, მოგრძენი, შუბის პირის სახედ ქმნილნი, ცერის სიგანენი, მრთელნი, ა(რამედ) ნაპირებთა ზ(ელ)ა ადგილადგილ გამოკვეცილნი და ორისავ გვერდით გატყეცილნი ძარღვებით. თურთ. ყუავილთ ყუნწნი გამოვლენ ფოთოლთა შორის ნახევარ თითის სიგრძედ. მკონებელნი ორიოთა უკანონოთა და მოწითლოთა ყუავილთანი ყელითურთ ძაბრის მსგზავსისა, ფოთოლთა შორის შეკედილსათა ქუშნად დაკიდებულ არს ქუშმოდ. არს უფროვე ვიწრო სხეათა ზ(ელ)ა, ხ(ოლო) ზენად ფოთოლი არს განიერი და ოთხად განკვეთილი. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ ხილნი ორიანნი ანუ ტყუბნი, სფერის სახედ ქმნილნი და მოლურჯოდ შავნი. გაიზრდების კავ-კისის მთის კალთებშია.

ТОЛОКНЯНКА *Arbutus uvaursi* თრიპლა. მოპკრო ბუჩქია, რომელიცა განირთხმის მიწასა ზ(ელ)ა, ფოთოლთ მოისხამს მოგურგალოთა, ნაპირებ შეეცილითა, მაგართა, სრქელთა, მცირედ წვენიანთა, მარადის მწუანეთა და მსხდომარეთა, რომელთა შორის გამოვლენ ღია წითელი ზარის სახედ ქმნილნი ყუავილნი, მომცემელნი გურგალოთა, ფქვილიანთა და უგემურთა ნაყოფთანი. გაიზრდების ფიჭვნართა შორის ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა რუსეთისასა ჩრდილოეთის კერძოდ. იქმარების ნაზთა ტყავთა გამოსაყვანელად, ხ(ოლო) მკურნალობასა შ(ინ)ა მიუწერენ ფოთოლთა ამის ბუჩქისათა ძალსა განმამარებელსა, შარდის გამდევნელსა და ვარვისსა განდევნისათჳს თირკმლისაგან კენჭისა. ხილნი ამისა ხისანი იქმარებიან საღებავად.

ТОПАЗ, ТОПАЗИОН ტოპაზონი, თეთრი იავუნდი. ზაბარქად. ძვირფასი ქუა არის, განტეხასა შ(ინ)ა ელვარებს და არს გამჭვირვალი, სამის შესახედავისა ანუ წყლისა მქონებელი, სახელდობრ მკქრალად ყვითელი, ოქროსფერად ყვითელი და კუპლისფერი. კეცისაგან ჩამოკრიათა გამოსცემს ნაპერწყალთა. განუთრამელი ბუნებითსა სახესა შ(ინ)ა იქმნების უფროს წილ ექუს კეთხიანი, მოკვეთილითურთ პირამიდულის წვერისათა.

ТОПОЛЬ *Populus alba* თეთრი ვერხვი. ხე ესე გაიზრდებას მაღალა, სწორე. ხშირფოთლოსანი, რომელიცა არს დაფარებულ თეთრად მოყომრალის გატყეცილის ქერქითა. ფოთოლნი მისნი მსგზავს არიან ვერხვის ფოთლისა, ა(რამედ) იქმნებიან გამომაკრატებელნი და მოსილნი ზემოდგან მწუანითა და ქუშმოდგან თეთრის სრქელის ბუსუსითა. ყუავილნი ამისნი, ე(რთ)ა ვერხვისაჲ გამოვლენ მამრნი და მდედრნი სხუადსხუა ხეთა ზ(ელ)ა. თესლნი ხისა ამისანი მოსილ არიან სრქელითა თეთრის თიფიფითა. გაიზრდების სამხრეთის კერძოდ ნოტრო ადგილთა ზ(ელ)ა.

ТОРИЦА *Spergula arrensis* ლაპა, ბალანგო. ბალახსა ამის ერთს წლისასა ფოთოლნი ექმნების ბუდეებად ქმნილნი. ყუავილნი თეთრნი, ხუთის ფორითა და ხუთის განმანაყოფიერებელის ადგილითა. თესლები წვერლინი და შავნი. გაიზრდების ნაენეთა ზ(ელ)ა.

ТОРЛОК *Pallasia pterococcus* ჰანკყატა. ბუჩქი ესე იქმნებას ს-მაღლით სამიღვან ოთხ ფუტამდე. ველის სიმსხო, მოწითლო. ფესვთა ძირისათა განირთხამს მიწასა შ(ინ)ა სამიღვან ექუს ადლადმდე. ღერო აქუს ხრახნილი, კნინდა ძირიდან შტოებად განყოფილი. პირველნი შტონი არიან ცერის სიმსხო და ზემოდ ამეერილნი, მუკლოსანი, მკქრალად ყომრალისფერის ქერქით მოსილნი. ერთისა წლის შტონი იქმნებიან ჯერეთ ბალახად, შ(ემდგომა)დ შტოებად ხისად შეიცვლებიან და ადგილ-ადგილ რეცა ჯაგრის სახის ფოთლებით მორიგებულ იქმნებიან. ყუავილთ მოისხამს მრავლობით თეთრთა და ხუთფოთლიანთა. ფიჩხები აქუს 15-ტი ზვიდმეტის თავებითურთ, რომელნიცა არიან სფერის სახედ ქმნილნი, ორად განყოფილნი და

ცეცხლისფერი. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ მოგრძე ნაქუქიანნი ოთხკუთხნი და ვარემოცულნი ფარღანისა ფრთაბით, ხილნი გაიზრდების მრავლობით ქვიშიანთა ადგილთა ზედა ჟრალის მკარეს და გარემო კასიის ზღვისა.

ТОРФ მიწამკვარა. მიწა არს აღზუნებადი, რომელსაცა უპყრის ჩუქულებიანებრ თჳს შოკის ძირნი სხუადასხუა მცენარეთანი, ანუ მქონებელ იქმნების თჳს შორის შერევენილებისა ფისისა ნაწილთასა.

ТРЕПЕЛ ჭილტაში, მკადანა. ჰუასა ამას აწარმოებენ ცეცხლით აღმომღუმენარენი მთანი სხუადასხუა ფერისას, რომელიც იქმნების მტკიცე ანუ ფაშარი, მომტკერიანო ანუ ხორხლიანნი. წყალსა შ(ინ)ა არა დაღბილდების და სიმეჩვეთა თანა არა აღდუღების. იქმნებენ ილეკროლის იარაღისა გასაწმენდელად.

ТРЕКА Gadus morhua ვრთებუა, ფარგა. გაზიდა. ზღვის თევზია. სილიდით იქმნების ორიდგან სამ ფუტამდე და წონითა ორიდგან ორნახევარ ლიტრამდე, თავი, ზურგი და გვერდები აქუს ჩაჭირებულად ყომრალი მოყვითლოს წინწყლებითურთ. მუცელი ვერცხლისფერი, ხ(ოლო) ახალ მოზარდთა — მოწითლოა პირი განიერი, ზემო ყბა წაშვერილი ქუშნასა ზ(ელ)ა, ხ(ოლო) ქუშნა ყბისა საშუალსა ზ(ელ)ა აქუს მომცრო ულვაში. ორივე ყბები მოქუცრილ აქუს წკრილთა განმახვილებულითა და ხშირითა კბილებითა. ქიცი ტანსა ზ(ელ)ა აქუს წკრილი და მაგრად მოსხმული მას ზ(ელ)ა. ზურგის სამი ფრთა, ე(ით)ა კუდისაცა, სწორე. ფრთაჲ აქუს ყომრალნი მოყვითლოს წინწყლებითა. განავალის ადგილის ფრთა ყომრალი და მკერდის ფრთაჲ მოყვითლონი. ბუდობს ოკეანება შ(ინ)ა 64 და 66 ღრადღისა ქუშშე ჩრდილოეთის სივანისასა. მყოფობს მარადის სირღმეთა შ(ინ)ა ზღვისათა, დროსა მას გარდა ხიზილალის დაყრისასა, რომელსა დაუახლოვდების კიდეთა ზღვისათა და თხელთა ადგილთა. ფ(რთა)დ მტაცებელია და მის გამო ადვილად სანადირო. ჯორცი აქუს კეც-კეცად წყობილი, კმელი და არა მსუქანი. თევზსა ამას გაშჩაჩხვენ, დაჰმარილვენ, გააჰმოვენ ჰაერსა შ(ინ)ა და შეინახვენ საკმელად.

ТРИЛИСТНИК Trifolium სამყურა. სახელსა ამის ქუშშე იგუღხმების მრავალრიცხველი გუარი ბალახთა, რომელთაცა აქუსთ ყუავილნი გოროხისანი და ნაყოფი გოროხისანებრივე რქის სახედ, ხ(ოლო) ფოთოლნი სამყურად დაწყობილნი.

ТРОСТЬ САХАРНАЯ შაქრის ლერწამი. ჩაღს გუარია, რომელიცა აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან კორძებიანისა და აწარმოებს მრავალთა შტოთა. გაიზრდების ორსავე ინდოეთსა და ეთიოპიასა შ(ინ)ა. ღერო ექმნების 8-გან 19-ეტ ფუტამდე, მუქლოსანი. მუქლებისაგან გამოვალს თუთო ვიწრო ფოთოლი სიგრძით სამ ფუტამდე, რომელიცა ძირითა თჳსითა მოიკუაფს ღეროსა მცენარისა ამისასა. საშუალი თუთულისა ფოთლისა აღნიშნულ არს რღმითა მეჭვითა, ხ(ოლო) ნაპირები მორიგებულ აქუს განმახვილებულითა კნინის კბ-ლებითა, რომელნიცა კნინდა ძნად საჩინო არიან. ს(რული)ად შინავანი სავეს ექმნების წნოვანის სიბილითა, რომელიცა იძლევებს შაქარსა სხუადასხუა გუარად შეგზადებითა.

ТРОСТЯНКА ფრინველია. იხილე воробей камышиной ჩაღს ჩიტი.

ТРУБЧАТКА Tubularia წყლის ლოკოინა, ლოქორა. ჰუა ესე მსგზავს არს შეჰინულის ზაშის წვენისა. ფარდები აქუს ფრთოსანი და ზის რქიანსა მილსა შ(ინ)ა, რომელსაცა მაგრად მიჰკვრის ძირითა და მილი ესე იქმნების ოდესმე ლიტონი და ოდესმე შტოვებიანი. ჰუანი ესე ვიეთნიმე ცხოვერებ ზღუასა და ვიეთნიმე ტბილსა წყალსა შ(ინ)ა.

ТРУТЕНЬ Spado ფუტკრის საყა. მამალი ფუტკარია, რომელიცა განსხუავდების სხუათა ფუტკართაგან უდიდესითა სისრქითა და ძლიერებითა, ულვაშებითა, რომელნიცა უფრორე. მოკლე ექმნების. ფუტკარნი ესე სხუათა ფუტკართა თანა არა აღასრულებენ მუშაკობასა, (რამედ) ოდენ გაანაყოფიერებენ კვერცხებთა მუშაკთა ფუტკრებისათა და შე(მდგომ)ად მათგანვე დაყოცილ იქმნებიან.

ТРЯСОГУЗКА *Molacilla* ბოლოქანქარა, წყალწყალა, გაბზაყუნე. საზოგადო სახელობა: მოშტრო ფრინველთა, რომელნიცა კელსა აქანქარებენ.

ТУБЕРОЗА *Polianthes tuberosa* ხაზაზა, ტიბეროზი, შროშანხაზი. ხაზის გუარი მცენარია, მსგავსი შროშანა ყუაილისა, ა(რამე)დ ყუაილნი ექმნების უფროჲე მცირედნი, თეთრნი, ფ(რია)დ სუნოვანი ესრეთ, რომელ ოდესმე თავბრუ დაასხიან.

ТУЛЬПАН, ТЮЛЬПАН *Tulipa* ყაიჩორა. ხახვ:საებრი მცენარეა, რომელსაცა აქუს განიერნი მსხდომარე ფოთოლნი და ზემოდან ღეროჲსა ყუავილი ებუდო, ექუს ფოთლად განყოფილი, ექვის ფოჩითა და ერთის განმანაყოფიერებელის ადგილითა სხუდასხუა ფერებითა. ყუავილნი ესე კრელობითა თუსითა მოსაწონნი არიან და სუნი არა რასამე აზა აქუსთ.

ТУМАК *Scomber thynnus* ზეარაკა, ზეიგენი. ზღვის თევზია, რომელცა სრდილთ იქმნების ორიდგან დაწყებული ოთხ ფუტამდე და უმეტესიცა. თავი აქუს მოყვანილი კონუსისაებრ. ტანის მიხედვით მოშტრო და განმახვილებული პირი განიერი, ქუშქო ყბა მკირედ უგრძელესი ზენაჲსა. ორნივე ყბები მოჭურვილ აქუს წვრილითა განმახვილებულითა კბილებითა. ენა აქუს მოკლე, გატეკილი. ნესტოები ცხვირის ახლო. თულები დიდნი. შუბლი და ზურგი მოღურჯოდ შავი. თავის ქუშნა კერძი და მუცელი ვერცხლისფერი. მუცელი დაფარებული აქუს წვრილითა თხელითა და ადვილად დასაცვიანდითა ქიციითა. გვერდები აქუს მკირედ მოჭურვილნი, ზურგი გურგალი. მკერდის ფრთანი გრძელნი და მოყვითლონი, მუცლისა — მოკლენი და ყომრალნი. ზურგის ორი ფრთა: პირველი არს მოშავო და მჩხვლეტელი, ხ(ლო) მგორე მოყვითლო და რბილი. განავალის ადგილისა ფრთა ეგრეთივე ფერისა. შორის უკანასკნელის ზურგის ფრთისა და განავალის ადგილის ფრთისა და შორის კელისა. აქუს ზემოდან და ქუშმოდან შვიდიდამ რეამდე წვრილნი მოყვითლო ფრთანი, ხ(ლო) გვერდებსა ზ(ე)და, ახლოს კელისა, დანაშთენი ტყავი შეადგენს რეცა თუთოსა მსუქანსა ფრთესა. კელი აქუს მოყომრალოდ შავი და გამომკარატებული მთუარის სახედ. ბუდობს დიდ ნახირობით ნემეცისა და შუა ქუშენის ზღუათა შ(ინ)ა და გარემო ნორველიისა. კორცი აქუს წითელი, ნოყიერი და კბოსა კორცისა მსგავსი.

ТУПИК *Alca arctica* ბრჯუნი. ზღვის ფრინველ:ა. ნისკარტი აქუს მოჭურვილი, ორისავე გვერდით განმახვილებული, წითელი, დასაბამში შავი, ოთხის ღირით აღნიშნული. ფრთანი შავნი, ა(რამე)დ მუცელსა და დაწუთა ზ(ე)და ეგრეთე პირის კუჭურებისა თანა თეთრი. ზემო წარბანი დასასრულისა თანა განმახვილებულნი და კორციანნი. ფეკები ტოლმეტი. ბუდობს ჩრდილოეთის ოკეანესა ზ(ე)და.

ТУРЕЦКИЕ БОБЫ იხილე ნინჯა ლობიო.

ТУРПАН *Anas nigra* ბატასანი. იხი ესე არს შინაურსა იხესა ზ(ე)და ჯდღესი. ნისკარტი აქუს გვერდების კერძოდ მოყვითლო, საშუალსა ზ(ე)და შავი. ძვალი ზემო ყბასა ზ(ე)და წითელი და შავი. დასაბამში კორცის კორძი. ფეკები გარეგან კერძოდ წითელნი, შინაგან მოყვითლონი, ხ(ლო) ბრქალნი და ფარდა თითების შემეგრთებელი ფ(რია)დ შავნი, ე(თ)ა ყოველნი ბუმბულნიცა, ხალის გარდა თუალთ უკან და გრძლისა ხაზის გარდა მკერბთა ზ(ე)და, რომელნიცა აქუს თეთრები. ბუდობს ზღვისპირებსა და მიფრინდების ახლოს მდებარეთა ზღვისა თანა ტბათა და მდინარეთადმი.

ТУРУХТАН *Tringa pugnax* თავმეკეკა, ცილა, ლანა. ღრენველ ესე ბუდობს ახლოს ზღვის პირებისა. სიგრძით იქმნების სხრა ღუიმადმდე. მამალსა ექმნების თავსა ზ(ე)და წითელი კორცის მეტეკნი. სიკრელითა ბუმბულისათა ფ(რია)დ მშვენიერ არს, ა(რამე)დ ყოველთა საცნაურთა წყალწყალათა გუარათგან სხუაობს უფროჲე მით, რომელ გარემო ისრისა ექმნების მამალსა მკერდის ძელადმდე ბუმბულნი გრძელნი, რომელთაცა რა გაჟაერდების, მსგავსად გრგოლისა გაიბუეებს. მეჩხუბარ არს ფ(რია)დ ფრინველი ესე და უფროჲე

დედალათოთს და დროსა ჩხუბისასა ადვილად შთავარდების საფრკესა შ(ინ)ა ანუ მახესა. კორცი აქუს გემიერა.

ТУР არნი. გარეული ცხოვარი.

ТУТОВОЕ ДЕРЕВО იხილე шелководца თუთის ხე.

ТУШКАНЧИК *Mus jascius* მკეცია. იხილე земляной заяц მიწის კურდღელი.

ТЫКВА *Cucurbita* გოგრა საჭმელი. მალსა ამას ერთს წლისასა ფოთლები აქუს გულის სახედ ქმნილნი, დაბილულნი, ხორხლიანნი. გრძელთა კლანკელთა ყუნწთა ზ(ედ)ა განირთხამს გრძელთა რქათა. ყუავილი ექმნების ყვითელი, მამრნი და მდედრნი ცალ-ცალკე. რომელთაგან პირველნი შეადგენენ ცალიერსა ყვავილსა. ნაყოფი ამისი იქმნების ოთხ ლიტრად მდე წონითა. მოგრძელ და სფერის სახედ ქმნილი და არს მოსილი სრქელითა მწუანითა ანუ ჩალსფერის ქერქითა, რომლისა ქლშშე კორცი აქუს წნოსანი მრავალთა ბუშტებთაგან შემდგარი. სისრქით ერთისა ღუბისა და უმეტესიცა, ფერით მოყომრალოდ ყვითელი, საშუალი აქუს ფუყი ანუ ცალიერი. განსაზღვრილ არს ექუს განყოფილებად, ნესტოებიანის კანითა, რომელსა შ(ინ)ა არიან მრავლობით თესლები თერთნი, მოგრძენი, მოწურვილნი და გარემო სქელისა ყუისა მქონებელნი. დაათესენ ბოსტანთა შ(ინ)ა. კჰჰამენ მოხარშულსა და თესლთა მისთა იჰმარებენ გამაგრებელ რძელ.

ТМІН იხილე тшмон ზარა, ტყუირა, კვლიავე.

ТЮЛЕНЬ *Phoca* ზღვის ძაღლი, ფოცინი, კონხლო. ოთხფეკი ცხოველია წყალსა შ(ინ)ა მყოფი. თავი აქუს გორგალი და უყურო. ზემო ლაში სრქელი, ორად განყოფილი ღრის-თურთ ჯაგრისის ულვაშებითა. წინა ფეკები აქუს მოკლე, გვერდების კერძოდ სხეულისა მყოფნი. თითები აქუს შეერთებული სრქელითა ფარდითა. ესრეთ რომელ მხოლოდ ფრჩხილნი ანუ ბრჭაღნი ჩიანან. უკანა ფეკები ეგრეთვე შეერთებულ აქუს და განვრცელებიან უკანით კერძოდ. ამათ უკანა ფეკებთა შორის აქუს მოკლე ყელი. ფეკებისა ამის ესევითარისა დაწყობილებისამებრ, იცვლიან იგინი ადგილთა ცოცხით. ბეწვი აქუს დაბალი, სქელი და ლიპი. საკუთარი მათის მყოფლობის ადგილი არს ზღუა. იზრდებიან თევზებითა, რომელთათჳს შევლიან სანადიროდ მდინარეთა შინაჲ. ნიადაგ წყალსა ქლშშე ყოფნა არა ძალუძს, ა(რა)მედ პაერის ცვილებისათჳს არა იშვიათად ამოჰყოფენ თავთა წყლისა მიერ.

ТЮТІОН თუთუნი, გლარჯი ანუ თამბაქო ფოთლებიანი.

У

УГРЬ, УГОРЬ *Muraena anguilla* გველთევზა ანუ გრძელთევზი. თევზსა ამას გარეგანი შესახედადე უგავს ქუშყარმავალსა. ტანი აქუს გრძელი, გურგალი ლორწოთი დაფარებული. თავი მომცრო და მწვეტი. ნესტონი მილის სახედ ქმნილი, პირი მომცრო, ყბები მოკუჩრეილ აქუს ფ(რია)დ კნინებითა და მწვეტის კბილებითა. ლაყუჩის ფორონი დაფარებულ აქუს ტყავითა ნახერცითურთ მთუარის სახედ. ლაყუჩთა თანა აქუს ორი მოგრძელ გურგალნი ფრთანი. ფრთე ზურგისა და განავლის ადგილისა, პირველი სიგრძესა ზ(ედ)ა ზურგისასა, ხ(ოლო) უკანასკნელი განავლის ადგილიდან დაწყებული კანგრძელდების სიგრძესა ზ(ედ)ა ყოვლადისა თევზისასა და შეერთდებიან წერის კერძოდ ყელისა. ქიკვი აქუს წერილი, ლბილი, მოგრძე, და ოდენ გამჰმარს ამას თევზსა ზ(ედ)ა არს საჩინო {ტყავი სქელი და განწვედი}. ფერი ექმნების სხუდასხუა, მიხედვითა მყოფობისა მისისა ადგილსა ზ(ედ)ა. გველთევზათა მათ, რომელნიცა ბუდობენ შლამიანსა ადგილთა შ(ინ)ა ზურგი ექმნების შავი და მუცელი, მოყვითლო, ხოლო მბუდარეთა ქვიშიანსა ფსკერსა ზ(ედ)ა ზურგი ექმნების შავწითელი და მუ-

ცელი ვერცხლისფერი. ბუდობს მდინარეთა და ტბათა შ(ინ)ა, იზრდების მტაცებლობითა. კორცი აქუს ფ(რია)დ მსუქანი, ტკბილი და უძელო. ცოცხლობს წყლიდან ამოუჯანილი დიდ-სა ხანსა და იქმნების სიდიდით ოთხ წყრთადმდე.

УГОРЬ ჭლიბანა, ზღმურდლო. შერალთა ჰეათ ვეარია, რომელნიცა ექმნებოთ ფურთა და სხუათა პირუტყვთა და რომელნიცა გამოიჩეკებინ კვერცხთაგან ტყავსა ქეშე მალსა და დებულთა მწერთა შიერ, რომელთაგან შ(ემდგომ)ად დაიბადებინ ორფრთოსანნი მწერნი.

УДОД იხილე *potatyrka* ოფოფი.

УЖ *Coluber natrix* ანკარა გველი, გველზოკერა. ლორტუე. ქ-მპროში ცხოველია მსგავ-სი გველისა. მუცელსა ზ(ელ)ა აქუს 170 მომცრო ფარი და კედსა ქეშე 70 ჰიცევი. ფერით არს შავი, მუცლის გვერდებსა ზ(ელ)ა აქუს თეთრნი ხალნი, ჩიჩავი აქუს თეთრი, ყურებისა გარემოწი მოყვითლოწი. საფეთქლები თეთრი, შავის გარდიგარდმო ხაზებითურთ. მუცელი თეთრი და მბზინვარე. შხამი არა აქუსთ. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა. ესე ორგვარია: ერთია უმცირესი, რომელსა ანკარა ეწოდება და მეორე არს უდიდესი და უფრო მომწვანო, რომელსა გველზოკერა ეწოდება. ესე დიდი მტერია გველისა და პირისპირ მებრძოლი.

УЖОВКА *Cypraea caput serpentis* ლენჯილა. ლოკოქინა არს ერთსაჩქველანი, გვე-ლის თავის მსგავსი, სიდიდით იქმნების ერთისა ლენჯის ოდენ და უმეტესიცა. ზემოდან არს ბინდისფერი თეთრის ხალებითურთ, ქუემოდან თეთრი და. შინაგან სოსნისფერა. ბუ-დობს პრაელობით კუნძულისა თანა მაგრიტიისა. რუსეთისა აზიურნი მდებარე ჰყოფენ მის-გან სამკაულსა თავისასა და სამოსლისასა. ესე ლენჯილა არს უმრავლესი - ნდოეთსა შინა და ძველად ხმარობდენ შავის ფულის მაგიერ.

УКЛЕЯ, УКЛЕЙКА *Cyprinus alburnus* თაღლითა. მომცროსა ამას თევზსა თავი აქუს მწვეტი, შუბლი პრტყელი ზეთისხილისფერი შავის წინწკლებითურთ, ღაწენი მოშავონი. ჰიცევი მრთელსა ტანსა ზ(ელ)ა თხელი, მბზინვარე, ადვილად დაეცეინდრი. ზურგი ზეთისხილისფერი, გვერდები ვერცხლისფერი, მკერდის ფრთანი ყომრალნი ზერედ აღსდგურის შერევიით. განავ-ლის ადგილის ფრთა ყომრალი, ზურგისა და კედისა მომწვანო. სიგრძით იქმნებოთ თევზი ესე ოთხზღდან ხუთ ლუზადმდე. ბუდობს წყალთა შ(ინ)ა წარმდინებულთა. ჰიცესავან ამა თევზისა შეამზადებენ თეთრსა მას ნივთიერებასა, რომლითაცა დაჟეფრვენ მორთულსა (თაღ-ლითსა).

УКРОП *Anethum graveolens* კამა, ცერეცო. მწლანრსა ამას ერთის ჭლისასა ძირი აქუს ცილინდრული, თეთრი, მრავალთა სწორეთა ღეროთა აღმომცემელი, რომელნიცა არიან გატ-კეცილნი, მკავლიანნი და მუქლოსანნი. ფოთოლი გამოვლენ მუქლოთაგან ცელივებით ღე-რითა ზ(ელ)ა, ორიან ჩარხუფალანგად დაწყობილნი და ესე ჩარხუფალანგნი (უფალ)ად განი-კვეთებინ. ყუავილთ მოისხამს მზესუქვრისაებრ დაწყობილთა, რომელნიცა გაკეთებენ მო-გურგალოდ გრძელთა თესლებსა, ორისავ გვერდით მოწერვილთა, გატკეცილთა, მკავლიანთა და ადვილად ორად განსაყოფელთა. საკუთრად გაიზრდების ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერ-ძოდ, ხ(ოლო) სხუათა ადგილთა შ(ინ)ა პთესენ ბოსტანთა შ(ინ)ა. ახალსა ამას მწუნილისა სუნნი აქუს საამო და არომატული. გემო ერთგვარი სუნისა თანა, ე(თი) თესლთაცა, ა(რამედ) თესლ-ნი უფრორე გამახუერებელ არიან. მწუნილი ესე იკმარების მასალად საჭმელთა შ(ინ)ა და თესლნი განდევნიან ქარებსა, განამრავლებენ ოფლსა და გაკეთებენ უმჯობესად რძესა ძი-ძათასა.

УЛИТА და улитка *Helix* ლოკოქინა. ცხოველია ტყავის სარქველანი, რომელსაცა აქუს სარქველი კლავნილი ბურღისაებრ და ცხოველი მას შ(ინ)ა მყოფი და მისთანა ზედ მიზდი-ლი არს ლორწოანი.

УМАН ბალახია *Inula helenium* იხილე *девясил* კულმუზო, კოჩივარდა.

¹ ხელნაწერში არის „დაძფარვენ“.

УСАЧ *Cerambix* ხრ მკოდელი ანუ ხრ მღრღენი. სახელი ეს ეწოდების მრავალრიცხ-
ველს ნათესავსა მწერთაჲს, რომელთაცა აქუსთ მყარნი ფრთანი, გრძელნი უღვაშნი ჯაგრის
სახედ ქმნილნი, მკერდი ეკლსანი ანუ გატყეილი და მყარნი ფრთანი თანასწორისა სიგანე-
სანი. სხეუბრ ეწოდების *дровосек* ხეკოლია. მოზღოგსა და ამტარხანს და ღინიაზედ ამ
სახელს **усах** კანარს თევზსაც უძახიან.

УСТЕЛИ-ПОЛЕ *Ceratocarpus arenarius* იატაკა. ბალახი ესე ერთსა წლსა სქლად
გაზღების ქვიშანთა ადგილთა ზელა გარემო ედლის მდინარისა, ქუშმო კერძოდ მომლი-
ნარეობისა მისისა. ყუავილნი ექმნების ბუდიანნი და ერთსა ძირსა ზელა მოზარდნი ცალ-
ცალკე მამრნი და მდედრნი. მამრთა ექმნების ერთი ფოჩი და მდედრთა ორი განმანაყოფი-
რებელი ადგილი. თესვლები ხუჩინის სახედ ქმნილნი ორითერთ მოჭაგროს რქებითა ენეწუ-
ლებისა თანა ზემო პირისა.

УСТРИЦА *Ostrea edulis* ნიჟარა. ცხოველი სარქველტყავიანი, რომელსაცა აქუს ტანი
დაფარებული ორიანი სარქელსითა მრავალთა კეცთაგან შემდგარიოთ. სარქველნი ესე არიან
სრქელნი, მგარნი, მძიმენი, კინლა გურგალნი. გარეგან კერძოდ ხორხლიანნი, შინაგან გატ-
ყეილნი, ვერცხლისფერნი. მათ მიერ ერთი არს პრტყელი, მეორე გამომჭადარი, შეერთე-
ბულნი მათსა შედგენებასა ში(ნ)ა კმელთა ძარღვითა. ბუდობს კიდეთა გარემო ევროპისა,
ჩრდილოეთისა და დასავლეთის კერძოდ, ეგრეთვე შუა ქუშყნისა და აღრიატის ზღუათა ში(ი-
ნ)ა. სარქველსა ამას ში(ნ)ა მყოფი ცხოველი არს საქმელი, ხ(ოლო) სარქველთა მათთაგან
შეამზადებენ უმჯობესსა კირსა..

УТКА, УТОЧКА *Anas* იხვი. მრავალრიცხველი გუარია წყლისა ფრინველთა, რომელნიცა
განსხუადებთან სხუათაგან ცხვირითა ზემო კერძოდ ამომჭადარიოთ, ქუშმოდან პრტყელითა
და აქუსთ შინაგანი ნაპირები ყბებისა მსგზავსად ქლიბისა კეც-კეცად მორიგებულნი, ხ(ოლო)
სიგანე ცხვირისა გარდაემატების სისრქესა. წვერი ზემო ყბისა აქუს ბრჯგუ, პრტყელითურთ
ძელითა მსგზავსად ფრჩხილისა. ფეკები ოთხითთნი, რომელთაგან სამი თითი წინაღდან სა-
ცურველითა ფარდითა აქუს შეერთებული და ერთი უკანით კერძოდ დაშორებული და სიგრძე-
სა ზედა გაყოლებით შინაგანისა ნაპირისაგებრ ფარდით მოსილი. საყუთრივ სახელი ესე ეწო-
დების დედალსა იხვსა.

ფ

ФАЗАН *Phasianus colchicus* ხოხობი. ფრინველი ესე არს ქათმისა ზამლის ოდენ, ბუმ-
ბული აქუს ზემოდან ჩაპირებულად ყვითელი წითლისა ფერის შერევით, ქუშმოდან წაბ-
ლისფერი ძოწულისფერის შერევით. ნაპირი თუთულის ფრთისა არს შავი მოსოსნისფე-
როდ. კისერი აქუს მომწუანოდ ოქროსფერი, მღელგარებითურთ ჩაპირებულად ლაუერდისა
და სოსნისფერისა. ლაწენი შიშველნი, ძოწულისფერის მზინვარე მეჭეკებითა მორიგებულ-
ნი. ყურების ფოროთა ქუშმე აქუს თუთო კონად ქმნილი მდგომარე ბუმბული მომწუანოდ
ოქროსფერი, ხ(ოლო) ქუშმა ნაპირისა თანა ყურებისათა გაესღების შავნი ბუმბულნი, სხუთა
ბუმბულთა ზელა უგრძელესნი. ბუმბული ზურგის უკანა კერძისა და კურტუშისა აქუს გუ-
ლის სახედ წვერებში გამომაკრატებულა კუდის მისისა ფრთანი განიყოფიან შტოებად. ორი
ფრთა კუდის საშუალისა არიან სხუთა ფრთათა ზელა უგრძელესნი, ხ(ოლო) გვერდებით
შემცირდებიან ფრთანი ესრეთ, რომელ კუდი შეიქმნების სოლის სახედ. ნისკარტი აქუს
რქისფერი. ფეკები აქუს მოჭურვილნი ბრჭალითა მწვეტიანითა. დედალი ხოხობი იქმნების
მოყომარაოდ ბინდისფერი. ზურგსა ზელა აქუს ბუმბული ერთსახოსანი და არა ეგოდენ

მოკრეალენი და ტანითაც არს უფროე ნაკლები. ბუღობს აზისა და აფრიკასა შ(ინ)ა ტყე-
თა შორის. იზრდების მარცელებითა და ქინქეღის კერცხებითა.

ФЕНИКС Phoenix ფინიქსი. ზღაპარმეტყეღური ფრინველი ძველთა და აღმოსავლეთის
ერის, რომლისათჳს დარწმუნებულ იყენენ, რეცა იგი მარტო იყოს ყოველსა ჭეშყანასა ზ(ე-
ლ)ა და რეცა მცხოვრები მრავალთა საუენეთა გაკეთებდა კთილსუნოვანთა მცენართავან
ბუღესა ერთსა ზ(ელ)ა მთასა არაბეთისასა და დაიწუვდა თავსა თჳსსა მას შ(ინ)ა და მის
ნაცრისაგან რეცა დაიბადებოდა კ(უალ)ად სხუა ახალი მისთანავე ფრინველი, რომლისა გაჲო
დღეინდელად დღემდემ აზნაურებითა ელოენებმასა შ(ინ)ა მსახერებს იგი საიდუმლოდ გა-
მოსახულებად დაუჩრულებელისა მყოფობისა.

ФИАЛКА Viola odorata ია. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან ძა-
ფის სახედ ქმნილისა, რომელიცა არს მკქრალად ყვითელი, ფოთოლნი მისნი აღმოვლენ ძი-
რიდგან ყუნწებოთა გულისსახედ თიეთიყთ მოსილნი, დაკბილულის ნაპირებითურთ. ღერო
არა აქუს, ა(რამედ) ყუაილის ყუნწები ამოვლენ ძირიდგან ძაფის მსგზავსნი, ბესუსიანნი, მო-
წითლონი, ქუშმოდგან გამოშდარნი, ზემოდგან მკაელიანნი და მკონებელნი თითო დაყიდუ-
ბულისა ყუაილისანი. ყუაილნი არიან უკანონონი, მოწითლოდ შავნი, ხუთთა ფოთოლთაგან
რთულნი, რომელთაგან ორნი ზემონი შთამოკეცილ არიან ქუშმოდ. სხუა ორი გარდაშლინი
და მეხუთე ქუშმოკერძოდ მოხრილი. თესლის დამტევნელი აქუს მოგურგალოდ გრძელი,
ბრჯელ, მკქრალად ძოწუელისფერი, ბესუსიანი, ექუსთარშანი და შემცველნი მრავალთა მო-
გრძედ გურგალთა, ბრჯგუთა და გატკეცილთა თესლთა, სამწყრეად დაწყობილთა. გაიზღე-
ბის ტყეთა შ(ინ)ა ჩრდილიანსა ადგოსა ზ(ელ)ა. ახალთა ფოთოლთა ყუაილისა ამის ბალა-
ხისათა აქუსთ ძალი მსუბუქად ტანში მასაქმებელი. ყუაილთა, მკერდისა და თესლთა შარ-
დის გამდევენილი.

ФИАЛКОВОЙ КОПЕНЬ Radix iridis florentinae თათრული იასძირა, იაკოსტის ძირი.
ძირი ესე არის ერთის დღიშის სიმსხო, მკირედ მოწურვილი, მოზღმურდიანო, გარკვან
თეთრი, შინაგან მოყვითლო. გემო აქუს ცხარი, მკირედ მომწარი. სუნი აქუს იას მსგზავსი.
ახალსა ძირსა ძალი აქუს ტანში მასაქმებელი და გამქმარსა დამარქვეველი ბალმისა, ანუ
სრასტისა მკერდსა შ(ინ)ა და იქმარებისცა თაფლის წყალთა მასალად.

ФИЛИН Strix bubo ზარნაშო, ბუ. მკაცებელი ფრინველა ფ(რია)დ უღიდესი ბევთა
ნათესავისაგან, რომელიცა იქმნების სიდიდითა შინაურის ბატისოდენ. ზემოდგან აქუს ბუმ-
ბული აქრელებული ფერებითა წითელ-ყვითლისა, ინისფერისა და შავისა, ხ(ოლო) ქუშმოდ-
გან ინისფერი შავის ხაზებოთურთ გარდიგარდმოდ განზიდულებითა. ჩიჩაკვი აქუს თეთრი.
ეღი აქუს შემდგარი თორმეტთა ფრთეთაგან, რომელთაცა შინაგანი ნაპირები ექმნების
წითლად მოყვითლონი, შავის ზოლებოთურთ გარდიგარდმოდ. ფეხები და თითები მოსილ
აქუს ფ(რია)დ ხშირითა თიეთიყითა. თავსა ზ(ელ)ა ორისკი გვერდით დაკიდებულ აქუს რკეპის
სახედ ფრთანი. ნისკარტი აქუს შავი და მოსილი ძირის კერძოდ ქაჯრებითა. თუალთა გაკმომ
შედგმულ არს გრგოლი ანუ წრე ბუმბულისა, რომელსა შ(ინ)ა განიზიდვიან ბუმბულნი მსგზავ-
სად შარავანდედთა და თუალთაგან გაგანიერდებიან. ბუმბულნი ესე ძირიდგან არიან შავნი და
წვერებში აქრელებულნი ყომრალითა და მოშავოს ფერითა. სიმეურგლე თუთოეულისა წრისა
გარემორთხმულ არს მაგრითა ბუმბულებითა, რომელნიცა აქრელებულ არიან ინისა და შა-
ვის ფერითა. ბუღობს მაღალთა მთათა ზ(ელ)ა.

ФИНИК Phaeix dactylisera ხერმის ხე, ინდის ხერმა. ხე ესე მოსხამს ნაყოფთა კლია-
ვის ოდენსა, რომელსაცა აქუს კორცი გამქვირვალა, ლბილი, წითლად მოყვითლო და ფ(რია)დ
ტკბილი. ხილსა ამას მოიტანენ გამხმარსა, რომელთაცა შესახედავი აქუსთ მოგრჳ ხრტლი-
სებრის თავითა. ქუშმოდგან იქმნებიან მკირედ შეიწროებულნი, მოღალქევილონი, ფ(რია)დ
ნაზისა კანისა ქუშმე შემცველნი კორცისა ანუ გულისა წყებებელისანი და მოყვითლონანი,
რომლისა ქუშმე იქმნების თხელი ფარდა მრავალთა კეტყავთაგან შემდგარი და თეთრი, რო-

მელიცა იპარობს თუზ შორის კერასა ზოგრძესა, თეთრსა და აღნიშნულსა ქუშმო პრტყელის პირიდგან ღარიოთა სიგრძესა ზ(ედ)ა განზადულოთა. გაიზრდების დასავლეთის კერაოდ აზიისა, აფრიკისა და მექსიკასა შ(ინ)ა, ხ(ოლო) ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერაოდ, დაზგვიან ხესა. ამას წალკოტთა შ(ინ)ა და მოისხამს მუნ იგი ნაყოფსა, რომელიცა არს ფ(რია)დ ნოყიერი და მით მხოლოდ გამოიზრდებიან მრავალნი სახლულებანი ეგვიპტესა შ(ინ)ა. ხე და ფოთოლნიცა იკმარებიან მრავალგუარად.

ФИСТАШКИ *Pistacia vera* დვსტელი. ხ ლ ესე არს ზოგრძე და ზოპრტყე და აქუსთ ნაჭუქი მყარი, თეთრი, გატყეცილი, დასაბამში ხალი მოღალმენილო, გულა ნუშის გულის მსგზავსად ზოსილი თეთრის კანითა. ხესა თუხსა ზ(ედ)ა გაიზდებიან მტევნებად და თუთუელი ზილი საკუთარსა თუხსა ყუნწსა ზ(ედ)ა იკმნების მოსილი კმელითა ქერქითა, სილიდით მუხის გრკოსოდენ, გამომჯდარის ზურგითა, მოღალმენილო და მოყომარაოდ მწუანე. იკმარებიან საშემლად და აქუსთ ძალი ნოყიერი. საკუთრივ გაიზდების აღმოსავლეთის მკარეს და უკვე განმრავლებულ არს ხე ესე ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერაოდ.

ФОРЕЛЬ თევზია. იხ :ლე переструшка კალმახი.

7

X

ХАЛВАН ბერძლია. *Galbanum* ქალბანა, კეთილსუნოვანის ფისის გუარია, რომელიცა არს მწებებელი და განწეადი. ფერით მოყვითლოდ ინისფერი. გემოდ მომწარო, ცხარი და საკუთარსა თუხსა მძიბის სუნის მქონებელი. მოჰყრებენ აფრიკასა შ(ინ)ა. იკმარებენ დასაქროლოდ. გარეგან დადებული სიმოსივნესა ზ(ედ)ა გამყარებულსა ძლიერად დარღვეულ ჰყოფს. გამოსლვითა. 30. მ. 34.

ХАМЕЛЕОН *Lacerta chameleon* ჯოჯო, ივრი. მხელიცა ამას თავი აქუს მოკუთხვიანო, თუალები დიდი, ენა გრძელი, წვრილი და მგრგვალი, რომლითაცა ნადირობს იგი ბუზთა. ყბები უკბალო და ტანი აქუს დაფარებული ქიცვის მსგზავსითა ზღმურდლებითა. კული აქუს მოკლე, მგრგვალი და ზოკაყელი, რომელიცა მას დიდად შეეწევის აღსვლასა შ(ინ)ა ხესა ზ(ედ)ა. ოდეს განრისხდების იცვლის ფერსა და სხეებრ არს უვნებელი. ბუდობს ფ(რია)დ ცხელთა ადგილთა შ(ინ)ა. ლევიტ. თა. 11. მ. 30.

ХАРАДРИОН *Charadriion* ბერძ. ხარადონი. ბრინჯელი ცხრაშეტელას გუარი ანუ ლაკ-ლაქისა.

ХАРНУС *Salmo thymallus* კაპოტა. თევზია ორაგულის გუარი. თავი აქუს ზომცრო, ბრგვე, შავის წინწკლებით აკრელებული. ზემოდგან ბინდისფერი, გვერდებით მღელვარე შავის ფერად. ყბები ზოტურკილი ერთ მწკრივად წვრილის კბილებითა და ეგრეთნიკე კბილნი ასხს პირის ცასა და კაჟასა შ(ინ)ა. ტანი აქუს დაფარებული მსხვილითა და მყარითა ქიცვითა. ზურგი ამომჯდარი, გერგალი და მოშავოდ მწუანე. გვერდები მცირედ პრტყელნი და ფერით შერევილინი ყომრალითა და შავითა. სიგრძესა ზ(ედ)ა თავიდგან დაწყებული კუდამდე განზიდულ აქუს შავი ხაზი თუთოფულსა მწკრივსა ზ(ედ)ა ქიცვისათა გაყოლებით, რომელთაგან საშუალი ხაზი აღინიშნულ არს შავის წინწკლებითა. მუცელი აქუს თეთრი; მკერდის ფრთანი მომცრონი და მოყვითლონი. მუცლისა, განავალის ადგილისა და კუდისა გამომჰკარტებულნი და ზოწოთლონი. ზურგის ფრთა აქუს დიდი და დასაბამში ყვითელი და სხეებრ მოწითლო ოდნის მწკრივითდ გერგალთა ხალებისათა. ბუდობს მწკრადლ მიმდინარეთა შ(ინ)ა წლისა მდინარეთა, სიდიდით იკმნების ორ ფტამდე. ჯორცი აქუს თეთრი, მაგარი, გემიერი და მსუქანი.

ХАСИМ *Leontodon taraxa* ველური ვარდკაპკა გინა ღორის ქადა ანუ ფალაენა. ბა-
ლახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ცილინდრულსა და მოთეთროდ ყომა-
რალისა, გრგოლმზიანის ღმენებითურთ, სიხსნოთი ნეისოლენ და ფესვებითურთ: ძაფის სა-
ხელ სიგრძესა ზ(ელ)ა ძირისასა დაწყობილებით. ფოთოლი აღმოვლენ ძირიდან ორისავ გვერ-
დით ბუსუსიანნი, განკვეთილებითურთ ჩარხუფალანგის მსგზავსად. ერთისაგან აღმოვლენ მრავ-
ალნი სწორენი ღერონი, შიშველნი, რომელთაცა ექმნებისთ წვერებში თვითო რთული ყვო-
თელი ყუაილი. თესლებს გაიკეთებს თვითიყიურთ ლიტონითა, რომელიცა ერთის შებერ-
ვითა აღვილად დასცივდებოთ თავისაგან, რომლისა გამო ბალახსა ამას კ(ელ)ად ეწოდების
ეგრეთვე *одуванчики* ანუ *попово гүменцо*. გაიზდების ველთა ზ(ელ)ა ევროპასა და ვირგინი-
ასა შ(ინ)ა. ყოვლადი ესე ბალახი და ძირიცა ახალი მოწყვეტილი გამოსცემენ რძისა მსგზავს-
სა წვენსა. ბალახსა ამას მოწერენ ძალსა მოგრძოვებლის ნიეებისა დამარღვეველსა და
გამდევნელსა შარდისასა. ხ(ოლო) ფოთოლთ ამის ბალახისათა იქმევენ გაზაფხულსა ნაიულად
სალათისა, რომელსაცა უწოდებენ ველურ ვარდკაპკას. ერთსა ბალახსა ჰქვიან ყოველნივე
ესე სახელნი: *хасим, одуванчики, попово гүменцо, дикий шкорий*.

ХАХАЛЧА *Gasterosteus* ექმურა. მოძრო თევზია კოიუშკის მსგზავსი. ა(რამედ) განს-
სხუადების მისგან მით, რომელ აქუს გვერდებსა ზ(ელ)ა მას თუთი მოგრძე ქიცვი, რომლი-
თაცა იგი მოსილ არს ე(ით)ა ქაჭვითა. ბუდობს პენის ზღუასა შ(ინ)ა.

ХВОЩ *Equifetum* ჭორის ძუა, კ(ელ)ო. მცენარი ესე არს ჩადუნას გვარი, რომელიც აღ-
მოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ცილინდრულისა, მოშავოსა, მუკლოსანისა, ხორხ-
ლიანისა, რამად შთამავალისა მიწასა შ(ინ)ა ფესვებითურთ ძაფის სახეებისათა, აღმომცემლი-
სა ორის ფურტი სიმაღლედ მკერალისა ღეროასა, სწორედ მდგომარისა, განუყოფელსა გერ-
გლისა, მკავლიანისა, ხორხლიანისა, მუკლოსანისა. მუკლები ესე ექმნების მოწყურვლინი, გარე-
მოცულნი ბუდეებითა ცილინდრულითა, მკავლებიანითა. სიგრძით ორისა ლინიის ოდენ. ფე-
რით თვისისა ღეროასა და დასაბამში იქმნებიან შავნი. წვერები გარემოცულ არიან ყუაილის
კოკრებითა გარემორთულის ყუნწებითა. გაიზდების ტყეთა შ(ინ)ა შლამიანსა ადგილსა ზ(ელ)ა.
ძალი აქუს მსუბუქად შემკერელი და გემოთ დაუახლოვდების შავსა ჩაასა.

ХИНА იხილე *лихорадочная кора* ქინაქინა ანუ ცივების ქერტი.

ХИРОГРИЛЬ ბერძ. მკვცია. იხლე მახვი. ლავენურად *кролик* მამისკრდელა.

ХМЕЛЬ *Humulus lupulus* სვია, ც(ელ)ა. მცენარი ესე არს რქოსანი და გაზრდების ზედ-
შეხვევითა. ფოთოლთ მოსიხამს თათებიანთა სამ ნაჭრად განკვეთილთა, ყუნწებიანთა გულის-
სახელ ქმნილთა, ქუშქოვდგან ყვითელთა, ნაბრებდკაბილელთა, ე(ით)ა შეხვევადნი ღერონი
ეგრეთვე ფოთოლნი მათნი და ყუნწებიცა არიან ხორხლიანნი. ჟუაილი მამრნი და მდედრნი
იქმნებიან სხუაფასებუა რქათა ზ(ელ)ა. მამრნი არიან ღ(რია)დ მვირდენი, პ(რ)ტყელნი. ზეთ ნაჭ-
რად განყოფილნი ფორებითურთ, მტევნად დაწყობილი ღეროსა სიგრძესა ზ(ელ)ა გაყოლებით.
მდედრნი მოცროვილ არიან თავებად, რომელთაცა აქუსთ ყოვლად საზოგადო და გერძობი-
თიცა ფარდამ ოთხ განყოფილებად გაზღუდვილნი, რომელთაგან თუთელსა განლობილებასა
უჭერიეს რტარება მოპრტყე ყუაილნი და ორ-ორი განმანჯოდირებელი ადგილი თუთოსა
შ(ინ)ა. ნაყოფი სვიისა არს მოგრძოვლო თესლები, რომელიცა ზე(ელ)ად არიან ხ(ოლო)სა ქიცვებ-
სა ქუშქვად და მოსილნი საყურითა ქმნელთა ფარდითა და სორივებელნი ფქვილიანისა და
წებოდის ნეითიერებოთა. გაიზდების მრავლობით მრავალსა ადგილსა სამხრეთის კერძოდ და
მოიგუანებენცა საორთქლეთა შინა ჩრ(ი)ლეთის კერძოდ. სენი აქუს სვიასა განწონადო, მძი-
მე და გემო ფ(რია)დ მწარე. ძალს მცენარენ განმამკრებელსა, დამაორბელსა, მუცლის ქრის
მომსერელსა და შარდის გამდევნელსა. უფროვე იქმნების ღუდის მოდულებასა შ(ინ)ა და
გაზაფხულის პირსა, ახალთა ნორჩთა წვერები, სატაეტრისა მსგზავსად მხლად იქმნებიან.

ХОЛЮДЕЦ იხ(ელ)ე *сиряха* საბატური.

ХОМЯК *Mus cricetus* ჩაქვანა. მომტრო შვეცია 10-ის დუმიის სიგრძე იქმნება. ფეხები აქუს მოკლე და კული ფ(რია)დ უმოკლესი. თავი მსხვილი. ყბებს შინაგან კერძოდ ორისავე გვერდით თითო პარკი, რომელთა შ(ინ)ა მოაგრვებს საზრდელსა კვლავ ჟამისათჳს და წაიღებს სორისა თჳსსა. წინა კბილი აქუს გრძელნი, ყურები დაგურგალბულნი, წინა თათებსა ზ(ელ)ა ოთხ-ოთხი თითი და ნაცვლად ცერისა მწვეტიანი ფრჩხილი. მუცელი აქუს შავი, ხ(ოლო) ზემოდან და გვერდებსა ზ(ელ)ა მოყვითლოდ წითელი სამითურთ თეთრის ხალითა. უკრანის მჟარეს იქმნებიან მკეცი ესე შავნი ღინგისა და თათების გარდა, რომელნიცა ექმნებიან თეთრები. ბუდობს ციბირსა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ და უკრანისადა ქუეშინათა აღგოლა ზ(ელ)ა, სადაცა აღმოპოვრის რძმათა სორათა სხუადსხუა შინაგან ხუხულებითა და ორის გამოსავლის კართა. მოაგრვებს ყოველსა მოსავალსა და მით იზრდების, ხ(ოლო) ციხსა ზამთრის დროსა სძინავს.

ХОРЕК ანუ *xorok Mustela putorius* გუჯანა. მტაცებელი მომტრო მკეცია, სიგრძით იქმნებას უმეტეს ერთისა ფუტისა. ბეწვი აქუს მოთეთროდ ყვითელი, ბეწვის წვერები შავნი. გარემო თუალბისა და ღინგისა თეთრები, ფეხები და მუცელი აქუს შავი. თავი მსხვილი და ღინგი მწვეტიანი. ფ(რია)დ მკვირცხლი, მორბელი და მტაცებელი. ბუდობს ზომიერსა პაერსა შ(ინ)ა შინდორთა ზ(ელ)ა გარემო სახლებისა და ნაქცევებისა. უპირგვლესი საზრდელი მისი არს ფრინველი და კვერცხნი მათნი. სუნი აქუს წინააღმდეგი, რომელიცა გრძელსა ხანსა ბუდობს ტყვასადა შ(ინ)ა მისსა და ტყავი ესე მისი არს ფ(რია)დ გამძლე და მაგარი.

ХОХЛУШКА ფრინველა. იხალე *свиристель* ჩხართუ.

ХРЕН *Cochlearia armoracia* ხრენი. საკმელად მისაღებელი ბალახის ძირია. სინსხოთ იქმნებას მკლავისოდენ, უმეტეს და ნაყლებიცა. სულ სიგრძით ორი ფუტისოდენ, უმეტეს და ნაყლებიცა, რომელსადა არა იშვიათად ექმნებას გვერდებსა ზ(ელ)ა ზღმურდლნი ანუ კორძნი მოგურგალონი და ესე კორძნი მისნი განირთხვენ ფესეთა. ძირი არს თეთრი, გარეგან გარტეცილი გარდიგარდმოს ღმენკებითა ერთიმეორისაგან დაშორებულთა და გრგოლების სახედ ქნისებითა. კორცი აქუს თეთრი. გული მისი შემდგარ არს ნახევარ გამკვირვალთა წინწყლებთაგან. ფოთოლნი მისნი ამოვლენ ძირიდან და არიან შეზისპირის სახედ ქმნილი. ღეროასა ფოთოლნი არიან განკვეთილნი. ყუავილთ მოსისაჲს ჟუარედინენ, რომელიცა გაიკეთებენ რქებსა. სუნი აქუს ცხარი, განწინადი, გემო გამახუტებული, მწარე, ეცემის ცხერი-შია და აწარმოებს ცრემლთა. ძალი აქუს შარდის გამდევნელი, ცივის ბალღმისა დამრღვეველი, სურავანდის წინააღმდეგი. გაიზღების მრავალსა ადგილსა სამხრეთის კერძოდ და უფრორე ქანჭრობთა გარემო, ხ(ოლო) ვიეთთამე ადგილთა მოიყუანებენ დათესვითაცა ბოსტანთა შ(ინ)ა.

ХРУШ *Tenebrio molitor* მავაური. მწერა არს მყარფრთოსანი. ულვაშნი ასხს კრიელოსნის სახედ წყობილნი. მკერდის ფარი აქუს გამოქდარი არშითურთ, თავი გამობურცვილი, ყბები მოკლები, ოთხი ტოლმეტი საყბენელნი ისარნი. ფერით არს ს(რულა)დ შავი. ჭუანი მისნი მკვიდრობენ ფქვილსა შ(ინ)ა, კმელსა პურსა შ(ინ)ა და სხვ. და ბუღბელთათჳს შეადგენენ საამოსა და მრთელსა ანუ მარგებელსა საზრდელსა. ამბავ. თა. 2. მ. 11.

Ц

ЦАПЛЯ *Ardea* ღაკლაკი, ყარყატი, იროდია. სახელისა ამის ქუჭმე იგულისხმებიან ფრინველნი, რომელთადა აქუსთ ნისკარტი გრძელი, სწორე, მწვეტიანი და მცირედ მოწურული. ნესტოები ვიწრონი, რომელთაგან წვერის კერძოდ ნისკარტისა განიზიდვის მომტრო

ღარი. ფეკები აქუს გრძელნი და ოთხთითოსანი თანაწორედ. კისერიცა აქუსთ გრძელი ფ(რია)დ.

ЦАРСКИЙ ВЕНЕЦ *Fratillaria imperialis* სამეფო გვირგვინი. ხახვისვარი მცენარია, რომელსაცა აქუს ყუაილნი შროშანა ბალახისანი, ზემორე კონისა ფოთოლთასა ქუტშე ირველიე დაკიდებულნი. ღერო მისი მოსილ არს ფოთლებითა ს(რულიად) მრთელებითა და შუბის პარის სახედ ქმნილებითა. საკუთრიე გაზრდების სპარსეთსა შ(ინ)ა და ევროპას შემოიტანეს კოსტანტინეპოლიდგან 1570-სა წელსა.

ЦАРСКИЙ СКИПЕТР *Verbascum thapsus* სამეფო სკიპტრა, დიდი ზაგავალი. ბალახი ესე ორისა წლისა აღმოსცენდების მეორესა წელსა ძირისაგან შტოებიანისა, რომელიცა შთარმაველების მიწასა შ(ინ)ა და აღმოაქენებს ღეროსა ლიტონსა სიმაღლით ორიდგან სამ ფუტამდე, ბუსუსიანსა, კუთხეებიანსა, განგრძელებისაგან მას ზ(ედ)ა გაყოლებით ფოთოლთა განგრძელებისათა. ფოთოლნი ექმნების მიმობნეულად მსხდომარენი, მოგრძენი, ხშირითა თივითიკითა დაფარებულნი. ყუაილნი ცილინდრის სახედ მოიქვენ წვეროსა ღეროასა ერთის მტკაველის სიგრძედ, ყუაილის ბუდე არს თივითიკანი, მოგრძედ გურგალი, ხუთად განკეთილი და დასაბამში მოკუთხვიანთ. ყუაილნი არიან ძაბრის სახედ ქმნილნი, ნაირებ ოთხად განყოფილნი, ყვითელნი, თივითიკით დაფარებულნი. ფოჩნი ექმნების 5, განმანაყოფიერებელი ადგილი 1, თავითა ქინძისთავის სახედ ქმნილთა. გაიზდების ევროპას. ყუაილთა აქუსთ სული იას მსგზავსი და აღრაცხილ არიან მკერდის სამკერნალო წამალთა თანა.

ЦАРСКИЙ КУДРИ *Lilium pomponium* იხილე сарана алая მეღისბუჩქა.

ЦАРЬ ТРАВА *Acohitum lycotatum* ბალახთ მეფე. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა აქუს ფოთოლნი თათების სახედ ქმნილნი, ყუაილები ყვითელნი, მტევენებად დაწყობილნი, უზუდონი, ფორები აქუსთ მრავლობით და სამი განმანაყოფიერებელი ადგილი, თავლის დამტეველი რქისა სახედ ქმნილნი. გაიზდების მთათა ზ(ედ)ა ურალისა და ციბირისათა.

ЦВЕТЕЦ კურდღლის გუარი ცხოველა.

ЦВЕТУХА *Brassica cypria* იხილე капуста цветная ყვავილიანი კომბოსტო.

ЦЕВОШНИК ბუჩქია. იხილე ирга ზღმარტლი.

ЦЕЛИБУХА *Strychnos nux {vomica}* ყვავისმათრობელა, ქუჩულა. თესლები ესე სიდილით იქმნებიან მომცროს ნუშისა გულისოდენ. შესახედავი აქუსთ პრტყელი. თუთ არიან მყარნი რქისა მსგზავსად. ფერით ყომრალნი და მცირედ თივითიკით დაფარებულნი. საშუალსა ზ(ედ)ა აქუსთ ნაკვეთი ჭიპის სახედ ქმნილი. თესლნი ესე იქმნებიან ნაყოფსა შ(ინ)ა გურგალსა რიცხვით თხუთმეტადმდე, ხ(ოლო) ხენრ ნაყოფთა ამით თესლისათა მომსხმელნი გაიზდების მაღაბარასა შ(ინ)ა და კორომანდელის ნაირებთა ანუ კილეთა ზ(ედ)ა, იქმნების ფ(რია)დ მაღალი და სისრქით ათ ფუტამდე. ყუაილთ დაისხამს ძაბრის სახედ. თესლნი ესე შეადგენენ ცხოველთათჳს ნამდვილსა სამსალსა გინა საწამალავსა. იქმარებენ ოდესმე მკურნალნი თესლთა ამით, ა(რამედ) ხმარება ესევეითარი თესლთა ამითა ვ(ით)ა იქვენული ღონისძიება, ჭერ იყო დაკრძალვად ანუ დაყენებად.

ЦИКОРЯ იხილე солнцеева сестра ვარდყაქაქა.

ЦИНК *Zincum* თუთია. ნახევარილეკროა, მოლურჯოდ თეთრი, ჭავარიანი, მზნინვარე, რომელიცა დადაცათუ განტებადია, ა(რამედ) აქუს რაოდენიმე ჰედის თუხებაცა ესრეთ, რომელ შეუძლებელ არს ყოვლითურთ მტკერად დანაყუა მისი. ცეცხლსა შ(ინ)ა რა გადნების ტყვისებრ დაეფარვის კანი და ძლიერსა ცეცხლსა შ(ინ)ა აწვის მომწუხონოდ შავისა ალის განცემითა კრიალებით, რომელსა ღროსა დაიწვის და გაფრინდების ჰერსა შ(ინ)ა. ჰპოებენ

ლითონთა (მადანთა) შ(ინ)ა შეედისა და ნემეცისათა და უფრორე ინდოეთს სხუთა ილეკროთა თანა ერთბამად. ნახევარილეკრო ესე შერევენილი სპილენძისა თანა სწორზომის რაოდენობითა აწარმოებს მწუანესა სპილენძსა, ტომპასა და პრესშეტალსა.

ЦИТРАН იხილე ლომონი.

ЦЫБА ზდაბიურად დედალსა თხას ეწოდების.

ЦЫТВАРНОЕ СЕМЯ *Semen artemisiae judaicae* ხეარასანი. ჯადვარასაცა ეწოდება. თესლები ესე არიან მოგრძენი, ყვითელნი, შერევენილი თუხის ბალახის წვერებისა თანა. გემოდ მწარენი სიცხარითურთ. სუნი აქუსთ ფ(რია)დ გარემიქცევადი, რომელთაცა მოავროცებენ ბალახისაგან აბზინდის გუარისა, რომელიცა გაიზღების სირიასა, სპარსეთსა და სხუაგან. ბალახი ესე განსხუავდების ერთგუარათა თუხთა ბალახთაგან ღეროების მოგრძელ მოგურგალოს ფოთლებითა, რომელნიცა არიან წვერებით ბრჭგუნი, ყუავილებითა მსგზავსად წყებლის კონებისა დაწყობილებითა და საკუთართა ყუნწთა ზედა მსხდომარენითა. იკმარების მუცლის ქიის წინაღმდეგ.

ყ

ЧАБЕР *Satureia hortensis* ქონდარა. ბალახსა ამას ერთის წლისასა მოიყვანებენ დათესვით ბოსტანსა შ(ინ)ა. ძირი აქუს ცილინდრული, ფესვებიანი და რღმთ შთამავალი მიწასა შ(ინ)ა. ღერო სწორე, თხთხარაშანი, მცირედ ბუსუსიანი, მომწუანოდ წითელი, შტოებიანი. შტოები მდებარეებენ ერთიმეორისა პირისპირ და არიან ზემოდ მდგომარენი. ფოთოლნი თანასწორედ არიან პირისპირ მდებარენი ფ(რია)დ მოკლე ყუნწთა ზ(ედ)ა, ვიწრონი, შუბის პირის სახედ ქმნილნი, წვერმწვეტნი, ორისავ გვერდებით ცალიერის წინწყლებითა აღნიშნულნი, რომელთაგან ქუშმო წინწყლები არიან მოგურგალონი, დიდნი, მიმოფანტულნი, ხ(ოლო) ზემოდგან ნაპირებისა თანა სიგრძეზედ დაწყობილნი. ყუავილნი ნაპარალებისა თანა გრგოლებად ქმნილნი, სადაცა თუთოეული ყუავილნი არს საკუთარსა ყუნწსა ზ(ედ)ა. ყუავილის ბუდენი აქუსთ მილის სახედ ქმნილნი, ხუთად განკვეთილნი და მკეაღიანნი. თუთ ყუავილი არს საბრის სახედ მკქრალად სოსნისფერი, რომლისაცა მილი არს ცილინდრული და ზემოკერძი ორპირი. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ 4 თესლნი ბუდესა შ(ინ)ა მდებარენი. სუნი აქუს საამო, გემო არომატურად და გამახურებელი, რომლისა გამო აქუს ძალი განმამაგრებელი კუქისა, განმყოფელი ბალმისა და გამღვწელი სისხლისა და შარდისა.

ЧАГРБА *Sterna caspia pall* შაკიკი. ფრინველსა ამას აქუს თავი შავი თეთრის ხალე-ბითურთ თუთელისა ბუმბულის წვერისა თანა, ხ(ოლო) საფეთქლები ს(რულია)დ შავნი თუნიერ ხალებისა. ქუშმო კერძი აქუს ს(რულია)დ თეთრი ვ(ით)ა თოვლი და ზურგი მოყომრალო, მკრები ფრიად გრძელნი, ვიწრონი და განვრცელებიან უშორეს კუდისა. კუდი მოკლე, განყოფილი, თეთრი. ნისკარტი სოლის სახედ მოყუანილი და ძოწეულისფერი, ნესტოები. შიშველი, ვიწრონი, ღარებიანი. ფეხები მოგრძენი და მოწითლოდ ტალახისფერნი, ხ(ოლო) ბრქალნი შავნი. ბუდობს კასპიის ზღუასა ზ(ედ)ა და გარემო მისსა. იზრდების თევზებითა. ფრინვა აქუს ფ(რია)დ მალი და მკვირცხლი, და უფრორე ოდეს მოფრინავს ზემოდგან საშოვარისათჳს.

ЧАЙ *Thea bohea* ჩაი. სახელო ესე ეწოდების გამკჳართა ფოთოლთა ხისათა, რომელიცა გაიზღების ჩინეთსა, სიამასა და იაპონიასა შ(ინ)ა. ნაკვეთი აქუსთ მოგურგალოდ გრძელნი და არიან ბრჭგუნი წვერებში ძარღვებითურთ, ნაპირებდაკბილულნი, ორისავ გვერდით გატკეცილნი და თხლად ბეწვებითა მორიგებულნი.

ЧАЙКА *Larus* თევზიყლაპია, შავი გინა ყოვრალ. სახელისა ამის ქუქშე იგულობების ნათესავი ფრინველთა წყლისათა და ზღვისპირებისათა, რომელთაცა აქუსთ ნისკარტი სწორე, დანის მსგავსი, წვერში მკირედ მოკაყული. ქუქსა ყბასა ზედა წვერის ქუქშე მკირე აქუზი. ნესტოები წინა კერძოდ უახლოეს და მდებარებენ საშუალსა ზედა ცხვირისასა. ფეხები აქუსთ სამკურვალონი, მკრები გრძელნი. იზრდებიან თევზებითა, რომელთაცა თუთ ინადირებენ.

ЧАЛБЫШ პატარა თარხს ეწოდების, რომელიც იქმნების სიგრძითა მხოლოდ სამი მტკაველი.

ЧАПУРА ფრინველია. ჩხლე *чапля* ოყარი, ყანჩა.

ЧАХОТНАЯ ТРАВА *Alhillea ptarmica* კლეკის ბალახი. ბალახი, ესე აღმოსცენდებხს ყოველსა წელსა ძირისაგან ცილინდრულია. სიმსხოთი იქმნების ყუის კალმის ოდენ, გვრეთვე მუქლოსანი, თეთრი და თეთუელისა მუქლისაგან გამომცემელი ფესვებისა. ღერო ექმნების სიმაღლითა ერთისა ფუტის ოდენ და ემეტესიცა. ქუქმოლგან გურგალი და გატყეილი, ზემოდგან მკვლიანი, ბუსუსიანი და შტოებიან. შტოები გამოცხსმის ცეწილებით ერთიმეორისა შებმდგომად და მდგომარენი. ფოთოლთ დისხამს ხშირად მსხდომარეთა და ღეროსა თვისისა მომცველთა, წვერმწვეტთა, სიგრძით ორისა ანუ სამის დუიმის ოდენ, ორისავე გვარდით გატყეილთა, ჩაქირებულად მწუანეთა და წერილად დაქილულთა. ყუაილინი გარემოცვენ წვერსა ღეროჲსასა და არიან ნაპირთა ზედა დაწყობილნი. ყუაილინი არიან რთულნი და თეთრნი. გაიზრდების ციბირისა, ევროპისა და ჩრდილოეთის კერძოდ ამერიკისა შინა). ციბირის ერნი დეკობტსა ბალახისა ამისასა იქმევენ სისხლით ყუანისათჳს და სისხლის დინებისათჳს.

ЧЕБАК თევზია. იხილე *сабля рыба* კმალთევზა.

ЧЕКАЛКА *Lepus pusillus* pall კურდღელთაჲ, ტურათაჲ და ვიეთნიმე მდაბიურნი რუსნი ტურასაც უწოდებენ სახელსა ამს. მომცრო მყეცია, კურდღლის გუარისა თანა აღრახილი. სიდიდით იქმნების ვირთავისოდენ. ფერით ყოვრალი შაქრთელის შერევათა. ყურები აქუს მოკლე და დაგურგალებულნი. კუდი ს(რულია)დ არა აქუს. მკვიდრობს მიწასა ქვეშე, მარტოდ, მუნით გამოვალს უფრორე ღამე. იზრდების წინაჲსი ბალახებითა. კმა აქუს მალალი სტივინის მსგავსი და დაჰყრის მისის თვესა ხუთოდგან ექვსამდე ბარტყთა ბრძათა. ბუდობს გარემო ედილის მდინარისა ქუქშე კერძოდ, ვიდრე დონის მდინარემდე.

ЧЕКУШКА მყეცია. იხილე *чехушка*, რომელიც ამის ზემო სწერია, კურდღელთაჲ.

ЧЕМЕРИЦА *Veratrum album* აბუსტარაჲ. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან კორციანისა, რომელიცა სტაფილოს მსგავსად შთაღრმავდების მიწასა შინა და აღმოაქენებს შებმდგომად თოვლის აღებისა ფოთოლთა განიერთა, მოგურგალოთა და გრძელთა, საშუალ რომელთაცა აღმოვალს. ღერო სიმაღლით უმეტეს ორისა ფუტისა, სწორე, გურგალი, უფოთლო, რომლისაცა წვერი მორიგებულ არს ყოველი კერძოდ ყუაილებითა. ყუაილინი ესე შემდგარ არიან ექუსთა ფოთოლთაგან ოდესმე თეთრთა და ოდესმე ჩაქირებულად ძოწუელის ფერთაგან, რომელთაგან თუთოეული იქმნების საკუთარსა ყუნწსა ზედა). ნაყოფსა შეადგენენ წერილნი თესლნი, რომელნიცა იყარობებიან სამიანსა დამტყვენელსა ბუდესა შინა). გაიზრდების ნოტიოთა ადგილთა ზედა რუსეთსა შინა). შინაურსა პირუტყვთათჳს შეადგენს სრულსა სამსალასა, ა(რამე)დ ციბირისა შინა) იკმარებენ ძირსა წყალმანკსა შინა), რომელიცა ფ(რია)დ განსწმედს ზემოდგან და ქუქმოლგან.

ЧЕРВЕЦ *Corrus* კიაფერა, ყირაზი. მწერსა ამის ულავში აქუს ძაფის სახედ კმინონი, ექვის ფევი სიარულისადმი ვარგისნი, კორცი თეთრი, ცხვირი მკერდსა ზედა). დედალი იქმნების უფროთ და ფარით დაფარებულნი. მამალნი მსგავს არიან დედალთასა, ა(რამე)დ შე-

იცვლებიან ანუ შეიძლება უკანასკნელსა ღერსა და პარისსა შ(ინ)ა იჩვენებინან ორითა ფრთითა, რომელთაგან ზემოა რაოდენადმე უმტკიცესი არს, და ორითა ვრძელითა ჯაგრითა კედსა ზ(ედ)ა. მაკენი ღელაღნი ქიაფერნი მიეკვრიან მაგარად მცენართა, სიდაცა ბარტყნი შინა კერძოდ სხეულისა კვერცხთაგან გამოიჩეკებიან და გარე გამოცოდებნიან უკანის ნაპარალით. ამის შორის ღელა მოკვდების. სხუაობისამებრ სახეებისათა ბუდობენ სხუათა და სხუათა მცენარეთა ზ(ედ)ა. ღელაღნი მოგროვებულნი და დაკოცილნი შეადგენენ საღებავსა ქიაფერსა, რომელიცა არს ნაზად აღისფერი.

ЧЕРВЕЧНИК ბალახია. იხილე репник ავაჯუა.

ЧЕРВЬ, ЧЕРВЯК, ЧЕРВЯЧЕК ქიანყელა, მატლი. ცხოველია. თვთ უმარტივეს: შედგებულბითა სხეულისათა განსხუადების მწერთა მით, რომელ არა რომლისაზე შეცულებისა არა ქუშმდებარე არს; გარდა ამისა ნაცულად დაჯარგულისა სხეულისა თვისი ნაწილისა შემძლებელ არს კ(უალ)ად ახლისა ვაზდად. ნაცულად ულვათა აქუსთ ჩქითი, რომლისადა გამოწევა და კ(უალ)ად წეწევა ძალუძს. ადგილს იცვლის ყოვლადისა ტანის მოწურვითა და კ(უალ)ად გაქიშვითა მისითა. მკვიდრობს ნოტიოსა ადგილსა და წყალთა შ(ინ)ა ე(ით)ა ტყბილთა, ეგრეთვე ზღვისათაცა.

ЧЕРЕДА *Bidens tripartita* მორავულა. ბალახს ამას ერთის წლისასა ფოთოლნი აქუსსამად განყოფილნი. ყუავილნი ყვითელნი და რთულნი. თესლები აქუსს სურჯინის სახედ ორითურთ ზემოდგან კავებითა, რომლითაცა ივინი ადვილადრე მოედებიან და მოეცილებიან გვერდით მათსა გამავალთა, რომლისა გამო კ(უალ)ად უწოდებენ სხუასაცა სახელსა ბალახსა ამას ესე იგი ძალდასა. ლიტონნი ერნი ბალახსა ამას იქმევენ ყვითელ საღებავად. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა ნოტიოთა ადგილთა ზ(ედ)ა.

ЧЕРЕДНИК *Polygonum hydropiper* იხილე почечуйная трава ბუასილის ბალახია.

ЧЕРЕМИЦА *Allium ursinum* ღანძილი, ველური ნიორია, რომელსაცა თხევი ძირისა მოცულ აქვს ფოჩითა. ღერო შიშველი და ნახევარცილინდრული. ფოთლები ამოვალს ძირიდგან ღეროებსა ზ(ედ)ა. ყუავილთ მოისხამს მზესუკვრიტისაებრ დაწყობილთა. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა ჩრდილოეთის კერძოდ ნოტიო ადგილთა ზ(ედ)ა.

ЧЕРЕМУХА *Prunus padus* თხისფსელა. ხესა ამას საყმოდ დიდსა და მსხვილსა, ქერქი აქუსს შავ-წითელი და პკრელეზული გორაკებითა. თვთ ხე არს თეთრი და ოდესმე ბინდისფერად წითელი, შედგინებით ღბილი. ფოთლები აქუსს მოგრძენი, დაკბილულნი და ღეროასა თანა ოროლი ისრის პირის სახედ ქმნილნი ფოთოლნი. ყუავილნი მომცრონი და თეთრნი, მტევნებად დაწყობილნი, რომელთაცა აქუსთ სუნი ბალიჩისა. ნაყოფი შემდგარ არს ხილთაგან, რომელიცა შ(ემდგომად) და მწიმოფებისა შეიძლება შავითა კანითა, ხოლო კორცი მწუანითა. შინაგან ექმნების თხელის ნაკუჭით მოსილი მომცრო გული. გაიზღების ევროპასა ტყეთა შ(ინ)ა. ხილსა ამას აქუსს ძალი შემკვერილი. მათგან შესაძლო არს გამოხდა არაყისა და თვთ ქერქიცა, თუმცადა ჯერეთ არა შემოყვანილ არს კმარებასა შ(ინ)ა, იძლეეების იმედსა საამოხსა თუხის სუნისა გამო და მწარისა გემოხსა, რომელ იქმნების იგი მოქმედებითი ანუ სასარგებლო ღონისძიება.

ЧЕРЕМХА *Prunella vulgaris* პატარა შალარა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ფესვებიანისა, რომელიცა აღმოსცემს ღეროსა მოკლესა, მარტივსა, გურგალსა და ბუსუსიანსა. ფოთოლთ დაისხამს ერთმეორისა პირისპირ მდებარეთა, მოგურგალოდ გრძელთა, ბრჭყუთა, მომცოდ დაკბილულთა, ზემოდგან გატკეცილთა, ქუშმოდგან ბუსუსიანთა. ყუავილთ მტევნებად დაწყობილთა გრგოლების სახედ. თვთეული გრგოლი შემდგარ არს ექუსთა ყუავილთაგან. ბუდე ყუავილისა არს მილის სახედ ქმნილი. ყუავილნი არიან შავნი და ორპირიანნი. ნაყოფსა შეადგენენ ოთხნი თესლნი ბუდესა შ(ინ)ა მდებარენი. ძალი აქუსს მცირედ შემკვერილი. გაიზღების საძოვართა ველთა ზ(ედ)ა ევროპასა შ(ინ)ა და ვირგინიასა.

ЧЕРЕМША, ЧЕРЕМУШКА *იხ. черемша* ღანძილა.

ЧЕРЕПАХА *Testudo კუ.* ცხოველა ქუშჩიერ-წყლოერი ანუ ორნივთისანი, რომელიცა ყოვლით კერძოდ დაფარებულ არს სარქუშლითა ანუ ძვლიანის ფარითა, რომლისა თანა შეიზღუბის ზურგი მისი და ქუშმოდგან მკერდი. წინა და უკან კერძოდგან აქუს თუთო ფორო, რომელთაგან წინა ფოროში გამოჰყოფს ცხოველი ესე თავსა და წინა ფეკებსა და უკანაში ედსა და უკან ფეკებსა. კუენი ცხოვერებენ ტბილთა წყალთა შინა და ზღუასა, ეკრთვე კრელთა ზედაცა. ზღუისა კუთა ნაცულად ფეკებისა ექმნებისთ ფრთანი. კორცი მრავალთა ამათ შორის იკმების და სარქუშლი იკმარების სხუადასხუა საქმეთა შინა).

ЧЕРЕШНЯ *Cerasus armeniaca* სასომხეთის თეთრი ბალი.

ЧЕРНЕТЬ *Anas fuligula* ზღუის იხვი. იხვი არს ქოჩორა, ბუმბული აქუს ზემოდგან მოშავო, წინწყლებითურთ უფრორე ღიათი. ქუშმოდგან თეთრი, ეგრესლისფერი, თავისა და კისრისა ჩაჰირებულად სოსნისფერი, ყელისა და მუცლისა მოშავო. მკერბსა ზელა აქუს ვარდი-გარდმო თეთრი ზოლი, მკერბის უპირველესნი ფრთანი ბინდისფერნი, მათ შინმდგომად სხუანი თეთრები და ცუალადი სხუანი კორცის ახლოს ბინდისფერნივე. კუდი მისი შემდგარ არს თოთხმეტთა ბნელთა ფრთათაგან და მზინვარეთა. საქოჩრის ბუმბული აქუს ღრ(ია)დ გრძელი და შეადგენს ქოჩორსა უკან გადაკიდებულსა. ნისკარტი აქუს მოყომრალოდ ლურჯი და წვერის კერძოდ შავი. ფეკები და თათები ტყვიისფერნი, ხ(ოლო) ბრქალნი შავნი. ბუდობს გარემო ზღუისპირებისა.

ЧЕРНИЦА *Vaccinium myrtillus* მოცივი, სელმაკი. მოძვრო ბუჩქია, რომლისაცა ახალნი ნორჩნი არიან კუთხეებიანი. ფოთლები წვრილნი და მოგურგალოდ გრძელნი, წვრილად დაცხილულნი და ზამთრით დაცივანდნი. ყუავილნი კუბის სახედ მოყუანდნი. მოწითლონი და ცალყ-ცალყე საკუთარითა ყუნწთა ზელა მსხმოიარენი. ნაყოფსა შეადგენენ ხილნი სღერს სახედ მოყუანდნი, მოშაოდ ძოწეულისფერნი, მზინვარენი. სიდიდით მუხბუნი მარცელისოდენ, ჩაზნექილის თავითა. შინაგანი გული ხილისა არს წნოვანი, კორცი მოშავოდ ძოწეულისფერი, რომელიცა შეიკუავს თქს შორის მრავალთა მოყვითლოთა და თირკმელის სახედ ქმნილთა თესლთა. გაიზღუბის ევროპასა ჩრდილოეთის კერძოდ ტყუთა შინა ჩრდილიანსა ადგილსა ზელა. გემო აქუს მოძეაყო, რომლისა გამო აქუს ძალი სიცხის მომცველი და მსუბუქად შემკერელი.

ЧЕРНОБЫЛЬНИК *Artemisia vulgaris* ვარდყანაჲა. ბალახი ესე არს აბზინდის გუარი, რომელიცა აღმოაქენებს ყოველსა წელსა ძირისაგან ღეროსა სწორესა, სიმაღლით საჲ ფუტამდე. მკვავლიანსა, კუთხეებიანსა, ბუსუსიანსა და შტოებიანსა. შტოები ექმნებრს ნორჩებად, ლიტონნი, მკვავლიანები, გარდაშლილნი რომელთაცა სიგრძე მოაკლდების ქუშმო კერძოს მიმართ. ფოთოლოთ მოისხამს პრტყელთა ცელილებით ერთიმეორისა შინმდგომად გამოშავალთა, მსხდომარეთა, სიდიდით ორისა ღუიმიოდენ. ზემო კერძოდ ჩაჰირებულად ნეწანეთა, ქუშმოდგან ბუსუსიანთა, მოყომრალთა და ჩარბუფლანგისაებრ განვევითლთა. ყუავილოთ გაიკეთებს რთულთა, წვრილთა, წყებლის კონის სახედ, ღეროს წვეროსა მომცველთა და ღეროს წვერი ესე შემდგარ არს ყუავილთა მტევანთაგან, ვითა აბზინდისაცა. გაიზღუბის ევროპას მონეხელთა ადგილთა ზელა. სუნი აქუს უფრორე სუსტი, ვიდრე აბზინდისა, გემო მცირედ მომწარო. უპირველესი ძალი მისი მდგომებს გახსნასა შინა შეყენებულთა ანუ შეკრულთა სისხლთა დედაკაცთასა.

ЧЕРНОГОЛОВНИК *Pimpinella saxifraga* შავთავა. ბალახიწესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ცილინდრულისა, თეთრისა, მოღალმეწილომსა, სიგრძით სამიდგან ოთხ ღუიმადმდე, რომელიცა აღმოაქენებს ღეროსა სწორესა, მარტივსა, ზემო კერძოდ მცირედ შტოებიანსა. შტოები გამოვლენ ცელილებით ერთიმეორისა შინმდგომად მოკლენი, თივითით მოსილნი, ფოთოლნი ამოვლენ ძირიდგან ღეროებიანი, ფრ(ია)დ გარდაშლილნი, ჩარბუ-

ფლანგისებრ დაწყობილი, მსხდომარენი, მოგურგალოდ გრძელნი, ბრჭვნი, ორისავე გვერდით მსუბუქად დაფარებულნი თივითიკითა, ნაპირებ მსხვილად დაკბილულნი. ღეროს ფოთოლნი არიან მსგზავსად ჩარხუფლანგისა განკვეთილნი, მომცრო ფოთოლნი სადგისის სახედ ქმნილნი და წვერწვეტნი. ყუვილოთ მოისხამს ღეროსა და შტოების წვერებთა ზედა მზესუქერიტისებრ დაწყობილთა, თეთრთა და თესლებისა მოგურგალოდ გრძელებისა გამკეთებელთა. გაიზღების ევროპასა კმელთა სამოვართა მინდორთა ზედა. ძირსა ამას ბალახისა-სა მიუწერენ ძალსა მაღლის გამყოფელსა, ოფლის მაწარმოებელსა, შარდის გამძენელსა და სუსტისა კუქის გამამკაცებელსა.

ЧЕРНОГРИВ ბუჩქია. იხილე кашкара შეუფარა ანუ იელო.

ЧЕРНОКЛЕН *Acer campestre* შავი ნაკერჩხალი. ხე ესე განსხუადების ჩუქულეობითა ნაკერჩხელსა ქერქითა ხორხლიანითა და ჩაპირებულად ყვითლითა, ხითა თეთრითა და დაბერებულებისა ჩაპირებულად წითლითა და ფოთლებითა, რომელნიცა აქუს უმცირესნი, ვიდრე ნაკერჩხალსა, და შესახედავი ფოთოლთა ამისათა აქუსთ კინილა ეგვეითარევე, როგომცა ნაკერჩხალსა. გაიზღების თბილსა ადგილესა რუსეთისასა.

ЧЕРНОТАЛЪ *Salix pentandra* ზღნარა. ხე ესე იქმნების სიმაღლათა ექუს ადლადმდე, რომელსაცა ღერო ექმნების კაცის ბარძაყის სიმსხო, დაფარებული მუხისებრ დახეტილითა ქერქითა ღია თეთრითა, რომლის ქუშზე აქუს წვენი წითელი. ფოთოლთ მოისხამს მოგურგალოდ გრძელთა და შებისპირის სახედ ქმნილთა, ნორჩნი იქმნების მბზინვარენი, მოწითლონი მწუანისფერის შერევითა. კოკორნი მამრნი იქმნებიან მონღლონი ერთისა დუიმის სიგრძე. მათი ქიცენი მოგურგალოდ გრძელნი, თეთრნი და თივითიკიანნი. მდებარნი კოკორნი უგრძელეს და უწვრილეს მამრებისა და ქიცენიცა აქუსთ უფრორე ვიწრონი, რომელნიცა არა იშვიათად იქმნებიან შეწითელნი. გაიზღების ყოველსა ადგილსა რუსეთისასა.

ЧЕРНОЙ ПАПАРТНИК *Osmunda struthiopteris* ისლი. ჩაღუნა ბალახის გუარია, რომელსაცა განსხუადების სფერის სახედ ქმნილებითა თესლის დამტევენელებითა, რომელნიცა არიან განყოფილნი, მტევენებად დაწყობილნი. კ(უალა)დ განსხუადების ფოთლებითა, რომელიცა აქუს მსგზავსად მრჩობლედისა ჩარხუფლანგისა განკვეთილნი და ღეროთა, რომელსაცა უპერეს განმანაყოფიერებელნი სფერანი. გაიზღების რუსეთსა ჩრდილოეთის კერძოდ ნოტიოთა ადგილთა ზედა.

ЧЕРНУХА სლავენურად ягель სონიჭი, ზირაკი. შავ კაკალსა ეწოდება.

ЧЕРТОВА БОРОДА *Trogorodon pratense* ეშმაკის წვერი. ბალახსა ამას ორის წლისა-სა ძირი აქუს ლიტონი, სტაფილოს მსგზავსად ფესვებიანი და ერთისა მტკაველისოდენ. გარეგან შეწითელი ველურისა და ბოსტნისასა თეთრი, გარდფარდმოს ღმენკებითა, გრგოლების სახედ ქმნილებითა, ა(რამედ) მოთეთროდ. ღერო აქუს მსხვილი და ფუყი, ზემო კერძოდ განყოფილი. ფოთლები მრთელნი, გრძელნი და ვიწრონი, ყუავილნი რთულნი, შარავანდელის სახედ ქმნილნი და ყვითელნი. გაიზღების მინდორსა ზედა ევროპას. იმპარების ძირი მისი ვ(ითა) დამარღვეველი ღონისძიება მოგროვილთა ნივთთა.

ЧЕРТОВ ПАЛЕЦ *Belemnites* ეშმაკის თითი. გაქუაებულება ზღვისა ცხოველისა, რომელსაცა ეწოდების რუსულად кудышка.

ЧЕРТОВЫ ОРЕХИ *Trapa natans* იხილე чилим ეშმაკის თბილა.

ЧЕРТОПОЛОХ *Carduus aranthoides* ნარცეხლა, ბალახსა ამას ერთის წლისას ფოთლები აქუს გამომკარატებულნი, რომელნიცა ღეროს გაყოლებით განგრძელებიან, ნაპირებ-მორიგებულნი ეკლებითა, ყუავილნი რთულნი და მოწითლონი. გაიზღების ევროპასა ნაქცევთა ფურჩეს ადგილთა ზედა.

ЧЕШОК *Allium sativum* ნორი. მწეანილი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირი-საგან ხახვისებრისა, მოგურგალოდ გრძელისა, მრთულითა ფარდითა მისილითა მსგავსად ქალაღისა თხელითა, თეთრითა და მრავალთა კბილთაგან შემდგარი, რომელნიცა ერთის გვერდით არიან გამომქდარნი და მეორეთით შთამქდარნი და შეტულნი საკუთართა ფარდათა შ(ინ)ა. კორცი აქუს თეთრი და ფ(რია)დ გამჭვირვალე წვენი. თავით თჳსით გაიზღების სი-ცილისა შ(ინ)ა და სხუთა ადგილთა მოიყუანებენ დათესვითა ბოსტანთა შ(ინ)ა. სუნი აქუს ძლიერი, ცხარი, მძიმე. გემო მწარე სიცხარითურთ. იქმარების მასალად საკმელთა შ(ინ)ა. სხეებრ აქუს ძალი გამდევნელი შარდისა, სისხლისა და მწარმოებელი ოფლისა, გამამაგრე-ბელი კუჭისა, მომაკდინებელი მუცლის კიისა, და დამარღვეველი სრქელისა ბალღმისა მკერდ-სა შ(ინ)ა.

ЧЕХОНЯ *Cyprinus cultratus* იხილე თევზი **чахлая** კალთვეზი.

ЧЕЧЕВИЦА *Ervum lens* ოსპი. სამარხოსა ამას მოიყუანებენ დათესვითა მიწორსა ზ(ელ)ა რომელიცა არს რქოსანი, მარცლოსანი, და მარცულნი არიან წყრილნი, გურგალნი, ორისავე გვერდით მოწურვილნი, გატყეილნი, ფერით მოშავოდ წითელნი და აქუსთ ნაპირები განმა-ხვილებულნი.

ЧЕЧИНА ბალახია. იხილე **лютик** ცხვირისსატეხელა.

ЧЕЧЕТ, ЧЕЧОТКА *Fringilla linaria* მესიკა. ფრინველი ესე არს ჰივქავზედ უმცირესი. მამალს ექმნების მკერდი და თხემი ყვითლად მზზინეარე. ტანთ ბუმბული ს(რულ)ად ყოწრა-ლი, მკრებსა ზ(ელ)ა აქუს თეთრი ხალი, ხ(ოლო) დედალსა წითელი ბუმბული არა ექმნების. ბუღობს ზაფხულით ჩრდილოეთის მხარესა მრავლობით.

ЧИЖЕВНИК ბუჩქია. იხილე **ракитник** შუმშუნო.

ЧИЖ, ЧИЖИК *Fringilla spinus* მანჭუა, ყაზალაი. ფრიაველი ესე არს ჰივქავზედ უმცირესი. ფერით მომწუანოდ ყვითელი. კანონიერნი ბუმბულნი აქუს საშუალსა ზ(ელ)ა, ხ(ოლო) კუდისანი ძირში ყვითელნი. მამალს თხემი თავისა ექმნების შავი, კუდი განყოფილი. მკრებსა ზ(ელ)ა თვით ხალი მომწუანოდ ყვითელი. ფეკები ბინდისფერისანი და ბრქალნი შავნი. გა-ლობს უმშვენიერესად და ადვილად დაისწავლის გალობასა სხუთა ფრინველთასა. ზაფხულით ბუღობს არყნართა შ(ინ)ა, ხ(ოლო) ზამთრით გაფრინდების თბილის მკრის კერძოდ.

ЧИЖОВКА, ЧИЖОВОЧКА დედალი ფრინველია ამის ზემოდ აღწერილისა. არს ს(რულ)ად მსგავსი მამლისა, ა(რამე)დ უფროვე ყოწრალ არს და თხეზცა მისებრ არა ექმნების შავი.

ЧИЛИМ *Trapa natans* წყლისთხილა. წყლისა მცენარი ესე ერთისა წლისა, აღმოსცენდების ტბათა და სხუთა მდგომარეთა წყალთა შ(ინ)ა თბილსა მკარესა, რომელიცა ცურავს წყალსა ზემო. ღეროს ფოთლები აქუს მუკლიანნი. ნაყოფი ეკლიანი, კუთხეებიანი, რომელნიცა შეიცვენ თეთრთა კურკათა და გლახანი ერნი იქმარებენ საზრდელად ე(ი)თა თხილსა.

ЧИРОК, ЧИРЕНОК *Anas querquedula* კოყნა იხვი. უმცირესი იხვია. ნისკარტი აქუს შავი, ფეკები ლურჯი, საქოჩრე მოშავო. თულის უკანა კილსაგან განზიდულ აქუს თეთრნი ზოლნი თუალთა და ყურებთა ზ(ელ)ა ქეროს ნახვერისამდე. ჩიჩაქეი შავი, მკერდი შავი მო-თეთროდ მღელვარე, კანჭების ბუმბული მოშავო თეთრად მღელვარე, დასაბამით მკრებთა ზ(ელ)ა მწუანე დიდი ხალი. კუდი ბინდისფერი და თვითულისა კუდის ფრთის წვეკრსა ზ(ელ)ა მო-თეთროდ ყვითელი ხალი. ბუღობს ტბათა ზ(ელ)ა.

ЧИСТИК *Colymbus grylle* კულუმბორა, კოლაშური. ზღვის ფრინველსა ამას ნისკარტი აქუს სწორე და სადგისის სახედ ქმნილი, ფეკები ტომგენი; სამკურველონი და სამთითნი. ბუმბული აქუს შავი ფეკების თეთრის ბუმბულის გარდა. ნისკარტი, ფეკები და პირი სისხ-ლისფერი და დედალსა მუცელი ექმნების თეთრი. მკვიდრობს ჩრდილოეთის ოკეანესა ზ(ელ)ა. ბუღეს იქმს ნაპარალთა შ(ინ)ა მთისათა.

ЧИСТОТЕЛ 1) *Chelidonium majus* ბალახია. იხილე **Бородавошник** 2) *Romex acutus* წყლის მებაუნა, ღვალა, ღოდა. მერცხლის ბალახი, მექეკა. ძირი ესე ბალახისა გაიზრდების მსგავსად მებაუნისა. სილიდით იქმნების ერთი მტკაველი. სიმსხოთი ცერისოდენ, შესახედავი აქუს ცილინდრული. ფერით ყვითელი. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა ნოტიო ადგილთა ზ(ელ)ა. სუნი არა აქუს არა რახსამე. გემო მომწარო და რა იქმნების დალევილ, აყვითლებს ნერწყვსა ზაფრანის სახედ. იქმარების დეკობტა შ(ინ)ა განსაწმედელად გარეშე უწმინდურებათა.

ЧИСТЕЦ ბალახია. იხილე **гравилат**, **гребник** ქვეშინულისა.

ЧИСТЯК ბალახია. იხილე **бородавошник** ქრისტესისხლა.

ЧИХОТКА ბალახია. იხილე **чехерница** აპუსტარაკი.

ЧРЕСМИНА ხეა. იხილე **черешня** თეთრი ბალა.

ЧУРИЛКО ფრინველია ღამისა. იხილე **козодой** თხისმწველელა.

III

ШАБИНА ბალახია. იხილე **кашкара** იელა ანუ შავფაფარა.

ШАКАЛ *Canis aureus* ტურა. კული აქუს სწორე, გრძელბაღნიანი და უგრძელეს მგელის კულისა. ფერით ჩატეკილი ყვითელი, ყომალით შერევენილი. შესახედავი მისი მსგავს არს მრავალსა შ(ინ)ა მგლისა და ცხოვრებაცა კნინდა ერთგუარ აქუს მის თანა. საშოერისათვის წაელენ ხროდ ღამე. მრავლობით ბუდობენ აზიასა შ(ინ)ა. მკეცი ესე არს ფ(რია)დ მრისხანე, გარნა შესაძლო არს მოშინაუებად მისა. ღილდენშტეტი ჰრაცხს ნათესავსა ამას მკეცისასა ნამდვილ ველურ ძაღლად.

ШАЛАМАЙНИК *Spiraea ulmaria* ვაცისგლარჯა. ბალახი ესე არს...¹ გუარი. ძირი აქუს ცილინდრული ორისა ღუიმის სიგრძე. გარეგან შავი, ქიცვიანი, ყოვლით ეგრძოდ მორიგებული შავის გამქვირვალის ძაფის სახედ ქმნილის ფესვებითა. ღერო მარტვი, ორის ფუტის სიმაღლე და უმეტესიკა, კუთხიანი, გატეცილი, მკეკრალად მწუანე და ქუშმო კერძოდ მოწუწულისფერი. ფოთლებს გამოისხამს ყუნწებით ცელილებითა ერთიმეორისა შ(ემდგომ)ად, ჩარხუფალანგისებრ დაწყობილთა. ფოთოლნი ესე ჩარხუფალანგისა შემდგენელნი არიან მსხდომარენი ოროლნი ერთიმეორისა პირისპირ, მოგურგალოდ გრძელნი, ზემოდგან მწუანენი, გატეცილნი, მზინვარენი, მოღაღმენილონი, ქუშმოდგან მოყვითლოდ ყომალინი, ნაპირებდაკბილულნი, ა(რამე)დ უკანასკნელი ფოთოლი უდიდესია სხუათა ზ(ელ)ა და არს გულის სახედ ქმნილი, სამად განყოფილი და თათად ქმნილი. ყუავილნი, რომელნიცა გარემოიცვენ წვერებსა ღეროთასა, არიან წყეპლის კონის სახედ დაწყობილნი, წვერილნი, ხუთთა ფოთოლთაგან შემდგარნი და თეთრნი. ყუავილის ბუდე არს მკეკრალი, ზარის სახედ მოყუანელი, ხუთად განყოფილი და ფოთლებმობრილი. ფოჩები აქუს მრავლობით ჯაგარისებრ შთარკმულნი ბუდესა შ(ინ)ა. განმანაყოფიერებელნი ადგილი 8 და ეგოდენივე რიცხვით თესლის დამტევენელნი, რომელთაცა უწყრივსთ ფ(რია)დ წვერილნი თესლნი. გაიზდების ევროპასა შ(ინ)ა საძოვართა და ნოტიოთა მიწოროთა ზ(ელ)ა. ძირსა მისსა და ფოთოლთაცა მიუწერენ ძალსა შემეკრელსა.

ШАЛФЕЙ *Salvia officinalis* საღბი, ოსშალის ჩაი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ფესვებიანისა. ღერო აქუს ოთხკუთხი, სწორე, ერთის ფუტის სიმაღლე, ბუსუსიანი, შტოებიანი და შტოებდაწყობილნი ერთიმეორისა პირისპირ. ფოთოლნი ეგრეთვე ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, ყუნწებიანი, მოგრძენი, ბრჭყენი, ერთისა ღუიმის სიგქენი, ზემოდგან მოღაღმენილონი, ქუშმოდგან ბადის სახედ ქმნილნი. ყუავილნი მოიცვენ ღი-

¹ რუსული ღედნის მიხედვით აქ არის „გრაკლას“.

არს წვერსა მტევნების სახედ, რომელნიცა არიან ბუდედ გრგოლების სახისად დაწყობილნი, თითო ფოთლოსანი, პირგანყოფილნი და ლაქვარდისფერნი. ფოჩი ექმნების ოროლი მრჩობლედის ძოწულისფერის თავებითა. განმანაყოფიერებელი ადგილი ერთი. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ თავით თუსით, ხ(ოლო) სხუაგან მრავალსა ადგილსა მოიყუანებენ დათესვით ბოსტანთა შ(ინ)ა. სუნი აქუს ძლიერი, გემო მომწარო, არომატული, რომლისა გამო აქუს ძალი ბალმის გამოყოფელი, განმამაგრებელი და კუჭის სისუსტისა სისტემად მომყუანებელი.

ШАМПИНЬИОН ფრანც. სლავენურად ეწოდება *peчерица* ქმასოკო. სოკოსა ამას სარქველი აქუს თეთრი. ამომქდარი, ქუშმოდგან საეარცხელისაებრ დაყოფილი, მოწითლო. ღერო ცილინდრული და გატკეცილი. კორცი თეთრი და წვნიანი. გაიზღების პოხიერსა და ნეხვიანსა ადგილსა ზ(ედ)ა. იქმარებენ საკმელად. გემო აქუს ტბილი.

ШАМШИТ *Viburnum thynus* ბზა. ბუჩქი ესე მარადს მწუანობს ღა არსუტროებიანი და ნოსილი ფოთლებითა მოგურგალოდ გრძელებითა, მრთელებითა ყუნწებიანითა და ერთიმეორისა პირისპირ მდებარებითა. ყუავილთ მოისხამს თეთრთა, მზესუკვრიტისაებრ დაწყობილთა. ნაყოფი მისი შემდგარ არს ხილთაგან, რომელთაცა მიუწერენ ძალსა ტანში მასაქმებელსა. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა სამხრეთის კერძოდ.

ШАНДРА *Marrubium vulgare* ფოლორცა ბალახი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირიდგან, რომელსაცა აქუს ღერო დაფარებული თეთრის ბესუსითა, მუკლოსანი, შტოებიანი, ოთხკუთხი, ერთისა ფუტის სიმაღლე. შტონი არიან დაწყობილნი ერთიმეორისა პირისპირ და ღეროჲსა თანმოსახოსანი. ფოთოლნი მუკლებისა თანა ერთიმეორისა პირისპირ მდებარენი, ყუნწებიანი. მოგურგალოდ გრძელნი, ბრჭუნნი, მოღამენვილონი, თივთიკიანნი. ყუავილნი მტევნებად დაწყობილნი, მუკლებისა თანა გრგოლების სახედ მსხდომარენი. ბუდე აქუს ყუავილისა მილის სახედ ქმნილი, ზავიანი, ათის მკავლითა. ფოთოლნი ყვავილთანი არიან თუთო ფრთათაგან შემდგარნი, თეთრნი და პირქმნილნი. ფოჩი აქუს ოთხი, რომელთაგან ორი უგრძელეს არს. განმანაყოფიერებელი ადგილი ერთი. გაიზღების ევროპასა და ვირგინიასა შ(ინ)ა ფურხეთ ნაქცევთა ზ(ედ)ა. სუნი აქუს არომატული, ღვინისა, გემო მწარე, განწონადი, რომლისა გამო ამარგებენ და შლის სიყაბუთა და განდევნის შარდსა.

ШАПКИ, ШАПОЧКИ *Tagetes erecta* მახმურა. მცენარი ესე ერთსა წლისა ყუავილთა გაიკეთებს რთულთა, რომელთაცა ყუნწები ექმნებიან გაბერილნი და ცალიერნი ანუ ფუყნი. მოტანილ იქმნა მექსიკიდგან და პოესენ შევნებისათჳს საყუავილო წალკოტთა შ(ინ)ა.

ШАФРАН *Crocus sativus officinalis* ზაფრანა, ქურქუმა. მცენარია წახვისაებრი. თავი ექმნების კაკლის ოდენ, რომლისაგანცა აღმოსცენდებიან ფ(რია)დ ვიწრონი ფოთოლნი რიცხვით 5-დან 8-მდე, სიგრძით იქმნებიან 6-დან 8-მდე ღვიმისა. ფერთი ჩაკირებულნი მწუანენი. ფოთოლთა ამათ შორის გაიზღების ღერო მოკლე, რომელსაც უპყრის წვერსა ზ(ედ)ა ერთი ოდენ მცირელი ყუავილი ერთისა ფრთისგან შემდგარი და ექუს ყომარლ ნაქრებად დაყოფილი. ფსკერისაგან ყუავილისა აღმოვალს სამი ფოჩი. მქონებელნი ბინდისფერისა თავებიანსი და ერთისა განმანაყოფიერებელის ადგილისა, რომელსაცა თხემი განყოფილ არს სამად წვნიან შტოებად, კრკილა თურინჯისფერისად და ესენი საყოთრივ შეადგენენ ზაფრანასა, რომელსაცა აქუს სუნი განწონადი, გემო არომატული, მომწარო. ამის გამო აქუს ძალი დამარღვეველი ძლიერად სისრქელისა კორცის წვნისათა, გამდევნელი სისხლისა და შარდისა. დამამებელი საგრძნობელთა ძარღულთა მოკრუნჩხვისა და სხვ.

ШАШЕНЬ *Teredo navalis* ზღვის მატლი. ზღვის ქუა არის. დაფარებული მილიანისა და კლანკილისა სარქველითა, რომელიცა ქმნილ არს ძაფის სახედ და აქუს 8 ჩქიფი გარემო სხეულის წინა კერძისა და 4 პირისა თანა, ორი ყბა კირისა ნივთიერებისა, მსგავსად ნახე-

ვარსფერისაღ ქმნილი, წინაღგან გამოკვეთილი და ქუშმოდგან კუთხეებიანი. ღრღის ხომალდთა და ზღვისა ზღუდეთა ხისათა.

ШЕЛКОВИЦА *Morus nigra* et *alba* იხილე тутовое дерево თუთა ანუ თუთის ხე.
ШЕПТАЛА ხილია. იხილე персик ატამი.

ШЕРЕХ და шерешпер *Cyprinus jesus* იესესი. თევზსა ამას აქუს თავი ტანის მიხედვით მომცრო და კონუსისებრ მოყუანილი, პირი განიერი, ზურგი მოშავო, თავის კერძოდ განიერი და სხუა კერძო გურგალი. გვერდები მოშავოდ თეთრი, ქიცი გურგალი, ზურგის და კუდის ფრთანი შავნი, ხ(ოლო) სხუანი მოშავონი. ინადირების მდინარეთა შ(ინ)ა ოკასა და ედელსა. წონით იქმნების ხუთ ჩარეჟამდე.

ШЕРЛ *Schoerlus* შერლი. ქვის გუარია, რომელსაცა აქუს შესახედავი შპატისა ანუ ნახევარქვისა მსგავსი ფინიქტისა ანუ ილეკოს წიღისა. შედგმულემა ექმნების კეც-ტყავიანი ანუ ძარღვიანი. ძარღვები იქმნებიან ანუ ერთიმეორისაგან დაშორებულნი, ანუ შეერთებულნი და გატეცილნი. გადნების ზომიერსა ცეცხლსა შ(ინ)ა და სიმყარითა ბროლსა დაუახლოვდების.

ШЕРШЕНЬ *Oestrus* მუხლუხი. სახელისა ამის ქუშშე ივულხმებიან მწერნი ორფრთოსანნი, რომელთაცა აქუსთ ნაცულად პირისა საში წერტილი. ხორთუმი ანუ ისარი შინა კერძოდ მღე-ბარე, უღვაშნი სამთა მუკლთაგან შემდგარნი და პრტეელისა ლილების მსგავსენი, რომელნიცა დასრულდებიან წერილ ჭაგარად. მწერნი ესე დასდებენ კვერცხთა თუსთა ტყავსა ქუშშე შინაურთა პირუტყეთასა, რომელთა სითბოთი გამოიჩეკებიანცა.

ШИКША ბალახია *Empetrum* იხილე водяхница ანწლა.

ШИЛОХВОСТ *Anas acuta* კუღსადგისა. იხესა ამას კისერსა ზ(ელ)ა აქუს ორისავე გვერდით თუთო თეთრი ხაზი, ბუმბული თავისა ყომრალი, ზურგისა ფ(რია)დ წვრილის შავების წინწკლებითა მღელვარე, გვერდები კისრისა, მკერდი და მუცელი თეთრი, მკერები ბინდისფერნი, მათ ზ(ელ)ა სოსნისფერი შავი ხალი შავისა და თეთრის ჩრდილებითა. კუდი ყომრალი, სოლისებრ მოყუანილი, ქუშმოდგან შავი, რომელსა შ(ინ)ა ორი სამუხლი ფრთა ფ(რია)დ უგრძელეს არიან სხუთა ზ(ელ)ა და შავნი. ბუდობს მრავალსა ადგილსა.

ШИПОК ველური ვარდი.

ШИПОВНИК 1). ველური ვარდივე. 2). ასკილი, ველური ვარდას ბუჩქი.

ШИПУН, ШИПУНКА *Anas moschasa* სისინა იხვი. იხვის გუარია, სიდიდით უმეტეს იქმნების ჩუქულებითის შინაურისა იხვისა და უფრორე მამალი, რომელსაცა ცხვირი აქუს ოკისებრ და კისერსა ზ(ელ)ა უკანით კერძოდ კორცის მექეკნი, რომელნიცა გაჯავრების ეამსა გაებერვიან. სახელი ესე სწოდებიეს კმისა გამო, რომლითაცა აწარმოებს სისინსა. საკუთრივ ბუდობს ინდოეთსა შ(ინ)ა, ხ(ოლო) სხუთა ადგილთა ჰყავთ განმრავლებული სახლთა შ(ინ)ა გემიერწმის კორცისათჳს.

ШИП გარდაგუარებულ წითელი თევზი, რომელსაცა ცხვირი ექმნების უფრორე მოკლე, ვიდრე ნამდვილსა წითელსა თევზსა და ეკლები აქუს უფრორე მრავალი.

ШИРОКОНОС *Anas clypeata* პტეელცხვირა. იხილე плутонос.

ШМЕЛЬ *Apis terrestris* მონავარი. ფუტკარი ესე უდიდეს არს ჩუქულებითისა ფუტკრისა. ფერით იქმნების შავი, ფ(რია)დ თმისანი, მკერდსა ზ(ელ)ა აქუს ყვითელი გრგოლი და ბოლო სხუელსა თეთრი. ფუტკარნი ესე შეიქმონენ მიწასა შ(ინ)ა მცირეთა მღვიმეთა და შეადგენენ მუნ გურგალთა ნაპრალებთა ხეთა ნახერხისაგან. სხეებრ თაფლსა დია მცირედ შეამზადებენ.

ШПАЖНАЯ ТРАВА *Gladiolus communis* კმალის ბალახი. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან ზღმურდლიანისა, კორციანისა, ძაფების სახელ ფესვების გამცე-

შელისა ქეშმოდგან. ღერო ექმნების სწორე. ფოთოლნი გარემოცვენ ძირებითა თესითა ღერსა, რომელნიცა არიან ეწრონი, ორისე პირებით განმახვლებულნი ორპირის მახვილისაებრ. ყუავილი ექმნების შავი, უბუდოდ, ექუსთა მოგრძე ფოთოლთაგან შემდგარი და ფოთოლნი ესე ყუავილისანი ყუნწებითა თესითა დასაბამსა შ(ინ)ა შეზღილ არიან ერთმანეთისა თანა მოკლესა მილსა შ(ინ)ა. ფოჩი აქუს სამი, განმანაყოფიერებელი ადგილი ერთი, რომლისაყა თავი იქმნების სამთრასიანი. თესლის დამტვეწელი ექმნების მოგრძე, თიეთიყიანი, სამკუთხიანი, სამკერძად განყოფილი და შემცუელი მრავალთა მოგურგალოთა თესლთა. გაიზღების თბილს ადგილებში რუსეთსა.

ШПАНСКАЯ МУХА იხილე муха шпанская შპანსკის ბუზი, კანთარიდე.

ШПАТ *Spatum* შპათი. ეწოდების ქუათა, რომელთაცა აქუსთ გვერდები გატყეცილნი. პრტყელნი, მბზინვარენი და არიან უფროს კერძოდ შემდგარნი ნაწილთაგან გვერდმახვილიანებისა ანუ მოგრძეთა კუბებისათა. ეცხლსა შ(ინ)ა დასქდების და მაგარსა ოტკასა შ(ინ)ა ძლიერად აღუღდების.

ШПИНАТ *Spinacia oleracea* ისპანახი. მწუანილი ესე ერთისა წლისა მოიყუანების დათესვითა ბოსტანსა შ(ინ)ა, რომელსაცა აქუს ძირი ცილინდრული და მიწასა შ(ინ)ა რღმად შთამავალი. ღერო ორისა ფურცის სიმაღლე, მკაელიანი, გატყეცილი და შტოებიანი. შტონი გამოვლენ ერთიმეორისა შტემდგომად, ვერეთე ფოთოლნიცა და ესე უკანასკნელნი არიან სამკუთხედ მოგრძენი, წვერმწევრნი, მრთელნი, წენიანნი, გატყეცილნი კლავილის მომცრო ძარღვებითურთ. ყუავილნი მამრნი და მდედრნი იქმნებიან სხუა და სხუა შტოთა ზ(ელ)ა, რომელნიცა შემდგარ არიან ბუდეთაგან თვნიერ ყუავილის ფოთლებისა და გაიკეთებენ თესლთა მოგურგალოდ გრძელთა, მოწურვილთა, რომელნიცა გაიზღებიან თავებად.

ШПИНАУТЕР ნახევარილეკრა. იხილე цинк ფერნის გორჯილა, თუთია.

Щ

ЩАВЕЛЬ *Rumex acetosa* მეაუნა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა წელსა ძირისაგან შტოებიანისა და ფესვებიანისა. შტოები და ფესვები აქუს მოყვითლონი და გატყეცილნი. ერთისა ძირისაგან ამოვლენ მრავალნი ღერონი სწორენი, გურგალნი, მკაელებიანი, სიმალით ორ ფურცამდე. ზემო ფოთოლნი სხედან ცელილებით, ქეშმონი ღეროებთა ზ(ელ)ა და არიან წენიანნი, შუბისპირისა და ისრისპირის სახედ კმნილნი. მტევანი ექმნების მოხრილი. ყუავილნი მამრნი და მდედრნი სხუადასხუა ძირთა ზ(ელ)ა იქმნებიან. თესლები ექმნებისთ სამთრასიანნი გრგოლებად დაწყობილნი, გატყეცილნი, მბზინვარენი, დაკიდებული თუთუთოთ საკუთარსა ყუნწსა ზ(ელ)ა. გაიზღების საძოვართა ადგილთა ზ(ელ)ა. ფოთოლთა აქუს გემო მკაე, რომლისა გამო აქუსთ ძალი მაგრილობელი, წყურვილის მომკელელი და შინაგანის სიციხისა.

ЩЕБРЕЦ *Thymus serpyllum* იხილე богородицкая трава ურტო.

ЩЕВРОНОК *Motacilla curruca* მეთიხურა. მომცრო ესე ფრინველი ბოლოქანქარათ გუარია, ბუმბული აქუს ზემოდგან ჩაჰირებულად ყომრალი, ქეშმოდგან თეთრი, მკრები ბინდისფერი, ა(რამე)დ ეწრონი, წვერები ბუმბულისა თეთრი, კუდი მრთელი, ბინდისფერი, ნაპირა ფრთათ გარდა, რომელთაცა გარეშე ნაპირები აქუსთ თეთრი. ბუდობს გარემო თიჯიანთა ადგილთა. კვერცხები მისი იქმნების ყომრალი, ჟანგისფერის ხალებითა.

ЩЕГОЛ და шегленок *Fringilla corduelis* საყა ჩიტი ანუ გალია ჩიტი. მცირედსა ამას ფრინველსა ნისკარტი აქუს თეთრი შავის წვერითურთ, თავი ცხვირისა გარემო ჩაჰირებულად

წითელი, საჭოჩრე შავი, საფეთქლები მოთეთროდ აგურისფერი, მკრები შავი თეთრის ბოლოებითურთ. საშუალოსა ზედა მკრებისასა თუთო დიდი ყვითელი ხალი. მკრების თუთო პირველნი ფრთანი ს(რულა)დ ყვითელი, შემდგომნი ათამდე წინაქერძოდგან ყვითლები და ათიდგან ცამეტამდე თეთრები. კული შავი, ა(რამე)დ პირველთა ორთა ფრთათა საშუალიდგან ბოლოდმდე შინაგანი ნაპირები აქუსთ თეთრები, ხ(ოლო) სხუანი ბოლოებით ოდენ არიან თეთრები. ბუდობს ღვიის ბუჩქთა შორის. გალობს მშვენივრად, რომლისა გამო უპყრისთ გალიათა შ(ინ)ა.

ЩЕДРЕНЕЦ ბუჩქია. იხილე РАКВТНИК გობბარდი, არდი.

ЩЕЛКУХА *Cynoglossum officinale* უკადრისა. ბალახსა ამას ერთის წლისასა ძირა აქუს ქუშმოდგან მარტივი, შტოებიანი და მოწითლოდ შავი. ღერა სიმაღლით ერთ ფუტამდე, მომკავლიანოდ კუთხეებითანი, რომელიცა წვერის კერძოდ განიყოფვის მოკლე შტოებად. ფოთლები ასხს მიმოფანტულნი, ხშირნი, ორისავე გვერდით ბუსუსიანნი, ლბილნა, წვერმწვეტნი, ორძარლოსანნი, ქუშმონი ყუნწებიანი და ზემონი უყუნწოდ მსხდომარენი. ყუავილის ბუდე შემდგარ არს ხუთთა ფოთოლთაგან და ფოთოლნი ამისნი არიან ვიწრონი და ბუსუსიანნი. ყუავილთ მოისხამს ძოწუელისფერსა მილის სახედ ქმნილთა. მილი ექმნებისთ მსხვილი, ფერით მკქრალი, მკაელიანი და მოკლე. ყუავილის ნაპირი აქუს შეეცილი, ხუთად განყოფილი. ხუთი ქიცვი, მილის გვერდებსა ზ(ე)და შეზღილნი შეადგენენ თაფლის დამტევენელსა. ფოჩი ექმნების 5, განმანაყოფიერებელი ადგილი 1. გაზრდების ევროპასა შ(ინ)ა ნაქცევთა ზ(ე)და ფურნესათა. ბალახსა ამას იჭმარებენ ნაცულად ჩაისა კმელსა კველებასა შ(ინ)ა.

ЩЕН ანუ щенок ძალის ლეკვი.

ЩУКА *Esox luris* მწერი. თევზი ესე არს მტაცებელი და მკვიდრობს ტბებლსა წყალსა შ(ინ)ა. სიგრძით იქმნების 8 ფუტამდე. თავი აქუს ზემოდგან, ქუშმოდგან და ყბებიდგან პრტყლად მოყუანილი. ყბები აქუს მოქურვილი მწკრივად კბილებითა, რომელთაგან წინანი არიან წვრილნი და უკანანი მსხვილნი და მოკაულნი. ზურგი აქუს შავი, მუცელი თეთრი შავის წინწკლებითურთ, გვერდები ყომალი მოყვითლოს ხალებითურთ, ფრთანი მკერდისა და მუცლისანი მოწითლონი, ზურგისა და განავალის ადგილისა ჩაპირებულად წითელნი და კუდისა შავის წინწკლებითურთ და მცირედის გამოჩაყვეთითა.

ЩУРКА *Merops apiaster* ნისკარტქული. ფრინველსა ამას აქუს ნისკარტი მოკაულდო და მოწურვილი, ზემოდგან და ქუშმოდგან გამწვეტებული. ენა ფარდისაებრი. ზურგი შეეწითელი, მუცელი და კული მომწუანოდ შავი, ჩიჩავე ყვითელი. კუდსა შ(ინ)ა აქუს ორი ფრთა უგრძელესი სხუათა ზ(ე)და. ბუდობს სამხრეთის კერძოდ რუსეთსა შ(ინ)ა. ბუდეს შეიქმს სოროთა შ(ინ)ა ხავისაგან. იზრდების ფუტკრებითა და სხვითა მწერებითა.

ЩУР და щурка *Loxia enucleator* ცხვირმარწუხი, ქუტალა მომცროსა ამას ფრინველსა ნისკარტი აქუს სრქელი, კონუსისაებრ მოყუანილი ნაკვეთითა, ქუშმო ყბა გვერდებით კერძოდ აქუს გამომჯდარი. ნესტოები აქუს ცხვირის ძირში, ენა მრთელი. ბუმბული მოწითლო ანუ მოყვითლო ასაკის მიხედვითა. მკრებსა ზ(ე)და აქუს ორი თეთრი ზოლი. კუდისა ფრთანი ს(რულა)დ შავნი. ბუდობს ევროპასა შ(ინ)ა და ამერიკას ჩრდილოეთის კერძოდ. იზრდების ფიქვის ზღმურდლის გულებითა.

Ю

ЮЛА *Motacilla modularis* ცქრიალა. ფრინველსა ამას, რომელიცა არს ბოლოქანქარათ გუარი თავი და ზურგი აქუს აქრელებული შავის მწვეტიანის ხალებითა, რომელთაგან კი-

სერსა და თავსა ზ(ელ)ა აქუს უფრორე მცირედნი და შეერთებულნი. თულები მეწამულის-ფერი, ჩიხაქვი, მკერდი, თულთა ზემო და ყურების გარემო აქუს მოყომარალოდ ლაუვარდის-ფერი, მკრები ბინდისფერი, ა(რამე)დ გარეშე ნაპირები წინა ფრთათა აქუს წითლად მოყვით-ლონი და უკანა ფრთათა წვერები თეთრი, კული ბინდისფერი აგურისფერის ნაპირებითა, კურტუმი მოყომარალოდ აგურისფერი, კულქუშზე თეთრი, ბინდისფერის მწვეტანის ხალე-ბითა. ბუდობს ჩალათა შინა, გლობს ბულბულის მიმსგავსებით და ფ(რია)დ მკიცრცხლად რბის.

ЮПОК Fringilla montifringilla კოლმბარი. მოცრო ფრინველა ქივქავისოდენა. ზე-მოდგან არს შავი ბუმბულითა და წვერები ბუმბულისა აქუს ჟანგისფერი, მუცელი თეთრი, მკერდი თურინჯისფერი, ვ(ით)ა გარეშე ძირებიცა ფრთეთასა, ხ(ოლო) შინაგანი კერძი ჩაპო-რებულად ყვითელი, მკრები შავი, გარეშე მკრების პირები თეთრი, კული შავი, ა(რამე)დ კულის ნაპირების პირველნი ფრთანი გარეშე პირებით და უფრორე ძირის კერძოდ აქუს თეთრი. ესრეთი არს მამალი, ხ(ოლო) დედალსა, სადაცა მამალსა აქუს თეთრი ფერი მუნ მას ყომარლი და სადაცა მამალს წითლად მოყვითლო, მუნ დედალსა მკქრალად ყვითელი, ხ(ოლო) მკრები და კული ეგვეითარივე, როგორიცა მამალსა. ბუდობს ტყეთა შ(ინ)ა.

Я

ЯБЛОКО ЗЕМЛЯНОЕ Solanum tuberosum მიწის ვაშლი. ძირი არს ბალახისა საკმელად საკმარი, რომელიცა იქმნების ზღმურღლიანი სხუდასხუა სიდიდისა და გემოზსა, შესახედავი-თა ანუ ნაკვეთითა გურგალი, თეთრი, განმრთხმელი კონად ფესვებისა, მკონებელი შტოებისა, რომელნიცა განერცელდებიან მიწასა ჭუჭმზე, აღმომცემელი მრავალთა ღერითა რიცხუსა ზ(ელ)ა კლდებისათა მიხედვით, რომელნიცა იქმნებიან მას ზ(ელ)ა და ღერონიცა ესენი იქმნე-ბიან სწორნარი, შეშქვნარი, კლანკილი, მუქლოსანნი, გარდახრილი, სამკუთხნი, ზატეკილინი და რტოებიანი. ფოთოლნი გამოვლენ მუკლებისა თანა ცელილებით ყუნწებიანი ჩარხუფა-ლანგის მსგავსად გარიგებულნი. მომცრო ფოთოლნი, ჩარხუფალანგისა შემადგენელნი მღე-ბარებენ ერთიმეორისა პირისპირ და არიან ყუნწებიანი, მოგურგალოდ გულის სახედ ქმნო-ლნი, მოგრძენი. ზემოდგან მოღალმენვილონი, მბზინვარენი და ხორხიანნი. ყუთილნი იქმნე-ბიან ანუ თეთრნი ანუ მკქრალად სოსნისფერნი და წყებლის კონის სახედ დაწყობილნი. ნა-ყოფი ვაშლის მსგავსად გურგალი, ჩაქირებულად მწუანე და შემცეკლნი თჳს შორის კუთხეი-ანთა თესლებისა. საკუთრივ ანუ თავით თჳსად გაიზღებდის პერუსა შ(ინ)ა და სხუაგან მზა-ვალსა ადგილსა განამრავლებენ და მოჰყავთ ბოსტანთა შ(ინ)ა ძირებისა მათის დარგვითა, რომელიცა იქმარებიან საზრდელად მოხარშულნი და შემწურნიცა. მათგანვე შეამზადებენ პუდრსა და სახამებელსა.

ЯБЛОКО ЛЮБОВНОЕ Solanum lycopersicum სიუფარულის ვაშლი. ერთის წლისა ამის მცენარისასა ყუთილნი მსგავსს არიან მიწის ვაშლის ყუთილისანი. ღერონი ექმნების კლაც-ნილნი, ნაზნი, მიწასა ზ(ელ)ა განფენდნი. ფოთოლნი გამოესხმიან ცელილებით ერთიმეორისა შემდგომად გრძელის ყუნწებითა, მომცრო ფოთოლნი ექმნების დაწყობილნი ჩარხუფალან-გისაგებრ მწკრივსა ანუ რიგსა ზ(ელ)ა გარდავლით, მოგურგალოდ გულის სახედ ქმნილნი, და-კბილულნი და ნაზნი. ნაყოფი ამისი მსგავსს არს ვაშლისა და იქმნების ანუ გურგალი, ანუ სხუდასხუა კუთხათგან შემდგარი და მოსილი გატეკილითა ყვითლად მბზინვარის ფერითა, რომელიცა შეიცუავს თჳს შორის წნოვანსა კორცსა და პრტყელთა მოყვითლოთა თესლთა. საკუთრივ გაიზღებდის ცხელთა ადგილთა შინა ამერიკისათა. იტალიასა შინა იქმარებენ ნაყოფ-სა ამას ვ(ით)ა ჩუშენ კიტრთა.

ЯБЛОЧКИ СИБИРСКИЙ *Pyrus baccata* ციბირის ვაშლი. ხე ესე არს ბუჩქის სახე და მსგავსი ფერითა, ნაყოფითა და ფოთლებითა ჩუშულებითისა ვაშლისა, ა(რამე)დ ნაყოფი მისი იქმნების სიდიდით ბალისოდენ. გაიზღების მათაა ზ(ედ)ა დაუარისათა ციბირსა შ(ინ)ა.

ЯВОР *Platanus orientalis* ხეა. იხილუ **чинар** ძელქვა, ქანდარი.

ЯГНЯ, ЯГНЕНОК, ЯГНЕНОЧЕК კრავი, ბატყანი.

ЯГОДА ხილი. ესრეთ ეწოდების ნაყოფთა, რომელთაცა მოისხამენ საცნაურნი ხენი და მცენარნი და საესე იქმნებიან წნოვანისა კორცითა, თესლებისა თჳს შორის შემცულითა.

ЯГОДИЧИНА *Ficus sycomorus* ლღესულელი ანუ ველური ლღვი. ნაყოფი ესე არს ველურის ლღვის გუარი, რომელსაცა აქუს ფოთოლნი გულის სახედ ქმნილნი, მოგურგალონი, მრთელნი. ნაყოფი გამოვალს მისი თუთ ხესა ზ(ედ)ა. გაიზღების ხე ესე ეგვიპტესა შ(ინ)ა.

ЯГОДКИ *Daphne mezereum* ანწლი. ბუჩქი ესე საკმაოდ დიდი და შტოებიანი მოსილ არს ღია ყოშრალითა, ღლილითა და გატყეცილითა ქერკითა. ფოთოლნი ექმნების შუბისპირის სახედ ქმნილნი და დაცივნადნი და უწინარეს დაცივნისა მათისა ნაპარალთა ზ(ედ)ა გარემო. ბადეთასა გამოვლენ ყუაილნი კონებად, ფ(რია)დ მოკლეებითა ყუნწებითა ოთხად განყოფილნი, აღნი, რომელთაგან იწარმოებენ ხილნი მოგურგალოდ გრძელნი, წითელნი, სიდიდით მუხლოს მარცულისოდენ და შემცელნი თჳს შორის თესლისა ადვილად სამტერკევითა ნაქუქით დაფარებულისა, რომლისა გული არს სფერის სახედ ქმნილი, ორად განსაპოხელი, თეთრი და საყუთრითა კანითა გარმოდებული. გაიზღების ტყუთა შ(ინ)ა სველთა და ჩრდილიანთა. ქერკი ხისა ამის მოსწევს და შეიქმს ბუშტებსა ტყავსა ზ(ედ)ა კაცისასა. ხილსა ამის ხისასა წაისმენ გლეხთა ქალნი ღაწუნა ზ(ედ)ა ნაუღლად ფერისა, რომლისა მიერ ღაწუნი იგი შეშუბდებიან და გაწითლდებიან.

ЯЗВЕЦ, ЯЗВИК *Ursus meles* იხილუ **барсук** მაჩვი.

ЯЗЫК ВОЛОВЕЙ *Anchusa officinalis* კარის ენა. ბალახი ესე აღმოსცენდების ყოველსა. წელსა ძირისაგან სტაფილოს მსგავსისა, რომელიცა იქმნების სიგრძითა ერთისა მტკავლისოდენ. გარეგან წითლად მოყვითლო, შინაგან თეთრი, აღმოსცენებელი ღეროჲსა სწორისა ორისა ფუტისა სიმაღლედ. კუთხიანებისა, ხორხლიანისა და წვერის კერძოდ შტოებად განყოფილისა. ფოთოლნი ექმნების წენიანი, ერთიმეორისა შემდგომად გამოშავლნი, შუბისპირის სახედ ქმნილნი, წვერმწვეტნი, ორისავე გვერდით თმისანი, ხორხლიანნი, ნაპირებდაკილლნი, სიგრძით ერთსა მტკაველზედ უმეტესნი. ჭეშმონი ყუნწებიანი და ზემონი მსხდომარენი უყუნწოდ. ყუაილი მოისხამს წვერის კერძოდ თეთრთა, წველის კონის სახედ დაწყობილთა, კნინდა უყუნწოთ მსხდომარეთა, რომელთაცა ბუდე არს ხუთად განყოფილი და ხორხლიანი. ყუაილის ფოთოლი იქმნების ერთ ნაქრად, რომლისაცა შილი სიგრძით არს ბუდისოდენ და მოთეთროდ ლავარდისფერი, ხ(ოლო) ნაპირი ექმნების ხუთად განყოფილი, კრიალად ლავარდისფერი. განკეთილებანი მისნი არიან მოგურგალოდ გრძელნი და გარდაშლილნი. თაფლის დამტევენელსა შეადგენენ ხუთნი მოგრძელონი ქიენი, რომელნიცა ნაპარალსა მილისასა დაჰკუჴიან. ფოჩი აქუს ხუთი, განმანაყოფიერებელი ადგილი ერთი. გაიზღების ევროპასა შ(ინ)ა გზის პირებსა ზ(ედ)ა და ნაუკეთა ზ(ედ)ა. მას მიუწერენ ძალსა მაგრილობელსა და გამხსნელსა მონაგროვისა ნივთებისასა.

ЯЗв *Cyprinus rutillus* ქაშაბი. თევზი ესე არს ფ(რია)დ მსგავსი თვალწითელისა, ა(რამე)დ განსუადების მას ფრთაებითა, რომელნიცა აქუს ამასა წითელნი და ეგრეთვე თუალებისა ფარდაა წითელივე. თევზი ესე არს ფ(რია)დ ძელიანი და აქუს რბილი კორცი. ბუდობს მდინარეთა და ტბათა შ(ინ)ა.

ЯЛОВАЯ ბერწი ფური. უზვი ანუ ურწანი.

ЯНТАРЬ *Succinum* ქარვა. მყარი, ზეთიანი, გამჟვირავლი და მგზნებარე ნივთიერება არს, ყვითელი, რომელიცა გამოსცემს ცეცხლსა ზ(ედ)ა კუამლსა და საამოსა სუნსა. რაოდენგზის-

მე გახეხილი კელშია მიიზიდავს თესდაში მსუბუქთა სხეულთა, ტბილთა წყალთა შ(ინ)ა. დასძირავს და მლაშეთა შ(ინ)ა ზემოდან ილიეილებს. იმარების დასაქმევლად, სამკურნალო წამლად და შესამზადებლად სხუდასხუა ნივთთა. ქარვასა ჰპოვებენ ჩრდილოეთ დასავლეთის კიდეთა ზ(ელ)ა ბალთის ზღვისათა და კიდეთა ზედა ჩრდილოეთის ოკეანისათა.

ЯРЕЦ ერთის წლის თაყვი.

ЯРКА, ЯРОЧКА თოხლი, დედალი უშობელი ცხუარი ანუ ახალშობილი, რომელ ჟერეთ არა მოეგოს კრავი.

ЯСЕНЕЦ Dictamnus albus იხილე ДИКОЙ Бадьян ველური ბალიანი, ენჯაყერი.

ЯСЕНЬ Fraxinus excelsior იფნი. ხე ესე არს მაღალი, სწორე და მსხვილი, მოყომრალიდ ბინდის ქერკით დაფარებული. შედგინება მისი არს თეთრი, მტკიცე და ჭავარიანი. შტონი გამოესხმიან ერთიმეორისა პირისპირ და ახალგამოსულთა შტოთა ექმნების გული. ფოთოლნი აქუს დაწყობილნი ჩარხუფალანგისაებრ კენტად, მოგრძენი, დაკბილულნი, ღია მწუნენი და მკნაეისა ფოთლების მსგავსენი. ყუავილნი მამრნი და მდედრნი იქმნებიან სხუდასხუა ხეთა ზ(ელ)ა პურებად ანუ კოკორებად გარიგებულნი. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ რქანი ფარდოსანნი, მსხდომარენი კონებად და შემცულნი თჳს შორის თუთოჲსა თესლისანი დასამასავე შ(ინ)ა. გაიზდების ზომიერსა პერსა შ(ინ)ა, ნოტიოთა ადგილთა ზ(ელ)ა. ძალი აქუს შემკერელი და ფოთოლთა მისთა მიუწერენ ძალსა გველის შხამისა დამაბრკავებელსა.

ЯСПИС იხილე ЯШМА იასპი.

ЯСТРЕБ ქორი. მრავალიცხვედი ნათესავია მტაცებელთა ფრინველთა, რომელთაცა აქუსთ ნისკარტი მოკაყული და მის ძირში კორკითა დაფარებული ბრჭალნი ძლიერნი. ფრინვეა ფ(რია)დ მკვირცხლი. იგინი იზრდებიან ცოცხალი ფრინველებითა და სხვითა წერილითა ცხოველებითა. დროსა მას, ოდეს იპეპლიან, ცხოვრებენ წყვილად ანუ ორ-ორად, ხ(ოლო) სხუასა დროსა განმხოლოვები.

ЯХОНТ იაგუნდი. ქუა არს გამკვირვალ. შედგინება აქუს თეთრის ჭვისა ცეცხლის გამოშვებელისა. თუთ არს მყარი, ცეცხლსა შ(ინ)ა ფ(რია)დ ადვილად ფერის დამკარგველი. ძვირფასთა ქუათა შორის მესამე ადგილისა მქონებელია აღმასის შ(ემდგომ)ად.

ЯХОНТ ВИШНЕВЫЙ ბალსფერი იაგუნდი. იხილე амефист.

ЯХОНТ ГОЛУБОЙ შავი იაგუნდი сафир.

ЯХОНТ ЖЕЛТОЙ ყვითელი იაგუნდი. იხილე иакинф.

ЯХОНТ СИНИЙ ლურჯი იაგუნდი. იაყუთ ქაბუთ. იხილე сафир.

ЯХОНТ ЧЕРВЧАТЫЙ ანუ красный წითელი იაგუნდი.

ЯЕТТА Rubinus Рубин ანთარკი, ეაკინთო. ქუა არს ძვირფასი, წითელი, რვაკუთხიანისა შესახედავის მქონებელი, შედგმულბა აქუს კეცყავად ანუ ფურცლებიანი. სიმტკიცითა გარდამატების სხუათა ყოველთა ძვირფასთა ქუათა აღმასის გაზრდა.

ЯЧМЕНЬ Hordeum vulgare ქერი. მცენარია. დათესვით მოიყვანების მოქნულსა მიწასა შ(ინ)ა, რომელსაცა აქუს მარცუალნი მოგურგალოდ გრძელნი, ორისავე თაბოლოთა მწვეტიანნი, გატყეილნი, მკერალის ყომრალისფერი, ზემო წვერიდგან მკველიანნი, ფხათა მქონებელნი, თხემიდგან საფუძელის მიმართ ზორხლიანნი და შემცულნი თჳს შორის თეთრისა ფქვილიანისა ნივთიერებისა.

ЯШИЛЬ Rhamnus lycioides ძეძვი. ხე არს სამს ადრეულ მცირედ რამ უმეტესი სიმაღლითა, ფ(რია)დ ეკლოსანი. შედგინება ხისა ამის არს ფ(რია)დ მტკიცე, ფერით წითელი, ფოთოლნი ვიწრონი, წვირილად დაკბილულნი და სხედან მტევნებად. ყუავილნი ექმნების წვირილი, უბუდონი და მომწუანონი. ნაყოფსა მისსა შეადგენენ ხილნი მომწუანოდ შავნი, შემცულნი თჳს შორის სამ-სამისა მარცუალისანი. იგინი იძლევიან ყვითელსა საღებავსა ფ(რია)დ გამძლესა. გაიზდების სამხრეთის კერძოდ რუსეთისა.

ЯШМА¹იასბი, ეშში. იაშმ. ქუა არს კეთისგუარი, შედგმულება აქუს მარცლოსანი. ქუა ესე მიმღებლობს ელვარებასა გატყეცისაგან, შინა კერძოდ მბზინვარებს. გატყელების განუსაზღვრებელ ნაქრებად და არა არს გამკვირვალი. ფერით ჩუშულებისაებრ იქმნების მოწითლო, მომწუანო ანუ ზოლ-ზოლი. ჰოვებენ ურალის მთათა შ(ინ)ა და ციბირსაცა.

ЯЩЕРИЦА²Lacerta ხელოკი, მიწის ლოპი, ფსევნი. ცხოველა ორნიეთოსანი ანუ ქუშყ-ნიერ-წყლიერი, ოთხფეკი, გრძელის კუდითურთ და გველის მსგზავსისა თავითურთ. ტყავი აქუს ქიცვიანი ანუ შიშველი, ვ(ით)ა გველსა. ცხოველი ესე არს მრავალგუარი და სხუადასხუა გუარი.

ЯЩУР Mus avellanarius³მციყვანა. თავვა ესე ბედობს ტყეთა და ბალთა შ(ინ)ა, რომელსაცა აქუს გრძელი და ბეწვიანი კუდი. ტანის ბეწვი წითლად მოყვითლო, გატყეცილი და თეთრად მბზინვარე.

ФИТА ფრინველია, იხილე аводтка ცხრაშეცელა.

ФЕМИАМ ბერძ. ფიმიამი, საკმეველი.

ЕАКИНТ ბერძ. იაკინთო. იავუნდი.

ЕДРА ბერძ. წულის გველი.

ЕССОП იხილე иссоп უსუბი. ბალახია.

Finis coronat opus
დასასრულს გვირგვინოსან ჰყოფს_საქმესა.

ს ა ძ ი მ ბ ლ ე ბ ი

1. ძ ა რ თ უ ლ ბ ა რ მ ი ნ თ ა *

ბარონის წვერი იხ. არონოვა борода
 ბანოს ჳია იხ. таракан
 ბბელი იხ. არუის აბელი
 ბბინტა იხ. полынь
 ბბლაყი||მფრინაყი იხ. летяга
 ბბრეშუბა იხ. повилица
 ბბმანტი იხ. ალმასი
 ადამის ვაშლი იხ. ვაშლატამა
 ადამის თავი||მანდრაგორა იხ. адамова голова
 ადამის ლუღის ხე იხ. адамова смоква
 აბბესტრ||ქუაყანაფა იხ. азбест
 აბნაურა იხ. девятильник||пижма
 აბუა იხ. алой
 აყაყუა იხ. червечник||репник
 აყმანი იხ. нефорош
 ათასფოთოლა||მელისყუდა იხ. гулявица||тыся-
 челистник
 ათასფოტყლა||მელისყუდა იხ. гречина||тысяче-
 листник
 აყაკი იხ. каркас
 აყაური იხ. лебедь
 ალალი იხ. жаворонки||перепелятник
 ალაყარა||ყეგობტის ანწლი||ყანყრა იხ. бирючина
 ალბასტრო||თაგვპარილა||ყარყის ჳყვა იხ. ала-
 вастр
 ალვის ხე იხ. ყეიპაროზი
 ალილა||ყადლა იხ. букиш
 ალყეიონი იხ. алкионь
 ალყოღოლი||ღლათეში იხ. алкоголь или алколь
 ალმასი||ადამანტი იხ. адамант
 ალმასი იხ. бриллиант
 ალმასი იხ. алмас
 ალოი||საბბრი||აბუა იხ. Алой
 ალუბალი იხ. Вишни корнииевы

ამალგამა||მარყეშილა амальгама
 აბბა იხ. кардамон
 ამბარანთო იხ. ძუმელ
 ამბატისტო იხ. аметист
 ამბარა იხ. ყმბრა
 ამბანთუს იხ. азбест
 ამბიანტო იხ. ქეაყანაფა
 ამბიანტო იხ. куделя горная||амьант
 ამფიბია იხ. ორნიფოტისანს
 ანანასი იხ. ананас
 ანდაყია||ალაზღური იხ. белуга
 ანთიმონი||სურჳა იხ. антимония||сурма
 ანთრაყი (ყვა) იხ. анфракс
 ანისი იხ. ანისული
 ანისული||ანისი იხ. анис
 ანყარა||ყეღლბოყრა იხ. медяница||уж
 ანღორის თბა იხ. коза ангорская
 ანჩხლა იხ. пхиновник||кирказон
 ანწლა იხ. шикша||воляница
 ანწლა||ყანყრა იხ. бирючина, нищальник,
 ягодки
 ამელსინი||პორტუბალი||ჩინეთის ვაშლი იხ. апель-
 сян
 ამესტარაყი იხ. чихотка||чемерица
 არაყი იხ. оу
 არაყეყა იხ. მარყეჳისთვალა
 არღ||ყევაყისანვა იხ. донник, донная трава||
 щедренец
 არეღალი (არყისა ანუ მარსის ბორყვი) იხ. аре-
 опар
 არნი||ყარეული მთის ცხვარი იხ. аргали||тур
 არღამაყი (ცხენი) იხ. аргамак
 არყი იხ. бреза
 არყი||შაყი არყი იხ. береза черная

* ლექსიყონის ტექსტის დასასრულს მოთყვებულ ტერმინები ფინტა ფემიამ, еакиннт, едра, ес-
 соп საყარებულუ ანბანის ჳახედყით არის შეტყნულუ.

არყის ახელი იხ. березовый трут
 არყისბუჩქა იხ. береза||ерник
 არყის შექვეი იხ. кап
 არყის სოკო იხ. березовая губа
 არჩეი იხ. გარე თხა
 არწივი იხ. карагуш
 არწივი იხ. орел||орлица
 არწივი||დიდი ა—ივი იხ. ფსვათი
 არწივის თელი იხ. гремучий камень||орлиной камень
 არჯასპი იხ. купорос
 ასაბოინ იხ. კატის ბალახა
 ასთავა იხ. стоголовник
 ასილა იხ. ყარყატი
 ასილა||ეროდოს||ყარყატი||თეთრი ლაკლავი იხ. цапля||еродия||асида
 ასისთავა||კიტრბალახი იხ. огурешник||огурешная трава
 ისკალონია იხ. ხახვი
 ისკალი||ტყის ვარდი იხ. гуляф||шиповник||ди-кая роза||
 ასლი იხ. полба
 ასალანტი იხ. ისპანური ლობიო
 ასპი იხ. яспис||яшма
 ასპილი იხ. аспид
 ასსარი (გზრადლი ფულის ერთეული) იხ. асса-рий
 ასფალტ იხ. ფისი
 ასფექა||ტენის ჭია იხ. стоног||мокрица
 ასფოდელტოკ იხ. золотоок
 ატამი იხ. бракваина||шептала||персик
 ატომ იხ. атом
 აფთარი იხ. გიენა
 აფთარორი იხ. გიენა
 აფრიკის ვიჩი||კანჯარა იხ. зебра||осел афри-канский
 აქლემეფეფე იხ. ხარაბუხი
 აქლემი||დევა იხ. белблюд||верблюд
 აქლემის ბალახი||აქლემის თევა იხ. вельблужье или верблужье сено
 აქლემისეაშლა იხ. მომბირებელა
 აქლემის თევა იხ. აქლემის ბალახი
 აქლემის ჩაი იხ. მტირალა ბალახი
 აქლემის ჩაი იხ. ჩოლანი
 აღაზღური იხ. ანდაკია

აღუბა იხ. скимен
 აყირო იხ. გოგრისგუარი
 აფირო იხ. горлянка
 აყიყი იხ. ахат||агат
 აყიყი იხ. ოქროქვა
 აქრა იხ. полба
 ახალბროწლი იხ. ჩალამგელა
 ახალმოზარდი იხ. თობლი
 ახალმოზარდი კამჩატკური თაყვი იხ. кошлак

ბ

ბაბრი იხ. ჭიჭი
 ბადანი იხ. ჩალირის ჩაი
 ბადე (ხის ტყავის ბაჭრებისა) იხ. ахан
 ბადიანი იხ. бадьян
 ბადრაგი იხ. бадрянка
 ბადრიჯანი იხ. демьянка||бадрижан
 ბავრუტი იხ. ბორა
 ბავრუტის ბალახი||ბორაოთი იხ. борифова трава
 ბაია||დანაყის რტონი იხ. ваия
 ბაკანი||სადაფი იხ. громовая стрела, бакан
 ბაკანი||სადაფი იხ. ჭიის ყრმები
 ბალახანი იხ. ნელსაცხებელი
 ბალახიანი იხ. вальсам||бальсам
 ბალახთ მუფე იხ. царь трава
 ბალახი იხ. медуншник, лабазник
 ბალახერწყულია იხ. кобылка
 ბალბა იხ. სეზისკვერა
 ბალბა იხ. просвирки
 ბალი იხ. вишня
 ბალისტერი იავუნდი იხ. яхонт вишневы||аме-тист||
 ბალსაპინი||ბალსამი იხ. бальсамин
 ბალტოფა||ლენტოფა იხ. красавица||вишня бе-шенная
 ბამბა იხ. бумага хлопчатая
 ბანის წალიკა იხ. икотная трава
 ბანის წიწმბა იხ. василистник
 ბარამჩი იხ. буквица
 ბარანბო იხ. маточник||маточная трава
 ბარდა იხ. пыро||горох
 ბარდა ხე იხ. ურიის ბარდა
 ბარდას ხე იხ. составной горох
 ბარდი იხ. дереза||железник||чемыжник||степ-ная чилига

ბარდლა იხ. акация
 ბარდლა||მრავალფერხა იხ. кавыш||коржан
 ბარი იხ. пустельга
 ბარისპირა буквица
 ბასრი||ფოლადი იხ. сталь
 ბატასანი იხ. турпан
 ბატასინი იხ. лётка
 ბატასინი იხ. казарка
 ბატი იხ. гуменик||гусь
 ბატი||ლერლეტი იხ. гусь
 ბატი; ჩინეთის ბატი იხ. гусь китайский
 ბატის მადლომელა||მატატელა იხ. гусиная па-
 жить
 ბატისფერკა იხ. гусиная лапка
 ბატისფერკა იხ. წეროს ბარლა
 ბატკათამა იხ. гагара
 ბატკანი იხ. კრავი
 ბატკანძერი იხ. коршун ягнятник
 ბალონჩა იხ. клоп, клопик
 ბალონჩოს ბალახი იხ. პეპელ ბალახი
 ბალონჩოს მსერელა იხ. პეპელა ბალახი
 ბაყაყი იხ. лягушка
 ბაყაყის კვერსი იხ. клнок
 ბახტა იხ. селига
 ბახტაკი იხ. омуль
 ბეგერა იხ. დედაზარდლო
 ბეგრისბეწეა||შლამის პიტნა იხ. егет||мятная
 трава
 ბეგრისკონკა იხ. вероника
 ბეგრისმონმა იხ. ибунка
 ბეკასი||ბლავანა||კიოტა||წყლის კილა იხ. барашек
 ||бекас
 ბელადურა იხ. ჩინეთის ლობიო
 ბელაკონი იხ. ტრივინთო
 ბელატონი იხ. ჩინეთის ლობიო
 ბელეკონის ზეთი||თერგმენტო იხ. терпентин
 ბელეშორი იხ. სპილოღორი
 ბერქედანა იხ. старик
 ბერქორი იხ. иктуин
 ბერქი||ფური||უხვი||ჯრაწი იხ. яловая
 ბეშობი||ყურე იხ. мыс||мысок
 ბზა იხ. гевая||шамшит
 ბზევი იხ. ბოცმკალი
 წვიი||ლობემძვალა|| ჰინჭრაქა იხ. зеленичка,
 подколodник, короле-
 ფირტი იხ. берилл||вирилл

ბიოთი იხ. ტავენ
 ბირა იხ. რუვილი
 ბირკა იხ. печеночник||репашник
 ბირკა იხ. репашки
 ბისერი იხ. მარგალიტი
 ბიჭო გოკია იხ. ремез
 ბლენცარა||ჩაღუნა||გვიმრი იხ. папорот||папорот-
 ник
 ბოერი იხ. ბორა
 ბოლობეჭედა||ჩხიკი||ბუ ნამგალა იხ. соя||сойка||
 пугач||стриж||рошжа
 ბოლოკავი||ციბირის ორაველი იხ. таймень
 ბოლოკი იხ. редька паровая
 ბოლომთავრე იხ. палтус
 ბოლოჯანქარა იხ. კელქანქარა
 ბოლოჯანქარა||წყალწყალა||გაბზაყენე იხ. тря-
 согузка
 ბოლოყვითელი იხ. свиристель
 ბოლოშავი იხ. სარეცელა
 ბოლოჩანგალა||სამქედურა იხ. синтета
 ბოლოცესლა იხ. მკირნავი
 ბოლოწითელი იხ. მცონარა
 ბოცმკალი||ბზევი იხ. врук
 ბორა||ბავრუკი||ბურა იხ. буга
 ბორა||ბოერი||დიდი ბუზი იხ. слепень
 ბორათი იხ. ბავრუკის ბალახი
 ბოსტანა იხ. ერვისი
 ბოსტანძარბი იხ. еленец
 ბრავანა||ჭუჭყალია იხ. медведок||медведка
 ბრანვი იხ. დათვი
 ბრგუნი||ქორორწნული იხ. мычагатка
 ბრინჯი იხ. пшено сарацинское
 ბრინჯი იხ. ევლერი რუსული ბრინჯი
 ბრინჯი იხ. сарацинское пшено
 ბრმა თავი იხ. слепец||слепыш||слепышенок
 ბრმაქათამა იხ. глог||слепокурник
 ბროლი||კიქა იხ. кристалл||хрусталь
 ბრონი იხ. бронз
 ბროწელი იხ. гранат
 ბრჯენი||ზურგულ მწოლი||ქორორწნული იხ.
 ипатка||тупник||мычагатка
 ბუ იხ. ბოლობეჭედა
 ბუ იხ. дерява||соя
 ბუ იხ. сова
 ბუასილის ბალახი იხ. სოკოს ბალახი

ბუასილს ბალახი იხ. чередник||почечушная трава

ბუზანკალი იხ. მზლურდნელა

ბუზი იხ. მწერი

ბუზი იხ. муха

ბუზის ნიყვი იხ. დათვის სოკო

ბუზიკამია იხ. ктырь

ბუზიკერია იხ. мухоловка

ბუზიხოცა სოკო იხ. სად მომგლიჯე

ბუი იხ. ბოლობეჭელა

ბუჟ იხ. ზარნაშო

ბუი||ლამის ყორანი||ლამის უღავი იხ. вран ночью-ныш||сова

ბუჟ იხ. ночная птица||сова

ბუკოტი იხ. лилик

ბულბული||ვარდის ჩიტი იხ. соловей||словный

ბუმბულ იხ. кавыль||ковыль

ბულბულა||ყირაბის კალმახი იხ. барвена

ბულბულა იხ. парма||барвена

ბურა იხ. ბორა

ბურბულა იხ. катиполе||катун||перекатиполе

ბურბულა იხ. качим||перекатиполе

ბურბულა იხ. ქარქვეტა

ბუსუსიანა იხ. ჯარის ენა

ბოაენა იხ. ბეკასი

ბოაენა იხ. барашек||бекас

ბ

გააბზაყუნე იხ. ბოლოქანქარა

გავაზი იხ. балабан

გალია ჩიტი იხ. საყა ჩიტი

გარამთელა ბალახი იხ. дьяника

გარდაუარებელი წითელი თევზი იხ. шип

გარდამარდე იხ. დამბლის თალაგმა

გარდამრდიე||ღმერა იხ. переступень

გარეთა||არჩი იხ. серна

გარიელი იხ. аулях||каулмбак

გარიელი იხ. савка||аангич

გარეული ბატი იხ. გეტი

გარეული ანუ ველური ღაქლაქი იხ. белок

გარეული მთის ცხვარი იხ. არნი

გარეული მჭნავა იხ. дикая рябинка

გარეული ნიახური იხ. зубной корень

გარეული მიღბილი, წიწკაქა იხ. дикий перещ||ягодки

გარეული ტახი იხ. ეშვი

გარეული ქუა იხ. булыжник

გარეული ყარამფილი იხ. ქუეშენიგვზისა

გარეული ცხვარი იხ. არნი

გაქნარი იხ. опока||мергель

გაქი||მიწატარტი იხ. гипс

გელაქნური იხ. пальья

გესლი იხ. ერეისი

გეტი||გარეული ბატი იხ. г.сь||гуменник

გველაძეა იხ. წაღის ქიანყელა

გველუშაბი იხ. ишлос

გველთევზა იხ. ლორტუკი

გველთევზა იხ. змея рыба

გველთევზა ანუ გრძელთევზი იხ. угы||угорь

გველი იხ. змей||змея||аспид

გველის ბალახი იხ. змейка

გველსენა იხ. რქის ქუა

გველსენა იხ. девятерник||зменной язык

გველისთავა||ღვინილა იხ. змейная головка||ра-копица||ужовка

გველჭივი||მგზინივი გველი იხ. гремучая змея

გველ-მორიელი იხ. ღრიაანა

გველქეა იხ. зменник

გველზოკრა იხ. ანკარა

გველზოკრა იხ. ანკარა გველი

გვერდელა იხ. бедренец

გვერდწითელა იხ. мыкиз

გვირბი იხ. ბლენცარა

გვირბა იხ. ჩაღუნა

გვირბილა იხ. ромашка

გვირბი იხ. горлица

გვირბის კვირტჩა იხ. голубень||голубица

გია იხ. ტვია

გიენა||აფთარი||ქავთარი||ღორძალა||აფთარლო რი იხ. гиена

გიეთევზა იხ. бешеная||рыса железница

გიშვრა იხ. гагат

გლარჯი||თამბაქო იხ. табак||тютюн

გლარჯი იხ. თუთუნო

გნოლი იხ. ველური გნოლი

ოგორდი||წუნწუნა იხ. жупел||сера

გოგრა საქმელი იხ. тыква

გოგრისუარი||ორშინო||აყირო იხ. долгошейка||горлянка

გოლტუზისი||გოლშორასი იხ. бузун

გომბალი იხ. полең

გონჭა იხ. ивишенье

გოქა||კობრი იხ. сазан
გოქწითელი იხ. нярка
გრაი||მარწყა-შაველია იხ. княженица|поленни-
цы

გრიკი იხ. мирнка
გრძელთევზი იხ. გველთევზა
გუარჩილა იხ. селитра
გუგული იხ. кокушка||кукушка|выпелица
გუგულის კანათა იხ. кокушкин лен
გუგულისტრემლა||ქაღლისყვერა იხ. кокушкины
слезы

გუგულისტრემლა იხ. მთელუმარი
გუგულისწალა იხ. кокушкины сапожки
გულაფშუტა იხ. дожжевик
გულის ბალახი იხ. сердечник||сердечная трава
გულისძირა||ღვალტრა იხ. сердечной корень||
горлец

გულწითელი||ყვითელი წყალწყალა იხ. желтоб-
решко

გულწითელი იხ. ольшанка||краснозобка
გულწითელი იხ. реполов
გუნდა იხ. дубянка||чернильный орешек
გუნდრუკი||გურიმაკი იხ. мирра||смирна
გუნდრუკი იხ. ладон рослой
გურგალი იხ. კაცის ჭუა
გურიმაკი იხ. გუნდრუკი
გუჩანი იხ. хорек||хорнок

დ

დაბერებული ცხუარი იხ. овен
დათვი||ბრანგვი იხ. медведь
დათვბუზი იხ. медведник
დათვთხილა იხ. კენკრა
დათვსეარდა იხ. დათვსთრთულა
დათვისმარწყვა იხ. костяника||костеница
დათვისმარწყვა იხ. медвежий ягоды||толокня-
нка

დათვს რთულა||დათვსეარდა იხ. медвяная раса
დათვის სიკო||ბუზის ნიყვი||ქარის ნიყვი იხ. во-
луж||боровник||коровник||моховник

დათვისტოტა იხ. медвежья лапа||борш
დათვისყრდელა||დივი ველური იხ. борш
დათვისყურა||სამეფო კვერთხი||დიდი საგალი იხ.
медвежье ухо

დათვის ყურძენი იხ. брусница
დამბლის თაღამა||გარდამრიდე იხ. параличная
травя||переступень
დაქერის კევი იხ. ритина
დანაისკული||ხეზაზურის ხე იხ. пальма
დანაის რტონი იხ. ბაია
დანამასტაკი იხ. მასტაკი
დანგი ფრანგი იხ. малахит
დანდური||მსუქანა ფარფინა იხ. блошки||порту-
лак

დარიჩინი იხ. კინამო
დარიჩინის ხე იხ. коришневое дерево
დუნა იხ. დაფნი
დაფნი||რაფინდი||დაფნა იხ. лавр
დაფნის ზეთი იხ. რაფინდის ზეთი
დაფნის ხილი იხ. бонбон
დაქრილის ბალახი იხ. ქვეშდავლევი
დედაზარდო||ბებერა იხ. паук||мигирь
დედაზარდო იხ. მიწის ბებერა
დედალი უშობელი ცხუარი იხ. თოზლი
დედალი ცხუარი იხ. овца
დედალი ანუ ძე კატა იხ. кошка||кошечка
დედალი იხ. ძე
დედამთერალა||გუგული იხ. выпелица||кокушка
დედამთერალი||ქარი იხ. сухолалы||выпелица
დედამძღაღრა იხ. кардамон
დედოფალა||თრითინა იხ. суслик
დედოფალა იხ. შაშის თავა
დედოფალა იხ. შინარა
დედოფალა იხ. свистунок||суслик
დეი იხ. აქლემი
დეცსერაენდა იხ. красавица
დეცსესლა||დეცსერა იხ. дрема
დეც-ცესლა||თათრის საბოენა იხ. боярская
спесь

დეცცესლა იხ. войд||дрема
დეღვინა იხ. кавалерской спор
დეღვინი||ზღვის ღორი იხ. дельфин||свинья мор-
ская||косатка

დეზდარეული იხ. პანტაკა
დერიანერგია იხ. кокое
დეჩაიტაში იხ. пенка морская
დეალურა იხ. გულისძირა

დიდგულა ხე იხ. боз||бузина
დიდთავა იხ. თავდილი||ზღვის იხ. гоголь

ლიდი ასისთავა||შავარდნის ბალახი იხ. соколей
перелеть

ლიდი ასისთავა იხ. золототысячник

ლიდი ბუზი იხ. ბორა

ლიდი ვარდკაქაპა იხ. ლოპ-სეპილა

ლიდი ზაგავალი იხ. სამეფო სკიპტრა

ლიდი კონიტო იხ. волчий корень||прикрит
большой

ლიდი მრავალქარღუა იხ. колесница

ლიდი სავალი იხ. დათვისყურა

ლიდი ცხვირის სატეხელა იხ. ქათვის მამრმობელა

ლიკა იხ. იფქლო

ლინარა-ქანაფჯია იხ. коноплянка

ლიყი ველური იხ. დათვის ყრღელა

ღრაგინა იხ. перелойная трава

ღრაკონი||ურჩხულა||ვეშაბი იხ. дракон||петрова
рыба

ღუათეში იხ. აილოლოლო

ღუღღღღელა||ონტყოფა იხ. мяхунька

ღუღღღუბო იხ. ურჩის ბალი

ღუნაის ქათამი იხ. თაფმევეკა

ღუნაის ქათამი იხ. курочка дунайская||лысуха

ღურაჯი იხ. рябчик

ღღე და ღამე იხ. კედლის ძურჭა

ბ

ბეგრი იხ. ლელი

ბეგობტის ინწლი იხ. ალაგარა

ბეგობტის ტრელი იხ. голубь египетский

ბეგობტის ასარიონი||ქვეშე ტყისა იხ. подлес-
ник

ბერობის ველური ბატი იხ. ლეტა

ბერობის იხვი||ცხვირუჭური იხ. плутонос

ბეთობური ხის საკმელი თუ ფისი იხ. бельмок

ბეზრა||ამბარი იხ. амбра

ბენაბოძალა იხ. жулан

ბენდრო იხ. мариона

ბენდრონიკა იხ. ქვეშაღელაჟი

ბენძელა იხ. მოტყინარა

ბენჯაყერი იხ. бадьян сибирский||ясеница трава

ბერვისი||გვსლი||ბოსტანა||მახრა სიპლ

ბერთა წლის თაყე იხ. ярец||годовалой бот р

ბერთმთვარისა იხ. ტყის ყაყინო

ბერისთესი იხ. თვისთავა

ბერკეშალი სკვიტური იხ. კორახის ხავსი

ბეროლია იხ. ყარყატი

ბერნისის ქუა იხ. ქვა ღრუბელა

ბეჭსულვაშა ჭურჭა||წვერა იხ. голец

ბეილენა||იქედნე იხ. ехидна

ბეინი||ზღვის ზღარბი იხ. нож морской

ბექსუნჯი||ყვითელყანაფა იხ. желтолен

ბეშვი||გარეული ტახი იხ. вепрь||кабан||боровди-
кий

ბეშაკის თითი იხ. чертов палец||кубышка

ბეშაკის თხილი იხ. чертовы орехи

ბეშაკის წვერი იხ. чертова борода

ბეში იხ. იასპი

ვ

ვაზი იხ. виноград

ვალერიანა იხ. თვალისძირა

ვალერიანა იხ. მიწის საკმელა

ვალერიანა იხ. კატისბალახი

ვარდი იხ. роза

ვარდი ზღვის იხ. ზღვის ვარდი

ვარდკანაფა იხ. თშიანა ბალახი

ვარდკანაფა იხ. черпобильник

ვარდკაქაქა||ვარდკაქაქა ველური||მზის და||ულე-
ნელი||მზის ღობილი იხ. солнцева сестра||

პეტროვ ბატოგი||ციკორია||хасит

ვარდის ჩიტი იხ. ბულბული

ვარდტუბტი იხ. рожа

ვარსკვლავი იხ. астерик

ვარხვი იხ. катаракт||ბაბა птица

ვარხვი ანუ ფილატონი||საყაყუში იხ. баба птыца

ვარხვი იხ. пеликан||ბაბა птица||неясыть

ვასილისკო იხ. василиск

ვატი||ძვალკავი იხ. вать

ვაქსა იხ. вакса

ვაშალატმა||ადამის ვაშლი იხ. адамово яблоко

ვატის გლარჯა იხ. шаламайник

ვატარევი იხ. შველო

ველური ბადიანი იხ. ясенец||дикий бадьян

ველური გნოლა იხ. куропат და куропатка||

полевая куропатка

ველური ვარდი||ასკილი იხ. шиповник||шипок

ველური ვარდკაქაქა||ლორის ქადა||ფალავანა იხ.

хасим||одувачники||попово гуменцо||ди-
кой цикорий

ველური ვირი იხ. კანჭარი

ველური ანუ კლდის ტრედი იხ. голубь дикий,
каменной ანუ сизой
ველური ლედეი იხ. ლედესულელი
ველური მღოვცი იხ. მანდვრის მღოვცი
ველური ნატარქათამა იხ. лебеда дикая აბ
лесная
ველური ნიორი იხ. ლანძალი
ველური რუსულა ბრინჯი იხ. курлук
ველური სელა იხ. выжлик||დიკოი ლე
ველური ტორუა იხ. жаворонок полевой
ველური ქუა იხ. булыжник
ველური შავკაკალა იხ. იკვლევი
ველური ცხენი იხ. тарпан
ველური წიწაკა იხ. перец дикий||ягодки
ველური ჭევეი იხ. колосник||рожь дикая
ვერცხლი იხ. серебро
ვერცხლისწყალი იხ. ртуть
ვერხვი იხ. граб||грабинка
ვერხვი იხ. осина
ვეფხვი იხ. барс
ვეფხვლომი იხ. пард
ვეშაბი იხ. დრაკონი
ვეშაბი||იონას თევზი იხ. кит
ვეშაბისისხლა იხ. драконова кровь
ვირთავეა||ზაზუნა იხ. крыса
ვირთევა||ფარგა იხ. треска
ვირი იხ. осел, ослица
ვირისვერდა იხ. თავის ბარდა
ვირისტერუა იხ. матерник||белокопытник||мать
и мачиха||копитник||сухой водолен
ვოტკა იხ. Арак.

ზ

ზაგა იხ. შაბი
ზაზუნა||მადნის თაგვი||მინარე იხ. сурок||байбак
ზაზუნა იხ. ვირთავეა
ზამბახი იხ. крин||лилея
ზამბახი თეთრი იხ. თეთრი ზამბახი
ზამბახი||ცაბირული ზამბახი იხ. бадуй||сардана
ზამთარმეცი იხ. зимородок||иванок||ледышник
новомесечник
ზანზალაკა||ზარაბალახი||ხილფაროზი||იხ. звонки
||орлики||коло.хольчики
ზანჯოლა იხ. მგლის ლობიო
ზარაბალახი იხ. ზანზალაკა

ზარანშო||ზეა იხ. пугач||филин
ზარანშო იხ. неясать филин, сова
ზაფრანა იხ. шафран
ზაფრას ბალახი იხ. мотоциль||мужик корень
ზეარაკა||ზევეგნი იხ. тумак
ზევეგნი იხ. ზეარაკა
ზალა იხ. купорос
ზეთანა||ცოფის ჭია იხ. маслянка
ზეთანა||ნიყუა იხ. масленик
ზეთისხილის ხე იხ. маслина
ზეითენი იხ. რაფინდის ზეთი
ზილფაროზინი იხ. ზანზალაკა
ზილფაროსი იხ. колокольчики павилишные
ზირა||კელთავი იხ. тимон||тмин||кимин
ზირაკი იხ. სონიჭი
ზირინი||წერნაქი იხ. аурпигмент
ზოკო იხ. гриб
ზოკოს ჭია იხ. лотаржосани
ზომიერა იხ. берш||бершовик
ზორაფი||თეთრი||თუთუენი იხ. папугай
ზრობა ღედალი იხ. ფურ
ზუთხი იხ. севрюга
ზუთხი იხ. осетр
ზუთხი იხ. თართი
ზუთხის შვილი||ცქერინი იხ. стерлядь
ზუმფარა იხ. наждак
ზურგმალაი იხ. навага
ზურგზედ მწოლი იხ. ბრჭვენი
ზურმუხტი||სამარადლი მწვანე თვალ იხ. изумруд
ზღვის აბრეშუმე||მარჯნის ძაფა იხ. глистник мор-
ской
ზღვის არწივი იხ. скопа
ზღვის ბალახი იხ. дуб морской
ზღვის გველთევზა იხ. муреной
ზღვის ვარდი იხ. პეპელი ბალახი
ზღვის ვარდი იხ. розмариин
ზღვის ვარსკვლავა იხ. звезда морская
ზღვის ვაშლი||ზღვის თალგამი იხ. морское яб-
локо||морская репа
ზღვის ზღარბი იხ. ექინი
ზღვის თალგამი იხ. ზღვის ვაშლი
ზღვის იხვი იხ. ღიღთავა იხვი
ზღვის იხვი იხ. каголка||гагка||гоголь
ზღვის იხვი იხ. чернет

ზღვის კარიბა იხ. морская ветреница
 ზღვის კატა იხ. кот морской
 ზღვის კაკეპა იხ. кривок||кривец||морская со-
 рока
 ზღვის კაკეპა იხ. сорока морская, водяная
 сорока
 ზღვის კეირიონა იხ. ქარავენა
 ზღვის კომბოსტო იხ. морская капуста
 ზღვის კურდღელი იხ. белинок
 ზღვის კურდღელი იხ. морской заяц
 ზღვის ლოკოინა იხ. бандарка
 ზღვის ლომი იხ. лев морской
 ზღვის ლეფორტინა იხ. შეყინულა
 ზღვის მატლი იხ. шашень
 ზღვის მუნა ბალახი იხ. дуб морской
 ზღვის მუხუნძველა იხ. кубышка
 ზღვის წამვალა იხ. შეუპოვარა
 ზღვის წერგი იხ. морское деревцо
 ზღვისპირელი იხ. შიშველი
 ზღვისპირელი იხ. пенка морская
 ზღვის ფური იხ. корова морская
 ზღვის ღერღეტა იხ. морская гусеница
 ზღვის ღორი იხ. დელფინი
 ზღვის ღორაკი||ღორთაფი იხ. свинка морская
 ზღვის ყანჩი იხ. თულწითელი
 ზღვის ტრემლი იხ. ობალი
 ზღვის ტეკენა იხ. пернатка
 ზღვის ციციბათელი იხ. кисель морской
 ზღვის ცხენი იხ. конь морской||сивуч
 ზღვის ძალი||ფოკინი||კონცლი იხ. тюлень
 ზღვის ხარი იხ. ляхтак
 ზღმარტილი იხ. цевощник||ирга
 ზღმურღლო იხ. ქლიბანა

•

თავგი იხ. კალმახი
 თავგის ბარდა||ვირისგვერდა იხ. мышей горох
 თავგის თულა იხ. мыши глаза
 თავგის კვრიჩხა იხ. иглица||мышей терн
 თავგისეკლა იხ. мышей хвост
 თავგი მოსავალში მზღდარე იხ. житник
 თავგისეყრა იხ.||мышки ушки
 თავგის ჩაი იხ. мышей чай
 თავგმარილა იხ. აღებასტრო
 თავგმარილა იხ. ქუტატალა

თავადლა იხ. князек
 თავდარგულა||მრწისმუშა იხ. зеленика||зелени-
 ца
 თავდარგულა იხ. ქორის ბალახი
 თავდარგულა იხ. ღღთაფი იხ. თავგომბალა იხ. галин
 თავგეგეგე||დუნაის ქათამი იხ. лысуха||
 თავგეგეგე||ციალა იხ. турухтан
 თავის მტეხი||მათოთა იხ. головолом||омег
 თავყვითელა||თათრული სუსამბარი იხ. желтяни-
 ца
 თავყვითელა იხ. желтоколосьник||прилой
 თავშეა იხ. маеран||зинка
 თათარა იხ. ნემსიბარია
 თათრი გველი იხ. бнрюк
 თათრისგვალა იხ. გვლის საღებელა
 თათრული იასმირა იხ. фиалковой корень
 თათრის საპნა იხ. мыло татарское||бнйрская
 спесь
 თათრის საპონა იხ. დეც-ტეცლა
 თათრული სუსამბარი იხ. желтяница
 თალგამი იხ. репа
 თამასა იხ. ხეინჭი
 თამბაქო||მსხველი თამბაქო იხ. бакун||табак
 თამბაქო ფოთლებიანი იხ. თუთუნი
 თართი||ზეთხი იხ. костер||костер
 თაღლითა იხ. уклея||уклейка
 თაღლითა||ძაღლები||სელაბი იხ. селавა||укья
 თაღლითა თევზი იხ. калинки||уклейка
 თაღლითი იხ. მორტული
 თავგი იხ. ბნბრ
 თავგი კამჩატკური იხ. бобр камчацкой
 თავგისყვერი იხ. бобровая струя
 თევზთ სარდალი იხ. аичоус
 თევზი იხ. рыба||мень
 თევზი იხ. какаль||кахаля
 თევზის კბილი იხ. жабник
 თევზის საწამლაფი სამსალა იხ. куклеванец
 თევზის წებო იხ. карлук
 თევზიყლაბია იხ. მზარეულა
 თევზიყლაბია იხ. рыболов||чайка
 თევზი შამაია||რკინეულა||მპარსელა იხ. брятва||
 железница
 თევზლამაზი იხ. კიტრანა თევზი
 თეთრთავა იხ. жури||белоголовник
 თეთრი ბალი იხ. вишня белая

თეთრი ბალი იხ. чреснина||черешня
 თეთრი გნოლი იხ. куропат და куропатка||бе-
 лая куропатка
 თეთრი დათვი იხ. медведь белый
 თეთრი ვერხვი იხ. тополь
 თეთრი ზამბახი||შროშანი იხ. лилия
 თეთრი თევზი იხ. мылькуч||белая рыба
 თეთრი იაგუნდი იხ. топаз
 თეთრი კრაზანა იხ. зверобой белый
 თეთრი ლაქლაქი იხ. асида
 თეთრი ლილიფარი იხ. одолень||кувшинчики
 თეთრი მიწა||მკერდლის მიწა იხ. мел
 თეთრი წინოფი იხ. წილის ძირხვენა
 თეთრი ორაგული იხ. белая рыница
 თეთრი სოკო იხ. белаянка
 თეთრი ფისი იხ. канифоль
 თეთრი ქრცხილა იხ. ნაყერხილა
 თეთრი ძეგა იხ. икстин||коршун
 თელა იხ. берест||карагуч||вяз
 თელის ხე იხ. წიფელი
 თერამენთო იხ. ბელეკონის ზეთი
 თერონი იხ. ყვავის ჭანგა
 თვალისძირა||ველეტიანა იხ. очной корень||бул-
 дырьян
 თვალწითელი||ფრთაწითელი იხ. плотва||плоти-
 ца
 თვისთავა||ქერსთესი იხ. овечье рунышко||одно-
 месячник
 თვის მდგმელა||მსტენეარე იხ. сеноставец||пи-
 шуха
 თოჯა იხ. глина
 თშიანა ბალახი||ვარდკანათი||ქარაძენძა იხ. божие
 дерево||чернобыльник
 თორაქი იხ. осетр
 თოფიხალთა იხ. მანჯო
 თოხისტარა იხ. ტატაშჩიტა
 თოხლი დედალი უშობელი ცხუარი იხ. ярка||
 ярочка
 თრია იხ. კალმახი
 თრიოთნა იხ. დედოფალა
 თრიშლანა იხ. სასამოკვე ყვანის ბალახი||თრიშლა-
 ნა
 თრიშლი იხ. толокнянка
 თულის ბალახი იხ. очная трава
 თუალწითელი||ზღვის ყანჩი||ჩილოანი იხ. крохаль

თუდარი იხ. პატარა წალკა
 თუთა||თუთის ხე იხ. шелковица||тутовое дере-
 во
 თუთი იხ. ზორაფი
 თუთია იხ. галмей
 თუთია იხ. ფურნის გორჭილა
 თუთია იხ. цинк
 თუთია იხ. бленда
 თუთის ხე იხ. თუთა
 თუთყუმი იხ. ზორაფი
 თუთენი||გლარჭი||თამბაქო ფოთლებიანი იხ. тю-
 тюн
 თურინჯი||ნარინჯი იხ. померанец
 თბა იხ. козел||коза||цыба
 თბილი იხ. леща||лещина
 თბილნარი იხ. лещинник
 თხისმწველელა იხ. чурилко||козодой
 თხისმწველელა||ლაშის მერცხალი იხ. козодой||
 лелек||полуночник
 თხისმწვერა იხ. козлова борода||скорцонера
 თხისფსელა იხ. черемуха
 თხუნველა||მეწისმელა იხ. землеройка
 თხუნველი იხ. крот||кротик

ია იხ. фиалка
 იაბო||ცხენი დაკოდილი იხ. мерин
 იაგუნდი იხ. იაკინთო
 იაგუნდი იხ. яхонт
 იაღონი იხ. სკინჩაონი
 იაკინთო||იაგუნდი იხ. накинф||еакинт
 იაკობტი იხ. ирь
 იანა იხ. ფხალი
 იასამანი იხ. синель
 იასპი იხ. яшма||яспис
 იატაყა იხ. устели-поле
 იაშმი იხ. სარდონი
 იაშმი იხ. наспис||яшма
 იაშმის ქუა-ზოლიანი წითელი||იაშმის ქუა მწუ-
 ნის ფერისა ზედა იხ. кровавик
 ზგრი იხ. хамелеон
 იელი||შეფუთარა იხ. шабина||кашкара
 იესისი იხ. шерех||шерешпер

იველი||ველურა შავკაქალა იხ, полесная чер-
нушка

ილეკრო იხ. металл

ილი იხ. кордамон

იშვი იხ. ბისუტია

ინდურა კაქალ იხ. кокос

ინდიგო||ილია იხ. индиг

ინდოურა ხურმა იხ. ხურმის ხე

ინდოურა მამალი ანუ ქათამი იხ. индийский пе-
тух

ინდოური სამეყ იხ. гуммигут

ინდოურა ქათამი იხ. калкун||калкунка индейс-
кой петух||индейка

ინდოური წიწმავი იხ. настурций

იონე და მარიამ იხ. иван да марья

იობის ტრემლა იხ. слеза иовля

იონას თევზი იხ. ვეშაპი

იონჯა იხ. სამყურა

იორდასალაში იხ. пионы||марьян корень

ირემა იხ. елень||еленища||олень

ირმის სოკო იხ. скрипница

ირემ ხარი იხ. лоси

იროდია იხ. цапля

ისლი||ჩადუნა იხ. черной папартник

ისარი იხ. вахта

ისპანახი იხ. спинат||шпинат

ისპანური ლობო||ასპალანტი||რქათსიტა იხ. асп-
лас

ისპანური ფანჯარა იხ. павун||ужовик

იფნი იხ. ясень

იფნი იხ. дубны||дубление||падубь||ясень

იქლო||ხორბალი||ცანა||დიკა იხ. пшеница

იქუნე იხ. ექიდნა

იყი||არაყი იხ. арак

იშვარი იხ. შავი ლაკაყი

იხარა||წყლის სამყურა იხ. вахта||стрела трава

იხვი იხ. кряква||крякуша

იხვი იხ. соксун||коксунь, каргаль, селезень

იხვი იხ. утка||уточка

იხვი იხ. каумбак||савка

იხვი დედალი იხ. селезня

იხვი მამალი იხ. гакун

იხვი: ციბირის იხვი იხ. аклей

იხვი: ფლატონ იხვი იხ. атайка

იხვეთამა იხ. სეკატი

იკაბი იხ. ряска||ряс||куропатка

იკაბის ბალახი იხ. ურტი

იკალი იხ. грешкий орех

იკალი იხ. олово

იკალტოზა იხ. каменшик

იკალქვის||ფხალი იხ. бредоква

იკალქუა იხ. ნაცრის მარილი

იკალქუა იხ. ქუთასაონა

იკალქვის მარილი იხ. ნაცარტუტის მარილი

იკალმხა სოკო იხ. სოკოვოლტა

იკალმხის||თრია||თავი იხ. пеструшка||форель

იკალმხი იხ. крошица||пеструшка||форель

იკალმხის||ყირიმის კალმხი იხ. ბუფუნდელა

იკალმხის სოკო იხ. მანქოლა

იკალმხის სოკო იხ. опенки

იკმა||ტერგო||კლდის კამა იხ. копер||копр||ук-
роп||анит||кроп||жабрица

იკმხეი იხ. буйло||буйвол

იკმხატური დოყა იხ. гладыш

იკნაფი იხ. конопель||песконы||пеньки

იკნაფიკი იხ. ღინბარა

იკნთარიღე იხ. შვანკის ბუზი

იკნკრა იხ. ალაფარა

იკნჯარი იხ. აფრიკის ვირი

იკნჯარი იხ. осел дивший||дикий

იკნჯარი||ველური ვირი||კარაული||საქელარი||ვირი
იხ. онагр||осел дикий||осел||ослица

იკარი იხ. каперсы

იკარკინა იხ. леш||лещик

იკაბეცა იხ. хариус

იკეი||ხალკედონის კეი იხ. бечета

იკეი||ტალი იხ. кремьнь

იკარავა იხ. недотыка

იკარაული იხ. კანჯარი

იკარანდაში იხ. карандаш

იკარიჟ იხ. хавсык

იკარხანა იხ. карась

იკასია იხ. кассия

იკატაბარდა იხ. тальник

იკატატირე იხ. ветла

იკატისბალახი||ასარიონ იხ. асарон

იკატისბალახი||ველურიანა||მაწის საყმელა იხ. бал-
дырьян||маун

კატისბალახა იხ. მიწის საყმელა
 კატის ვაშლა იხ. коткония
 კატის ვერცხლა იხ. кошечье серебро
 კატის თულა იხ. кошечей глаз
 კატის ოქრო იხ. кошечье золото
 კატისტოტა||კატის ფეხა იხ. кошачьи лапки
 კატისტოტა იხ. горлянка||кошачьи лапки
 კატისფეხა იხ. კატისტოტა
 კატის ძუძუ იხ. молоко
 კატუნი იხ. мамуль
 კაცის ქუა||გურგალა||პრეტყულო ქუა იხ. глиста||
 глиста круглая||глиста плоская
 კაქკაი იხ. сорока
 კაქკაი იხ. ხაყო
 კაქკაი: წყლას კაქკაი||ზღუას კაქკაი იხ. во-
 дяная сорока||морская сорока
 კაქკაის მჟაუნა იხ. сорочей шавель
 კბილა თევზი იხ. зубатка
 კბილოსძირა იხ. зубной корень
 კბილმრავალი იხ. вырезуб
 კბოღოვანი იხ. луда
 კელღას კოსალა იხ. синевоза
 კელღას ძურწა||ღღუ და ღამე იხ. день и ночь||
 пристенная трава
 კელღას ძურწა იხ. кевრცხბალახა
 კენკრა||დათვთხილა||ძეძვი იხ. крушина
 კენკრა იხ. მკლას აკაალა
 კერატი იხ. ეშვი
 კერასტი||რქიანა გველი იხ. кераст
 კევრთევზი იხ. куша
 კევრნა იხ. куна||куница
 კევრცხბალახა||კელღის ძურწა იხ. пролеска
 კეპაროზი||სარო||ალვის ხე იხ. кипарис
 კელინაი იხ. ზირა
 კელინჩი იხ. драцуне||терн||бодлак
 კიბო იხ. рак
 კიდონტი ოსელო||ოსელოჩეკ
 კიკოტრედი იხ. голубь козырной
 კილაშერა იხ. зерлик
 კინამო||დარიჩინი იხ. кинамон||корица
 კიოტა იხ. ბეკასი
 კიოტა იხ. плавунчик
 კიპაროზა იხ. кипрей
 კიკიტი იხ. кобец||кобчик
 კისერტრიალა იხ. вертошейка

კისერქანქარა იხ. плисна||вертошейка||крути-
 голов
 კიტო იხ. кит
 კიტრა ბალახი იხ. ასისთავა
 კიტრანა თევზი||თევზლამაზი იხ. корюка||корюш-
 ка
 კიტრი იხ. огурец
 კლდე||ქუა||ლოდი იხ. камень
 კლდის ბელურა იხ. каменка
 კლდის ღემა იხ. очиток
 კლდის თევზი იხ. колбза||пескарь
 კლდის კამა იხ. кам
 კლდის კოკონა იხ. коконა იხვი
 კლდის კრანა იხ. зверобой каменной||зерляк
 კლდისნიორი იხ. შთის ნიორი
 კლდის რქა იხ. რქის ქუა
 კლდის ქარვა იხ. საქსი
 კლდის ქლაივი იხ. слива каменная
 კლდის ცხურა||ჩიხვი იხ. каменной баран
 კლდის ხახვი იხ. каменной лук||бутун
 კობრაქა იხ. ღაჯო
 კობრი იხ. გოქა
 კოდალა იხ. пузатка||дровосек
 კოდალა იხ. дятел трепалой
 კოვზბალახი იხ. ложечная трава
 კოკობა იხ. ღლაბეტა
 კოკობა იხ. подуст
 კოკონა იხვი||კლდის კოკონა იხ. моклок||чирок
 каменной||чиренок
 კოკორინა იხ. полевой чирок
 კოლოზბური||კელუმბორა იხ. чистик
 კოლუმბარა იხ. юрок
 კოლუმბურა||მეხაცხვრა იხ. дубоноски
 კომბოსტო იხ. капуста
 კომბოსტო ყუთვილიანი იხ. капуста цветная
 კომბოსტოს კია თუ მატლა იხ. капустник
 კომში იხ. гутей||айва||пигва армуд||квит||гун
 ||гуны
 კონიო იხ. сарана
 კონიო||შროშანა იხ. ландыш
 კონიტო იხ. прострель||прострельная трава||
 прегред
 კონხლოო იხ. ზღვის ძაღლი
 კორახის ხავსი||სკეოთერი ერკემალა იხ. баранец
 კორინფთა||ჩიტის ყურძენა იხ. коринка
 კოსალა იხ. дятел

კოლონ. კომარ
 კოჩივარდა იხ. კულმებო
 კოწახური იხ. ბარბარის
 კოქა იხ. ინბირь
 კრავი|ბატკანი იხ. ягня||ягненок||ягненок||агнец
 კრაზანა იხ. оса||о́са
 კრაზანა იხ. зверобой||зверобойник
 კროკოდოლო იხ. ლევიათან
 კროკოდოლო იხ. ხეინქი
 კრცხილა იხ. бую
 კრწილა იხ. ჭიბა
 კრწილის ბალახი იხ. ჩაღუნა
 კუ იხ. зелья||желья||черепаха
 კუდალა იხ. поганка
 კუდო იხ. ჟორის ძეა
 კუდსადგისა იხ. шилохвост
 კუდქანქარა||ბოლოქანქარა იხ. гжиголка||гузница
 კუზთევა იხ. горбуша
 კულმებო||კოჩივარდა იხ. уман||девясил
 კულმები იხ. ცხრალონა
 კულმები იხ. оман||двесил
 კოლუმბარი იხ. юрок
 კულუმბორა იხ. чистик
 კულუმბურა||მუხახევირა იხ. жогарка||дубоноска
 კულუმბური იხ. снигирь
 კუნელი||სკენელი იხ. бересбрек||боярышник||бересклеть||брусклеть
 კუნკრუშა იხ. крыжовник||крыжберсенъ
 კუნძელი მხურვალე იხ. лавда
 კუნძელი||კალაქი||ხეტესი იხ. остров
 კურდელი იხ. заяц||русак
 კურდელი: მიწის კურდელი იხ. бабук||табарганы||земляной заяц
 კურდელ-თავი||ტურათავი იხ. чекушка||чекалка
 კურდელისთათა იხ. дягельник||дятловник
 კურდელის კომბოსტო იხ. заячья капуста||скрипун трава
 კურდელის მკაუნა იხ. заячий шавель
 კურდელის მკაუნა იხ. кашка
 კურდელის ნორა იხ. заячий чеснок
 კურდელის ტბა იხ. заячий лапки
 კურდელისძირი||კუშენიგზისა იხ. заячий корень||подлесник

კურკანტელი იხ. вересклед||цветовник
 კუროსთავი იხ. волчец||осот
 კუროსთავი||ძირხვენა იხ. лапушник||репейник
 კუროსთავი||ძირწა||ძირხვენა იხ. репейник||репашник
 კუტაბალახი იხ. пахуны||кадило
 კუტიშალია იხ. кашинок||кузнечик

ლ

ლაგლაგი ფრანგი იხ. выпь
 ლაინა იხ. агарь
 ლაინა იხ. турухтан
 ლაკლაქი||ყარეატი იხ. цапля
 ლალი იხ. სარდონიქსი
 ლაონი იხ. лава
 ლაქა||ფიჩხული იხ. сиг
 ლაქვარი იხ. лазурник
 ლაქი იხ. кутерьла
 ლახოსტაკი იხ. кровавик
 ლაზნი||ლიტონი საცმელი იხ. ливан
 ლევიათან||კროკოდოლო||ხეითქი||ნიანგი იხ. левинафан||крокодил
 ლეკვი ლომისა იხ. скимен
 ლელი||ტატაში||ვეგირი||შლაშის ბალახი იხ. осока
 ლელი იხ. შერდელა
 ლეში იხ. ожина||ситник трава
 ლემურა იხ. გარდამრიდე
 ლენცოფა იხ. ბალცოფა
 ლენცოფა იხ. белена
 ლერწამი||ჩალა იხ. камыш
 ლერწამარი იხ. бамбук||тресник
 ლერწამისა ანუ ჩალის შაშვი იხ. შაშვი
 ლელვი იხ. смоква
 ლელვის ჩირი იხ. винная ягода
 ლელვის ხე იხ. смоквеница||адамово смоква
 ლელვსულელი||ველური ლელი იხ. ягодицина
 ლითონი||მადანი იხ. минерал||руда
 ლილა იხ. ინდიგო
 ლილა იხ. кубовая краска||индиг
 ლილა იხ. крутик
 ლილიფარი||ნინოფი იხ. кувшинчики||кубышечки||одоленъ
 ლიმონი იხ. лимон
 ლიმონი იხ. цитрон

ღია იხ. **торица**
 ლისანსური იხ. **კარის ენა**
 ლიტონი საკმელი იხ. **диван**
 ლიფსიტა იხ. **белая рыба||бельчуг**
 ლიფსიტა იხ. **бельчуг||белая рыба**
 ლობია იხ. **ოსმალის ლობიო**
 ლობიო||ისპანური ლობიო||ასპალანტი იხ. **асплас**
 ლობიო იხ. **турецкие бобы||бобы**
 ლოდი იხ. **კლდე**
 ლოკიანა იხ. **улитка||улитка**
 ლომეფეხი იხ. **სამეფელი**
 ლომი იხ. **лев||левик||львище||львица**
 ლომისათა იხ. **росница||львова лапка**
 ლომისთვალა იხ. **левкой**
 ლომისებილი||დიდი ვარდკაქა იხ. **кульбаба||**
одуванчики
 ლომისტოტა იხ. **ლომისათა**
 ლომეფეხი იხ. **леопард**
 ლომეფეხი იხ. **морж**
 ლორტუქი||გველთევზა იხ. **минога**
 ლოსი||ირეშქარი იხ. **лось||лосик**
 ლოსი||ქროხირეში იხ. **сохатый||лось**
 ლოფორთქინი||ზღვის ლოკიანა **კამბატყერი იხ.**
байдарка
 ლოქი იხ. **сом**
 ლოქორა იხ. **შეყინულა**
 ლოქორა იხ. **წყლის ლოკიანა**
 ლოხი იხ. **лох**
 ლურჯი იაგუნდი იხ. **яхонт синий||сапфир**
 ლურჯი კრაზანა იხ. **зверобой лазоревой**
 ლურჯი კულმუზო იხ. **выпадочная трава**
 ლურჯი სოკო||შეხათ სოკო იხ. **дуплянка**

8

მაგნიზია||შავი მაგნიზია იხ. **марганец**
 მადანი იხ. **ლითონი**
 მადნის თავეი იხ. **ზაზუნა**
 მაზარიონი იხ. **მგლის პილილა**
 მაზილა იხ. **ჯანდნარა**
 მათათა იხ. **თავის შტები**
 მაიმენი||ციდამტკაველა იხ. **мартышка**
 მაიმენი ყაპუნენა იხ. **ციდამტკაველა**
 მაკრატელა იხ. **клест||клестовка**
 მალაღური იხ. **иволга**
 მალთო იხ. **деготь||смола**

მაშალი დაკოილიო **შინაურა ლორი იხ. боров**
 მაშალი იხ. **селезень||гагкун**
 მაშალი კატა იხ. **кот||котик||котиче**
 მაშალი ქათამი იხ. **кочет**
 მაშესკერდელა იხ. **მაჩე**
 მაშლისბალახა||ქრისტეს სისხლა იხ. **петушок гра-**
ва||чистяк||ирь
 მაშლის ბიბილიო||მაშლისთავა იხ. **петушьи голова-**
ки
 მაშლისთავა იხ. **მაშლის ბიბილიო**
 მაშლისთავა||დედოფალა იხ. **головки петушьи**
 მაშლისთავარტყელა იხ. **бархатник||петушей**
гребешок||петушей||гребень
 მაშლისევერელა იხ. **каплун**
 მაშისიძირა||მანდრაგორა იხ. **мужеской корень**
 მაშობელა იხ. **მეგებზალა**
 მანდრაგორა იხ. **ადამის თავი**
 მანდრაგორა იხ. **მაშისიძირა**
 მანდრაგორა იხ. **мандрагор**
 მანნა იხ. **манна**
 მანყელა იხ. **денежник||полущечная трава**
 მანყელა ბალახი||კაობრს ჩაი იხ. **луговой чай||**
полущечная трава
 მანკოლა||კალშახის სოკო იხ. **пестряк||пестрец**
 მანკუა იხ. **чиж||чнжик**
 მარჯერი იხ. **хрущ**
 მარალ იხ. **марал||олень**
 მარგალტა||შიუსწრო ბალახი იხ. **бельцы||ско-**
ропелка||маргаритки
 მარგალიტი იხ. **жемчуг||бисер||маргарит||бурми-**
тская зарна
 მარგომეშვი იხ. **мышьяк**
 მარგომეშვი იხ. **сулема**
 მარგომეშვი ყვითელი იხ. **мышьяк желтый||лет-**
чатка
 მართერი იხ. **ლომისთვალა**
 მარიამსაკმელა იხ. **შინდა მარიამის ბალახი**
 მარიამ ქაიიხი. **კუა**
 მარილა ბალახი იხ. **карагазин**
 მარილი იხ. **соль**
 მარილასი იხ. **солянка**
 მარმარილო იხ. **мрамор||мрамор**
 მარტია იხ. **ფიჭვის ჩიჭკვა**
 მარტორქა იხ. **единорог**
 მარქემილა იხ. **ამლგამა**
 მარწყვი იხ. **მელისკაქალა**

მარწყვი იხ. клубника||земляника
 მარწყვისთვალა იხ. костенец
 მარწყვ-მაყვალა იხ. княженица
 მარხია||ძოვრიპარია იხ. могиляк
 მარჩანი იხ. ძოწი
 მარჩანი იხ. жавороппник
 მარჩანი იხ. дербнишчок
 მარჩნისძაფა იხ. ზღვის აბრეშუმა
 მასშერი იხ. ხავერდა
 მასტაკი||დანამისტიკი იხ. мастика
 მათიტელა იხ. ბატის მამლომელა
 მათიტურა||ჯორის ძუა იხ. спорыш
 მატლი იხ. ჭიაყელა
 მაღარა იხ. ქუაბი
 მაღდანოზი იხ. бутень
 მაღნარი იხ. грач
 მაღნიტ იხ. магнит
 მაყვლის ჩიტა იხ. малиновка
 მაყვლი იხ. морошка
 მაყლა იხ. კნდურა
 მაყუალი იხ. ежевика||команиха
 მაჩეი||თაფხიალთა||მამისკურდღელა იხ. барсук||
 язвец||язвик||хирогриль||кролик||коро-
 лек
 მაჩქლარბა იხ. дикобраз
 მაწენის დღა იხ. сывороточная трава
 მახათა იხ. жестер||придорожная иголка
 მახაყანა რ. ქვრიშონა
 მახაშრა იხ. шапки||шапочк
 მახოური იხ. ცოდეს ჭია
 მახრა იხ. ერვისი
 მგირსი იხ. მიჩისნა
 მგელი იხ. თათრი
 მგელი იხ. волк
 მგლისბალახა||მგლისხორხა იხ. бабки волчьи
 მგლისკაქალი||ქენკერა||მგლის ჭლარდალა||ძეძე იხ.
 волчьи ягоды||крушина
 მგლის ლობიო||ზანჯოლა იხ. боб волчий
 მგლისპილილა||მზაბრიონი||მგლის ხრო იხ. вол-
 чье лыко||волчий перец||ягодки||плохо-
 вец
 მგლისსაღებელა||თათრისეაშლა||ცხრაბეაფა იხ.
 жимолость татарская
 მგლის სოკო||წიფლის სოკო იხ. волнуха||вол-
 жанка
 მგლის სოკო იხ. ჭლამანა

მგლისყურძენა იხ. ჩიტეაშლა
 მგლისენკარა იხ. волшебная кропива
 მგლისხორხა იხ. мглисბალახა
 მგლის ხრო იხ. მგლის პილილა
 მგლისჭლარდალა იხ. მგლისკაქალი
 მგრგვინავი გველი იხ. გველმეხი
 მღენარი იხ. черноталь
 მღოავი იხ. горчица
 მეგზურა იხ. მხეგრთელა
 მეგზაურა იხ. ჩხართვი
 მეთისურა იხ. шеврононх
 მელა იხ. მელი
 მელანთეგზი იხ. ზყრალა
 მელი||მელა იხ. лис||лиса||лисица
 მელისკაქალი||მარწყვი იხ. земляника||земляни-
 ца
 მელის-კელა იხ. ათასფოთოლა
 მელისკელა იხ. ათასფურცელა
 მელისკელა იხ. жабры чертовы||лисей хвост
 მელისკელა იხ. пшима
 მემატლია||მწყურის მყუანებელი იხ. дергач||коро-
 тель
 მეჩქენელა იხ. бодлак
 მერცხალა იხ. персгузия
 მერცხალი იხ. ластица||ласка||лясточка
 მერცხლისბალახა||წვერიანა||ქრისტეს სისხლა იხ.
 бородавник
 მერცხლის ბალახი იხ. წყლის მკაუნა
 მერცხლის მღვეპარი||ნამგალა იხ. косатка||стриж
 მერცხლის ფაზარი იხ. косатник
 მესიკა იხ. чечет||чечотка
 მეფცხბუქა იხ. царския кудри||сарана алая
 მეფისთეგზა იხ. შამაია
 მეფის სეიბტა იხ. коровьяк||царской скипетрь
 მეფიგვია იხ. ფიქვის ჩიოგვა
 მეფშალია იხ. პრანჭია
 მეშლაშა იხ. სეცინანა
 მესხზბარა||შულღარა იხ. плистовка
 მეძებარი იხ. ляговая собака||выжлец
 მეძეკა იხ. წყლის მკაუნა
 მზარელა||თეგზიულაბია ||შაქიკია იხ. повар
 მზესზარენე იხ. солнечный оборотник
 მზის ღა||მზის ღობილი იხ. ვარდაკაბა
 მზისკუარი იხ. солнечная роса
 მზლურდელა||მუნანკალი იხ. овод

მთვლეშარო || გუგულისტრენლა || ძაღლისყვერა იხ.
 дремлик || кокушкины слезы
 მთის ბავრუკა იხ. ქვა ღრუბელა
 მთისთავადა იხ. горный княжник
 მთის კერინჩხა იხ. ტრედის მოცვა
 მთის მერცხალი იხ. ნამგალა
 მთის წიორი || კლდისწიორა იხ. слизун
 მთის სუმბული იხ. белоусь
 მიმინო იხ. перепелятник
 მინდვრის ნიღვეი || ცვლური ზღოვეი იხ. полевая
 горчица
 მინდვრის ოქრო იხ. პატარა ასისთავა
 მინდვრის ჟოლო იხ. малина степная
 მინდვრისტოცხა იხ. вашлочек дикой
 მინდვრის ტორუა იხ. жаворонок степной
 მინდვრისქათამა || ტყისქათამა იხ. гагара || куйка
 მინდვრის შროშანა იხ. сивка
 მინერალი იხ. крушец || руда металлическая
 მირონთევი იხ. мирон
 მირსინა || მვირსი || მურტი იხ. мирсина
 მისანის ბალახი იხ. колдунова трава
 მისხალა იხ. პატარა ასისთავა
 მიუსწრო ბალახი იხ. скороспелка || бельцы || бу-
 квница
 მიდარულა იხ. мордовник || прикрить
 მიწა იხ. земля
 მიწალები იხ. купорос
 მიწამკვარა იხ. горф
 მიწაყარტი იხ. გაჭი
 მიწის ბებერა || დედაზარდალი იხ. мизгирь
 მიწისეაშლი იხ. яблочно земляное
 მიწის კაკალი იხ. земляной орех
 მიწისკურდღელა || მსტეცნებარე იხ. еврашка || сенос-
 тав || чечбонз || тушканчик || земляной заяц
 მიწისკუაშლა იხ. შაშთარა
 მიწისკუამლა იხ. земляной дым
 მიწის ლომი იხ. ხვლიკი
 მიწის მთხრელა იხ. землеройка
 მიწის მცრელა ბუციოტი იხ. лилик || нырок
 მიწისმღლო იხ. თხუნველა
 მიწისმუშა იხ. თავდარგულა
 მიწისსაკმელა || ვალერიანა || სუმბული იხ. земляной
 ладон
 მიწის საკმელა || კატის ბალახა || ვალერიანა იხ.
 балдырьян || земляной ладон || асаром
 მიწისსაკმელა იხ. ფოლორცა

მიწისსაკმელა იხ. ладон земной || маун
 მიწის ტორუა || ქოჩორა ტორუა იხ. жаворонок.
 земляной ანუ хохлатой
 მიწის ძაქველა || ღათის ყურბენი იხ. брусница ||
 брусника
 მიხაკი იხ. гвоздика
 მკალია იხ. акреды
 მკალია იხ. пруги || пружие
 მკალია იხ. саранча
 მკელიანა იხ. песчанка
 მკელბელა იხ. какюр || каювер || чистик
 მკერდაი || მცირე ტუხტი || ტუხტატი 'იხ. грудаш-
 ник || груднишник || малой проскурняк
 მკერდთილი || ფხა უხეი იხ. сапа
 მკერდის მიწა იხ. თეთრი მიწა
 მკვერავა იხ. крыжак || куйка
 მკლავეწეულა იხ. калган
 მლაშა იხ. карагезин
 მოკლეისერა იხ. короткошея
 მომბიგბელა || აქლემისეაშლა იხ. заманиха
 მონავეარი || ფუტყარი იხ. шмель
 მორთული || თაღლითი იხ. бусы
 მორიგულა იხ. череда
 მორიელი იხ. ღრიანკელი
 მოსტენილი იხ. свиц
 მოტყინარა || ენძელა იხ. пламенный
 ზოცი || სელმაჯი იხ. черница
 მოცი იხ. ტრედის მურაკა
 მოცხარა იხ. таранушка
 მოცხარა || როკოსყურბენა იხ. жеровина || клюква
 მპარსულა იხ. შამაია
 მჟაუნა იხ. ежовник || кислая трава
 მჟაუნა იხ. шавель
 მჟაუნა || ჭრინატელა იხ. кислица
 მჟაუნა: დიდი მჟაუნა იხ. цегრის ბალახა
 მრავალთავა იხ. многоголовник
 მრავალპარღა იხ. ჩხართვი
 მრავალპარღა იხ. бабка трава || попутник
 || поддорожник
 მრავალპარღა: დიდი მრავალპარღა იხ. вербей-
 ник
 მსტენიარე იხ. თივის ზღმგელა
 მსტენიარე იხ. მიწისკურდღელა
 მსტენიარე იხ. пшуха
 სუქანა || ფარუნი იხ. ღანდურა
 მსხალი იხ. груша

მსხალი იხ. дупя
 მსხვილანტა იხ. კეტუა
 მსხვილი მარგალიტი იხ. бурмитская зерна
 მტრალა ბალახი||ჩოლანი||აქლემისჩაი||ქედუნა იხ.
 вербовник||плакун
 მუგუნალი||მამხოველა იხ. головня
 მუგუნალი იხ. куколь||головня
 მუმლი იხ. кохра
 მუნის ბალახი იხ. воронец
 მური იხ. смирна||мирра
 მურტი იხ. მირსინა
 მურტი იხ. мирт
 მურწა იხ. ექვსღვანა მურწა
 მუშა ქოფაქის გუარი იხ. мопс||мопсик||моска
 მუტელეკუთელი იხ. желтопузик||желтопуз
 მუტელეკუთელი იხ. пискозоб
 მუხა იხ. дуб
 მუხათ სოკო იხ. ლურჯი სოკო
 მუხაცხვირა იხ. კულუმბერა
 მუხაცხვირა იხ. дубоноска
 მუხლუხი იხ. шершень
 მუხნარა იხ. стародубка
 მურინავი იხ. აბლაყი
 მქრქალა კრაზანა იხ. зверобой синий
 მლაიზიბი იხ. ღამურა
 მღებრისანწლა იხ. ციმბირის ანწლა
 მღრინავი||ჯავახოვრეა||ყაყაყი|| ფარშავანგი იხ.
 синеворонка
 მყავი იხ. табарган
 მყრალა||მელანტევი იხ. гниус||каракатица
 მყრალი გვირილა იხ. какорва
 მყუარა იხ. შავი ბაყაყი
 მჩქეული იხ. ძერთა მუფე
 მჩხართელა||მეგზატრა იხ. пуночка||поддорож-
 ник
 მციუვანა იხ. яшур
 მციუვი||სინჯაფი იხ. векша||белка||бллок||веверица
 მცონარა||ბოლო წითელი იხ. ленок
 მცოხენელა თევზი იხ. სკაროსი
 მძინარა||ღედოფლა იხ. соня
 მძინარე იხ. ზაზუნა
 მწავი||წავი იხ. выдра
 მწარე ნუშის ხე||ნუში||ნუშ-ატამა იხ. бобовник
 ||персики дикие
 მწევარი იხ. карп
 მწერაქი იხ. жу желица||жу желка||жу жел ь

მწერი||ბუზი იხ. козявка||букашка
 მწერი იხ. щука
 მწევანე თვალა იხ. изумруд
 მწევანელი იხ. зельне
 მწუნე კოსალა იხ. дятел зеленой
 მწუმის ჩანთა იხ. пастушьи сумки||чижовой
 глаз||крупка
 მწუერი იხ. перепел||перепелка
 მწუერმარხილი იხ. крастель||каростель
 მწუერჩიტა იხ. всяшка||овсяка
 მწურის ბალახა||ძურწა იხ. перепеловная трава
 მწურის მუგუნებელი იხ. მემატლია
 მკადიანა იხ. ჭილტაში
 მკვირნავი||ბოლოცეცხლა იხ. горихвостка
 მკნავი იხ. ряжина
 მხალი მწევანელი იხ. зельне||былне||элак
 მკეცი იხ. зверь
 მხეც-ფორაქი იხ. белуга, белуха

6

ნავთი იხ. нефть
 ნაზი დროკ
 ნათელთევი||რედუნი აკკულა ||მოკი
 ნათელმოსილა||ციცინათელა იხ. светоноска
 ნათელი იხ. ჭვარა ბალახი
 ნაკერჩხალი იხ. паклен; неклен
 ნაკერჩხალი||თეთრი კრცხილა იხ. клен
 ნამგალა||მერცხლის მღევარი||მთის მერცხალი||
 ბოლომეკედა იხ. стриж ||костатка
 ნანა იხ. პიტნა
 ნარგზი იხ. нарцисс
 ნარდი იხ. нард
 ნარინჯი იხ. თურინჯი
 ნარჩიტა იხ. гиль
 ნარცეცხლა იხ. чертополох
 ნარბაშნაშა იხ. შმინდა მარიამის ბალახი
 ნაფოტა იხ. ჰიკყინა
 ნაცარტუტის მარილი||კალექვის მარილი იხ. ал-
 кали||сода
 ნაცარტუტის მარილი იხ. ნაცრის მარილი
 ნაცრის მარილი||კალექუა||ნაცარტუტის მარილი
 იხ. поташ
 აძვი ღობანისი იხ. кедр ливанской

ნაძე: ციმბირის ნაძე იხ. кедр сибирской
 ნახირალ შავალი თევზი იხ. кайко||кета
 ნეგო იხ. медуника||лабазник
 ნეზი იხ. ლორი
 ნელმა იხ. нельма
 ნელსაცხებელი იხ. ароматы
 ნელსაცხებელი||ბალახი იხ. мазь||бальзам
 ნეშეცის კოჭა იხ. немецкий инбьер||образки
 ნეშთეფა იხ. игла
 ნეშთიარია||თათარა იხ. стрекоза
 ნესეი იხ. дыня
 ნეხვის ჭია იხ. жук||жулет
 ნეხვის ჭია||ჭიაფანდურა იხ. вонючий хрущ
 ნიანგი იხ. левеиатан
 ნიანგი იხ. ხეინგი
 ნიამორი იხ. кабарга
 ნიახური იხ. селдерей
 ნინოფი იხ. лилофარი
 ნორი იხ. чеснок
 ნიჟარა ||ხამანკა იხ. устрица||ракушка
 ნისკარტკლული იხ. шурка
 ნიყვა იხ. ზეთიანა
 ნიყვი იხ. рыжик
 ნიშადური იხ. нашатырь
 ნოტიოს ხავსი იხ. бодяга
 ნუ დამეიწეებ იხ. незабудка||незабудь меня
 ნიუქია იხ. калужница
 ნუშატამა იხ. персики дикие||бобовник
 ნუშატამა იხ. მწარე ნუშის ხე
 ნუში იხ. მწარე ნუშის ხე
 ნუში იხ. миндаль||бобовник
 ნუშის ხე იხ. аминдал

ო

ოთხკოსანი||ზოკოს ჭია იხ. слизень
 ოშვალო იხ. поляй
 ონტკოფა იხ. დუღღებელა
 ონტკოფა იხ. ურიის ბალი
 ოპალი||ზღვის ცრემლი იხ. опал
 ორაველი იხ. лосось||лох
 ორმუტელი იხ. двуутробка
 ორნიეთოსანი||ამფიბია იხ. амфибия
 ორფერი იხ. ფიჩქ ბალახი

16. ი. ბაგრატიონი

ორფოთოლა იხ. двулистник
 ორშინო იხ. გოგრ-სვეური
 ორძალი იხ. фиена
 ოსმალის ლობო||სარის ლობო||ლობია იხ. боб
 турецкий
 ოსმალის ჩაი იხ. საღბი
 ოსპი იხ. лядца
 ოსპი იხ. сочевница||чечевица
 ოსპი იხ. чечевица
 ოსურნელა იხ. душица
 ოფოფი იხ. пустошка||удод||потатуйка ||вдод
 ოქრო იხ. золото
 ოქრომწერი იხ. златница
 ოქროქეა||აყი იხ. агат
 ოქროს ბარდა იხ. золотарник
 ოქროსთავა იხ. златоглав
 ოქროსღელა იხ. снуха||васялюк
 ოქროსთერა იხ. записса||золотуха
 ოქროსქოჩორა იხ. златоволосник||златоголов-
 ка
 ოქროსყურა იხ. სათბის საღმის ბალახი
 ოქროსყურა იხ. золотень||золотушник||золо-
 тая розга
 ოქროსცოცხა იხ. лоскутной цвет||васнлек||
 василочек||василук
 ოქროსწარბა იხ. златобровь
 ოქროსწეკლა იხ. розга золотая
 ოხრა||წილი||ფერი ||სინი იხ. охра||вохра
 ოხრაშუმი იხ. петрушка
 ოშომა იხ. кротовник||буда
 ოყარი||ჩანჩი იხ. чапура||цапля

პ

პაიზონი იხ. ხალკედონის ყავი
 პაიზონი იხ. перелифт
 პანტკა||დენდარელი იხ. грушница
 პატარა ასისთავა||მისხალა მინდერის ოქრო იხ.
 золотник полевой||золотникова трава||
 золототысячник
 პატარა თარბი იხ. чалбыш
 პატარა ძირხენა იხ. ლელელუნტა
 პატარა შალარა იხ. черемха
 პატარა წალიყა||თუღარი იხ. борец||прострель-
 ная трава

ბეპელა იხ. ბაბოჩა

ბეპელი იხ. мотыль||мотылиок

ბეპელი ბალახი||ბაღლინჯოს ბალახი||ზღვის ვარ-
დი||ბაღლინჯოს მსერელი იხ. клоповник||
багульник||багульник||багунь

პეტრეს ქუარი იხ. петров крест

ბილაბილა სოკო იხ. груздь

ბილაბილი იხ. перец

ბინასა||ჩამოევი იხ. пиногор

ბინკა||ჩიქვი იხ. ерш||иорш

ბირაშუშელა||ხრენდილი იხ. катран

ბიტნა||ნანა იხ. мята

ბიტენი იხ. сосна

ბლატე იხ. ფრთაწითელი

პორფირის ქუა იხ. порфир

პრანწია||მეფშალა||ყარანა იხ. пихлица||пихгал-
ка||луговка||чибес||пняница

პრანწია||წივიწივა იხ. пыжик

პრენი იხ. свинец

პრეტელი ქუა იხ. კაცის ქუა

პრეტელსებრა იხ. широконос||плутонос

ე

ენგარო||შაბიშანი იხ. купорос

ენკელურა იხ. клопец

ეოლი იხ. малина

ეოლო მინდერის ეო იხ. малина степная

ე

რაკითხალი იხ. жерновки||жернов

რაფინდი იხ. დაფნი

რაფინდის ზეთი||დაფნის ზეთი||ზეითენი იხ. бон-
ковое масло

რაშთევი იხ. სკიოდოსი

რედუნი იხ. ნათელ თევზი

რევენდი იხ. ремень

რეინა იხ. железо

რეინელა იხ. შამპია

როკო იხ. тетереви||тетерея||тетерка||косач

როკოსეურძენა იხ. მოცხარა

როკოსეურძენა||ტბისმოცხარა იხ. клюква

რტონი პალესტინის ტირიფისანი იხ. верба неру-
салимская||агновы ветви

რქავერცხლა იხ. რქის ვერცხლი

რქავერცხა იხ. ცხვრის ქარახსი

რქავერცხალი იხ. რქის კეტეცავი

რქავერცხა იხ. ისპანური ლობიო

რქიანი გველი იხ. კერასტი

რქის ვერცხლი||რქავერცხლა იხ. роговое сереб-
ро

რქის კეტეცავი||რქავერცხალი იხ. роговой сланец
რქის ქუა||კლდის რქა||გველის ენა იხ. роговой
камень

რქოსანა იხ. рогатка рыба||колючка

რქიანა იხ. бесово молоко||молочай

რწყილი||ბირა იხ. блоха||жнпы

ს

საბრი იხ. алой

საბრძო გაქუავებული თევზის კბილი იხ. жабник

საგუ იხ. омет

სადაფი იხ. ბაკანი

სადაფის ბალახი||ტეგანი იხ. козачья рута||ру-
та||руган

სად მომკლევ||მუხომოცია სოკო იხ. мухомор

სავაი იხ. дудак||драхва

საზამთრო იხ. арбуз

საზოგადო ბოლოკი იხ. редька, редька земля-
ная

საზოგადოდ მოსავალი მცენარი იხ. жито

სათიბის სადაფის ბალახი||ოქროსყურა იხ. луго-
вая рута||золотуха трава

სათიბის ტორუა იხ. жаворонок луговой

სათითურა იხ. ежа||палечная трава

სათითურა ბალახი იხ. наперсточная трава

საკმეველი იხ. ღიშიშა

სალათა იხ. салат

სალაფი||ხუთთითა იხ. жабник||пятипалешник

სალბი||ოსმალის ჩაი იხ. шалфей

სალამანდრო იხ. салада

სალიხა იხ. бакаут

სამარაგლო||ზურმუხტი იხ. смарагд

სამარაგლო||მწვანე თვალი იხ. зурмუხტი

სამართებელთ სალესი ქუა ახ. оселок||оселочек

სამეფო გვირგვინი იხ. царский венец

სამეფო კვერთხი იხ. დათვასყურა

სამეფო სკიპტრა||დღი ზაგავალი იხ. царский
скипетр||коровяк

სამეული იხ. морж

სამოთხის ფრინველი იხ. райская птица
სამოთხის ხე||უღის ხე იხ. рай||райское дерево
სამურავი იხ. россомаха
სამეურა იხ. трилистник
სამეურა||იონჯა იხ. дятлина||дятловина||кашка
სამეურა||ხეთითა იხ. пятилистник||пятипалый-
ник

სამეკელურა იხ. ბოლოჩანგალა
სანდალი იხ. сандал
სანდლოზი იხ. лак
საპონა ბალახი||ქედუნა იხ. мыльная трава||мы-
льник

სარდონი||იაში იხ. сардий||сердолик
სარდონიქსი||ლალა იხ. сардоникс||лал
სარის ლობიო იხ. ოსმალის ლობიო
სარეცელა||ბოლოშავი იხ. лежанка
სარო იხ. კეპაროზი
სასამგვე ყვანის ბალახი||თრიშლანა იხ. завяз-
ной корень

სასომხეთის თეთრი ბალი იხ. черешня
სასტრეკა||გემუღი იხ. бурная птица
სასარასკი იხ. стрепет
სატრეკური იხ. холодец||спаржа||аспараг
საფირონი||ფირუზა იხ. сапфир
საქსი||კლდის ქარვა იხ. гранит
საყა ჩიტრი||გალა ჩიტი იხ. щегол||щеглонок

საყაყუმი იხ. ვარხე ანუ ფლატონი
საყვირა ტრედი იხ. голубь трубастой
საჭირა||ყანჩი იხ. нужда
სახედარი იხ. канцар

სეზისკვერა იხ. повойник
სეზისკვერა||ბალბა იხ. зинзивей
სელანო იხ. гранат
სელაპი იხ. თაღლითა

სელი იხ. лен
სელლაკი იხ. ленолистник
სელმაკი იხ. მოცივი
სენიანი ვერხუა იხ. ხელათი
სეია||ფშალა იხ. хмель
სეეტი წულიერი იხ. смерч||смерщ
სეინტრი იხ. სოლომონის საბეჭდო
სიასამური||ხაზილი იხ. соболя
სიზმარა იხ. сон трава

სიშინდი იხ. кики
სიშინდი იხ. пшеничка||кики
სინაი იხ. ობრა

სინამაქის ფოთლი იხ. александрийский лист
სინამაქის ხის ნაყოფი იხ. александрийские
стручки

სინგური იხ. киноварь
სინდიოფალა იხ. колонок||кулонок
სინელოლა||კედლის კოდალა იხ. желна||попол-
зень

სინგაფი იხ. მტევვი
სირაკლეში იხ. строус||струфион||строфокамилъ||
струф

სირაკაკაკი იხ. серокопытка||сорокопут
სისინა||იხვი იხ. шипун||шипунка
სისხლქარა იხ. вязожелдь||острокоров
სიყუარულის ვაშლი იხ. яблоко любовное

სკაროსი||მტოხენელა თევზი იხ. скат
სკვატი||იხვიათაბა იხ. зуй||зуск
სკვილოსი||რაშთევი იხ. рашпля
სკვითური ერკემლი იხ. კობახის ხავსი
სკვინჩანა||მეშლაძია იხ. песчанка
სკვინჩანო||იადონი იხ. канарейка

სკუნელი იხ. კუნელი
სოკობალაზი იხ. грибовница||кувшинчики
სოკოკოლა||კალმახა სოკო იხ. обаки||опеньки
სოკო ლურჯი იხ. ლურჯი სოკო
სოკოს ბალახი||ბესილის ბალახი||წყლის იხა იხ.
почечуйник||почечуйная трава||черед-
ник

სოლიჩი იხ. гуныба
სოლომონის საბეჭდო||სეინტრი იხ. купена||ку-
пина||соломонова печать

სომხისმაყალა იხ. куманиха
სონიჩი||ზირაკი იხ. чернуха||ягель
სონლელი იხ. крагу||кречет
სოსანი იხ. живокость
სოფოს კამა||ძირდილის ბალახი იხ. вередовец

სოჭი იხ. ель||пихта
სპილენძი იხ. медь
სპილენძის თვალი იხ. зелень горная
სპილენძის ენგარო იხ. медянка

სპილი იხ. слон||слониха||мамант
სპილოლორი||ბელემონტი იხ. бегемот
სრქელი ფისი იხ. вар
სტაფილო იხ. морковь||баркань
სტახსი||ურთხელი იხ. негнучее дерево||тис
სუმბი იხ. порфир

სუმბელი იხ. ფრანგული იარღი
სურმა||ანთიმონი იხ. сурьма||антимония
სურო||ფათალო იხ. блушь
სუნიანი ვერხუა იხ. Осокорь душная
სესანბარი იხ. калуфер||кануфер

ტ

ტალი იხ. კაეი
ტარაკანა||აბანოს ჰია იხ. таракан
ტარბი იხ. ხაეო
ტარბი იხ. амбслек
ტარტანტარესი იხ. боръ
ტატაში იხ. ლელი
ტატაშირტა||თონისტარა იხ. варакушка
ტაშთახთასი იხ. кряж
ტბისა ანუ ზღვის დედალი იხ. гагка||гавка
ტბის მოცხარა იხ. მოცხარა
ტბისქათამა იხ. гагарка
ტეგანი იხ. სადაფის ბალახი
ტეგანი||სადაფა ბალახი იხ. пиган||рута|| коза-
чая рута

ტევნა||ტილის ბალახი იხ. вшивая трава
ტენის ჰია იხ. ასფეკა
ტენის ჰია||ჭუნჭრუკი იხ. мокрица
ტესლონისი იხ. теслонос
ტვია იხ. შტახსი
ტვია||გვია იხ. арца||артыш
ტვია იხ. лиственница
ტიბეროზი იხ. ხაზაზა
ტიგრი იხ. тигр
ტილი იხ. вошь
ტილის ბალახი იხ. ტევნა
ტილის კვერცხი იხ. ннда
ტირეინთო||ბელაკონი იხ. теревинф
ტირიფი: დიდი ტირიფი იხ. ветла
ტირიფი თეთრი იხ. ива||ивки||ивушка
ტიუი იხ. сычь
ტაქანა ფრინველი იხ. дупел
ტეპა იხ. клещ||клешник
ტეპა ბალახი იხ. клешевина
ტოპაზიონი||თეთრი იაგუნდი იხ. топаз||топазион
ტორუა იხ. жаворонок
ტრედი იხ. голубь
ტრედისკვინჩა იხ. гонобель||голубица||пья-
ница

ტრედისმათობელა||ქუტელა იხ. пьяница||го-
лубица
ტრედისმოცევა||მთის კვინჩა იხ. голубичник-
ტრედის შურაკა||მთის კვინჩა||მოცი იხ. пья-
нишник||голубичник
ტირიონი||ტირიონი იხ. косатка 3
ტურა იხ. ყომრალი მელა
ტურა იხ. шакал
ტურათავი იხ. კურდღელთავი
ტუხტი იხ. проскурян||просвирки
ტუვავახილი იხ. кукла
ტუავიქამია იხ. кожеед
ტუე იხ. ხშირი ტუე
ტუვია იხ. свинец
ტუის ბარამჩა იხ. питульник
ტუის ვარდი იხ. ასცილი
ტუის ვარდი იხ. сербаринник
ტუის მამალი იხ. петух лесной||кукша
ტუის ტორუა იხ. жаворонок лесной
ტუისქათამა იხ. მინდვრისქათამა
ტუის ჰაყაჩო||ერთმთვარისა იხ. одномесичник||
ветреница

უ

უგვარო ნარგისი იხ. ფრჩხილა
უგრეხელა იხ. железник||дереза
უღაბზო იხ. ქუაბი ჯღისა
უღის ზე იხ. სამოთხის ზე
უზანი იხ. горд||гордовина
უქადრისა იხ. щелкуха
უქუღმა ნაბარდი იხ. ჩიტვაშლა
ულაყი იხ. ცენი
ულენელი იხ. ვარდუაქვა
უმანკო კრავი იხ. агнец непорочный
უმანკო ტრედი იხ. голубь чистой
უმარლი იხ. белило
ურთხელი იხ. ольха||негнучее дерево
ურისი ბალი||ქუელუმური||ქუელუმური იხ. жидов-
ския вишни||махуны
ურისი ბალი||ონტუფა||დუღუღუბო იხ. вишняя
жидовская
ურისი ბარდა||ბარდაზე იხ. жидовник||золотар-
ник
ურისი ქვა იხ. калчадан
ურისი ყვავი||ყაყავი იხ. жидовский ворони
ურიშა||ქეიშინა იხ. дикуша||гречуха||греча

ურიშა იხ. мятлина
ურჩხული იხ. დრაკონი
ურცი||კაკბის ბალახი იხ. богородская трава||
шебрец
ურწანი იხ. ბერწი
უსუპი იხ. ессоп||иссоп
უსვი იხ. ბერწი

ფ

ფათალო იხ. სურო
ფალაგანა იხ. გელური ვარდკაქაპა
ფალენი იხ. გელაქნური
ფამფარა იხ. истод
ფანფარა იხ. козелец
ფარაოს თაგვი იხ. мышь фараонова
ფარგა იხ. ვირთეუზა
ფარგა იხ. ჭანდნარა
ფართეუზი იხ. камбала
ფარფოონა იხ. одолей
ფარშავანგი იხ. павлин||пава
ფარშავანგი იხ. მღრინავი
ფასკუნჯი იხ. гриф
ფახლანოსი იხ. баклан
ფერი იხ. ოხრა
ფერხმარავალი იხ. морская ветреница
ფეტვი იხ. пшено||просо
ფითლო იხ. сыроега||сыроежка
ფილატონი იხ. ვარხვი ანუ ფილატონი
ფილაქანი იხ. лещадник
ფილაქანი კლდე იხ. ფიქალი
ფილაქონი იხ. слонец
ფიშიამი||საქმეველი იხ. фемиям||ладон||ливан
ფინიქსი იხ. феникс
ფირუზა იხ. საფირონი
ფირუზი იხ. бриюза
ფისი||ასფალტ იხ. асфальт
ფისი იხ. смола
ფიტა იხ. вандыш||сняток
ფიტა იხ. сырок||сырт
ფიტურა||ფიხული იხ. салакуша||салакушка
ფიქალი||ფილაქანი კლდე იხ, плита
ფიქალი იხ. базальт
ფიჩეს ბალახი||ორფერი იხ. мздуница
ფიჩხული იხ. ლაქა
ფიჩხული იხ. ფიტურა
ფიჩხული იხ. голавль||муксун

ფიჭვი ||პიტუნი იხ. певг||сосна
ფიჭვის ჩხიკვა||მეფიქვა||მარტია იხ. кедровка
ფიჭინი იხ. ზღვის ძაღლი
ფოლადი იხ. ბასრი
ფოლო იხ. ქაჩალა
ფოლო იხ. pupavka||пупавник
ფოლორცა||მიწის საყმელა იხ. громдола||маун
ფოლორცა ბალახი იხ. шандра||громдола
ფოცხვერი იხ. островид||рысь
ფრანგული იარაღი||სუმბელი იხ. лавенда||лаван-
да

ფრთაწითელი იხ. თეაწითელე
ფრთაწითელი იხ. ქორკილა
ფრთაწითელი||პლატე იხ. красноперка||плотница
ფრთიანი ყურბელა იხ. ბოლორქიანი
ფრინავი ჩრები იხ. олень летучий
ფრჩხილა||უგვარი ნარგები იხ. ноготки
ფრცხილი||ქოთი იხ. оникс онехий
ფსევავი||დიდი არწივი იხ. беркут
ფსევნი იხ. яшерница
ფური იხ. ბერწი
ფური||ზროხა ღელადი იხ. крава||корова
ფურიჩევი იხ. кошута
ფურისულა იხ. буква||скороспелка||свербгуз
ფურისნს გორჯილა||თეთია იხ. шпнаутер
ფურტული იხ. фисташки
ფურტარი||მონავარი იხ. пчела||шмель
ფურტარის საყა იხ. трутень
ფურტარისსაძრომელა იხ. ჭვარა ბალახი
ფშალა იხ. სვია
ფშერია იხ. овес
ფახლანოსი იხ. баклан
ფხალი იხ. კალაქვისი
ფხალი||ხიცივი||იანა იხ. брюква
ფხალუხვი||მკერდწითელი იხ. синец||сапа

ქ

ქაბის ლერწამი||ხმალა ბალახი იხ. сабельник||
костатник
ქაეთარი იხ. გიენა
ქათმისკუქვა იხ. кура||куроеник
ქათმისმარბოვლა||დღი ცხვირის სატეხელა იხ.
курничья слепота||бородавочник

ქათმის მამალი იხ. ალექტორ
 ქათმის მამალი იხ. кур
 ქათმის მამალი იხ. петух||петель
 ქაღბანა იხ. халван
 ქალსფერა იხ. румяна
 ქაშა სოკო იხ. шампиньон||печерица
 ქარავენა||ზღვის კვირიონა იხ. каравайка
 ქარაქენძა იხ. თმიანა ბალახი
 ქარეა იხ. янтарь
 ქარიულაბია იხ. ღორჯოთ მეფე
 ქარის მღევარა||შავთვალა იხ. просянка
 ქარსალა იხ. ქიქუნა
 ქარსალა იხ. инниха
 ქარქაშა იხ. кундурак||наплав
 ქარქაშა იხ. наплав
 ქარქვეტა||ბურბუშელა იხ. суховершки
 ქაფური იხ. камфара
 ქაფურის ბალახი იხ. камфорная трава
 ქაფშია იხ. ქაშაპანი
 ქაქუში იხ. горностай
 ქაშაბი იხ. язь
 ქაშაპანი||ქაფშია იხ. сельдь||селедка||селедочка
 ქაჩალა||ფოლოო იხ. золотуха
 ქაჩალა იხ. плешанка
 ქერი იხ. ячмень
 ქეკანაფა||ამიანტო იხ. аминат||азбест
 ქვისნახშირი იხ. каменно уголь
 ქვანუში იხ. миндальный камень
 ქვალრუბელა||შთის ბავრუქა||ერისის ქუა||ცეცხ-
 ლისმთის ქუა იხ. пемза
 ქვერგული იხ. ზაფრას ბალახი
 ქვეშეგზარა იხ. копетень||сухой водолень||
 подлесник
 ქვეშეგზისა იხ. чистец||гравилат||гребник
 ქვეშე ტყისა იხ. ევროპის ასარიონი
 ქვეშლაფაფი||ენდრონიკა||დაჭრილის ბალახი||ცუ-
 დაენდრო იხ. подмарийник
 ქვიშინა იხ. ურიშა
 ქვრიმონა||შახაყანა იხ. мятлика
 ქვრცინი იხ. ქურცინი
 ქინაქინა||ცეცხის ქვრკი იხ. хина||лихорадоч-
 ная кора
 ქინქლა იხ. моха||мошка||мышца
 ქინძი იხ. коряандр||кишнец
 ქოთი იხ. ფრცხილი
 ქლიაიე იხ. слива||сливина

ჭონდარი იხ. чабер
 ჭონისძირა||ჭორისყურა იხ. лошаково ухо||саль-
 ной корень
 ჭობი იხ. копицних
 ჭორი იხ. ястреб
 ჭორის ბალახი||თავდარგულა იხ. мохна
 ჭორჭელა||ფრთაწითელი იხ. окунь
 ჭოროგწელი იხ. ბრჭველი
 ჭრისტესბეჭელა იხ. жабиниц
 ჭრისტესთევზა იხ. камбала
 ჭრისტეს სისხლა იხ. მამლის ბალახა
 ჭრისტეს სისხლა იხ. მერცხლის ბაღახა
 ჭრისტეს სისხლა იხ. чистяк||бородавочник
 ქუა იხ. კლდე
 ქუა იხ. матка
 ქუაბი||მალარა იხ. вертеп
 ქუაბი კლდისა||უდაბნო იხ. аскит
 ქუავარსკვლავა იხ. звездочник
 ქუამგბარი იხ. висмут
 ქუასაბონა||კალექვა იხ. мыльной камень
 ქუატალა||თაგვარილა იხ. кварц
 ქუდუნა იხ. მტირალა ბალახი
 ქუდუნა იხ. საპონა ბალახი
 ქუეყნის თუალი იხ. око мира
 ქუეშეგზისა||გარეული ყარამული იხ. грабник||
 гравилат
 ქუეშეგზისა იხ. заячий корень
 ქურქუბა იხ. шафран
 ქურციკი იხ. ჭერანი
 ქურცინი||ქვრცინი იხ. лисица, ласка
 ქუჩულა იხ. ტრედის მათრობელა
 ქუჩულა||ყვავისმათრობელა იხ. кучеляба||це-
 либуха

ღ

ღალეოდი||თავობალა იხ. галиан
 ღალლა იხ. кулик
 ღალდაი||ცხარაშეველა იხ. кулига
 ღამე და ღღე||ღღე და ღამე იხ. ночь и день||
 ღამის მერცხალი||თხისმწვეველა იხ. полуноч-
 ник||ночная ластовица||козодой
 ღამის ყორანი იხ. ბუი
 ღამის ყორანი იხ. nocturnal вран||вран

ღამის ყუავი იხ. ბუი
 ღამურა იხ. мышь летучая
 ღამურა||მღამიობი იხ. кожан||летучая мышь||
 нетопырь
 ღანძილი||ველური ნიორი იხ. черемша||чере-
 мушка||черемица
 ღაფიო||კობრაყა იხ. макрель
 ღაფლავი ველური იხ. белок
 ღაფლაფი||ხაშხაში იხ. мак
 ღარბი ბალახი იხ. барвенко
 ღარბი იხ. гарт
 ღელღელნტა||პატარა ძირხვენა იხ. дурнишник
 ღერღერი იხ. ბატი
 ღერა||ვეროპის ველური ბატი||ბატასინი იხ. гусь
 казарка
 ღვალო იხ. წყლის მკაუნა
 ღვარძლი იხ. плевры
 ღვთისფურა იხ. კუა
 ღვია იხ. смерч||можжевельник||вереск
 ღვივი იხ. артыш
 ღვივისხავსა იხ. плавун
 ღვინის ხაშური იხ. винной камень
 ღვინქილა||გველისთავა იხ. ужовка||змеиная го-
 ловка
 ღიქმაქოლა||ქბოსშებლა იხ. дягиль||дягильник
 ||воровошник
 ღღაბუტა||კოკობა იხ. линь||линек
 ღღანქი||ღღაუტეი იხ. налим
 ღღრთასშობლის თევზი იხ. камбала
 ღღმეშქერალა იხ. გზეწვია
 ღღოდა იხ. წყლის მკაუნა
 ღღოლო იხ. кониевой шавель||чистотел
 ღღოლოშმაგი იხ. грыжная трава
 ღღოი იხ. бор
 ღღრთაგვი იხ. ზღვის ღღრთაყი
 ღღრთი||ნეზეა იხ. свинья
 ღღრთისთავა იხ. жабрей
 ღღრთის სოკო იხ. свинуха
 ღღრთის ქადა იხ. ველური ვარდკაქაქა
 ღღრუა იხ. дурман
 ღღრძალდი იხ. გიენა
 ღღრჯო იხ. კართევზა
 ღღრჯოთ მეფე იხ. рамыш
 ღღრჯოთ მეფე||ქარიყლაბია იხ. рявца
 ღღრანა||გველ-მორიელი იხ. скорпия

ღღრანელი||მორიელი იხ. скорпия
 ღღრბელი იხ. грецкая губа
 ღღრლილი იხ. моль
 ღღრლენა ტრელი იხ. голубь воркун||зоботой

ჟ

ჟაფა იხ. кофей
 ჟახახა||წელის ჟიანქველა იხ. козак
 ჟანა იხ. отцло
 ჟანისეღა იხ. метлика||метлица
 ჟანხი იხ. оуარი
 ჟანხი იხ. წერო
 ჟანხი იხ. საქირთა
 ჟანჩაი იხ. кваква
 ჟაპუაბი იხ. ურთის ჟეავი
 ჟაპუაბი იხ. მორინავი
 ჟარანა იხ. პრანწია
 ჟარანა იხ. гель||гиль
 ჟარაუა იხ. შავი მყურეღმებელი
 ჟარაულა იხ. гагауш||чернь||нырок
 ჟარყატი||ეროღია||ასიდა იხ. асида
 ჟარყატი იხ. ლაქლაყი
 ჟარხალი||ცხვიარზრღელ||ცხვირეზო იხ. теслонос||
 кривоносик
 ჟაყიორა იხ. тульпан||тольпан
 ჟბაგრძელი იხ. нельма
 ჟეღკონქილა||ჩიტეცხლა იხ. жар-птица
 ჟეღბარყი იხ. карбыш||хомяк
 ჟეღზოვარაყი იხ. მორინავი
 ჟეავი იხ. корга||ворона
 ჟეავიღიანი კომბოსტო იხ. цветуха||капуста
 цветная
 ჟეავისმათოზელა||ქუჩელა იხ. целибуха
 ჟეავისქანჯა||თერინი იხ. кропило||донник||дов-
 ная трава
 ჟეავფრჩხილა იხ. ხბოსშებლა
 ჟეავფრჩხილა იხ. дяглища||снеть
 ჟეითელი იავუნდი იხ. яхонт желтой||накинф
 ჟეითელი წყალშუალა იხ. გულყეითელი
 ჟეითელქანაფა იხ. ექსენჯი
 ჟირიბის კალმახი იხ. ბუღლუნღელა
 ჟირიბი იხ. ჟიაფერი
 ჟომრალი კერღღელი იხ. ჟოღანა

ყომრალი მელა||ტურა იხ. караган
 ყორანი იხ. ворон
 ყორანი იხ. воран||ворон тетерев
 ყრუ რქო იხ. тетерев глухой||глухарь
 ყუავი იხ. ворона
 ყუავისთვალა იხ. вороней глаз
 ყუი იხ. лебеды||лебедка
 ყურათავი იხ. медведо||медведка
 ყურბელა იხ. клещак
 ყურე იხ. бегемотი
 ყურშა იხ. корсак
 ყურშა-მელი იხ. песец

შ

შაბი||ზაგა იხ. квасцы
 შაბიამანი იხ. чангаро
 შავარდენი იხ. сокол
 შავარდნის ბლაბი იხ. დიდი ასისთავა
 შავბალახა იხ. норичник
 შავბალი იხ. морель
 შავთავა იხ. черноголовник
 შავთავა ბალახი იხ. брунец||черноголовка
 შავთვალი იხ. კარის მღევარი
 შავთვალი იხ. очеретянка
 შავთული იხ. копчик
 შავთხილა იხ. илем
 შავი აბედი||ხის სოკო იხ. лиственничная губа
 შავი არაყი იხ. береза черная
 შავი ბაყაყი||მყუარა იხ. жаба||короставая лягушка
 შავი დათვი იხ. медведь муравейник||черной медведь
 შავი ევრხეა იხ. осокорь
 შავი იაფენდი იხ. яхонт голубой||сапфир||сафир
 შავი კეკალი იხ. чернуха
 შავი კარანდაში||წითელი კარანდაში იხ. каран-
 даш 1) черной 2) красной
 შავი კოსალა იხ. дятел черной||желна
 შავი კრაზნა იხ. зверобой черной
 შავი ლაქლაკი||იშვარი იხ. аист
 შავი მავნიზია იხ. мавенизია
 შავი მოცხარი იხ. смородина черная
 შავი მყურეუმებელი იხ. агу
 შავი ნაყერხალი იხ. черноклен

შავი ტორუა იხ. жаворонок черной
 შავი შაშვი იხ. შაშვი
 შავფაფარა||იელი იხ. пьяная трава||кашкара||
 черногрив||шабрина трава
 შაკიკი იხ. чаграва
 შაკიკია იხ. მზარეულა
 შაქარხახეა იხ. ხახვტეხილა
 შაქრის ლერწამი იხ. трость сахарная
 შაშვი||შაშვი მგალბელი||ჩხარეთი||წრიბი||კრელი
 ანუ კლდის შაშვი||შავი შაშვი||ლერწმისა
 ანუ ჩალის შაშვი იხ. дрозд певчий||дрозд
 рябнинник|| дрозд пестрой ანუ каменный||
 дрозд черной||дрозд камышенной
 შაშთარა||მიწისკეთამლა იხ. дым земляной||ды-
 мянка
 შაჰმაი||მეფისთევზა||რკინეულა||მპარსულა იხ.
 бритва||железница
 შერლი იხ. шерл
 შეუპოვარა||ზღვის ნამგალა იხ. качарка
 შეყინულა||ლოქორა||ზღვის ლოფორტქინა იხ. по-
 лип
 შველი იხ. изюбр
 შველი||ვაიცირემი||ციბირის ირემი იხ. козуля||
 серна
 შეინდის ხე იხ. кизильник||ирга
 შერიო იხ. костюр
 შინაური ქათამი იხ. курица
 შინდლარა იხ. глог
 შინდლარა იხ. свидина
 შიშველა||ზღვისპირელი იხ. голыш
 შლამის ბალახი იხ. лугло
 შლამის პიტნა იხ. გებრის ბეწვა
 შანსკის ბუბი იხ. шанская муха||муха шан-
 ская
 შპატი იხ. шпат
 შროშანა იხ. კონიო
 შროშანი იხ. თეთრი ზამზახი
 შროშანი იხ. скворец||скворчик
 შროშანახეი იხ. ხაზახა
 შტახსი||ტევი||გია იხ. тис
 შტერა იხ. глупыш
 შურდულა||ლული იხ. палочник
 შულღარა იხ. მეჩხუბარა
 შუშხუნო იხ. чижевник||ракитник
 შხამიანი მათოთ იხ. болиголов||омег

ჩაბალახა იხ. ჯვარა ბალახი
 ჩადუნა იხ. ბლენცარა
 ჩადუნა იხ. ისლი
 ჩადუნა||გვიმრა||კრწილის ბალახი იხ. бляшник||
 папоротник
 ჩადუნა იხ. верес
 ჩაა იხ. чай
 ჩალა იხ. очереть||камыш
 ჩალამგელა||ახალბროწლი იხ. артишок
 ჩალის მუჯახარი ქორი იხ. кобуз
 ჩალის ჩიტი იხ. тростянка||воробей камышен-
 ной
 ჩაღირის ჩაი||ბადანი იხ. бадан
 ჩაქანა იხ. хомяк
 ჩინეთის ბატი იხ. კმელცხვირა
 ჩინეთის ლობიო||ბელატონი||ბელადური იხ. боб
 китайский
 ჩინთიანა იხ. желтоцвет||стародубка
 ჩიტეაშლა||თათრისვაშლა||მგლისუტრენა||მგლის
 საღებელა ცხარატყუა იხ.
 татарская жимолость жимолсть татар-
 ская
 ჩიტი||გალია ჩიტი იხ. щеголь||щеголенок
 ჩიტის ყანა იხ. воробьиное семя
 ჩიტისუტრენა იხ. კორინფეკა
 ჩიტოგეა იხ. дурак||дурачок
 ჩიტეცხლა იხ. ყელყონილა
 ჩიქვი იხ. პიკა
 ჩოქბატონა||ხუტისკია იხ. гусеница
 ჩოლანი||აქლემის ჩაი იხ. полущечная трава
 ჩოლანი იხ. მტრიალა ბალახი
 ჩაუყობილა იხ. переполох мужеской
 ჩრდილოეთის ირემი იხ. олень северной
 ჩხართი||მეგზაურა იხ. поддорожник||пуночка
 ||попутник
 ჩხართი იხ. შაშვი
 ჩხართი იხ. хохлушка
 ჩხიკვი იხ. ბოლობკეღა
 ჩხიკვი იხ. ჭაფარო

ცარცის ქვა იხ. ალემასტრო
 ცაცხვი იხ. липа

ცერცო იხ. კაშა
 ცერცო იხ. ჯნდური
 ცეცხლისმთის ქუა იხ. ქვა ღრუბელა
 ცილა იხ. თავმეკეკა
 ციბირის ანწო||მღებრის ანწო იხ. водяница
 ციბირის ვაშლი იხ. яблочка сибирский
 ციბირის ირემი იხ. შველი
 ციბირის იხვი იხ. аклей
 ციბირის ნაძვი იხ. кедр сибирский
 ციბირის ორაგული იხ. ბოლკავი
 ციბირის სელი იხ. лен сибирский
 ცილამტკაველა||მაიმენი ყაბუზენა იხ. обезьянка.
 ცილამტკაველა იხ. пифик||обезьяна
 ციგბის ქერქი||ქინაქინა იხ. хина||лихорадочная.
 кора
 ციშორა იხ. пискарь||пескарь
 ცისკარა||ხენიახურა იხ. дудочник||зоря
 ციკინათელა იხ. ნათელმოსილა
 ცმორი იხ. კიკენა
 ცოფის ბალახი იხ. ძაღლის სირსელია
 ცოფის ჭია იხ. майка||маслянка
 ცოცხალა იხ. живица||смолка
 ცუდაენდრო იხ. ქვეშაღეღი
 ცუდაკაოეტა იხ. карп
 ცუდა ქორი იხ. лунь
 ცუდფერი იხ. бадрянка
 ცქერინი იხ. ზუთხის შველი
 ცქმურა იხ. хахалча
 ცქრიალა იხ. юла
 ცხენთეზა იხ. жерех||конь рыба
 ცხენი იხ. лошадь
 ცხენი||ულაყი იხ. жеребец
 ცხენი დაცოლილი იხ. იაბო
 ცხენისფუფარა იხ. конопельник||конская грива.
 ცხენის ძუა იხ. выка кониья||изтод
 ცხენისბახეა იხ. коневой лук
 ცხვირამრუღე იხ. ყარხალი
 ცხვირეო იხ. ყარხალი
 ცხვირმარწუხი||ქუტალა იხ. шур||щурка
 ცხვირქოსანი იხ. носорог
 ცხკრსატეხელა იხ. борец||переград||лютик||
 купалища|чечина
 ცხვირშვერი იხ. ვერაპის იხვი
 ცხვრისბალახა||დიდი მუაუნა იხ. баранчик
 ცხვრის ქარახსი||რქვევრმა იხ. овечьи рожки

ცხრაშეცელა იხ. ლალაჟი
 ცხრაშეცელა||ხარდონი იხ. авдотка
 ცხრაშეცელა იხ. фита||авдотка
 ცხრაღონა||კულმუხო იხ. девесил||девятисил
 ||уман
 ცხრატყავა იხ. მგლის საღებელი
 ცხრატყავა იხ. дерен
 ცხრატყავა იხ. тогустун
 ცხუარი იხ. баран

ბ

ბალღაფეხი იხ. თაღლითა
 ბალღი იხ. пес||собака
 ბალღისენა იხ. песей язык
 ბალღისთავა იხ. завалец||собачья голова
 ბალღისკბილა იხ. бесс||кандык
 ბალღის ლეკვი იხ. щен||щенок
 ბალღის ოხრახუში იხ. собачья петрушка||пет-
 рушка собачья
 ბალღის სირსვილა||ცოფის ბალახი იხ. собачей
 лишай
 ბალღის ღიჟა იხ. дягиль собачий||омег
 ბალღისყვერა იხ. გუგულსტრემლა
 ბალღისყვერა იხ. მთელმარა
 ბალღისყურძენა იხ. песей гроздь||посленье||слад-
 ко и горько
 ბალღისყურძენა იხ. псинки||собачьи ягоды
 ბალღის უურძენა იხ. псялик||посленье
 ბალღისყურძენა იხ. собачей ягоды||посленье
 ბახველა||ბახველი||ჩაკელა იხ. калина
 ბახველა ჩიტი იხ. выюрок
 ბელქვა||კანდარი იხ. явор||чиннар
 ბენძერუცი იხ. ивни
 ბენწი იხ. агновы ветви||верба
 ბედა იხ. коршун
 ბერაბოტა იხ. лунь
 ბერთა მეფე||მჩქოელი იხ. сип
 ბერძერი იხ. ბერძორი
 ბეძე იხ. მგლის კაჯალა
 ბეძე იხ. держи дерево||яшиль
 ბეღკავი იხ. ვატი
 ბეღლუზარი||მერცხლს ფაზარი იხ. косатник
 ბია იხ. შტახსი
 ბინაკი||ზირა იხ. кимин||тмин
 ბინდღის ბალახი იხ. სოფთის კაშა

ბირტკილა იხ. солодковой корень
 ბირხვენა იხ. კუროსთავი
 ბოგრაპარია იხ. მარხია
 ბოწი||მარჯანი იხ. корал
 ბუღათვი იხ. мечка
 ბუღდალი იხ. казахок
 ბუშელი||ამარანთო იხ. амарант
 ბურწა იხ. კუროსთავი
 ბროხისბალახა იხ. вязель
 ბროხ-ირეში იხ. лоси
 ბროხისკირა იხ. ჭვარა ბალახი
 ბღარბი იხ. еж||иож||иожик||ежище

ვ

ვაბლი იხ. каштан
 ვაგი იხ. მვაგი
 ვაღიყა იხ. лютик
 ვაღიყა იხ. прыщенец
 ვერანჯი იხ. ზირნიხი
 ვერა იხ. журавль||журавлик||жаравль||же-
 равль
 ვერო||ყანჩი იხ. колпник||колпница
 ვეროსბარა||ბატისფერკა იხ. выка гусья||жу-
 равлиной горох
 ვეროსცვირა იხ. журавлиной носок
 ვერა იხ. ევსელევაშა მურწა
 ვერეიანა იხ. მერცხლისბალახა
 ვერეშავი იხ. луточек
 ვიალი იხ. ოხრა
 ვივწივა იხ. პრანწი
 ვივწივა იხ. луток
 ვითელი თავიანი კომბოსტო იხ. капуста крас-
 ная кочанная
 ვითელი თევზი, გაღავარებული იხ. пип
 ვითელი იავუნდი იხ. яхонт червчатый, крас-
 ный
 ვითელი ოხვი იხ. карагатка||красная утка
 ვითელი კარანდაში იხ. вап
 ვითელი მელი იხ. огнянка||огнювка
 ვითელი მტხარი იხ. смородина красная
 ვითელი ტირიფი იხ. верба красная
 ვილი იხ. вошкарница||гнида
 ვილისმეტეველა იხ. гнидник
 ვინტალა იხ. зуй
 ვითელი||თელის ხე იხ. илем

წიფლის სოკო იხ. მგლის სოკო

წიწაკა იხ. გარეული პილპილი

წიწაკა იხ. перец стручковый

წიწაკას ბალახი იხ. перечная трава||гуляница||
рябинка

წიწკანა იხ. московка

წიწმატა იხ. ჭვარა

წიწმატი იხ. кресс

წიქელა იხ. бурундук

წმინდა მარიამის ბალახი||მარიამ საკმელა||ნარხა-

შხაშა იხ. росторонша||остропестр

წორო იხ. рябина

წრაპკანა||წრილა იხ. пенка||печочка

წრამი იხ. შაშვი

წუნწუნა იხ. გოგირდი

წურბელა იხ. пиявица||пиявка

წულშიჯია იხ. კოქსუნ

წულწულა იხ. ბოლოქანქარა

წულწულა იხ. гузица||грязогузка

წულწულა იხ. синица||синичка||зinyka

წულის გველი იხ. едра

წულის გოშია იხ. норка

წულისთილა იხ. чилим

წულის თხუნველა იხ. землеройка водяная

წულის ინა იხ. სოკოს ბალახი

წულისკაკალა||წუშაქის თხილი იხ. водяной орех

წულის კაკაკი იხ. Вадяная сорока

წულის კილა იხ. ბეკასი

წულის ლოკოკინა||ლოკორა იხ. трубчатка

წულის მარტია იხ. мартышка

წულის მთხუნელა იხ. წულის მუშე

წულის მეთუნა იხ. змиевик

წულის მეთუნა||ღვალა||ღვალა||მერცხალის ბალახი||

მევექა იხ. чистотел||бородавошник;

წულის მუშლი იხ. метель||метель

წულის მუშე||წულის მთხუნელა იხ. выхухоль

წულის ნახარდი იხ. сусак

წულის სამეურა იხ. Вахта

წულისქათამა იხ. гагара болотная||поганка

წულის ღალა იხ. пардვა||бекас

წულის ძირხვენა||თეთრი ნინოთი იხ. водяной на-
путник

წულისწიწმატა იხ. жеруха||жеруха водяная

წულის ჰიანყელა||გველიძე იხ. волосатик

წულისჰიანყველა იხ. ყახახა

წუნარამელი იხ. тихоход

ჰ

ჰაეი ცხენი იხ. кобыла

ჰალაქი იხ. კუნძული

ჰალაქის ბატი იხ. гусь островской

ჰალის ია იხ. подлесок

ჰანარა იხ. судак

ჰანარი იხ. тарань||густера

ჰანდარი იხ. ძელქვა

ჰანდარი იხ. репина

ჰანჯყატა იხ. торлок

ჰაობის ჩაი იხ. მანუელა ბალახი

ჰარელა იხ. дубровка||рострог

ჰარი იხ. ღვამთვარლი

ჰარობოტა||ჰარი იხ. гаевник

ჰარხალი იხ. свекла

ჰაჟალა იხ. ряпуха||ряпушка

ჰერამი იხ. априкос

ჰერამი იხ. желтосливник||курега

ჰეავი იხ. рожь

ჰეინტა||ჰეინტავა იხ. завирушка

ჰეინტავა იხ. ჰეინტა

ჰეინტეი იხ. заблица

ჰიანყელა||მეტლი იხ. червь||червяк||червячек

ჰიანყველა იხ. муравий||муравей

ჰიანყნდურა იხ. ნეხვის ჰია

ჰიანყერი იხ. канцелярное ან канцелярское
семья||червец

ჰიევექი||სარჩა იხ. враний||воробей

ჰიის ყირმიზი||ბაკანი იხ. бакан

ჰიის ყირმიზი იხ. кармин

ჰილეკეი იხ. клуша||галка

ჰინქველომი იხ. мраволев

ჰინქარი იხ. крапива||кропива

ჰინქელის მუშელა იხ. муравьезд

ჰინქარა იხ. ბუწვეა

ჰინქრის ჩიტი იხ. крапивник||кропивник

ჰიქა იხ. ბროლი

ჰიქინა||ნათობა||ჰარსალა||ცორო იხ. сняток

ჰეტუტა||მსხალანტა იხ. бергамот||глива

ჰლექის ბალახი იხ. чахотная трава

ჰრელა იხ. росторг

ჰრელი ანუ კლდის შაშვი იხ. შაშვი

ჰრელი კასალა იხ. дятел пестрый

ჰრილა იხ. скрипун||скрыпун

ჰრიანტელა იხ. მეთუნა

ჭრიჭინა იხ. сверж||сверчок
ჭრა იხ. კარბოტა
ჭროლანა||ყოშრალ კურდღელი იხ. русак
ჭუა||ღვთისფერა||შარიაშ კია იხ. божия коров-
ка
ჭუტალა იხ. ცხვირმარწები

ხ

ხავერდა იხ. исакки||бархатец
ხაესი, ნოტიოს ხაესი იხ. бодяга
ხაესი იხ. мох||мошок||мошечек
ხაზაზა||ტბეროზი||შროშანხაზი იხ. тубероза
ხაზადი იხ. სისამერი
ხალასი იხ. королек
ხალკედონის კაეი||პაიოზი იხ. бечета
ხალხალა იხ. кунжа
ხამანწკა||ნიარა იხ. ракушка
ხაუო||კაჰკაჰი||ტარბი იხ. кукша
ხირაბუზი||აქლემეფეხე იხ. сайгак
ხარდიონი იხ. ცხრამეცლა
ხარდიონი იხ. харадрион
ხარისფაშვა იხ. сморчок
ხატურა იხ. образки
ხაშური (ტბის შარილი) იხ. бузун
ხაშხაში იხ. ლაქლაქი
ხახვი (მინდვრის ველური ხახვი)||ასკალონია იხ. аскалония
ხახვი იხ. лук
ხახვტყბილა||შაქარ ხახვი იხ. ботун
ხბოსშებლა||ყვადრჩილა იხ. снить||снать
ხებარდა იხ. гороховое дерево||гороховик||ака-
ция
ხეესურეთის ლოლა იხ. вайда
ხეკოღია იხ. дровосек||усач
ხე მკვდინებელი იხ. богонупас
ხემყარალა იხ. таволга
ხენახურა იხ. ცისკარა
ხერთვისი იხ. კუნძული
ხერხა თევზი იხ. пия рыба
ხე ცხოვერბისა იხ. древо жизни
ხეზო იხ. ჭავჭი
ხეადი ძალი იხ. кобель
ხეალოთ||სუნეიანი ვერხუა იხ. осокорь души-
стая
ხეარასანი იხ. цытварное семя

ხენჭი||ნიანგი||თამასა||ლეგიათან||კროკოდლი იხ. крокодил
ხეიტი იხ. капуста
ხელოკი||მიწის ლომი იხ. ящерица
ხელოკი იხ. веретеница||ящерица
ხიკვი იხ. ფხალი
ხილი იხ. ягода
ხის აბედის სოკო იხ. губа на дереве
ხის მკოდელი||ხის მკოდენი იხ. усац
ხის მკოდენი იხ. ხის მკოდელი
ხის სოკო იხ. შავი აბელი
ხის წებო იხ. гумми камедь
ხის წებო იხ. камедь
ხის ხაესი იხ. плюсник
ხმალა იხ. ქაბის ლერწამი
ხორბალი იხ. ფეკლი
ხოხობი იხ. бажант||фазан
ხრენი იხ. хрен
ხრენდილი იხ. პირშუშხელა
ხუადი მემებარი იხ. выжлец||выжлик
ხუზაზურგის ხე იხ. დანაკისყული
ხუთითია იხ. სალაფო
ხუთითია იხ. სამყურა
ხუნდუზყარი იხ. თაყვისყერი
ხურმის ხე||ინდის ხურმა იხ. финик
ხუცის კალო იხ. гуменцо попово||одуванчик
ხუცის კია იხ. ჩოქბატონა
ხშირი ტყე იხ. лыва

ჯ

ჯართეჯა||ლორჯო იხ. бык
ჯართეჯა იხ. головаць||бык рыба
ჯართეჯა იხ. елец
ჯარი იხ. вол||бык
ჯარის ენა||ბუსუსიანა იხ. вологодка
ჯარის ენა||ლისანსური იხ. воловей язык||волог-
лодка
ჯარისენა იხ. язык воловей
ჯარისნიყვა იხ. ღათვის სოკო
ჯობარდა იხ. шедренец
ჯოსშებლა იხ. ლიქმაკოლა
ჯმალთეჯა იხ. чебак||сабля рыба
ჯმალთეჯი იხ. чехоня||сабля
ჯმალის ბალახი იხ. шпанская трава
ჯმელის ხევი იხ. пеганка||земляная утка

ქმელცხვირა||ჩინეთის ბატი იხ. сухонос||гусь ки-
тайской

ქნდური||ცერცვი||მაყლა იხ. бон

ჭ

ჭადვარა იხ. цытварное семя

ჭავჭი ||ხეხო იხ. мушкат||мускат||мушкатной
орех

ჭამთევზი იხ. პინასა

ჭანდნარა||მაზილა იხ. вахня

ჭაფარ||ჩხიკვი იხ. пилюк||канюк

ჭაქელა იხ. ძახველა

ჭახველა ჩიტი იხ. зяблик||зяблица

ჭერანი||ქერციკი იხ. сайга

ჭვარა ბალახი||ფუტკარის სამკრამელა||ნათელა||
ძროხის კირა||ჩაბალახა იხ. преград

ჭავარა კრაზანა იხ. зверобой крестовой

ჭვარა||წიწმატა იხ. крестовник

ჭილტაში||მკადიანა იხ. трепел

ჭინკელისმკამელა იხ. муравьеед

ჭინხვა იხ. аулан

ჭიქი||ბაბრი იხ. бобр

ჯილთანი იხ. თუალწითელი

ჯიხვი იხ. კლდის ცხვიარი

ჯონჭოლი იხ. клекочка

ჯორი იხ. ишак||меск

ჯორი იხ. мул||ишак

ჯორისყურა იხ. ჟონისძირა

ჯორისყურა იხ. выл||живокость

ჯორის ძეა||კელო იხ. хвощ

ჯორის ძეა იხ. მარტიტერა

ჯოჭო||იგრი იხ. хамелеон

ჯოჭოხეთის ქუა იხ. камень адской

ჯულაბა იხ. коняковка

ჯუნჯრეკი იხ. ტენისკია

ჯუჯუმკალია იხ. ბრაგვანა

ჯლამანა||მგლის სოკო იხ. волжанка

ჯლიბა||კრწილა იხ. нигва

ჯლიბანა||ზღმერდლო იხ. угорь

ბ

ბადლა იხ. აღილა

2. ლათინურ ბარმინთა:

Abies picea см. пихта

Acer campestre см. черноклен

Acer platanoides см. клен

Acer tataricum см. неклен

Achillea millefolium см. перечная трава

Achilla nobilis см. пижма

Acipenser huso см. белуга

Acipenser ruthenus см. стерлядь

Acipenser stellatus см. севрюга

Acipenser sturio см. осетр

Aconitum lycoctanum см. царь трава

Aconitum lycoctonum см. волчий корень

Aconitum napellus см. преград

Acorus redivivus см. клец

Actaea spicata см. воронец

Actinia см. морская ветреница

Adonis vernalis стародубка

Aegopodium podagraria см. снить

Aerugo cupri см. меданка

Aethusa cynapium см. собачья петрушка

Aethusa cynapium см. петрушка собачья

Agaricum alneus см. пестряк

Agaricus cinatomoeus см. волжанка

Agaricus deliciosus см. рыжик

Agaricus extintorius см. скрипица

Agaricus fragilis см. опенки

Agaricus gledescii см. белянка

Agaricus integer см. волуш

Agaricus laricis см. листовничная губа

Agaricus muscarius см. мухомор

Agaricus piperatus см. сыроега

Agaricus piperatus см. груздь

Agaricus violaceus см. дуплянка

Agaricus violaceus см. свинуха

Agrimoria eupatoria см. печеночник

Agrimoria eupatoria см. репашки

Alauda см. жаворонок

Alauda alpestris см. жаворонок степной

Alauda arborea см. жаворонок лесной

Alauda campestris см. жаворонок полевой

Alauda cristata см. жаворонок земляной
Alauda pratensis см. жаворонок луговой
Alauda talarica Pall. nigra falk см. жаворонок черный
Alca arctica см. ипатка
Alca arctica см. тупик
Alca cyrrhata см. мычагатка
Alca torda см. ару
Alcea rosea см. роза
Alcedo ipsida см. зимородок
Alchimilla vulgaris см. росница
Alchillea ptarmica см. чахотная трава
Alichimilla vulgaris см. львова лапа
Allium altaicum см. каменной лук
Allium altaicum Pall. см. ботун
Allium cepa см. лук
Allium sativum см. чеснок
Allium scorodprasum см. змиевик
Allium senescens см. слизун
Allium ursinum см. черемича
Alsine media см. мокрица
Althea officinalis см. повойник
Alumen см. квасцы
Alyssum montanum см. икотная трава
Amaranthus cristatus см. петушей гребень
Amomum caralatomum см. кардамон
Amomum zingiber см. инбирь
Ampelis garrulus см. свиристель
Amygdalus communis см. миндаль
Amygdalus nana см. бобовник
Anabasis aphilla см. карагазин
Anabasis cretacea Pall. см. ежовник
Anarchichas lupus см. зубатка
Anas см. утка
Anas acuta см. шилохвость
Anas boschas см. селезняха
Anas clangula см. гоголь
Anas clypeata см. коксун
Anas clypeata см. плутонос
Anas clypeata см. соксун
Anas clypeata см. широконос
Anas erecca см. полевой чирок
Anas erytropus см. казарка
Anas fuligula чернеть
Anas hyemalis см. аангич
Anas marila сл. каголка
Anas mollissima см. гагга
Anas moschasa см. шипун
Anas nigra см. турпан
Anas penelope см. свищ
Anas querquedula см. чирок
Anas tadorna см. атайка
Anas tadorna см. каргаль
Ancer cygnus см. лебедь
Anchusa officinalis см. вологодка
Anchusa officinalis см. язык воловей
Andropogon nardus см. нард
Anemone pulsatilla см. сон трава
Anemone sylvestris см. одномесячник
Anethum graveolens см. укроп
Angelica sylvestris см. дягель
Anguis fragilis см. медяница
Anser см. гусь
Anser cygnoides см. гусь китайский
Anser cygnoides см. сухонос
Anser ferus см. гусь гуменник
Anthemis tinctoria см. лупавка
Antilope rupicapra см. еерна
Antimonium см. сурьма
Antirrhinum genissifolium см. жабрей
Antirrhinum linaria см. льнянка
Aper см. кабан
Apis mellifera см. пчела
Apis terrestris см. шмель
Apium graveolens см. селдерей
Apium petroselinum см. петрушка
Aprodita см. морская гусеница
Aquilegia см. орлики
Aquilegia vulgaris см. колокольчик
Aquila см. орел
Aranea см. паук
Aranea tarantula см. мизгирь
Arbutus uvaursi см. медвежья ягода
Arbutus uvaursi см. толокнянка
Arcticum lappa см. репейник
Arcticum lappa см. лапушник
Ardea см. цапля
Ardea ciconia см. аист
Ardea garzetta см. нужда
Ardea grus см. журавль
Ardea nigra см. аист
Ardea stellaris см. выпь

Arenaria campestris см. песчанка
Argentum см. ртуть
Aristochia clematidis см. пхиновник
Aristolochia clematidis см. кирказон
Arsenicum см. мышьяк
Arsenicum flavum см. мышьяк желтый
Artemisia absinthium см. полынь
Artemisia arbotanum см. божие дерево
Artemisia pontica см. нефорош
Artemisia vulgaris см. чернобыльник
Arum maculatum см. образки
Arundo bambos см. бамбук
Arundo phragmites||*Calamagrostis et arena-*
ria см. камыш
Asarum europaeum см. подлесник
Asilus см. ктырь
Asparagus officinalis см. спаржа
Asphodelus luteus см. золотоот
Asplenium ruta muraria см. многоголовник
Aster см. звездочник
Aster amellus см. выпадочная трава
Asteria см. звездочник
Asteriae angulares см. звездочник
Asterias см. звезда морская
Astragalus tragacantoides см. мышей чай
Atragene alpina см. горный княжик
Atriplex hortensis см. лебеда
Atropa belladonna см. вишня бешенная
Atropa mandragora см. мандрагор
Auripigmentum см. аурипигмент
Avena sativa см. овес

В

Bambilius см. медведник
Belemnites см. громовая стрела
Belemnites см. чертов палец
Belladonna см. красавица
Bellis perennis см. маргаритки
Berberix dumetorum см. барбарис
Beryllus см. вириал
Beta vulgaris см. свекла
Betonica officinalis см. буквица
Betula alba см. береза
Betula alnus см. ольха
Betula daurica см. береза черная
Betula papa см. береза ерник

Bidens tripartita см. череда
Bitumen gagas см. гегат
Bitumen naphta см. нефть
Blatta orientalis см. таракан
Boa см. полоз
Boletus bovinus см. боровик
Boletus ignarius см. березовая губа
Boletus ignarius см. губа на дереве
Boletus laricis см. губа на дереве
Boletus luteus см. осиновик
Boletus viscidus см. масленик
Borax granatus см. гранат
Borax lincal см. бура
Bos bubalis см. буйвол
Bos taurus см. бык
Bolaurus naevius briss см. кваква
Bradypus см. тихоход
Brassica botrydis см. капуста цветная
Brassica capitata rubra см. капуста красная
 кочанная
Brassica cypria см. цветуха
Brassica gongyloges см. бредовка
Brassica napobrassica см. брюква
Brassica oloracea см. капуста
Brassica rapa см. репа
Brionia alba см. переступень
Briza media см. змейка
Bromelia ananas см. ананас
Bromus cristatus см. мятлинка
Bromus fecalinus см. метлика
Bromus secalinus см. костиор
Bruchus larva grylli migratorii см. вух
Buprestis см. короткошея
Butomus umbellatus см. сусак
Buxus sempervirens см. самшит

С

Cachrys odontalgica см. зубной корень
Calamagrostis et arenaria||*Arundo phrag-*
mites см. камыш
Calendula officinalis см. ноготки
Calla palustris см. калужница
Camelus см. верблюд
Campanula см. колокольчики
Campanula cervicaria см. переполох мужес-
 кой

Samphora см. камфара
Samphorosma tenneplicata см. камфорная трава
Cancer см. рак
Canis см. пес
Canis см. собака
Canis aureus см. шакал
Canis familiaris см. молос
Canis guinea см. гиена
Canis lagopus см. песец
Canis lupus см. волк
Canis vulpus см. лис
Cannabis sativa см. конопель
Capra ammon см. каменной баран
Capra tatarica см. сайга
Caprimulgus europaeus см. козодой
Caprimulgus europaeus см. лелек
Caprinus betulus см. граб
Capsicum amarum см. перец стручковый
Carduus benedictus см. стоголовник
Carduus aranthoides см. чертополох
Carduus marianus см. остропестр
Carduus marianus см. расторошша
Carex см. ерей
Carex flava см. осока
Carthamus tinctorius см. желтяница
Carum carvi см. тимон
Carvus frugilegus см. грач
Caryophyllus aromaticus см. гвоздика
Cassia lignea см. кассия
Cassia senna см. александрийский лист
Castoreum см. бобровая струя
Castor fiber см. бобр
Castor moschatus см. выхухоль
Catananche coerulea см. клещевина
Celtis orientalis см. каркас
Cenopodium rubrum см. лебеда
Centaurea cyanus см. василек
Centaurea cypris см. доскутной цвет
Cerambix см. скрипун
Cerambix см. усац
Cerasus armeniaca см. черешня
Ceratocarpus arenarius см. устели-поле
Cerastium siliqua см. овечьи рожки
Cerussa см. белило
Cervus alces см. лось
Cervus camelopardalis см. сайгак

Cervus capreolus см. изюбр
Cervus capreolus см. козуля
Cervus elaphus см. олень
Cervus rangifer см. олень северной
Ceta см. кит
Chaerophyllum sylvestre см. бутень
Chalcedonius см. перелифть
Charadrius см. харадриор
Charadrius gregarius см. пугалца глухая
Charadrius gregarius см. пыжик
Chelidonium bonum Henricus см. гусиная лапка
Chelidonium majus см. бородачник
Chelidonium majus см. куричья слепота
Chelidonium majus см. чистотел
Chieranthus incanus см. левкой
Chiton см. байдарка
Chrysalis см. златница
Chrysocoma biflora см. золотоволосник
Chrysomela см. божья коровка
Cicada см. кобылка
Cichorium intybus см. солнцезв сестра
Cicuta см. головолом
Cicuta virosa см. омег
Cimex см. клоп
Cimex lectularius см. клоп
Cinamomum см. корица
Cinchona officinalis см. лихорадочная кора
Cinnaberis см. киноварь
Circaea alpina см. колдунова трава
Circopithecus см. мартишка
Citri species см. бадрянка
Citrullus см. арбуз
Citrus medica см. лимон
Citrus sinensis см. апельсин
Citrus aurantium см. померанец
Clupea alosa см. железнца
Clupea encrasicolus см. анчоус
Clupea harengus см. сельдь
Clupea spatula см. салакушка
Cobitis barbatula см. голец
Cobitis fluviatilis см. мунда
Cochlearia armoracia см. хрен
Cochlearia officinalis см. ложечная трава
Cocos nucifera см. кокос
Coffea arabica см. кофей

Coixi lacrima iobi см. слеза иовля
 Coluber см. желтопузик
 Coluber ammodytes см. ехидна
 Coluber berus см. ехидна
 Coluber cerastes см. кераст
 Coluber natrix см. уж
 Coluber vipera см. ехидна
 Columba см. голубь
 Columba cucullata см. голубь козырной
 Columba gutturosa см. воркунь
 Columba oenos см. голубь дикой
 Columba riboria см. голубь египетской
 Columba tabellaria см. голубь чистой
 Columba tremula см. голубь трубастой
 Columba turtur см. горлица
 Columbus arcticus см. гагара
 Colymbus auritus см. гоголка
 Colymbus auritus см. поганка
 Colymbus grille см. каюр
 Colymbus grylle см. чистик
 Columbus septentrionalis см. гагара
 Convolvulus см. колокольчики павилишные
 Coracias garrula см. синеворонка
 Corallina officinalis см. глистик морской
 Coriandrum sativum см. кишнец
 Corneus см. роговой камень
 Corneus spatiosus см. орлец
 Cornus feamina см. глог
 Cornus mas см. дерен
 Corvus sanguinea см. свирина
 Coronilla securidaca см. коняковка
 Coronilla varia см. вязель
 Corrus см. червец
 Cortex chinae см. лихорадочная трава
 Corvus caryocatactes см. кедровка
 Corvus corax см. ворон
 Corvus cornix см. ворона
 Corvus infaustus см. кукуша
 Corvus monedula см. галка
 Corvus pica см. сорока
 Cor... infantus см. абмслек
 Cos см. оселок
 Cottus gobius см. бык
 Cottus gobius см. головац
 Cottus scorpius см. ряца
 Crambe orientalis см. хатран

Crateagus oxyacantha см. боярышник
 Cremor tartari см. винной камень
 Creta см. мел
 Cristallus см. кристалл
 Crocus sativus officinalis см. шафран
 Crotaeus horridus см. гремучая змея
 Cuculus canorus см. кокушка
 Cucumis melo см. дыня
 Cucurbita см. тыква
 Cucurbita lagenaria см. горлянка
 Cuminum cyminum см. кьямин
 Cupressus semper virens см. кипарис
 Cuprum malachites см. малахит
 Cuscuta europaea см. повилица
 Cybrinus dentex см. вырезуб
 Cyclopterus lumpus см. пинагор
 Cynara scolimus см. артишок
 Cynoglossum officinale см. песей язык
 Cynoglossum officinale см. шелкуха
 Cypraea см. змейная головка
 Cypraea caput serpentis см. ужомка
 Cyprinus alburnus см. карпичи
 Cyprinus alburnus см. селавя
 Cyprinus alburnus см. укля
 Cyprinus ballerus см. сала
 Cyprinus barbus см. мирон
 Cyprinus brama см. лещ
 Cyprinus carassius см. карась
 Cyprinus carpio см. карп
 Cyprinus cultratus см. чехоня
 Cyprinus dobula см. елец
 Cyprinus favenus см. синтепа
 Cyprinus gobio см. пискарь
 Cyprinus idus см. плотва
 Cyprinus jesus см. шерех
 Cyprinus nasus см. подусть
 Cyprinus orphus см. голавль
 Cyprinus phoxinus см. пискозоб
 Cyprinus rivularis см. галиан
 Cyprinus rutilus см. язь
 Cyprinus tinca см. линь
 Cyprinus vimba см. густера
 Cyprinus vimba см. тарань
 Cyripedius calceolus см. кокушкины сапожки
 Cypsophila struthium см. борифова трава
 Cytisus см. ракитник

D

Dactylis glomerata см. ежа
Daphne mezae см. перец дикой
Daphne mezereum см. волчье лыко
Daphne mezereum см. ягоды
Datura stramonium см. дурман
Daucus carota см. морковь
Delphinium consolida см. живокость
Delphinium consolida см. кавалерской спор
Delphinium staphisagria см. гнидник
Delphinus см. дельфин
Delphinus leucas pall. см. белуга
Delphinus oreo см. косатка
Delphinus phocaena см. свинья морская
Dermestes см. кожеед
Dian(t)hus caryophyllus см. гвоздика
Dictamnus albus см. бадьян сибирской
Dictamnus albus см. ясенец
Didelphis marsupialis см. двуутробка
Digitalis purpurea см. наперсточная трава
Draco см. драконова кровь
Draco praeros см. дракон
Draco volans см. дракон
Draba verna см. пастушья сумка
Drosera см. солнечная роса
Dytiscus marginalis см. козак

E

Echinus см. еж
Echium italicum см. румяна
Eleagnus angustifolia см. агновы ветви
Eleagnus angustifolia см. лох
Elephas см. слон
Elymus arenarius см. колосник
Emberiza hortulana см. овсянка
Emberiza miliaria см. просняк
Emberiza passerina pall. см. песчанка
Emberiza schaeenicus см. очеретянка
Empetrum см. шикша
Emphetrum nigrum см. водяница
Ephedra manostachia см. малина степная
Ephemera horaria см. метель
Epilobium angustifolium см. кипрей
Equifetum см. хвощ
Equus asinus см. осел
Equus caballus см. лошадь.

Equus zebra см. зебра
Erica vulgaris см. верес
Erinaceus eurganeus см. еж
Eingium campesrte см. перепелешная трава
Erisimum officinale см. полевая горчица
Eruca см. гусеница
Ervum lens см. чечевица
Esox lurius см. щука
Eupatorium cannabinum см. конопельник
Eupatorium cannabinum см. гриба конская
Euphrasia officinalis см. очная трава
Euphorbia pilosa см. одолей
Euphorbia segetalis см. кура
Evonomus eurganeus см. вересклед

F

Fagus castanea см. каштан
Fagus silvatica см. бук
Falco apivoris см. кобей
Falco chrysaetos см. карагуш
Falco chrysoetas см. беркут
Falco gentilis см. сокол
Falco gyrfalco см. кречет
Falco haliaetus см. скопа
Falco lanarius см. балабан
Falco milvus см. коршун
Falco pygargus см. кобуз
Falco rusticolus см. лунь
Falco tinunculus см. пустельга
Falco vespertinus см. дербничик
Falconis см. перепелятник
Felis catus см. кот
Felis leo см. лев
Felis lynx см. рысь
Felis pardus см. барс
Felis pardus см. леопард
Felip pardus см. пард
Felis tigris см. тигр
Felis uncia см. бабр
Ficus см. смоква
Ficus carica см. смоковница
Ficus sycomorus см. ягодичника
Filix см. папорот
Forficula см. клещак
Formica см. мравий
Fragaria vesca земляника

Fragaria vesca hortensis см. клубника
Fratillaria imperialis см. царский венец
Fraxinus excelsior см. ясень
Fringilla canarica см. канарейка
Fringilla coelebs см. зяблик
Fringilla corduelis см. шегол
Fringilla linaria см. коноплянка
Fringilla linaria см. чечет
Fringilla montifringilla см. вюрок
Fringilla montifringilla см. юрок
Fringilla spinus см. чиж
Fritronium dens canis см. кандык
Fructus juglandis regiaie см. грецкой орех
Fucus см. морская капуста
Fucus vesiculosus см. дуб морской
Fulgopa см. светоножка
Fulica atra см. лысуха
Fumaria officinalis см. дым земляной
Fumaria officinalis см. земляной дым
Fungus см. гриб
Fungus subtomentosus см. моховик

G

Gadus aeglesinus см. вахня
Gadus callarias см. навага
Gadus lota см. налим
Gadus morhua см. треска
Galbanum см. халван
Galeopsis ladanum питульник
Galium см. марриона
Galium verum см. подмаринник
Gallium см. сывороточная трава
Gasterosteus см. хахалча
Gasterosteus aculeatus см. рогатка рыба
Gemmae florales capparidis spinose см. каперсы
Genista tinctoria см. дроп
Gentiana adscendens см. зверобой лазоревой
Gentiana centaureum см. золототысячник
Gentiana crutiata см. соколей перелет
Gentiana macrophylla см. зверобой крестовой
Geranium см. журавлиной носок
Geum urbanum см. гравилат
Gladiolus communis см. тлажная трава
Glandarius см. соя
Glechoma hederacea см. бурда

Glechoma hederacea см. кротовник
Glyzyrrhiza glabra см. солодковои корень
Gnaphalium dioicum см. кошацьи лапки
Gnaphalium dioicum см. горлянка
Gnaphalium dioicum см. грыжня трава
Gordius aquaticus argillaceus см. волосатик
Gorgonaria reseda см. морское деревцо
Gossypium см. бумага хлопчатая
Gossypium herbaceum см. бумага хлопчатая
Grillus см. коннок
Gryellus migratorius см. саранча
Gryllus domesticus см. сверц
Gryllus gryllotalpa см. медведок
Guaiacum officinale см. бакаут
Gummi см. камедь
Gummi arabicum см. камедь
Gummi guttae см. гуммигут
Gypsophila muralis см. мышьи глазки
Gypsophila paniculata см. перекатиполе
Gypsophila struthium см. борифова трава
Gypsum usuale см. гипс

H

Haematiltes см. кровавик
Haematopus ostralegus см. кривок
Haematopus ostralegus см. сорока морская
Hedera helix см. блюц
Hedysarium alhagi см. колишник
Hedysarium см. составной горох
Heliotropium europaeum см. солнечный оборотник
Helix см. улитка
Heracleum spondylium см. борц
Hierascium pilosella см. мышьи ушки
Hirundo medicinalis см. пиявица
Hirundo riparia см. стриж
Hirundo urbica см. ластидца
Holothuria см. кубышка
Hordeum vulgare см. ячень
Humulus lupulus см. хмель
Hurundo arpus см. косатка
Hyacinthus см. накинф
Hydra см. полип
Hydrargyrum см. ртуть

Hyoscyamus niger см. белена
Hypericum perforatum см. зверобой
Hyppopotamus amphibijs см. бегемот
Hyssopus officinalis см. иссоп
Hystrix cristata см. дикобраз

J

Juniperis communis см. можжевельник
Juniperis thurifera см. ладон

I

Ichthyolitus bufonites см. жабок
Illicium anifatum см. бадьян
Impatiens cornuta см. бальзамин
Impatiens noli-metangere см. недотыка
Indigofera argentea см. индиг
Inula helenicum см. оман
Inula helenium см. уман
Inula helenium см. девесил
Iris см. ирь
Iris см. косатник
Isis см. коралл
Istatis tinctoria см. вайда
Iulus terrestris см. кавсяк
Iuncus palustris см. ожина
Juniperus sabina см. артыш
Lynx torquilla см. вертошейка

L

Lacerta см. ящерица
Lacerta chameleon см. хамелеон
Lacerta crocodilus см. крокодил
Lactuca sativa см. салат
Laminum purpureum см. волтебная кропива
Lamium purpureum см. головки петушки
Lamium purpureum см. петушки головки
Lanius collurio см. жулан
Lanius collurio см. сорокопут
Lanius excubitor см. серокопытка
Lapides cancrorum см. жерновки
Lapis chelidonium см. косатник
Lapis infernalis см. камень адской
Lapis lasuri см. лазурик
Lapis lydius см. оселок

Larus см. чайка
Larus parasiticus см. повар
Laserpitium trilobum см. гладыш
Lathraea squamaria см. петров крест
Laurus cinamomum см. коришнеевое дерево
Laurus nobilis см. бобки
Lavendula spica см. лавенда
Lavrus benzoïn см. ладон рослой
Lavrus nobilis см. лавр
Ledum palustre багульник
Leontodon taraxa см. хасим
Leonurus cardiaca см. сердечник
Lepidium sativum см. кресс
Lepus alpinus Pall. см. пищуха
Lepus cuniculus см. кролик
Lepus dauricus Pall. см. еврашка
Lepus pusillus Pall. см. чекалка
Lepus timidus см. заяц
Libellula см. стрекоза
Lichen caninus см. собачей лишай
Lichnis chalconica см. боярская спесь
Ligusticum levisticum см. зоря
Ligustrum vulgare см. бирючина
Lilium bulbosum см. элатоглав
Lilium candidum см. лилия
Lilium convallium см. ландыш
Lilium martagon см. сарана
Lilium pomponium см. сарана
Lilium pomponium см. царская кудри
Lilium tremulentum см. головня
Limax см. слизень
Linum catharticum см. кокушкин лен
Linum perenne см. дикий лен
Linum perenne см. лен сибирской
Linum usitatissimum см. лен
Lithantrax см. каменной уголь
Lonicera caucasica см. тогустун
Lonicera tatarica см. жимолость татарская
Lonicera tatarica см. татарская жимолость
Loxia chloris см. дубоноса
Loxia chloris см. жогарка
Loxia curvirostra см. клест
Loxia enucleator см. шур
Loxia purrhula см. снигирь
Lucanus cervus см. еленец
Lumbricus см. глиста круглая

Lupinus varius см. боб волчий
Luthrum sativum см. плакун
Lichen pulmonarius см. плюсник
Lychnis viscaria войд
Lychnis viscaria см. дрема
Lycoperdon bovista см. дождевик
Lycopodium complanatum см. зеленника
Lycopodium selago см. баранец
Lycopodium selago см. плавуи
Lysimachia nummularia см. полувешная тра-
 ва
Lythospermum arvense см. воробьиное семя

М

Magnes см. магнит
Magnesia см. марганец
Malva см. просвирки
Mandragora см. адамова голова
Manna см. манна
Maranta galanga см. калган
Marga см. мергель
Marmor см. мрамор
Marrubium pseudodictamnium см. громдола
Marrubium vulgare см. шандра
Matricaria chamomilla см. ромашка
Matricaria maritima см. какорва
Medusa см. кисель морской
Melampyrum nemorosum см. нван да марья
Meleagris gallopavo см. индейской петух
Melissa officinalis см. маточник
Melligo см. медвяная роса
Meloe proscarabaeus см. маслянка
Meloe vascatorius см. муха шпанская
Mentha crispa см. мята
Mentha pulegium см. полей
Mercurialis annua см. пролесна
Mercurius см. ртуть
Mercurius sublimatus corrosivus см. сулема
Mergus albellus см. луточек
Mergus albellus см. нырок
Merops apiaster см. шурка
Mergus marganser см. крохаль
Mergus serrator см. лутук
Mespilus cotoneaster см. нрга
Metallus см. металл

Mica argentea см. кошачье серебро
Mica aurata см. кошачье золото
Milium paniculatum см. просо
Millepora polymorpha см. пенка морская
Mimosa nilotica см. камедь
Mimosa senegal см. камедь
Minera см. крушец
Minera argenti cornea см. роговое серебро
Molibdena см. карандаш черной
Monodon monoceros см. единорог
Morus nigra et alba см. шелковица
Moschus moschiferus см. кабарга
Motacilla см. малиновка
Motacilla см. трясогузка
Motacilla citreola см. желтобрюшка
Motacilla curruca см. щевроник
Motacilla erithacus см. гиль
Motacilla flava см. зеленника
Motacilla leucomella pall. см. плешанка
Motacilla luseinia см. соловей
Motacilla medularis см. ольшанка
Motacilla modularis см. завирушка
Motacilla modularis см. юла
Motacilla oenanthe см. каменья
Motacilla phaeniculus см. горихвостка
Motacilla regulus см. королек
Motacilla regulus см. подколodник
Motacilla rubecula см. каменщик
Motacilla rubecula см. плстовка
Motacilla rubecula см. реполов
Motacilla svecica см. варакушка
Motacilla trochilus см. пенка
Motacilla troglodytes см. крапивник
Mullus barbatus см. барвена
Muraena anguilla см. угрь
Mus agrarius см. житник
Mus avelanarius см. ящур
Mus citillus см. суслик
Mus cricetus см. карбыш
Mus cricetus см. хомяк
Mus iaculus см. заяц земляной
Mus jaculus см. табарган
Mus jaculus см. тушканчик
Mus lemmus см. пеструшка
Mus marmota см. сурок

Mus microphtalmus suldenst см. слепец
Mus porcellus см. свинка морская
Mus rattus см. крыса
Mus talpinus см. медведок
Musa paradisica см. адамова смоква
Muscus см. мох
Mustela см. куна
Mustela erminea см. горностаи
Mustela foina см. куна
Mustela gulo см. росомаха
Mustela lutra см. выдра
Mustela lutreola см. норка
Mustela lutra см. бобр камчатской
Mustela martes см. куна
Mustela nivalis см. лисица
Mustela putorius см. хорек
Mustela sarmatica см. перегужная
Mustela sibirica см. колонок
Mustela zibellina см. соболь
Myosotis alvensis см. незабудка
Myosorus minimus см. мышей хвост
Myrica guersifolia см. мирика
Myrmecophaga см. муравьед
Myrmelion formicarium см. муравьев
Myrsine africana см. мирсина
Myrtus communis см. март
Myricara см. мухоловка
Mytilus edulis см. ракушка

N

Narcissus см. нарцисс
Nardus stricta см. белоусь
Nasturtium aquaticum см. жеруха
Nicotiana rustica см. бакуна
Nicotiana tabacum см. табак
Nigella arvensis см. полевая чернушка
Nitrum см. селитра
Nitrum quarzosum fulvum см. накинф
Nitraria schoberi см. заманиха
Nux moschata см. мушкат
Nymphaea alba см. водяной папутик
Nymphaea alba см. одолен
Nymphaea lutea см. кувшинчики

O

Ochra см. охра
Oculus mundi см. око мира
Oestrus см. овод
Oestrus см. шершень
Olea europaea см. маслина
Opager см. осел дивный
Oniscus asellus см. мокрица
Opalus см. опал
Opalus oculus cati см. кошачей глаз
Ophidium barbatum см. змея рыба
Ophrys palundosa см. двулистник
Orchis latifolia см. кокушкины слезы
Orchis mario см. дремлик
Origanum majorana см. маеран
Origanum vulgare см. душица
Oriolus galbula см. иволга
Oryza sativa см. сарацинское пшено
Oryza sativa см. пшено сарацинское
Osmunda struthiopteris см. черной папарт-
 ник
Ostrea edulis см. устрица
Otis tarba см. драхва
Otis tetrax см. стрепет
Oxalis acetosella см. заячий шавель
Oxalis acetosella см. кислица

P

Pallasia pterococcus см. торлок
Palma см. пальма
Pamex см. пемза
Panicum miliaceum см. бор
Papaver argemone см. белок
Papaver somniferum см. мак
Paradisea apoda см. райская птица
Paris quadriifolia см. вороней глаз
Parnassia lustris см. перелойная трава
Parus ater см. московка
Parus coerules см. князек
Parus major см. зинька
Parus major см. синица
Parus pendulinus см. ремез
Pavo cristatus см. павлин
Pediculus см. вошь
Pedicularis palustris см. вшивая трава

Pelecanus carbo см. баклан
Pelecanus onocrotalus см. баба птица
Penaea mucronata см. бельмок
Perca asper pallas см. берш
Perca cernua см. ерш
Perca fluviatilis см. окунь
Perera luciopеса см. судак
Pernatula см. пернатка
Petrominon marinus см. минога
Pevcedanum officinale см. желтолен
Phaeix dactylisera см. финик
Phallus esculentus см. сморчок
Phaseolus см. боб турецкий
Phasianus colchicus см. фазан
Phlox sibirica см. пламенник
Phoca см. тюлень
Phoca leonina см. лев морской
Phoca leporina см. морекой заяц
Phoca lepus marinus junior см. белнок
Phoca ursina см. кот морской
Phoenix см. феникс
Phylalis alkekengi см. мяхунька
Phylanthus emplica см. букниш
Phylalis alkekengi см. вишня жидовская
Physalis alkekengi см. жидовская вишня
Picus см. дятел
Picus maior см. дятел пестрой
Picus marstius см. дятел черной
Picus marvius см. желна
Picus trictylus см. дятел трепалой
Picus viridis см. дятел зеленой
Pimpella saviifraga см. черноголовник
Pimpinella anisum см. анис
Pimpinella saxifraga см. бедренец
Pinca granatus см. гранат
Pinus abiens см. ель
Pinus cedrus см. кедр ливанской
Pinus cembra см. кедр сибирской
Pinus larix см. лиственница
Pinus sylvestris см. сосна
Piper nigrum см. перец
Pistacia terebinthus см. теревинф
Pistacia vera см. фисташки
Pisum sativum см. горох
Plantago cynops см. колосеница
Plantago maior см. попутник

Plantago salsa см. вербейник
Platalea leucorodia см. коллик
Platanus orientalis см. явор
Pleuronectes hypoglossus см. палтус
Plevronectes см. камбала
Plubum см. свинец
Poa pratensis см. мятлика
Poeonia officinalis см. марьин корень
Polygonum tuberosa см. тубероза
Polygonum bistorta см. сердечной корень
Polygalis vulgaris см. истод
Polygonum aviculare см. спорыш
Polygonum bistorta см. горлец
Polygonum fagopyrum см. греча
Polygonum hydropiper см. почечуйник
Polygonum hydropiper см. чередник
Polypodium fragrans см. зерлик
Populi nigrae variettas см. рай
Populis nigra см. осокорь
Populus alba см. тополь
Populus balsamisera см. осокорь душистая
Populus tremula см. осина
Porphyus см. порфир
Portulaca oleracea см. портулак
Potentilla anserina см. гусиная пажить
Potamogenton marinum см. наплав
Potentilla anserina см. гусиная пажить
Potentilla reptans см. мохна
Potentilla reptans см. пятилистник
Primula veris см. баранчик
Primula veris officinalis см. свербигуз
Primula veris officinalis см. скороспелка
Procellaria aurita см. старик
Procellaria glacialis см. глупыш
Procellaria pelagica см. бурная птица
Prunella vulgaris см. суховершки
Prunella vulgaris см. черемуха
Prunus armeniaca см. априкос
Prunus armeniaca см. курага
Prunus cerasus см. вишня
Prunus cerasus juliana см. морель
Prunus domestica см. слива
Prunus padus см. черемуха
Prunus sibirica см. слива каменная
Prunus spinosa см. терн
Psittacus см. папугай
Pulex irritans см. блоха

Pulex penetrans см. нигва
Pulmonaria officinalis см. медуница
Pupa см. кукла
Pyrites см. калчадан
Pyrola rotundifolia см. грушница
Pyrus baccata см. яблочки сибирския
Pyrus communis см. груша
Pyrus cydonia см. айва

Q

Quarsum см. кварц
Quercus robur см. дуб

R

Radix iridis florentinae см. фиалковой ко-
 рень
Raia batis см. ват
Raia clavata см. скат
Rallus crex см. дергач
Rallus crex см. коростель
Rami salicis capreae см. верба
Rana см. лягушка
Rana bufo см. жаба
Ranunculus acris см. лютик
Ranunculus arvensis см. куричья слепота
Ranunculus bulbosus см. жабинец
Ranunculus flammula см. прыщнец
Raphanus niger см. редька земляная
Raphanus sativus см. редка паровая
Recurvirostra avosetta см. кривоносик
Regulus см. королек
Rhamnus frangula см. крушина
Rhamnus lycioides см. яшнль
Rhamnus palustris см. держи дерево
Rheum palmatum см. ревень
Rhinanthus cristatus см. клопец
Rhinoceros см. носорог
Rhododendron chrysanthum см. кашкара
Ribes diacantha см. таранушка
Ribes nigrum см. смородина черная
Ribes rubrum см. смородина красная
Robinia caragana см. гороховое дерево
Robinia frutescens см. дереза

Robinia frutescens см. железник
Robinia pigmea см. жидовник
Robina pygmea см. золотарник
Romex acutus см. чистотел
Rosa см. роза
Rosa sylvestris сербаринник
Rosmarinus officinalis см. розмарин
Rubia tinctorum см. марина
Rubinus см. лал
Rubinus см. яетта
Rubrica fabrilis см. вап
Rubus arcticus см. княженица
Rubus arcticus см. куманиха
Rubus chamaemorus см. морошка
Rubus fruticosus см. ежевика
Rubus idaeus см. малина
Rubus saxatilis см. костяника
Rumex acetosa см. шавель
Rumex acetosella см. сорочей шавель
Rumex acutus см. кониковей шавель
Rumex aquaticus см. эниевик
Ruscus aculeatus см. иглица
Ruscus aculeatus см. мышей терн
Rutha graveolens см. рута

S

Saepia octopodia см. гнюс
Salomoniacum см. нашатырь
Salicis triandrea см. верба красная
Salix alba см. ива
Salix arenaria см. тальник
Salix pentandra см. ветла
Salix pentandra см. черноталь
Salma salamas см. семга
Salmo см. нярка
Salmo alpinus см. палья
Salmo autumnalis см. омуль
Salmo cundsha см. кунжа
Salmo eperlanus см. корюка
Salmo eperlanus см. сняток
Salmo fario см. пеструшка
Salmo gibbosus см. горбуша
Salmo lacustris см. кутерьма
Salmo lavaretus см. сиг
Salmo lenox см. ленок
Salmo leucichthys guld см. белая рыбаца

<i>Salmo mareanula</i> см. ряпуха	<i>Sedum telephium</i> см. молодило
<i>Salmo nelma</i> см. нельма	<i>Semen artemisiae iudicae</i> см. цытварное семя
<i>Salmo salar</i> см. лосось	<i>Sempervivum tectorum</i> см. очиток
<i>Salmo thymallus</i> см. харнус	<i>Senecio crucifolius</i> см. крестовник
<i>Salmo vumba</i> см. сырок	<i>Sepia officinalis</i> см. каракатица
<i>Salmonis species</i> см. мыкиз	<i>Serpens</i> см. змей
<i>Salsola</i> см. солянка	<i>Seseli annuum</i> см. жабрица
<i>Salsola kali</i> см. вельблюжье сено	<i>Silex chalcidionius</i> см. бечета
<i>Salvia officinalis</i> см. шалфей	<i>Silex pyromachus</i> см. кремень
<i>Sambucus nigra</i> см. бузина	<i>Silpha</i> см. могиляк
<i>Sambucus racemosa</i> см. пищальник	<i>Silurus glanis</i> см. сом
<i>Sandalum album</i> см. сандал	<i>Simia</i> см. обезьянка
<i>Sanguis draconis</i> см. драконова кровь	<i>Sinap alba</i> см. горчица
<i>Saponaria officinalis</i> см. мыльная трава	<i>Sisymbrium nasturtium aquaticum</i> см. ре- жуха
<i>Sardonyx</i> см. сардоникс	<i>Sitta europaea</i> см. поползень
<i>Satureia hortensis</i> см. чабер	<i>Smaragdus</i> см. изумруд
<i>Saxifraga crassifolia</i> см. бадан	<i>Smiris</i> см. наждак
<i>Saxum grandulosum amigdaloides</i> см. мин- дальной камень	<i>Solanum dulcamara</i> см. послень
<i>Saxum granites</i> см. гранит	<i>Solanum lycopersicum</i> см. яблоко любовное
<i>Scarabeus</i> см. жук	<i>Solanum melangena</i> см. дьяволька
<i>Scarabeus cervus</i> см. олень летучий	<i>Solanum melongena</i> см. баклажан
<i>Scarabeus melolontha</i> см. майка	<i>Solanum tuberosum</i> см. яблоко земляное
<i>Scarabeus melolontha</i> см. сипль	<i>Solidago virga aurea</i> см. золотень
<i>Scarabeus cephalotis pallas.</i> см. головац	<i>Solidago virga aurea</i> см. розга золотая
<i>Schistus</i> см. слонец	<i>Sonchus oleraceus</i> см. заячья капуста
<i>Schoerlus</i> см. шерл	<i>Sorbus aucuparia</i> см. рябина
<i>Scirpus acicularis</i> см. кушур	<i>Sorex araneus</i> см. землеройка
<i>Scirpus lacustris</i> см. ситник	<i>Sorex fodiens</i> см. землеройка водяная
<i>Sciurus glis</i> см. соня	<i>Spado</i> см. трутень
<i>Sciurus striatus</i> см. бурундук	<i>Sparganium erectum</i> см. бабки волчьи
<i>Sciurus volans</i> см. летяга	<i>Sparus aurata</i> см. золотобровь
<i>Sciurus vulgaris</i> см. белка	<i>Spatum</i> см. шпат
<i>Scolopax</i> см. кулик	<i>Spergula arvensis</i> см. торница
<i>Scolopax faedea</i> см. кулига	<i>Spinacea oleracea</i> см. спинак
<i>Scolopax gallinago</i> см. барашек	<i>Spinacia oleracea</i> см. шпинат
<i>Scolopax rusticola</i> см. лежанка	<i>Spiraea crenata</i> см. таволга
<i>Scolopax totanus</i> см. адотка	<i>Spiraea ulmaria</i> см. лабазник
<i>Scomber scombrus</i> сл. макрель	<i>Spiraea ulmaria</i> см. медунника
<i>Scomber thynnus</i> см. тунак	<i>Spiraea ulmaria</i> см. медуннишник
<i>Scorpio europaeus</i> см. скорпион	<i>Spiraea ulmaria</i> см. шаламанник
<i>Scorzonera humilis</i> см. козелец	<i>Spirea palmata</i> см. журиш
<i>Sicrophularia nodosa</i> см. собачья голова	<i>Spongia fluviatilis</i> см. бодяга
<i>Scrophularia nodosa</i> см. поришник	<i>Spongia officinalis</i> см. грешкая губа
<i>Secale cereale</i> см. рожь	<i>Squalus cacharias</i> см. акула
<i>Sedum acre</i> см. мотодил	
<i>Sedum telephium</i> см. заячья капуста	

Squalus pristis см. пила рыба
Squalus squatina см. рашпля
Squalus zygena см. куша
Stannum см. олово
Staphylea pinnata см. клекочка
Steatites см. мыльной камень
Stellaria chamaejasme см. мужик корень
Stellaria holostea см. костенец
Sterna см. качарка
Sterna см. мартышка
Sterna caspia pall см. чаргава
Stipa pennata см. кавыль
Stria bubo см. филин
Strix см. сова
Strix passerina см. сычь
Strix scops см. канюк
Struthio camelus см. струф
Struthio casuarius см. жар птица
Strychnos ignatii см. боб китайский
Strychnos nux см. целибуха
Sturnus vulgaris см. скворец
Succinum см. янтарь
Svertia corniculata см. зверобой белой
Svertia perennis см. зверобой черной
Svertia rotata см. зверобой синий
Symphitum officinale см. сальной корень
Syngnathus acus игла
Syngnathus lippocampus см. кониок
Sypho см. смерч
Syringa vulgaris см. синель

Т

Tabanus см. слепень
Taenia см. глиста плоская
Tagetes erecta см. шапки
Tagetes patula см. бархатец
Talcum rubrica см. карандаш красной
Talcum serpentinae см. змиевик
Talpa europaea см. крот
Tanacetum balsamita см. калуфер
Tanacetum vulgare см. дикая рябина
Tantalus falcinellus см. каравайка
Tantalus ibis см. ивин
Tartarus см. винной камень
Taxus baccata см. тис

Taxus buccara см. негнучее дерево
Tenebrio molitor см. хрущ
Tenebrio mortifagus см. вонючий хрущ
Terebinthina см. терпентин
Teredo nevelis см. шашень
Testudo см. черепаха
Tetrao bonosa см. рябчик
Tetrao coturnix см. перепел
Tetrao lagopus см. куропат
Tetrao perdix см. куропат
Tetrao uragollus см. глухарь
Teucrium chamaedrys см. росторог
Teucrium scordium см. заячий чеснок
Teverium chamaepytis см. кадило
Teverium scordium см. кониовой лук
Thaesium linophyllum см. ленолистник
Thalictrum aquilegifolium см. василистник
Thalictrum flavum см. золотуха
Thalictrum minus см. бередовец
Thea bohea см. чай
Thrips см. моха
Thuia occidentalis см. дерево жизни
Thymus serpyllum см. щербец
Thymus serpyllum см. богородская трава.
Tillia europaea см. липа
Tinea см. моль
Tinea pellionella см. моль
Tinea sarcitella см. моль
Tipha palustris см. палочник
Tipula folstitialis см. кохра
Tormentilla erecta см. завязной корень
Trachinus draco см. дракон
Tradescantia virginiana см. котконня
Tragopogon pratense см. козлова борода
Trapa natans см. чертовы орехи
Trapa natans см. чилим
Trepoelum maiur см. настурций
Trichechus rosmarus см. морж
Trichechus manati см. корова морская
Trigla hirundo см. косатка
Trifolium см. трилистник
Trifolium arvense см. заячий лапки
Trifolium melilotus officinalis см. донник
Trifolium officinale см. гуньба
Trifolium pratense см. дятлина
Trifolium pratense см. кашка

Trifolium repens см. дягельник
Tringa cqvatarola см. зуй
Tringa lobata см. плавуничик
Tringa pugnax см. турухтан
Tringa vanellus см. луговица
Tringa vanellus см. пугалица
Triticum см. пшеница
Triticum repens см. пырей
Triticum spelta см. полба
Trogopogon pratense см. чертова {борода
Trutta salmonata pall см. таймень
Tubularia см. трубочатка
Tulipa см. тульпан
Turdus arundinaceus см. дрозд комышенной
Turdus merula см. дрозд черной
Turdus musicus см. дрозд певчий
Turdus vilciuorus см. дрозд рябинник
Tussilago farfara см. белокопытник
Typho см. смерч

U

Ulmus campestris см. илем
Ulmus pumilata см. карагуч
Urupa erops см. потатуйка
Ursus arictos см. медведь
Ursus maritimus см. медведь белой
Ursus meles см. барсук
Ursus meles см. язвец
Urtica dioica см. крапива

V

Vaccinium mystillus см. черница
Vaccinium oxycoccus см. клюква
Vaccinium uligonosum см. голубель
Vaccinium vitis idaea см. брусница
Valeriana см. балдырьян
Valeriana officinalis см. земляной ладон
Varietas canis vulpis см. караган
Varietas canis vulpus см. корсак
Varietas cyprini carpionis см. сазан
Varietas salmonis см. иньяха
Varietas salmonis eprlani см. муксун
Varietas ulmi campestris см. вяз

Varictas vitis apyrenae см. коринка
Veratrum album см. чемерица
Verbascum thapsus см. медвежье ухо
Verbascum thapsus см. царский скипетр
Veronica beceabunga см. ибунка
Veronica officinalis см. вероника
Vespa см. оса
Vespertilio murinus см. мышь летучая
Vespertilis см. кожан
Viburnum lantana см. горд
Viburnum opulus см. калина
Viburnum thynus см. шамшит
Vicia faba см. боб
Vicia graeca см. мышей горох
Vinca minor см. барвенок
Viola canina см. подлесок
Viola odorata см. фиалка
Viride montanum см. зелень горная
Vismuthum см. висмут
Vitex agnus castus см. агнец непорочный
Vitis vinifera см. виноград
Vitriolum см. купорос
Vitriolum album см. купорос белый
Vitriolum coeruleum commune, kelde cypro
 см. купорос синий
Vitriolum martis см. купорос сапожной
Vitrum ruthenicum см. слюда
Vivum см. руть
Viverra ichneumum см. мышь фараонова
Vultur gryphus см. гриф
Vultur perenopteris см. сип
Vultus см. наспис

X

Xanthium strumarium см. дурнишник.

Z

Zea mays см. кики
Zincum см. цинк
Zincum sterile см. гамлей
Zincum sterilum см. бленда
Zoolithus turcosa см. бирюза.

3

აანრღბა იხ. магнит
 აბაზილ იხ. косатка
 აბლაყუჩან იხ. летяга
 აბულარ იხ. ботки
 აბუსალათინი იხ. клещевина
 აკრიბურნუ იხ. кривоносок
 აღამეურთი იხ. глиста
 ავლიქ იხ. калужница
 ავალექ იხ. кониовой щавель
 ავაჭუა იხ. вологодка
 აზგილ იხ. ирга
 ათატოვშანი იხ. кролик
 ათეშაირული იხ. горихвостка
 ათეშეუში იხ. жар-птица
 ათი იხ. лошадь
 ათელოთი იხ. грива конская
 ათელოთი იხ. конопельник
 ათალუხი იხ. жерех
 ათალუხი იხ. конюк
 ათსოლანი იხ. кониовой лук
 ათუღირული იხ. выка кониья
 ათუღში იხ. грузица
 ათუღში იხ. зинька
 ათვა იხ. гунь, гуны
 ათვი იხ. гутей, айва пигва, армуд, квит
 ბირალ იხ. жеребей
 ბლასილიჩინ იხ. абсмлек
 ბლასილიჩინ იხ. кукша
 ბლიზ იხ. глина
 ბლშა შავთალუსი იხ. адамово яблоко
 ბლშას იხ. адамант
 ბლშას იხ. алмас
 ბლყუზ იხ. зимородок
 ბლუიზ იხ. ледешник
 ბშათისტ იხ. аметист
 ბშეშაჟან იხ. блюш
 ბშეზბარ იხ. горлец
 ბნარ იხ. гранат
 ბნგილ იხ. иктин

ანგიგოზი იხ. жерновки, жернов
 ანდუზ იხ. девесил
 ანთიმონ იხ. антимония
 ანლუთ იხ. аангич
 ანლურიანინ ქეჩისი იხ. коза ангорская
 ანქავიტ იხ. гагара, куйка
 არაგუჯა იხ. костенец
 არდიშ იხ. артыш
 არმედ იხ. груша, дуля
 არუგ იხ. курега
 არუგ იხ. априкос
 არხაათან იხ. ипатка
 არჯიშ იხ. вереск
 ასარალ იხ. конопель
 ასკატა იხ. ანქავიტ
 ასლან იხ. лев
 ასლანგოზი იხ. левкой
 ასლანდაზი იხ. львова лапа
 ასტარ იხ. ишак, меск
 ასულბანდ იხ. ладон рослой
 აფვი ბუზუზ იხ. кераст
 აფვი იხ. аспид
 აფიი იხ. ехидна
 აფისალამუთ იხ. мандрагор
 აღაჯღალან იხ. дятел
 აღაჯინღაენი იხ. древо жизни
 აღაჯმალდანოზი იხ. дудочник
 აღაქსაგალი იხ. ивишенье
 აღაყყყან იხ. дятел
 აღაყყოში იხ. бадрянка
 აღაყურთი იხ. майка
 აღბაშლუ იხ. журын
 აღგილან იხ. вишня белая
 აღგობალავი იხ. белянка
 აღზამბანი იხ. лилия
 აღზიჯანავარ იხ. бабки волчьи
 აღცაბა იხ. иктин
 აღლაგლავ იხ. бусель
 აღლაგლავ იხ. еродия
 აღლულუტარი იხ. водяной напутник
 აღბალუხი იხ. белуга
 აღბალუხი იხ. белая рыба

აღსოგუთ ალაჯი იხ. ივა, ივაკა, ივუშხა
 აღუბა იხ. სკიმენ.
 აღქობალაქი იხ. გრუძი
 აღქოლ იხ. ბუკ
 აღქუჩუქპალუხ იხ. белая рыба
 აღყიზილაღუხი იხ. белая рыница
 აღყირი იხ. канифоль
 აღჩაოთი იხ. денежник
 აღჯანავარ პალუხი იხ. белуга ანუ белухა
 აუ იხ. медведь
 აუგული იხ. медвяная роса
 აუსიი იხ. медведь муравейник
 აუსიილი იხ. медведь бслой
 აუფანჯასი იხ. медвежья лапа
 აუქობალაქი იხ. боровик
 აუქობალაქი იხ. коровик
 აუყურთისი იხ. медведок
 აუჩაგალავი იხ. медвежьи ягоды
 აუჩიბინი იხ. медведик
 აუჩივალმი იხ. костяника
 აყარყარა იხ. зубной корень
 აყაყია იხ. акация
 აყირყარა იხ. петрушка собачья
 აყიყ იხ. агат
 ახმახუეში იხ. глупыш
 აქლაა იხ. дракон
 აქიბაღამ ალაჯი იხ. бобовник
 აჰეა იხ. айва

ბ

ბაბაეარის იხ. ибунка
 ბაბრ იხ. бабр
 ბაბრ იხ. леопард
 ბაღამ ალაჯი იხ. аминдал
 ბაღრანჯ-ბუღია იხ. маточник
 ბაღრიჯანი იხ. бадрижан
 ბაღრიჯან იხ. демьянка
 ბაღსან გბუღია იხ. маточник
 ბაზულანჯ იხ. белена
 ბაიუღმ იხ. вран nocturny
 ბაიუღმ იხ. деряба
 ბაიუღმ იხ. яктин
 ბაიუღმ იხ. лунь
 ბალაზინ იხ. бальсам
 ბალანგ იხ. клопец
 ბალასინ იხ. масть
 ბალდარიან იხ. маун

ბალსამ იხ. вальсам
 ბალსამი იხ. бальсамин
 ბალსან ჩიჩავი იხ. вальсамин
 ბალლოჯი იხ. вишнй корнилневй
 ბანოე შაველისტონი იხ. иван да марья
 ბასქიკ იხ. зерлик
 ბალიარფალი იხ. бабка травка
 ბალიარფალი იხ. вербейник
 ბალიარფალი იხ. колосеница
 ბალირყარა იხ. баба птица
 ბაღჩაყურთი იხ. еленец
 ბაყლა იხ. боб
 ბაშბეუქ პალუხი იხ. бык
 ბაშთიუქლე იხ. кавыль, ковыль
 ბაში ჩოშახ იხ. галиан
 ბაში ჩოშახ იხ. карась
 ბეგყუში იხ. князек
 ბეზირ ოთი იხ. лен
 ბელადური იხ. боб китайский
 ბელატონი იხ. боб китайский
 ბელქსინა იხ. крыса
 ბელქ სოგუთ ალაჯი იხ. ветла
 ბელქ ქასნისი იხ. кульбаба
 ბელქ ყარაყირალუ იხ. глухарь
 ბეშანა იხ. макрель
 ბიპარ მენიან იხ. макорва
 ბიზელანჯ იხ. красавица
 ბითი იხ. вошь
 ბითოთი იხ. вшивая трава
 ბილდარჩინ გეზღერან იხ. дергач
 ბირა იხ. блоха
 ბირინჯ იხ. бронз
 ბიხაბანოეშა იხ. косатник
 ბოგურთვან იხ. ежевика, малина
 ბოზთელქი იხ. караган
 ბოხმეჟა იხ. веретеница
 ბოითი იხ. марiona
 ბოისაროთი იხ. дрок
 ბორათი იხ. борнфова трава
 ბროლ იხ. кристалл
 ბუჯოთი იხ. девятильник
 ბუჯურთვანინუეში იხ. малиновка
 ბუიშადარან იხ. жабри чертовы
 ბუინუზალაქი იხ. гороховое дерево
 ბუი ფულარან იხ. гречина
 ბუი ფულარან იხ. гуляница
 ბულდარიუნ იხ. булдырьян

ბულეთი იხ. გრეცкая губа
ბურესინდური იხ. борец
ბურუნდურეს იხ. костнор
ბურუნდურეს იხ. бурундук
ბუხ იხ. катиполе
ბუხ იხ. качим

ბ

გავ იხ. вол
გავაზ იხ. марал
გავბარი იხ. лахтак
გავმაი იხ. головац
განალაჟი იხ. бук
გარმაჟი იხ. горд, гордовина
გაჟ იხ. гипс
გემუეში იხ. бурная птица
გეჟაგენ იხ. день и ночь
გეჟაუეში იხ. козодой
გილაზ იხ. вишня
გილანო იხ. василек
გილიგო იხ. мел
გიჩიღან სარჩასი იხ. крапивник
გიჩირღან იხ. крапива, кропива
გობაქსარჩა იხ. зеленичка
გოგარჩინ იხ. голубь
გოგეჟი იხ. горлица
გოგირდ იხ. жупель
გოგყარა იხ. жидовский ворони
გოდაგბოი იხ. короткошея
გოზსუზ სიჩან იხ. землеройка
გოზსუზ ქობალაქ იხ. землеройка
გოლოთუდი იხ. га.арка
გოლტუზი იხ. бузун
გოლყარალათი იხ. клюква
გოლშორასი იხ. бузун
გორჩაქ პალუბი იხ. корюка, крющка
გულო იხ. голубь дикий, каменный
გუზგარ იხ. зebra
გუჯან იხ. горностай

ღ

ღარიჩინ იხ. кинамон
ღარიჩინ იხ. корица
ღარიჩინალაჟი იხ. коришневое дерево
ღარუსიოან იხ. кукла
ღაღნა იხ. лавр
ღაღბეგი იხ. горный княжник

ღაღბეგი იხ. ленолистник
ღაღბეგული იხ. горихвостка
ღაღდალან ალაჟი იხ. каркас
ღალ ზირიჟი იხ. барбарис
ღალსარჩასი იხ. завирушка
ღალსუმული იხ. белоус
ღალქეჩი იხ. кабарга
ღილშამალაჟი იხ. ель
ღევა ალმასი იხ. заманиха
ღევა იხ. велблюд, верблюд
ღევადაბანი იხ. дурнишник
ღევადაბანი იხ. лапушник
ღევა მენჯელი იხ. змейная голова
ღევათი იხ. вельблужье или верблужье се-
но
ღელი პალუბი იხ. бешеная рыба
ღელსარჩა იხ. дурак
ღელუგილას იხ. вишня бешеная
ღემურ იხ. железо
ღემურყარა იხ. клен
ღენგიზ აბაბილი იხ. качарка
ღენგიზათი იხ. конь морской
ღენგიზ ასლანი იხ. лев морской
ღენგიზ ანქავატი იხ. гагара
ღენგიზ დონლუბი იხ. дельфин
ღენგიზილდუბი იხ. звезда морская
ღენგიზ ინაგი იხ. корова морская
ღენგიზ ორდაგი იხ. гоголь
ღენგიზ ორდაგისი იხ. каголка
ღენგიზ ოყარი იხ. крохаль
ღენგიზ სალსალანი იხ. водяная сойка
ღენგიზ სალსალანი იხ. кривок
ღენგიზ ტოეშანი იხ. белинок
ღენგიზ ფალუდი იხ. дуб морской
ღენგიზ ფიშკი იხ. кот морской
ღენგიზ ქორფიქი იხ. нож морской
ღენგიზყანი იხ. казарка
ღენგიზ ხორუბი იხ. зуй, зуек
ღენდარეული იხ. грушица
ღერიგული იხ. клоповник
ღერიატაში იხ. пенка морская
ღერიატუნუთ იხ. кисель морской
ღილოზი იხ. жулан
ღირლუ იხ. живица
ღიშ ბეჟე პალუბი იხ. зубатка
ღიშ ბუდალ ალაჟი იხ. дубны
ღიშბანოეშა იხ. ирь

დოჯათას იხ. драхва
 დოიდალ იხ. драхва
 დონლუხ იხ. боров
 დონლუხბაში იხ. жабрей
 დონლუხ ფალუდი იხ. дурман
 დონლუხ ლაინა იხ. дерев
 დოყუზ დონა იხ. дерн
 დუათეში იხ. алкоголь
 დუგამაყუზი იხ. дудак
 დუგუნთოხლი იხ. драхва
 დუზ სოლანი იხ. аскалония
 დუზშორანი იხ. лебеда
 დუზყილბური იხ. жаворонок степной
 დუნაია თაღლისი იხ. лисуха
 დუნაითოული იხ. курочка дунайская
 დურნა იხ. журавль
 დურნა ბურნუ იხ. журавлиной носок

0

ერმანინ ბოგურტგანი იხ. куманыха
 ექსუნეჩი იხ. конопель
 ეშაქდაბანი იხ. белокопытник
 ეშაქ დირნალი იხ. матерник
 ეშაქ პალუხი იხ. вахня
 ეშმი, იაშმი იხ. яшма

3

ვალქაოთი იხ. завязной корень

უ

უაგა იხ. квасцы
 უამბახ იხ. бадуи
 უამბახ იხ. крин
 უამბახ იხ. ландыш
 უამბახი სიფიდ იხ. лилия
 უანუყოთი იხ. звонки
 უანუყოთი იხ. колокольчики павилишны е
 უანჭათილ იხ. инбирь
 უარდავა იხ. куна
 უაფრაოთი იხ. мотодил, мужик корень
 უაქიშირაოთი იხ. василистник
 უეთენ აღაქი იხ. маслина
 უიგილაღაქი იხ. кизильник
 უილფაროზი იხ. звонки
 უილფაროზი იხ. колокольчики павилишны е

უირა იხ. кимин
 უირიშკი იხ. коринка
 უირნის იხ. аурипигмент
 უოყალ აქსი იხ. глог
 ურევეანდიშუ იხ. кирказон
 უუმბურ ზეთი იხ. вакса
 უუმბურდ იხ. изумруд
 უურე ყუზხალადინ იხ. коршун ягнятник
 უუჭა იხ. иссоп

თ

თამარლან იერტოვეშანი იხ. бабук
 თამბაქუ იხ. бакун
 თანავჯი იხ. виноград
 თარლან იხ. кобуз
 თაუხშიდასი იხ. кура
 თაღლით იხ. бусы
 თახთაბითი იხ. клоп, клопик
 თერაზი იხ. кресс
 თერემთეიჯი იხ. жаворонник
 თირა იხ. аспид
 თირგუს თერშია იხ. боб волчий
 თიქან იხ. волчец
 თიქან აღაქი იხ. держи дерево
 თლუ პალუხ იხ. макрель
 თოზბად იხ. зельв
 თოზბაღა იხ. желв
 თოულ იხ. кочет
 თოულ იხ. курница
 თოფრალ იხ. земля
 თუნავტაში იხ. кремь
 თუღარი იხ. борец
 თუღარი იხ. икотная трава
 თუღარი იხ. лютик
 თუღარი ბუზურ იხ. борец
 თუღარაყუზი იხ. жаворонок
 თულა იხ. выжлец
 თულა იხ. ляговая собака
 თულქი იხ. лис, лиса, лисица
 თურიბჯ იხ. апельсин
 თუქიყურთესი იხ. волосатник
 თუბტ იხ. грудашник

ო

იაბამლა ლასი იხ. белок
 იაბანი ბაშიყირბოზი იხ. душица

იაბანგზირი იხ. дикой лен
 იაბან თახლი იხ. колосник
 იაბან თერასი იხ. крестовник
 იაბან ფილფილი იხ. дикой перец
 იაბან ყაზი იხ. гусь, гуменник
 იაბან ჯილბური იხ. жаворонок полевой
 იარასა იხ. кожан
 იარმუშქი იხ. зеленика, зеленица
 იარტოეშანი იხ. евраща
 იარსუნგი იხ. ладон земной
 იარყარყათი იხ. брусница
 იათალა იხ. деряба
 იათუშხან იხ. карлук
 იაყუთი იხ. накинф
 იაყუთი ქაბუთი იხ. яхонт синий
 იაშუ იხ. наспис
 იაშუ იხ. кровавик
 იბანგზირი იხ. выжлик
 იგნა პალუხი იხ. игла
 იელვა იხ. крастель || кулик
 იელმულქ იხ. бересбрек
 იელმულქ იხ. истод
 იელმულქ იხ. козелец
 იელყაყან იხ. кобец
 იელყოვან იხ. качим
 იემიშან იხ. бересбрек
 იემიშან იხ. боярышник
 იენგინარ იხ. артишок
 იერტოეშანი იხ. ербоиз
 იერტოეშანი იხ. заяц земляной
 იერყაზან იხ. землеройка
 იერყუზი იხ. земляной орех
 იო იხ. кобель
 იოტაშოთი იხ. завалец
 იოტიშოთი იხ. бесс
 იოტიშოთი იხ. кандык
 იოსუმბული იხ. дягиль собачий
 იოტაშალი იხ. кокушкины слезы
 ილან იხ. змей, змея
 ილანდილი იხ. девятерник
 ილანოთი იხ. змейка
 ილანპალუხი იხ. змея рыба
 ილანპალუხი იხ. минога
 ილღუტაში იხ. звездочник
 იმჟი იხ. жемчуг, бисер, маргарит
 იმჟოთი იხ. маргаритки

ინავ იხ. крапа, корова
 ინავმარალი იხ. кошута
 ინავოთი იხ. вязель
 ინდთაუხი იხ. калкун
 ინდტორფიქსი იხ. дикобраз
 ინსანყური იხ. глиста
 იოგშალ იხ. гнида
 იირი იმჟი იხ. бурмнтская зерна
 ისაპალუხი იხ. камбала
 ისხალ იხ. аскалония
 იქიყარნუ იხ. двуутробка
 იქიყულალ იხ. двулистник
 იქულუმულქ იხ. кропило
 იმღევერან ნურმაი იხ. аккумуля

კ

კამბურაპალუხი იხ. горбуша
 კერკური ინდოური იხ. индейский петух

ლ

ლალ ლალ
 ლანა იხ. брюква
 ლანა ქალმ იხ. бредоква
 ლაჯვარდ იხ. лазурник
 ლიმონ იხ. лимон
 ლისანილ აფეი იხ. девятерник
 ლისანსორ იხ. вологодка
 ლისანსური იხ. воловей язык
 ლიფსიდ იხ. белая рыба
 ლობია იხ. боб турецкий
 ლულეფარ იხ. кувшинчикки
 ლუფ იხ. аронова борода

პ

პადიან იხ. кобыла
 პაზუ იხ. дубянка
 პამარინი ჩინი იხ. бородавник
 პანყულოთი იხ. луговой чай
 პარალ იხ. елень, еленица
 პარმარ იხ. мarmoр
 პარტია იხ. хедровка
 პარქეშიდა იხ. висмут
 პარქეშიდა სიბი იხ. марганец

მარჯან იფი იხ. გлистник

მარჯიშაქ იხ. ляща

მარჯან იხ. коралл

მასტაქ იხ. мастика

მალარა იხ. аскит

მალარა იხ. вертеп

მაყრასბურნუ იხ. клест

მახმური იხ. бархатец

მახმურჩიჩაგი იხ. исакки

მეთნან იხ. дрема

მეიმენ იხ. мартышка

მეშა არმელი იხ. глива

მეშასაყარი იხ. выюрок

მეშასინჯათისი იხ. белка

მეშა სილინი იხ. лось, лосик

მეშა ჯილბური იხ. жаворонок лесной

მისირგოვარინი იხ. голубь египетский

მისტაში იხ. зелень горная

მიხაქ იხ. гвоздика

მურაქაუ პალეხი იხ. гнуч

მურაქაუ პალეხი იხ. каракатица

მურეარდ იხ. жемчуг, бисер, маргарит

მურეს იხ. княженица

მურეს იხ. малина степная

მუსულმან საბონისი იხ. боярская слесь

მუსულმან აღმასი იხ. жимолость татарская

მუშმალი იხ. ирга

მუჩაგ იხ. кохра

6

ნარ იხ. гранат

ნარჯილიბარინ იხ. кокос

ნიანგ იხ. крокодил

ნუხუდ აღაქი იხ. дереза

ნუხუდ ჭიუტი იხ. жиловник

7

ოესუნუმი იხ. крыжовник

ოეშაქ იხ. гумми камедь

ოთბირასი იხ. кобылка

თბოპ იხ. вдод

თრდაგ იხ. коксун

თრდაგ იხ. каргаль

თრდაგბორუნი იხ. кряква

თქუზ იხ. бык вол

ოქეზლილი იხ. вологодка

ოქუზ პალეხი იხ. головаць

ოყარ იხ. кваква

ოჰყარ იხ. колпик, колпица

3

პალეხიშქი იხ. калинка

პანჯანგუს იხ. жабник

4

რაზიანა იხ. ашит

რამლაოთ იხ. колдунова трава.

რასტუხ იხ. кровавик

რაბინდი იხ. лавр

რუბრეანდი იხ. гуммигут

რესნეხელი იხ. горох

5

საათარბერი იხ. маеран

საბზი იხ. зелие

საბრ იხ. алой

სადაფ იხ. громовая стрела

სადაქალეხი იხ. леш, лешик

სადაჭოთი იხ. козачья рута

სათარბერი იხ. душица

სათირ ბერიი იხ. брунец

სალეა აღაქი იხ. кипарис

სამბარ იხ. амбра

სამეე იხ. камедь

სანგიდური იხ. пенка морская.

სანგიჭიუტი იხ. калчадан

სანდალეს იხ. лак

სარანია იხ. врук

სარანიაგოთუალ იხ. конник

სარგარდანეუმი იხ. вертошейка.

სარდალ პალეხი იხ. анчоус

სარეადაქი იხ. кипрей

სარისაგ იხ. завалец

სარისარია იხ. желтобрюшка

სარიკანთარიუბ იხ. зверобой, зверсбойник

სარისუქ იხ. жабрей

სარმარ იხ. зменная головка

სარმეშალ იხ. будра

სარმეშალ იხ. кротовик

სარუბეზირი ოხ. желтолен
 სარუბაშლუ ოხ. желтоколосьник
 სარუსარდალ ოხ. иволга
 სარჩა ოხ. враний
 სარჩახელდასი ოხ. воробьиное семя
 სასტინოთი ოხ. завязной корень
 საყაყუშ ოხ. катаракт
 საყაყუში ოხ. баба птица
 საღელინოთი ოხ. льянка
 საღირყურელი ოხ. коровяк
 საღრიან ოხ. козеед
 საღირყურელი ოხ. медвежье ухо
 სეილან ოხ. гранат
 სენგ ოხ. ливан
 სერახს ოხ. верес
 სიშერლ ოხ. гриф
 სინგურ ოხ. киноварь
 სინელოლა ოხ. желна
 სინგაჟ ოხ. блок
 სინგაჟ ოხ. веверица
 სინგაჟი ოხ. векша
 სირქა ოხ. гнида
 სირქაოთი ოხ. гнидник
 სიუყუზყულადი ოხ. зменвик
 სიღირყურელი ოხ. медвежье ухо
 სიჩანდებუ ოხ. житник
 სიჩანეშეში ოხ. иглица
 სიჩანოთი ოხ. мышьяк
 სიჩანტუზი ოხ. кварц
 სოგუთ ოხ. агновы ветви
 სოგუთ ოხ. верба
 სონდელ ოხ. грагуй
 სორისანგ ოხ. комар
 სოლან ოხ. лук
 სუაგეზან ოხ. козак
 სუდლოგან ოხ. бсогово молоко
 სუიელბას ოხ. авдотка
 სუიელბასი ოხ. кулига
 სუითი ოხ. выдра
 სუითურასი ოხ. жеруха
 სუი ონგასი ოხ. вахта
 სუიშართი ოხ. мартишка
 სუი შუშე ოხ. выхухоль
 სუი სიჩან ოხ. землеройка водяная
 სუიუშხუნი ოხ. змиевик
 სუი ქობალაქ ოხ. землеройка водяная

სუიუზ ოხ. водяной орех
 სუიყუში ოხ. гаевник
 სულეიშანი ოხ. мышьяк, сулема
 სულეიშანი სარუ ოხ. мышьяк желтой
 სუმბული ზარუ ოხ. болиголов
 სუმბულიქუი ოხ. белоусь
 სუმბული ზათაი ოხ. воровошник
 სუმბული ზათაი ოხ. дягиль, дягильник
 სუმბული ზათაი ოხ. земляной ладон
 სუმბულიჭაბალი ოხ. балдырьян
 სურინჯი ოხ. прыщенищ
 სუსამბარ ოხ. желтаница
 სუსან ოხ. живокость
 სუსანბარ ოხ. калуфер
 სუფურგა ოხ. вашлочек дикий
 სუენდელიუნ ოხ. борш

ბ

ტამარჯელ ქობალაქი ოხ. дожжевник
 ტანაჭაშალი ოხ. вишня жидовская
 ტანაყირან ოხ. клещак
 ტაშ ოხ. камень
 ტაშბიბანი ოხ. булыжник
 ტაშთახთასი ოხ. кряж
 ტაშსარჩასი ოხ. каменка
 ტაშსოვლანი ოხ. каменной лук
 ტაშქომური ოხ. каменной уголь
 ტაშყოინი ოხ. аргали
 ტაშყოინი ოხ. каменной баран
 ტეგანი ოხ. козачья рута
 ტოეშან ოხ. заяц
 ტოეშანაილი ოხ. заячьи лапки
 ტოეშან ონგასი ოხ. дятельник, дятловник
 ტოეშან ონგასი ოხ. заячьи лапки
 ტოეშან ონგასი ოხ. кашка
 ტოეშანლანასი ოხ. заячья капуста
 ტოეშან სარმესალი ოხ. заячий чеснок
 ტოეშან ქალამი ოხ. заячья капуста
 ტოეშან ყულადი ოხ. заячий щавель

უ

უდუსალიბ ოხ. марьян корень
 უთაღუ ოხ. балабан

უთანსარჩა ობ. луговица, луговка
 უფარიყუნ ობ. зверобой, зверобойник
 უფარიყუნალი ობ. зверобой белый
 უფარიყუნგთგი ობ. зверобой лазоревой
 უფარიყუნიაბანი ობ. зверобой крестовой
 უფარიყუნ ლაქვარდი ობ. зверобой синий
 უფარიყუნ სიი ობ. зверобой черный
 უფარიყუნყაიასი ობ. зверобой каменной
 უქლულაქ ობ. донник, донная трава
 ულაქი ობ. липа
 უშუნ ობ. баранчик
 უჩუულა ობ. дятлина, дятловина

ფ

ფალულაქი ობ. дуб
 ფალულ ბურნუ ობ. жогарка
 ფალულ ქობალაქი ობ. дуплянка
 ფამბუხ ობ. бумага хлопчатая
 ფარაონი სიხანი ობ. мышь фараонова
 ფარიხი ობ. громдола
 ფარუინა ობ. блошки
 ფაფუნაი ობ. буквица
 ფალიროთი ობ. барвенок
 ფახლან ობ. баклан
 ფეიყურთი ობ. жуки
 ფეიხ ყურთი ობ. вонючий хрущ
 ფეიხ ჩაქანი ობ. вонючий хрущ
 ფეხამბარბულდასი ობ. кики
 ფელაქან ობ. кряж
 ფელაქან ობ. лешадник
 ფინდის ობ. леща
 ფირუხ ობ. бирюза
 ფიშიკ ობ. кот, котик, котище
 ფიშიკ აილი ობ. горлянка
 ფიშიკ ალვასი ობ. коткония
 ფიშიკ გოზი ობ. кошечей глаз
 ფიშიკ გუმიში ობ. кошачьей серебро
 ფიშიკ სოგუთი ობ. ветла
 ფიშიკ ფანქასი ობ. кошачьи лапки
 ფიშიკ ყანჭელი ობ. кошка, кошечка
 ფიშიკ ყიზილი ობ. кошачье золото
 ფორსულ ობ. барсук
 ფორსულქორფიქი ობ. дикобраз
 ფრანგ მალდანოზი ობ. бутен
 ფრანგ ყაზისი ობ. гусь казарка

ქ

ქაბირ ობ. волчий корень
 ქაბრა ობ. каперсы
 ქავთარ ობ. гiena
 ქალამ ობ. капуста
 ქარგადან ობ. единорог
 ქაფური ობ. камфара
 ქაფურთი ობ. камфорная трава
 ქაქლიქოთი ობ. богородская трава
 ქაქუში ობ. горностай
 ქესთაროუნ ობ. буквица
 ქეშიყურთი ობ. гусеница
 ქეშიმ ხორმინდასი ობ. гуменцо попово
 ქეჩი ობ. козел
 ქეჩიბუინუზი ობ. асплас
 ქეჩისაყლოთი ობ. козлова борода
 ქეჩქეჩი ობ. боз
 ქეჩქეჩი ობ. бузина
 ქინაქინა ობ. лихорадочная кора
 ქირმან ობ. белило
 ქიშნი ობ. кишнец
 ქიშნი ობ. кориандр
 ქიჩქ არმულ ობ. бергамот
 ქობალაქ ობ. гриб
 ქობალაქოთი ობ. грибовница
 ქოილან ობ. ареамак
 ქოლ ობ. каракуля
 ქოლ მალდანოზი ობ. зоря
 ქორფი ობ. еж
 ქოფ ობ. копийник
 ქულტუზი ობ. алкали
 ქუნარ ობ. волчьи ягоды
 ქუნარ ობ. крушина, волчьи ягоды
 ქურალ ობ. желтосливник
 ქურიშინ ობ. железник
 ქურ-სანა ობ. дикуша
 ქურქუმა ობ. шафран
 ქუსთაფაქ ობ. крот, кротик
 ქუქნარ ობ. держи дерево
 ქუქუქანარ ობ. голец

ღ

ლაფეით ბუზურ ობ. грива конская
 ლალალ ობ. агарь
 ლინ ობ. клеиш
 ლუხ ფიშიკი ობ. мамуль

ყაბან იხ. ვепрь, кабан
 ყაბან იხ. боров дикий
 ყაბაყ იხ. горлянка
 ყაღირლა პალეხი იხ. кит
 ყაღიფა ჩიჩავი იხ. амарант
 ყაღიფა ჩიჩავი იხ. бархатник
 ყაღიფა ჩიჩავი იხ. петуший гребень
 ყაზ იხ. гугуменник
 ყაზ იხ. гусь
 ყაზა აიალი იხ. выка гусья
 ყაზა აიალი იხ. гусиная лапка
 ყაზალალ იხ. зяблик
 ყაზალალ იხ. камышичник
 ყითორ იხ. ишак, меск
 ყათორ დაბანი იხ. копытник
 ყათორელული იხ. вил
 ყათორან იხ. деготь
 ყაია იხ. луда
 ყაია ქარბასი იხ. гранит
 ყალშიში იხ. лох
 ყალხანალები იხ. камбала
 ყილხან პალეხი იხ. лещ, лещик
 ყამიშ იხ. камыш
 ყამიშ სარჩისი იხ. варакушка
 ყამიშულ იხ. бамбук
 ყანათ ყირმიზი იხ. красноперка
 ყანარეია იხ. канарейка
 ყანთარიონ საღირ იხ. золотник полевой
 ყანთავა იხ. золотуха
 ყარაალაქ იხ. вяз
 ყარაბათლალი იხ. ару
 ყარაბათლალი იხ. гагауч
 ყარაბათლალი იხ. лилик
 ყარათოულ იხ. дрозд
 ყარალავლაგ იხ. аист
 ყარამის იხ. голубель
 ყარამიზ იხ. бодлак
 ყარამიზ იემიზი იხ. драчле
 ყარანდრაშ იხ. карандаш
 ყარანილინი იხ. гремучая змея
 ყარანყუშ იხ. ластыца
 ყარაპალეხ იხ. карп
 ყარა საყალე იხ. луточек
 ყარასაყიხ იხ. асфалт

ყარაუა იხ. лилик
 ყარაფიჩი რუსი იხ. жеровина
 ყარა ყარალათ იხ. голубичник
 ყარაყარლა იხ. галка
 ყარაყარლა იხ. грач
 ყარაყარლა იხ. клуша
 ყარაყიზილალები იხ. кутерьма
 ყარა ყინლაგი იხ. береза черная
 ყარაყირლაულ იხ. косач
 ყარაყუ ირელულ იხ. лежанка
 ყარაყულალ იხ. корсак
 ყარაყუმი იხ. горностай
 ყარაყურბალა იხ. жаб
 ყარაყურბალა იხ. короставая лягушка
 ყარაყუშ იხ. карагүш
 ყარაყუშტაში იხ. гремучий камень
 ყარაყუშ ფაზარისი იხ. косатник
 ყარაყოღარ იხ. головня
 ყარაყოღარი იხ. жапоронок черной
 ყარდაშყანი იხ. дракапова кровь
 ყარიჟონ იხ. лиственичная губа
 ყარეულალას იხ. ибунка
 ყარეულალას ბამაყარის იხ. вероника
 ყარეულ იხ. арбуз
 ყარლა იხ. ворона
 ყარლა იხ. корга
 ყარლა ღირნალი იხ. дяглица
 ყარლაღოზი იხ. вороней глаз
 ყარლა ღირნალი იხ. кушур
 ყარყუშ იხ. кулонок||колонок||горностай
 ყარხალო იხ. каргаль
 ყაფლან იხ. барс
 ყაყნეს იხ. асида
 ყაყედრიღეს იხ. дубровка
 ყაყულათი იხ. ложечная трава
 ყაყირ იხ. беркут
 ყაყირმისირი იხ. ивин
 ყაყვა იხ. кофе
 ყესთარიუნ იხ. буквица
 ყიზალ იხ. золото
 ყიზალალ იხ. зяблик, зяблица
 ყიზილაბი იხ. златоглав
 ყიზილ ნუხულ იხ. золотарник
 ყიზილალები იხ. крошица
 ყიზილალები იხ. лосось

ყიზილ პალუხი იხ. ბარвена
 ყიზილ სუფურგასი იხ. вашлочек
 ყიზილსუფურგათი იხ. лоскутной цвет
 ყიზილქანქელი იხ. золотоволосник
 ყიზლ ყანათ იხ. окунь
 ყიზილყაშლუ იხ. златобровь
 ყიზილყუალი იხ. луговая рута
 ყიზილ ყულად იხ. записи
 ყიზილ ყულადი იხ. золотень
 ყიზყუში იხ. авдотка
 ყიზყუში იხ. каравайка
 ყიზილ ჩიბანი იხ. златница
 ყილიჩალები იხ. елец
 ყინ აღაჟი იხ. береза
 ყინ ყოვასი იხ. березовый труть
 ყინოთი იხ. кундурак
 ყირდიზი იხ. копетень
 ყირდიზან იხ. гравилат
 ყირდიზან იხ. заячий корень
 ჳირიბაში იხ. бельмок
 ყირმიზი იხ. бакан
 ყირმიზი იხ. кармин
 ყირმიზი იხ. канцелярное или канцелярское

семя

ყირმიზი ორღაგი იხ. карагатка
 ყირმიზ სოგუთი იხ. верба красная
 ყირმიზ ყალანღრაში იხ. вап
 ყირმიზ ყურიღლუ იხ. ленок
 ყირმიზყურთი იხ. божия коровка
 ყირმიზი ჳობალაჟი იხ. масленик
 ყირმიზქალამი იხ. капуста красная
 ყირღალუ იხ. бажант
 ყირხანპალუხი იხ. бритва
 ყისოთი იხ. жестер
 ყიშღოღან იხ. ледешник
 ყიშღოღანყუში იხ. зимородок алякунов
 ყოდღურყურთი იხ. маслянка
 ყაზ იხ. грецкой орех
 ყოზღარა იხ. бересть, илем, карагуч
 ყოთუროთი იხ. воронец
 ყოინ იხ. баран
 ყოინოთი იხ. баранчик
 ყოღინჯანი იხ. калган
 ყოღჩარ პალუხი იხ. лннь, лннек
 ყორა აღაჟი იხ. гудна на дереве
 ყოუნ იხ. дыня

ყოზღან იხ. гньюс
 ყრემენთართარ იხ. вишпой камень
 ყუბ იხ. агнец
 ყუზღაღი იხ. лох
 ყუზღუნ იხ. ворон
 ყუზღულაღი იხ. ежеовник
 ყუზღულაღოთი იხ. кислица
 ყუი იხ. лебедь
 ყულანჩარ იხ. аспараг
 ყუშანასი იხ. егей
 ყუპ პალუხი იხ. колба
 ყუმბი იხ. горлица
 ყუნღუზ იხ. бобр
 ყუნღუზ იხ. кошлак
 ყუნღუზ ციშირი იხ. бобр камчатской
 ყურაბღაღა ეჳერთასი იხ. клиок
 ყურაბღაღა იხ. лягушка
 ყურღ იხ. волк
 ყურღღობღაღი იხ. волнуха
 ყურღღღღღღღი იხ. волшебная кропива
 ყურღინჯი იხ. винная ягода
 ყუშღღღღღი იხ. греча
 ყუშღღღი იხ. гусинная пажить
 ყუჳეღღღოთი იხ. дремлик
 ყუჳეჳეჳეჳე იხ. выпелица
 ყუჳეჳეჳეჳე იხ. кокушка

7

შადან იხ. конопель
 შადან სარჩასი იხ. коноплянка
 შაბუ იხ. левкой
 შაბუ იხ. нард
 შავთალუ იხ. браковина
 შავჳურანი იხ. волчий корень
 შაბერ აღაჟი იხ. божие дерево
 შალარა იხ. лошаково ухо
 შამაღა იხ. бешеная рыба
 შამღაღი იხ. кедр
 შამღაღიასი იხ. лиственница
 შამი ჳარანყუში იხ. телек
 შამღად იხ. геван
 შანყარ იხ. крагуй
 შაშთარა იხ. дым земляной
 შეჳეჳორან იხ. головолом
 შეჳეჳორან იხ. болноголов
 შეთან ჳინღოხი იხ. водяной орех
 შეიუხეჳეჳეჳე იხ. долгошейка

შივით იხ. ამიტ
 შივით იხ. копер
 შივით იხ. кроп
 შივით ყაიასი იხ. жабрица
 შირ იხ. лев
 შირავა იხ. морж
 შირიბაჰრაინ იხ. лев морской
 შირინ სოლანი იხ. ботун
 შირიჩილანი იხ. гремучая змея
 შირფანა იხ. львовая лапа
 შორათი იხ. карагазин
 შონყარ იხ. кречет
 შპაბლუთ იხ. каштан
 შპალარა იხ. кавалерской спор

ჩ

ჩავიგან იხ. акриды, врух
 ჩალღან იხ. коршун
 ჩანგალ პალუხი იხ. вать
 ჩატლაყუჩი იხ. теревинф
 ჩაქუჩაღუხი იხ. куша
 ჩაქუჩუსან იხ. крыжак
 ჩაღანდრი იხ. режуха
 ჩახირშორისი იხ. виной камень
 ჩახუნა იხ. карбыш
 ჩიბანღან იხ. ктырь
 ჩიბანოთი იხ. вередовец
 ჩიბინ იხ. бужашка
 ჩიბინ იხ. козявка
 ჩიგღავ იხ. земляника
 ჩიგღამ, ჩიგღაქ იხ. клубника
 ჩივთი იხ. кубовая краска
 ჩილ იხ. куропат
 ჩიშან ჭიღბური იხ. жаворонок луговой
 ჩინარ იხ. граб, грабника
 ჩინარღაჯი იხ. кипарис
 ჩინთანა იხ. желтоцвет
 ჩინთანა იხ. золототысячник
 ჩინ ყაზისი იხ. гусь китайский
 ჩირიშოთი იხ. золотоок
 ჩიქვი იხ. ерш
 ჩიღირჩინ იხ. луток
 ჩიჩაგლუ ქალაში იხ. капуста цветная
 ჩოზან ჩანთასი იხ. крупка
 ჩოზან ჩანთასი იხ. пастушьи сумки
 ჩოზლანი იხ. сода
 ჩოლახეუშოიხ. каюр
 ჩორაგოთი იხ. полевая чернушка
 ჩოლანი იხ. вербовник

ჩოლანი იხ. полушечная трава
 ჩოხაიღლუ იხ. кавсяк
 ჩოხდიშლუ იხ. вырезуб

ც

ციბირ ბეზირისი იხ. лен сибирской
 ციბირღუმისი იხ. курлук
 ციბირმარალი იხ. казуля
 ციბირ ორღაღისი იხ. аклей
 ციბირიგოთუყისი იხ. водяница

ხ

ხაბაზ იხ. энцивей
 ხალას იხ. королек
 ხაღისულა იხ. кунха
 ხანჯოლა იხ. доб волчий
 ხარღალ იხ. горчница
 ხაშხაშ იხ. мак
 ხაჰა იხ. лигница, ласка
 ხიჩამბარი იხ. кассия
 ხოღინჯან იხ. калган
 ხ ორუზ იხ. алектор
 ხორუზ იხ. кур
 კორუზ იხ. петух, петель
 ხორუზბაში იხ. головки петушьи
 ხუნგ იხ. ладон
 ხურღაღალუზ იხ. иньяха
 ქრამაღლუხი იხ. голавль
 ქრენ იხ. катран

ჭ

ჭადვარიასკი იხ. лабазкик
 ჭაზირეთ ყაზისი იხ. гусь островской
 ჭანაბატაში იხ. камень адской
 ჭანავარ იხ. зверь
 ჭანარ იხ. густера
 ჭაფარო იხ. каниук
 ჭაქელა იხ. калина
 ჭივირ იხ. нзюбр
 ჭიღბურ იხ. жаворонок земляной
 ჭიღტაში იხ. трепел
 ჭომეშ იხ. буйвол
 ჭომეშ იხ. волъ
 ჭულბოთი იხ. коняковка

პ

პაღლა იხ. букиш
 პილ იხ. кардамон
 პეგობაღავი იხ. волуй, валуй

სარჩევნი

წინასიტყვაობა	3
შესავალი	4
ბუნებისმეტყველება ანუ შეკრება ლექსთა სხუათა და სხუათა	19
Природословие или собрание слов	20
საძიებლები	
ქართულ ტერმინთა	225
ლათინურ ტერმინთა	254
თურქულ ტერმინთა	269